

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ŞAH TAHMASB (1524-1576) İLE OSMANLI SARAYI ARASINDA
TEATİ EDİLEN MEKTUPLARI İÇEREN
“MÜNŞE’ĀT-I ‘ATĪK”İN
EDİSYON KRİTİĞİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

İsa ŞEVİK

Danışman

Yard. Doç. Dr. Süleyman GENÇ

İZMİR

2008

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum; “**Şah Tahmasb (1524-1576) ile Osmanlı Sarayı Arasında Teati Edilen Mektupları İçeren “Münşe’ât-ı ‘Atîk”in Edisyon Kritiği ve Değerlendirilmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../

İSA ŞEVİK

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : İsa ŞEVİK
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Programı : Yüksek Lisans
Tez Konusu : Şah Tahmasb (1524-1576) ile Osmanlı Sarayı Arasında Teati Edilen Mektupları İçeren “Münşe’ât-ı ‘Atîk”in Edisyon Kritiği ve Değerlendirilmesi

Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OY BİRLİĞİ ile O
DÜZELTME O* OY ÇOKLUĞU O
RED edilmesine O** ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Şah Tahmasb (1524-1576) ile Osmanlı Sarayı Arasında Teati Edilen Mektupları İçeren ‘Münşe’ât-ı ‘Atîk’in Edisyon Kritiği ve Değerlendirilmesi

İsa ŞEVİK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

İslam Tarihi Bilim Dalı

XVI. Yüzyılda İslam âleminin ve hatta o günkü dünyanın başta gelen iki önemli devleti olan İran Safevî Devleti ile Osmanlı Devleti arasında İslam Dünyası'nın Liderliği ve Cihan Hâkimiyetini elde etme rekabeti yüzünden birçok çatışma yaşanmıştır. Mamafih Yavuz Sultan Selim zamanında şiddetlenip Osmanlıların Çaldıran Zaferi'yle had safhaya ulaşan mücadele; Sultan Süleyman döneminde üç büyük İran Seferi ile devam etmiştir. Anadolu'da yaşayan Türkmenler arasında Şiiliği yayıp bu bölgelerde çeşitli isyanlar çıkartarak Osmanlıyı zayıflatmaya çalışan Safeviler, bunu başaramamış olsalar da büyük ölçüde varlıklarını ve güçlerini hissettirmişlerdir.

Osmanlı Devleti ile Safevî Devleti arasında 1555'te yapılan Amasya Anlaşması ile çeşitli şartlarda uzlaşan iki devlet, Şehzade Bayezid'in, İran'a iltica etmesiyle tekrar karşı karşıya gelmiştir. Zira Şehzade Bayezid'in iadesi için birçok mektup teatisi olmuştur. Bu mektupların büyük bir kısmının suretinin yer aldığı İzmir Milli Kütüphanesi 899/1 numarada kayıtlı Münşe'ât-ı 'Atîk adlı yazmayı mektupların bir kısmını yine suret olarak içeren diğer yazmalarla karşılaştırmalı transkribe edip edisyon kritiğini yapmaya çalıştık. Bu mektuplardan hareketle başlangıçta Tahmasb'ın bu meseleyi kardeşi Elkas Mirza'nın Osmanlılara sığınmasının intikamı olarak değerlendirdiğini daha sonra ise, Bayezid'in kendisini öldürme planları yaptığını öğrenince onu bazı menfaatler elde etmek için pazarlık konusu yaptığını tespit ettik. Osmanlı Devleti'nin, büyük ödünler vermek zorunda kaldığı, elini kolunu bağlayan ve itibarını zedeleyen, Avrupa'da ilerleyişini yavaşlatan ve dâhilî karışıklıkların çıkmasına zemin hazırlayan bu hadise, yapılan

çetin pazarlıklar sonucu, Şehzade Bayezid ve dört oğlunun, Safevilerin başkenti Kazvin’de boğularak katledilmesiyle neticelenmiştir.

Mektuplardan anlaşılan o ki, Şah Tahmasb, başarılı bir diplomasi uygulayarak, isteklerine büyük ölçüde ulaştığı gibi maddi-manevi kazanımlar elde etmenin yanında, geleceğin Padişahı Şehzade Selim’den iki devlet arasındaki anlaşmanın ve dostluğun devamını sağlamak arzusuyla bir ahid-name almaya muvaffak olmuştur. Bayezid Vak’ası, Osmanlı Devleti’nin duraklama devrine girmesine sebep olan askerî, ekonomik ve sosyal problemleri tetikleyen hadiselerden birisi olmuştur. Bu hâdise, tımar sisteminin bozulmasına, işsiz levend ve suhtelerin eşkiyalık hareketleriyle başlayan Büyük Celalî İsyanları’na, rüşvet ve ahlaksızlığın artmasına en önemlisi de halk arasında idareye karşı tepki ve güvensizliğin başlamasına zemin hazırlamıştır, denilebilir.

Anahtar Kelimeler: 1) Şehzâde Bayezid 2) Şah Tahmasb 3) Kanuni Sultan Süleyman 4) Safevîler 5) Osmanlı

ABSTRACT

Master Thesis

The Edition Critic and Evaluation of The Ancient Compiling “Münşe’ât-ı ‘Atîk”

Which Comprises The Letters Exchanged Between

Shah Tahmasb (1524-1576) and The Ottoman Serai

İsa ŞEVİK

Dokuz Eylul University

Institute of Social Sciences

Department of Islamic History and Arts

Science Branch of The Islamic History

In the XVI. Century, there have been many conflicts between the Iranian Safevi State and the Ottoman State who where the two important states in that era, because of the rivalry of getting the leadership of the Islamic World and the whole Earthsoverignty. This struggle which has reached the excessive limits with the Ottoman Caldıran Victory in the Yavuz Sultan Selim Period, has continued in the Sultan Süleyman Period with three Iranian campaigns. Although the Safevis have worked to weaken the Ottomans by spreading the Shiism among the Türkmens living in the Anatolia and making many revolts in these regions, but not succeeded, they let perceive their existence and power.

The two states who where reconciled in various conditions with the Amasya Agreement in 1555, have come at facing each other again by the Sehzade (Prince) Bayezid taking refuge in Iran. After that there have been many letters exchanged for returning Sehzade Bayezid. We have tried to make edition critic by tanscribing the letters in writing named Münşeât-ı Atik registered in the Izmir National Library with the number 899/1 comparing with the other writings. Starting with this letters, we fixed that at the beginning Tahmasb has evaluated this subject as the vengeance of his brother Elkas Mirza’s refuge in the Ottomans, but later on making this as the bargaining subject of getting some benefits when he learned that Bayezid has made plans to kill himself. This event that made the Ottomans compulsory by giving the big rewards, binding his hands and arms, damaging his prestije, slowing down his advance in Europe and preparing the ground for internal unrests, has come to an end

after hard negotiations, by killing Sehzade Bayezid and his four sons being strangled in the Safevi's capital city Kazvin.

We have learned from the letters that Shah Tahmasb, by way of successful diplomacy, has reached his desires in great measure and beside getting the material and moral gainings, he has also been successful to get a treaty from the future Turkish Sultan Sehzade Selim by the desire of securing the continuation of agreement and friendship between the two countries. The Bayezid Incident has become one of the events that trigger the military, economic and social problems which are the reasons of the Ottoman State entering in the interruption period. It can be said that this event has prepared the ground for the deterioration of the feudal fief, the Big Celali Revolts which has started with the robbery of the unemployed marines and the suites, increasing of the bribery and corruption and the most importantly the beginning of the reaction and mistrust against the Administration among the people.

Key Words: 1) Shahzade Bayezid 2) Shah Tahmasb 3) Kanuni Sultan Suleyman 4) Safavids 5) Ottoman

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	II
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XI

GİRİŞ

A. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR	1
I. Klasik Kaynaklar	1
1. Düstüru'l-İnşā	1
2. Mecmū'a-i Mekātīb-i Mülük	2
3. Münşe'ātü's-Selātin	2
4. Şahāyifü'l-Aḥbār fi-Vaḳāyi'i'l-Āşār	3
5. Tārīḫ-i Pecevi	3
6. Tārīḫ-i Solak-zāde	3
7. Türkiye'yi Böyle Gördüm (Türk Mektupları)	3
II. Araştırmalar	3
B. İNŞĀ VE MÜNŞE'ĀT İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	4
I. İnşā	4
II. Münşī	5
III. Münşe'āt	5
C. MÜNŞE'ĀT MECMU'ALARI	6
I. Münşe'āt Mecmū'aları'nın Yapısı ve Özellikleri	6
II. Münşe'āt Mecmū'aları'nın Dili ve Uslubu	7
III. Münşe'āt Mecmū'aları'nın Tasnif Şekilleri	9

1. Muhteva Yönünden Münşe'âtlar	9
2. Yazılış Tarzlarına Göre Münşe'âtlar	10
2.1. Te'lîf Münşe'âtlar	10
2.2. Derleme Münşe'âtlar	10
3. Umûmî İçeriğine Göre Münşe'âtlar	11
IV. Tarihi Süreç İçerisinde Münşe'âtların Gelişimi ve Örnekler	11
V. Tarihi Kaynak Olarak Münşe'âtlar'ın Değeri ve Önemi	13
D. MECMU'A-İ BA'Z-I MÜNŞE'ÂT VE MÜNŞE'ÂT-I 'ATĪK	14
I. Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât'ın Kısımları ve Münşe'ât-ı 'Atîk'in Fiziksel Özellikleri	14
II. Münşe'ât-ı 'Atîk'i Oluşturan Mektup Suretlerinin Yeraldığı Diğer Münşe'ât Mecmû'aları	15
III. Münşe'ât-ı 'Atîk'in Muhtevası ve Mektup Özetleri	17
IV. Münşe'ât-ı 'Atîk'te Geçen İsimler	30
E. MÜNŞE'ÂT-I 'ATĪK METNİNİN YAZIMINDA İZLENEN YÖNTEM	38

BİRİNCİ BÖLÜM

XVI YÜZYIL OSMANLI-İRAN İLİŞKİLERİ

A. XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti	41
B. Birinci Şah Tahmasb Dönemi Öncesi Osmanlı-İran İlişkileri	44
I. Türk-İran İlişkilerinin Başlangıcı ve Gelişimi	44
II. Akkoyunlular Devleti Döneminde Osmanlı-İran İlişkileri	46
III. Şah İsmail Döneminde Osmanlı-Safevi İlişkileri	47
C. Şehzade Bayezid Vak'asına Kadar I. Şah Tahmasb Dönemi Osmanlı-Safevi Münasebetleri	57
D. Osmanlı Tarihinde Şehzade Bayezid Vak'ası ve O'nun İran'a İlticası	66

İKİNCİ BÖLÜM
MÜNŞE'ÂT-I 'ATİK'E GÖRE ŞEHZADE BAYEZİD VAK'ASI
VE OSMANLI-İRAN İLİŞKİLERİ

A. Şehzade Bayezid'in İran'a İltica İsteğinin Kabulü ve Affı İçin	
I. Şah Tahmasb'ın Girişimi	78
B. Şehzade Bayezid ve Oğullarının I. Şah Tahmasb Tarafından	
Tutuklanarak Hapse Atılmaları	83
C. Şehzade Bayezid'in İadesi İçin Yapılan Temaslar ve Teati	
Edilen Mektuplar	85
D. Şehzade Bayezid ve Oğullarının Şehzade Selim'in Adamlarına	
Teslim Edilmesi ve Öldürülmeleri	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜNŞE'ÂT-I 'ATİK'İN EDİSYON KRİTİKLİ TRANSKRİBE METNİ	99
SONUÇ	224
BİBLİYOGRAFYA	229
EK: MÜNŞE'ÂT-I 'ATİK'İN ORJİNAL METNİ	234

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.K.D.T.Y.K.	: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
A.Ü.F.E.F.	: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
A.Ü.H.F.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
A.Ü.S.B.E.	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
b.	: bin
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
çev.	: çeviren
D.E.Ü.E.B.E.	: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
D.T.C.F.	: Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi
E.Ü.S.B.E.M.	: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
h.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret
İ.Ü.S.B.E.	: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Krş.	: Karşılaştırınız
Ktb.	: Kütüphane
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
m.	: Miladi
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
S	: Sayı
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme
ts.	: Tarihsiz
T.T.K	: Türk Tarih Kurumu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı, ve diğeri
vs.	: ve saire
vr.	: Varak
Yay.	: Yayınları veya yayıncılık

GİRİŞ

A. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

Tez konusu olarak seçtiğimiz “*Münşe’ât-ı ‘Atîk*”in transkripsiyon ve edisyon kritiğini yaparken eserdeki bazı mektupları içeren başka münşe’ât mecmû’alarına müracaat edip onlarla karşılaştırarak doğru metni tespitte çalıştık. Yine tezi hazırlarken, aşağıda isimlerini ve özelliklerini zikredeceğimiz bazı klasik kaynakların dışında konuyla ilgili yapılmış araştırmalardan yararlandığımızı da belirtmeliyiz. Bu bağlamda hem münşe’ât ve münşe’ât mecmû’aları hakkında teknik bilgi veren araştırmalardan; hem de Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasındaki münasebetleri incelerken ilgili konuda malumat veren gerek o dönemde kaleme alınmış birinci el kaynaklardan, gerekse daha sonraki asırlarda yazılmış kitaplardan faydalandık. Şimdi bu klasik eserlerden ve araştırmalardan kısaca bahsetmek istiyoruz.

I. Klasik Kaynaklar:

1. Düsturu’l-İnşâ’: Sarı Abdullah Efendi¹ tarafından h.1053’te derlenmeye başlanan ve Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü, 3332 numarada kayıtlı bulunan bu eserin, h.1081/m.1670 tarihinde Bostani-zade² tarafından tamamlandığını

¹ Kaynakların nakline göre; babası, Kuzey-batı Afrika Şehzadeleri’nden Seyyid Mehmed b. Abdullah İbrahim Efendi olan Sarı Abdullah Efendi, h.992/m.1584 ‘te dünyaya geldi. Hamisi Halil Paşa’nın tavsiyesi ile Aziz Mahmud Hüdayi Hazretleri’nden feyz aldı. Bir müddet Dividdarlığını yaptığı Halil Paşa’nın Sadrazamlığında (1616), onunla beraber Şark Seferi’ne çıktı. Halil Paşa’nın 1630’da vefat etmesiyle memuriyetten ayrılan Abdullah Efendi, 1637’de Reîsü’l-Küttâb Kaymakamlığı’na tayin olundu. Dördüncü Murad’ın Bağdat Seferi’ne katılan Abdullah Efendi, İsmail Efendi’nin şehid olması üzerine Reîsü’l-Küttâblığa getirildi. Bir yıl sonra azledilen Abdullah Efendi, 1658’e kadar çeşitli memuriyetlerde bulundu. Abdullah Efendi, h.1071/m.1660’da vefat etti. Sarı Abdullah Efendi’nin en meşhûr eseri, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin Mesnevî’sine yaptığı; *Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî* adındaki Türkçe şerhidir. Bundan başka Abdullah Efendi’nin; *Semerât-ül-Fuâd fil-Mebde’i vel-Me’âd* adlı Türkçe eseri, *Cevher-ül-Bidâye* ve *Dürret-ün-Nihâye* ve daha birçok eseri meşhurdur. Ayrıca bkz. Bursalı Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1975, C. I, s., 192-195; Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev: Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000, s., 227-228.

² Yahya Efendi Bostân-zâde, Mehmet Efendi’nin oğlu olup, müderrislik yaptığı kaydedilmiştir. Akabinde Halep, iki defa Galata, Bursa, Edirne Mollahığı yaptığı, h.1022/m.1613’te getirildiği İstanbul Kadılığı’ndan sonra h.1023/m.1614 yılında tayin edildiği, Rumeli Kazaskerliği görevinden aynı yıl azledildiği bildirilmektedir. Aynı zamanda *Gül-i Şadberg* ve *Mirâtü’l-Ahlâk* adlarıyla eserleri bulunan Yahya Efendi Bostân-zâde’nin, h.1049/m.1639’da vefat ettiği rivayet edilmektedir. Bkz. Mehmed Süreyya, *Sicill-i ‘Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhîr-i ‘Osmâniyye*, Sebil Yay., İstanbul 1996, C. IV/II, s., 238.

tespit ettik³. Abdullah Efendi'nin, Osmanlı Padişahları'nın çeşitli yazılarını ve nişâncılığı zamânında kendisinin bizzat kaleme aldığı yazıları ayrıca yabancı hükümdârlara gönderilen mektupları topladığı *Tevkî'ât-ı Selâtin-i Osmâniyye* adı da verilen bu eseri, 348 varaktan oluşmaktadır. Her varağı 28 satırdan müteşekkil olup, nesih hatla yazılmıştır. “*Münşe'ât-ı Atık*”in edisyon kritiğini yaparken müracaat ettiğimiz “*Düstûru'l-İnşâ*”, bizim üzerinde çalıştığımız münşe'âtteki bir iltimâs-nâme, bir tezkire, bir de tezkire cevabı ve 16 mektup sureti ile birlikte toplam 19 mektup suretini ihtivâ etmektedir.

2. Mecmû'a-i Mekâtib-i Mülûk: Süleymaniye Kütüphanesi, Rejsü'l-Küttâb Bölümü, 895 numarada kayıtlı olan bu eser, 103 varaktır ve her varak 29 satırdır. Eserin derleyeni ve derleme tarihi bilinmemektedir. Tezimizi hazırlarken metinde “*Mekâtib*” şeklinde gösterdiğimiz bu eserde yer alan iki mektup suretinden yararlanabildik⁴.

3. Münşe'âtü's-Selâfin: Bu eser, Feridun Ahmet Bey⁵ (ö.1583) tarafından derlenmiş ve 1575'te Sultan Üçüncü Murad'a takdim edilmiştir. Eser iki cilt olarak basılmıştır⁶. Eser, Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn dönemiyle alakalı yazışma örnekleri ve özellikle XVI. asır Osmanlı Devleti ile muhatapları arasında gidip gelen mektupları ve yine beylerbeylerine, valilere, paşalara vs. devlet adamlarına gönderilen emirleri kapsamaktadır. Biz çalışmamızda bu eseri “*Ferîdûn Bey*” şeklinde zikrettik. Tezimizde “*Münşe'âtü's-Selâfin*” de yer alan iki mektup suretini kullandık.

³ Eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Bölümü No: 3332'de kayıtlı olan nüshasının vr. 1a'sında geçen “Yazıldı mu'teber mecmû'lardan, hem itdi intihâb üstâd-ı dâne 'Utârid hâme 'Abdullâh Efendi ki bu fende odur bi-misil ve hemtâ, budur bâis ki oldu nâm ve târih bu zibâ nüshaya düstûru'l-inşâ, fi- sene 1053” ifadesinden, 1053 yılında Sarı Abdullah Efendi tarafından yazılmaya başlandığını; diğer taraftan yine eserin vr.348'de geçen “Kad inşeraka bitâhrir-i hâzihi'l-münşe'ât ellezî tusemmâ be-düstûru'l-inşâ ve vefka li-itmâmihi li-'abdi'z-za'îfi'l-müznibi'r-râci rahmete Rabbihi'l-Bârî hâmideni'llâhi Te'âlâ 'alâ en'umihî ve müsalliyen 'alâ Dabiyiyihî, Bustâni-zâde min telâmiz-i 'Ömer Efendi Muhâsibdir Arz-ı Rûm, aslaḥa'llâhü emra dârihim ve gafera lehüm veli-vâlidihim, fe'l-'aşru'l-evvelü min şehri'l Zî'l-Ka'deti'ş-Şerîfeti fi-sene ihdâ ve semânine ba'de elfin mine'l- Hicreti'n-Nebeviyyeti 'aleyhi efdalü't taḥiyyeti” ifadesinden de eserin, Erzurum Muhasibi Ömer Efendi'nin öğrencilerinden Bostanzade tarafından tamamlandığını görüyoruz.

⁴ Eserin muhtevası ve vr. 1a'daki “Nânehâ-yı Mülûk-i Vüzerâ” başlığı, bize bu Mecmû'a'nın Melikler'in ve Vezirler'in mektuplarını içerdiğini göstermektedir.

⁵ Feridun Ahmet Bey'in hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 111-112; Franz Babinger, a.g.e., s., 118-120.

⁶ Birinci cildi: h. 1264; ikinci cildi: h. 1265'te olmak üzere, her iki cildi de İstanbul Takvim-hâne-i 'Âmire'de basılmıştır.

4. **Şahâifü'l-Ahbâr fi-Vakâyi'il-Âşâr:** Bu eser, “Müneccimbaşı Tarihi” olarak ta bilinmektedir. Ahmet b. Lütfullah Müneccimbaşı⁷ (1631-1702) tarafından esasen Arapça olarak yazılmıştır. İsmail Erünsal tarafından tercüme edilip, Tercüman 1001 temel eser serisinde 37 numara ile yayınlanan bu eser üzerinde başka çalışmalar da yapılmıştır.

5. **Târîh-i Peçevî (Peçôy):** Peçevi (Peçôy) İbrahim Efendi⁸ (1574-1649) tarafından Türkçe olarak yazılan eserde 1520-1640 yılları arası, yani Kanuni Sultan Süleyman Devri'nin başlangıcından Dördüncü Murad Devri sonuna kadar Osmanlı Tarihi anlatılmaktadır. Biz bu eserin, Bekir Sıtkı Baykal tarafından hazırlanan ve Kültür Bakanlığı Yayınları arasında 1999 yılında çıkan baskısından faydalandık.

6. **Târîh-i Solak-zâde:** Mehmed Hemdemi Solak-zade'nin⁹ yazdığı (ö:1657) Türkçe olan eser, önemli bir Osmanlı Tarihi'dir. Zira eser, 1300-1643 yılları arası Osmanlı Tarihi olaylarını ihtiva etmektedir. Eser, Vahit Çabuk tarafından hazırlanmış ve Kültür Bakanlığı Yayınları arasında 1989'da yayınlanmıştır.

7. **Türkiye'yi Böyle Gördüm (Türk Mektupları):** Bu kitap, dönemin Avusturya elçisi Ogier Ghiselin de Busbecq'in İstanbul'da bulunduğu sıralarda gördüklerini ve duyduklarını anlattığı dört mektubu muhtevindir. Bu kitap, Aysel Kurutluoğlu tarafından tercüme edilerek, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi arasında basılmıştır. Yine biz bu eserin Şehzade Bayezid Vak'ası ile alakalı bölümlerinden yararlandık.

II. Araştırmalar:

Bu başlık altında zikredebileceğimiz epeyce çalışma bulunmaktadır. Ancak, bunların hepsini burada zikretmenin ve tanıtmanın mümkün olmayacağı aşıkardır. Bu yüzden genel bir değerlendirme yapmakla iktifa edeceğiz. Bu bağlamda başta inşâ', münşe'ât ve münşe'ât mecmû'aları ile ilgili teknik bilgiler veren araştırmalar ve ilgili kavramları tanıtan lügatler olmak üzere Osmanlı Devleti hakkında yazılmış

⁷ Ahmet b. Lütfullah Müneccimbaşı'nın hayatı ve eserleri hakkında bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 248-249; Cāmi'u'd-Düvel olarak da bilinen Müneccimbaşı Tarihi, değişik kişiler tarafından değişik zamanlarda çalışılmış ve yayınlanmıştır. Mesela, Cāmi'u'd-Düvel'in ilgili kısmı, Selçuklular Tarihi I. (Horasan, Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları) adıyla Doç. Dr. Ali Öngül tarafından yayına hazırlanmış, Akademi Kitabevi Yayınları arasında 2000 yılında İzmir'de basılmıştır.

⁸ Peçôy (Peçevî) İbrahim Efendi'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 117-118; Franz Babinger, a.g.e., s., 211-214.

⁹ Mehmet Hemdemî Solak-zâde'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 134; Franz Babinger, a.g.e., s., 223-224.

diğer tarih kitapları; Safevi Devleti ile alakalı bilgi veren eserleri ve Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasındaki siyasi münasebetlerden bahseden araştırmaları yüksek lisans ve doktora tezlerini¹⁰ zikretmeliyiz. Burada sadece Şerafettin Turan tarafından hazırlanan ilk baskısı 1961’de “*Kânûnî’nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak’ası*” ismiyle yapılan ve daha sonra “*Kânûnî Sultan Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*” adıyla yayınlanan araştırmasından kısaca bahsetmek istiyoruz. Bu araştırma, tezimizin ikinci bölümüyle doğrudan ilişkili olup bizim için büyük önem taşımaktadır. Zira bu araştırmada Şerafettin Turan, Şehzade Mustafa ve Şehzade Bayezid ile ilgili yaşanan hâdiseleri sebepleri ve sonuçlarıyla ayrıntılı bir şekilde ortaya koymuştur. Dolayısıyla tezimizin ilgili kısmında bu çalışmadan epeyce yararlandık. Biz bu araştırmanın 1997 ‘de Ankara yapılan ikinci baskısını kullandık.

Diğer taraftan “*Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*” adlı çalışmayı yapan Bekir S. Kütükoğlu’nu zikretmek gerekir. Ancak ne var ki onun bu çalışması 1578-1590 yılları arasındaki Osmanlı-İran siyasi münasebetlerini konu edindiğinden bizim incelediğimiz dönemle alakalı fazla bilgi içermemektedir. Bu nedenle eserin, sadece giriş kısmından istifade edebildik. Yukarıda yararlandığımızı söylediğimiz diğer çalışmaları burada tek tek tanıtmayıp gerek dipnotlarda gerekse bibliyoğrafyada göstermekle iktifa edeceğiz. Şimdi kaynaklar ve araştırmalar hakkındaki bu kısa ve özlü girişten sonra inşâ’ ve münşe’âtla ilgili kavramlara geçebiliriz.

B. İNşÂ’ VE MÜNşE’ÂT İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

I. İnşâ’

İnşâ’ kelimesi; aslen Arapça sülâsi “neşe’e” kökünden türemiş; rubâ’îsi “enşe’e” fiilinden gelen bir mastardır. Enşe’e kelime; yapmak, yapılmak, vücuda getirmek, vücuda getirilmek¹¹, kaleme alma, yazı, düz yazı, mektup yazma¹² manalarına gelmektedir. Öte yandan bu kelimenin Kur’ân-ı Kerim’de: “yaratma” manasına kullanılmakta olduğunu görüyoruz¹³. Zikrettiğimiz gibi birçok manayı içermekle birlikte *inşâ’* daha ziyâde edebiyat ve üslûp anlamıyla kullanılmıştır.

¹⁰ Bunlar arasında: Remzi Kılıç, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Osmanlı-İran Münasebetleri (1520-1566)*, E.Ü.S.B.E. İşlam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Kayseri 1994, (Basılmamış Doktora Tezi); Nadir Nejad Nadir, *İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-İran Münasebetleri*, A.Ü.F.E.F., Erzurum 1986, (Basılmamış Doktora Tezi) adlı çalışmaları sayabiliriz.

¹¹ Muallim Naci, *Lügat-ı Nâci*, İstanbul 1978, s., 127.

¹² Mustafa Nihat Özön, *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İstanbul 1989, s., 381.

¹³ Bkz. Kur’ân-ı Kerim, Mülk Suresi, Ayet, 23; Vakıa Suresi, Ayet, 35.

Değişik kaynaklarda *inşâ*’ bir ilim olarak şöyle ifade edilir: “Erbabınca kabul edilen kaidelere göre kaleme alınmış güzel ve makamına uygun ibarelerle yazılan belîğ ve fasih nesirden bahseden bir ilimdir”¹⁴.

İnşâ’; esasen Türkçe’nin çok az kullanıldığı, Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla dolu, ağır, edebî ve diplomatik yazışmaların yapıldığı bir nesir türüdür. Bu nevi nesir türünde, söz ve anlam sanatları çok kullanılmış ve yerine göre yalnızca ustalık göstermek amacıyla secilerle örülü eserler yazılmıştır. Hatta Edebiyatımızda, *inşâ*’ hakkında çeşitli eserler kaleme alınmış; *inşâ*’ın nasıl yazılacağı, nasıl tertip edileceği kurallara bağlanmış, *inşâ*’ hataları, *inşâ*’da ayıp sayılacak hususlar belirlenmiştir¹⁵.

1. Münşî

Münşî lügatte; *inşâ*’ eden ve yapan, yapısı, üslûbu güzel olan ve iyi kâtip¹⁶ manalarına gelmektedir. Münşî terim olarak; “Güzel yazı yazan, yazı yazmada usta olan kişiler”¹⁷ anlamındadır. Pek çok kaynakta münşîlerin dört gruba ayrıldığı görülür. Bunlardan ilki, Arapça ve Farsça ile me’ânî, bed’î, beyân gibi edebî ilimleri ve sanatları bilen, belâgat ve fesâhat kitaplarını çokça incelemiş, hâfızası âyetler, hadîsler ve hikmetli mesellerle dolu, galat tabirleri kullanmayan kişilerdir ki bunlara hakikî münşî denilmektedir. İkinci grup münşîler *inşâ*’ kudretine sahip olmamakla beraber, belâgat sahiplerinin terkiplerini zaptı raptâ muktedir olanlardır. Üçüncü gruptakilerin, bülegânın fıkralarını cem’ edip bunlar arasında irtibat kurduğu halde, lafzın akıcılığını sağlamaya kudretleri olmayanlardır. Sonuncular ise, bülegâ fıkralarını zapt edemedikleri halde ettiklerini zannedenlerdir¹⁸.

2. Münşe’ât

Münşe’ât lafzı sözlüklerde; müsvedde ve inşa ettikleri kâğıt ve dahi yelkeni çekilmiş gemi¹⁹, yelken açmış gemi²⁰ manasına gelmektedir. Terim olarak da; Divan Edebiyatı’nda mektuplardan ve çeşitli konulardaki düz yazılardan oluşan yapıt²¹ anlamını taşımaktadır.

¹⁴ Halil İbrahim Haksever, *Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisi’nin Münşeati*, İ.Ü.S.B.E., Malatya 1995, s., 2-3. (Basılmamış Doktora Tezi).

¹⁵ Mustafa Kaşka, *Divan Edebiyatında Münşe’ât Geleneği ve Hoca Neş’et’in Mektupları*, D.E.Ü.E.B.E., İzmir 2000, s., 5 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

¹⁶ Ferit Develioğlu; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 2002, s., 730.

¹⁷ “Münşî”, *Meydan Larousse*, İstanbul 1969, C.14, s, 312 ; Kaşka, a.g.e., s., 6.

¹⁸ Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 14.

¹⁹ Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 15.

²⁰ İbn Manzur, *Lisânü’l-‘Arab*, Beyrut 1990, C.1, s, 170 ; Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 15.

C. MÜNŞE'ÂT MECMÛ'ALARI

Münşe'ât Mecmû'aları, hem sanatlı nesrin en güzel örneklerinin görüldüğü ve hem de bunu yazabilmenin yollarının öğretildiği eserlerdir. Bu eserlerde çok defa resmî ve şahsî yazışma örnekleri, bazen de tarihî, dinî, edebî makaleler, kıymetli nazım parçaları ve başka pek çok faydalı bilgilere rastlanmaktadır²². Çalışmamızın metin kısmında görüleceği üzere *Münşe'ât-ı 'Atîk'* te de beyit, mesnevî, rubâî, kıt'a, şiir, türkü vb. edebî ürünler bolca görülmektedir.

I. Münşe'ât Mecmû'aları'nın Yapısı ve Özellikleri

Gerek el yazması, gerekse matbu Türkçe eserlerdeki yapının, genelde münşe'ât mecmû'alarının yazılışında da aynen uygulandığı göze çarpmaktadır. Türkçe yazılanların büyük bir bölümünde; bir mukaddime, iki veya daha fazla bölüm ve son kısmında bir hâtıme bulunmaktadır. Münşe'ât mecmû'alarında ise; genellikle fihrist, fasıl ve hâtıme adı altında ayrı bölümlere yer verilmez. Bir takım mecmû'aların çoğunlukla son kısımlarında nadir olarak da başlarında, mektuplarda çok sıklıkla kullanılan Arapça ve Farsça kalıp ifadelerini açıklayan sözlükler, ilave edilmiştir.

Münşe'âtlar, hacim itibarıyla farklılık gösterebilmektedir. Zira kimisi bir ya da birkaç varak olduğu halde, kimisi de yüzlerce varaktan oluşabilmektedir. Şayet mecmû'a birkaç ciltten oluşuyorsa, giriş kısmında her cildin muhtevası verilir. Bizim çalıştığımız eserde de görüldüğü gibi, konu başlıklarının hemen hemen hepsi kırmızı renk mürekkeple verilmiştir. Ayrıca âyet, hadîs, mısra' yazılı olan yerler bazan kırmızı mürekkeple yazılmış ya da bu metinlerin geçtiği yerlerin üzerleri kırmızı, siyah renkte çizgiler çekilerek ayırt edilmeye çalışılmıştır. Mecmû'alarda çoğunlukla varak numaraları yazılı ise de nadiren varak numarası yazılmayanlar da olabilmektedir²³.

²¹ "Münşe'ât", *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, Hürriyet Yay., İstanbul 1994, C.XXIII, s., 256; "Münşe'ât", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*, Milliyet Yay., İstanbul 1992, C.XVI, s., 8458.

²² Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 16.

²³ Abdurrahman Daş, *Osmanlılarda Münşe'ât Geleneği, Hoca Sadeddin Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Münşe'âtı*, A.Ü.S.B.E., Ankara 2003, s., 57, (Basılmamış Doktora Tezi).

II. Münşe'ât Mecmû'aları'nın Dili ve Üslûbu

Osmanlı döneminde yazılan münşe'ât mecmû'alarındaki dil, Arapça ve Farsça kelimelerin yer aldığı uzun tamlamalarla örülü, süslü ve sanatlı ifadelerle yüklü olsa da, genellikle Türkçe'dir. Türkçe kelimelerin az ve daha ziyâde yüklem, fiilimsi, edat ve bazı ekler şekline büründüğü münşe'ât mecmû'aları, tuntuşaklı, ağır, sonu bir türlü gelmeyen, anlaşılması çok zor nesir yazıların toplandığı bir tür haline getirilmiştir²⁴.

Münşîler, eğer talep mektubu yazıyorlarsa, muhatap kişilere aşırı iltifat ifadeleri kullanmışlardır. Münşîler, bazen konuya uygun düşen âyet ve hadîslerden yararlanarak, hem manayı zenginleştirmeyi; hem de isteklerine kavuşmayı amaçlamışlardır. Bizim üzerinde çalıştığımız eserin, metin kısmında görüldüğü gibi, münşe'âtlarda çok olmamakla beraber yer yer Türkçe, Arapça, Farsça deyim ve atasözleri kullanılmıştır. Bunun yanısıra, yazılar arasında yer yer mısralar, manzûmeler ve beyitlere yer verilmiştir. Münşîler, en çok Farsça beyitlere ve mısralara itibar etmişlerdir.

Genel görünüm böyle olmakla birlikte bir kısım münşîler, sürüp gelmekte olan yukarıda sözünü ettiğimiz bir dil ve üslûp esaretinden kendilerini korumuşlardır. Mesela bunların başında ünlü *Şikâyet-nâme*'siyle Fuzûlî²⁵ gelmektedir. Zira, Fuzûlî'nin bu mektubu, başkalarıyla ölçülemeyecek bir üne ve yere sahiptir²⁶.

Tasnif şekillerine geçmeden önce, yeri gelmişken, münşe'ât mecmû'alarında bolca yer alan, mektup türü üzerinde de biraz durmanın yararlı olacağını düşünüyoruz. Münşe'ât mecmû'alarında sıkça yer verilen mektuplar, her edebî tür gibi çeşitli kurallara göre yazılmışlardır. Üslûbundan hitap şekline, satır aralığından kâğıdına kadar uyulması gereken kurallar ve kaideler bu mecmû'alarda anlatılmıştır. Ayrıca mektup metinlerinin belli bölümlerden oluştuğı da dikkati çekmektedir. Bu bölümler kısaca şöyle sıralanabilir: Mektubun yazıldığı şahsın durumuna uygun lâkâbın kullanıldığı *elkâb*; mektubun ilk başlangıç kısmını oluşturan *ibtida*; mektupta bir bölümden diğere geçişte kullanılan söz ve ibarelerin oluşturduğu *tahallüs*; istenilen hususların dile getirildiğı *talep*; mektubun bitişini gösteren *intihâ* kısmı;

²⁴ Mustafa Kaşka, a.g.e., s., 12.

²⁵ Fuzûlî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 107-110.

²⁶ Orhan Şaik Gökyay, "Tanzimat Dönemine Değın Mektup", *Türk Dili Dergisi "Mektup Özel Sayısı"*, 1974, C. XXX, Sayı: 274, s., 18-19.

mektubun yazıldığı şahsın makamına uygun yazılan *duâ* metni; genellikle asıl vesikalarda yer alan mektubun sahibine ait özel imzanın bulunduğu *imzâ*.

Münşe'ât mecmû'alarında önemli bir yer tutan mektup örnekleri, konusuna ve mektup sahibine göre de farklı isimler almaktadır. Çeşitli eserlerde geçen mektup türlerini şöyle sıralamak mümkündür: Daha üst makamlarda bir görev ve yer istemek maksadıyla bugünkü mânâda tavsiye niteliğinde yazılan mektuplara *şefkat-nâme*; sevgi ve kardeşlik duygularıyla birbirine bağlı olan insanların yazmış oldukları muhabbet arttırıcı mektuplara *meveddet-nâme* veya *uḥuvvet-nâme*; genellikle üst makama veya aynı seviyedeki birisine bağış, maaş, timar, kâtiplik görevi vb. talep için yalvarıcı bir üslûbla yazılan mektuplara *taleb-nâme*; bir kimseye veya bir makama herhangi bir şey gönderileceği zaman yazılan mektuplara *irsâl-nâme*; bir olay veya bir durum hakkında bilgiler veren, örneğin çok ünlü bir şahsiyetin ölümü veya bir yerin genel durumu ve gidişâtı için yazılan mektup türüne *ilâm-nâme* adı verilmiştir²⁷.

Yine sorulan bir soruya cevap veya yazılan bir şeye karşılık vermek amacıyla yazılan mektuplara *cevâb-nâme*; herhangi bir konuda duyulan rahatsızlığı, kötü durumu, şikâyeti üst makamlara bildiren mektuplara *şikâyet-nâme*; güzel bir olay veya durum karşısında sevinci ifade eden kutlama mektuplarına *tebrik-nâme* veya *tehniyet-nâme*; yapılan bir iyiliğe veya alınan hediyeye karşı minnet duygusunun ifâdesi olarak daha ziyâde alt makamdan üst makama yazılan mektuplara *teşekkür-nâme*; mevlide, ziyafete, toplantıya, düğüne, sünnete çağırarak için yazılan mektuplara *da'vet-nâme*; bir ölüm haberi üzerine, ölenin yakınlarına duyulan üzüntüyü ifade etmek amacıyla yazılan mektuplara *ta'ziyet-nâme*; herhangi bir şahsı belli bir göreve veya makama tavsiye için yazılan mektuplara *tavsiye-nâme* dendiği görülüyor²⁸.

Ayrıca ihtiyaç sahibi kimsenin ihtiyâcının karşılanması için yetkili bir şahsa yazılan mektuba *niyâz-nâme*; bir yazarın veya şâirin ortaya koyduğu eseri övmek amacıyla yazılan mektuplara *takriz-nâme*; hastalıktan kurtulup, sağlığına yeniden kavuşmuş bir dost, amir, arkadaş vs. ziyaretiyle, hastalandığı için üzüntüsünü, şifa bulduğu için de sevinç duygularını anlattığı mektuplara *iyâdet-nâme*; suçun affedildiğini gösteren belge, bir kişinin kazanılmasını sağlayan gönül okşayıcı Bitik

²⁷ Abdurrahman Daş, ag.e., s., 46-48; Mustafa Kaşka, a.g.e., s., 17-24.

²⁸ Mustafa Kaşka, a.g.e., s., 17-24; Abdurrahman Daş, a.g.e., s., 46-48.

veya Emr-i Şerif'e *istimâlet-nâme*; belli bir kişinin iyiliğini isteyerek ilerideki hayatında Allah'ın rızasını kazanması için yapılan duaların yer aldığı mektuplara *duâ-nâme*; daha çok aşk mektubu olarak yazılan mektuplara *nâme*, adları verilmektedir²⁹. Bundan sonra münşe'âtların tasnif şekillerine geçebiliriz.

III. Münşe'ât Mecmû'aları'nın Tasnif Şekilleri

1. Muhtevâ Yönünden Münşe'âtlar

Muhtevâ yönünden münşe'âtları; *Edebî, târîhî, didaktik* olmak üzere üç grupta ele almak mümkündür. Bunlardan herhangi birine dâhil edilecek münşe'âtlar, ağırlıklı olarak o grupta değerlendirilmesine sebep olan muhtevâyâ sahiptir. Yoksa bir münşe'âtı, tamamen edebî, tamamen tarihî veya tamamen didaktik diye ayırmak mümkün değildir. Çünkü edebî diyebileceğimiz bir münşe'âtta tarihî metinlere, didaktik gruba dâhil ettiğimiz bir eserde edebî metinlere rastlamak her zaman mümkündür³⁰. Edebi hususiyetleri, diğer yönlerinden daha önde olan münşe'âtlara muhtevâsı itibarıyla *edebî münşe'ât* denilmektedir. Bu gruba, *Münşe'ât-ı Veysî*'yi³¹ ve *Münşe'ât-ı Nergisî*'yi³² örnek verebiliriz.

Tarihî münşe'âtlara gelince; esasen bu tür, devletin çeşitli kademelerindeki kişilerin birbirleriyle ya da idarecilerin yabancı devlet adamlarıyla teati ettikleri resmî, siyasî amaçlı ve devlet işiyle ilgili yazışma örneklerinden oluşturulmuş eserlerdir. Meselâ Feridun Ahmet Bey'in (ö.1583) *Münşe'âtü's-Selâtn*'i, Sarı Abdullah Efendi'nin (ö.1660) *Düstûru'l-İnşâ*'ı bu türe birer örnektir³³. Bizim araştırma konusu olarak seçtiğimiz *Münşe'ât-ı 'Atîk*, muhteva yönünden

²⁹ Mustafa Kaşka, a.g.e., s., 17-24; Abdurrahman Daş, a.g.e., s., 46-48.

³⁰ Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 195.

³¹ Veysî'nin em önemli eseri; "Münşe'ât-ı Veysî"de yazarın hususi mektuplarından başka, Şeyhü'l-İslâm Yahya, Nasuh Paşa, Merre Hüseyin Paşa, Gani-zade Nâdirî ve Nergisî'nin mektuplarının yer aldığı bildirilmektedir. Ayrıca, Murad Paşa, Vezir-i 'Azam Lala Muhammed Paşa, Vezir-i 'Azam Hasan Paşa ve Ali Paşa'nın menkabeleri olduğu söylenmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 109-111; Veysî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 423-425.

³² Sanatlı nesrin en büyük temsilcilerinden biri olan Nergisî, dili ve üslûbu seçkin bir yere sahip olan Münşe'ât-ı Nergisî'yi telif etmiştir. Edebi bir münşe'ât olan bu eserde Nergisî'nin; dostlarına ve mansıb sahiplerine yazdığı mektuplardan başka kendisine gönderilen iki mektuba da yer verdiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Nergisî'nin, eserin girişinde; onu atfettiği Şeyhü'l-İslâm Yahya Efendi'yi bol bol övdüğü zikredilmektedir. Eserde ayrıca Arapça bir Vakfiye ve Vassaf Târîhî'ne yazılan Farsça mukaddime yer almaktadır. Değişik kütüphanelerde birçok nüshası bulunan eserin edebî açıdan büyük bir değeri bulunduğu anlaşılmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 115-116; Nergisî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 254-255.

³³ Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 220-221.

değerlendirmeye tabi tutulduğunda, tarihî münşe'âtlara dâhil edilebilir. Bu eser hakkında ileride daha geniş bilgi verileceği için burada onu uzun uzadıya tanıtmaya ihtiyaç duymadık. Bunlardan başka bir de öğretici amaçla tertip edilen, içinde doğrudan öğretme gayesiyle inşâ' ile ilgili bilgi ve örneklerin verildiği eserler vardır ki bunlara da didaktik münşe'ât adı verilmektedir³⁴. Didaktik münşe'âtlar kendi içinde ikiye ayrılır: Bunlardan ilki, teorik bilgi veren didaktik münşe'âtlardır. Bu tür münşe'âtlara örnek olarak; Yahya b. Mehmet'in³⁵ *Menâhicü'l-İnşâ'*, Râmi Paşa'nın³⁶ (ö.1707) *Hulâsa-i İnşâ'* zikredilebilir. Diğeri ise, örnek metinlerin toplandığı kısmen didaktik münşe'âtlardır. Bu gruba dair şu münşe'âtlar örnek verilebilir: Şeyh Mahmud b. Edhem'in³⁷ *Gülşen-i İnşâ'*, Mesîhî'nin³⁸ (ö.1512) *Gül-i Sad-berg'i* vb.

2. Yazılış Tarzlarına Göre Münşe'âtlar

2.1. Te'lif Münşe'âtlar

Bu tür münşe'âtlar, ihtivâ ettikleri metinlerin çoğunluğunu bir kişinin kaleme aldığı mecmû'alardır. Bazen bu tür münşe'âtların aynı kişi tarafından hem telif edildiği hem de mecmû'a olarak tertiplendiği görülür. Bunlara, Ahmed-i Dâî'nin³⁹ (ö.1421) *Teressül*'ünü ve Veysî'nin (ö.1627) *Münşe'ât*'ını örnek verebiliriz. Bundan başka bir de bazı mecmû'aları telif eden ile tertip edenlerin farklı farklı kimseler olması söz konusudur. Mesela meşhur Osmanlı Şeyhü'l-İslâm'ı Ebu's-Su'ûd'un⁴⁰ (ö.1574) ve Kânî'nin⁴¹ (ö.1791) münşe'âtları böyledir.

2.2. Derleme Münşe'âtlar

Derleme münşe'âtlar, çok değişik kişilerden inşâ örneklerinin toplandığı, muhtelif konularda yazılmış, edebî, tarihî, dinî, didaktik nitelikli metinlerin biraraya getirildiği mecmû'alardır. Bu mecmû'alar çoğu kez derleyenleriyle anılırlar⁴². Bu münşe'âtlar; *"derleyeni belli olanlar ve belli olmayanlar"* diye ikiye ayrılır. Mahmud b. Edhem'in *Menâhicü'l-İnşâ'*, Ahmet Feridun Bey'in (ö.1583) *Münşe'âtü's-*

³⁴ Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 238.

³⁵ Yahya b. Mehmet'in hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C.II, s., 434-435.

³⁶ Râmi Paşa'nın hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 365-367.

³⁷ Şeyh Mahmut b. Ethem'in hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, C. I, s., 149.

³⁸ Mesîhî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 221.

³⁹ Ahmed-i Dâî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 15-16.

⁴⁰ Ebu's-Su'ûd'un hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. I, s., 306-307

⁴¹ Kânî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 198-199.

⁴² Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 256.

Selâtin'i, Mustafa 'Âlî'nin⁴³ (ö.1600) *Münşe'ât-ı 'Âlî*'si, derleyeni belli olanlar arasında mütalaa edilebilir.

Derleyeni belli olmayanlara gelince, kütüphanelerde bu türe giren birçok münşe'ât mecmû'ası bulunmaktadır⁴⁴. Yazılış tarzını gözönüne alarak bir sınıflandırmada yapacak olursak tezimiz "*Münşe'ât-ı 'Arîk*"ın içinde yer aldığı "*Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât*" ı bu gruba dahil edebiliriz.

3. Umûmî İçeriğine Göre Münşe'âtlar

Bu gruptaki münşe'âtların bir kısmı resmî hüviyeti haiz olmayan kişilerin yazılarını içerir⁴⁵. Diğer bir kısmı ise, resmî hüviyete sahip olan kişilerin yazdığı mektupları muhtevirdir. İkinci tür münşe'âtlarda; "*Padişah Beratları, nâme-i hümayûnlar, fetih-nâmeler, tayin ve nasb-azl suretleri, hükm-i şerifler, siyasî ve idarî mahiyetteki mektuplar*" vb. resmî makamlarca veya buralarda görevli kişilerin bu sıfatlarını kullanarak yazdıkları yazılar yer alır⁴⁶. Araştırmamızı teşkil eden *Münşe'ât-ı 'Arîk*, genelde Şehzade Bayezid Vak'ası ile alakalı Kanunî Sultan Süleyman ve Şehzade Selim ile Safevî Hükümdarı Şah Tahmasb arasında teati edilen mektupları içerdiğinden bu guruba girmektedir. Üçüncü türe girenler ise şâirlere ait olan münşe'ât mecmû'alarıdır. Bu gruba giren münşe'âtlar da kendi arasında ikiye ayrılır: Bunlardan yalnız bir şâirin mektuplarının toplanmış olduğu mecmû'alara örnek olarak Şeyhü'l-İslâm Ebu's-Su'ûd (ö.1574), Gelibolulu 'Âlî (ö.1600), Nâbî⁴⁷ (ö.1712) gibi pek çok şâirin yazmış olduğu münşe'âtları zikredebiliriz. Diğerleri ise, başka başka şâirlerin mecmû'alarının toplanmış olduğu eserlerdir. Veysî (ö.1627), Nergisî (ö.1634), Sabrî⁴⁸ (ö. 1645) vb. şâirlerin münşe'ât mecmû'aları bu gruba girmektedir⁴⁹.

IV. Tarihî Süreç İçerisinde Münşe'âtlar'ın Gelişimi ve Örnekler

Bu çerçevede inşâ'nın Divan Edebiyatı Tarihi içindeki gelişim seyrine baktığımızda, ilk örneklerin XIV. yüzyıldan itibaren ortaya konulduğunu görüyoruz. Daha çok Arap Edebiyatı ve Fars Edebiyatı'nın etkisinde olduğu görülen bu ilk

⁴³ Mustafa 'Âlî Efendi'nin hayatı ve eserleri için bkz. Mehmet Şeker, *Gelibolulu Mustafa 'Âlî ve Mevâ'idü'n-Nefâis fî-Ğavâ'idü'l-Mecâlis*, T.T.K. Yay., Ankara 1997, s., 1-16; Franz Babinger, a.g.e., s., 141-149.

⁴⁴ Halil İbrahim Haksever, a.g.e., s., 260.

⁴⁵ Abdurrahman Daş, a.g.e., s., 64.

⁴⁶ Abdurrahman Daş, a.g.e., s., 65.

⁴⁷ Nâbî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 261-263.

⁴⁸ Sabrî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 378-379.

⁴⁹ Mustafa Kaşka, a.g.e., s., 10.

eserler, öğretici nitelikli eserlerdir. Mesela, Ahmed-i Dâî'nin (ö.1421) *Teressül*'ü, Yahya b. Mehmet el-Kâtib'in *Menâhicü'l-İnşâ*'ı ve Mesîhî'nin (ö.1512) *Mu'addilü'l-İmlâ*'ı bu türe birer örnek olarak gösterilebilir⁵⁰.

Öte yandan XV. yüzyıl sanatlı nesrin önemli temsilcilerinden Sinan Paşa'nın⁵¹ *Tazarru'-nâme* ve *Ma'ârif-nâme* adlı eserlerini verdiği asırdır. Bu dönemde Türkçe nesir yazımı önceki dönemlere göre daha çok ilerlemiş, gerek tercüme gerekse telif eserlerde bu husus kendini açıkça göstermiştir, denilebilir. Ayrıca XV. yüzyıldaki mensur eserlerin büyük bölümünün tarih kitapları olduğu dikkati çeker.

XVI. yüzyıl klasik Osmanlı Türkçesi dönemi olup, nesir Arapça ve Farsça kelimeler ve terkiplerle doludur. Zira sanat yapmak maksadıyla tamlamalar, seciler, süslü sözler çokça kullanılmıştır. Bu dönemde Ahmet Feridün Bey'in (ö.1583) *Münşe'âtü's-Selâtin*'i, Sarı Abdullah Efendi'nin (ö.1660) *Düstûru'l-İnşâ*'ı, Okçu-zâde Mehmet'in⁵² (ö.1629) *Münşe'ât*'ını bu cümleden sayabiliriz. Bunun yanında Lamî'î⁵³ (ö.1532), Kemal Paşa-zâde'yi⁵⁴ (1536), Lütfi Paşa'yi⁵⁵ (ö.1563), Fuzûlî'yi (ö.1556) eser veren diğer şahıslar arasında zikredebiliriz. Ayrıca bu dönem *tezkire* yazımı açısından da verimli bir asırdır. Nitekim Âşık Çelebi⁵⁶ (ö.1572), Latîfî⁵⁷ (ö.1582) ve Hasan Çelebi'nin⁵⁸ (ö.1607) *tezkireleri* meşhurdur.

XVII. yüzyıla geldiğimizde artık inşâ' ilminin zirveye çıktığını ve önemli örneklerin verildiğini görüyoruz. Çünkü bu dönemde inşâ' ilmi her bakımdan altın dönemini yaşamaktadır. Dönemin önde gelen münşî ve şâirlerinden Veysî ve Nergisî gibi şahıslar, inşâ' ilmini başlı başına bir sanat dalı olarak görmüşler, dilin imkanlarını da zorlayarak, bu ilmin zirvesine yükselmişlerdir. Buna karşın tarihçi Peçevî (Peçôy), Evliyâ Çelebi⁵⁹ (ö.1611), Kâtip Çelebi⁶⁰ (ö.1660), Hasan Bey-zâde⁶¹

⁵⁰ Mustafa Kaşka, a.g.e., s., 6.

⁵¹ Sinan Paşa'nın hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 345-346.

⁵² Okçu-zâde Mehmet'in hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 293-294.

⁵³ Lâmi'î'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 215-219.

⁵⁴ Kemal Paşa-zâde'nin hayatı ve eserleri için bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 68-71.

⁵⁵ Lütfi Paşa'nın hayatı için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 92-94.

⁵⁶ Âşık Çelebi'nin hayatı ve eserleri için bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 77.

⁵⁷ Latîfî'nin hayatı ve eserleri için bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 123-124.

⁵⁸ Hasan Çelebi'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 153-155.

⁵⁹ Evliya Çelebi hakkında bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 241-245.

⁶⁰ Kâtip Çelebi hakkında bilgi için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 84-90.

⁶¹ Hasan Bey-zâde'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 62-63.

(ö.1636-1637) ve Koçi Bey⁶² (ö.1603) gibileri bu dönemde yaşadığı halde sade dili kullanarak orta yolu seçmişlerdir. Yine bu dönemde Nev'î-zâde Atâyî⁶³ (1636), Azmi-zâde Hâletî⁶⁴ (ö.1631), Nâdirî⁶⁵ (ö.1626), Nâbî (ö.1712) gibi şairleri de münşe'ât sahibi kişiler olarak zikretmemiz gerekir.

XVIII. yüzyıl nesrin gelişmesini sürdürdüğü bir dönemdir. Biyografiler, tarih kitapları, sefaret-nâmeler, şâirlerin tezkireleri bu dönemin nesir eserleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu döneme ilişkin şâir ve münşî Sâkib Mustafa Dede'nin⁶⁶ (ö.1732) *Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyye*'sini örnek verebiliriz⁶⁷.

Sonuç olarak Osmanlı dönemi boyunca tarihçilerden Tursun Bey⁶⁸, Kemâl Paşa-zâde (ö.1536), Hoca Sa'adeddin⁶⁹ (ö.1599), Karaçelebi-zâde Abdülazîz⁷⁰ (ö.1658), Râşid⁷¹ (ö.1735); tezkirecilerden Âşık Çelebi (ö.1572); Şeh-nâmecî Lokmân⁷² (ö.1601); Şâir Neş'etî⁷³ (ö.1674), Sâlim⁷⁴ (ö. 1743) ve münşîlerden Ahmet Feridun Bey ve diğer birçok münşî, resmî ve özel muhtevalı münşe'ât mecmû'alarında süslü nesir dilini kullanmıştır⁷⁵.

V. Târîhî Kaynak Olarak Münşe'âtlar'ın Değeri ve Önemi

Bu anlamda münşe'âtlarda bizzat metin olarak yer alan berat, mektup, her türlü resmî yazı, defterler, protokol, ferman gibi belgeler, tarih araştırmalarına ait oldukları dönem açısından kaynaklık ederler. Ayrıca münşe'âtlar kaynaklık ettikleri tarihî dönemde meydana gelen hâdiseler, yaşanan sosyal ilişkiler, ulaşılan kültürel seviye, ekonomik durum, görülen adet ve gelenekler hakkında bize ipucu veren önemli belgelerdir. Diğer taraftan münşî'nin kaleminden yakın dostlarına, akrabalarına ve bazı nüfuzlu devlet erkânına yazdığı tebrik, ta'ziye, duâ, nasihat, tavassut, istek, şikâyet gibi çeşitli konulara dair mektupların muhtevâları, dönemin

⁶² Koçi Bey'in hakkında bilgi için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 79-80.

⁶³ Nev'î-zâde Atâyî'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 188-190.

⁶⁴ Azmi-zâde Hâletî'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 24.

⁶⁵ Nâdirî'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 186-187.

⁶⁶ Sâkib Mustafa Dede'nin hayatı ve eserleri için bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. I, s., 179.

⁶⁷ Abdurrahman Daş, a.g.e., s., 79.

⁶⁸ Tursun Bey hakkında bilgi için bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 29.

⁶⁹ Hoca Sa'adeddin'nin hayatı ve eserleriyle ilgili bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 137-141.

⁷⁰ Karaçelebi-zâde Abdülazîz hakkında bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 80-81.

⁷¹ Râşid'in hayatı ve eserleri hakkında bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. III, s., 120-122.

⁷² Şeh-nâmecî Lokmân hakkında bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 181-184.

⁷³ Neş'etî'nin hayatı ve eserleri hakkında bkz. Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., C. II, s., 279-280.

⁷⁴ Sâlim'in hayatı ve eserleri hakkında bkz. Franz Babinger, a.g.e., s., 298-299.

⁷⁵ Abdurrahman Daş, a.g.e., s., 79.

kültür, tarih ve medeniyetini tanımak açısından oldukça kıymetli kaynaklardır⁷⁶. Bazen başka bir kaynaktan rastlanmayan çok önemli bir ayrıntı münşe'âtlarda bulunabilmekte; bazen de münşe'âtlar, meydana gelen hâdise ya da mevcut durum açısından bizi aydınlatabilecek tek kaynak konumunda olabilmektedirler.

Ayrıca bazen bu tür eserlerden münşe'ât kaleme almış pek çok şâir ve edîblerin hayatı hakkında bilinmeyen bilgileri elde edebilmek de mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda eserinden münşî'nin kimlerle irtibatlı olduğu, hangi zamanda hangi olaylara veya hangi tarihî olaya daha fazla ilgi olduğu yine münşe'âtlardan öğrenilebilmektedir. Yine resmî ya da özel mektupların da yer aldığı münşe'âtlar sayesinde ilgili olduğu dönemin dil, üslûb, elkâblar, yazı çeşidi, kullanılan edebî sanatlar hakkında da önemli ipuçları elde edilebilmektedir. Diğer yandan münşe'ât mecmû'aları içerisinde yer alan dinî-tasavvufî risâleler, bize önemli dinî bilgiler, güzel yorum örnekleri de sunabilmektedir.

D. MECMÛ'A-İ BA'Z-I MÜNŞE'ÂT VE MÜNŞE'ÂT-I 'ATİK

I. Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât'ın Kısımları ve Münşe'ât-ı 'Atîk'in Fiziksel Özellikleri

Üzerinde çalıştığımız *Münşe'ât-ı 'Atîk*'in de içinde bulunduğu *Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât*, İzmir Milli Kütüphane'de 899 numarada kayıtlıdır. Derleyeni belli olmayan bir münşe'âttir. Konumuz olan *Münşe'ât-ı 'Atîk*"e geçmeden evvel, Mecmû'a'nın geneli hakkında malumat vermek yararlı olur düşüncesindeyiz. Bu eser, her biri 8,2x6 cm ebatlarında olan 79 varaktan müteşekkildir. İlk varakta (vr. 1a), *Mecmû'a*'nın adı ve içindeki bölüm başlıkları verilmektedir. Her nedense elimizdeki nüsha varaklarının yer yer boş olduğu görülmektedir. Nitekim nüshada, vr. 1a'dan sonra vr. 1b boştur. Eserin girişi mahiyetindeki vr. 2a'daki metinden sonra, vr. 2b'de "*Münşe'ât-ı 'Atîk*" başlamaktadır. Bu bölüm vr. 44a'ya kadar devam etmektedir.

Bundan sonra vr. 44a boş bırakılmış, vr. 44b-48a arasında *Risâle-i Hâdim Mukaddimesî* ? adlı bir risâleye yer verilmiştir. Bu risâlenin ardından vr. 48a-49a arası boş bırakılmış; vr. 49b ve vr. 50a'da mühür yer almaktadır. Vr. 50b'de kısa bir metin yer alıp vr. 51a boştur. Vr. 51b'den itibaren başlayan *Risâle-i Tecrîd-i*

⁷⁶ Abdurrahman Daş, a.g.e., s., 90.

'Aliyyü'l-Kârî(?) vr. 55b'de sona ermektedir. Arkasından vr. 56a'da başlayan ve vr. 56b'de sona eren "*Risâletü'd-Dünyâ*" adında bir başka risale yer almaktadır. Akabinde vr. 57a-57b'de *Vasiyyetü Lokmân li-İbnihî* ile 57b-58a'da *Vasiyyetü Diğer* bulunmaktadır. Yine boş bırakılan vr. 58b-59b'den sonra vr. 60a-78a arasında *Risâle-i Târîh-i Nâdir Şâh* adlı risaleye yer verildikten sonra vr. 78b-79a-79b boş bırakılarak *Mecmû'a* sona erdirilmiştir.

Şimdi gelelim yukarıda muhtevasını tanıttığımız *Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât*'ın ilk bölümünü oluşturan *Münşe'ât-ı 'Atîk'e*. Eserin toplam 43 varaktan meydana getirildiği görülmektedir. *Münşe'ât-ı 'Atîk'in* her bir varağı 23 satırdır. *Münşe'ât-ı 'Atîk'in* derleyeni belli olmayıp, sadece vr.2a'daki "*istishâb kaydı*"nda; nüsha sahibi olarak Mustafa b. el-Müştehir Bozdak-zâde/Bozok-zâde? ismi zikredilmiştir. Burada adı geçen şahsın bu esere, 15 Safer 1164 tarihinde sahip olduğu bildirilmektedir. *Münşe'ât*'ta vr. 2a'da bulunan ilk mektubu yazan şahsın (muhtemelen Hoca Sa'adeddin) Sa'adeddin; onun ifadelerinden de muhâtabın Üveys Paşa olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca eserde yer alan âyet ve hadîslerin, Arapça ve Farsça ibârelerin, muhtemelen Türkçe ibârelerden ayırmak için ve mektup başlıklarının, şahıs isimlerinin ve bazı yerlerin, üzerleri kırmızı kalemle çizildiği dikkati çekmektedir.

II. Münşe'ât-ı 'Atîk'i Oluşturan Mektup Suretlerinin Yer Aldığı Diğer Münşe'ât Mecmû'aları

İkinci bir nüshasını tesbit edemediğimiz *Münşe'ât-ı 'Atîk*'te yer alan ve daha önce de ifade ettiğimiz üzere büyük çoğunluğu Şehzade Bayezid Vak'ası ile alakalı derlenen mektup suretlerine, başka bazı münşe'ât mecmû'alarında da rastlamak mümkündür. Nitekim biz eserde yer alan mektup suretlerini karşılaştırmak için daha önce belirttiğimiz gibi Sarı Abdullah Efendi'nin *Düsûuru'l-İnşâ*'ını bu bağlamda zikretmeliyiz. Bu eserde yer alan toplam 19 mektup suretinden yararlandık.

Bunun yanı sıra; Süleymaniye Kütüphanesi Reîsü'l-Küttâb Bölümü 895 numarada kayıtlı, derleyeni bilinmeyen *Mecmû'a-i Mekâtîb-i Mülûk* adlı münşe'ât mecmû'asında yer alan iki mektup suretinden istifâde ettiğimizi belirtmiştik. Yine bu çerçevede Feridun Ahmet Bey'in iki cilt halinde basılan *Münşe'âtü's-Selâfîn* adlı eserinde yer alan iki mektup suretinden faydalandığımızı da söylemiştik. Aşağıda

karşılaştırma yaparak edisyon kritikte kullandığımız mektup suretlerinin hangi eserde nerede yer aldığını tablo halinde veriyoruz.

Tablo: *Münşe'ât-ı 'Atîk'*teki Bazı Mektup Suretlerinin Diğer Münşe'ât Mecmû'alarındaki Yeri

Eser Adı ve İlgili Mektup→ Suretinin Yeri	Münşe'ât-ı 'Atîk (İzmir Milli Kütüphanesi, 899/1)	Düstûru'l-İnşâ' (Süleymaniye Ktb. Esad Efendi, 3332)	Mecmû'a-i Mekâfîb-i Mülûk (Süleymaniye Ktb. Reisü'l-Küttab, 895)	Mecmû'a-i Münşe'âtü's-Selâfîn (Takvim-hâne-i 'Âmire II cilt h.1264-1265)
Mektup Numaraları ↓	Mektup Suretlerinin Yeri ↓	Mektup Suretlerinin Yeri ↓	Mektup Suretlerinin Yeri ↓	Mektup Suretlerinin Yeri ↓
1. Mektup	Vr. 2b-3a	Vr. 248a-250a	Vr. 32a-34a	s. 240-242
2. Mektup	Vr. 3a-5a	Vr. 250a-252b	Vr. 34a-35b	
3. Mektup	Vr. 5a-6a	Vr. 252b-254a		
4. Mektup	Vr. 6a-7b	Vr. 254a-256b		
5. Mektup	Vr. 7b-11a	Vr. 256b-262a		
İltimâs-nâme	Vr. 11a-11b	Vr. 262a-263a		
6. Mektup	Vr. 11b-15a	Vr. 263a-267a		
7. Mektup	Vr. 15a-16b	Vr. 267a-269b		
8. Mektup	Vr. 16b-20a	Vr. 269b-273b		s. 205-209
9. Mektup	Vr. 20a-22a	Vr. 273b-277a		
Tezkire	Vr. 22a-22b	Vr. 277a-277b		
Tezkire Cevabı	Vr. 22b-22b	Vr. 277b-277b		
10. Mektup	Vr. 22b-24b	Vr. 277b-280b		
11. Mektup	Vr. 24b-27a	Vr. 280b-283a		
12. Mektup	Vr. 27a-28b	Vr. 283a-285b		
13. Mektup	Vr. 28b-29b	Vr. 285b-287a		
14. Mektup	Vr. 29b-30a	Vr. 287a-287b		
15. Mektup	Vr. 30a-31a	Vr. 287b-288b		
16. Mektup	Vr. 31a-34a	Vr. 288b-294a		
17. Mektup	Vr. 34a-36a			
18. Mektup	Vr. 36a-36b			
19. Mektup	Vr. 36b-37a			
20. Mektup	Vr. 37a-37b			
21. Mektup	Vr. 37b-38a			
22. Mektup	Vr. 38a-38b			
23. Mektup	Vr. 38b-38b			
24. Mektup	Vr. 38b-38b			
25. Mektup	Vr. 38b-40b			
26. Mektup	Vr. 40b-41a			
27. Mektup	Vr. 41a-43a			
28. Mektup	Vr. 43a-43b			

III. Münşe'ât-ı 'Atîk'in Muhtevâsı ve Mektup Özetleri

Daha önce belirttiğimiz gibi, Münşe'ât-ı 'Atîk'teki mektupların çoğu Şehzade Bayezid Vak'ası ile alakalıdır. Ama yine de az da olsa başka konulara dair mektuplar da bulunmaktadır. Mesela vr. 28b-29b arasında yer alan on üçüncü mektup bir *ta'ziyet-name* olup, Şah Tahmasb'ın kızkardeşinin vefatı üzerine Şehzade Selim'in başsağlığı dileklerini muhtevîdir. Vr. 38b'deki yirmi üçüncü mektup ise, bu ta'ziyet-nâmeye karşılık Şah Tahmasb'ın Farsça cevabının tercümesidir. Yine yirminci mektup ise, Şehzade Murad'ın talebiyle Osmanlı Sarayı'na gönderilen avcı kuşlarla alakalı Şah Tahmasb'ın İkinci Selim'e yazdığı mektuptur. Bu vak'ayla alakalı olmayan bir diğer mektup ta vr. 38a-38b'de yer alan yirmi ikinci mektuptur. Bu mektub esasen Çorum Alaybeyi Hasan Ağa'nın affı için Tahmasb tarafından Sultan İkinci Selim'e hitaben yazılan *Şefaât-nâme*'dir. Yirmi yedinci mektubun da Şehzade Bayezid Vak'ası ile alakalı olmadığı anlaşılıyor. "*Münşe'ât-ı 'Atîk*" te vr. 41a-43a arasındaki bu mektup, Sultan İkinci Selim tarafından Avusturya Kralı Ferdinand'a yazılmıştır. Neticede "*Münşe'ât-ı 'Atîk*", 28 mektup, bir iltimâs-nâme, bir tezkire ve bir de tezkire cevabından oluşmaktadır.

Şimdi de "*Münşe'ât-ı 'Atîk*"teki yer alış sırasına göre tek tek mektupların muhtevalarını vermeye geçebiliriz

Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât'ın Tanıtım Varak'ı

Bu varak vr. 1a'dır. Burada *Mecmû'a*'daki kısımlar ve *Mecmû'a*'nın adı verilmektedir. Varak'ın en üstünde: "*Evde'a'llâhü'l-Melikü'l-Ķadîr Hâzihi'l-Mecmû'ate ile'l'Abdi'l-FaĶîr*/Herşeyi elinde tutan kudret sahibi Allah, bu mecmuayı fakir kuluna emanet etti", ibaresi yer almaktadır.

Ardından *Mecmû'a*'da yer alan bölümlerin başlıkları kısaca verilmektedir.

Bunlar:

Münşe'ât-ı 'Atîk Risâle-i Ħādîm MuĶaddimesi? Risâle-i Tecrîd 'aliyyü'l-Ķârî?
Risâletü'd-Dünyâ Veşâyâ-yı LoĶmân Veşâyâ-yı Diğer
Dîvân Kâtibî Sırrı Efendiniñ Nâdir Şâh VaĶ'asını Ħâvî Ķaleme Aldıkları Risâle-i Nefîsesi, şeklinde sıralanmaktadır.

En alt solda *Mecmû'a*'nın ismi: *Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât* olarak zikredilmektedir.

İstishab Kaydı ve Vakıf Mührü ile Sâdeddin Efendi'den Üveys Paşa'ya Bir Mektup; Varak: 2a

Bu varakta; istishab kaydı, Türkçe bir dörtlük, Besmele, Farsça birkaç beyit, Sa'deddin Efendi'den Üveys Paşa'ya yazılan kısa bir mektup, Hz. Ebu Hureyre'den rivayet edilen bir hadis-i şerif ve Farsça bir dua metni bulunmaktadır. Varak vakıf mührü ile sona ermektedir. İstishab kaydında; Mustafa b. el-Müştehir Bozdak-zâde/Bozok-zâde (?) ismi ve 15 Safer 1164 tarihi verilmektedir.

1. Mektup; Varak: 2b-3a

Bu mektup, Mîr-i Âhur Turak (Durak) Ağa adlı elçiyle Birinci Şah Tahmasb'a gönderilmiştir. Burada⁷⁷ Şehzade Selim; Bayezid'in, Osmanlı Sülalesi'ne yakışmayacak şekilde baba ve ağabey hukukunu çiğneyip, tahtı eline geçirmek için isyan ederek asker toplayıp kendisine hücum ettiği; yapılan mücadeleyi Allah'ın yardımı ve izniyle kendisinin kazandığını anlatıyor. Akabinde Bayezid'in Amasya taraflarına kaçarak affı için babası Kanunî'ye özür mektupları yazdığı ve üzerine asker sevk edildiğini öğrendiğinde Erzurum'a kaçtığı bildiriliyor. Ayrıca Şehzade Selim, Bayezid'in Erzurum'da iken onu engellemekle görevli beyleri, Padişah'ın fermanı gelene kadar Pasinler sınırlarında kalacağına yemin edip kandırıldığını, bir gece yeminini bozup firar ettiğini; kendisini takip eden beyler ona yetişmek üzereyken birçok kayıp vererek İran sınırları içindeki Sa'd Çukuru'na girdiğini anlatıyor. Kendisinin Amasya Anlaşması'na sadakaten sınırı geçip onu takip etmediğini söyleyen Şehzade Selim, Şah'ı bu durumdan haberdar ediyor.

Ayrıca bu mektupta O, Beylerbeylerin Kırım'da, kendisinin de Erzurum'da Şah'ın inayet ve yardımlarını beklediklerini belirtiyor. Şah Tahmasb'ı ikna etmek için bundan önce anlaşmaya sadakaten İran'dan Osmanlı ülkesine gelen ziyaretçi ve tüccarların can ve mal güvenliklerini sağladığını; ama kardeşinin bu tüccarların mallarına el koyduğunu söylüyor. Selim, Şah'a; Padişah Hazretleri'nin gönderdiği sipariş-nâmeleri dikkate alarak âsileri bir an önce teslim etmesini tavsiye ediyor. Bunlardan başka elçi Turak Ağa kanalıyla gönderdiği şifâhî haberlerin de dikkate alınmasını rica ederek, mektubu bitiriyor.

⁷⁷ Eserdeki bu mektup sureti, mektup metninin tamamını kapsamamaktadır. Dolayısıyla, eksik kısmı, mektubun tamamının bulunduğu "*Düsturu'l-İnşâ*" vr. 248a-250a'dan tamamladık.

2. Mektup; Varak: 3a-5a

Bu mektup, yukarıda belirttiğimiz Şehzade Selim'in mektubuna karşılık Şah Tahmasb'ın cevabıdır. Şah Tahmasb bu cevabî mektubu Osmanlı elçisi Turak Ağa ve İrşiti Ağa ile göndermiştir. Mektubun başında Şah Tahmasb, bu mektubun bir benzerini de Zeynüddin Ali Ağa Yüzbaşı Kaçar adlı elçisiyle babası Kanunî'ye gönderdiğini Şehzade Selim'e bildirmektedir.

Akabinde Şah, Şehzade Bayezid'in bilgisizliğinin ve gençliğinin etkisiyle böyle bir davranış sergilediğini belirtiyor. Onun aslında bundan ötürü pişman olduğunu ve Padişah'ın düşmanlarından birinin yanına değil, kendisi gibi samimi bir dosta sığındığını ve affını beklediğini, söylüyor. Şah, ayrıca affetmenin güzelliğinden, büyük Padişahlar'ın affedici olmasından bahisle Bayezid'in yakalanıp zincire vurularak teslimine dair talebinin merhametli ve adaletli bir Padişah'a yakışmayacak ve itibarını zedeleyecek bir talep olduğunu ifade ediyor.

Sonuçta Şah, Bayezid'in affına dair hem bizzat Padişah adına bir inâyet-nâme ve taahhüt-nâme; hem de Selim'in mektubunu şart koşuyor. O, ancak bunlar yerine getirilirse ve Şehzade Bayezid'in isteği halinde onu gönderebileceğini bildiriyor.

3. Mektup; Varak: 5a-6a

Şehzade Selim'in İrşiti Ağa ile Şah Tahmasb'a gönderdiği bu mektupta; Şah'ın hatırı için her şeye rağmen Bayezid'i affettiğini ama bunun pek önemli olmadığını, zira bu hususta Padişah'ın sözünün geçerli olduğunu belirtiyor. Ayrıca Selim, Padişah'ın, durumu din ulemasıyla istişare edip en isabetli kararı vereceğini, kendisine ve Şah'a düşenin ise verilecek karar ne olursa olsun buna uymak olduğunu vurguluyor.

4. Mektup; Varak: 6a-7b

Bu mektup Şah Tahmasb tarafından Sultan Süleyman Han'a yazılmıştır. Burada O, Padişah'ın Erzurum Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın iki adamıyla daha önce gönderdiği bir mektuptan bahsediyorsa da *Münşe'ât-ı 'Atîk*'te böyle bir mektup bulunmamaktadır. Şah, mektubu getirenlerin Mustafa Paşa'nın adamları olduğundan tereddüte düştüğünü, dolayısıyla bu mektubun Padişah tarafından değil de Mustafa Paşa tarafından yazılmış olmasından şüphelendiğini bildiriyor.

O, Padişah'ın önceki mektubunda çeşitli sebeplerden ötürü Bayezid'in ölümünün yaşamasından daha hayırlı olacağından bahisle, onun öldürülüp

evlatlarının gönderilmesi isteğini hatırlatıyor. Şah bu isteğin gündeme getirildiği günlerde Bayezid'in kendisine karşı beslediği kötü niyetleri bilmediğini ve onun affına çalıştığını haber veriyor. Artık bundan vazgeçtiğini, Padişah'ın, Bayezid ve evladı hakkında vereceği emirleri beklediğini ve bunları uygulayacağını bildiriyor. Bu maksatla Bayezid'i hapsedip dostlarını öldürdüğünü belirten Tahmasb, böylece Padişah'a dostluğunu ispat etmeye çalışıyor.

5. Mektup; Varak: 7b-11a

Anlaşıldığına göre bu mektup, Şah Tahmasb tarafından Maraş Paşası Ali Paşa ve Kapucubaşı Hasan Ağa ile Kanunî Sultan Süleyman Han'a gönderilmiştir.

Şah burada, Padişah'a yaptığı hizmetlere karşılık gönderilen hediyeleri aldığını bildiriyor. Akabinde Şah, Bayezid'e verdiği söz ve yemin nedeniyle onu, Padişah'a teslim edemeyeceğini söylüyor. Çünkü Şah, Bayezid İran'a iltica edip Sa'd Çukuru Valisi Nizamüddin Şah Kulu Sultan'a başvurarak kendisine öldürülmeyeceği ve Padişah'a teslim edilmeyeceğine dair yemin verilmesini istediğini zikrediyor. Bunun üzerine Vali'nin, durumu bir arizayla kendisine bildirdiğinde Şehzade'nin, düşman bir memlekete sığınıp daha büyük bir fitne doğurmasını engellemek için, istediği yemini vermeye mecbur kaldığını iddia ediyor. Bu yemine sadakaten onu Kanunî'nin adamlarına teslim etmeyeceğini bildiriyor. Buna karşın Padişah dilerse Selim'e teslim edebileceğini söylüyor.

Bunun yanında Şah, Şehzade'yi teslim etmeyi geciktirmesiyle alakalı bir mazeret sunuyor. Zira O, Selim'e gönderdiği ve Padişah'ın adamlarıyla geri geleceğini umduğu elçilerin henüz ulaşmamasını bahane ediyor. Diğer taraftan esasen çabasının, Padişah'ı memnun etmek ve güvenini kazanmak olduğunu beyan ediyor.

İltimâs-nâme; Varak: 11a-11b

Şah, bu iltimas-namede Padişah'tan şu isteklerde bulunuyor:

- 1- Adak, vakıf ve sadaka gelirlerinin Mekke'de, Medine'de, Cennetü'l-Baki'de ve Irak-ı Arab'da medfun bulunan Masum İmamlar'ın Şehitlikleri'nin imarına sarfetme göreviyle Irak'a, biri emin, diğeri kâtip iki adamını göndermesine izin verilmesi.
- 2- Oğullarından ikisine ya da birisine ulûfe, tımar, sancak beyliği veya paşalık, hangisi uygun görülürse verilmesi; eğer paşalık layık görülürse,

isimlerinin, divan defterlerinde subay olarak kaydedilmesi ve çavuşlarla hilat gönderilmesi, bunun yanısıra Padişah'ın bizzat katıldığı seferlere götürülmeleri, ayrıca kendilerine bol lütuf ve ihsanlarda bulunulması,

3- Hizmeti karşılığında külli ihsanlarla ödüllendirilmesi.

6. Mektup; Varak: 11b-15a

Bu mektup Şah tarafından Mihmandarı Allahviren Ağa ile Şehzade Selim'e gönderilmiştir.

Şah burada, Bayezid'e verdiği yemini hatırlatarak buna sadakaten Şehzade'yi Padişah'ın elçilerine veremeyeceğini, ancak Şehzade Selim'in adamlarına teslim edebileceğini bildiriyor. Akabinde Şah, kendilerine hizmet edenleri çeşitli lütuflar ve külli ihsanlarla ödüllendirmenin sultanların adetleri olduğundan bahisle hizmeti mukabelesinde beklediği karşılığın gelmemesine şaşırıldığını söylüyor. Bu nedenle azametine yakışır bir şekilde hem Padişah'ın hem de Şehzade Selim'in ihsanda bulunmalarını istiyor.

Daha sonra Şah, Bayezid'i teslim etmediği için Osmanlı kuvvetlerinin, ülkesine girmesi halinde halkın korkuya kapılıp, can derdine düşerek Bayezid'i unutacağını, dolayısıyla onun kaçabileceğini söylüyor.

7. Mektup; Varak 15a-16b

Sultan Süleyman tarafından Kara Mustafa Çavuş'la Şah Tahmasb'a gönderilen bu mektupta, anlaşmaya sadakatin öneminden ve Padişah'ın fermanına itaatin gerekliliğinden bahsediliyor. Akabinde Şah'ın istekleri değerlendiriliyor. Bu bağlamda Şah'ın oğullarına ulûfe, tımar, sancak beyliği veya paşalık vb. makam ve mevkilerin verilmesi, çavuşlarla hilat gönderilmesi, Padişah'ın katıldığı seferlere götürülmeleri gibi istekleri reddediliyor. Zira Kanunî'ye göre gaza ve cihadın İran'a uzak olan Rumeli'de yapılması, bu bölgeye gaza için gitmeyi zorlaştırmaktadır. Buna rağmen O, Bayezid'in teslimiyle atalık-oğulluk münasebeti çerçevesinde Şah'ın oğullarından birine istenilenlerin verilebileceğini söylüyor.

Bu arada Padişah, Şah'ın adak, vakıf, sadaka ve mahsullerden elde edilen gelirin Masum İmamlar'ın Şehitlikleri'nin bakımına sarfetmek üzere biri emin, diğeri kâtip iki adamının Irak'a gönderilmesi yönündeki isteğini olumlu karşılıyor. Hatta burada yapılacak hizmetin önemli ve büyük olması nedeniyle gönderilecek adamların emanet anlayışına sahip kişilerden seçilmesini öneriyor.

Üçüncü olarak Şah'ın istediği lütuf ve ihsanların verilmesi için Bayezid'in teslimini şart koşuyor.

8. Mektup; Varak: 16b-20a

Şehzade Selim tarafından Gülabi Çavuş adlı elçiyle Şah Tahmasb'a gönderilen bu mektupta, onun, eski anlaşmaların yenilenmesi ve ihsanları gündemde tutmasının, asıl çözülmesi gereken Şehzade Bayezid'in teslimini gölgede bırakıp unutturduğunu belirtiyor. Ayrıca Selim, Şah'ı, sürekli oyalama yoluna gitmekle suçluyor ve onun Bayezid'e verdiği yeminin varlığına da inanmadığını ima ediyor. Akabinde Selim, bu gerçeğe rağmen Bayezid'i teslim etmemenin sözünden dönme anlamına geldiğini söylüyor. Ardından Peygamber Efendimiz'in: *"Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vaad ettiği zaman muhalefet eder, kendisine güvenildiği zaman da ihanet eder"* hadîsini zikrediyor.

Bundan başka Selim, Şah'a gönderilen armağanların sadece hatıra riayet olduğunu, bunların Bayezid'in teslimiyle ilgisinin bulunmadığını belirtiyor. Esasen, Bayezid'in teslimiyle beraber Padişah'ın çok büyük ihsan ve lütuflarda bulunacağını söylüyor.

Diğer taraftan Selim, Padişah'ın İran'a sefer düzenleme ihtimaline karşı Şah Tahmasb'ın Bayezid'i serbest bırakabileceği tehdidine tepki gösteriyor. Devamında O, Bayezid'in ölümünün yaşamasından evla olduğunu, eğer hayatta kalırsa fitneye sebep olacağını söylüyor. Neticede, artık bu işin fazla geciktirilmemesini ve barışın devamının sağlanmasını ümit ettiğini ifade ediyor. Yine O, daha önce Amasya'da Padişah'ın barışa ikna edilmesine çalıştığını söyleyerek dostluğunu göstermeye çalışıyor. Buna mukabil Bayezid'in tesliminin geciktirmesinin, Padişah'ın kendisini ve Amasya'da barış için çalışanları azarlamasına sebep olduğunu söylüyor.

9. Mektup; Varak: 20a-22a

Bu mektup Şah Tahmasb tarafından Gülabi Çavuş ve Beşaret Bey ile Şehzade Selim'e gönderilmiştir. Burada Şah bir yandan uzun zaman alacağı gerekçesiyle, Bayezid'i teslim almak üzere İstanbul'dan birilerinin gelmesine gerek olmadığını, hudut paşalarından birinin gönderilmesinin yeterli olacağını söylerken; diğer yandan Bayezid'i ve oğullarını Padişah'a teslim etmeyeceğine dair Masum İmamlar adına ettiği yeminin de geçerli olduğunu hatırlatıyor. Yine burada O, bu işin

tamamlanmasıyla çeşitli masallar uydurup fitne çıkarmaya çalışan sınır görevlilerinin utandırılacağını dile getiriyor.

Bunun yanında Şah Tahmasb, Masum İmamlar'ın Türbeleri'nde hizmet etmek üzere 'Irak-ı 'Arab'a iki adamının göndermesine izin verilmesinden duyduğu memnuyeti bildiriyor. Bundan cesaretle, geçen otuz dört yılda olduğu gibi Hz. Hüseyin'in Şehitliği'ne nezirleri ulaştırmak üzere izin verilmesini temin için Selim'den, babası nezdinde aracı olmasını rica ediyor. Son olarak kendi halkından Osmanlı tarafına izinsiz geçenlerin geri gönderilmelerinin sağlanması için serhat emirlerine birkaç hatt-ı şerif yazılmasını rica ediyor.

Tezkire; Varak: 22a-22b

Şah Tahmasb bu tezkireyi, kendi el yazısıyla yazıp elçi Beşaret Bey ile Şehzade Selim'e göndermiştir.

Burada Şah, daha öncekilerin aksine evvela, Selim'in iktidarının gerçekleşmesi ve devletinin düzene girmesi için Bayezid'in öldürülmesinin şart olduğunu söyleyerek Bayezid'in ülkesine sağ dönmemesi için gerekli tedbiri düşünüp bulmasını Selim'e öğütlüyor.

İkinci olarak Şah; Rüstem Paşa'nın ölmesiyle artık Bayezid'in devlet kapısında hamisinin kalmadığını belirttikten sonra Selim'den bu işi bitirmek üzere bir adam göndermesini istiyor.

Üçüncü olarak Şah, Selim'e, Bayezid'i kendisinden başkasına teslim etmeyeceğine dair yeminini hatırlatarak, ondan daha fazla gayret göstermesini rica ediyor. Akabinde Bayezid'i teslim almak üzere Erzurum Hâkimi Lala Paşa ile Turak Ağa'nın gönderilmesini talep ediyor. Ayrıca çalışmaların koordineli yürütebilmesi için Selim'in isteklerini, yazılı veya sözlü Beşaret Bey ve Turak Ağa'ya iletmesini, istiyor. Son olarak Selim'den, saltanat tahtı ile ilgili yemin etmemesini, kendisine düşmanlık buyurmayıp şefkatleri çoğaltmasını tavsiye ediyor.

Tezkire Cevabı; Varak: 22b

Şehzade Selim bunu, Şah'ın tezkiresine cevap olarak yazmıştır. Şehzade Selim, burada Şah'a evvela, Bayezid'in ölümünün her iki tarafın da menfaatine olduğuna dair görüşüne katıldığını; Padişah'ın da bunu istediğini belirtip, Şah'ın lütfuyla bu işin tamamlanacağını ifade ediyor.

İkinci olarak; Rüstem Paşa'nın ölmesiyle bütün engellerin ortadan kalktığını, söz verilen şeyin yerine getirilmesini ümit ettiğini dile getiriyor.

Üçüncü olarak: Bu işin tamamlanması için, Erzurum Hâkimi Lala Mustafa Paşa ile Turak Ağa'nın gönderilmesinin mümkün olmadığını, zira Padişah'ın Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa'yı, kendisinin de Çavuş Başlı Ali Ağa'yı yola çıkardığını bildiriyor. Son olarak Selim, Padişah olması durumunda sulhün devamına yönelik Şah'ın yemin isteğine *Ahid-name* yazmakla cevap verdiğini ifade ediyor.

10. Mektup; Varak: 22b-24b

Bu mektup, Kanunî tarafından Van Paşası Hüsrev Paşa vasıtasıyla Şah Tahmasb'a gönderilmiştir.

Bu mektupta Sultan Süleyman, Şah'ın isteğine istinaden Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa'yı, oğlu Selim'in de falan kişiyi Enes Kulu ile birlikte hemen yola çıkardıklarını bildiriyor. Padişah, elçilerin gelişiyle Bayezid ve evladının teslimini istiyor. Akabinde Padişah, Şah'ın iltimâs-nâmesindeki isteklerine geçiyor. İlk olarak bağışları ve adakları Büyük İmamlar'ın Şehitlikleri'ne harcama vazifesiyle biri kâtip diğeri emin iki adamının gönderilmesine izin verileceğini, ama bunun Bayezid ve evladının Hüsrev Paşa'ya ve Selim'in adamlarına tesliminden sonra olabileceğini açıklıyor.

İkinci olarak; daha önce Şah'ın evladı hakkındaki taleplerinin kabul edilmesine rağmen onun, daha fazlasını istemesini yadırgadığını belirtiyor.

Ardından Şah'ın isteğine binaen, İran'dan Osmanlı ülkesine izinsiz geçmeye çalışanlara karşı çeşitli tedbirler alınması yönünde sınır görevlilerine emirler gönderdiğini dile getiriyor. Neticede Padişah; Bayezid'i teslim etmediği müddetçe Şah'ın hiçbir isteğinin karşılanmayacağını da vurguluyor.

11. Mektup; Varak: 24b-27a

Bu mektup, Şehzade Selim tarafından Beşaret Bey ile Şah Tahmasb'a gönderilmiştir.

Burada, Bayezid'in teslimine karşılık Şah'a vaadedilen ihsanların yola çıktığı bildiriliyor. Ancak önce Şehzade'yi teslim almak üzere Çavuş Başlı Ali Ağa ve Müteferrika Firuz Bey'in Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa ile gönderildikleri söyleniyor. Akabinde Şah'ın, Medine'deki Büyük İmamlar'ın Şehitlikleri'ne gönderilen sadakaların ve adakların ulaştırılması talebiyle diğer isteklerinin yerine

getirilebilmesi için de yine Bayezid'i tesliminin şart olduğu tekrar ifade ediliyor. Selim, Şah'ın başka talepleri varsa bunları belirten bir mektup göndermesini tavsiye ediyor.

Son olarak Şah'ın kendi yanından kaçıp, Osmanlı topraklarına geçmek isteyenlerin engellenmesi talebinin yerine getirilmesi için, sınır paşalarının uyarıldığını söyleyerek mektubu bitiriyor.

12. Mektup ('Ahid-nâme); Varak: 27a-28b

Şehzade Selim tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu 'ahid-nâmede; öncelikle, ahde vefânın gerekliliği hususunda Kur'an'dan ayetler zikrediliyor. Akabinde Selim, babası ile Şah arasındaki anlaşmayı tastikleyerek kabul ettiğini bildiriyor. Şayet Padişah olursa, İran anlaşmaya sadık kaldığı müddetçe kendisinin de bu anlaşmaya sadık kalacağına söz veriyor. Yine Selim, bu ahdin kıyamete kadar kaim, sevgi, sadakat ve birlik daim olsun diye oğullarına, nesebinden gelenlere bu anlaşmaya uymalarını tenbih ve vasiyet edeceğini söylüyor.

13. Mektup (Ta'ziyet-nâme); Varak: 28b-29b

Şehzade Selim tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu ta'ziyet-namede, hemşiresinin vefatından duyduğu üzüntüyü dile getirmekte, her fani için ölümün kaçınılmaz olduğunu belirtip başsağlığı dilemekte ve Cenab-ı Hakk'tan ona sabr-ı cemiller niyaz etmektedir. Hemşiresinin temiz ve iffetli kadınlardan biri olduğu için cennete gideceğini söyleyerek, Şah'ı teselli etmeye çalışmaktadır.

14. Mektup; Varak: 29b-30a

Bu mektup, Şah Tahmasb tarafından Şehzade Selim'e gönderilmiştir.

Mektupta Şah, kararlaştırıldığı üzere Şeytan Bayezid'i dört oğluyla birlikte Ali Ağa'ya teslim ettiğini bildirerek, bu işin tamamlanmasıyla bütün fesatçıların ve kötü sözlülerin gözlerinin kör; dostların ise mutlu olduğunu ifade ediyor. Akabinde Şah, bu haberi ulaştırmak için Sinan Ağa ve Yesavül Baş Hüzeyin Ağa'yı Padişah Hazretleri'ne; Ali Ağa ve i'timadı Ustacalu Korucu Muhammed Ağa'yı da kendisine gönderdiğini belirtiyor.

15. Mektup; Varak: 30a-31a

Şehzade Selim tarafından Korucu Muhammed Ağa ile Şah Tahmasb'a gönderilen bu mektupta, Şehzade Bayezid'in Ali Ağa'ya tesliminin zaten mevcut anlaşmanın gereği olup, bu işin tamamlanmasıyla ahde vefa gösterildiğini söylüyor.

Diğer taraftan va'dedilen ihsanların Padişah tarafından şimdiye kadar fazlasıyla verildiğini iddia ediyor. Bundan öte, Şah'ın, bu işte gevşek davrandığı için Padişah'tan özür dilemesini istiyor. Ama yine de istediği ihsan miktarını açıkça belirtmesini tavsiye ediyor. Akabinde Selim, bu problemin çözümüyle her iki ülkede yaşayan halkın huzura kavuştuğunu zikrediyor.

16. Mektup; Varak: 31a-34a

Şah'ın, Tebbet Ağa ile Şehzade Selim'e gönderdiği bu mektupta; ilk olarak Padişah Hazretleri'nin fermanı ve Şehzade'nin isteğine binaen, Bayezid ve dört oğlunu Hüsrev Paşa'ya, Sinan Çavnigir'e, Ali Ağa Çavuş Başı'na ve Firuz Ağa'ya teslim edildiği bildiriliyor.

İkinci olarak İran'dan kaçanların yakalanıp iadesi için sınır paşalarına emir verilmiş olmasına rağmen bazı kimselerin Padişah'ın buyruğuna muhalefet ettiğini söyleniyor. Diğer yandan hem Mekke ve Medine'deki ve hem de Irak-ı Arab'daki Şii İmamlar'ın Kabirleri'ni ziyaret etmek için giden bir topluluğun Mir Ömer Veled Şah tarafından durdurulup Mah Çölü'nde yağmalandığı ve hatta bir kısmının öldürüldüğü zikrediliyor.

Ayrıca, Pir Üveys, Zahit ve bazı Kürt Reisleri'nden sözedilerek, Kürt İnel Bey'in adamlarından, iki yüz kadarının, Selmas Yolu ile Tasuc Kasabası'na gelip buradaki halkı göçe zorladıkları bildiriliyor. Tasuc halkının, bu kürtlerin peşine düşmeyip anlaşmayı bozacak hareketlerden kaçındıkları hatırlatılarak haddini bilmez bu tür emir ve paşaların tedip edilmeleri talep ediliyor. Ayrıca bu taleple Taliş Hamza Bey'in İstanbul'a gönderildiği haber veriliyor. Bu hususta da Şehzade'nin Padişah nezdinde girişimde bulunması rica ediliyor.

Ayrıca ikiyüzlü davranıp *“Sakın ola ki Bayezid'i ve evladını kendi ellerinizden çıkarıp vermeyin, zira verdiğiniz anda Padişah üzerinize sefer düzenleyecek”* diyen Osmanlı sınır paşalarının cezalandırılıp siyaset edilmeleri talep ediliyor.

17. Mektup; Varak: 34a-36a

Şehzade Selim, Şah Tahmasb'a gönderdiği bu mektupta, Bayezid'i istismar edip fitne çıkarmaya çalışan sınır paşalarının, hak ettikleri cezalara çarptırılacağını bildiriyor. Diğer taraftan Padişah'ın fermanına muhalefet eden kendini bilmez birkaç

nadanın yakışksız davranışlarından dolayı Şah'ın üzülmemesini ve gönül koymamasını rica ediyor.

18. Mektup; Varak: 36a-36b

Şehzade Selim'e hitaben yazılan bu mektupta Şah, Padişah'ın fermanı ve Selim'in isteği doğrultusunda Hüsrev Paşa, Çaşnigir Başî Sinan Bey, Çavuş Başî Ali Ağa ve Firuz Ağa'nın kendi sarayına gelmeleriyle birlikte Şehzade Bayezid ve oğullarını onlara teslim ettiğini bildiriyor.

Şah, Şehzade Bayezid ve evladının teslimiyle alakalı sürekli yalan hikâyeler uyduranların asıl amaçlarının, fitne çıkarmak olduğunu zikrederek bunlara karşı tedbir alınmasının gereğine işaret ediyor.

19. Mektup; Varak: 36b-37a

Vezir Hüseyin Lala tarafından yazılan bu mektup, Şah'ın Veziri'ne cevaptır. Hüseyin Lala burada, Şah'ın Veziri'nin daha önceki mektubuna atıfla gerçekten de Bayezid ve oğullarının tesliminin büyük hizmet olduğunu ve karşılığının da büyük olacağını söylemektedir. O, kısıtlı imkânlarla rağmen, ihsanların fazlasıyla verildiğini, ihaneti sabit olan sınır emirlerinin ve paşalarının hakettikleri cezaya çarptırılacaklarını belirtiyor.

20. Mektup; Varak: 37a-37b

Bayezid Vak'ası'yla alakalı olmayan bu suret, Şah'ın Yüzbaşî Yakup Bey adlı elçiyle Şehzade Selim'e gönderdiği mektupların tercümesidir. Burada Şah, uzun yıllar Padişah'ın hizmetinde bulunup saraya kabul edilmiş elçisi Cafer Sultan'ın, yanına gelerek bir takım şeyler aktardığını söylüyor. Bu anlamda Cafer Sultan'ın; Padişah'a armağan edilen kuşların saraya alınmadan bir yerlere gönderildiğini haber verdiğini bildiriyor. Bundan başka Şah, birinci akarsudan Mîr-i Şikâr Haydar Bey'in Padişah'a; ikinci akarsudan Yüzbaşî Yakup Bey'in de avlanmaya kabiliyetli kuşlarla Şehzade Murad'a gönderildiğini zikrediyor. Yine O, Cafer Sultan'ın her sene belli kuşların bilinen bir yolla Şehzade Murad'a gönderilmesinin istendiğini kendisine bildirdiğini zikrediyor.

21. Mektup; Varak: 37b-38a

Yukarıdaki suret gibi bu mektup sureti de Şehzade Bayezid Vak'ası'yla alakalı değildir. Şah Tahmasb tarafından Sultan İkinci Selim'e gönderilen *iltimâs-nâme*'nin tercümesi olan bu metinde, Halep Pazarı'ndan, yirmi beş rasi at, on beş rasi

aygır, beş rasi savaş atı, ikişer üçer yaşlarında on rasi tay, onu rasi iki yüz beş adet miğfer, kolçak, sırmalı kumaş ve bakır; Çit Pazarı'ndan, altmış rasi at, kırk rasi savaş kırsrağı, yirmi rasi aygır, on rasi savaş atı, on rasi tay; Karaman Pazarı'ndan da, doksan rasi at, kırk rasi aygır, yirmi rasi savaş atı, yirmi rasi tay, yirmi rasi savaş kırsrağın satın alınıp gönderilmesini istiyor.

22. Mektup; Varak: 38a-38b

Bu mektup esasen *şefa-at-name* olup, Şah Tahmasb tarafından Çorum Livası Miralayı Hasan Ağa ile alakalı olarak Şehzade Selim'e gönderilmiştir.

Padişah Hazretleri'nin fermanı ve Selim'in işaretiyle Çorum Alayı Beyi Hasan Ağa'nın kendi sarayına geldiğini söyleyen Şah, bu şahsın yüz ifadesinden samimi olduğunu anladığını dile getiriyor. Gerçekten de Hasan Ağa'nın kuş bakıcılığı ve eğiticiliğinde usta olduğunu söylüyor. Kuş bakıcılığında esas ustanın Hasan Ağa olmasına rağmen Kemalettin İlyas Bey'in, Şehzade'nin iltifatından ve Padişah'ın şefkatinden yararlanarak öne çıktığını söylüyor. Son olarak, Şehzade'nin aracılığıyla Padişah'tan Çorum Sancağı Alaybeyi Hasan Ağa'nın affedilmesini, evladına da çeşitli yerlerin timar olarak verilmesini talep ediyor.

23. Mektup; Varak: 38b

Bu mektup, Şehzade Selim'in *ta'ziyet-nâme*'sine Şah'ın gönderdiği Farsça cevabın tercümesidir. Şah, kızkardeşinin vefatı sırasında teselliye muhtaç olduğu bir zamanda Selim'in Müteferrika Mahmud Ağa'yla gönderdiği ta'ziyet-nameden çok memnun olduğunu söylüyor.

24. Mektup; Varak: 38b

Bu suret, Şah Tahmasb tarafından merhum Turak Çelebi⁷⁸ hakkında, Sultan İkinci Selim'e gönderilen mektubun tercümesidir. Burada Şah, Turak Çelebi'nin, Şehzade Bayezid meselesinin hallinde çok gayret gösterdiğine işaret ederek ondan övgüyle söz ediyor. Bunun yanında Turak Ağa'nın, Şa'ban Ayı'nın ortalarında kendisinin yanına geldiğini bildiriyor.

⁷⁸ Mektup tercümesi olarak yer alan bu metnin başlığında "merhūm" ibaresinin gelişinden Turak Çelebi hakkında yazılan bu mektubun 1566 senesinden sonra yazılmış olduğunu, anlıyoruz. Zira Turak Ağa'nın vefatı 1566 olduğuna göre tercümesi verilen mektubun da bu tarihten sonra gönderilmiş olması gerekiyor.

25. Mektup; Varak: 38b-40b

Şehzade Selim tarafından Şah Tahmasb'a gönderilen bu mektupta, Şah'ın *tezkiresindeki* istekleri değerlendiriliyor. Şehzade Selim ayrıca Şah'ın satın alınmasını istediği şeylerin güçlerinin üstünde olduğunu ve bunların karşılanmasının ancak Padişah'ın icazetiyle mümkün olduğunu, hatta bunların kendisinden istenmesinin yanlış olduğunu belirtiyor. Diğer taraftan zaten sürekli kâfirlerle mücadele ettikleri için harp aletlerinin tahrip olduğunu; her an yenilerine ihtiyaç duyulabildiğini söyleyerek Padişah katında aracı olmasının mümkün olmadığını bildiriyor. Akabinde Osmanlı Aile geleneğinde; savaş aletlerinin ülke sınırları dışında bir vilayete verilmemesi yönünde cari bir adet olduğunu zikrediyor. Bütün bunlardan dolayı, Padişah'a isteklerini iletmediğini dile getiren Selim, bunun için Şah'tan özür diliyor.

Bundan başka bu mektupta Selim, istenilen nadir cins atların Osmanlı ülkesinde de hayli revaçta olduğunu bu yüzden onları yüksek pahalar ödeyip satın alabilmenin bile mümkün olmadığını söylüyor.

26. Mektup; Varak: 40b-41a

İfade tarzından bu mektubun, Şah tarafından Sadrazam'a gönderildiği anlaşılmaktadır. Burada Şah, Sadrazam'a iltifat ve duayla Padişah'a övgü ve senalar ederek Yüz Başı Yakub Bey ile kendisine gelen mektubu hatırlatıyor ve Padişah'ın sözünü ettiği barış ve dostluğun ilelebet sürmesi temennisine katıldığını bildiriyor.

27. Mektup; Varak: 41a-43a

Bu mektup, Sultan İkinci Selim tarafından Avusturya Kralı Ferdinand'a gönderilmiştir. Sultan Selim, Ferdinand'a hitaben mektubunda, miladi bin beş yüz altmış sekiz (1568) senesi, hicri dokuz yüz yetmiş beş (975) senesinin Recep ayı guresinde, iki devlet arasındaki anlaşmanın yenilendiğini bildirerek *ahd-nâme*'sini Avusturya elçileriyle kendisine gönderdiğini söylüyor. Bu anlaşmaya göre; sekiz yıllık süre zarfında, Kral'ın kardeşleri falan ve falanca Dükalar, anlaşmaya uydukları müddetçe Osmanlı tarafından Kral'ın ülkesine herhangi bir saldırı düzenlenmeyecek, buna karşılık Ferdinand, her sene ocak ayında eksiksiz otuz bin Macar Altını gönderecektir.

Diğer yandan Sultan İkinci Selim, Ferdinand'ın isteği üzerine, elçilerin, maslahat-güzarların; Osmanlı ülkesinde serbestçe yerleşim, dolaşım, taşraya çıkma,

tercüman kullanma, denizi seyretme hakkı tanındığını ve bu konuda bir problem yaşamamaları için tuğrasının bulunduğu ahd-nâmenin bir suretinin onlara verilmesini emrettiğini söylüyor. Buna karşılık Kral'ın otuz bin Macar Altını'nı ödemeyi uhdesine aldığını belirten borç senedini göndermesini, ayrıca Sigetvar Seferi sırasında harap olan falanca, falanca ve falanca kal'aların tamir edilmeyip yerlerine yenilerinin inşa edilmemesini istiyor.

28. Mektup; Varak: 43a-43b

Şah Tahmasb tarafından Padişah İkinci Selim'e gönderilen bu mektupta, hizmetlerinin üstünden uzun zaman geçmesine rağmen beklediği lütuf ve ihsanların gelmediğini hatırlatıyor. Ayrıca kardeşi İsmail'in dengesiz kişiliğinden ve işlediği çirkin şeylerden bahisle Padişah'ın bu yüzden anlaşmayı bozmamasını istirham ediyor. Şah, kardeşi İsmail'in bu taşkınlıklarıyla evlatlarının, amcalarının ve kardeşlerinin katline neden olduğunu da ilave ediyor. Neticede İsmail'i öldürdüğünü; her şeye rağmen kendisinin aralarındaki dostluğu korumak için mutemet adamlarından Veli Bey'i gönderdiğini belirtiyor.

Bundan başka Şah, sınır paşasının Padişah'ın dostluğun pekiştirilmesi emrine muhalefetle, elçisi Veli Bey'i hapsedtiğini bildiriyor. Akabinde bu davranışın ayıp olduğunu ilave ediyor. Zira elçilerin, saldırı ve tecavüzden korunmalarının büyük padişahların adetleridir, diyor. Ülkesinin sınırlarına Osmanlı askerlerinin gelip fitne ateşini tutuşturduğunu, kelime-i şehadet getiren müslümanların, acizlerin, fakirlerin ve ailelerinin kanını akıttığını iddia ediyor. Ayrıca Şah, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) *"Allah, size ehl-i beytim hakkında iyilik tavsiye eder"* sözüyle işaret ettiği ehl-i beytten olması hasebiyle kendisinin korunmasının ne kadar ehemmiyetli olduğunu vurguluyor.

Şah, Bayezid meselesindeki büyük hizmetleri nedeniyle barışın devamını talep ediyor. Bu çerçevede, Azerbaycan'ı korumak gayesiyle geldiği Tebriz'den Hacı Maksud Bey'i anlaşmaları yenilemek için İstanbul'a gönderdiğini bildiriyor .

V. Münşe'ât-ı 'Atîk'te Geçen İsimler

1. Üveys Paşa: Bu şahsın adı, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 2a'da zikredilmektedir. Kaynaklarda kendisiyle ilgili şu bilgiler verilmektedir. Aydın Güzelhisarlı Kadı Mehmed Efendi'nin oğludur. Şemsi Paşa ve benzeri kişilere intisabla sırasıyla; küçük

ve orta defterdarlıklardan⁷⁹ sonra Üçüncü Murad Devri'nde (1574-1595) Baş Defterdar iken gönderildiği Budin Beylerbeyliği'nden⁸⁰ H.993/m.1585'te geri çağrılarak, tekrar Baş Defterdar tayin edilmiştir. H.995/m.1587'de tevdi edilen, Mısır Beylerbeyliği görevinde büyük başarılar sağlamıştır. Bu sebepten h.998/m.1590'da Vezir payesi ihsan edilmiş, Eylül 1590'da da vefat etmiştir⁸¹.

2. Hoca Sa'deddin Mehmet Efendi (Hasan Can-zade): Bu şahsın ismi Münşe'ât'ta vr. 2a'da geçmektedir. Kaynaklarda, Hasan Can'ın oğlu olduğu belirtilen Sa'deddin Efendi'nin, h.943/m.1536'da doğduğu zikredilmektedir. Müderris olan bu zatın h.981/m.1573'te Üçüncü Sultan Murad Han'a muallim olarak atandığı, h.983/m.1575'te Sultan Murad'ın padişah olmasıyla kendisine "*Hâce-i Sultânî*" vazifesinin ihsan buyurulduğu bildirilmektedir. H.1006/m.1598'de "*Şeyhü'l-İslâmlık*" makamına atanan Hoca Sa'deddin'nin h.1008/m.1599'da vefat ettiği rivayet edilmektedir⁸². O'nun, devletin kuruluşundan Birinci Selim Dönemi'nin (1512-1520) sonuna kadar, padişahların devrinde geçen olayları süslü ve ağdalı bir üslupla anlattığı "*Tâcü't-Tevârih*" adında çok meşhur bir eserin yanında babası Hasan Can'ın, Birinci Selim'in saltanat yıllarına dair anlattığı fıkralardan oluşan bir de "*Selim-nâme*"⁸³si bulunmaktadır⁸⁴.

3. Kemalüddin Turak Ağa : Adı, Münşe'ât-ı 'Atîk'te ilk olarak vr. 2b'de geçen bu şahıs, aslen Edirneli olan Durak Çelebi'dir. Kaynaklarda; İkinci Selim'in tahta çıkışından evvel onun nedimi ve Mîr-i Âhûr'u⁸⁵ olduğu, elçilik göreviyle İran'a

⁷⁹ Defter tutan manasına gelen "defterdâr", Osmanlı maliyesinin başında bulunan memura verilen isimdir. Rumeli Defterdarı'na aynı zamanda Başdefterdar da denilmekteydi. Küçük Defterdar ise, Anadolu Defterdarı'na isim olarak verilmişti. Sonraları yerine Maliye Nazırı ihdas edildi. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Yay., İstanbul 1983, C. I, s., 411-418.

⁸⁰ Osmanlılar, memleketi şimdiki vilayet usulüne yakın bir surette eyaletlere ayırmışlar ve bu eyaletlerin başına askeri ve mülki selahiyet taşıyan büyük birer memur olarak "Beylerbeyi"ni atamışlardı. Eyaletin her türlü işleri bunlardan sorulurdu. Eyaletteki bütün büyük memurlar, ona karşı sorumluymdu. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s., 216-221.

⁸¹ Mehmed Süreyya, a.g.e., Türkçe'ye Aktaran: Seyid Ali Kahraman, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul 1996, C. V, s., 1645-1646.

⁸² Mehmet Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C.III, s., 19-20.

⁸³ Selim-nâme: Ma'arif Nazırı Nevres Paşa tarafından iki cilt halinde 1279-1280 yıllarında yayınlanan "*Tâcü't-Tevârih*"in II. cildinin sonuna ilave edilmiştir. Ayrıca Selim-nâme'nin metnini, Ahmet Uğur A.Ü. Sosyal İlimler Enstitüsü Dergisinin IV. cildinin 225-241 sayfaları arasında 1980 yılında neşretmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Şerafettin Turan, "*Hoca Sâdeddin Efendi*", T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. XVIII, İstanbul 1998, s., 196-198.

⁸⁴ Franz Babinger, a.g.e., s., 138-139.

⁸⁵ Farsça bir tabir olan Mîr-i Âhûr, Osmanlı Sarayı'nda at işlerine bakan memura deniliyordu. Mîr-i Âhûr: Mîr-i Âhûr-ı Evvel ve Mîr-i Âhûr-ı Sâni olmak üzere ikiydi. Bunlardan Mîr-i Âhûr-ı Evvel; ahır halkının, saraçların ve yedekçilerin amiri idi. Diğeri Mîr-i Âhûr-ı Sâni ise, ahır

gönderildiği, h.973/m.1565-1566'da da vefat ettiği zikredilmektedir. Cömert bir kimse olan Turak Ağa'nın aynı zamanda Nihanî mahlası ile şiirler yazdığı da kaydedilmektedir⁸⁶.

4. Seyfüddin İrşitî Ali Ağa Zü'l-Kadiri (Çavuşbaşı Ali Ağa): Bu şahsın adı, Münşe'ât'ta ilk olarak, vr. 4b'de zikredilmektedir. Kendisi İkinci Selim'in şehzadeligi sırasında onun hizmetkârı iken h.960/m.1553'te çavuşbaşı⁸⁷ oldu. h.968/m.1560-1561 senesinde İran'a elçi olarak gönderildiği, döndükten sonra da vefat ettiği bildirilmektedir⁸⁸.

5. Zeynüddin Ali Ağa Yüzbaşı Kaçar: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atfık'te vr. 4a'da geçmektedir. Yüzbaşı Akçasakal Ali Ağa'nın, Kaçarlardan olup h.967/m.1559-1560'ta elçilikle İstanbul'a gönderildiği zikredilmektedir⁸⁹.

6. Lala Mustafa Paşa: Bu şahsın adı, Münşe'ât'ta ilk olarak vr. 7a'da zikredilmektedir. Kaynaklara göre, esasen Bosna'da Sokoloviç sülalesinden Deli Hüsrev Paşa'nın kardeşidir. Enderun'dan⁹⁰ yetişip altı sene Kanunî'ye berberbaşılık⁹¹ yapmıştır. Ardından *Bölüğe çıkıp* önce küçük mirahur sonra çarşnigir⁹² olmuş, akabinde Safed Beyi sonra da şehzadelğinde İkinci Selim'e Lâlâ⁹³ tayin edilmiştir. Bu arada vezirlik beklerken Kara Posega Sancağı'na oradan da Tameşvar

halkını ve arabacıların zabiti idi. Tabir, Mirahor şeklinde de kullanılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 541-542.

⁸⁶ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., İstanbul 1996, C.III, s., 253.

⁸⁷ Çavuşbaşı, Çavuşân-ı Dergâh-ı 'Âlî'nin zabıtine verilen bir isimdir. Çavuşbaşı, Divan'da halkın maruzatını bildirmeye, isteklerini takdime delalet eder ve dava için girip çıkanlara mübaşirlik ederdi. Davanın düzenini de sağlamakla yükümlü olan Çavuşbaşı, konum olarak, bölük ağalığı altında, cebeci başların üstünde yer almaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s., 337-338.

⁸⁸ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C.III, s., 581.

⁸⁹ Faruk Sümer, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, T.T.K. Yay., Ankara 1992, s., 98.

⁹⁰ Saray karşılığı kullanılan bir tabirdir. Devletin idaresine memur olanlara da bunun mukabili olmak üzere "birün" denilirdi. Enderun, sarayın iç hayatıdır. Saray işlerinde kullanılacak rical, hatta devletin en üst kadaemesine yükelebilecek olan enderundan yetişirdi. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s., 533-537.

⁹¹ Padişahlarla şehzadelerin berberliklerinde Seferlü Koşuşu'nun ihdasına kadar hazine ve kiler koşuşunun müstahdemlerinden bu işe aşına olanlar görevlendirilirdi. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s., 206.

⁹² Sofra hizmetlerini görenler için kullanılan bir tabirdir. Bir kısmı Padişah'a mahsus pişecek yemeklerin levazımını hazırlarken bir kısmı da saray mutfağında pişen yemeklerin dağıtılmasında hizmet ederlerdi. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s., 330-331.

⁹³ Eskiden Sadrazam hakkında "Atabeg" karşılığı olarak kullanılan bir tabir olduğu gibi; Şehzadeler'in mürebbilerine de bu ad verilirdi. Şehzade'nin baş mürebbisi olan en yaşlısına başlâlâ denildiği gibi; bunun emri altındaki diğer üç hadım ağası da lâlâ ünvanını taşırdı. Şehzade'nin Vali tayin edildiği zamanlarda işlerini lâlâlar idare ederdi. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 354.

Beylerbeyliği'ne gönderilmiştir. Daha sonra sırasıyla Van, Erzurum, Halep ve Şam Valiliği görevlerinde bulunduğu nakledilmektedir. Vezir rütbesiyle Yemen Serdari⁹⁴ iken altıncı vezir tayin edildiği, Kıbrıs fethinde ve İran muharebelerinde Serdar olarak görev aldığı ve nihayet ikinci vezir olduktan sonra 1584'te de vefat ettiği nakledilmektedir⁹⁵.

7. Maraş Hâkimi Zeynüddin Ali Paşa: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 7b'de geçmektedir. Kaynaklarda, aslen Bosnalı olan Sofi Zeynüddin Ali Paşa'nın, Enderun'dan yetişip bazı sancaklarda mutasarrıflık görevlerinde bulunduğu ve Şehzade Selim'e Lalalık yaptığı, h.964/m.1557'de Mirahur-ı Evvel, h.965/m.1558'de de Maraş Beylerbeyi olarak atandığı, h.967/m.1559-1560'ta azledilerek asker kumandanı tayin edildiği bildirilmektedir. Daha sonra O, Şehzade Selim'in maiyetinde elçi olarak İran'a gönderildi. H.971/m.1563-1564'te Mısır Valiliği'ne atandı. H.973/m.1566'da azledildi. H:977/m.1569-1570'te Bağdat Beylerbeyi görevine atandı ve orada h.978/m.1571-1572'de de vefat etti⁹⁶.

8. Kapucubaşı⁹⁷ Tacüddin Hasan Ağa: Bu şahsın adı, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 7b'de geçmektedir. Kaynaklarda, kendisinin Kanunî Sultan Süleyman devrinde Hasodabaşı olduğu zikredilmektedir⁹⁸.

9. Nizamüddin Şah Kulu Sultan: Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 9b'de adı geçen bu şahsın, Şah Tahmasb'ın güvenini kazanarak Kirman, Esterabad, Meşhed ve Çukur-ı Sa'd Valilikleri yaptığı ve h.975/m.1567-1568'de elçilikle İstanbul'a gönderildiği bildirilmektedir⁹⁹.

10. Yüzbaşı Hasan Bey: Münşe'ât'ta vr. 10a'da adı zikredilen bu şahsın, Enderun'dan yetişerek Çakırcıbaşılıktan¹⁰⁰ çırak olduğu; bu esnada İran Sefiri vazifesiyle görevlendirildiği zikredilmektedir. 1561'de Şah Sultan ile evlendirilen

⁹⁴ Harp halinde bulunan ordunun komutanına "serdar" adı verilmekteydi. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. III, s., 179.

⁹⁵ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. IV/1, s., 447.

⁹⁶ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C.III, s., 583-584.

⁹⁷ Saray kapıcılarının amiri ve büyük zabiti olan Kapıcıbaşı, biri Dergâh-ı 'Âlî, diğeri Bâb-ı Hümâyûn olmak üzere iki kısımdı. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 167-169.

⁹⁸ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. II, s., 129.

⁹⁹ Faruk Sümer, a.g.e., s., 88.

¹⁰⁰ Padişahların maiyetlerinde şikâr ağaları dahi denilen rikâb ağalarının başında gelenin ünvanı idi. Bunlar derece sırasıyla yukarıdan aşağıya doğru; çakırcıbaşı, şahincıbaşı ve atmacıbaşı olarak sıralanırlar. Bu üç ağa sarayın erkân-ı birün denilen dış hizmetinde bulunan avcıbaşılardı. Çakırcıbaşı, padişahın atının yanında yürüme imtiyazına sahip ve üzenği ağaları da denilen rikâb ağalarından idi. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s., 322.

Hasan Bey, 1570'te Rumeli Beylerbeyi tayin edilmiş, sonrasında Vezîr-i Kubbe-i Nîşîn¹⁰¹ atanmış, 1574'te de vefat etmiştir¹⁰².

11. Cafer Sultan: Bu şahsın adına, Münşe'ât'ta vr. 10b'de rastlanmaktadır. Kendisinin Ustacaluların Kengerlü Obası'ndan olduğu ve h.967/m.1560'ta elçi olarak İstanbul'a gönderildiği söylenmektedir¹⁰³.

12. Mihmandarbaşı¹⁰⁴ Kemalüddin Allahviren Ağa: Münşe'ât'ta vr. 11b'de zikredilen bu şahsın Şah'ın elçisi olduğu anlaşılmaktadır. Allahviren Ağa hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

13. Kapıcıbaşı Kara Mustafa Çavuş: Bu isim, Münşe'ât'ta vr. 15a'da zikredilmektedir. Kaynaklara göre O, Sultan Süleyman Han Hazretleri'nin kölesidir. Ancak daha sonra her nasılsa O, Erzurum Beyi ve Diyarbakır Beyi görevlerinde bulunduktan sonra Şehzade Bayezid'e Lala tayin edilmiş, ardından Gazze Beyi ve Mısır Valisi atanmış, üç yıl sonra da azledilmiştir.¹⁰⁵

14. Gülabi Çavuş: Bu şahsın adına, Münşe'ât'ta vr. 16b'de rastlanmaktadır. Kaynaklar, kendisinin Kapıcılar Kethüdalığı¹⁰⁶ görevinden sonra 1567'de Şehrizor Beylerbeyi olduğunu, akabinde yalnızlığa çekilerek vefat ettiğini zikretmektedir¹⁰⁷.

15. Beşaret Bey: Adını, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 20a'da gördüğümüz bu şahsın Şah'ın elçisi olduğu anlaşılmaktadır. Hakkında başka bir bilgi bulamadık.

16. Rüstem Paşa: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 22a'da geçmektedir. Arnavut olduğu söylenen Rüstem Paşa, Harem'de yetişmiştir. Rikab Ağalığı'ndan¹⁰⁸ sonra Diyarbakır Valisi olduğu ve 1543'te Kanunî'nin kızı Mihrimah Sultan ile

¹⁰¹ Osmanlı Devletinde ikinci, üçüncü ve dördüncü vezir için kullanılan bir tabirdir. Bu vezirler, Topkapı Sarayı'nda Kubbealtı'nda toplanan Divan'a iştirak ettiği ve Divan'ın toplandığı yer kubbeli olduğu için bu tabir kullanılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 307.

¹⁰² Mehmed Süreyya, , Sebil Yay., C. II, s.,131.

¹⁰³ Faruk Sümer, a.g.e., s., 89.

¹⁰⁴ Hürmete layık birinin ya da gelen yabancı hükümdarlarla elçi ve büyük adamların maiyyetine arkadaşlık etmeye memur edilen kişi. Ziyarete gelenler memleket içinde buldukları müddetçe, yanlarında bulunurlar ve kendilerine lazım gelen kolaylığı gösteren izahat verirler. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C .II, s., 533.

¹⁰⁵ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. IV/1, s., 444-445.

¹⁰⁶ Sarayın Bâbü's-Sa'ade'den başka bütün kapılarını bekleyen ve kapıcı denilen ocağa mensup bulunan Bevvâbîn-i Dergâh-ı 'Âlî ve Bevvâbîn-i Bâb-ı Hümâyün diye ikiye ayrılan kapıcılarının amiridir. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 170-171.

¹⁰⁷ Mehmed Süreyya, a.g.e., Tarih Vakfı Yurt Yay.,C. III, s., 549.

¹⁰⁸ Padişahın atının yanında yürüme imtiyazına sahip kişilere verilen bir ünvanıdır. Üzenği ağaları da denilen bu kimseler, yeniçeri ağası ile mir-i 'alem, kapıcılar kethüdası, kapıcıbaşılar, çavuşbaşı, şikar ağaları, mir-i âhûrlar, çeşnigirbaşı, altı bölük ağaları, topçubaşı ve arabacıbaşılardan mürekkepti. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. III, s., 44.

nikâhlandığı nakledilmektedir. Akabinde kendisine vezirlik ihsan buyurulmuş, üçüncü vezir iken 1544'te Sadrazam¹⁰⁹ olmuştur. Bu görevinden 1553'te azledilen Rüstem Paşa, 1555 yılında ikinci defa Sadrazamlığa getirilmiş ve 1561'de vefat etmiştir¹¹⁰.

17. Hüsrev Paşa: Adına, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 22b'de rastladığımız bu şahıs, Harem-i Hümayun'dan¹¹¹ çıkarak 1553'te Ayıntab Beyi ve sonrasında Beylerbeyi tayin edildiği, Padişah'ın damadı olunca Defterdarlık ihsan buyurulduğu bildirilmektedir. O, 1560'ta İran Sefiri, 1562-1563'te Şam Valisi, 1567-1570 Diyarbakir Valisi olarak görev yapmış, 1580'de Erzurum, 1582'de tekrar Diyarbakir, 1584'te Halep, 1586'da da Van Valisi atanmış, 1587'deki İran harbinde şehit olmuştur¹¹².

18. Enes Kulu: Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 23b'de geçen bu kişinin, Şah'ın elçisi olduğu anlaşılmaktadır. Hakkında başka malumat edinemedik.

19. Yesavulbaşı Veli Bey: Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 24b'de geçen Ustacalu Yesavulbaşı Veli Bey, (h.969/m.1561)'de elçilikle İstanbul'a gönderilmiştir¹¹³.

20. Müteferrika Firuz Bey: Bu isim Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 26a'da geçmektedir. Bu şahsın, Sultan Süleyman'ın Şehzadeliği sırasında Saray-ı Hümayun'da hoca iken nişancı¹¹⁴ tayin edildiği ve Sultan Süleyman'ın padişah saltanatında bu görevinde bırakıldığı bildirilmiştir. İdarecilikteki yetersizliği nedeniyle emekli edilmiştir¹¹⁵.

¹⁰⁹ Sadrazam, bütün işlerde Padişah'ın mutlak vekilidir. Sadrazam, mutlak vekil olmak itibarıyla, haiz olduğu geniş selahiyyet, "Bîrûn"da devletin umumi idaresinde idi. "Enderûn"da, Topkapı Sarayı dahilinde Ortakapı'dan içeriye ayak basınca hükmü kalmazdı. Burada bizzat Padişah ve onun hassaları olan Enderun memurları yetkiliydi. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. III, s., 81-88.

¹¹⁰ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. II, s., 416.

¹¹¹ Sarayda konakların ve evlerin kadınlara has, erkeklerin girmesi yasak olan kısmına verilen addır. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s., 742.

¹¹² Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. II, s., 299.

¹¹³ Faruk Sümer, a.g.e., s., 89.

¹¹⁴ Osmanlılar döneminde, devlet teşkilatı içindeki yüksek vazifelerden birinin adıdır. Tarihteki müslüman devletlerinde; "Şāhib-i Kalem-i 'Ālā", "Şāhib-i Dīvānū'l-İnşā", "Muvakkī", "Tuğrāi", "Pervāne" adları verilen makam sahibine, Osmanlılar, "Nişancı" ve gördüğü vazifeden kinaye olarak da "Tevkī'i" adını vermişlerdir. Hükümdarların alametlerini taşıyan "Fermān" ve "Berātlar"a Türklerde nişān adı verildiğinden bu alameti çekmeye izinli makam sahibine de "Nişancı" denilmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 697-700.

¹¹⁵ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. IV/1, s., 37.

21. Çaşnigirbaşı (Ardahan Beyi) Sinan Ağa: Bu şahsın ismi Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 29b'de geçmektedir. Kaynaklarda, Kanunî Sultan Süleyman zamanında bostancıbaşı olduğu zikredilmektedir¹¹⁶.

22. Yesavulbaşı Hüseyin Ağa: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 29b'de zikredilmiştir. Bu şahsın İran muhaberatında başarı gösterip h.986/m.1578'de Guri Muhafızı¹¹⁷ olduğu, daha sonra vefat ettiği kaydedilmektedir¹¹⁸.

23. Ustacalu Korucu Muhammed Ağa: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 29b'de geçmiştir. Kendisi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

24. Hamza Bey: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 30a'da yer almaktadır. Kaynakların ifadesine göre bu şahıs Enderun'dan yetişmiş, Pozega vs. livaya bey olmuş, 1565'te ayrılmış ve aynı sene vefat etmiştir¹¹⁹.

25. Tebbet Ağa: Bu isme Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 30a'da rastlıyoruz. Bu şahıs Zü'l-Kadrlü (Dulkadir) olup, elçi olarak Osmanlıya gönderilmiş ve h.964 yılında İran'a dönmüştür. Çoğu yerde Tebbet Ağa olarak geçen ismin, bazı yerlerde Tâbet Ağa şeklinde yazıldığı da vakidir¹²⁰.

26. Mir Ömer Veled Şah: Bu şahsın ismi, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 33a'da geçmektedir. Ne var ki hakkında herhangi bir malumat elde edemedik.

27. Behram Paşa: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 33a'da zikredilmektedir. Bu şahıs Enderun'dan yetişmiş, Padişah'ın gözüne girerek Diyarbakır Beylerbeyi olmuş, 1550'de de Bağdad Beylerbeyi tayin edilmiştir. Kısa bir süre sonra bu görevden azledilmiş ama akabinde Rumeli Beylerbeyi olmuştur¹²¹.

28. Kurd (Kürd) Çavuş: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 33a'da zikredilmektedir. Bu isim hakkında bir bilgi edinemedik.

29. Pir Üveys: Bu şahsın ismine, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 33b'de rastlıyoruz. Bu şahsın, Dulkadirlü Ali Bey'in oğlu olan Boz-ok (Yozgat) Valisi Üveys Bey olması muhtemeldir¹²².

¹¹⁶ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. III, s., 116.

¹¹⁷ Muhafaza edici, koruyucu manasında kullanılan bir tabirdir. Eskiden büyük devlet adamlarının şehir iç ve dışlarında kendilerini koruma maksadıyla yanlarında bulundurdıkları adamlara bu ad verildiği gibi; bir yerden başka bir yere taşınan eşyanın korunması için kafilere refakat eden kuvvetlere de bu ad verilirdi. Kaleleri düşman tecavüzlerinden korumak vazifesiyle mükellef olanlara kale muhafızı denildiği gibi; bu tür işlerde bulunan koruyucularına da muhafız denilirdi. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 564 .

¹¹⁸ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. II, s., 201.

¹¹⁹ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. II, s., 276.

¹²⁰ Faruk Sümer, a.g.e., s., 96.

¹²¹ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. II, s., 35.

¹²² Faruk Sümer, a.g.e., s., 73.

30. Kürd İnel Bey: Bu şahsın ismi, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 33b'de geçmektedir. Ama hakkında herhangi bir bilgiye erişemedik.

31. Taliş Hamza Bey: Bu şahsın ismi, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 33'de geçmektedir. Taliş, Hazar Denizi'nin güney-batı kısmında bulunan yerin adıdır. Burada yaşayanlara da aynı isim verilmektedir. Hamza Bey, muhtemelen Talişli Kılc-oğlu Hamza Bey olmalıdır¹²³

32. Hüseyin Lala: Adına, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 36b'de rastladığımız bu şahıs, saray çıkışlı olup Pertev Ahmet Paşa'nın akrabasıdır. Kendisi Pozega Beyi görevinde iken 1551'de Budin Beylerbeyi tayin edilmiş, 1560'ta İkinci Selim'in şehzadeleğinde ona lala atanmış ve daha sonra da vezir yapılmıştır. O, İkinci Selim zamanında, 1566'da Anadolu Valisi, 1568'de de Konya eyaletiyle Kıbrıs muhafızı, sonrasında Rumeli Beylerbeyliği'ne atanmış, oradan azledildikten sonra tekrar vezir olmuş, akabinde 1572'de vefat etmiştir¹²⁴.

33. Yüzbaşı Kemalüddin Yakub Bey: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 37a'da geçmektedir. Yakub Bey'in, Şah'ın elçisi olduğu anlaşılmaktadır Hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadık.

34. Mahmud Ağa: Adı, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 37b'de geçen bu şahıs, Kanunî devri sonlarında Kapı ağası¹²⁵ olmuş ve İkinci Selim devri (1566-1574) başlarında vefat etmiştir¹²⁶.

35. Mirşikar Haydar Bey: Münşe'ât-ı 'Atîk vr. 37b'de adına rastladığımız bu şahsın, Şah'ın hizmetindeki kimselerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Hakkında başka bir bilgi edinemedik.

36. Çorum Alay Beyi Hasan Ağa: Bu isim, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 38a'da zikredilmektedir. Muhtemelen Sultan-zade Hasan Bey olan bu şahıs, Ferhat Paşa ve Hüma Şah Sultan'ın oğludur. Kapıcıbaşılik göreviyle beraber iki defa çeşnigirbaşılık ve bir defa da şahincibaşılik yapan Hasan Bey, h.1012/m.1603'te vefat etmiştir¹²⁷.

¹²³ Faruk Sümer, a.g.e., s., 12.

¹²⁴ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C.II, s., 201.

¹²⁵ Enderun ahalisinin büyüklerinden olan bu kişi, Bâbü's-Sa'ade Ağası ismini de taşırdı. Saraydaki Hadım Ağalar'ın zabiti ve Enderun memuriyetlerinin amiri olduğu gibi, Dâire-i Hümâyün'nun zabt u rabtından da sorumluydu. Daha fazla bilgi için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 166-167.

¹²⁶ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. IV/1, s., 371.

¹²⁷ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. II, s., 136.

37. Kemalüddin İlyas Bey: Adı, Münşe'ât-ı 'Atîk vr. 38a'da geçen bu şahıs, Karahisar-i Şarkî Beyi'dir. Şehzade Bayezid'in firarında sefir olarak İran'a gönderilmiş, akabinde de vefat etmiştir¹²⁸.

38. Müteferrika Mahmud Ağa: Adına, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 38b'de rastladığımız bu zat, esasen Bosnalıdır Kendisi Maraş Valisi Mehmet Paşa'nın kölesidir. Efendisinin irtihalinde Davud Paşa'ya hazinedar tayin edilmiştir. Akabinde Kethüdalık görevinde bulunan Mahmud Ağa, arkasından Mısır Müteferrikalığı'na¹²⁹ getirilmiştir. Daha sonra beş yıl yürüttüğü Yemen Valiliği'e atanmıştır. Oradan azledilerek h.973/m.1565'te tekrar Mısır Valisi tayin olunmuştur. H.975/m:1568'de kaza kurşununa kurban giden Mahmud Ağa'nın çok zalim ve cebbar olduğu rivayet edilmektedir¹³⁰.

39- İsmail Mirza: İsmine, Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 43a'da rastladığımız bu şahıs, Şah Tahmasb'ın kardeşidir.

40.. Hacı Maksud Bey: Bu kişinin ismi Münşe'ât-ı 'Atîk'te vr. 43b'de geçmektedir. Kendisi ile ilgili herhangi bir bilgi bulamadık.

E. MÜNŞE'ÂT-I 'ATİK METNİNİN YAZIMINDA İZLENEN YÖNTEM

1. Münşe'ât'da yer alan mektup suretlerinin transkripsiyonunu ve edisyon kritiğini yaparken, aynı mektupları suret olarak içeren başka bazı münşe'ât mecmû'alarına başvurulmuştur. Bunları; Sarı Abdullah Efendi'nin *Düstûru'l-İnşâ'*ını *Düstûru'l-İnşâ'*; Feridun Ahmet Bey'in *Münşe'âtü's-Selâtin* adlı eserini *Ferîdûn Bey*; ayrıca, *Mecmû'a-i Mekâtib-iMülûk*'ü *Mekâtib* şeklinde belirttik.

2. Eserin transkribesi ve edisyon kritiği yapılırken; eserin kendisi merkeze alınmış, diğer mecmû'alarla arasındaki farklılıklar dipnotlarla gösterilmiştir.

3. Münşe'âtle diğer mecmû'alar arasındaki bazı ifade farklılıkları birkaç ibareyi kapsayacak biçimde peş peşe sıralanmışsa ya da; *Münşe'ât-ı 'Atîk*'te olup öbür mecmualarda olmayan ifade kalıpları söz konusu ise bunlar tırnak işaretiyle gösterilmiştir.

¹²⁸ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C. I, s., 383.

¹²⁹ Hükümdarlarla Vezirlerin ve diğer hizmet sahiplerinin maiyyetinde hademe nev'inden olan bir kısım hizmet erbabıdır. Daha fazla malumat için bkz. Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. II, s., 637-638.

¹³⁰ Mehmed Süreyya, a.g.e., Sebil Yay., C.IV/1, s., 372.

4. Metinde tırnak işareti içindeki italik yazılımlar, genellikle âyet ve hadîs'e işaret etmektedir. Bunların kaynakları da belirtilmiştir.

5. Metindeki beyitlerin mısraları 1-2 şeklinde alt alta beyit oluşturacak şekilde verilmiş; ardından gelen beyit, ilk beyitin karşısına sığıyorsa orada; sığmıyorsa 1,5 satır aralığı bırakılmak suretiyle ilk beyitin altına verilmiştir. Böylece alt alta gelen beyitler arasında 1,5 satır aralığı boşluk bırakılmıştır. Metindeki beyitler normal akış içerisinde sıralı satırlar halinde mensur verildiği halde, biz onları beyit düzeninde verdik.

6. Aña: ona; ol: o; -dür: -dir; ide: ede; vire: vere; için: için; olmağa: olmaya gibi kelimelerin, ilk şekillerinin kullanılmasına riâyet edilmiştir. Ancak aynı kelime farklı yazılmış ise, metne sadık kalınmıştır.

7. Metinde; dāhī, pāšā, añā vb. aslı uzatılan ancak günlük konuşma diline yerleşmiş ibarelerin yazımında uzatma işaretleri kullanılmamıştır. Örneğin “pāšāyān” ibaresinde sadece çoğul yapım eki olan “-yān” uzatma işareti kullanılarak yazılmıştır.

8. Metinde, gelüb, olub, virüb, olunmayub gibi kelimelerin sonlarındaki “-b” “-p” şeklinde verilmiştir.

9. Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri aşağıdaki şekilde olduğu gibi gösterilmiştir:

ا : Ā, ā
و : Ū, ū, ū
ى : Ī, ī

10. Osmanlıca'da, farklı sesleri ifade eden harflerin, Türkçe'de tek bir sesle ifade ediliyor olmasından kaynaklanan eski metinlerin yazım problemi transkripsiyon harfleri kullanarak aşılıma çalışılmıştır

ء : '
ث : Š, š
ح : Ĥ, ĥ
خ : Ħ, ħ
ذ : Z, z
ص : Š, š
ض : Ž, ž, Đ, đ

ط	: T, t
ظ	: Z, z
ع	: ‘
غ	: Ğ, ğ
ق	: K, k
ك	: Ñ, ñ

11. Metinde, aslı hemze “-ء ”olan “sâir, mesâib, hâiz, dâir vb.” şeklinde yazılması gereken kelimelerin hemze yerine ye “- ے” kullanılarak “sâyir, mesâyib, hâyiz, dâyr” şeklinde yazılmış. Transkripsiyonlu metinde asıl yazılışları tercih edilmiştir.

12. Metnin dipnotlarındaki Arapça ve Farsça ibareler ve mektuplardan yaptığımız alıntılar transkribe edilerek verilmiştir. Buna karşın, uzatılması zorunlu olan ve kelimenin aslına sadık kalınması gereken yerlerde harflerin üzerine şapka (â,î,û) işareti koyduk.

13. Metinde geçen dua ibareleri iki kısa çizgi (-....-) arasında verilmiştir. Mesela: “-Rafe‘a’llâhü Teâlâ livâe salţanatihî ve hşşmetihî ve iķbâlihî-” gibi.

14. Eserde varak numaralarını köşeli parantez [vr. ...] içerisinde gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL OSMANLI-İRAN İLİŞKİLERİ

A. XVI. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ

Osmanlı Devleti'ni kuran ailenin, tarihi kayıtlarla etnik incelemelere, geleneklere ve mevcut damgalarına göre, Oğuzların sağ kolu olan Günhan Kolu'nun Kayı Boyu'ndan oldukları kabul edilmektedir. Kayıların, IX. asırdan itibaren diğer Oğuz Boyları ile birlikte Ceyhun Nehri'ni geçerek Horasan'a, Selçuklular zamanında da batıya doğru geldikleri kaydedilmektedir¹.

1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun fethine başlandığında Kayı Aşiretinin de Anadolu'ya geldiği tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklara göre; Türkiye Selçuklu Sultanı Birinci Alaeddin Keykubad (1219-1236) döneminde, Ankara'nın batısındaki Karacadağ dolaylarına yerleştirilen dört yüz kişilik çadır halkından oluştuğu söylenen Kayı Boyunun başındaki Ertuğrul Gazi'nin, Söğüt, Domaniç ve Ermeni Derbendi'ni fethettiği zikredilmektedir. Bu başarıları üzerine Türkiye Selçuklu Sultanı'nın Söğüt'ü Ertuğrul Bey'e mülk olarak verdiği, böylece buraya yerleştikleri söylenmektedir².

Daha sonra Beyliğin başına geçen Ertuğrul'un oğlu Osman Bey, elde ettiği başarılarla kısa sürede sınırları genişletmiş; Türkiye Selçuklu Sultanlığı'ndaki iktidar boşluğundan istifadeyle, 1299'da bağımsızlığını ilan etmiştir. Esasen kuruluş yıllarında Anadolu Beylikleri'nin en küçüğü olan Osmanlılar, kısa zamanda gerek diğer beyliklerden, gerekse Bizans Tekfurları'ndan ele geçirdikleri yerlerle büyük bir devlet haline gelmiştir. Kısa zamanda sınırları Marmara Denizi'ne inen Osmanlılar, 1353 yılında Çimpe Kalesi'ni alarak Rumeli'ye genişlemişlerdir. Osmanlı Devleti'nin, Rumeli'deki bu hızlı ilerleyişi karşısında Balkan Devletleri, Papa'nın önderliğinde defalarca Haçlı Seferleri düzenlemişler ancak arzuladıkları sonuca ulaşamamışlardır. Zira bilindiği gibi bir yandan Sırp sındığı (1364), Birinci Kosova (1389), Niğbolu (1396), Varna (1444) ve İkinci Kosova (1448) zaferleriyle, Haçlılar'ın Türkleri Balkanlar'dan ve Avrupa'dan atma hayallerini bitiren

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Dünya Tarihi (Osmanlı Tarihi)*, T.T.K. Yay., 7.bs., C.I, s., 97-98.

² Ercan Karlı, *Kısa Osmanlı Tarihi*, Geçit Yay., İstanbul 2003, 1. bs., s., 9.

Osmanlılar; diğer yandan Anadolu Türk Birliği'ni kurma yolunda büyük mesafeler katetmişlerdir. Osmanlıların bu iki yönlü genişlemesi, 1402 yılında Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesiyle sekteye uğramışsa da, kısa zamanda toplanarak ilerleyişlerine kaldıkları yerden devam etmişlerdir.

İkinci Mehmed'in 1453'te İstanbul'u fethiyle bir taraftan 1100 yıllık Doğu Roma İmparatorluğu ortadan kaldırılırken; diğer taraftan Orta Anadolu ile Rumeli toprakları birleştirilmiştir. Böylece İstanbul'u fethederek, Ortaçağı kapatıp Yeniçağı açan Fatih, elde ettiği başarılarla Osmanlı topraklarını Tuna'dan Fırat'a kadar genişletmiştir³.

Osmanlıların bu hızlı ilerleyişinin, özellikle Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566) devirlerinde zirveye ulaştığı tarihen sabittir. Özellikle Yavuz Sultan Selim'in biri doğuya, öteki güneye olmak üzere yaptığı iki büyük hamle, Fatih Sultan Mehmed'in Osmanlıyı dünya devleti haline getirme idealini gerçekleştirmiştir, denilebilir. Yine Karadeniz'in bir Türk Gölü haline gelmesi ve Batı Akdeniz'in büyük bir bölümünün kontrol altına alması da bu dönemde olmuştur. Bilindiği üzere, Yavuz Sultan Selim'in sekiz yıllık saltanatında (1512-1520) Osmanlı Devleti, Afrika Kıtası'na çok sağlam bir şekilde ayak basmış, büyük bir güce sahip olan Mısır-Suriye Memlük Devleti'nin bütününü ilhak etmiş; Kızıldeniz'e, Umman Denizi'ne, Hind Okyanusu'na; Cezayir tarafından Batı Akdeniz'e çıkmış; Basra Körfezi'ne çok yaklaşmış; Mekke, Medine ve Kudüs gibi İslam'ın üç kutsal şehrine hâkim olmuş; 750 yıldan beri Abbasi Hilafeti'nin temsil ettiği Müslüman Dünya'nın en büyük dinî mevkiî sayılan "halifelik" makam ve sıfatını elde etmiştir. Bu arada zengin ve verimli topraklara sahip olan Mısır Eyaleti ile Cezayir Eyaleti'ni de elde edip, Anadolu'da neredeyse birliği tesis etmiştir.

Diğer yandan Yavuz'un başlattığı doğu seferleri sonunda, İslam Dünya'sının ikinci büyük kuvveti olan İran Safevi Devleti, Çaldıran'da yediği büyük darbe (1514) dolayısıyla bir çeyrek asır toparlanamamıştır. Yavuz Sultan Selim'in, Çaldıran Zaferi'nden önce Anadolu'da gerçekleştirdiği sıkı takibat ve güçlü siyaset, Şiilik propagandasını yavaşlatmış, ileride temas edeceğimiz üzere karışıklık çıkarıcıların cezalandırılmasıyla isyanlar bastırılmıştır.

³ Ayhan Buz, *Osman Gazi'den Vahdettin'e Osmanlı Kronolojik Tarihi*, Neden Kitap Yay., İstanbul 2006, 1. bs., s., 36-38.

1520 tarihinde tahta çıkan Kanunî, babası Selim'in doğuya ve güneye olan siyasetini tamamen durdurmasa da Avrupa'da Charles-Quint (Şarlken)'in ortaya çıkması onu batıya yönelmeye mecbur bırakmıştır. Batı'ya doğru ilerleyişini sürdürmeyi düşünen Kanunî, Avrupa'da o zamana kadar görülmemiş büyük bir saltanat elde edip, İspanya Kralı, Almanya İmparatoru, Kastilya, Aragon, Sicilya ve Napoli Kralı, Avusturya İmparatoru olan Şarlken'e karşı temkinli davranmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti ile İspanya-Almanya İmparatorluğu arasında kalan Macar toprakları tampon bölge olmuş, her iki devletin hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur⁴.

Diğer taraftan, Osmanlıların, hem Batı'da yürüttüğü mücadelenin; hem de Doğu'ya düzenlediği bu seferlerin bir sonucu olarak gerek ekonomik ve idarî, gerekse politik ve siyasî kudret bakımından güçlerinin zirvesine ulaştıkları bilinmektedir. Bu bağlamda Osmanlıların ulaştığı sınırlarda, bugünkü adlarıyla bulunan ülkeleri sayarsak, devletin eriştiği gücü daha iyi anlayabiliriz ki Avrupa'da, Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan, Ukrayna, Kırım; Asya'da Türkiye, Irak, Suriye, Lübnan, İsrail, Arabistan'ın Kızıldeniz'e bakan yüzü, Kuzey Yemen ve Aden; Afrika'da Mısır, Sudan'ın ve Etiyopya'nın kıyıları, Libya, Tunus, Cezayir. Böylece Adriyatik'le İyonya Denizi'nin doğu yanı da içinde olmak üzere Doğu Akdeniz havzasını, Fas kıyılarına değin batı havzasının güneyini, Karadeniz'i tümüyle, Kızıldeniz'in ise neredeyse tamamını içine alacak şekilde geniş bir devlet ortaya çıkmıştır⁵.

Özellikle Kanunî Sultan Süleyman Dönemi'nde Osmanlıların sosyal, siyasal, idarî ve iktisadî alanlarda, devletin kendine özgü örgütlenişine biçim veren kurumlarıyla bir tür klasik çağını yaşadığı söylenmektedir. Esasen önceki padişahlar döneminde oluşan bu kurumlar, Sultan Süleyman döneminde olgunluk aşamasına ulaşarak devlete güç ve istikrar sağlayan tutarlı bir bütün içinde birbirine bağlanmıştır, denebilir. Dolayısıyla devlet, örgütlenmesinin getirdiği başarı ve verimliliğinin yanısıra Batı rekabetinin henüz söz konusu olmadığı bu dönemde, zenginliği ile gücünün zirvesinde bulunmaktadır. Çünkü Osmanlı Devleti, bir yandan Rönesans ile meydana gelen gelişmelerle coşan Avrupa'nın siyasal ve dinî bölünmelerle içine düştüğü zayıf durumun avantajını iyi kullanarak üstünlüğünü

⁴ Yılmaz Öztuna, *Kanuni Sultan Süleyman*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989, s., 5,6,27.

⁵ Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, Çev: Servet Tanilli, Cem Yay., s., 196-197.

hissetirmiş; diğer taraftan Sünnî Müslüman Dünya karşısında da kendi hâkimiyetini kabul ettirmiştir. Sözünü ettiğimiz bu üstünlüğün, bir anda ve kolayca kurulmadığı muhakkaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için Osmanlı Devleti, hâkim olduğu ülkelerde yaşayan çeşitli milletleri ve değişik din mensuplarını “*Osmanlı Kimliği*” altında toplamış ve aynı zamanda onların inanç ve ibadet özgürlüklerine müdahale etmeyerek hoşgörünün sembolü olmuştur⁶.

Osmanlı Devleti, böylece XVI. yüzyılın başta gelen bir dünya devleti olurken Kanunî Sultan Süleyman Devri de (1512-1520), Osmanlı uygarlığının sanat, bilim ve edebiyat alanlarında en parlak dönemlerinden birisi olarak temâyüz etmiştir. Bunun timsali olarak önceki Osmanlı Kânûn-nâmeleri’ni ve kendi devrinin lüzumlu kanunlarını “*Kânunnâme-i ‘Âl-i ‘Osman*” adı altında İslam Hukuku Kaideleri dâhilinde toplattırıp düzenlettiren Sultan Süleyman’a, *Kanunî* denilmiştir. Onun zamanında birçok dâhi ve kabiliyetli devlet adamının, sanatkar, denizci ve din âliminin yetişmesi bu asrın, “*Türk Asrı*” sayılmasına sebep olmuştur. Nitekim sadrazamları İbrahim Paşa, Lütü Paşa, Sokollu Mehmed Paşa; Şeyhü’l-İslâmları Kemal-Paşa-zâde, Ebu’s-Su’ûd Efendi; şâirleri Bâkî, Fuzûlî; sanatkârı Mimar Sinan; Kaptan-ı Deryası Barbaros Hayreddin Paşa bunlardan bazılarıdır⁷.

B. BİRİNCİ ŞAH TAHMASB ÖNCESİ TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİ

I. Türk-İran İlişkilerinin Başlangıcı ve Gelişimi

Esasen sınırdaş olmalarının, Türklerle İranlılar arasındaki münasebetleri zorunlu kıldığı bir gerçektir. Kaynaklarda, Türk-İran ilişkilerinin günümüzden yaklaşık 2700 yıl önce başladığı kaydedilmektedir. Bu bağlamda İran ordularını defalarca yenilgiye uğratan Su-Saka Türk Devleti Hükümdarı Alper Tunga’nın M.Ö. 625’te İran hükümdarı Keyhüsrev tarafından hileyle öldürülerek mağlup edildiği zikredilmektedir⁸.

Bundan sonra, Büyük Hun Devleti’nin M.Ö. II. asırda parçalanmasıyla Ön Asya’ya doğru ilerleyen Türklerin Aral ile Hazar bölgesinde İranlılarla tekrar

⁶ Robert Mantran, a.g.e., s., 197.

⁷ Ayhan Buz, a.g.e., s., 64-67.

⁸ Remz Kılıç, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Osmanlı-İran Münasebetleri (1520-1566)*, E.Ü.S.B.E. İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Kayseri 1994, s., 1, (Basılmamış Doktora Tezi).

karşılaşmalarıyla mücadelelerin yeniden başladığı bildirilmektedir⁹. Bilhassa Ak-Hunlar zamanında İran’da hüküm süren Sasanilerle yoğunlaşan bu mücadelenin, yüz yıldan fazla (M.S. 358-484) devam ettiği ve Türklerin üstünlüğüyle neticelendiği kaydedilmektedir¹⁰.

Akabinde Sasanilerin, Bizans’a yenilmesinin yarattığı sıkıntılı ortamda Maniheizm propagandası ile İran’ı sosyal, iktisadî ve dinî bir buhranın içine çeken Mazdek’e karşı hükümdar Kavad’ın yardım isteğine, Ak-Hunlar’ın otuz bin asker göndererek cevap verdikleri zikredilmektedir. Kaynaklara göre; bu yardım sayesinde Kavad, M.S. 499’da ülkesini tekrar ele geçirip Mazdek’i ve taraftarlarını öldürmüştür. Daha sonra Gök-Türkler, İran’da adil bir yönetim kuran Anuşirevan ile birleşip Ak-Hun Devleti’ni yıkmışlar ve topraklarını aralarında paylaşmışlardır. Bu dönemde Anuşirevan’ın, Orta Asya ipek yolu ticaretinin Türklerin elinde olmasını hazmedemeyip bir yandan ülkesi üzerinden Bizans’a ve Akdeniz limanlarına yapılan ipek taşımacılığını durdurması; diğer yandan da Batı Gök-Türk hükümdarı İstemi Yabgu’nun aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için gönderdiği elçileri öldürtmesi ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. Bunun üzerine, İstemi Yabgu, Bizanslılarla ortak hareket ederek akıllı bir adım atmıştır. Hatta, Bizans-İran savaşından faydalanıp Hazar kıyıları ve Azerbaycan’ı ele geçirmiştir. Böylece Bizans savaşında aldıkları yenilgi ve 622-628 yılları arasındaki Bizans seferleriyle iyice gücü azalan Sasaniler, Müslümanlar’ın saldırılarına karşı koyamamışlardır. Neticede, İran kısa zamanda İslamlaştırılmıştır¹¹.

Kaynaklarda, bu şekilde İslam’a kazandırılan İran’ın, Abbasilerden sonra, X. asrın sonlarında Gazneli Müslüman Türk Devleti’nin hâkimiyetine girdiği, 1040 yılından sonra bu hâkimiyetin, Selçuklu Devleti’ni kuran Oğuzların eline geçtiği, bu dönemde Oğuz Türklerinin kitleler halinde İran’a göç ederek buradaki nüfusun yarısını teşkil eder duruma geldikleri, bir yandan Büyük Selçuklu Devleti’nin zayıflaması, diğer yandan 1194’te Irak Selçuklu Devleti’nin yıkılmasıyla, Harezmsaşhların İran’ı ele geçirdiği bildirilmektedir. Akabinde Harezmsaşhlar

⁹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 1.

¹⁰ Mehmet Saray, *Türk-İran İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1999, s., 1.

¹¹ Mehmet Saray, a.g.e., s., 2-4.

Devleti'ne son veren Moğol hükümdarı Cengizhan'ın oğlu Hülagu'nun, 1258 yılında İran'da İlhanlılar Devleti'ni kurduğu zikredilmektedir¹².

Yine bu süreçte Moğolların, İran'daki Türk hâkimiyetine son vermekten başka, Anadolu'ya da girerek büyük tahribatlar yaptıkları, Şiiliği koruyarak bu mezhebin hayat bulmasını sağladıkları söylenmektedir. Özellikle Moğolların Ön-Asya'yı istilasıyla Şiilerin, Sünnî Selçuklu idaresinden kurtularak mezheplerini serbestçe yayma fırsatına kavuştukları, Moğollardan sonra da faaliyetlerine aralıksız devam ettikleri kaydedilmektedir. Gerçi Timur zamanında bir ara faaliyetlerini yavaşlatmışlarsa da daha sonra onun hoşgörülü davranmasıyla yeniden harekete geçtikleri bildirilmektedir¹³. Timur'un 1405'te ölmesiyle, İran'ın bir kısmının oğlu Şahruh'a bağlı kaldığı akabinde Cihan Şah'ın önderliğinde 1453'te Irak, Fars ve İsfahan'ı ele geçiren Karakoyunluların buralarda egemenlik tesis ettiği, ardından güçlenen Türkmen asıllı Akkoyunlular ile Karakoyunluların İran topraklarını bölüştükleri zikredilmektedir¹⁴.

II. Akkoyunlular Devleti Döneminde Osmanlı-İran İlişkileri

Kaynakların ifadesine göre bu dönemdeki Osmanlı-İran ilişkileri gerçek anlamda ilk başlarda Sünnî olarak ortaya çıkan ancak sonraları Şiilerle akrabalık kurup İranlılaşmaya başlayan Akkoyunlular zamanında başlamıştır¹⁵. Bu dönemde, Karakoyunluları yenerek İran'a hâkim olan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'nın, Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmak üzere bir yandan Venedik ile Tebriz'de ittifak anlaşması imzalaması; diğer yandan da Fatih'in Anadolu Birliği'ni sağlamak için topraklarını ele geçirdiği beylerin özellikle Karamanlıların kıskırtmasıyla Osmanlılara karşı düşmanca hareketlerde bulunması; üstelik bir de Timur'a mirasçı olduğunu ileri sürerek küstahça isteklerde bulunması çatışmayı kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu düşmanca tutumuna ilave olarak Uzun Hasan'ın, Sivas ve Tokat baskınlarıyla Osmanlı ülkesine fiili tecavüzde bulunup Konya üzerine yürümesi, bardağı taşıran son damla olmuştur. Neticede Fatih, Doğu'daki problemi kesin olarak çözmek üzere 11 Ağustos 1473'te Uzun Hasan'a karşı yaptığı Otlukbeli Savaşı'nı kazanarak Timur'dan beri Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı en büyük tehlikeyi

¹² Mustafa Yüce, *Türk-İran İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını*, İstanbul 1994, s., 22-23.

¹³ Mehmet Saray, a.g.e., s., 4, 9, 13, 14.

¹⁴ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 23.

¹⁵ Mehmet Saray, a.g.e., s., 21-22.

bertaraf etmiştir¹⁶. Ancak Fatih Sultan Mehmet, Venedikle devam eden savaşın yanısıra Rumeli'nin Batı'ya karşı hassas konumda bulunması ve bir Türk Devleti'ne son vermeyi uygun bulmaması sebebiyle, Akkoyunluların yaşamasına müsaade etmiştir¹⁷.

Zikredildiğine göre, Uzun Hasan'ın 1469 yılında devlet merkezini Tebriz'e taşınması, Akkoyunlularda İrânlılaşıma temayüllerinin başlamasına sebep olmuştur Zira Şeyh Cüneyd, kendine bir sığınak ve siyasî destek bulmak için Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın yanına giderek onun kız kardeşi Hatice Begüm ile evlenmiştir. Böylelikle Uzun Hasan'ın himayesine giren Şîî Safevî tarikatı, Akkoyunlu ülkesinde rahatça Şiilik propagandası yapma ve yayılma imkânına kavuşmuştur¹⁸. Aynı şekilde Şeyh Haydar da, dayısı Uzun Hasan'ın kızı Alemşah olarak da bilinen Halime Begüm'le evlenerek Akkoyunlulara olan yakınlığı daha da kuvvetlendirmiştir. Ne var ki 1478 yılında Akkoyunlu tahtına çıkan Yakub Bey, Safevî şeyhlerinin amaçlarının siyasî egemenlik olduğunu farkedince, Şeyh Haydar'ın çocukları Ali, İbrahim ve İsmail'i İstahr kalesine hapsedirme gereği duymuştur. Yakub Bey'in ölümünden sonra Akkoyunlu Ailesi arasında çıkan anlaşmazlık üzerine 1493'te Şeyh Haydar'ın çocukları serbest bırakılmış ve Erdebil'e dönmelerine müsaade edilmiştir¹⁹. Yakub Bey'den sonra hükümdar olan Rüstem, Şeyh Ali'yi (1488-1494) Tebriz'de gözlem altında tutmuştur. Ne var ki onun ölümünden sonra Akkoyunlu tahtına çıkan İkinci Bayezid'in yeğeni ve damadı Göde Ahmet Bey vefat edince taht kavgaları yeniden başlamıştır. Durumdan istifadeyle hemen harekete geçen Şeyh İsmail, Türkmen Boylarından oluşturduğu muazzam bir orduyla Akkoyunlulardan Elvent Mirza'yı bozguna uğratıp Azerbaycan'ı, ardından da Tebriz'i ele geçirmiştir. Böylelikle 1502'de Şîî Safevî Devleti'nin temelini atarak atası Şeyh Cüneyd'in "*devlet kurma rüyasını*" gerçekleştirmiştir²⁰.

III. Şah İsmail Dönemi Osmanlı-Safevi İlişkileri:

Kaynaklarda, kurucusu Şah İsmail'in altıncı kuşaktan dedesi olan Şeyh Safiyüddin Ebu'l-Feth İshak'a (ö.1334) nisbetle *Safevî* diye isimlendirilen

¹⁶ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 23.

¹⁷ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 24.

¹⁸ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 7.

¹⁹ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 23.

²⁰ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 25-26.

Hânedâ'nın²¹, ilk başlarda Sünnî esaslara dayalı bir tarikat olarak kurulduğu zikredilmektedir. Tebriz'in doğusundaki Erdebil Kasabası'nda faaliyet göstermeye başlayan Safevî Tarikatı'nın Sünnî hüviyyetinin, tarikatın kurucusu Şeyh Safiyüddin'in oğlu Sadrettin zamanında da (1334-1393) devam ettiği²², buna karşın Şeyh Hoca Ali zamanında (1393-1429) açıkça Şiiliğe meyledip İran, Irak, Suriye ve Anadolu'daki zümreler ve hususiyle Türkmen Aşiretleri arasında taraftar toplamaya çalıştığı²³ ifade edilmektedir. Nitekim yürütülen kesif propagandalar sonucunda, Tarikat'ın, Türkmenler arasında hızla yayıldığı belirtilmektedir. Esasen Tarikat'ın, Türkmenler arsında yayılmasının temelinde, Şiilik anlayışının onların yaşam biçimine uygun –ki serbest yaşam biçiminin onların karakteri olduğu söylenebilir- olmasının yattığı söylenebilir. Bunun yanında Timur'un Anadolu seferinden Orta Asya'ya dönüşünde yanında götürdüğü esir Türkmenleri, Şeyh Hoca Ali'nin şefaatiyle serbest bırakması, Tarikat'a karşı duyulan sempatinin artmasına sebep olduğu da bir hakikattir²⁴.

Kaynaklarda nakledildiğine göre esasen, ilk başlarda etrafında itibar ve saygınlık kazanan Safevî Tarikatı, Osmanlı hükümdarları tarafından da desteklenmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı Sultanları, her yıl Erdebil Tekkesi'ne “*Çerağ akçesi*”ni düzenli olarak göndermek suretiyle hürmetlerini izhar etmişlerdir Ne var ki, Şeyh Cüneyd'den itibaren (1447-1460) kendilerini Hz. Ali soyundan sayıp *Seyyidlik* iddiasında bulunan²⁵ Tarikat, tamamen siyasî amaçlar taşıyan bir teşekkül haline gelmiştir. Zira Şeyh Cüneyd, Türkmenlerden bir ordu teşekkül ettirip, bir yandan Trabzon Rum topraklarını yağmalamış; diğer yandan Gürcü ve Çerkes topraklarına saldırmıştır²⁶. Hatta gücünü daha da fazla arttırmak ve propaganda faaliyetlerini serbestçe yapabilmek için, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kız kardeşi Hatice Begüm'le evlenmiştir. Şeyh Cüneyd'in ölümünden sonra oğlu Şeyh Haydar zamanında (1460-1488), tarikat daha da kuvvet kazanmıştır. Dayısı Uzun Hasan'ın kızı Halime Begüm ile evlenen Şeyh Haydar,

²¹ Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul 1993, s., 1.

²² Mehme Saray, a.g.e., s., 14.

²³ Bekir Kütükoğlu, a.g.e., s., 1.

²⁴ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 5-6.

²⁵ Faruk Sümer, a.g.e., s., 10.

²⁶ Ahmet Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, E.Ü.S.B.E.M. Yay., Kayseri 1992, 2. bs., s., 47.

müridlerine on iki dilimli “*Kızıl Taç*” giydirmiş²⁷, bundan dolayı taraftarlarına “*Kızılbaş*” adı verilmiştir²⁸.

Yukarıda, Akkoyunlular dönemi Osmanlı-Safevî münasebetleri başlığı altında da ifade ettiğimiz gibi devletin kurucusu Şeyh İsmail, Akkoyunlulardan Elvend Mirza’yı yenip Diyarbakır’a kaçmaya zorlayarak, 1502 yılında Tebriz’e girmiş ve saltanat tacını giyerek şahlığını ilan etmiştir²⁹.

Safevi Devleti’nin kuruluşundan itibaren, Osmanlı-İran ilişkilerinin yoğunluk kazandığı kaynaklarda ifade edilmektedir. Bu ilişkiler daha ziyade siyasî ve askerî mücadele çerçevesinde şekillenmiştir. Şah İsmail Dönemi (1501-1524) Osmanlı-Safevi ilişkilerini inceleyen Adel Allouche, XVI. yüzyılın ilk yarısında İran tarihinde, bir taraftan Safevî-Osmanlı çatışmasının; diğer taraftan da Safevi-Özbek çekişmesi ve rekabetinin hâkim olduğunu söylemektedir. Yine bu bağlamda O, hem Osmanlı hem de Özbeklerle Safeviler arasında mezhep farklılığı bulunmakla birlikte esasen Osmanlıyla olduğu gibi, Safevî- Özbek çekişmesi ve rekabetinin temelinde de siyasî hâkimiyet kavgasının, yani Horasan’ı kontrol etme mücadelesinin bulunduğunu ileri sürmektedir³⁰. Dolayısıyla O, Osmanlı-Safevî çekişmesinin salt dinî bir çatışmaya indirgenmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre, Osmanlı-Safevî rekabetinde mezhep farkı görmezden gelinemeyecek bir faktör olsa da, bu mücadelenin başlangıcının ve gelişmesinin temellerini, Orta Doğu’nun jeopolitik biçimlenmesinde aramak gerekmektedir. Allouche bu bağlamda sözlerini şöyle sürdürmektedir: “*Suriye ve Anadolu’da geniş bir mürit kitlesine sahip olan Safeviler, genişlemeci faaliyetlerini doğrudan doğruya Osmanlı ülkesine yöneltmişlerdi. Buna karşın Safeviler, yine Osmanlılar gibi Sünnî olan Memlükler ile aynı dönemde dostane münasebet kurmuşlardır. Bu da, stratejik bir zorunluluktan kaynaklanmıştır. Doğu sınırlarında Özbeklerle, batı sınırlarında da Osmanlılarla mücadele ederken; aynı anda Memlüklerle de savaşmayı göze alamayan Safeviler, onlarla ittifak kurmak zorunda kalmışlardır*”.

Kaldı ki, Çaldıran savaşını kazanan Sultan Selim’in, bundan sonra Mercidabık’ta (1516) ve Ridaniye’de (1517) Sünnî Memlükleri yenerek devletlerine

²⁷ Bekir Kütükoğlu, a.g.e., s. 2; Remzi Kılıç, a.g.e., s., 8.

²⁸ Nevzat Köseoğlu, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, 1997, s. 214.

²⁹ Ahmet Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s., 48.

³⁰ Adel Allouche, *Osmanlı-Safevi İlişkileri (Kökenleri ve Gelişimi)*, Çev: Ahmet Emin Dağ, Anka Yay., İstanbul 2001, s. 75.

son vermesi yine bu siyasî hedef ve gayelerin bir göstergesi sayılabilir. Tüm bu faktörler dikkate alındığında, Osmanlı-Safevî münasebetlerinde, siyasal boyutun dinî boyuttan daha etkin olduğunu ileri süren Allouche, bu mücadele neticesinde, Şîî Safevîlerin sadece toprak kaybına uğramalarına rağmen; Sünnî Memlûklerin tarih sahnesinden tamamen silinmelerini, bu iddiasına delil olarak göstermektedir³¹. Biz de Allauche'nin bu kanaatine katıldığımızı belirtip, Şah İsmail Dönemi Osmanlı-Safevî ilişkilerinin ayrıntılarına geçelim.

Esasen 642'de sona eren Sasanî Dönemi'nden beri yaklaşık dokuz yüz yılın son üç yüz yılında yüzlerce saldırıya maruz kaldıktan sonra, İran'ı eski siyasî birliğine kavuşturan ve yirmi dört yıl iktidarda kalan Şah İsmail'in³², müfrit bir Şîî taassubuyla hareket ettiği anlaşılmaktadır. Şah İsmail'in Kazarun'daki Sünnî ulemayı katletmesi; Tebriz'e girdiğinde kadın, ihtiyar, çocuk birçok masum insanı öldürtmesi gibi icraatları, mezhep taaassubunu göstermektedir. Nitekim onun bu tavrı hem Osmanlı Devleti'nin hem de doğudaki Sünnî Özbek Devleti'nin tepkisine yol açmıştır³³.

Safevî Devleti'ni Şiilik üzerine bina eden Şah İsmail'in, kendisini ayakta tutacak yepyeni bir fikir ve usulle başarıya ulaşmaya çalıştığı anlaşılıyor. Çünkü onun, kendi iktidarını ve hâkimiyetini sağlamlaştırmak için Sünnî halk üzerinde baskı kurup onları Şîî olmaya zorlaması ve hatta etrafına saldırılarda bulunması, doğusundaki Özbekleri, batısındaki Osmanlıları ve güneyindeki Memlûkleri rahatsız eden bir durum olmuştur. Bu bağlamda, yaptıklarını meşru göstermek veya hâkimiyetini güçlü ve devamlı kılmak için O, kendisini Peygamber nesline bağlayarak, Anadolu'daki Türk unsurunu da yanına almaya, egemenlik sahasını Anadolu'ya doğru genişletmeye çalışmıştır. Bu amaçla, gayet planlı bir propaganda faaliyeti çerçevesinde daileri ve halifeleri vasıtasıyla Anadolu'yu adeta kendisi için bir hedef seçmiştir³⁴. Dahası Şah İsmail, daha önce Fatımî Şîî Devleti'nin tasarladığı ama başaramadığı İslam Dünyası'nı Şîî Mezhebi altında birleştirip bir çeşit cihangir olmayı hayal etmiştir. Bunun için de, Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırmayı

³¹ Bkz. Adel Allouche, a.g.e., s., 162-163.

³² Nadir Nejad Nadir, *İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-İran Münasebetleri*, A.Ü.F.E.F., (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1986, s., 18.

³³ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 12.

³⁴ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 13.

tasarladığı görülmektedir Zaten bunu yaptığında, Mısır'daki Memlûk Sultanlığı'nın kendisinin önünde tutunabilmesinin söz konusu olmayacağını düşünmüştür³⁵.

1502'de Safevî Devleti'ni kuran Şah İsmail, Akkoyunlu hükümdarı Murad Bey'i, Hemedan'da mağlup edip Şiraz'ı, daha sonra da Bağdat'ı eline geçirdiği; Murad Bey'in ölümünden sonra da 1508'de, özellikle Tebriz ve Diyarbakır başta olmak üzere Akkoyunlu topraklarının tamamını zaptettiği ifade edilmiştir. Diğer yandan 1510'da Özbek Han'ı Mehmet Şeybanî'yi yenip Geylan, Mazenderan, Cürcan ve Gürcistan'ı almıştır. Neticede Şah İsmail, oldukça kısa denebilecek bir sürede, sınırlarını bir taraftan Dicle'den Ceyhun Nehri'ne; diğer taraftan Hazar'dan Umman Denizi'ne kadar genişletmiştir³⁶. Ne yazık ki Şah İsmail, ele geçirdiği yerlerde özellikle Sünnî halka karşı acımasızca davranmıştır. Mesela 1508'de savaşız girdiği Bağdat'ta, çoğu Sünnî şehir ahalisi ile birlikte bazı âlimleri de öldürmüştür; Musa Kazım'ın kabrine bir kubbe inşa ettirmiş, Ebu Hanife'nin kabrini ise yıktırıştır³⁷.

Safevîler'in bu arada, Osmanlı'nın müttefiki olan Özbeklerle de mücadele ettikleri bildirilmektedir. Esas itibarıyla bu mücadele, Safevîlerin gücünü azaltmaktaydı. Zira iki cephede mücadele etmek, kuvvetlerinin bölünmesine, savaş giderlerinin artmasıyla ekonomik açıdan zayıflamalarına sebep olmuştur. Özbeklerin ortadan kaldırılması, durumu büsbütün değiştirmiş, Osmanlıya karşısında Şah İsmail'in elini güçlendirmiştir. Kaldı ki, *cihangirlik* sevdalısı iki devletin toprak genişletme ve hâkimiyet kurma rekabeti, Osmanlı-Safevî çatışmasını daha da arttırmıştır. Bu dönemde Sultan İkinci Bayezid, Safevîlerin etkisini kırmak için direk bir müdahaleden ziyade Akkoyunluları ve Özbekleri desteklemiştir, denebilir. Ne var ki Şah İsmail'in saldırganlığı ve zorla Şiileştirme politikası sonucu, İran'dan Anadolu'ya göçmek zorunda bırakılan Sünnî Müslümanlar'ın şikâyetleri, Sultan İkinci Bayezid'in, Şah'ı, mektuplarla ikaz etmesine yol açmıştır. Ancak bu uyarılar, bir fayda vermemiş ve bu mektuplaşmalar, 1510 yılına kadar devam etmiştir. Hatta Şah İsmail'in, Osmanlı'nın müttefiki ve mezhepdaşı Özbek Şeybanî Han'ı öldürüp kafatası derisine saman doldurarak İstanbul'a gönderdiği, bu durumun, Sultan İkinci

³⁵ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 27.

³⁶ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 26.

³⁷ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 20.

Bayezid'i çok üzdüğü ve sinirlendirdiği kaynaklarda nakledilmiştir³⁸. Üstüne üstlük Şah İsmail, Padişah'tan çekinmeden Osmanlı ülkesinde bir yandan halife ve dâîleriyle Şiilik propagandası yapıp binlerce Türkmenin Anadolu'dan İran'a göç etmelerine sebep olmuş; diğer taraftan isyanlar çıkartmıştır. Mesela Nur Ali ve dâîleri, Orta Anadolu Alevilerini, Şah adına birliğe çağırırken; Şah Kulu ve dâîleri, Antalya çevresindeki çalışmalarını, aynı hızla Rumeli'ye de yaymışlardır³⁹.

Burada belirtmek gerekir ki; Anadolu'da Şiiliğin yayılışı ve onların isyan çıkartması zor olmamıştır. Zira Anadolu'da; Babaî, Batınî akidelerini benimseyenlerin yanında, Kalenderî, Haydarî Abdal ve Şeyyadlar'ın ziyadesiyle bulunduğu bilinmektedir⁴⁰. Sultan İkinci Bayezid'in çatışmadan yana olmaması, vükelanın kayıtsızlığı, şehzadelerin taht mücadeleleri, Şîî halife ve dâîlerinin, yönetimden hoşnut olmayan halkı ve meyilli zümreleri daha kolay etkileyip, kışkırtmasına zemin hazırlamıştır⁴¹.

Diğer taraftan, bu dönemde Anadolu'da düzensizlik başgöstermiş, başta rüşvet olmak üzere, içki, afyon, tefecilik, fuhuş, ahlaksızlık artmış; maliye ve idare bozulmuş; halk yüksek vergilerin altında adeta ezilmiştir⁴². Bu isyanların başında gelen Şah Kulu hadisesi, Anadolu'da yaklaşık olarak elli bin Türk insanının ölümüne, başta Tekeli sipahileri olmak üzere, tımarları ellerinden alınan Türkmenlerin, Şah İsmail'in vaadlerine kanarak İran'a göç etmelerine sebep olmuştur. Bu isyan hareketinin Şîî Şah İsmail tarafından, Osmanlıyı karıştırmak ve zayıflatmak için tertip edildiği ya da en azından desteklendiği bir gerçektir, denebilir⁴³.

Henüz Trabzon Valisi bulunduğu sırada, tehlikenin farkına varan Şehzade Selim, Şah İsmail'in fesat faaliyetlerini izlemiş, hatta Anadolu'daki bu fitne hareketini yok etmek için harekete geçerek İran sınırları içerisinde bulunan Erzincan'ı ele geçirmiştir⁴⁴. Nitekim Yavuz Sultan Selim padişah olunca bu fitneyi bitirmek üzere istişarelerde bulunup fetvalar aldıktan sonra Doğu Seferi'ne çıkmaya

³⁸ Nadir Nejad Nadir, a.g.e., s., 109-112.

³⁹ Nevzat Köseoğlu, a.g.e., s., 214.

⁴⁰ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 24-25.

⁴¹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 25.

⁴² Mustafa Yüce, a.g.e., s., 32.

⁴³ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 29.

⁴⁴ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 33.

karar vermiştir. Kaynaklarda bu seferin zahirî sebeplerininin şu şekilde sıralandığı görülmektedir:

- 1- Şah İsmail'in cülus tebriği göndermeyerek Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkmasından rahatsız olduğunu açıkça ortaya koyması.
- 2- Şah İsmail'in, Yavuz Sultan Selim'le taht mücadelesi yapan Şehzade Ahmed'i ve onun İran'a iltica eden oğlu Murad'ı desteklemesi.
- 3- Şah İsmail'in, Mısır Sultanı ile ittifak yapmak için elçi göndermesi.
- 4- Şah İsmail'in, Anadolu'ya casuslar gönderip savaş hazırlıkları yapması⁴⁵.

Ancak kanaatimizce asıl sebep içok farklıdır. Şöyle ki, XVI. yüzyılda dünyanın bu iki büyük devleti, cihan hâkimiyeti emeli gütmektedirler. Çünkü her iki devlet de yükselme ve yayılma devrini yaşamakta, bu amaçla fütuhât yapmakta, dolayısıyla bu esnada birbirleriyle mücadele etmeleri kaçınılmaz hale gelmektedir⁴⁶. Bu amaçla iki hükümdarın da özellikle Orta ve Doğu Anadolu'da nüfuzunu ve etkisini arttırma niyetinde oldukları gözlenmektedir. Aslında biz, Sultan Selim'in, öncelikli amacının, Şîf Safevî Devleti'ni ortadan kaldırarak Sünniliği tüm İslam Dünyası'na yaymak olduğunu düşünmekteyiz.

Bu niyetle Sultan Selim, seferinin başarısı ve selameti için sefer kararını geleneklere uygun almaya özen göstermiştir. O, İslam Devleti kabul edilen Safevilerin, mühlid fitneciler olmaları dolayısıyla katledilmelerinin vacip olduğuna dair *fetvalar*⁴⁷ çıkartmıştır. Ayrıca buna ilaveten Edirne'de *Büyük Divan*'ı toplayarak seferin dayandığı nedenleri anlatıp desteğini arttırmaya çalışmıştır⁴⁸.

Kızılbaşlar hakkında verilen fetvadan sonra Yavuz Selim, ilk iş olarak önemli saydığı bir meseleye el attı. Bu mesele Osmanlı toprakları içinde, Şah İsmail lehine kazanılmış olanların zararsız hale getirilmeleri idi. Yavuz, normal zamanlarda bile büyük bir tehlike olduklarını belli etmiş olan bu insanların⁴⁹, bir Osmanlı-İran silahlı çatışması başlaması halinde, daha da tehlikeli olabileceklerini düşünerek bazı kararlara vardı. O, memleket için tehlikeli gördüğü bu insanların bir kısmı hakkında çok şiddetli davranılması lüzumunu çok evvelden idrak ettiği için, Edirne'de savaşa

⁴⁵ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 42.

⁴⁶ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 42.

⁴⁷ Selahattin Tansel, "Yavuz Sultan Selim"; M.E. Basımevi, İstanbul 1969, s., 36,37,38'de bu yönde bir fetvadan bahsetmiştir ki bu belgenin Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi No: 12077'de kayıtlı olduğuna işaret etmiştir.

⁴⁸ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 34.

⁴⁹ Selahattin Tansel, a.g.e., s., 37-38.

karar veren meclisin toplanmasından önce beylerbeyleri ve sancak beylerine hükümler göndererek kendi vilayetlerinde olan Kızılbaşların gizlice tespitini emretmişti. Yapılan kabataslak bir araştırma sonunda ayaklanma ihtimali olanların sayısının 40.000 kişi olduğu anlaşıldı⁵⁰. Padişah, bazı kaynaklara göre, bunların hepsini öldürttü⁵¹. Bazı kaynaklara göre de, bunların bir kısmı öldürüldü; bir kısmı hapsedildi⁵².

Nihayet, 23 Ağustos 1514'te *Çaldıran Sahrası*'nda yapılan savaşı, teknik ve topçu gücü üstünlüğüyle ⁵³ Osmanlı Devleti kazanmış, gerek Doğu'da, gerekse Batı'da itibarını bir kat daha arttırmıştır⁵⁴. Çaldıran Zaferi, Safevilerin saldırılarıyla Osmanlının yayılmasını önlemek isteyen Avrupalıların ümidlerini de kırmıştır. Zira Safeviler, kendilerini en az yirmi yıl toparlayamamışlar ve Osmanlı Devleti için bir tehlike olmaktan çıkmışlardır. Bu suretle yurdun doğusu güven altına alınmış, gerektiğinde burada harekât yapabilmek için geniş bir serbestlik elde edilmiştir. Nitekim Yavuz, bu durumdan yararlanarak Suriye, Filistin ve Mısır'ı zaptetmiş, oğlu Süleyman'a Batı'ya yönelme imkânı vermiştir⁵⁵. Bunun yanısıra bu büyük zaferle, Safevilerin elinde bulunan Güney Doğu Anadolu, İdris-i Bitlisi'nin gayretleriyle savaş yapılmadan gönüllü olarak Osmanlıya bağlanmıştır. Böylelikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu, Batı Anadolu'ya eklenmiş, güven ortamı oluşturulmuş ve Selçuklulardan beri bozulan Anadolu'nun birliği yeniden tesis edilmiştir. Bu savaşta gösterilen yüksek gayret ve dökülen Türk kanlarıyla, anayurdumuzun haritası şekillenmiştir⁵⁶. Ne var ki bu zafer, ne İran'ın fethiyle neticelenmiş; ne de Safevî Şîî Mezhebi'yle gelen tehlikeyi ortadan kaldırmıştır⁵⁷.

Çaldıran Zaferi'nin akabinde Yavuz, Tebriz'e girmiş, Şah İsmail'i yakalamak ve Şîî tehtidini tamamen bertaraf etmek için ordusuyla Karabağ etrafında kışı geçirip

⁵⁰ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktb., No: 3406, vr.234a ve Müneccimbaşı Ahmet Efendi, *Şahâifü'l-Ahbâr*, Nuruosmaniye Ktb., No: 31, vr.92b'den naklen Selahattin Tansel, a.g.e., s., 38.

⁵¹ Selahattin Tansel, a.g.e., s., 38'de belirttiğine göre bu kaynaklar, Gelibolulu Mustafa 'Âlî, a.g.e., vr. 234a ve Müneccimbaşı, a.g.e., vr. 92b'dir.

⁵² Selahattin Tansel, a.g.e., s., 38'de bu kaynakların; *Vāk'ayi-i Sulţān Bāyezīd ve Selīm Hān*, Topkapı Sarayı Ktb., No: 1416, s., 74 ve Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, Gotha 1845, C. II, s., 569. olduğunu nakletmektedir.

⁵³ Mehmet Saray, a.g.e., s., 27.

⁵⁴ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 39.

⁵⁵ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 39-40.

⁵⁶ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 39-40.

⁵⁷ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 69.

tekrar sefer tertip etmeyi planlamıştır. Ne var ki yeniçerilerin serkeşliği ve İstanbul'a dönme istekleri, Padişah'ı bu kararından vazgeçirmiştir⁵⁸. Kaldı ki, Bozok eşkiyasından Celal adlı bir müfsit, Tokat civarında, mehdilik iddiasıyla, yanına yirmi bin kişi toplayıp ayaklanmıştı. Yavuz Selim, isyanı bastırmak için Ferhat Paşa ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i görevlendirmiş, Şehsuvaroğlu Ali Bey, gidip Celal ve yandaşlarını dağıtmış ve birçoğunu kılıçtan geçirmiştir⁵⁹.

Yeri gelmişken şunu belirtmemiz gerekir ki; Yavuz Selim, Safevilere karşı sadece askerî tedbirlere başvurmamıştır. Diğer yandan O, İran Safevi Devleti'ne son vermek ve fitnenin kökünü kazımak maksadıyla onları, ekonomik açıdan zayıflatmak üzere tarihte "*ibrişim yasağı*"⁶⁰ olarak bilinen bir tedbire başvurup İran'la olan ipek ticaretini de yasaklamıştır. Bu yasağa rağmen sınırlarda yakalanan tüccarların mallarının müsadere edilmesi emrini vermiştir. Padişah, bu tedbirle sadece ticareti engellemeyi değil; aynı zamanda ticaret kisvesi altında İran'a ateşli silah taşınmasına ve Anadolu'da Şiilik propagandası yapan kişilerin gelip gitmesine mani olmaya çalışmıştır. Yavuz Sultan Selim, yeniden İran seferine hazırlanmakta iken Edirne'ye ulaştığı esnada, Çorlu ile Uğraş köyü arasında 21-22 Eylül 1520'de 54 yaşlarında vefat etmiştir⁶¹.

Yavuz Sultan Selim'den sonra Osmanlı tahtına çıkan Kanunî Sultan Süleyman'ın farklı bir siyaset izlediği görülmektedir. O, önceliği Batı'ya vermiştir. Zira Kanunî Sultan Süleyman, babası Yavuz kadar, Şiî-Safevî Devleti'ni yok etmeyi amaçlamamıştır. Ancak bu, Kanunî'nin, Doğu'yu ihmal ettiği anlamına gelmez. Çünkü Onun, her iki cepheye hem Batı'da ve hem de Doğu'da savaşması gerekiyordu. Belli ki gelişen hadiseler, değişen şartlar ve devlet ricalinin etkisi, Kanunî Sultan Süleyman'ın sefer tercihini, öncelikle Batı'dan yana kullanmasına neden olmuştur⁶².

Esasen Kanunî, Batı üzerine yoğunlaşmak mecburiyetinin yanında, babası Yavuz Sultan Selim'in uyguladığı sert tedbirleri de sürdürmeyi gerekli bulmamıştır. Mesela, Sultan Süleyman'ın ele aldığı ilk hususlardan birisi, babasının 1514'te

⁵⁸ Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, 14. baskı, Ötüken Yay., İstanbul 2003, s., 298.

⁵⁹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 87-88.

⁶⁰ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 86.

⁶¹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 88

⁶² Remzi Kılıç, a.g.e., s., 96.

Tebriz'den sürüp getirdiği altı yüz evden oluşan sürgünlere özgürlüklerini vermesidir. Yine O, İran'a karşı uygulanan ve "ibrişim yasağı" denilen ipek ticareti boykotunu kaldırmıştır. Babası zamanında, bu tedbirlerin şiddetle uygulanmasıyla birçok tüccar zarar etmiş, malları müsadere edilmişti. Kanunî, zararları tazmin ettirip ticareti serbest bırakmıştır. Babasının yasağa rağmen ticaret yaptıkları için tutuklatıp zindana attırdığı tüccarları serbest bırakmış, müsadere edilen malları iade etmekle beraber, telef olup bozulan veya sarfedilenler yerine devlet anbarlarından karşılığını iade etmiştir⁶³. Yine O, babası döneminde konulan bakır, demir, altın ve gümüş ticareti yasağını da kaldırmıştır⁶⁴.

Aslında Kanunî Sultan Süleyman, uzun zamandır aksayan Batı seferlerine tekrar çıkma arzusunda olduğundan, Safeviler ile iyi geçinmek istemiştir. Bu çerçevede ticaretle ilgili tasarrufundan başka daha da ileri bir adım atarak kendi cülusu münasebetiyle İran Şahı'na bir mektup göndermiş, kendisine Batılı kâfirlere karşı birlik ve ortaklık teklif etmiştir⁶⁵.

Ne var ki, Kanunî'nin tüm çabaları boşa gitmiştir. Nitekim Yavuz'un vefatından hemen sonra Şam Valisi Canberdi Gazalî, hükümdarlığını ilan etmiş, kendi adına hutbe okutup para bastırması, bununla da yetinmeyerek, Şah İsmail'e mektup yazıp işbirliği yapmak istediğini söylemiştir. Canberdi Gazalî, yirmi bin kişilik kuvvetiyle Halep üzerine yürümüş, bunun üzerine Mısır Beylerbeyi Hayır Bey, durumu hemen Kanunî Sultan Süleyman'a bildirmiştir. Kanunî'nin meseleyi çözmek amacıyla görevlendirdiği Ferhat Paşa henüz gelmeden, Şehsuvaroğlu Ali Bey de yardıma gönderilmiştir. Şehsuvaroğlu Ali Bey, Canberdi Gazalî'nin kuvvetlerini Halep'te ağır bir yenilgiye uğratarak Halep'i kurtarmış (1521), Ferhat Paşa'nın gelişiyi asiye son darbe vurulmuştur⁶⁶.

Diğer yandan Şah İsmail, 1524 Mayıs'ında Azerbaycan'ın Sürhab havalisinde vefat etmiş, 24 yıllık saltanatı sona ermiştir. Şah İsmail, iktidarını Şiiliğe ve etrafında toplanan Türk Oymak Beyleri'ne borçludur. Şah İsmail, çok akıllı, ikna kabiliyeti yüksek, kitleleri etrafında toplama ve onları harekete geçirme konusunda başarılı bir siyaset adamı ve hükümdar olarak tanınmıştır⁶⁷.

⁶³ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 94.

⁶⁴ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 94-95.

⁶⁵ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 97.

⁶⁶ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 97; Mustafa Yüce, a.g.e., s., 45.

⁶⁷ Mehmet Saray, a.g.e., s., 23-24.

C. ŞEHZADE BAYEZİD VAK'ASI'NA KADAR ŞAH TAHMASB DÖNEMİ OSMANLI-SAFEVİ MÜNASEBETLERİ

Babası Şah İsmail'in ölümünden sonra (1524) en büyük oğlu olarak on yaşında onun yerine geçen Tahmasb'ın⁶⁸ tam adı Ebu'l-Muzaffer Tahmasb Bahadır Han'dır. Onun, 22 Şubat 1514'te İsfahan yakınındaki Şahabad'da dünyaya geldiği kaydedilmektedir. Tahmasb, babasının yanından hiç ayrılmamasına⁶⁹ rağmen, onun cesaret, cömertlik ve ileri görüşlülüğü gibi özelliklerinden hiç nasiplenmediği ileri sürülmektedir⁷⁰. Ancak böyle olsa da, yine O, her zaman fırsat kollayan uyanık kişiliği ile, anlaşmazlık içindeki Kızılbaş taifelerine rağmen, elli üç buçuk sene iktidarda kalmayı başarmış dirayetli bir hükümdar olarak İran Tarihi'ndeki yerini almıştır. Gerçekten de O, bir yanda ülke içindeki ayaklanmalar ve rekabetlerle; diğer yanda batıda her gün biraz daha artan Osmanlı ordularının tehdidi ve doğuda Özbekler'in peş peşe düzenlediği saldırılarla karşı karşıya kaldığı halde, ülkesini ve iktidarını korumayı bilmiştir⁷¹.

Aslında Şah Tahmasb tahta çıktığında, çok küçük yaşta olması nedeniyle, naiblerin devleti idare etmesi muhtemeldir. Kaldı ki umumiyetle İran'ın her bir bölgesinin yönetimi ayrı ayrı Türkmen Boylarının elindeydi. Mesela Ustacalular⁷², en mühim vilayetlerin valiliğini ve önemli mevkileri ellerinde bulundurmışlardı. Bunlar, daha ziyade Azerbaycan, kısmen Irak-ı Acem'de ve Kirman bölgesinde egemen durumdaydılar. Öte yandan Şamlular,⁷³ Horasan'da; Tekelüler,⁷⁴ İsfahan ve Hemedan başta olmak üzere Irak-ı Arab'da; Musullular,⁷⁵ Bağdat'ta; Dulkadirliler,⁷⁶

⁶⁸ Nadir Nejad Nadir, a.g.e., s., 19.

⁶⁹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 103.

⁷⁰ Nadir Nejad Nadir, a.g.e., s., 20.

⁷¹ Nadir Nejad Nadir, a.g.e., s., 20.

⁷² Bu boy, aslında, Sivas-Amasya-Tokat bölgesinde yaşayan ve bazı oymakları Kırşehir'e kadar yayılan "Ulu Yörük" adlı büyük topluluğa mensup idi. Oymağın ismini, ustaca (usta gibi veya belki usta hacı)adlı bir şahıstan aldığı şüphe yoktur. Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 44-46.

⁷³ Şamlular, yazın Sivas'ın güneyindeki Uzun Yayla'da, kışın Haleb-Ayıntab arasında yaşayan ve Osmanlı devrinde, Haleb Türkmenleri denilen oymakların umumi adıdır. Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 47-48.

⁷⁴ Bunlar, esas itibarıyla Teke ili veya sadece Teke denilen Antalya bölgesi Türklerinden idiler. Aralarında Hamid ili (Isparta-Burdur bölgesi) ve Menteşe ili (başlıca Muğla ili) halkından kimseler de vardır. Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 46-47.

⁷⁵ Ak-Koyunlu ulusunun iki büyük oymağındandır. Musullu oymağı, Pürmek ve diğer bazı Ak-Koyunlu oymakları ile birlikte, Safevi kaynaklarında, Türkmen adı verilen boyu meydana getirmiştir. Daha fazla malumat için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 55-56, 101-104.

Fars'ta; Rumlular,⁷⁷ Azerbaycan ve Erran'da; Kaçarlular⁷⁸ ve Karamanlılar,⁷⁹ Gence ve Berda yörelerinde; Afşarlar,⁸⁰ Kûh-i Gilûye bölgelerinde hüküm sürmekteydiler. Şirvan, Geylan, Mazenderan ve Luristan ise, eskisi gibi yine mahalli sülaleler tarafından idare ediliyordu⁸¹.

Öte yandan, Şah Tahmasb'ın tahta çıkışını bir elçiyle kendisine bildirilmemesi üzerine Kanunî Sultan Süleyman, onu tebrik etmeye lüzum görmemiş hatta 1525'te ona hakaret dolu bir tehdit-nâme yazdırıp göndermiştir⁸². Mektubunda Kanunî, Tahmasb'ın cülusunu kendisine niçin bildirip bağlılığını arzetmediğini sorarak, yakında ona karşı sefere çıkacağını haber veriyordu. Babası Yavuz'un, Şah İsmail'i nasıl mağlup ettiğini hatırlatarak kendilerinin de meydana çıkıp cenk etmeyi arzuladığını söylüyordu⁸³.

Bundan anlaşılan o ki; Kanunî, Safevilerle ilişkilerinde babasının politikasını sürdürmede kararlıdır. Nitekim O, yukarıda da içeriğinden bahsettiğimiz mektupta; Batı Türklüğü (Anadolu) ile Doğu Türklüğü (Türkistan) arasında, Şîf-Safevî Devleti'nin varlığına asla müsaade etmeyeceğini; Türkistan ve Maveraünnehir'deki Türk yurtlarını kastederek, otağını Turan'da, Horasan'da kuracağını söylüyor ve Şah Tahmasb'ı şu sözleriyle uyarıyordu: “... *Dünya'nın en mükemmel iki zorlu kalesi olan, Belgrad ve Rodos'a karşı düzenlediğim muzaffer seferler, yapacağım seferi geciktirdi. Şimdi kendini kolla, dizginlerimi senin üzerine çevirdim. Kahramanların, düşmanlarına önceden savaş ilan etmesi adet olduğundan, seni uyarıyorum... Atalarının derviş elbiselerini giyin, başından tacını çıkar, dervişler ile inzivaya*

⁷⁶ Bu boy, Safevi kaynaklarında, seksen bin ev olduğu söylenen Maraş ve Boz-ok (Yozgat) bölgesindeki Dulkadir elinin, daha ziyade Bozok'ta yaşayan oymakların bazılarının kollarından meydana gelmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 48-49.

⁷⁷ Bu boy, başlıca Sivas'ın Koyulhisar ve Karahisar (Şebin) kazaları ile yine Sivas'a bağlı diğer yöreler ve Tokat-Amasya bölgelerindeki, köylü Kızılbaşlar tarafından, meydana getirilmiştir. Dirligi Sa'd Çukuru (Erivan) olup, Emirü'l-Ümerâ'lığa sadece şahsi kabiliyetleri sayesinde yükselmişlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 43.

⁷⁸ Şah Birinci Tahmasb Dönemi'nde, birinci derecede boylar arasına giren Kaçarlar, Erran'da Gence yöresini yurt edinmişlerdir. Oymak, buraya XV. yüzyılın sonlarına doğru Boz-ok'tan gelmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 96-97.

⁷⁹ XV. yüzyılın başlarından beri Gence ve Berda taraflarında yaşadığını gördüğümüz Karamanlılar, ilk önce Karakoyunlulara, daha sonra Akkoyunlulara tabi oldular ise de diğer oymaklara nazaran muhtar bir idareye sahip idiler. Fakat siyasi bakımdan gittikçe ehemmiyetlerini kaybettiler. Birinci Tahmasb döneminde bu oymağın adı nadiren geçmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 106-107.

⁸⁰ Şah Birinci Tahmasb Devri'nde de, Afşarların çoğunluğu, Kûh-Gilûye ve Huzistan'da yaşıyorlardı. Daha fazla malumat için bkz. Faruk Sümer, a.g.e., s., 98-100.

⁸¹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 103.

⁸² Remzi Kılıç, a.g.e., s., 104.

⁸³ M. Tayyib Gökbilgin, “*Süleyman I*”, İ.A, M.E.B., C. XI, s., 105.

çekil... Aksi taktirde, karınca gibi toprağın altına girsen veya kuş gibi uçup gitsen seni her yerde arar bulurum...Ecel gibi üzerine çöken bu fermana kulak ver ve olanlardan ders al...Er isen vaktine hazır olasin”⁸⁴.

Esasen 1524’te Safevî tahtına oturan Birinci Şah Tahmasb (1524-1576) bir yandan Belgrad ve Rodos fetihleri münasebetiyle Kanunî’yi tebrik için bir elçilik heyeti gönderirken; diğer yandan muhtemelen babasının zamanında cereyan eden olayların etkisiyle, Osmanlılara karşı düşmanca tavır ve davranışlarda bulunmaktan geri kalmıyordu. Kaldı ki Şah’ın, Osmanlılara karşı Alman İmparatoru ve İspanya Kralı Şarlken ve ayrıca Avusturya Dükası Ferdinand ile ittifak zemini araması, bu düşmanca tavrın tezahürü ve ifadesi olarak değerlendirilebilir ⁸⁵.

Resmî ve diplomatik ilişkiler böyle seyrederken, Sünnî halkın talepleri ve Şah’ın yıkıcı faaliyetleri, Osmanlı Padişahı’nı İran’a sefer için zorlamaktaydı. Ancak ne var ki, bu sırada Osmanlı Ordusu Mohaç Seferi (1526) için yola çıkmıştı. Bu nedenle Kanunî, 1525 yılında yapmayı düşündüğü İran Seferi’ni ertelenmek zorunda kalmıştı ⁸⁶.

Öte yandan Kanunî’nin Batı’ya yaptığı seferleri fırsat bilen Aleviler, Anadolu’da bazı ayaklanmalar çıkarmışlardı. Tabiatıyla bu ayaklanmalarda temel etken, mevcut siyasî rekabet nedeniyle Safevilerin Anadolu’daki Şiileri kullanarak bunları Osmanlıya karşı kışkırtması idi. Ancak yine de bu isyanların çıkışında, arazi tahrir memurlarının yaptığı haksızlıklar, vergilerin arttırılması ve dirliklerin kesilmesi gibi hususlar da arızı sebepler olarak gösterilmektedir. Neticede tımarları elinden alınan Sipahiler tarafından desteklenen bu isyanların, zaten ordusunun büyük bir kısmının Avrupa Seferi’nde bulunması sebebiyle Osmanlı Devleti’ni epeyce müşkül durumda bıraktığı söylenebilir. Zira Kanunî’nin daha ilk yıllarında, bu tür isyanlar ortaya çıkmıştı. Mesela, Bozok’ta (Yozgat) Kadri Hoca Baba (Sülün)nın, Baba Zünnun adlı biriyle birleşerek ayaklanması, Veli Halife, Yekçe Bey ve Kalender Çelebi gibi isyanların, hep Safeviler tarafından desteklendiği bilinmektedir ⁸⁷.

⁸⁴ Feridun Bey, *Münşe’âtü’s-Selâtin*, C.I, s., 541 ve devamından naklen Remzi Kılıç, a.g.e., s., 105-106.

⁸⁵ Muzaffer Erendil, *Tarihte Türk-İran İlişkileri*, Ankara 1976, s., 59.

⁸⁶ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 108.

⁸⁷ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 59.

Doğu Anadolu'daki Alevileri kıskırtıp isyanları destekleyen Safeviler, dolaylı da olsa, Osmanlının Avrupa'daki başarısını olumsuz yönde etkilemekteydi. Bundan başka doğuda İran Körfezi ve Hazar Denizi'ne ulaşmak; Sünnî olan Orta ve Güney Irak'ı kendilerine bağlamak isteği, Osmanlıların Safevileri bertaraf etmesini gerektirmekteydi. Kaldı ki önceden, Safevî Devleti'ne tabi olan Bağdat Valisi Zülfikar Han'ın 1529 başlarında Şah Tahmasb'la arasındaki bir anlaşmazlıktan dolayı Kanunî adına hutbe okutup para bastırması ve Osmanlı Devleti'ne bağlandığını açıklaması, iki devlet arasındaki çatışmanın başlangıcı sayılabilir. Vaziyeti tehlikeli gören Şah, 1529 yazında, büyük bir ordu ile Bağdat'a gelmiş, Zülfikar Han'ı öldürmüş, buraya da vali olarak Tekeli Mehmet Han'ı atamıştır. Öte yandan Osmanlı Padişahı, 1529'da Viyana yolundayken bu haberi almış, dolayısıyla herhangi bir tedbir alamamıştır. Bu sebepten sükûnet bir müddet daha devam etmiş, ancak Ulema Han ve Şeref Han meselesiyle durum çatışmaya dönüşmüştür⁸⁸.

Esasen Ulema Han, Şah Kulu Ayaklanması'ndan sonra İran'a sığınan Teke sipahilerinden bir Alevi'ydi. Kendisini Azerbeycan Valisi atayan Tahmasb'la arası açılınca Osmanlılara sığınmıştı. Diğer yanda, Şeref Han ise, Yavuz zamanında İdris-i Bitlisî'nin telkinleriyle Osmanlıya tabi olan Bitlis Hanı idi. Şeref Han'ın 1532'de tekrar İran'a kaçmasıyla Bitlis Sancağı Ulema Paşa'ya verilmişti. Bundan sonra Şeref Han'ın İran askerleriyle Bitlis'e yaptığı saldırı, egemenlik haklarına bir tecavüz sayıldığından, Osmanlıların, Safeviler üzerine sefer düzenlenmesini zorunlu kılmıştır⁸⁹.

Nakledildiğine göre; Kanunî, önden gönderdiği İbrahim Paşa'ya katılmak üzere, 11 Haziran 1534'te İstanbul'dan başka bir orduyla İran Seferi'ne çıktı. Yavuz'dan sonra Tebriz'e giren ikinci Padişah olan Kanunî, İbrahim Paşa ile 5 Ekim 1534'te Ucan Yaylası'nda buluşmuş, birleşen iki ordu Şah'ı aramaya koyulmuştu⁹⁰. Ne var ki Şah, sürekli kaçarak bir türlü Osmanlının karşısına çıkmıyordu. Karşısında, savaştıkları kuvvet bulamayan Osmanlı ordusu, Irak-ı Acem'in başşehri Hemedan'a, akabinde de 30 Kasım 1534'te Bağdat'a girmişti. Bu esnada Şah, Azerbeycan Beylerbeyi Ulema Han'ı yenerek Azerbeycan'ı ve Tebriz'i geri almayı başarmıştı. Osmanlı Padişahı da hemen Bağdat'tan İran içlerinde bulunan Şah'ın üzerine

⁸⁸ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 45-46.

⁸⁹ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 61-62.

⁹⁰ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 47.

yürümüş ancak Şah, yine kaçıyordu. Akabinde 3 Temmuz 1535'te üçüncü kez Tebriz'e giren Kanunî, doğuya Şah'ın peşinden gitse bile, onun daha da doğuya çekileceğini anlayınca Tebriz'den İstanbul yönünde hareket etmişti. Bu sırada Kanunî, kendisine sığınan Şah'ın kardeşi ve Doğu Horasan Eyaleti Valisi Sam Mirza'yı ve diğer Şii'leri, Safevî Devleti'ne karşı kullanmaya çalıştıysa da bundan tatmin edici bir netice alamamıştı. Bu sefer sonrasında, Erzurum Eyaleti teşekkül ettirilmiş ve buraya Dulkadirli Mehmet Han, beylerbeyi atanmıştı⁹¹.

Tarihte "*İrakeyn Seferi*" adıyla meşhur olan bu sefer sonucunda, Bağdat ve Irak arazisi Osmanlı idaresine girmişti. Bu seferden yirmi bir yıl önce, Çaldıran'da yapılan savaşta üstün Osmanlı kuvvetleri önünde yenilen Safeviler, aynı akıbetten korkup Kanunî'nin karşısına çıkmaya cesaret edememişlerdi. Bundan böyle Safeviler, Padişah'ın sınırdan uzaklaşmasıyla kaybettikleri yerleri tekrar geri almaya çalışmışlar, memleketlerinin çiğnenmesi pahasına da olsa, Osmanlı ordusunun karşısına çıkmamaya özen göstermişlerdi. İrakeyn Seferi'nin ortaya koyduğu sonuçlardan birisi de, halkının çoğunluğunu Şii'lerin teşkil ettiği Azerbeycan'da, İran hâkimiyetinin tam yerleşmemiş olmasıdır⁹². Ancak ne var ki, bu seferin asıl gayesi olan Safevi tehlikesini ortadan kaldırarak yakın doğuda hâkimiyeti tek başına ele geçirme ülküsü gerçekleştirilememişti.⁹³

Diğer taraftan İrakeyn Seferi sırasında, Padişah'a itaatini arzeden Basra Valisi Ekamis oğlu Raşid, Osmanlı idaresine bağlanmak üzere 24 Temmuz 1538'de İstanbul'a bir elçilik heyeti göndermişti. Bunun üzerine Basra; Güney Irak'ın güneyindeki Necid, Lahsa, Kuveyt, Katif, Katar, Bahreyn, Umman ve Cebel-i Şamar bölgelerinin bağlandığı bir eyalet haline getirilmiştir. Böylece Osmanlı nüfuzu, İran'ın Ardelan, Kirmanşah, Luristan ve Huzistan Eyaletleri'nde yaşayan Sünnî Şafîî Kürtleri arasında hızla yayılmıştı⁹⁴.

1547 yılına gelindiğinde Osmanlıları çok sevindiren önemli olaylardan biri meydana gelmişti. Şah Tahmasb'ın kardeşi ve Şirvan Valisi Elkas Mirza, İran tahtını ele geçirmek üzere başkaldırmıştı⁹⁵. Elkas Mirza, 1546 yılında ağabeyine itaatsizlik göstererek Tebriz'e asker ve vergi vermemiş, hatta müstakil davranmaya

⁹¹ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 47-49.

⁹² Mustafa Yüce, a.g.e., s., 50-51.

⁹³ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 191.

⁹⁴ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 201-202.

⁹⁵ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 52.

başlamıştı⁹⁶. Ancak Elkas Mirza, bir netice alamayınca Kafkasya üzerinden Karadeniz'in kuzeyinden Kefe'ye; oradan da İstanbul'a gelip Osmanlıya sığınmıştı⁹⁷. Bu sırada, 1538'de İran tarafından istila edilip Elkas'ın vali tayin edildiği Şirvan'ın hakimi Şirvan Şah İkinci Halil'in oğlu Burhan Ali de ülkesini kurtarmak için Kanunî'den yardım istemekteydi. Gerek Burhan Ali, gerekse Elkas Mirza'nın, kendisini İran seferine teşvikleriyle Kanunî, Tebriz Seferi olarak bilinen doğu seferine çıkmaya karar vermişti. Tebriz Seferi'nin diğer sebeplerine gelince, onları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Şah Tahmasb'ın, Osmanlı'nın Avrupa seferinde olmasını fırsat bilerek Kafkaslar'daki Sünnî Türk ülkelerini istila etmesi.
- 2- Safevî halife ve dâîlerinin, Azerbeycan ve Anadolu'daki göçebe Türkmenler arasında etkili Şiî-Safevî propagandası yürütmeleri.
- 3- Şah'ın; Van, Erciş ve civarındaki kaleleri işgal etmesi ve Erzurum-Kars havalisine saldırması.
- 4- Elkas Mirza ve Burhan Ali'den başka, hudud beyleri ve Özbek Hanları'nın Osmanlı'dan yardım istemesi.
- 5- Vezir-i Azam Rüstem Paşa'nın, kendini göstermek amacıyla, Gürcistan üzerine sefer açılması talebinde bulunması.
- 6- Ayrıca, Osmanlı'nın, Avrupa'ya yoğunlaşmış olması nedeniyle, İrakeyn Seferi'nden beri on iki yıl boyunca, Şah Tahmasb'ın sürdürdüğü saldırganlığın hesabının sorulması zarureti⁹⁸.
- 7- İran ile istenen barışın ikame edilememiş olması ve doğudaki seferlerle kazanılan arazinin, halkı tatmin etmemesi.
- 8- Osmanlı'nın, Yakın Doğu'da ve Anadolu'da, siyasi birliği ve mezhep bütünlüğünü sağlamak, Anadolu coğrafyasında İran Şiiliğini yok etmek, yakın komşu ülkelerde Sünniliği canlandırmak ve böylece cihangirlik emelini gerçekleştirmek⁹⁹.

Kaydedildiğine göre; Kanunî Sultan Süleyman'ın İkinci İran Seferi (Tebriz), 29 Mart 1548'de, onun, Üsküdar'da ordugaha geçmesiyle başlamıştı. Bu arada, İran

⁹⁶ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 203, 205.

⁹⁷ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 70.

⁹⁸ Remzi Kılıç, a.g.e., s, 211-212

⁹⁹ Mustafa Yüce, a.g.e., s., 52.

Şahı'nın kardeşi Elkas Mirza, İran'daki yandaşlarını toplamak üzere, önceden İsfahan'a gönderilmiş; Şirvan'ın hâkimi Burhan Ali de tahtını tekrar ele geçirmek üzere hareket geçmişti¹⁰⁰. Üsküdar'dan hareketinden bir buçuk ay sonra, İran sınırına ulaşan Osmanlı ordusu, Şah Tahmasb'ın kaçıp Kazvin'e doğru çekilmesiyle, Tebriz'e, 27 Temmuz 1548 dördüncü kez girmektedir. Tebriz'de kimsenin can ve malına dokunulmamış, Elkas Mirza Safevî tahtına geçirilmişti. Ancak Elkas Mirza, Şah Tahmasb'ın "*Heşt-Bihişt*" sarayını yağmalamış, halka ağır vergiler koymuş, şehir ahalisinden birçoğunu kırmış, sanatkâr ve esnafı, Osmanlı ülkesine göç etmeye mecbur bırakmıştı. Elkas Mirza'nın, Tebriz'de yaptıklarını gören Kanuni, vergileri kaldırdığı gibi, Elkas'ı, İran Şahı yapmaktan vazgeçmişti¹⁰¹.

Bu arada, Şah Tahmasb'ı bulamayan Osmanlı ordusu, Van'ı kuşatmış, topçu desteğiyle 25 Ağustos 1548'de kaleyi ele geçirmişti. Bundan böyle Van, eyalet merkezi yapılmış, kalesi sağlamlaştırılıp bölge için gerçek bir emniyet sübobu haline getirilmişti¹⁰². Rivayete göre; Kanunî'nin, ordusuyla, Halep'e dönüşünü fırsat bilen Şah, Van Gölü civarını vurduysa da, Kemah'ta önemli bir kuvveti yok edilmiş, buna rağmen Adilcevaz, Muş ve Ahlat taraflarını yağmalamış,¹⁰³ bununla da yetinmeyip, oğlu İsmail Mirza ve Kaçarlı Gökçe Sultan'ı göndererek, Kars Kalesi'ni onarmak için gelen 4-5 bin işçi ve ustayı 25 Ağustos 1548'de kılıçtan geçirtmişti¹⁰⁴.

Görülüyor ki, bir yandan Şah Tahmasb ve oğlu İsmail Mirza, katliamlar yaparken; diğer yanda Sultan Süleyman ve onun valileri, şehirleri ihya edip bölgeyi imar etmekteydi. İşte bu yüzden ki Doğu Anadolu halkı, İran Şahı'nı değil, Osmanlı Padişahı'nı tercih etmiştir¹⁰⁵.

Diğer taraftan Padişah ordu ile Halep'ten Diyarbakır'a gelmiş, ancak Şah kaçmış, Kanunî de İstanbul'a dönmek zorunda kalmıştı¹⁰⁶.

Tebriz Seferi'nden sonra iki yıllık bir sükunet hali yaşanmış, ardından 1550-1552 yılları arasında Safeviler, Doğu Anadolu'yu baskı altında tutup, halkını işkence ile sindirmeye çalışmış, burayı tampon bir bölge yapmak ve çöl haline getirmek için, insan, hayvan, bitki canlı ne varsa yok edip taşkınlıklar yapmışlardı. Bunun üzerine

¹⁰⁰ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 71.

¹⁰¹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 222.

¹⁰² Mustafa Yüce, a.g.e., s., 53.

¹⁰³ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 73.

¹⁰⁴ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 225-226.

¹⁰⁵ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 227.

¹⁰⁶ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 73-74.

Padişah, Safevilere karşı bir sefer daha düzenlemeye karar vermişti¹⁰⁷. Bu bağlamda, önce Sokullu Mehmet Paşa, Aralık 1552 sonunda da Vezir-i Azam Rüstem Paşa Anadolu'ya gönderilmişlerdi. Bu sefer sırasında, Rüstem Paşa ve kayınvalidesi Hürrem Sultan, Padişah'ın hastalığı ve ihtiyarlığı sebebiyle ordusunun başına geçemeyişini dedikodu etmişler, askerlerin Sultan olmasını arzuladığı Şehzade Mustafa'yı, düzmece mektuplar ve yaygaralar ile Padişah'a karşı asi ve rakip göstermeyi planlamışlardı. Bu plana göre; asiliği ispatlanan Şehzade Mustafa öldürülecek, dolayısıyla Şehzade Bayezid veliaht ilan edilecekti. Kaynakların iddialarına göre; Rüstem Paşa, bu amaçla Şehzade Mustafa'nın mührünü kazdırmış, onun ağzından Kanunî'ye tehdit mektupları göndermişti. Akabinde, askerle Aksaray ve Konya önüne geldiğinde, orduda dedikoduları başlatmıştı. Diğer taraftan, Şehzade Mustafa'nın, bir takım fesatçıların kışkırtmasıyla harekete geçmesi üzerine Rüstem Paşa, durumu abartılı bir üslupla derhal Padişah'a bildirmişti¹⁰⁸. Durumu haber alan Padişah, Rüstem Paşa'yı İstanbul'a çağırılmış, 1553 Ağustosunda Nahçıvan Seferi'ne bizzat çıkmaya karar vermişti. Harekete geçen Kanunî, tahtına göz diktiği iddia edilen oğlu Karaman Valisi Şehzade Mustafa'yı, Konya Ereğlisi'nde boğdurtmuş, oradan kışı geçirmek için Halep'e geçmişti. 1554 Baharı'nda, Padişah Diyarbakır-Erzurum yoluyla, İran topraklarına girmiş; lakin Şah Tahmasb, yine savaşı göze alamayarak kaçmıştı. Bunun üzerine Osmanlı ordusu, Erivan, Karabağ ve Nahçıvan üzerine yöneldi. Nahçıvan'ı ele geçiren Kanunî, daha ilerilere gitmenin faydasızlığını anlayınca, buradan ordusuna dönüş emri verdi¹⁰⁹.

Bu arada Kanunî, İstanbul'a dönmek yerine, kışı Amasya'da geçirmeye karar verince, İran Şah'ı, Sultan'ın baharla birlikte tekrar harekete geçip, Azerbeycan topraklarını, bir daha bırakmamak üzere işgal edebileceği endişesine kapılmıştı. Şah, Osmanlılarla barış yapmak üzere, elçilik heyetini, çok değerli bir Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere, çeşitli hediyelerle hemen Amasya'ya göndermişti¹¹⁰.

Anlatıldığına göre; 21 Mayıs 1555'te yapılan Divan-ı Hümayun'a kabul edilen Ferruhzade Kemaleddin Bey başkanlığındaki İran heyeti ile Osmanlı Vezirleri arasında yapılan görüşmeler olumlu sonuçlanmış ve anlaşma 1 Haziran 1555

¹⁰⁷ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 253.

¹⁰⁸ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 256-257.

¹⁰⁹ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 75-76.

¹¹⁰ Muzaffer Erendil, a.g.e., s., 76.

tarihinde imzalanmıştı. Amasya Anlaşması'yla, iki devlet arasındaki hudut, son Osmanlı fütühatı esas alınarak tesbit edilmiştir. Buna göre, Ardahan, Kars, Göle, Zarşat, Arpaçay vs. havalisi İran'dan Türkiye'ye intikal etmiş; İran elçisi Ferruhzade Bey, Hz. Ali dışındaki sahabelere, özellikle Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman ile Hz. Aişe'ye hakaret edilmeyeceğine, onlara sövülmeyeceğine dair söz vermişti. Yine aynı elçi, bundan sonra, Osmanlıların sınırlarına tecavüzde bulunulmayacağını da garanti etmişti. Amasya Barışı, Osmanlılarla Safeviler arasında yaklaşık yarım asırdır devam eden düşmanlığa son vermiştir. Osmanlı Padişahları kuruluşundan o ana kadar tanımadıkları İran Safevî Devleti'ni, bu anlaşmayla resmen tanımışlardı. Bu, Şah Tahmasb için büyük bir başarı sayılmaktadır. Ancak bunun karşılığında, Safeviler; Irak, Doğu Anadolu ve Gürcistan'da 1514'ten beri ele geçirdiği bütün kaleleri, şehirleri, toprakları Osmanlı Devleti'ne bırakmak zorunda kalmıştı. Yine bu anlaşmayla, Gürcistan toprakları, Osmanlı Devleti ile Safeviler arasında paylaşılmıştı¹¹¹.

Esasen Amasya Anlaşması, her iki devlet için de kazançlı olmuştur. Çaldıran mağlubiyetinden iyi bir ders çıkaran Tahmasb, üstün bir muharebe gücüne, ateşli silahlara ve büyük toplara sahip olan Osmanlılara karşı, hiçbir zaman meydan muharebesi vermeyi düşünmemiş; böyle bir mücadelenin, Safevî Devleti'nin sonu olacağını kavramıştı. Bu sayede, O, Safevî Devleti'nin devamını sağlamış ve Osmanlıya varlığını kabul ettirmiştir. Yine bu anlaşmayla; Şiî hacıların güvenliğini sağlamış, mezhebinin İran'daki varlığını garantiye almış, kendi iç kavgalarını bertaraf etmiş, en önemlisi de memleketini imar etmeye ve kalkındırmaya, zaman ve kaynak elde etmiştir. Diğer yanda Osmanlı Devleti ise; Doğu Anadolu, Azerbaycan, Tebriz, Kars, Ardahan ve Erdelan Eyaleti'nin birçok kalesini, Irak-ı Arab ve Kuzey Irak'ı, kati surette topraklarına katmıştır. Kanunî, anlaşmaya, sınır tecavüzüne son verilmesi konusunda bir madde koydurmuştur ki bu sayede, Avrupa seferlerine gönül rahatlığı içinde çıkma fırsatını elde etmiştir. Buna ilave olarak, Şiiliğin Anadolu'da kuvvetlenmesine müsaade etmemiş, propagandanın yavaşlamasını sağlamıştır¹¹².

Netice itibarıyla, Safeviler ile Osmanlılar arasında imzalanan bu barış anlaşması, Kanunî Sultan Süleyman'ın vefatından sonra da devam etmiş, hatta Şah Tahmasb'ın ölümünden sonra da 1578 yılına kadar tam 23 yıl uygulanmıştır.

¹¹¹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 296-300.

¹¹² Remzi Kılıç, a.g.e., s., 300-302.

D. OSMANLI TARİHİNDE ŞEHZADE BAYEZİD VAK'ASI VE ONUN İRAN'A İLTİCASI

Kanunî Sultan Süleyman'ın, epeyce erkek evlada sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim Padişah'ın, Abdullah, Murad, Mahmud, Mustafa, Mehmed, Cihangir, Bayezid ve Selim adlarında sekiz oğlu dünyaya gelmişti¹¹³. Bunlardan Murad, Mahmud ve Abdullah küçük yaşlarda iken, diğer beş oğlundan Şehzade Mehmed, 1543'te eceliyle vefat etmiş; Şehzade Mustafa ise 1553'te idam edilmiştir¹¹⁴. Mustafa'nın haksız yere katliyle Şehzade Cihangir de, Osmanlı Ordusu'nun Halep'te kışladığı sırada üzüntüsünden vefat etmiştir¹¹⁵. Böylece Kanunî'nin geriye iki oğlu kalmıştı: Şehzade Selim ve Şehzade Bayezid. Kaynaklardaki ifadelerle göre; Kanunî, kendisinden sonra büyük oğlu Selim'in padişah olmasını istediğinden, onu veliaht ilan etmişti. Bu durumda Bayezid, ya kaderinin hazırladığı hazin sona boyun eğecek ya da annesinin desteği ve yardımıyla, tahtı elde edecekti. Nitekim Şehzade Bayezid, ağabeyi tarafından öldürülmektense, taht için mücadele ederek şansını denemek istiyordu. Bu yolda, Bayezid'in en büyük destekçileri de, annesi Hürrem Sultan ve eniştesi Rüstem Paşa idi¹¹⁶.

Şehzade Selim ile Şehzade Bayezid mücadelesi sırasında, İstanbul'da Avusturya Elçisi olan Busbecq, "*Türk Mektupları*" hatıratında, yukarıdaki malumatı verdikten sonra, konu hakkında diğer yazarlardan farklı yorumlar yapmaktadır. Busbecq, Şehzade Bayezid'in, annesinden ve Rüstem Paşa'dan cesaret alıp, Şehzade Mustafa'nın katlini fırsat bilerek, *Düzmece Mustafa Ayaklanması*'nı tertiplelediğini iddia etmektedir. Şehzade Bayezid'in bu ayaklanmadaki rolüne ilişkin detaylı bilgiler veren Busbecq; onun, Mustafa'nın ölmediği dedikodusunu yayıp, ona duyulan aşırı sevginin tesiriyle ortaya çıkacak karışıklıktan istifadeyle padişah olmayı planladığını ileri sürmektedir. Planını uygulamak üzere harekete geçen Bayezid'in, adamları vasıtasıyla hali, tavrı, çehresi ve vücut yapısıyla az çok Şehzade Mustafa'yı andıran cesur ve sadık birisini bulduğunu zikretmektedir. Plana göre; bu kişi, Mustafa

¹¹³ Mustafa Cezar-Midhad Sertoğlu, *Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1958, C.II, s., 1100.

¹¹⁴ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, 1948, C. II, s., 309.

¹¹⁵ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 317.

¹¹⁶ Gier Ghiselin de Busbecq, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, Haz: Aysel Kurutoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser: 31, s., 80.

olduğunu iddia edecek ve etrafa yayacaktı¹¹⁷. Öyle anlaşılıyor ki Düzme Mustafa İsyanı, Şehzade Mustafa'yı aşırı seven Tımarlı Sipahiler'in bolca bulunduğu, Trakya, Tuna, Moldovya ve Eflak taraflarında başlamıştır. Bu çerçevede, Şehzade Mustafa olduğunu iddia eden bu kişi, aslında ölmediğini, babası çağırdığında, onun niyetinin ne olduğunu öğrenmek için kendisine benzeyen birisini gönderdiğini, bu şahsın öldürülmesi üzerine güvendiği birkaç adamıyla Trakya'ya kaçtığını söylemekteydi. Busbecq'e göre, finansmanı Şehzade Bayezid olan Yalancı Mustafa, parayla adam tutup bu haberi her tarafa yaymaktaydı¹¹⁸.

Busbecq, isyanın Kanunî'ye haber verilmesi üzerine, onun, seçkin bir kuvveti Pertev Paşa ile gönderdiğini, kalabalık ve dirayetli bir ordunun üzerlerine geldiğini gören Düzmece Mustafa taraftarlarının dağıldığını, onun da birkaç adamıyla kaçmaya çalışırken yakalandığını ve Pertev Paşa tarafından İstanbul'a gönderildiğini bildirmektedir. Neticede Kanunî'nin, Düzmece Mustafa'yı sorgulayıp, bu isyanı Şehzade Bayezid'in planlandığını öğrendiğinde çok kızdığını ifade eden Busbecq, Hürrem Sultan'ın tavassutuyla Padişah'ın, onu bağışladığını ileri sürmektedir. Akabinde durumu haber alan Bayezid'in, affı için babasına gidip yalvardığını ve bir daha böyle bir günah işlemeyeceğine dair söz verdiğini ifade eden Busbecq, Kanunî'nin, onu bir kereliğine mahsus bağışladığını söylemektedir¹¹⁹.

Ancak bu hususta henüz aşılamamış bir çalışma ortaya koyup meseleyi kroniklerimizin verdiği malumat çerçevesinde anlatan Şerafettin Turan; Busbecq'e katılmadığı noktaları şöyle açıklamaktadır: Kanunî İran Seferi'ne çıkarken, taht korucusu olarak Şehzade Bayezid'i görevlendirmiş, Düzme Mustafa olayı vuku'unda o, durumu bir yandan Padişah'a bildirirken; öte yandan Düzme'ye karşı Niğbolu Sancak Beyi Dulkadirli Mehmet Han'ı bir miktar askerle göndermiştir. Akabinde, ayaklanmayı Bolu'da haber alan Padişah, Sokullu Mehmet Paşa'yı 2-3 bin yeniçeriyle Bayezid'e yardıma göndermiş; Mehmet Paşa henüz varmadan Düzme yakalanmış ve İstanbul'a yollanmıştır.

Bu malumatı veren Şerafettin Turan, bir yandan Busbecq'in ileri sürdüğü iddiaların gerçeği tamamen yansıtmaktan uzak olduğunu söylüyor; diğer yandan da Bayezid'in, Düzme olayındaki rolüne ilişkin Busbecq'in yazdıklarını "romantik"

¹¹⁷ Gier Ghiselin de Busbecq, a.g.e., s., 80-81.

¹¹⁸ Gier Ghiselin de Busbecq, a.g.e., s., 81-82.

¹¹⁹ Gier Ghiselin de Busbecq, a.g.e., s, 84-87.

olarak niteleyen Zinkeisen'e de katılmadığını ifade ediyor. Zira Turan, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde 6337 numarada kayıtlı bir Arıza'da* yazılanların, az da olsa Busbecq'i doğruladığını belirtmektedir. Yine O, bu belgeye göre; Bayezid'in, Düzme Mustafa'nın Sadrazamı olan Üveyl Tavlıca ile ilişkiye geçtiğinin anlaşıldığını dile getirmektedir. Bu bağlamda, Şehzade'nin gönderdiği adamların, Tavlıca'nın yanında üç gün kaldıklarını söylüyor. Her ne kadar, Şehzade Bayezid'in, Tavlıca'yı çeşitli vaatlerle elde edip Düzme Mustafa'yı teslimini sağlamışsa da, *Arıza'daki* anlatımın buna pek olanak bırakmadığını belirtiyor. Zira Turan, belgenin, Bayezid'in bir takım gizli işler yaptığını açıklayan bir biçimde yazıldığını iddia ediyor. Neticede O, Padişah'ın, kuşkulanıp Sadrazam'a bu hususu soruşturması için emir verdiğinin anlaşıldığını zikrediyor. Ne var ki, bu araştırmanın ne şekilde sonuçlandığı konusunda elde bir belgenin ve bilginin bulunmadığını belirten Turan, dolayısıyla Busbecq'in iddia ettiği biçimde bir komplo olup olmadığını saptamanın imkânsız olduğu sonucuna varıyor. Bundan sonra, kendi mütaalasını açıklayan Şerafettin Turan, Şehzade Bayezid'in, ordu seferde iken tahta çıkmayı veya en azından veliaht ilan edilmeyi umarak isyanı bastırmada aceleci davranmadığını ve el altından isyancılarla anlaşmış olabileceğini söylemektedir. Nitekim Kanunî, İstanbul'a gelir gelmez durumu öğrenmiş ve Şehzade'yi azarlamıştır. Öyle anlaşılıyor ki, bu hâdiseden sonra Kanunî, oğlu Bayezid'e karşı güvenini kaybetmeye başlamıştır. Neticede Kanunî, oğlu Bayezid'i affetmiş, ama sancağını da Konya'dan Kütahya'ya nakletmiştir¹²⁰.

Şehzade Mustafa'nın öldürülmesine kadar, tahta geçecek şehzadeler arasında adı anılmamış olan Selim, Nahçıvan Seferi'nde babasının yanında bulunmuş ve kaybettiği iki oğlunun acısını yüreğinde hisseden Kanunî'nin üzerinde, uysal yaradılışı ve işi oluruna bırakan haliyle olumlu bir etki bırakmıştı. Buna karşın Bayezid, yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, Düzme Mustafa Ayaklanması'ndaki davranışlarıyla, babasının güvenini yitirmişti¹²¹.

Yeri gelmişken, Lala Mustafa Paşa'nın, Şehzade Bayezid Vak'ası'ndaki rolüne temas etmekte fayda görmekteyiz. İbrahim Peçevi *Tarih*'inde, bu hususu, 'Âlî'nin –ki Divan Kâtibi olarak Lala Mustafa Paşa'ya hizmet etmiştir- söylediklerini doğru kabul ederek aktarır. Peçevi, 'Âlî'nin; Mustafa Paşa'nın hile ve fitneyle

¹²⁰ Şerafettin Turan; *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Ankara 1997, II. bs., s., 46-48.

¹²¹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 51.

Bayezid'in başını belaya soktuğunu, adının kötüye çıkmasına zemin hazırladığını söylediğini zikretmektedir. Peçevi, 'Âlî'nin, bu konuda şunları söylediğini aktarmaktadır: “- *Mustafa Paşa, önceleri Bayezid'e sıkıca bağlılığı ile tanınmıştı. Fakat, Sadrazam Rüstem Paşa, idam olunan Ahmet Paşa'nın adamlarındandır diye, ona kin besledi. Bu nedenle onu, küçük Mir-i Ahur iken, Padişah'a teklifi ile Çeşnigirbaşı tayin ettirdi. Sonra Safed Sancağı Beyi olarak atadı. Sultan Bayezid'e bağlılığından dolayı katlolunsun diye, 1555-1556 tarihinde Mustafa Paşa'yı Lala mevkine atayıp, Sultan Selim'in hizmetine gönderdi. Bu durum karşısında Sultan Bayezid ise; adam gönderip Safed'ten Manisa'ya gelmekte olan Mustafa Paşa'yı yanında alıkoymak istedi. Bayezid'in bunu yapmaktaki niyeti, onun kendisine Lala atanmasını sağlamaktı. Mustafa Paşa, durumu öğrenince, hemen Sultan Bayezid'e bağlılığını ve güvenini sağlamlaştıracak bir mektup gönderdi. Mektupta, Mustafa Paşa, Şehzade Bayezid'e: Selim'in yanında olursa kendisine saltanat yolunda daha faydalı olabileceğini; böyle yapmayıp da yanına gidecek olursa, Padişah'ın şüphelenip hareketini anlayabileceğini söyleyerek, ağabeyinin yanına gitmişti. Şehzade Bayezid, hile ve dolaptan uzak, saf, temiz ve her duyduğu söze inanan bir karakterde olduğundan, Mustafa Paşa'ya inanmıştı. Dolayısıyla, Bayezid'in bütün uygunsuz davranışları, Lalası tarafından kulağına sokulan hareket ve fesatların bir sonucu idi”¹²².*

Bundan sonra da Mustafa Paşa'nın, Şehzade Selim ile anlaşarak, Şehzade Bayezid'e, güya ondan tarafta gözüküp ağabeyini uyurken öldürtmesini tavsiye ettiği naklediliyor. Akabinde onun, Bayezid'in bunu onayladığını bildiren mektubunu Selim'e okuduğu, ardından da Bayezid'e tekrar mektup yazarak, böyle bir hareketin kendisi gibi geleceğin padişahına yakışmayacağını; bundan dolayı önce Selim'i ikaz etmesinin, yine dinlemezse, peçe ve haşmak gibi kadınlara has kıyafetler göndermesinin daha doğru olacağını söylemişti. Bundan başka, ordu toplamasını ve hemen padişah gibi bayrak ve davullarıyla kalkıp yürümesini; geldiğinde yanında yer alarak sevgi ve bağlılıklarını göstereceklerini bildirmişti. Özellikle vurgulamak gerekir ki; Mustafa Paşa, bu mektupların hepsini, Şehzade Selim'e okuyordu ve sonra da meseleyi, Padişah'a abartılı bir şekilde iletliyordu. Ayrıca, Mustafa Paşa'nın tahrikleriyle iyice hırslanan Bayezid'in, ağabeyini tehdit eden mektuplar yazdığı da

¹²² Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, Haz: Bekir Sıtkı Baykal, 1999, C.II, s., 370-371.

bilinmektedir. Lala'nın her tavsiyesini gerçekleştiren Bayezid, babasıyla da haberleşemediğinden, araya bir soğukluğun girmesine zemin hazırlıyordu. Zira, Mustafa Paşa, Bayezid'in, Kanunî'ye yazdığı mektupları ele geçirerek, tahrif edip değiştiriyor ve Kanunî'nin kapıcılarını öldürtüyor, sonra da bu cinayetleri, Şehzade Bayezid'in işlediği zannını uyandırıyor. Böylece, Padişah'ın, Bayezid'e, daha fazla kızgınlık duymasına sebebiyet veriyordu¹²³.

Bu gerçeğe rağmen Mustafa Paşa, Padişah'a yazdığı arizalarda, bu hadisede, Bayezid'i, Rüstem Paşa'nın kıskırttığını iftira ediyordu. Buna inanan ve Rüstem Paşa'nın, Şehzade Bayezid'e olan sevgisini iyi bilen Padişah, Paşa'nın icraatlarında ve tekliflerinde takip ettiği yolu dikkatlice izliyordu. Bu durumda Rüstem Paşa'nın, daha sonra Bayezid'in kendisinden yardım istediği zamanlarda, neden risk almadığını ve gelen mektupları aynen Padişah'a arz edip, meseleye müdahil olmadığını daha iyi anlıyoruz¹²⁴.

Arada Lala Mustafa Paşa gibi kıskırtıcıların da rol oynamaya başladığı sıralarda, Bayezid, annesi Hürrem Sultan'ın 16 Mart 1558'de vefatıyla, en güçlü koruyucusunu yitirmişti. Kaldı ki, Rüstem Paşa da, onu, ancak bir dereceye kadar kollayabilirdi. Zira Rüstem Paşa, hala Şehzade Mustafa'nın katili olarak biliniyordu ve Padişah'ın gözü daima onun üzerindeydi. Hürrem Sultan, her ne kadar Bayezid'i daha çok seviyor idiyse de, her iki kardeşin iyi geçinmesi için gayret gösteriyordu. Neticede Hürrem Sultan'ın ölümü ve Kanunî'nin Selim'e meyletmesi, iki kardeş arasındaki taht mücadelesini kaçınılmaz kılmaktaydı. Önceleri içten içe devam eden husumet ve rekabet, giderek şiddetlenmiş ve eyleme dönüşme belirtileri göstermişti. Her iki taraf da karşısındakini zor duruma sokmak ve Padişah babanın gözünden düşürmek için çabalıyordu¹²⁵. Bu hususta Bayezid'in daha gayretli ve hırslı olduğu göze çarpıyor. Zira Bayezid, ağabeyinden daha atak, daha cesur ve daha inançlıydı. Örneğin O, daha saygılı olduğunu göstermek amacıyla, şehzadelerin giydikleri "*kırmızı mücevveze*" yerine, "*yeşil mücevveze*" giyerek, babasının gözüne girmeye gayret gösteriyordu. Ayrıca, Selim'in halk nezdindeki itibarını sarsmak, onu başarısız bir yönetici olarak göstermek amacıyla, Germiyan'dan Saruhan'a hububat

¹²³ Peçevi İbrahim Efendi, a.g.e., s., 372-373.

¹²⁴ Solakzade, Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, Haz: Dr. Vahit Çabuk, Ankara 1989, C.II, s., 265-269.

¹²⁵ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 56.

gönderilmesini durdurmuştu¹²⁶. Hatta Şehzade Bayezid'in bir yandan ağabeyine karşı suikasd teşebbüsünde bulunacak kadar ileri gittiğini hatıratında anlatan Busbecq; diğer yandan, onun, İstanbul'daki adamları vasıtasıyla Padişah'ın hassa ordusunu kendi yanına çekmeye çalıştığını da nakletmektedir¹²⁷.

Kaynaklarda; bu esnada Şehzade Selim'in Manisa Sancağı'nı, Şehzade Bayezid Han'ın da Kütahya Sancağı'nı idare ettiği zikrediliyor. Ancak Şehzadeler arasındaki sürtüşmelerin artması üzerine, Kanunî, dâhilî bir harbin çıkmasını önlemek için onları birbirinden uzaklaştırmayı uygun görmüş ve sancaklarını değiştirmişti. Bu bağlamda 300.000'er akçe terakkiyle, Şehzade Selim'i Konya'ya; Şehzade Bayezid'i de Amasya'ya nakletmişti¹²⁸. Bu nakillerle birlikte, Selim'in oğlu Murad'a Akşehir; Bayezid'in büyük oğlu Orhan'a da Çorum Sancağı verilmişti. Kanunî, sancaklarının değiştirildiğini ve terakkileri bildirmek için, Kapucubaşı Mahmud Ağa'yı, Selim'e; Mihmet Ağa'yı da Bayezid'e göndermişti¹²⁹.

Akabinde Kanunî, oğullarını, bundan sonra iyi geçinmelerini; aksi takdirde her ikisini de tahttan mahrum bırakacağını söyleyerek tehdit etmekten de çekinmemişti. Babasının teveccühünü kaybetmek istemeyen Selim, derhal yeni görev yerine hareket etmişti. Fakat Bayezid, Selim'in Konya'dan başkent İstanbul'a yakın olan Manisa'ya; kendisinin de Kütahya'dan Amasya'ya nakledilmesini, onun, babası Kanunî'den sonra padişah yapılması için düşünülen bir tedbirdir diyerek tepki göstermiş ve işi ağırdan almıştı. Nitekim Bayezid, babasına yazdığı mektuplarda Amasya'ya gitmek istemediğini açık açık söylemişti. Bundan sonra Bayezid, mektuplarında Amasya'ya gitmemek için sürekli bahaneler uydurmuştu. Bayezid, tüm direktmelerine rağmen, 28 Ekim 1558'de Kütahya'dan çıkmış, yolda çokça oyalanmış, babasına yazdığı mektuplarda Amasya'ya değil de örneğin Ankara'ya verilmesini istemiş; ne var ki talebi kabul görmemiş ve nihayet 21 Aralık 1558'de Amasya'ya varmıştı¹³⁰.

Diğer yandan Şehzade Selim, babasının bu tasarrufundan oldukça memnun olmuş, sancak değişikliği haberini getiren Kapıcıbaşı Mahmud Ağa'yı, Lala Mustafa Paşa ile birlikte törenle karşılamıştı. Selim, Lalası'nın yönlendirmeleriyle, lehine

¹²⁶ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 56.

¹²⁷ Gier Ghiselin de Busbecq, a.g.e., s., 127.

¹²⁸ Peçevi İbrahim Efendi, a.g.e., s., 365-366.

¹²⁹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 57.

¹³⁰ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 58-65.

gelişen bu durumdan istifade etme yoluna da gitmişti. Zira Selim, bir taraftan Bayezid'i gözden düşürmek için sürekli ondan şikâyet ediyor; öbür yandan da babasının buyruklarına tümüyle uyduğunu göstererek, onun kendisine olan güvenini arttırmaya çalışıyordu. Hatta kadere rıza gösteren bir masum edasıyla, babasından korunmasını istiyordu. Neticede Şehzadelerin itaatlerini karşılaştıran Sultan, Selim'i daha da fazla desteklemeye ve taht mücadelesinde yardım etmeye karar vermişti¹³¹. Kaldı ki Selim, Bayezid'in yolda kendisine saldırabileceği konusunda babasını ikna etmiş, kendisinden Konya'ya giderken Afyon Karahisar üzerinden değil de Bursa üzerinden gitmesine izin vermesini sağlamıştı.

Esasen Bayezid, babasının Selim'den yana olduğunu görüyor, onu padişah olması yolunda desteklediğini biliyordu. Bu sebeple, başka bir amaçla değil sırf kendisini korumak üzere kuvvet tedarikine girişmesinin caiz olduğunu düşünüyordu. Zira babasının desteğini elde eden Selim padişah olursa, Bayezid, sadece tahttan olmakla kalmayacak, başını da kaybedecekti. Dolayısıyla Bayezid'in, bundan sonra ordu toplamaya başladığı görülüyor¹³².

‘Âlî başta olmak üzere Osmanlı tarihçileri, Bayezid'in etrafında toplanıp onun ordusunu teşkil edenleri, bir sürü “eşkiya” diye nitelendirmişlerdir. Diğer tarafta ise Şerafettin Turan, söz konusu tarihçilerin bu tutumunun, olayın niteliğini ve önemini küçültmek istemelerinden kaynaklandığını söylemektedir. Turan, esasen Bayezid'in etrafında toplananların, gerçekte soygunculuğa da yöneldikleri için kendilerine “eşkiya” gözüyle bakılan boş gezen Levendler değil, Anadolu'da merkezi yönetimden memnun olmayan grupların hemen hepsinden oluştuğunu dile getirmektedir. Bu hususu Turan şöyle ifade etmektedir: “- *Bunlar da evvelce Şehzade Mustafa'nın hizmetine girmiş ve ondan sonra Düzme Mustafa olayında etken olmuş bulunan aynı gruplar, yani Tımarlı Sipahiler'le boş gezen Levendler ve sonradan bunlara katılan Aşiret mensupları idi*”¹³³. Ayrıca, annesi Hürrem Sultan'ın akrabalarıyla, Rüstem'in taraftarları da kendisine katılmışlardı. Bundan başka Bayezid'in, hayatını kurtarmak için silaha sarıldığını görüp ona acıyanlar, çaresizliğini görüp üzülenler de onun tarafını tutuyorlardı. Kaldı ki, askerler bile, mücadele öncesi, onun nefsinin ve çocuklarını korumak için mukavemet ettiğini

¹³¹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 75.

¹³² Şerafettin Turan, a.g.e., s., 82.

¹³³ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 82.

görünce, Bayezid'e bir kahraman gibi bakmaya başlamışlardı. Bu bağlamda aralarında: “-Neden Sultan, kendine benzeyen oğlunu tahttan mahrum bırakıp, tembel, koca göbekli kardeşini tercih ediyor? diyorlardı. Bundan da öte Selim'de babasının kabiliyetlerinden eser olmadığını, Bayezid'in ise mecbur kaldığı için silaha sarıldığını, dolayısıyla cezalandırılmaması gerektiğini söylüyorlardı. Ayrıca büyük babaları Selim de böyle yapmamış mıydı? Hatta o yalnızca kardeşlerine karşı gelmemiş, babasına karşı da mücadele vererek, onun vaktinden evvel ölmesine neden olmuştu. Böylece tahtın, kendisine ve çocuklarına geçmesini sağlamıştı. Şimdi Süleyman haksız olarak elde edilmiş bir iktidara haklı olarak sahip bulunuyorsa, Bayezid'in de aynı usulü devam ettirmesi neden kabahat olsun? Büyük babası Selim zamanında kanun ve usule uygun görülen böyle bir hareket, neden şimdi kuvvetle cezalandırılmak yoluna gidilsin? Hem bu mesele ondan daha farklıdır. Bayezid, babasına karşı silaha sarılmamıştır. Aksine babasının, daha uzun müddet yaşamasını istiyordu. Kendi hayatına kastedilmeseydi, kardeşine bir fiske bile vurmuyacaktı. Kuvvete karşı kuvvetle mukabele etmek ve kendi canını korumaya çalışmak, her zaman kanuna uygundur” demekteydiler. İşte bu tür konuşmalar daha birçok kimsenin, Bayezid tarafına geçmesine sebep oluyordu¹³⁴.

Yazılı kaynaklarda ve o döneme ilişkin belgelerde, Bayezid'in ordusuna girenlerden hep *yevimli* diye bahsedilmektedir. Şerafettin Turan, 'Âlf'den nakille, bu terimin Anadolu ıstılahı olduğunu söyleyerek, *yevm* (*gün*)den türetilen bir adlandırma olduğu ve *yevmiyeli/gündelikçi* anlamına gelip *ulufeli* karşılığında kullanıldığını belirtmektedir. Kaynaklara göre; bu dönemde, Bayezid, kendisine katılmaya gelenlerin hiçbirini geri çevirmeyip *yevimli* diye defterlere kaydettirmiştir. Kısa zamanda kendisine katılmak üzere kaydolanların sayısı 10.000'i aşmıştır. Bundan sonra Bayezid, bu ordunun gereksinimlerini karşılamak amacıyla, bir yandan babasından sürekli altın ve terakki isteklerinde bulunuyor; öte yandan da bazı zenginlerden ödünç para alıyordu. Bunlarla da yetinmeyerek, değişik şehirlerde bulunan mallarının satılmasına çalışıyordu. Bu suretle para ihtiyacını büyük oranda karşılayan Bayezid, kendisine katılan beylerden, sipahilerden ve kethüdâlardan hem kendi silahlarıyla gelmelerini; hem de yanlarında cephanesini getirmelerini istiyordu. Böylelikle O, cephanesini da büyük oranda karşılamış oluyordu. Bu arada

¹³⁴ Gier Ghiselin de Busbecq, a.g.e., s., 134-135.

Safevi Şahı Tahmasb da, Şehzadeler arasındaki sürtüşme ve mücadeleyi yakından izlemekteydi¹³⁵.

Buna karşılık Kanunî, Selim'in kapıkulları, Karaman'ın askerleri ve sadakati şüpheli Tımarlı Sipahiler'le Bayezid'e karşı koyamayacağını iyi biliyordu. Bundan dolayı, onun da tıpkı Bayezid'in yaptığı gibi ordu toplamasını emretti. Bununla birlikte Kanunî, Selim'e oluşturacağı ordu konusunda da çeşitli tavsiyede bulunmuştu. Bu bağlamda, ordusunu çift bozan reayadan değil, savaş tekniği bulunan, ata binmesini bilen kimselerden *yevimli* olarak toplamasını tenbihlemişti. Burada şunu belirtmeliyiz ki; mücadele, iki kardeş kavgasından çok, Bayezid'e karşı Kanunî, Lala Mustafa Paşa ve Şehzade Selim şekline bürünmüştü. Zira Padişah, Selim'in her isteğini yerine getiriyor, başta para, asker olmak üzere taktik, tecrübe ve cephane desteği sağlıyordu. O kadar ki; Bayezid'in yirmi bin kişi civarı kuvvet topladığını haber aldığı anda O, Anadolu Beylerbeyi Cenabî Ahmet Paşa'yı, Karaman Beylerbeyi Solak Ferhat Paşa'yı, Dulkadirli Beylerbeyi Gilün Ali Paşa'yı, Ramazanoğlu Hanedanı'ndan Piri Paşa'yı, karşı taraftan gelebilecek her türlü saldırıya karşı koymak üzere, askerleriyle beraber, Şehzade Selim'e yardımcı olmak üzere Konya'ya gitmelerini ferman buyurmuştu. Ayrıca; Halep, Erzurum, Van ve Şam Beylerbeyleri'nin de kuvvetleriyle hazır bulunmaları için emirler göndermişti. Bundan başka, Kanunî, İstanbul'dan, Vezir Sokullu Mehmet Paşa ile üç bin yeniçeri, bir fırka sipahi ile silahdarları, cebecileri ve kırk top ile birlikte topçuları, Şehzade Selim'in kuvvetlerine ilhak olmak üzere yola çıkarmıştı. Padişah'ın kendisi bile, her ihtimale karşı Üsküdar'a geçmişti¹³⁶.

Buna rağmen Kanunî, Şehzade Selim'in Bayezid gibi ateş parçası ve cesur birine karşı taht mücadelesini kaybetmesinden korkuyordu¹³⁷.

Diğer taraftan 14 Nisan 1559'da 15.000 kişilik bir kuvvetle, Amasya'dan Konya'ya doğru hareket geçen Şehzade Bayezid için, Kanunî Sultan Süleyman, devrin meşhur Şeyhü'l- İslamı Ebu's-Su'ūd Efendi'den fetva almıştı. Bu fetvaya göre: Din Uleması, Bayezid ve ona tabi olan taifenin asi olarak katlinin vacib olduğunu tasdik ediyordu¹³⁸.

¹³⁵ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 82-85.

¹³⁶ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 321.

¹³⁷ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 92-96.

¹³⁸ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 322.

Öbür yanda Amasya'dan hareketle dördüncü konakta Çorum'a ulaşan Bayezid, burada pek oyalanmadan Ankara'ya gelmişti. Ankara'da bulunduğu sırada babasına yazdığı mektupta; kendisinin kötü bir maksadı olmadığını, ama kardeşinin etrafında toplanan beylerbeylerden şüphelendiğini söylemekteydi. Yine aynı mektupta, bundan önce askerleriyle Selim'in etrafında toplanan beylerbeylerden dolayı işin kötü neticeleneceği konusunda kendisini uyarmış olduğu halde dikkate alınmadığını ifade etmekteydi. Hatta, ağabeyi ile babasının kendisine sayısız zulümler ettiklerini, rahat bırakmayıp ürküttüklerini belirterek, durumdan şikâyet ediyordu. Aynı zamanda, Şehzade Bayezid, babasından bir kez daha af diliyordu. Aslında Beyazid'in o ana kadar yazdığı mektupların aksine, çok yumuşak ifadeler kullandığını söyleyen Şerafettin Turan, bununla birlikte, kendisinin asker toplamasına neden olan eski şikâyetlerini tekrarladığını belirtmektedir. Bayezid, babasından kendisini affetmesini istediği bu mektubunda, bundan sonra kendi aleyhinde bulunulmadığı müddetçe itaatsizlik etmeyeceğini, Padişah'ı dinleyeceğini, istekleri yerine getirildiği takdirde askerlerini dağıtacağını vaad ediyordu. Bununla birlikte, ağabeyinin etrafında toplanan askerlerin de dağıtılmasını şart koşuyordu. Bayezid'in bu önerisinin silah bırakışma teklifi niteliğinde olduğunu beyan eden Şerafettin Turan, Kanunî'nin, bu öneriyi kabul etmesiyle, toplanan kuvvetlerin dağıtılacağını ve bir karışıklığa meydan verilmemiş olacağını ileri sürmektedir. Turan, Kanunî'nin bu teklifi kabul etmediğini, zira Bayezid'e güvenmediğini söylemektedir. Aslında iki tarafın da birbirine güvenmediğini ifade eden Turan, böylece savaşın kaçınılmaz bir hal aldığına dile getirmektedir¹³⁹.

Neticede 29 Mayıs 1559'da Selim ile Bayezid Konya sahrasında kıyasıya bir mücadeleye tutuştular. Savaşın birinci gününde Şehzade Bayezid'in askerleri belirli bir üstünlük sağlamışsa da, ertesi gün düzenli eyalet askerleri, savaş tekniği üstün olan kapıkulları ile Selim'in kuvvetleri savaşı kendi lehlerine çevirmişlerdi. İki gün süren çarpışmalarda pek çok insan ölmüş, neticede Sultan Bayezid, mücadeleyi kaybederek yanındaki maiyetiyle savaş meydanından ayrılmak zorunda kalmıştır¹⁴⁰. Akabinde Bayezid oğlu Orhan ile beraber Amasya'ya gelmiş, buradan babasına bir mektup yazarak affedilmesini istemiştir. Bu mektupta; Bayezid, hadiselerle sebep olarak, Lala Mustafa Paşa'nın hilelerini göstermiştir. Kimi kaynaklarda Bayezid'in

¹³⁹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 98-99.

¹⁴⁰ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 322.

gönderdiği bu mektubun da, çok mükemmel bir istihbarat ağı kuran Lala Mustafa Paşa'nın adamları tarafından ele geçirilerek imha edildiği görüşü ileri sürülmektedir¹⁴¹. Şerafettin Turan, Bayezid'in Konya Savaşı'ndan sonra babasına mektup yazıp af dilediğini Rüstem Paşa'ya gönderdiği bir mektuptan anlaşıldığını ifade etmektedir. Ne var ki, Turan, bu mektubun Kanunî'ye ulaşmadan, Selim'in adamları tarafından ele geçirilip imha edildiği fikrine katılmamaktadır. Zira Turan, Kanunî'nin ifadelerinden, Bayezid'in kendisinden af dilediği yönünde açıklamaları olduğunu anlaşıldığını söylemektedir¹⁴².

Bundan sonra Kanunî Sultan Süleyman, kaçma ihtimali bulunan Şehzade Bayezid'in ele geçirilmesi için; Diyarbakır Beylerbeyi'ne, Kürdistan Beyleri'ne, 21 Haziran 1559'da tekrar Diyarbakır Beylerbeyi ve Kürdistan ümerasına ve Bağdat Beylerbeyi'ne hükümler göndermiştir. Bu hükümlerde Kanunî, Şehzade'nin sağ yakalanmasını tembih ediyor ve yakalanmasında emeği geçecek herkese terakkiler ve ihсанlar vadediyordu¹⁴³.

Kanunî Sultan Süleyman, birlikte Şehzade Bayezid fitnessini ortadan kaldırmaları emriyle Üçüncü Vezir Sokullu Mehmet Paşa'yı bir miktar yeniçeri ve kapıkulu askeriyle, Rumeli Beylerbeyi Kızıl Ahmetlü Mustafa Paşa'yı da eyalet askeriyle Selim Han'a göndermişti¹⁴⁴. Bu emre binaen harekete geçen Şehzade Selim, Amasya üzerine yürüdüğü sırada, Şehzade Bayezid de, pahada ağır yükte hafif olan şeyleri yanına almış, sevdikleriyle vedalaşarak Acem diyarına doğru kaçmaya başlamıştı. Bayezid'in İran'a doğru kaçtığını haber alan Kanunî, hemen Karaman Beylerbeyi Ferhad, Rum Beylebeyi Ali ve Diyarbakır Beylerbeyi İskender Paşalar'a, Erzurum'da Ayas Paşa ile buluşup, birlikte Şehzade'nin yolunu kesmelerini emretmişti. Hatta Bayezid'in İran'a sığınması ihtimaline karşı, iadesi için Şah Tahmasb'a gönderilecek mektubu bile hazırlayıp Selim'e yollamıştı. Öbür taraftan Sivas'ta bulunan Selim ise, Sokullu Mehmet Paşa'yı önden Erzurum'a doğru yola çıkarmış, arkadan da kendisi hareket etmişti¹⁴⁵. Ancak süratle hareket eden Şehzade Bayezid, beylerbeylerinden önce Erzurum'a ulaşınca Ayas Paşa, tek başına ona karşı koyamayacağını anladığından iyi davranmış, Kanunî'nin kendisini

¹⁴¹ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 323.

¹⁴² Şerafettin Turan, a.g.e., s., 105.

¹⁴³ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 324-325.

¹⁴⁴ Münecimbaşı, Derviş Ahmet Dede, *Münecimbaşı Tarihi*, Ter: İsmail Erünsal, C.II, s., 582.

¹⁴⁵ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 109.

affetmesi için tavassutta bulunacağını söylemiş ve onun ihtiyaçlarını karşılamaktan da geri durmamıştı. Kendisini yakalamakla görevli beylerbeyleri Erzurum'a vardıklarında, Bayezid orayı terketmiş bulunuyordu. Beylerbeyleri, Bayezid'e ancak Aras Nehri kenarında Karadere mevkinde yetişebilmişlerdi. Ne var ki Bayezid, beylerbeylere karşı savaşmayı kabul etmeyerek, doğuya Kağızman'a doğru yolunu devam ettirmişti¹⁴⁶.

Bu arada şunu söylemek gerekir ki Bayezid ile beylerbeyleri arasında bir çatışma olup olmadığı ve eğer olduysa nasıl neticlendiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Öreneğin Şerafettin Turan, Aras kıyısında Bayezid'in savaşa yanaşmadığını söylerken; Müneccimbaşı, tarihinde; beylerbeyleri kuvvetlerinin Bayezid'i bozduklarını, tuğ ve alemlerini ele geçirdiklerini, hatta ileri gelen adamlarından sipahi mesabesindeki Ferruh Ağa'yı esir alarak, Selim'e gönderdiklerini söylemektedir¹⁴⁷. Diğer taraftan, Mehmet Hemdemî Çelebi, *Tarihi*'nde; Bayezid'in adamlarının, beylerbeyleri kuvvetlerine karşı canla başla mücadele edip onları püskürttüklerini ileri sürmektedir¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 110.

¹⁴⁷ Müneccimbaşı Derviş Ahmed Dede, a.g.e., C.II, s., 583.

¹⁴⁸ Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, a.g.e., C.II, s., 274.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜNŞE'ÂT-I 'ATİK'E GÖRE ŞEHZADE BAYEZİD VAK'ASI VE OSMANLI-İRAN İLİŞKİLERİ

A. ŞEHZADE BAYEZİD'İN İRAN'A İLTİCA İSTEĞİNİN KABULÜ VE AFFI İÇİN ŞAH TAHMASB'IN GİRİŞİMİ

Şehzade Bayezid, İran topraklarına girmeden önce, tekrar Rüstem Paşa'ya ve Mihrimah Sultan'a mektup göndererek, affedilmesi için aracı olmalarını istemiş; ancak bu girişimi sonuçsuz kalmıştı. Bunun üzerine Revan Valisi Nizameddin Şah Kulu Sultan'a başvurarak, İran'a sığınma izni istemişti¹. Fakat Revan Valisi, Osmanlı Şehzadesi'ni kuşkuyla karşılamıştı. Zira onun yanında azımsanmayacak kadar askeri kuvvet vardı ve her an İran topraklarında yağmaya girişebilirlerdi. Böyle bir durum olmasa bile, Bayezid'i takip eden Osmanlı kuvvetleri, İran'a girebilirdi. Her iki ihtimal de ciddi bir risk oluşturuyordu. Bunları düşünen Vali, durumu hemen Şah Tahmasb'a bildirdi ve emrini beklemeye başladı. Bu sıralarda Esterebad taraflarında bulunan Tahmasb, Şehzade'nin, ülkesine sığınma talebini öğrenince, çok sevinmiş ve valiye onu güzel ve gösterişli bir törenle karşılamasını emretmişti. Şah'ın emrine göre; bu törenden sonra Şah Kulu, Bayezid'i, Nahçıvan'a götürüp hediyeler sunacak; oradan da Tebriz'e getirip, beş gün konuk edecek; Şah'ın kendisi de Bayezid'i, İran başkentine getirmesi için ok-yay korucusu Hasan Bey Yüzbaşı'yı, Tebriz'e gönderecekti².

Anlaşılan o ki, Tahmasb, Bayezid'in sığınmasını, vaktiyle Osmanlılara sığınan kardeşi Elkas Mirza sebebiyle yaşanan kargaşanın intikamını almak için bir fırsat olarak görüyordu. Çünkü daha önce Şah'ın kardeşi Şirvan Valisi Elkas Mirza, şahlık iddiasıyla ağabeyine karşı ayaklanmıştı. İlk girişiminde başarılı olamayınca affedilmiş; ancak ikinci girişiminde de yenilgiye uğrayıp kaçarak Kırım üzerinden Osmanlıya sığınmıştı. İstanbul'a geldiğinde büyük bir ilgiyle karşılanan Elkas,

¹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 112-113.

² Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 4745/1'de kayıtlı Adilcevaz Beyi Haydar'ın mektubundan naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 113-114.

Kanunî'yi, Tahmasb'a karşı kışkırtmış ve böylece 1548'de İran'a sefer açılmasına sebep olmuştu. Hatta Elkas Mirza da bu sefere iştirak ederek emrindeki askerle Hemedan'a kadar ilerlemişti. Fakat Osmanlı ordusunun geri dönüşünden istifadeyle Tahmasb, Elkas'ı yakalamış, Kahkaha Kalesi'ne hapsedmiş ve daha sonra da idam ettirmişti³.

Ancak burada şunu hatırlatmakta fayda görüyoruz. Biz, İran'dan kaçıp Osmanlıya sığınan Elkas Mirza ile İran'a sığınan Şehzade Bayezid'in durumu arasında hem sebep, hem oluş şekli ve hem de sonuçları açısından büyük farklar olduğunu düşünüyoruz. Zira Elkas Mirza'nın Osmanlıya sığındığında, zaten Osmanlı-Safevî savaşı devam ediyordu. Oysa Şehzade Bayezid Vak'ası sırasında, iki devlet arasında herhangi bir çatışma yoktu. Kaldı ki, bu dönemde, Osmanlılar ile Safeviler arasında 1555 tarihinde imzalanan Amasya Anlaşması hala yürürlükteydi. Buna rağmen Osmanlılar, Safevilerin Şiilik propagandasını önlemek için, mücadele ediyordu. Şimdi ise durum farklıydı. Zira Osmanlılardan, İran cephesine karşı bir tecavüz ve propaganda söz konusu değildi. Muhtemelen Elkas Mirza'yı Safevî Tahtı'na çıkartmak isteyen Kanunî aslında Osmanlıya dost bir Şah'ı başa geçirmeyi düşünüyordu. Ancak Kanunî, İran tahtına çıkardığı Elkas'ın, halka ağır vergiler koyması, zulmetmesi, epeyce insan öldürmesi ve özellikle esnaf ve tüccar kesimini göçe zorlaması üzerine fikrini değiştirmişti. Kanaatimizce, insani ve ahlaki değerleri, kişisel ve milli çıkarların üstünde tutan Kanunî, sonuçta, Elkas Mirza'yı, Safevî tahtına çıkarmaktan vazgeçmişti.

Osmanlı kuvvetleri sınırdaki beklerken, Şehzade Bayezid, yapılan program gereği, önce Nahçıvan'a, arkasından Tebriz'e götürülmüş ve orada beş gün kaldıktan sonra 23 Ekim 1559'da, Safevî başkenti Kazvin'e girmişti. Nakledilen rivayete göre; Şehzade'yi törenle karşılayan Şah Tahmasb, onunla baba-oğul gibi kucaklaşmıştı⁴.

Selim, Bayezid'in İran'a sığındığı haberini alınca bir yandan durumu babasına ileterek, nasıl davranması gerektiğini sorarken; diğer yandan bu konudaki kendi mektubuyla babasının mektubunu, Tahmasb'a gönderdi. Aslında Selim,

³ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 114.

⁴ Mehmed b. Mehmed, *Nubetü't-Tevārih ve't-Ahbar*, İstanbul 1276, s., 99'dan naklen Şerafettin Şerafettin Turan, a.g.e., s., 118.

Bayezid'in İran'a sığınma ihtimalini göz önüne alarak, Şah'a bir mektup yazmıştı. İşte bu mektup, Münşe'ât-ı 'Atîk'te ilk mektup olarak yer almıştır⁵.

Şehzade Selim, Mîr-i Âhûr Turak Ağa ile gönderdiği bu mektubunda; Bayezid'in Osmanlı saltanat hukukunu çiğneyerek topladığı yirmi bin eşkiyayla saltanatu ele geçirmek için isyan ettiğine dikkar çekerek, onun mücadeleyi kaybedince Safevî topraklarına girdiğini bildiriyor. Nitekim O, *“..binâen 'alâ zālîke, eğer Hüdâvend-gâr-ı kerâmet-kâr hazretleriyle mâ-beyniñizde bünyân-ı merşûş gibi üstivâr olan kâime-i şulh ü şalâh ki, mütezâmmîn-i fevz ü necâhdur, anı ri'âyet idüp, muhibbiñiz serhadde.....cem'iyet müterakķub-ı âsar-ı lütf ve müriüvvet iken, sipâriş-nâme-i hümayûn-ı Pâdişâhî, zât-ı ferhunde-şîatuñizuñ nazâr-gâhı olup, mes'ûlleri hemdem kabûl vâķi' olup, rızâ-i hâķır-ı 'âķırları muķtezâsınca, ber-vech-i isti'câl bu cânibe irsâl buyurulursa, inşâ'a'llâhü'l-Melikü'l-Müte'âl, “kemâ tedînü tûdânü” Hadişî sermâye-i ahvâl ve pirâye-i a'mâl ve âmâl olup, ol silsile-i devlet ve iķbâl ile mühâleşat ve müşadâķatımız lâ yezülü ve lâ yüzâlü olduğundan ğayri, beyne'l-cânibeyn ahâlî-i re'âyâ ki, vedâyi'-i Hâliķ-i berâyâdur, yümn-i himmet bî-hemtâñiz ile âsûde-i hâl ve fâriģu'l-bâl olup, fi'l-gudüvvi ve'l-âşâl medh u şenâ ve ğayr-du'ânıza iştigâl itmeleri muķarrerdür..”*⁶ şeklindeki ifadeleriyle Şah Tahmasb'tan onu teslim etmesini istiyordu. Mektuptan anlaşıldığı kadarıyla, Şehzade Selim, Şah Tahmasb'a diplomatik bir üslûpla, konuyla ilgili uyarılarda bulunmaktadır. Diğer tarafta, Osmanlı Şehzadesi'nin İran'a sığınmış olması, İstanbul'da bir takım yeni gelişmelere sebebiyet vermişti. Muhtemelen onun, yanındaki askerlere çeki düzen verdikten sonra, geriye dönerek sınır boylarındaki aşiretlerin de yardımıyla yeniden mücadeleye girişebileceğinden korkuluyordu. Bundan daha da tehlikelisi, O, Tahmasb ile anlaşarak İran ordusuyla birlikte, Osmanlı ülkesine saldırabilirdi.

İşte muhtemelen bunları düşünen Kanunî'nin kendisi de, Selim'den ayrı olarak Şah'a bir mektup yazmıştı. Kanunî bu mektubunda, yarı rica yarı tehdit dolu

⁵ “Münşe'ât-ı 'Atîk” vr. 2b-3a yer alan bu mektup sureti, çalışmamızda sayfa 18'de “.1. Mektup” olarak bulunmakta; ayrıca aynı mektubun sureti, “Düstüru'l-İnşâ” vr. 248a-250a; “Münşe'âtü's-Selâtin” C. II. s., 240-242; “Mecmû'a-i Mekâtib-i Mülük” vr. 32a-34a arasında yer almaktadır. “Münşe'ât-ı 'Atîk”te, ilgili mektup sureti, eksik olduğundan, içeriğine yönelik değerlendirmemizi, “Düstüru'l-İnşâ”dan tamamlamak zorunda kaldık.

⁶ Bkz. “Düstüru'l-İnşâ” vr. 249b-250a.

ifadeyle Bayezid'in teslimini istiyordu⁷. Bundan başka Kanunî, tedbir olarak Osmanlı kuvvetlerinin sınıra yakın Halep'te kışlamasını emretmişti. Öte yandan Ardahan Beyi Sinan'a gönderilen emirle, Tahmasb'ın cevabı gelmeden Şehzade Selim komutasındaki kuvvetlerin İran'a girmeyeceğinin, Şah'a iletilmesi söylendi⁸.

Kazvin'in Saadet-âbâd Meydanı'nda Tahmasb tarafından görkemli bir törenle karşılanan Bayezid'in en yakın adamlarından Kuduz Ferhad, Şehzade'ye İranlıların hazırlıksız olmalarından istifadeyle İran'ı ele geçirmeyi teklif etti. Bayezid bunu kabul etmediği gibi Kuduz Ferhat'ı azarladı. Aslında bu esnada 12.000 kişilik bir kuvvete sahip olan Bayezid, bunu peki ala yapabilirdi, Ancak Şîh halk Osmanlıya karşıydı. Dolayısıyla bu kolay değildi. Gerçi Bayezid'in kendisine kucak açan Şah'a böyle davranması nankörce bir tutum olurdu⁹.

Kuduz Ferhat'ın bu önerilerinden habersiz olan Şah, Bayezid'e mükemmel bir ziyafet vermiş ve değerli hediyeler sunmuştu. Bunların altında kalmak istemeyen Bayezid, aynı şekilde Şah'a mukabele etmişti. Bu arada, Ardahan Beyi Sinan Bey ile Turak Ağa, Kazvin'e ulaşarak mektupları İran Şahı'na sunmuşlardı. Şah Tahmasb, mektupları Bayezid'e okutunca, Bayezid, ona: "*Suçtu bağışlanmadan geri gönderilecek olursa, babasının ve Selim'in kendisini öldüreceğini*" söyleyerek, bağışlanması için ondan tavassutta bulunmasını istedi. Bunun üzerine Şah, onun bağışlanması maksadıyla yazdığı mektupla Ali Ağa başkanlığındaki bir Elçilik Heyetini Kanuni'ye; Turak Ağa ve İrşiti Ağa'yı Selim'e gönderdi¹⁰. Şah tarafından Şehzade Selim'e gönderilen mektubun sureti, Münşe'ât'ta yer almaktadır¹¹.

Bu mektupta, Tahmasb, şayet Bayezid'in bağışlandığına dair hem Padişah'tan hem de Şehzade Selim'den garanti verilirse, onu gönderebileceğini ifade etmektedir: Bu mektuba baktığımızda; Şah'ın kendini Osmanlılarla dost ve müttefik olarak takdim ettiğine tanık oluyoruz. Zaten Şah, Bayezid'in de bu dostluğa binaen ülkesine sığındığını iddia etmektedir. Aslında burada Amasya Anlaşması ile sağlanan barışın, mümkün olduğu kadar, korunmaya çalışıldığı dikkat çekiyor. Ancak

⁷ Bkz. Ahmet Feridun Bey, "*Münşe'ât-ı Selâtin*" C. II. s., 45 ve devamından naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 115.

⁸ Bkz. Gelibolulu Mustafa 'Âlî, "*Künhü'l-Ahbâr*" D.T.C.F. Ktb., İ. Saib Sancar yaz. I, 1783, vr. 79b'den naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 118.

⁹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 118-119.

¹⁰ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 120-121.

¹¹ Çalışmamızda sayfa 19'da "2. Mektup" adıyla özetini verdiğimiz bu mektubun sureti, "*Münşe'ât-ı 'Atîk*"te vr. 3a-5a; "*Düstüru'l-İnşâ*" vr. 250a-252b; "*Mecmû'a-i Mekâtib-i Mülûk*" vr. 34a-35b'de yer almaktadır.

Safeviler, Amasya Anlaşması'yla, Osmanlı topraklarında Şiiilik propagandası yapmayacaklarına dair söz verdikleri halde buna uymamışlardır. Dolayısıyla bu dostluk iddiası çok da gerçeği yansıtmıyordu.

Şah Tahmasb'ın dışında, Safevî yöneticilerinden olan İmam Kulu Han da, Şehzade Bayezid'in durumu ile ilgili Şehzade Selim'e bir mektup göndermişti. Bu mektubunda İmam Kulu Han; Bayezid'in öldürülmediğini, Bağdat'a kaçırılmadığını hatta ona "çiftlik ve tayinat" verilip, yiyecek ve içeceğinin temin edildiğini bildiriyor ve aynı zamanda bu hal üzere Padişah kararının beklendiğini söylüyordu¹².

Kanaatimizce Şah'ın bu *Şefâ'at-nâme'si*, Kanunî'yi biraz da olsa yatıştırmış, babalık duygularını harekete geçirmişti. Nitekim bunun üzerine Kanunî, Şah'ın şefaati istediğini oğlu Selim'e de ileterek görüşünü istedi. Öyle görünüyor ki Selim, tahtın tek varisi olması hasebiyle, Şehzade Bayezid'in affedilmesini pek istemiyordu. Zira Şah'ın mektubunu, kendisine getiren elçiyle görüştüğünü fakat Şah'ın gerçek niyetini anlayamadığını, söylemişti. Gerçi Selim, babasına, son kararın kendisine ait olduğunu bildirmişti. Selim'in bu gönülsüzlüğüne rağmen Padişah bazı şartlarla asi Şehzade'yi affedeceğini bildiren mektubunu Şah'a göndermişti. 27 Nisan 1560'ta Şah'a gönderilen bu mektupta Kanunî, Konya Savaşı'ndan sonraki olayları anlatıyor ve Bayezid'in isyanının bunca insanın ölümüne sebepiyet verdiği için Allah katında büyük günah olduğundan cezalandırılması gerektiğini söylüyordu. Ama yine de Şah'ın şefaatiyle onu affettiğini açıklıyordu. Bununla birlikte, onun yanındaki fesatçılardan Ferruh, Abdülganioglu, Dursun ve Aksak Seyfeddin'in katledilmesini, öteki adamlarının da İran'da alıkonulmasını talep ediyor ve Bayezid'in birkaç güvenilir adamıyla birlikte sınıra getirilmesinden sonra bir beylerbeyi refakatinde eski Sancağı Amasya'ya gitmesine izin verileceği söyleniyordu¹³. Ancak Padişah'ın bu mektubu Münşe'ât'ta bulunmayıp sadece Şehzade Selim'in cevabı yer almaktadır¹⁴.

¹² Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 8920'den naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 121.

¹³ Ahmet Feridun Bey, "*Münşe'ât-ı Selâtin*" C. II. s., 26-28'den naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 121-122.

¹⁴ Çalışmamızda sayfa 19'da "3. Mektup" adıyla özetini verdiğimiz bu mektubun sureti, "*Münşe'ât-ı Atik*" vr. 5a-6a; "*Düsturu'l-İnşâ*" vr. 252b-254a'da yer alan ve Şehzade Selim tarafından İrşiti Ağa ile Şah'a gönderilmiş olan bu mektuptan, Şerafettin Turan'ın eserinde bahsetmediği görülmektedir.

Şehzade Selim, Şah'ın hatırı için Bayezid'in tüm terbiyesizliklerini unutup onu affettiğini ama esasen Padişah'ın tavrının önemli olduğunu belirtiyordu. Nitekim bu meyanda Selim: *“Sa’ādetlū Padişah-ı şāhīb-ķırān, -lā-zāle manzūran bi-‘ayni’r-Raḥmān- Ḥazretleri bu emr-i ḥaṭīruñ tedārik ve tedbīri ḥuşūşında ‘ulemā-i edyān ‘aleyhimi’r-raḥmetū ve ‘r-rıdvān ṭāifesiyle ber-mūcib naşş-ı şerīf “Ve şāvīrhūm fī’l-emri” müzākere ve müşāvere idüp ol bābda cevab-ı bā-şavāb ne ise bi’l-icmāl ve ‘l-aṭnāb kitāb-ı şerīf-i müsteṭāblarıyla Cenāb-ı Sa’ādet-maābīñıza i’lām ü işrāb itmişlerdür”* diyerek Padişah'ın, durumu din ulemasıyla istişare edip en isabetli kararı vereceğini vurguluyordu. Bu metinden anlaşılan o ki, Şehzade Selim, babanın takdirini kazanabilmek ve tahta oturabilmek için tamamen ona sadıktır.

Yeri gelmişken Kanunî'nin mektubunda ifade ettiği hususları değerlendiren Şerafettin Turan, Bayezid'in katline dair fetva alan Padişah'ın, oğlunu affettiğini söylemekle birlikte; onu, yönetim karşıtı gruplardan soyutlayıp güçsüz bırakmak ve bir daha ayaklanmasını engellemek için isyana kıskırtanların öldürülmesini ve ordusunun Şah tarafından alıkonulmasını istiyordu. Bu tedbirlerin uygulanmasıyla Padişah, güçten yoksun kalacak Bayezid'in, mücadeleden vazgeçip, oğullarıyla eski sancağına götürüldüğünde meselenin halledilmiş olacağını düşünüyordu¹⁵.

B. ŞEHZADE BAYEZİD VE OĞULLARININ ŞAH TARAFINDAN TUTUKLANARAK HAPSE ATILMALARI

Görünüşte Şehzade Bayezid kâğıt üzerinde Kanuni ve Selim tarafından bağışlanmıştı, ancak bu kesin ve gerçek değildi. Zira Kanuni'nin onu bağışladığına dair mektubu, henüz Kazvin'e ulaşmadan, Şehzade Bayezid ve oğulları tutuklanmıştı. Bayezid'in tutuklanmadan evvelki İran'daki durumuna bir bakalım. Daha onun İran'a sığındığı ilk günlerde, karşılıklı ziyaret ve ziyefetlerden sonra Şah, Bayezid'in yorgun ordusunu dinlendirme bahanesiyle küçük gruplara ayırıp Kazvin yakınındaki yerlere gönderiyordu. Muhtemelen Şah'ın böyle yaparak hem sayıları binleri bulan askerinin beslenme ve ikamesinin zorluğunu ve hem de Bayezid'in bu askerle kendisine saldırıda bulunması ihtimalini düşünmüştü. Herhalde Şah, Kuduz Ferhad'ın Bayezid'e yaptığı suikasd teklifinden de haberdar olmuştu. Ayrıca, Konya Savaşı'ndan önce Bayezid'in yazdığı *“Eğer Padişah olursam, Tahmasb'ın başını bir*

¹⁵ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 122.

kılıç darbesiyle gövdesinden ayırırım” anlamındaki Farsça beyitler¹⁶ Tahmasb’ın eline geçmiş, bu yüzden Bayezid’i azarlamıştı¹⁷.

Yine bu bağlamda bir ziyafette Bayezid’in kendisini öldürtmek üzere iki tüfenkçi görevlendirdiğini, Şehzade’nin Rafizî adamı Arab Mehmet’ten öğrenen Şah, atına binerek buldukları bağı terketmişti. Bayezid’in bu planını öğrenen bazı Şiiler, onun kaldığı hana bir baskın düzenlemişlerdi. Bu da Şehzade Bayezid’i hem çok üzmüş hem de tedirgin etmişti. Şah ile arasında babalık-oğulluk ilişkisi bozulmuştu ve Bayezid bunu hissediyordu. Soruşturma neticesinde, Arab Mehmet’in bağda Şah’a söylediklerini öğrenen Bayezid, derhal onu öldürmüştü. Fakat Aksak Seyfeddin ve Alay Beyi Mestane, Şah’a giderek bunu haber vermişler ve ona sığınmışlardı. Artık Şah, Bayezid’in, kendisini öldürme planları yaptığına inanıyordu. Ancak bunu da öğrenen Rafizîler, aynı günün ertesinde, Bayezid’in kaldığı yere hücum ettiler. Başta Kuduz Ferhad ve yiğitleri ile Şehzade Bayezid’in askerleri, Şah’ın bu ayak takımını geri püskürtmeye çalıştı. Durumun ciddiyetini anlayan Bayezid, evladını yanına çağırıp onlara, Şah’ın elinde tutsak yaşamaktansa vuruşarak ölmeyi tercih ettiğini söyledi. Bayezid’in bu kararlılığını öğrenen Şah, hemen vezirlerinden Masum Bey ile Hasan Bey’i hediyelerle Bayezid’e göndermiş, olanlardan ötürü özür dilemiş, hatta onun inanması için bazı suçluları öldürmüştü. Ama diğer taraftan Şah, vezir ve danışmanlarıyla istişare ederek, Şehzade Bayezid ve evladının yakalanıp hapsedilmesine karar verdi. Nitekim Şah, 14 Şubat 1560’ta bir ziyafet bahanesiyle davet ettiği Bayezid’i ve evladını yakalatıp hapsedirdi¹⁸. Dahası Bayezid’in malına ve parasına el koydu ve sayıları üç binin altına düşen askerlerinden karşı koyanları öldürdü diğerlerini ise İran’da bulunan aşiretlerinin yanına dağıttı¹⁹.

Bayezid’in, Şah tarafından hapsedildiği haberi, İstanbul’a ulaşınca Kanunî ve Şehzade Selim rahat bir nefes almışlardı. Hatta bunu araştıran Van Beylerbeyi Kubad Paşa, Kazvin’e gönderdiği casuslarıyla Şehzade Bayezid’in hapiste olduğunu doğrulamıştı. Bu olaydan sonra ise Erzurum Beylerbeyi Mustafa Paşa’nın iki adamı,

¹⁶ “Eğer t̄ac-ı cihāndārī mişevēd merā/Ki t̄iġ-i kahramānī ber-kūşāyem rū-yi dūnyā-rā/Ser-i Tahmasb ez-ten be-darbet-i t̄iġ ber-dārem/Be-z̄ir-i h̄ūkm-i h̄iṣ ārem Semerkand u Buhārā-rā”

¹⁷ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 122.

¹⁸ Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, a.g.e., s, 283-286

¹⁹ Hasan Rumlu, *Aḥsenü’-t-Tevārīḫ*, Vol. I (Persian Text), yay, C. N. Seddon, Baroda 1931, C. I, s., 412’den naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 124

Kazvin’de Padişah’ın mektubunu Şah’a sundular. Hapisteki Bayezid’i gören Osmanlı elçileri, Padişah’ın mektubunda bulunmamasına rağmen, Şehzade Bayezid’in ölümünün sağ olmasından daha evla olduğunu söylemişlerdi²⁰.

Bu konuyla ilgili değerlendirmelerine sık sık başvurduğumuz Şerafettin Turan, Şehzade Selim, gönderdiği mektupta babası gibi kardeşinin affedilmesini kendisine yararlı olacak bir işe ertelemeyi uygun gördüğünü belirterek başışlanmadan yana olmadığını söylüyordu. Yukarıda alıntılar yaptığımız bu mektup suretinin bulunduğu *Düstûru’l-İnşâ* vr.252b-254a ile *Münşe’ât-ı ‘Atîk* vr. 5a-6a karşılaştırıldığında böyle bir ifadenin kullanılmadığı görülmektedir. Muhtemelen Turan, ya mektup suretlerini karıştırmış ya da bir hataya düşmüştür.

Bu hadiselerden sonra Şah Tahmasb’ın, Bayezid ve evladının affı için tavassuttan vazgeçtiği ve onların Osmanlılara tesliminden çıkar sağlamaya çalıştığı görülüyor. Bu çerçevede, Şah Tahmasb ile Kanunî ve Selim arasında, belki de Osmanlı tarihinde görülmemiş yoğun bir mektup teatisi süreci başladığını söyleyebiliriz. Şimdi bunlara yakından bakalım.

C. ŞEHZADE BAYEZİD’İN İADESİ İÇİN YAPILAN TEMASLAR VE TEATİ EDİLEN MEKTUPLAR

Gerek Kanunî’nin gönderdiği mektup ve gerekse Osmanlı elçilerinin şifahen söylediklerini dikkate alan Şah Tahmasb, Padişah’a cevabî bir mektup gönderdi.

Bu mektupta Şah, Sultan Süleyman’ın, daha önce Erzurum Hakimi Mustafa Paşa’nın iki adamıyla gönderdiği mektuptan -ki bu mektup, *Münşe’ât-ı ‘Atîk*’te bulunmamaktadır- tereddüte düşüğünü ileri sürüyor. Nitekim: “...*Fe-emmā çūn ḥāmilān-ı ān ḥitāb-ı müsteṭāb ki dū nefēr ez mülāzimān-ı eyālet-penāh Muştafā Pāşā Ḥākīm-i Arz-ı Rūm būdend, çonān taqrīr nemūdend ki ḫapūciyyān dergāh-ı ‘ālem-penāh kitābet-i şerīf rā ez bārgāh-ı mu‘allā be-Arz-ı Rūm āvorde būdend. Ḥasebu’l-işāret-i a‘lā ḫāzret-i pādişāh-ı zill’ullāh pāşā-yı müşārūn ileyh bedīşān dāde, bedīn şavb firistāde. Bināber ān-ki işān-rā semt-i mülāzimīn dergāh-ı ‘ālem-penāh nebūd ve ihtimāl-i ān dāşt ki kitābet mezkūr rā ez cānib-i ān a‘lā-ḫāzret ne-būde bāşed, belki ba‘zı ḫuccet-i maşlahat-ı ḥōd der meyāne-i temhīd ve tertīb dāde, nebeşte, fī’l-cümle mūcib-i tereddūd ve dağdağa-i ḫāṭir geşt.*” şeklindeki sözleriyle bu mektubu

²⁰ Şerafettin Turan, a.g.e., s, 124-125

getiren kimselerin Mustafa Paşa'nın adamları olması hasebiyle, mektubun, Padişah tarafından değil de Mustafa Paşa tarafından yazılmış olabileceği şüphesini belirtiyor. Aynı mektupta Şah, Padişah'ın, Bayezid'in ölümünün yaşamasından daha hayırlı olduğundan bahisle onun öldürülüp evladının kendisine gönderilmesi şeklindeki emrini hatırlatıp bu isteğin gündeme geldiği günlerde Bayezid'in kendisine karşı beslediği kötü niyetleri bilmediğinden affına çalıştığını ve artık bu konuda Padişah'ın vereceği emirleri uygulayacağını bildiriyordu²¹.

Yine Şah Tahmasb, Selim'e gönderdiği ama münşe'âtımızda bulunmayan mektupta ise; Osmanlı elçisinin anlattıklarını dinledikten sonra, Bayezid'in affı yerine Padişah'ın adamlarına tesliminin ya da katledilmesinin daha doğru olacağı kanaatine vardığını söylemektedir²².

Anlaşıldığı kadarıyla Şah, Kanuni ile Selim'e gönderdiği mektuplarda farklı üslup kullanmaktadır. Zira Padişah'a yazdığı mektupta, Bayezid konusunda, kendisinin vereceği karara göre hareket edeceğini söylerken; Selim'e yazdığı mektupta ise, Bayezid ve oğullarının katlinin, hakkaniyete daha uygun olacağını bildirmektedir. Muhtemelen Tahmasb müstakbel Padişah'ın gönlünü kazanmayı, kendisi ve devleti için menfaat elde etmeyi amaçlamıştır.

Öyle görünüyor ki Şah, bu meseleyi artık tamamen bir menfaate dönüştürmeye çalışıyordu. Nitekim Şah, ikinci defa İstanbul'a elçi olarak gönderdiği Tebbet Ağa kanalıyla şifahen bir istekte daha bulunmuştu. Çünkü Tebbet Ağa, boşalacak olan Bağdat hükümetinin, Bayezid'in teslimi vadinin gerçekleştirecek olan Şah'a verilmesini istedi. Bunun üzerine Vezir-i Azam “*Bunun cevabı bendedir, dışarı çıkalım*” diyerek bu sözü kesmiş, dışarı çıkınca da, elçinin bu tür taleplere cüret etmesinden dolayı onu ayıplamıştı. Yine ona; “*asi, liyakatsiz Bayezid'in ayak takımından topladığı birkaç bin kişinin devlet için tehlikeli olmalarının mümkün bulunmadığını*” söylemişti. Tebbet Ağa'ya gereken uyarıları yaptıktan başka Vezir-i Azam; “*Bayezid'in teslimiyle dostluk bağlarının pekiştirilip Padişah'ın İran Şahı'na hizmetinin karşılığını fazlasıyla vereceğini*” de ilave etmişti²³.

²¹ Bkz. “Münşe'ât-ı 'Atîk” vr. 6a-7b ve “Düstüru'l-İnşâ” vr. 254a-256a. Bu mektubun özeti çalışmamızda, “4. Mektup” adı altında sayfa 19 ve 20'de yer almaktadır.

²² Şerafettin Turan, a.g.e., s., 125.

²³ Baron Joseph Von Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi (Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Küçük Kaynarca Muahedesine Kadar)*, İstanbul 1984, C.VI, s., 1720.

Öte yandan türlü bahanelerle Şah'ın, Bayezid'in teslimini geciktirmesi, Padişah'ın canını sıkmaktaydı. Zira Tahmasb'ın, Bayezid'i ve evladını serbest bırakması ya da öldürmesi de mümkündü. Bundan ötürü Padişah, İran'daki durumu öğrenmek maksadıyla, sınır beylerine ve özellikle Van ve Erzurum Beylerbeyleri'ne istihbarat çalışması yaparak bilgi toplamalarını emretti. Bu arada Vezir-i Azam Rüstem Paşa, bu meselenin uzamasından dolayı Padişah'ın kızgınlığını fırsat bilerek, bütün bunların sorumlusu olarak Lala Mustafa Paşa'yı gösterdi. Böylece Mustafa Paşa'nın, Selim'in Lalalığı'ndan alınıp, Pojega Sancak Beyliği'ne atanmasını sağladı. Ancak Selim, babasına başvurup, Lala Mustafa Paşa'nın önce Tamışvar Beylerbeyliği'ne daha sonra da Şehzade Bayezid'in olası hareketini önlemek için Van Beylerbeyliği'ne atanmasını temin etti²⁴.

Kanunî, Şah'ın asıl niyetinin, maddi menfaat olduğunu bildiği için ona bir mektup daha yazmış ve Sultan Selim'in eski Lalası Maraş Valisi Sofu Ali Paşa ile Korucubaşı Hasan Ağa ve Şehzade Selim'in Kapucubaşısı Kara Mahmud Ağa'yı birlikte yola çıkarmıştı. Sultan Süleyman bu elçilik heyeti ile Şah Tahmasb'a çok değerli hediyeler de göndermişti²⁵.

Ali Paşa başkanlığındaki bu heyet 8 Nisan 1561 tarihinde Kazvin'e varmış ve Padişah'ın mektubunu Şah'a iletmişti. Buna karşılık yazdığı mektupta Şah: "...*Ammā ber zāmīr-i münīr, mīhr-i tenvīr ve ḥāṭīr-i ḥaṭīr, kimyā-i te'sīr, maḥfī ne-mānd ki şūret-i kāl ve vāqī' aḥvāl ān-est ki der vaḳtī ki Sulṭān Bāyezīd be-ilkā-i īn muḥliş der āmede, be-eyālet-penāh, ḥükümet-destgāh, Nizāmü'd-dīn Şāh Kūlī Sulṭān müşārūn ileyh 'arāza-i ser be-mīhr firistād ki īn şahş ez cānib-i şumā dağdağa dāred ve mī-ḥāhed be-ṭaraf-ı peder reved. Şalāḥ-ı devlet der ān-est, ḥāṭīr-ı ō rā muṭma'in sāḥte, piş-i hōd borīd ki mebādā ferdā mūcib-i şermendegī ez a'lā ḥazret-i pādīşāh-ı 'ālī-cāh būd. Berīn firşat gānīmet dāniste, be-dağdağa-i ān ki mebādā be-ṭarafī dīger reved ve īn ma'nā sebb-i fitne ve fēsād-ı küllī kereded ve mūcib-i ḡubār-ı ḥāṭīr-ı feyyāz şeved, ḥaseb-i iltimās-ı ō sūgend yād kerd ki ō rā ve ferzendān-ı ō rā giriftār ne-koned ve kūr ne-koned. Ve girifte be-firistād-hā-yı ān a'lā ḥazret ne-sipāred. Ve merḥūmī Ḥasan Bīg Yūzbāşī rā be Tebrīz nezd-i ō firistād ki ḥāṭīr-ı ō rā muṭma'in sāḥte, nezd-i īn muḥliş āvered ve cihet-i sıporden-i işān be-ḥazret-i şāhzāde-i kāmķār ve nāmdār. Ferzend-i e'azz ve ercūmend-i şehriyār, Sulṭān Selīm Ḥān sūgend ne-*

²⁴ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 126.

²⁵ Remzi Kılıç, a.g.e., s., 341.

hōred ki çūn hük-m-i kazā nefād. Derīn bāb şeref şudūr yābed, kār ez dest ne-refte bāşed” şeklindeki ifadeleriyle yeni bir oyalama taktiğine başvurup ilticası sırasında, öldürülmeyeceğine ve Padişah’ın adamlarına teslim edemeyeceğine dair Bayezid’e verdiği bir yeminden dolayı, onu Kanunî’nin adamlarına değil Selim’in elçilerine verebileceğini söylüyordu²⁶.

Öbür yandan Şah Tahmasb, Kanunî’ye bir de iltimas-name göndererek kabul edilmesi mümkün görünmeyen taleplerde bulunmuştur. Nitekim O: “.....*Bu muhlişin adamlarından iki nefer kimesne birisi emîn ve birisi kâtib ola. Ol nüzürât ve mahşül-i mevķūfât anlara gönderilüp anlar daħi meşārifine şarf idüp ve hisābın zabt ideler...*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere Masum İmamlar’ın Şehitlikleri’nin idaresi ve idamesiyle ilgilenmek üzere biri emin, diğeri kâtip iki adamının Irak’a gitmesine izin verilmesini; diğeri yandan da: “...*bu muhibb-i devlet-hāhuñ evlādından birisin yā ikisin her nev’ile ki hātır-ı ‘ātır mübāreke huţūr ider mülāzım buyuralar. Eđer lāyık-ı ‘ulūfe buyurlursa ‘ulūfe-i şefkat buyurular, eđer tımāra sezā-vār iseler tımār luţf ideler eđer lāyık-ı Sancāķ iseler Sancāķ ‘ināyet olunup ve eđer Paşalık lāyık görülürse merħamet buyurıp Paşayān-ı ‘izām zümresine ilhāķ olunup hük-m-ü ‘ālī-i sulţānī ‘ināyet buyurilup Sancāķ irsāl olunup mülāzemeteye ķabūl kılalar ki anlarıñ esāmisi defātir-i divān-ı ‘ālīde silk-i mülāzımānda sebķ olunup her yıl dergāh ‘ālem-penāh hāzret-i Sulţān Süleymāniye mūr-yāne niyāz ‘arz ideler...*” gibi ifadelerle, oğullarına Osmanlı ülkesinde valilik vb. payeler ve külli ihsanlar talep etmiştir²⁷.

Hatta bu meyanda Şerafettin Turan, bazı belgelere dayanarak Şah’ın Bağdat’ın kendisine bırakılmasını dahi istediğini söylemektedir²⁸.

Anlaşılan o ki; Şah Tahmasb, Osmanlı Devleti’ne olan kinini gizleyerek, samimi bir görüntü çizmeye çalışmaktadır. Ayrıca daha fazla maddi menfaat elde etmek için çeşitli bahanelerle Bayezid’in teslimini sürekli ertelemektedir. Dolayısıyla iddiasının aksine, Padişah’a huzur vermek yerine onu daha da huzursuz etmektedir. Kanaatimizce Şah Tahmasb, Şehzade Bayezid’in, gerçek niyetini öğrenmeseydi, belki de onu Osmanlılara karşı kıskırtıp tahta oturması için mücadeleye sevkedecekti.

²⁶ Bkz. “Münşe’at-ı ‘Atiķ” vr. 7b-11a”; “Düstüru’l-İnşā” vr. 256b-262a. Bu mektubun özeti, çalışmamızın 20. sayfada “5. Mektup” olarak verilmiştir.

²⁷ Bkz. “Münşe’at-ı ‘Atiķ” vr. 11a-11b a; “Düstüru’l-İnşā” vr. 262a-263a. Bu iltimās-nāmenin özeti, çalışmamızın 21. sayfasında verilmiştir.

²⁸ Feridun Bey, C. II, s., 38-42.

Ancak, bunun mümkün olmadığını anladıktan sonra onu menfaat için kullanmaya başlamıştı.

Nitekim bize öyle geliyor ki, gerçekte yemin meselesi, oyalama taktiğinin bir parçası olarak tamamen sonradan uydurulan bir mazerettir. Zira onun yemine aykırı davranışları böyle bir yeminin olmadığını gösteriyor. Şayet böyle bir yemin varsa da buna sadık kalmamıştır. Örneğin, Bayezid'i öldürmemek ve öldürtmemek hususunda yemin ettiği halde sonradan Şehzade'yi, Osmanlı elçilerine teslim etmiş onlar da onu Kazvin'de boğarak öldürmüşlerdi. Kaldı ki bu durumu sezen Osmanlı elçileri, Şehzade'nin kendilerine tesliminde ısrar etmişler; hatta Padişah'ın, Bayezid'i ele geçirmek için gerekirse İran üzerine bir sefer düzenleyebileceği tehdidinde bile bulunmuşlardı. Bu tehdit karşısında bile Tahmasb, önce Bayezid'in teslimini kabul etmeyerek Şehzade Selim'e Allahviren Ağa ile gönderdiği mektupta: *"...eger ba'zı cihet mülâhaza-i kurb-ı mesâfet şalâh-ı hareket ve cünbüş-i mevkib-i hümayûn ve 'ubûr ez âb bedîn taraf be-hâtir âverd, lâ-şekk beğâ-yı sulţân Bâyezîd ve şalâh-ı hâl-i ô derîn tedbîr be-hâtir âvorde hâhed bûd. Ve her kes ki ân şalâh ne-bîned yakîn ki devlet-hâh ân silsile nîst. Ve gârağ-ı ô ân-est ki sulţân Bâyezîd der meyâne sâlim ve mahfûz mâned..."*²⁹ diyerek Şehzade Bayezid'i serbest bırakma tehdidinde bulunmuştur.

Şah'ın Bayezid'i serbest bırakma tehdidi Osmanlıyı telaşa düşürmüştü. Zira Bayezid serbest kalır ve de Şah'ın yardımını sağlarsa, taht mücadelesi yeniden başlayacak demektir. Oysa böyle bir durum ortaya çıktığında Anadolu ve Rumeli'de geniş ölçüde karışıklıklar sürdüğünden, zaten saraya bağlılığı şüpheli olan bir orduyla bunlara karşı koymak Osmanlı açısından kolay olmayacaktı. Bu nedenle Şah'a karşı ılımlı davranıp, gerekirse onun isteklerinin bir kısmını karşılayarak Bayezid'in teslimini sağlamak olumlu bir yoldu. Nitekim Kanunî, Şah'ın büyük armağanlar karşılığında, Bayezid'i Selim'in adamlarına teslim edebileceğine ilişkin mektubuna olumlu cevap vermişti. Burada Kanunî, Bayezid ve oğullarının teslimine karşılık kendisinin 900.000; Selim'in ise 300.000 altın vereceğini hatta onun istediği Kars Kalesi'ni de kendisine bırakacağını vaadediyordu³⁰.

²⁹ Bkz. "Münşe'ât-ı 'Atîk" vr. 11b-15a; "Düstüru'l-İnşâ" vr. 263a-267a. "6. Mektup" başlığı altında verdiğimiz bu mektubun özeti, çalışmamızda sayfa 21'de yer almaktadır.

³⁰ Şerafettin Turan, a.g.e., s. 129-130'da; Ahmet Feridun Bey, "Münşe'ât-ı Selâtin" C. II. s.,43'te yer alan: "ve Kars iltimâs olunmuş idi vireler" ifadesine binaen daha önce Şah'ın elçileri veya Osmanlı elçileriyle Kars Kalesi'nin şifahen talep edilmiş olabileceğini söylemektedir.

Bu bağlamda Kanunî Sultan, gelen *iltimâs-nâme*ye cevap olarak yazdığı mektubunda Şah'ın iki adamını Irak'a gönderme isteği memnuniyetle kabul ederken; bu ihsanların Şehzade Bayezid'i teslimi şartına bağlamış; oğulları için talep ettiği imtiyazları çeşitli bahanelerle reddetmişti. Ama yine de mektubunda: “...İmdi ma'lûmdır ki ol semte qarîb olan emâkinden bu taraflara evkât-ı seferde gelmenüñ ba'de mesâfet-i eclinden gâyetde müşkil ve asker ve ervât ve ât ve âlât, bu hâlâte mütehammil olmaz ammâ maṭmaḥ-ı nazar-ı deḳâyîḳ beyne âyîn dîn ü mübîn üzere mücâhede-i tuḡât ve müşrikîn olıcak, bu hâlet serḥadd-i vilâyet-i Rûm ilinde müteşavvırdur” diyerek reddetmiş, devamla: “..şöyle ki ihyâ-i merâsim muḥabbet ü velâ ve ifâ-i levâzım-i ahd ü vefâ, olup Bâyezîd'i ve oğullarını teslîm ve irsâl buyurıp maşlahat ber-ṭaraf ola, murâd-ı şerîf ise ferezend-i ercümend-i sa'âdetmendelerinden biri bu ṭarafâ gönderile. Atalık ve oğulluk ḥaḳḳını kemâl-i mertebeleri'âyet idüp inşâ'a'llâhü'r-Raḥmân ayn-i inâyet ve şefkat-i şâhâne ve yümn-i himmet bî-hemtâ-yı pâdişâhâne ile maḥfûz kılınup zirve-i ulyâ-yı maḳâşid ü merâma vâşıl ve urve-i vüşḳâ-i meṭâlib ve mehâmm ḥâşıl olup sebeb-i ḥulûd-i esbâb-ı muḥabbet ve bâ'ıṣ ubûd-ı zâvâbiṭ-ı ülfet ü meveddet olup ḥâtır-ı âṭıra ḥuṭûr idenden ziyâde inâyetler ve ri'âyetler müşâhade oluna” ifadeleriyle O, Şehzade Bayezid'in teslimi halinde, Şah'ın evladından birine, amaçlarına ulaşmasını sağlayacak ihsanlar verileceğini söyleyerek onu tamamen reddetmiyordu³¹.

Öte yandan Selim ise, Bayezid'in kendisine teslim edileceğini öğrendiği için memnundu. Ama yine de Tahmasb'a fazla güvenemiyordu.. Nitekim Şehzade Selim, Gülabi Çavuş ile Tahmasb'a gönderdiği cevapta, bu ve eski anlaşmaların yenilenmesi ve ihsanları sürekli gündemde tutmasının, esasen Şehzade Bayezid'in teslimini unutturup geciktirdiğini belirtiyor ve onu, sürekli oyalama yoluna başvurmakla suçuyordu. Nitekim O: “...lâkin maḳşûd-ı bi-z-zât ḥicâb-ı ta'vîḳda mehcûr ve me'mûl-i bi-l-aşli verâ-i te'ḥîrde mestûr kıldıḡına sebeb ḳavî ve bâ'ıṣ-ı tām bu kelâm zıkr olunmuş ki ol zamândaki bâḡî-i anîd Sulṭân Bâyezîd ḥavza-i ḥukûmet ve kenef-i adâletiñüz olan Sa'd Çukuru nām-ı maḥalle dâḡil oldukda mülâzimân-ı derḡâh-ı sa'âdet-destḡâhdan fâḡru'l-aḳrân ve zühru'l-a'yân Şâh Kuli Sulṭân -zîde mecdühü-ye vâşıl oldukda mebâdâ bir cānibe ubûr ve bir ṭarafâ mürûr

³¹ “Münşe'ât-ı Atîk” vr. 15a-16b; “Düstüru'l-İnşâ” vr. 267a-269b. Çalışmamızda “7. Mektup” adıyla verdiğimiz mektubun özeti, sayfa 21'de yer almaktadır.

idüp küllî fitne ve fesâdı mücib ve hazret-i 'âlî-şân Selmân-nişânîñ ğubâr-ı hâtır-ı 'âtırını müstevcib ola deyu i'tmînân-ı kalb ve tesellâ-yı hâtırı lâzım olduğın i'lâm ve inhâ eylemeğın âhir-bînlık ve 'âkıbet-endişlik cihetinden mezkûra i'tmînân için kendüye ve evlâdına zarar ve gezend iriştirmeyüp ve 'âlî-cenâb, gerdün-rikâb, Süleymân Şân, Pâdişâh-kâmrân -e 'azze'llâhü enşârahû ilâ âhiri'-zamân- hazretleri cânibinden varan mu'temedlerine teslim olunmamağa sūğend olunup; lâkin bu hayr-hâhları tarafından vârid olan âdemlerimize teslim olunmağa sūğend olunmaduğı tebeyyün olunmış, fi'l-ḥaḳîḳa şî'âr-ı kirâm ve şîme-i 'ıẓâm, 'uhūd u mevâşîḳa vefâ ve eymân ve mu'âḳade bâbında şıdḳ u şafâdur” şeklinde sözleriyle, Şah'ın Bayezid'e verdiği yemine de inanmadığını ima ediyordu. Bu bağlamda daha önce Erzurum Kethüdası ile Kanunî'ye gönderdiği başta olmak üzere, bütün mektuplarında, böyle bir yeminden söz edilmediğini, hatta Bayezid'i, sadece Padişah'ın hizmetindeki kişilere teslim edebileceğini söylediğini hatırlatıyordu. Bundan başka Şehzade Selim, Padişah'ın İran üzerine sefer düzenleme tehdidine karşılık, Şah Tahmasb'ın ince bir üslûpla Bayezid'i serbest bırakabileceğini ima etmesine de tepki gösteriyordu³².

Kanunî ve Şehzade Selim'in büyük tavizler içeren mektuplarına karşın, Şah Tahmasb, bir türlü vadedilenlerle yetinmemiş, bundan daha fazlasını istemişti. Nitekim Gülabi Çavuş ve Beşaret Bey ile Şehzade Selim'e gönderdiği bir başka mektupta; Bağdat'a iki adamının gönderilmesi için Padişah'ın müsaadesine karşı memnuniyetini belirtirken Hz. Hüseyin'in şehitliğine harcanmak üzere, sadaka ve nezirlerini ulaştırmasına müsaade edilmesini istiyordu. Dahası mektubunda: “*Ve sūğendî ki derîñ bâb ḥazarât-ı 'âliyât-ı eimme-i ma'sūmîn, rıdvânü'llâhi 'aleyhim ecma'in, ḥorde-îm ki îşân-râ be-firistâde-i a'lâ hazret-i pâdişâh-ı zillü'llâh ne-dehîm ve be-mülâzimân-ı ân hazret-i 'âlî-rütbet be-sipârîm, be-câ-yı ḥöd bâşed. Ve taşavvur ne-fermâyend, eğer ser u mâl ve ehl u 'ıyâl ve ḥayât-ı zindeğî der râh ḥazarât-ı ma'sūmîn 'aleyhimü's-şelâtü ve 's-selâm şarf şeved, sūğend-i durūğ bedîşân ḥorîm ve ḥöd râ der dîn u dünyâ ru-siyâh ve şermende sâzîm. Sulṫân Bâyezîd ve ferzendân be-cihet-i mâ çe ḥâhed kerd ki cihet-i îşân sūğend-i durūğ bâyed ḥörd*” sözleriyle Şah, Masum İmamlar adına yalan yere yemin etmesinin mümkün olmadığını, belirterek hiçbir zaman oyalamaya gitmediğini ispat etmek istercesine bir an önce bu işin bitmesi için sınır paşalarından biriyle Selim tarafından elçilerin gönderilmesini

³² Bkz. “Münşe'ât-ı 'Atîḳ” vr. 16b-20a; “Düstüru'l-İnşâ” vr. 269b-273b. “8. Mektup” adıyla verdiğimiz bu mektubun özeti, çalışmamızda sayfa 22'de yer almaktadır.

istiyordu. Ayrıca O, İran'dan, Osmanlı ülkesine izinsiz geçenlerin geri gönderilmelerinin sağlanması için, Şehzade Selim'den serhat emirlerine birkaç hatt-ı şerif yazmasını, talep ediyordu³³.

Görüldüğü gibi Şah Tahmasb'ın, Bayezid'in teslimini sürekli geciktirmek için çeşitli bahaneler ve yeni isteklerde bulunması, Kanunî'yi son derece hiddetlendirmişti. O kadar ki, ordusu ile İran üzerine sefere çıkmayı bile düşünmüştü. Buna rağmen o zamana kadar İran'a karşı yapılan seferlerde olduğu gibi pek sonuç alamayacağını biliyordu. Üstelik böyle bir durumda Şah'ın, Bayezid'i serbest bırakması da muhtemeldi. Kanunî, bütün bu kaygı ve endişelerden ötürü Şah'ı hoş tutmanın daha uygun olacağını, düşündü. Bu bağlamda İran'dan izinsiz olarak gelenlerin kabul edilmemeleri için sınır boyundaki beylere emirler gönderdi ve ayrıca, Van Beylerbeyi Lala Mustafa Paşa'yı, İran'lılara karşı hatalı davranışlarından dolayı görevden aldı ve yerine Pasin Sancakbeyi Hüsrev Paşa'yı atadı. Diğer yandan Selim ise, bu sırada tekrar eski Sancağı Kütahya'ya atandı ve Tahmasb'ın elçisi Beşaret Bey'i burada karşıladı.

Bu arada Şah, yeni bir hileye başvurarak, mektubun yanında bir tezkireyi Kütahya'daki Selim'e gönderdi. Bu tezkirede O; Rüstem Paşa'nın ölümüyle, artık devlet kapısında Bayezid'i koruyacak kimsenin kalmadığını ifade ettiği gibi ayrıca: *“Evvelā tā Sulṭān Bāyezīd košte ne-şevēd rāḥat ve müdde'ā-yı ṭarafeyn ḥāşıl ne-mī-şevēd. Ve Bāyezīd geşte ve zinde refṭen ferzendān-ı ō lāyık-ı devlet ḥāzret-i Sulṭān Selīm Ḥan hest. Āteş kerdēn ve aḥger güzāştēn ve ef'ā güzāştēn ve peçe nigāh dāştēn kār-i ḥiredmendān nīst. Pes der zinde be ān diyār nereftēn-i ō ve evlād ān-çe be-ḥāṭir-ı şerīf resed, tedbīr fermūde. İ'lām fermāyend ki ān fikr ber aşl-ı i'lām fermūde nümāyend ki ān-çe lāyık-ı devlet-i iṣṣān bāşed, be-'amel āvorde şevēd. Ve eger pādişāh ḥüküm koned ki evlād-ı ō rā zinde firisted, iṣṣān-rā ḥōd zinde ne-mī-tuvāned firistād, çe cevāb dehed”* şeklindeki sözleriyle, Bayezid'in Osmanlıya sağ dönmemesi için gerekli tedbirleri almasını ve Padişah'ı bu konuda ikna etmesini, tenbihliyordu. Ayrıca Şah; Kanunî eğer Bayezid'i sağ isterse bir şey

³³ Bkz. “Münşe'ât-ı 'Atîk” vr. 20a-22a; “Düstüru'l-İnşâ” vr. 273b-277a. “9. Mektup” adıyla çalışmamızın 22. sayfasında özetine yer verilmiştir.

yapamayacağını, dolayısıyla o ölmezse padişah olsa bile tahtta rahat edemeyeceğini söyleyerek Selim’i kışkırtıyordu³⁴.

Böylece Şehzade Selim’in Osmanlı tahtının tek varisi olma hevesini kamçılayan Tahmasb, aynı zamanda kendisine dost ve müttefik birisinin, Osmanlı Padişah’ı olmasını arzu ediyordu. Şehzade Selim, bu görüşlere katıldığını belirten bir cevap yazdı. Cevapta; ifade edilen hususların gerçekleşmesi için Şah’ın yardım ve inayetlerini beklediğini vurguladı. Ayrıca, Osmanlı-İran anlaşmasının devamıyla ilgili Şah’ın talebine *Ahid-nâme* göndererek cevap verdi³⁵. Selim, söz konusu *Ahid-nâme*’de: “*Pādişāh-ı ‘ālem -hullidet hılāfetühū- hazretlerinū ol ‘ālī-cāh, sa‘ādet-destgāh, ebbedet devletühū ve zīdet şevketühū hıdmetleriyle olan ‘ahd ü peymān ve ‘uķūd ü eymānın muķarrer ve muķaķķaķ ve mu‘ayyen ve muşaddaķ tutup şöyle ‘ahd itdim ki: ‘ināyet ü fażl-ı İllāhī ve ālā-i vālā-i nā-mūtenāhī, ķarīn-i hāl ve rehīn-i āmālim olup nūzūl-i iķbāl-i serīr-i salţanat ve iclāl ve rabţ-i ūmūr-ı cūmhūr ve zābţ-i memālik ve mesālik-i şūğūrda istibdād ve istiķlāl müyesser olursa “Allāhū şāhidūn ve kefā bi’llāhī şāhiden” ol vāhibū’l-‘aţāyā ve hālīķu’l-berāyā -celle celālühū ve ‘amme nevālühū- haķķıķūn ki āşikārā ve nihān ‘alem-i ķadīm muķiţine yeksān, ve ihyā ve imātet-i ķudret-i tāmmesine nisbet sehl ü āsāndur. Mādām ki ol cānibden mūnāķız-ı ‘ahd ü mişāķ bir vaż’-ı şādır ve muķālif-i şulh u şalāh ve vefā ve vifāķ bir fi’l-i nā-muvāfiķ zāhir olmiya, bu cānibden aşlā ţaraf-i rāh-ı hılāfa gūzar ve dīde-i şikāķ ile ol cānibe naţar olunmayup cādde-i sıdķ u şafā ve ţariķa-ı husn-i vefādan ‘udūl ve inşirāf olunmaya”* şeklindeki sözleriyle, babası ile Şah arasındaki anlaşmayı kabul ettiğini bildiriyor ve şayet Padişah olursa, karşı taraftan anlaşmaya mugayir hareket olmadıķı müddetçe, kendisinin de uyacađına dair Allah’ı şahit tutarak, ahdediyordu³⁶.

Öte yandan Kanunî yazdığı yeni bir mektubu Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa ile göndermişti. Padişah burada Bayezid’in teslimi için Şah’ın daha önce istediği taleplerini yerine getirmeyi kabul ettiğini, İran’dan Osmanlı ülkesine kaçmak

³⁴ Bkz. “Münşe’at-ı ‘Atīk” vr. 22a-22b; “Düstüru’l-İnşā” vr. 277a-277b. “Tezkire” başlığı altında verdiğimiz bu mektubun özeti, çalışmamızda sayfa 23’te yer almaktadır.

³⁵ Şehzade Selim’in, Şah Tahmasb’ın tezkiresine yazdığı cevabın sureti, “Münşe’at-ı ‘Atīk” vr. 22b; “Düstüru’l-İnşā” vr. 277b’de yer almaktadır. Bu tezkire cevabının özeti, çalışmamızın 23-25. sayfalarında verilmiştir.

³⁶ *Ahid-name*’nin sureti, “Münşe’at-ı ‘Atīk” vr. 27a-28b; “Düstüru’l-İnşā” vr. 283a-285b arasında yer almaktadır. Bu *ahid-nāmenin* özeti çalışmamızın 28. sayfasında verilmiştir.

isteyenlere engel olmak için sınır görevlilerine, gerekli talimatın verildiğini söylüyordu. Padişah: “*Bināen-‘alā hāzā ol zāt-ı mülk-i simāṭ ve ḥamīde-i şifātūñ ..ḳavā‘id-i şıdḳ u niyyet ve şafā-i muḥabbetleri üzere bu mühimmiñ taḥşili ve bu ḥuşuşuñ tekmiñi için ḥālen Vān Beylerbeyisi olan ...Ḥüsrev Pāşā ...ve ...oḒlum Selīm ṭarafından fülān, ol ..şavbına ...Enes Kulı ..ile ber-vech-i isti‘cāl Revān’a irsāl olundular. ‘İnde ḥuşūl-i şerefi’l-vüşūl me’müldür ki Bāyezid’i cümle evlādı ile anlara teslīm idüp...*” şeklindeki sözleriyle Bayezid’i teslim almak üzere, Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa ile oğlu Selim’in de falan kişiyi Enes Kulu ile birlikte acele olarak gönderdiğini söylüyordu. Bu elçiler geldiğinde Bayezid ve evladının onlara teslimini istiyordu³⁷.

Bu arada Şehzade Selim de babasının mektubunun içeriğine uygun bir mektubu Çavuş Başı Ali Ağa ile Şah’a gönderdi. Bu mektupta Selim; Bayezid’in teslim edilmesi ile alakalı vadedilen ihsanların yola çıkarıldığını, ancak önce bu işin edası için Çavuş Başı Ali Ağa ve Müteferrika Firuz Bey’in Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa ile gönderildiğini belirtiyordu. Hatta O: “*..ve nāme-i humāyūnda Ḥarem-i muḥterem Medīne-i Nebeviyyenūñ ...civār-ı fayz-ı āşārında buḳ’a-i baḳī’ olaneimme-i ‘ıẓām... müşāhidinde şaḥīfe-i laṭīfe-i ḥāṭır-ı ḥaṭırda naḳş-ı peẓīr olan şadaḳāt ve nüzūr-ı vücūh-ı meşārife maşrūf olunmak bābında istid‘ā olunmuş ‘ilm-i cihān-ārā ve re’y-i şavāb-fermāya lāyiḥ ve vāzıḥ ola ki edā-i rızā-i Pādişāhī ve itmām-ı merām-ı Şehinşāhī buyurulup mezkūrı evlādıyla ādemimize teslīm idip gönderildiği dergāh-ı felek-iştibāḥ ḥazret-i şāḥib-i ḳırāniye vāşıl oldukda cümle vāḳi’ olan mültemisāt ve murādāt bī-dirīḒ ve mebzūl olup...Bī-şekki ve rayb muḥaşşıl ve maḳbūl olması muḳarrerdür*” şeklindeki beyanlarıyla Şah’ın, başta sadakaların ve adakların Büyük İmamlar’ın Şehitlikleri’ne ulaştırılması için Şah’ın istediği izin olmak üzere isteklerinin yerine getirilebilmesi için, Bayezid’i evladıyla birlikte tesliminin şart olduğunu ifade etti³⁸.

Kanunî ve oğlu Selim’in yazdıkları bu mektuplardan anlaşılan o ki; esasen Bayezid’in öldürülmesinden söz edilmeyip sadece tesliminden bahsediliyordu. Hatırlanacağı üzere Şehzade Selim, Şah’ın tezkiresine verdiği cevapta aslında

³⁷ Bkz.. “Münşe’at-ı ‘Atik” vr. 22b-24b; “Düstüru’l-İnşā” vr. 277b-280b. “10. Mektup” olarak verilen bu mektubun özeti çalışmamızın 24. sayfasında yer almaktadır.

³⁸ Bkz. “Münşe’at-ı ‘Atik” vr. 24b-27a; “Düstüru’l-İnşā” vr. 280b-283a. “11. Mektup” başlığıyla verilen bu mektubun özeti, çalışmamızda sayfa 24’te yer almaktadır.

Bayezid ve evladının öldürülmesinin, her iki tarafın huzur ve selameti için şart olduğunu, dile getirmesine rağmen Çavuş Başı Ali Ağa ile gönderdiği bu mektupta bundan bahsetmemiş olmasını Şerafettin Turan, Kanunî'nin Şehzadeler'in İran'da öldürülmelerini uygun görmemesine bağlamaktadır³⁹.

D. ŞEHZADE BAYEZİD VE OĞULLARININ ŞEHZADE SELİM'İN ADAMLARINA TESLİM EDİLMESİ VE ÖLDÜRÜLMELERİ

Şah Tahmasb'ın istekleri doğrultusunda Şehzade Bayezid ve oğullarını teslim almak için gönderilen Van Beylerbeyi Hüsrev Paşa başkanlığında, iki yüz kişilik Osmanlı elçi heyeti 16 Temmuz 1562'de Kazvin'e ulaştı. Hüsrev Paşa burada Şah Tahmasb ile yaptığı görüşmede, şehzadelerin teslimi karşılığında, Kanunî ve Selim'in pek çok ihsanlarda bulunacaklarını tekrarladı. Büyük vaatler karşısında daha fazla beklemeye lüzum kalmadığına kanaat getiren Şah Tahmasb, 23 Temmuz 1562 Perşembe günü, sakalı kesilmiş, sırtında eski bir elbise ve başında eski bir imame bulunan Bayezid'i Osmanlı elçilerinin karşısına çıkardı. Bu kişinin Şehzade Bayezid olduğuna dair Padişah'ın elçisi Sinan Ağa'nın teşhisiyle Şah, onu Çavuş Başı Ali Ağa'ya teslim etti. Selim'den aldığı emir doğrultusunda Ali Ağa Bayezid'i hemen oracıkta katlettirdi. Böylece 23 Ekim 1559 tarihinden itibaren Kazvin'de yirmi dokuz ay hapis hayatı yaşayan Bayezid öldürülürken; oğulları Orhan, Ahmet, Abdullah ve Mahmut da aynı şekilde boğdurulmuşlardı⁴⁰.

Osmanlı Şehzadeleri'nin bu şekilde katledilmeleri, aradaki mezhep ayrılığına rağmen, İran halkı tarafından nefretle karşılanmış, Osmanlı elçileri gittikleri her yerde taşlanmışlardı. Bunun üzerine elçiler daha fazla beklemeden, Bayezid ve oğullarının ilaçlanmış cesetlerini alarak, 1 Ağustos 1562'de Sa'd Çukuru'na doğru hareket etmişlerdi. Hüsrev Paşa, burada heyetten ayrılarak Van'a Beylerbelliği'nin başına dönmüş; Çavuş Başı Ali Ağa ise Sivas'a doğru yoluna devam etmişti. O zamana kadar vefat eden şehzadelerin İstanbul ya da Bursa'da defnedilmeleri geleneğine bağlı kalınmışken, Bayezid ve evladı Sivas surlarının dışına

³⁹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 133.

⁴⁰ Gaffârî, *Cihân-ârâ*, Tahran 1349, s., 306'dan naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 134-135.

defnedildiler⁴¹. Bayezid'in oğullarından geriye kalan ve daha sonra Bursa'ya götürülen üç yaşındaki beşinci oğlu Osman da katledilmekten kurtulamamıştı⁴².

Bu arada Şah Tahmasb, Bayezid ve oğullarının öldürüldüğünü birer mektupla Kanunî ve Şehzade Selim'e haber verdi.

Nitekim bu meyanda Şah, Hüsrev Paşa, Çaşnigir Başî Sinan Bey, Çavuş Başî Ali Ağa, Firuz Ağa'nın geldiklerini; Şehzade Bayezid ve oğullarını Sinan Bey'in huzurunda Ali Ağa'ya ve Firuz Ağa'ya teslim ettiğini bu haberi ulaştırmak üzere, Selim'e, Sinan Ağa ve Yesavül Başî Hüzeyin Ağa'yı; Padişah Hazretleri'ne de Ali Ağa ve i'timadı Ustacalu Korucu Muhammed Ağa'yı da gönderdiğini belirtiyordu.⁴³. Ayrıca Şah bu mektubunda, Şehzade Bayezid ve evladının Padişah'a ve Şehzade Selim'e teslimi konusunda yalan hikâyeler uyduranların amaçlarının Bayezid'in yaşaması ve fitne çıkarmak olduğunu zikrediyor. Bu sebeple söz konusu kişilerin cezalandırılmalarını talep ediyordu.

Şah'ın kendi el yazısıyla yazdığı mektuba cevaben, Şehzade Selim, Korucu Muhammed Ağa ile bir mektup gönderdi. Burada Selim: *"...bāġī-i 'anīd Bāyezīd ve evlādı mu'temed-i derġāh ve müstenid-i bārgāhımız olan ...'Alī Ağā'ya teslim olunup ve bu emr-i 'azīm fermān-ı pādīşāhī muķtezāsınca kemāl-i 'āṭifet ve iḥsānla taķdīm olunduġı iş'ār olunmuş, ...El-ḫakķ şān-ı şerīf-i sa'ādet-i āşāra lāyık ve sezāvār olan şıdķ u şafā ve 'uķūd u uhūd bābında vefā idī. Bi-ḫamdi'llāhi vel-menne şudūr u zuhūr buldı."* şeklindeki sözleriyle bu önemli işin bitirilmesinin aradaki anlaşmanın bir gereġi olduğunu ve bunu yaparak ahde vefa gösterildiğini söylüyordu. Ayrıca O: *"Ol menba'-i fażl u kerem ve merba'-i lütf ü şiyemüñ vüfür-ı 'avārif ü in'ām ve zuhūr-ı 'avāṭif ve ikrāmı muķtezāsınca vuķū' bulan 'aṭūfet ve iḥsān ve kemāl-i re'fet ve imtinān ol mertebeden mütecāvizdir ki, ķalem-i faşīḫu'l-lisān ve ifā-i merāmda müşārun ileyh bi'l-benān iken büşş-i i'tizāri bābında raṭbū'l-lisān ve raķam-i şāḫīḫu'l-beyān irād-i kelāmda şābitü'l-bürhān iken edā-i şükri ḫuşuşında 'azbü'l-beyān olā"* şeklindeki ifadeleriyle, bu işe karşılık beklenen armağanların ve

⁴¹ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 135.

⁴² Şerafettin Turan, a.g.e., s., 139.

⁴³ Şah'ın, Selim'e kendi el yazısıyla yazdığı mektubun sureti "Münşe'at-ı 'Atik" vr. 29b-30a; "Düstüru'l-İnşā" vr. 287a-287b arasında yer alan bu mektubun özeti, "14. Mektup" başlığıyla çalışmamızda sayfa 25'te bulunmaktadır.. Ayrıca buna benzer; "Münşe'at-ı 'Atik" vr. 36a-36b arasında bulunan bir mektup sureti yer almakta; bu suretin özeti, "18. Mektup" başlığıyla çalışmamızın 27. sayfasında verilmiştir. Biz bu mektupları değerlendirirken onları anlam bütünlüğü sağlanacak biçimde ele aldık.

ihsanların fazlasıyla verildiğini ifade ediyordu. Yine O, aslında Şah'ın, bu konuda gevşek davrandığı için özür dilemesini isterken diğer taraftan yumuşak ifadelerle talep ettiği ihsan miktarını açıkça belirtmesini tavsiye ediyordu⁴⁴.

Teslimden sonra Şah Tahmasb, Tebbet Ağa ile bir mektup daha göndermiştir. Şah Tahmasb, bu mektubunda: "...*be-mücib-i hüküm ve fermân-ı a'lâ hazret-i pâdişâh, Cem-câh setâre-sipâh ve emr ve işâret-i ân hazret-i pâdişâh-zâde-i kâmkâr ve hürşîd-i iştihâr be-muktezâ-yı 'ahd ve sügend-i hõd-i Sulţân Bâyezîd bâ çahâr püser der huzûr-ı ...Hüsrev Pâşâ ve mu'temedü's-selâtin Sinân Big Çâşnigîr, sa'âdet nişâb, iftihârü'l-e'âzım ve'l-a'yân, 'Alî Akâ Çâvîş Bâşî ve...Fîrûz Aķâ teslîm nemûd'* şeklindeki sözleriyle, Şehzade Bayezid ve dört oğlunu Hüsrev Paşa'nın huzurunda Sinan Çaşnigir'e, Ali Ağa Çavuş Başı'na ve Firuz Ağa'ya teslim ettiğini ve sözünde durduğunu söylüyordu. Aynı mektupta O, Turak Ağa'nın ve kendi adamları merhum Allahviren Ağa ve itimadi Beşaret Bey'in bu işi de önemli görev üstlendiklerini bildiriyor⁴⁵.

Şah'ın bu mektubuna cevaben Şehzade Selim, Bayezid konusunda fitne çıkarmaya çalışan sınır paşalarının, belirlenip hak ettikleri cezaya çarptırılmaları gerektiğine dair görüşün ve isteğin kendilerine malum olup, mütaala edildiğini, belirtmektedir. Bu hususta Şehzade, Şah'ın kendini bilmez birkaç nadanın yaptığı yakışsız davranışlardan dolayı üzülmemesini ve hatırının kırılmamasını rica ediyordu. Şehzade Selim, Allah'ın izniyle bu nifak erbabının hak ettikleri şahenşahlık siyasetine uğrayacaklarını söylüyordu⁴⁶.

Anlaşıldığı kadarıyla Tahmasb'ın Şehzadeler'in teslimine dair mektuplar göndermesinin esas amacı, hizmetine karşılık vadedilen armağanları almaktı. Aslında ona verilecek para ile diğer armağanlar, daha Şehzadeler'in katlinden önce, dördüncü vezir Pertev Paşa'yla Haziran 1562'de sınıra gönderilmişti. Lakin bunların Şah'a ulaştırılması epeyce gecikmişti. 1564 yılı Nisan sonlarında Şah o sırada, Bağdat Beylerbeyi bulunan Hüsrev Paşa'ya yazdığı mektupta; Şehzade Selim adına vadedilen armağanlardan hiçbir işaret, iz ve haber alamadığından yakınmıştı.

⁴⁴ Bkz. "Münşe'ât-ı 'Atîk" vr. 30a-31a; "Düstüru'l-İnşâ" vr. 287b-288b. "15. Mektup" başlığıyla verilen bu mektubun özeti, çalışmamızda sayfa 25'te yer almaktadır.

⁴⁵ Bkz. "Münşe'ât-ı 'Atîk" vr. 31a-34a; "Düstüru'l-İnşâ" vr. 288b-294a. "16. Mektup" başlığıyla verilen bu mektubun özeti, çalışmamızda sayfa, 26'da yer almaktadır.

⁴⁶ Bkz. "Münşe'ât-ı 'Atîk" vr. 34a-36a. "17. Mektup" başlığıyla verdiğimiz bu mektubun özeti, çalışmamızda sayfa 26'da yer almaktadır.

Nitekim Pertev Paşa'ya teslim edilen armağanlar, daha sonra Şarki Karaağaç Beyi İlyas ve Selim'in Kapıcı Başısı Mahmut Ağa tarafından Kazvin'e götürüldü ve Tahmasb'a verildi. Ancak daha önce 1.200.000 altın vaadedildiği halde 500.000 altın verildi. Bu miktarın 4.00.000'i Padişah'tan, 100.000'i de Şehzade Selim tarafından temin edilmişti. Bunun yanısıra Şah'ın kendisine altın işlemeli biniş takımları da bulunan on beş at; üç oğlu ile iki kızına ayrı ayrı kadife, atlas, kemha, skarlat, çuha gibi kıymetli kumaşlar ve taşlar armağan olarak edilmişti⁴⁷.

Görüldüğü gibi kendisine sığınan bir Osmanlı Şehzadesi'ni, maddi ve manevi çıkarı için kullanan İran Şahı, hem 500.000 flori gibi büyük miktarda "kan pahası" ve hem de Selim ve kendisi hayatta olduğu müddetçe bağlı kalacakları bir dostluk elde etmişti. Bu sonuç Safevi Devleti için büyük bir başarı sayılsa da; Şah Tahmasb yine de arzuladığı bütün isteklere kavuşamamıştır. Çünkü Bayezid ve evladının katledilmesi için Kanunî, Pertev Paşa ile gönderdiği armağanlarla yetinmişti, Kars'ın İranlılara bırakılması ve Bağdat'a iki İranlı görevlinin gönderilmesi hususundaki sözünü yerine getirmemişti. Bayezid meselesinde iki devlet arasında diplomatik temas ve geçici barış, Selim'in ve Tahmasb'ın ölümleriyle birlikte 1578 yılında Osmanlı-Safevi savaşlarının yeniden başlamasıyla sona erecekti. Neticede iki devlet arasındaki kalıcı barış 1639 yılında imzalanan Kasr-ı Şirin Anlaşması ile sağlanacaktı⁴⁸.

⁴⁷ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 673/1'den naklen Şerafettin Turan, a.g.e., s., 135-136.

⁴⁸ Şerafettin Turan, a.g.e., s., 136.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜNŞE'ÂT-I 'ATÎK'İN
EDİSYON KRİTİKLİ

TRANSKRİBE METNİ

Bismi'llāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm

Yetemennā bi-zikri'l-feyyāzi'l-kerīm, men kāne 'ale'l-himmeti fī sülük-i
tarīķi'l-mükarrabīn semiyü'l-himmeti fi'l-vüşüli ilā e'ālī maḳāmāti'ş-şiddīķīn

Dirīgā azdı 'ālimler meğer kim Olur olmaz yazar müftüler el-ḥaḳḳ
Zemāniñ irdi vaķt-i inķirāzi Kıyusından gider ḥaşmın rāzi.

Dil-i nādān-ı men emānet-i 'ışķ, hem ber-şettā-yı (?) ān kerem ber-dāşt, dest-i
ō çün be-ḥükm-i destürī, ez men ve ō ḥadī-yi ḳalem ber-dāşt, men ve ān dilber-i
ḥarābātī fī tarīķi'l-hevā.

Seher gencine-i şun'-ı Ḥudā'dur, Fütüh ebvābına miftāḥ-ı Ḥaḳḳ'dur
Seher āyine-i şıdķ u şafādur Saādet şem'idir, mişbāḥ –ı Ḥaḳḳ'dur

Üveys Paşa'ya

İmdād-ı te'yidāt-ı sübhānī ve is'ād-ı tevfiķāt-ı raḥmānī ile hemvāre fāyiz-i
esbāb-ı şādmānī ve ḥāyiz-i muḳaddimāt-ı kāmranī olmak ed'ıyyesi ihdāsiyle
merāsim-i muşāfāt-ı ḳadīmī ve levāzım-ı muvāsāt-ı şamīmī mürā'ātından soñra inhā-
i muḥlişāne olunır ki ārende-i varaķa-i meveddet-güster mużaffer bendeleri sāye-i
sa'ādet pīrāyelerinde gönüllü keddüğine/gökülilü gedükine? mutaşarrıf olup sābiķan
istīzān ile bu cānibe gelmiş idi. Ḥālā şeref-būs bisāt-ı sa'ādet-menāṭ ile müstes'id
oldukda ḳarīn-i nażar, 'ināyet-eşer buyurılıp derilceği ḥuşuşında 'ināyet-i kāmileleri
bī-dirīg buyurıla ki şudūra gelen mekārim-i celīleleri maḥallinde vāķı' idüğü 'ılmim
şümullerine ḥāfī olmya. Hemvāre āf-tāb-ı sa'ādet ve iclāl, tābān ve raḥşān bād.

Min Muḥlişi'l-faḳīr Sa'deddīn

Ruviye 'an Ebī Hureyre raḳıya'llāhü 'anhü ḳāle: Ḳāle Rasül'üllāh şalle'llāhü
'leyhi ve sellem: *"Men şallā 'aleyye külle yevmin ḥamse-mie merreten lem yefteķir
ebeden, ey lā-yeşīru faḳīran"*¹ Ravāhü şāḥıbü'l-Firdevs.

Kamkār-ı eḳşar-ı ḳudret tā ebed ma'mūr-bād ve zi cemāl-i 'ızz ü cāhet dīde-i
bed dūrbād, naḳl-i semm-i Edhem ve keddī semendet dāyimā, ḥaḳka-i güş-i Cem ve
tāc-ı ser fağfūr bād. Vaḳafe hāze'l-kitābe ḥasbe'l-merzāti'llāhi'l-Meliki'l-Vehhāb
'Alī b. Ḥasanel-Ḥāc Muḥammed....'anhüm afüvvü'l-'aliyyü'ş-Şamed

¹ e'd-Deylemī, *e'l-Firdevs bi-me'şūri'l-Ḥiṭāb*, Dāru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, Beyrut 1986, C. II, s.,
131.

İstaşhabe yedeyi'l-faķır Muştafa bin el-müştehir Bozdak-zāde/Bozok-zāde? –lā-
..... ebeden-[vr. 2b]

1.

**‘İşyān ve Tuğyān İden Sulţān Bāyezīd Konya’da Muḥārebeye bi-‘Avni’İllāhi
Münhezim Olup Kızılbaş’a Firār Eyledikte Şāhib-i Sa’adet -Ṭāle Beķāhu-
Ḥazretleri Cānibinden Ṭalebi İçün Turak Ağa ile İbtidā Gönderilen Nāmenū
Şūretidür²**

Ṭahmāsb Şāh³

‘Ālī-menķabet, ma‘ālī-rütbet⁴, Dārā-ḥaşmet, Ferīdūn-şevket, Ḥurşīd-rāyet, Cemşīd-āyet⁵, übüvvet-maāb, fütüvvet-nişāb⁶, salţanat-āyāb⁷, devlet-intisāb, ‘izzet-iktisāb, mālīk-i memālīk-i ‘Acem, vāhib-i mevāhib-i kerem, lā-zāle maşşūran bi-‘avni’İllāhi ve manzūran bi-‘ayni’İllāhi ve vüfūd-ı kavāfil-i de‘vāt-ı şādikāt-i⁸ şālīḥāt icābet-i āyāt ve cünūd-i navāfil-i taḥıyyāt-ı vāşīķāt-ı ḥālīşāt⁹ istiṭābet-i¹⁰ gāyāt fī ‘umūm-i evķāti’l-guduvvāti ve’l-‘aşıyyāt sefere-i kirām-ı kerāmet-simāt¹¹ ile tuḥfe-i cenāb-ı¹² cennet-şīfāt kılındıktan soñra zamīr-i münīr-i āf-tāb nazīre ki fi’l-ḥaķīķa mişbāḥ-ı şabāḥ-ı sa’adet ve miftāḥ-ı künūz-ı siyādetdür. Enhā-i muḥıbbāne ve enbā-i muḥlişāne¹³ budır ki el-ḥāletü ḥāzihī düde-i sütüde-i Āl-i ‘Oşmān’da¹⁴ şehzādeler

² “Düstüru’l-İnşā” vr. 248a’da ilgili mektub şöyle başlamaktadır: “Merḥūm cennet mekān Sulţān Süleymān Hān ‘aleyhi’r-raḥme ve’l-ḡufrān zamānında ‘işyān ve tuğyān iden Sulţān Bāyezīd Konya’da Selīm Ḥān ile muḥārebeye münhezim olup diyār-ı ‘Acem’e firār itdıkde ṭalebi için ṭaraf-ı Selīm Ḥān’dan Ṭurāķ Aġa ile ibtidā Şāh Ṭahmāsb’a gönderilen nāmedir”; “Münşeāt-ı Selāṭīn” adlı eserde II.cilt s.240’ta başlık: “Şehzāde Bāyezīd İrān ṭarafına gitdikde İrān Şāh’ma işdār buyurulan Nāme-i Hümāyūnuḥ şūretidir” şeklinde yer almıştır; Süleymaniye Kütüphanesi Reīsü’l-Küttāb Bölümü 895 numarada kayıtlı “Mecmū’a-i Mekātīb-i Mülūk” adlı yazma eserde vr.32a’da ilgili mektup başlığı: “Şehzāde Sulţān Bāyezīd ile Sulţān Selīm muḥārebeye itdıklerinde Bāyezīd maġlūb olup Kızılbaş’a firārında Sulţān Selīm Ḥān ṭarafından Şāh Ṭahmāsb’a yazılandır” şeklinde getirilmiştir.

³ “Ṭahmāsb Şāh” ifadesi sadece “Münşeāt-ı ‘Atīķ”te yer almaktadır.

⁴ “Mekātīb” adını verdiğimiz “Reīsü’l-Küttāb 895 numara”da kayıtlı “Mecmū’a-i Mekātīb-i Mülūk”te “ma‘ālī rütbet” ifadesi “dārā-ḥaşmet” ifadesinin önünde yer almıştır.

⁵ “Ferīdūn Bey” adını verdiğimiz “Mecmū’a-yı Münşeāt-ı Ferīdūn Bey”de II.cilt 240.sayfada bu ifade “Cemşīd-rāyet” şeklinde olup, ayrıca “Ferīdūn-şevket, Ḥurşīd-rāyet” ifadeleri bulunmamaktadır.

⁶ Bu ifade “Ferīdūn Bey”de bulunmamaktadır.

⁷ Bu ibare “Ferīdūn Bey”de “Salţanat-āyāt” şeklinde yer almış; “Mekātīb”de ise “Devlet-intisāb, ‘İzzet-iktisāb” ibarelerinden sonra getirilmiştir.

⁸ “Ferīdūn Bey”de bu ibarenin yerine “şāfiyāt” ibaresi getirilmiştir.

⁹ “Ferīdūn Bey”de “vāşīķā-ı ḥālīşāt” ibareleri yoktur. Bunun yerine “fāihāt” ibaresi getirilmiştir.

¹⁰ “Ferīdūn Bey”de bu ibare “iṭābet”; “Mekātīb”de ise “isticābet” şeklinde gelmiştir.

¹¹ “Ferīdūn Bey”de bu ibare yerine “sebeḥāt” ibaresi getirilmiştir.

¹² “Ferīdūn Bey”de bu ibare yoktur. “Tuḥfe” ibaresinden sonra “Meclis” ibaresi getirilmiştir.

¹³ Bu ibare yerine “Ferīdūn Bey” ve “Mekātīb”de “Dostāne” ibaresi yer almıştır.

silkinde münselik ve munhâriṭ¹⁵ iken “*Inne hū leyse min ehli-ke*”¹⁶ hıṭāb-ı mu‘ciz niḳābına¹⁷ mahrem olan ‘āḳḳ-ı bed-a‘rāḳ nā-ḫalef, bed-baḥt-ı bī-devlet ve bī-şeref pīr u Mervān ve Yezīd nāḳız¹⁸ ḫuḳūḳ-ı übüvvet Bāyezīd, āyet-i kerīme-i “*Ve bi’l-vālideyni iḥsānen*”¹⁹ ḫükmünden ğāfil “*Eṭī’u’llāhe ve eṭī’u’r-rasūle ve ülü’l-emri minküm*”²⁰ emrinden cāhil²¹ olduğına bināen dāimā şeḳāvet ü şenā‘ate māil olup nāgehān fermūde deyu ve²² şeyṭān gibi sālīk-i mesālīk-i ‘ışyān u ṭuġyān olup ḳattā‘u’t-ṭarīḳ olan yigirmi-otuz bin miḳḳārı²³ düzdān-ı bī-tevfīḳ kendüye ḳarīn u refīḳ olıcak āheng-i cenk ve fesād idüp taḫrīb-i bilād ve ta‘zīb-i ‘ibād ve nehb-i emvāl ve ḳaṭ‘-ı insāl²⁴ iderek Amāsiyye‘den Ḳaramān‘a ittīşāl bulup ve‘l-ḫāşıl bāġī-mişāl üzerüme gelüp dest-ġāh-ı uḫuvveti pāy-māl, niçe eyyām u leyāl bu muḫibbiñizle cenk ü mecdāl²⁵ ve ḫurüb²⁶ u ḳıtāl itdükte Ḥaḳḳ sübhānehū ve Te‘ālāniñ ‘avn²⁷ ü ‘māyeti²⁸ ve “server-i kâināt ‘aleyhi eḫḫālū’ş-şalavāti ḫazretlerinüñ tevessül-i mu‘cizāt fāyiḍatü’l-berakāti ve evliyā-ü’llāhi’l-‘ıẓām ḫazretlerinüñ ḫayr du‘āsi bir-leh”²⁹ “*Ve inne cündenā lehümü’l-ġālibün*”³⁰ maḳarrā-i³¹ garrası bu cānibe merhūn olup fetḫ u nuşret cānib-i ḫayır-hāhıñıza rāci‘ ve kesr u

14 “Öşmān” ibaresinden sonra “Ferīdün Bey”de diġer eserlerde olmayan “Eskene-hümü’llāhü Ferādise’l-Cināniñ” ibāresi yeralmaktadır.

15 Bu ibare “Ferīdün Bey”de “münselik” ibaresinden önce kullanılmış “Mekātib”de ise yer almamıştır.

16 Bkz. Kur’an-ı Kerim, 11/Hud Suresi, 46

17 “Ferīdün Bey”de “mu‘ciz niḳābına” ibaresi yeralmamaktadır.

18 “Ferīdün Bey”de “‘āḳḳ” ifadesinden sonra gelen ibare : “‘āḳḳ-ı bed-baḥt ve i‘rāḳ nā-ḫalef ve bī-devlet ve bī-şeref vetir-i murāddan devr ve ba‘id nāḳız” şeklinde yeralmıştır.

19 Bkz. Kur’an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 83; 4/Nisa Suresi, 36; 17/İsra Suresi, 23

20 Bkz. Kur’an-ı Kerim, 4/Nisa Suresi, 59

21 “Ferīdün Bey”de “cāhil” ibaresi yerine “zāhil” ibaresi getirilmiştir.

22 “Ferīdün Bey”de bu ibare yerine “merdūd dīvān” ibaresi getirilmiştir.

23 Bu ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

24 Bu ibare “Ferīdün Bey”de: “ve te‘zīb-i ‘ibād ve ḳatli-i ensāb ve nehb-i emvāl” şeklinde gelmiştir.

25 Bu ibare “Ferīdün Bey”de “cidāl” şeklinde; “Mekātib”de ise “cenk ü mecdāl” ibaresi, “ḫarb ü ḳıtāl” ibaresinden sonra getirilmiştir.

26 Bu ibare yalnızca Münşe‘at-ı ‘Atīḳ’ta “ḫurüb” şeklindeymi olarak kullanılmış; “Düstüru’l-İnşā”da, “Ferīdün Bey”de ve “Mekātib”de “ḫarb” şeklinde tekil getirilmiştir.

27 “Mekātib”de “‘avn” yerine “‘ayn” getirilmiştir.

28 “Düstüru’l-İnşā”da ibare “‘māyāti” şeklinde cemi‘i getirilmiştir

29 “Sürür...ber-leh” şeklinde tırnak içinde gösterdiğimiz ibarenin yerine “Ferīdün Bey”de: “ve Pādīşāh ḫallede’llāhü ‘omrahū ilā yevmi’l-ḳıyām ḫazretleriniñ ḫayr du‘aları berrakātiyla” ibaresi yeralmış, ayrıca “eḫḫālū’ş-şalavāt” ibaresinden sonra “Düstüru’l-İnşā”da tezimizde ve diġer eserlerde bulunmayan. “ve ekmelü’t-taḫıyyāt” ibaresi getirilmiştir. Yine “berle” ibaresi yerine “Düstüru’l-İnşā”da “berakātiyla” ibaresi yeralmıştır.

30 Bkz. Kur’an-ı Kerim, 37/Saffat Suresi, 173

31 Bu ibare yerine “Düstüru’l-İnşā”da “maġzā”; “Ferīdün Bey”de “ma‘na”; “Mekātib”de ise “mu‘arrā” ibareleri getirilmiştir.

hezîmet bâğîlere vâkı' olup a'vân u enşâr-ı munkaṭı'u'l-âşârınıñ³² ekşeri ṭu'me-i şîr-i şimşîr ve hedef-i nîze vetîr olup sancakları ve bayrakları ve cümle yât ve yarakları ellerinden alınıp nefâyis-i emvâl ve ḥasâyis-i eşkâli maḥall-i kıtâlde bıragup³³ “*Men necâ bi-ra'sihî feḫad rabiha*”³⁴ ḥadîşini ezber idüp kendüsi 'ür [vr. 3a]³⁵

Meyl eyledik eğerçi cihânun belâsına Âdem bihiştî dâneye şâtdı o ḥale ben
Nüşîne nişî deymedi bâlî belâsına Beñzerse böyle beñzese oğul atasına

Âb-ı Revân'a bak ki göñülde komaz gubâr

Küyînda kıl nazâr gözümün mâ-cerâsına

Ṭurak Ağâ bendeñüz gönderilüp ba'zı ağız ḥaberleri daḥi ısmarlanmışdur. 'İnde'l-vüşûl hemdem ḫabûl vâkı' olması me'mûl ve mes'ûl olunur. Bâķî ve'd-du'â evvelen ve âḫıran zâhıran ve bâṭınen.

2.

Bu Mektûb Muḫâbelesinde Şâh Tahmâsbğîr ve Ol Cānıbden Ṭurāk Ağâ ile ve İrşitî Ağâ Nām Elçisi ile Gönderdüğü Nāmeniñ Şüretidir³⁶

Mu'izzen li-salṭanati ve'l-ḥaşmeti ve's-şevketi ve'l-'azameti ve'l-übbeheti ve'n-nişfeti ve'r-re'feti ve'l- iḥsāni Sulṭān Selīm Ḥān b. Sulṭān Süleymān Şāh Ḥān.

Hüdhüdî âmed furû-tâc-ı kerâmet ber-sereş

Māye-i iḫbâl u devlet beste ber-bâl u pereş

Nāme-i çün nāfe-i Çîn beste sergez-i bü-yi ân

Yâft bü-yi cān meşāmm-ı dil çü be-güşâdem sereş

Nigāşte-i gülek nevâdir-beyân

Ve raḫam zede-i ḥāme-i cevâhir³⁷-fişân

³² “Munḫaṭı'u'l-âşâr” ifadesi “Mekâtib”de yeralmamaktadır.

³³ “Bıragup” ibaresi, “Mekâtib”de kullanılmamıştır.

³⁴ Bkz. İbn-i Asâkir, *Muhtasar Tārîḫ-i Dımeşk*, Dâru'l-Fıkr, Dımeşk 1984, C. I, s., 671.

³⁵ Münşe'ât-ı 'Atîḫ'te mektubun bundan sonraki metninde son üç mısrasına tekabül eden kısmı hariç Metin eksik bırakılmıştır. Mektup suretinin eksik kısmını “Düstüru'l-İnşâ”dan tamamladık.

³⁶ “Düstüru'l-İnşâ” vr.250a'da yani “Nüşa B”de mektup suretinin başlığı şöyledir: “Bu mektûb Muḫâbelesinde Şâh Tahmâsb-Ğîr ve ol cānıbden Ṭurāk Ağâ ve İrşitî Ağâ ile gönderdüğü nāmedir”; “Mekâtib”de vr.34a'dan başlayan mektubun başlığı şöyledir: “Nāme-i merḫûme Şâh Tahmâsb'dan vârid olan cevâb-nāme şüretidir

³⁷ “Düstüru'l-İnşâ”da “cevher” şeklinde müfredi kullanılmıştır

Ki münşiyân-ı belâgat-nişân-ı, hazret-i³⁸ ferzend-i ercümend-i nâmdâr, şehzâde-i civân-baht-ı kâmkâr, “Husrev-gerdün-ı vaqâr-ı kamer-i âsâr”³⁹, neqâve-i selâtin-i zevî’l-ihtidâr, hulâşa-i pâdişâhân-ı⁴⁰ ‘âlî miqdâr, lücce-i bahr-ı ‘adl u ihsân, müceddid-i kavânin-i âbâ-i ‘âlî mekân, muhyî-yi âsâr-ı ecdâd-ı refî‘u’s-şân, hâvî-i şemâyil-i: “*Le-ğad hâlağ-ne’l-insâne fi-ahseni taqvim*”⁴¹, hâyiz-i⁴² haşâyil-i: “*İllâ men ete’llâhe bi-ğalbin selim*”⁴³, mażhar-ı kerîme-i: “*Fe-beşşer-nâ-hu bi-ğulâmin halim*”⁴⁴

Dıraşşân-ı gevherî ez burc-ı şâhî	Cihân ez pertev-i re’yeş münevver
Nemüdârî zi elţâf-ı İlâhî	Zi bû-yi halk-ı o ‘âlem mu’atţar
Hem ez halk-ı kerîmeş dehr ma’mûr	Zehî der mülk u dîn firûzî ez tû
Hem ez zât-ı selîmeş çeşm-i bed dûr	Cihân-ra ţâlî’ behrûzî ez tû
Muzaffer bâdet ez devlet-i nişâne	Dilet ber-ârzû-hâ kâmrân bād
Me-bādâ bi-tû yek-sâ’at-ı zamâne	Her ân-çet arzû hâhed hemân bād

Negîn-i hâtem-i Süleymânî

Cevher derc-i kâmkârî ve kâmrânî.

Zû’l-mecdi’l-‘azîm⁴⁵, semmiyyü⁴⁶ cedduhu’l-kerîm, refe’allâhu Te’âlâ livâe saltanatihî ve haşmetihî ve iğbâlihî ve re’fetihi ve şevketihî ve iclâlihî ‘alâ şafağati’l-ezmân, ki sübha-i beyân der silk-i cevâhir-i me’ânî ve mezâmîn-i belâgât âyîn keşîde bûdend. Der eşref-i evkât, ve eyemen-i sâ’ât, ez îrâd-ı sa’âdet-nişâb mu’temidu’s-selâtin, Kemâlû’d-dîn Tûrâğ Âğâ Mirâhûr Bâşî be-mütâla’â-i muhibb-i hayr-hâh resîd. Ve fehvâ-yı muhabbet-i entümâ, ân-ki meş’ar ber-teşdîd-i mebânî muhabbet u dâd ve te’kîd-i kavâ’id meveddet⁴⁷ u ittihâd” bûd, mûcib-i izdiyâd-i i’tikâd ve rusûh-ı i’timâd kerdend. Li-hâzâ şerâyif-i teslîmâtî ki ez şemâyim ân nesâyim-i vifâğ ve vefâ mütenssim şevd ve leţâyif-i da’vâtî ki ez nesâyim ân şekâyik-ı şıdğ ve şafâ

³⁸ “Mekâtib”de buraya kadarki metin bulunmamaktadır.

³⁹ Tırnak içinde gösterdiğimiz ibare “Mekâtib”de bulunmamaktadır

⁴⁰ “Mekâtib”de “Pâdişâhân-ı” ibaresi yerine “Kâm-kârân-ı” ibaresi kullanılmıştır

⁴¹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 95/Tin Suresi, 4

⁴² “Mekâtib”de bu ibare yerine “hâvî-i” ibaresi kullanılmıştır

⁴³ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 26/Şuara Suresi, 89

⁴⁴ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 37/Saffat Suresi, 101; Ayrıca bu ayet-i kerimeden sonra “Düstûru’l-İnşâ”da “Nazm”; “Mekâtib”de “Meşnevî” denilerek devam edilmiştir.

⁴⁵ “Mekâtib”de “zû’l-mecdi’l-‘azîm” ifadesi yerine “şâhibü’l-mecdi’l-‘azîm” denilmiştir

⁴⁶ “Mekâtib”de bu ibare yerine “hem-nâm” ibaresi kullanılmıştır. Ayrıca “Mekâtib”de buradan itibaren genellikle metnin tercemesi verilmiştir.

⁴⁷ “Düstûru’l-İnşâ”da bu ibare yerine “muhabbet” ibaresi kullanılmıştır

mütebessim kereded. Maşhûb-ı kavāfil muḥabbet ve muvālāt ve maḥmûl-ı revāḥil muşādeķāt ve muşāfāt, müttaḥif ve mehdî gerdānide.

Ḥakkā ki [vr. 3b]: Hemegî ḥayr-ı nehmet ber-tezā'uf-ı cāh u celāl ve terādūf-i eşnāf devlet ü iķbāl ve intizām esbāb-ı sa'ādet-mendî ve iltiyām revābıt-ı peder-i ferzendî, maşrūf ve me'tūf bûde ve hest ricā-i Vāşık ki, āşār-ı ān 'alā ta'aķubi'l-edvār, ber-şafāyih-i rûzgār ve şaḥāyif-i leyl ü nehār, bāķî maned. Ve çün esās-ı 'ahd u mişāk ve bünyān-ı muḥabbet ü vifāk ki fî-mā beyn muḥibb-i şādiķu'l-vidād ve a'lā ḥazret-i ḥāķān-ı Skender-cāh, Süleymān-sipāh, zill-i İlāhî-yi şehinşāhî mümeḥhid geşte, mānend-i metānî⁴⁸ “*seb'an şidāden*”⁴⁹ muḥkem ve üstüvār est. Ve bi-ḥamdillāhi Te'ālā hemegî himmet-i ṭarafeyn maşrūf ān-ki āşār-ı feyz ve mevāhib-i ān çün siḥāb-ı Nīsān ber-'umūm-ı 'ālemiyyān fāyiz bāşed. Yaķın ki ān ḥazret-i 'ālî menzilet ber-iķtifā be-vālid-i mācid-i 'azîmü's-şān, semmiyyü'l-mekān nemūde. Hemvāre der istiḥkām-ı ān esās-ı ḳaviyyü'l-erkān ve rusūḥ-ı 'ahd u peymān-ı işān kûşide be-muķtezā-yı: “*Ve evfū bi'l-'ahdî, inne'l-'ahde kâne mes'ulā*”⁵⁰. Ez 'uhde-i vezāyif-i 'ahd u mişāk ki āyîn-i civānān ve muḥikk-i i'tibār-ı civān-merdān, est birün āyend.

Nazm⁵¹:

Ān-rā men-ger ki zū-fünün āyed merd
Der 'ahd u vefā ne-ger ki çün āyed merd
Ez 'uhde-i 'ahd eger birün āyed merd
Ez her çe gümān-berî füzün āyed merd

Ba'de ez ihdā-i tuḥaf-ı da'vāt-ı muḥabbet āyāt-ı meşhūd re'y-i şavāb-nümā mî-gerdāned ki şerḥî ki der bāb ḥazret-i şehzāde-i Sultān Bāyezid ve bî-edebî-hā-i ō ki ez rû-yi cehl⁵² ve civānî be-ḥilāf-ı mażmûn-ı şidķ-ı meşḥûn “*riżāi'r-rabbi fî-riżāi'l-vālid*”⁵³ nisbet be peder-i şāḥib-i devlet, müşteri-yi sa'ādet, 'azîmü's-şān, Skender-nişān-ı hōd ve peyrūyeş-hā ve bî-ṭariķ-hā bā ān ḥazret ki birāzer-i mehter be-menzilet

⁴⁸ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare “meşānî”şeklindedir

⁴⁹ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 72/Nebe' Suresi, 12.

⁵⁰ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 17/İsra Suresi, 34.

⁵¹ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare yerine “rubā'î” denilmiştir.

⁵² Bu ibare “Düstüru'l-İnşā”da yeralmamıştır.

⁵³ Bkz. Celāleddin 'Abdurrahmān b. Ebî Bekr es-Suyûtî, *el-Cāmi'u's-Şaġîr fî-Eḥādîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Mustafa el-Bābî el-Halebî Matbaası, Kahire 1982, C. II, s, 25.

pezerend: “*Hakku kebiri'l-veled 'alā sağırihim ke-ħakki'l-vāliidi 'alā veledihi*”⁵⁴, ber zimmet-i ō dārend merķūm-ı raķam-i muħabbet ve iħlāş fermūd būdend. Be-muṭāla'a-i muħibb⁵⁵ nīk-ħāh resīd ve be-nażar-ı inşāf der mezāmīn-i ān te'emmül nemūde, envār-ı ħaķīķāt ve ħaķķıyyet ez muṭāla'a-i ān be-vuzūħ peyvvest. Fi'l-vāķi' ān-çe derān bāb nigāşte, gülek-i sa'adet raķam şode būd, maħz-ı şıdķ ve muṭābıķ vāķi' est. Fe-emmā çün ez kemāl-i ħāvf ve bīm-i ğāżab-ı şāhāne endişe-i leşker-i nuşret-eşer ki derān eyyām ber-ser-i ō hücum daşte, ez āşār “*yevme yefirru'l-mer'ü min eħihi*”⁵⁶ rā be-re'yü'l-'ayn müşāhede nemūde, binā-ber ķā'ide-i düsti ve rābıta-i ħuşūsiyyet ve yegānegi ki “fi-mā beyne” müekked ve mustaħkem est, nezd-i in muħibb āmede ki muħliş rā vesile-i der-ħāh günāh ve istiġfār sāzed. Ma'zeret-i ō şuret-i ķabül dāred. Ve çün bi-hamdillāhi Te'ālā nezd-i düşmenān-ı ān silsile-i 'aliyye ne-refte ve be-sezā-i cezā-i a'mālī ki ez-u şadır şode būd resīd. Ve ħālen be-zebān 'acz ve inkisār, ķāyil be-günāh ve ez kerde-hā nādım ve 'özr-ħāh est.

Ve her āyiine be-muķtezā-yi: [vr. 4a] “*Eħabbü'l-umüri ile'llāhi Te'ālā*”⁵⁷ *el-afvü 'inde'l-ķudreti ve'l-ħilmü 'inde'l-ğāżabi*”⁵⁸ bā ō 'amel kerden ve şive-i 'aṭüfet mebzül dāşten müstelzim-i rızā-i İlāhi ve ħoşnüdī ħāzret-i risālet-penāhi şallā'llāhu 'aleyhi ve sellem est. Ve emr u işāreti ki 'ālī-ħāzret-i pādişāh, encem-i sipāh, mazħar-ı lütf-i⁵⁹ İlāh, der bāb-ı giriften-i şehzāde-i müşārün ileyh ve siporden-i ber-ān ħāzret fermūde būdend, ħaķķa ki ān şive-i şı'ār-ı muħalliş ve ecdād-ı ābā-i kirām ne-būde. Belki der ezmine-i sābıķ erbāb-ı cerāyim ve günāh ki ez ters u bīm-i ķahr-ı selātin-i cihān, gorıhte, penāh-ı ber ān silsile-i 'aliyye mi-borde end. Binā-ber mürā'āt ve hürmet ve meyāmin-i berekāt-ı işān günāhān-ı ān-kes be-'afv-ı maķrūn mi-geşte ve ez 'uķübet-i ķatlı u ķışāş ħalāş mi-borde end. Ve ez āncā-ki muķtezā-yi mürāhim ve mürüvvet-i pādişāhi ve taħalluķ-ı ān pādişāh-ı nīkū-nihād be-aħlāķ-ı İlāhi est, çün ħuşūş-ı in müdde'ā ve firistāden-i ō bedān şavb be-aħsen-i vechi müyesser est, ihtiyāc be-giriften ve teslīm kerden nīst. Ve çün “in muħibb kitābet rā piş-i”⁶⁰ ħāzret-i Sulṭān Bāyezīd ħānd ve be-giryeye u zārī der-āmed ki ān taķşirāt ve

⁵⁴ Bkz. Celāleddīn es-Suyütī, a.g.e., C. I, s, 153-154

⁵⁵ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare “muħabbet” şeklindedir.

⁵⁶ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 80/Abese, 34.

⁵⁷ “Düstüru'l-İnşā”da “Te'ālā” ibaresi bulunmamaktadır.

⁵⁸ Bkz. e'd-Dineveri, *el-Mücalese ve Cevāhiru'l-İlmi*, Dāru İbn-i Hazm, Beyrut 2002, C. I, s., 373, Hadis No: 1730.

⁵⁹ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibarenin cemi'si olan “elṭāf” ibaresi kullanılmıştır.

⁶⁰ Tırnak içindeki ibare “Düstüru'l-İnşā”da şöyledir: “in muħibb-i rā ān-ı kitāb rā piş”

günāhān ki ez men ser-zede, eger me-rā kıabl ez iltimās ve der-ḥāh-ı günāh be-firistīd, nāyire-i ḡāzab-ı şāhāne müşte‘il geşte, me-rā nīz be-ṭarīḳ-i Sulṭān Mustafā be-ḳatlı ḥāhed resānīd. Li-hāzā bināber mülāḥaza-i nāmūs-ı salṭanat ve pādīşāhī kitābetī müştemil ber-istid‘ā-i ‘afv ve günāhān ve zellāt-ı ō nivişte, mu‘temed-i ḳadīmī, ‘umdetü’l-e‘āzīm, Zeynü’d-dīn ‘Alī Āḡā-i Yüzbāşī Ḳāçār rā ki ez mu‘temedān-ı ḳadīm ĩn silsile est, maşḥūb-ı ĩlçī be-dergāh-ı ḥāzret-i sulṭān Skender-nişān firistādīm ve iltimās-ı ān fermūdīm ki cerāyim ve taḳşīrāt-ı ō rā be-muḥliş-i ḥayr-ḥāh baḥşīde, menşūr-ı sa‘ādet-nişān ber-istimālet-i şehzāde-i mūmā-ileyh şefḳāt kerde, revāne-i ĩn şavb gerdānend ki ḥāzret-i şehzāde rā ez nevāyir-i ḡāzab-ı pādīşāhāne muṭmain sālhte. ĩn muḥıbb ber-ān-çı lāyık-ı devlet ve nāmūs-ı salṭanat-ı cānibeyn bāşed, be-taḳdīm resāned.

Eknūn çūn ān salṭanat-penāh muḥliş rā der kitābet pezer nivişte end, teraḳḳub-ı ez-ān ferzend-i ḥamīde-ḥişāl ve ān ser-rişte-i salṭanat ve iḳbāl ān-ki muḳteżā-yı ān nispet ve ri‘āyet-i mertebe-i pezer ve ferzendī rā manzūr ve melḥūz dāşte. Ān-çe derīn müddet ez rū-yi cehl ve nādānī ez şehzāde-i mūmā-ileyh ser-zede, bi’l-küllıyye ḳalem-i ‘afv ber-cerīde-i a‘māl ve ef‘āl-i ō keşīde. Ez ḥātır-ı ‘ātır-ı maḥv mūnsī fermāyed ve ez rū-yi mihr ve muḥabbet ve birāzeri⁶¹, ve ḡāyet mihr-bānī ki şīme ve şīve-i bozorgī ve mihrī-st, ez intikām-ı ō ḡūzaşte der maḳām-ı lütf der-āyend. Ve be-maźmūn-ı ‘atūfet-i meşḥūn: “*İnnī ene⁶² eḥūke fe-lā tebteis bi-mā kānū yef‘alūn⁶³*”, ō rā dil-i ḳavī sahte ve zebān-ı mülāyemet dil-cū-yi ḥātır-ı⁶⁴ ō rā ez cānib-i ḥōd ve a‘lā [vr. 4b] ḥāzret-i ḥāḳānī muṭmain sāzed.

Beyt:

Be-şīrīn zebānī ve lütf ve ḥōşī
Tevānī ki pīlī be-mūyī keşī

Ve çonān nūmāyend ki ‘ināyet-nāme-i nāmī ān-ḥāzret be-ĩn cānib resed ve ān ferzend hem kes mu‘temid-i ḥōd bā-kitābet-i şerīf be-firistend. Mā nīz ber-vefḳ-ı rızā ve müdde‘ā-yı ĩşān çonānçe muḳteżā-yı nāmūs-ı salṭanat ve ādāb-ı selāṭīn kāmḳār-est, be-mūcibī ki ḥātır-ḥāh-ı ĩşān bāşed be-‘amel āverīm. Ve eger şemerāt-ı āmorzeş ve ḡufrān ve netīce-i ‘uḳūḳ-ı ‘ışyān rā ki ber-vefḳ-ı āyāt ve ehādīş be-ḥaseb-i

⁶¹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “birāderī” ibaresi yer almaktadır.

⁶² “Düstüru’l-İnşā”da “ene” ibaresi bulunmamaktadır.

⁶³ Bkz., Kur’an-ı Kerim, 11/Hud Suresi, 36.

⁶⁴ “Düstüru’l-İnşā”da “ō rā” ibaresi “dilcū-yi ḥātır” ibaresinden önce getirilmiştir.

tecrübe-i imtiḥān ber-zāmīr-i münīr-i zāhir ḥāhed būd, melḥūz-ı ḥāṭir ḥāṭir daṣte, der muḳābele-i bedīn-hā⁶⁵ ve bī-ṭarīḳ-hā-i ō mahz-ı nīkī ḥōd be-‘amel āverīd. Lā-ṣekk fāyide ve eṣer-i nīkī ki bā ō kerde baṣīd be-re’yü’l-‘ayn ḥāhed dīd. Ve bed-endiṣ bī-ṣübhe sezā-yı bed-hiṣ ḥāhed resīd.

Nazm:

Niküyī kon be-dān kū bā tū bed-kerd Çū āyīnī nikū kārī ve nīkū sāz
Kezān bed-raḥne der iḳbāl-i ḥōd kerd Ne-kerded ber-tū cuz ān ne-küy-bāz

Ve der berāber-i beyt Ḥāzret-i Şeyḫ Muṣliḫü’d-dīn Sa’dī -rahmetu’llāh ‘aleyh- ki der kitābet-i şerīf niṣiṣte būdend ki:

Beyt:

Niküyī bā be-dān kerden çonān-est
Ki bed-kerden be-cā-yi nīk-i merdān

İn kıt‘a hem ez Gülistān-ı Şeyḫ-i bozorgvār est. Be- ḥāṭir-i hutūr nemūd⁶⁶ ve hemānā ki in maẓmūn be şīve-i mürüvvet ve iḥsān-ı enseb ve aḳreb⁶⁷ ḥāhed būd.

Ḳıt‘a⁶⁸:

Ferīdūn goft naḳḳāşān-ı Çīn rā
Ki in ber-gerd-i ḥargāheş nivīsend
Bedān-rā nīk dārā-yı merd-i hoşyār⁶⁹
Ki nīkān her kocā bāşed ‘azīz end

Ve cihet-i teblīḡ-i in risālet-i i‘timādī ‘umdetü’l-e‘āzım ve’l-a‘yān Seyfū’d-dīn İrşitī Āḡā-i Zū’l-ḳādir rā⁷⁰ ki pezer ber-pezer nīk-baḥtān ve mu‘temedān-ı şādıḳ-ı mā-st, hemrāh-ı mu‘temedu’l-ḥavāş ve’l-a‘yān Ṭūrāḳ Āḡā-i müşārun ileyh kerde, revāne-i mülāzemet kerdānīdem. Ve ba‘zı ḥikāyāt be-zebānī be-berend ve sıfāriş fermūde-īm ki be-ittifāḳ-ı İrşitī Āḡā be-‘arz-ı ‘ālī resānīd. Yaḳīn ki be-sem‘-i rızā eṣḡā ḥāhed fermūd. Raḥmet ber-Ṭūrāḳ Āḡā-i müşārun ileyh bād ve rū-yi ō be-sefīd vazīfe-i ḥelāl ve nemekī ve ḥidmetkārī ziyāde. Ez ān-çe mütevakki‘ est, be-cāy āverd. Teraḳḳub ki ba‘de’l-yevm der istiḥkāmī-i⁷¹ bünyān-ı muḥabbet ve dōstī

⁶⁵ bedī-hā

⁶⁶ “Be-ḥāṭir-i ḥuṭūr nemūd” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da bulunmamaktadır.

⁶⁷ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “ve evlā ve elyaḳ” ibareleri bulunmamaktadır.

⁶⁸ “Düstüru’l-İnşā”da “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁶⁹ “Düstüru’l-İnşā”da “dārā-yı merd hoşyār” ibaresi yerine “dārīdā-yı ‘azīzān” ibaresi getirilmiştir.

⁷⁰ “Düstüru’l-İnşā”da “rā” ibaresi bulunmamaktadır.

⁷¹ “Düstüru’l-İnşā”da “istiḥkān” ibaresi şeklinde kullanılmıştır.

mühemmā emken küşend. Hemvāre riyāz-ı meveddet rā ez cūybār huşuşıyyet ve yegānegī sīrāb dārend. Ve be-rucū’-ı işārāt ve mühimmāt ve ırsāl-i tuhfē-hā ve teberrūkāt in vilāyāt ān-çe be- hātīr-i şerīf-i muħalleş rā memnūn kerdāned. Hemvāre-i mesned-i salţanat ve kām-kārī ve evreng-i neşefet ve şehriyārī, “be-ferr-i vūcūd bā-cūd-ı müzeyyen ve müşerref bād”.

İlāhī tā cihān-rā āb u reng est Mümetti’ dāreş ez ‘ömr-i civānī
Felek rā devr ve gītī rā direng est Zehr çizeş füzūn-ı dih-i zindegānī [vr. 5a]

3.

GİRÜ ŞAĦİB-İ SA’ĀDET -TĀLE BEKĀHU- ĦAZRETLERİ CĀNİBİNDEN MEZBÜR İRŞİTİ ĀĖĀ NĀM İLÇİ İLE ŞĀH’A GÖNDERİLEN NĀME-İ ŞERİFİN ŞÜRETİDÜR⁷²

Etā Hūdhūd min ‘avāliyi’l-me’ālī Bedā min meṭāvīhi sırrūn cemīlūn celīlūn
Ve elķā ileynā kitāben kerīmen Bihi ceddede’llahu ‘ahden kadīmen

A’lī-cenāb, salţanat-me’āb, sa’ādet-nişāb, siyādet-iktisāb, ūbūvveb-āyāb, fütüvvet-ķibāb, mürüvvet-ādāb, āfitāb-ı rikāb, mażhar-ı envār “*ve şeded-nā mülkehū ve ātey-nā-hu’l-hikmete*”⁷³ ve faşlu’l-ħiṭāb, mażhar-ı esrār “*ene medīnetü’l-’ilmi ve ‘Alīyyūn bābūn*”⁷⁴, vāriş-i eyālet-i iķlīm-i ‘Acem, maḫşūd-ı revān-ı Dārā ve Cem, mālik-i rikāb-ı erbāb-ı seyf ü ķalem, şehriyār-ı Cemşid-i ḫaşem, kām-kār-ı nāmdār-ı hūrşid-i ‘ilm, ḫazret-i şāh-ı a’zam ve şehinşāh-ı mu’azzam, -medde’llahū zilāle re’fetiḫī ve ‘āṭifetiḫī ‘alā mefāriķi’l-ümem-. Şehriyārī cāme-i ber-ķāmet-i ō bāfte, āyet-i devlet heme derişān-ı ō menzil şode, piş-i ṭab’ ve mülk-dān re’y-i melik-ārā-yı ō, müşkil-i ġaybī rāz-ı āsümānī ḫal şode. Evrād-ı da’vāt-ı şāliḫāt-ı şāffāt-ı virdiyyü’l-hübūb ve imdād-ı taḫiyyāt-ı zākıyyāt-ı vāfiyyāt-ı zübdiyyü’r-resūb ki vāsītā-i berid-i Cebrāīlī nuvid, birle ‘araża-i ‘araşa-i dergāh-ı ḫazret-i ‘allāmü’l-ġuyūb olur. ‘İnde’ṭ-ṭulū’ ve’l-ġurūb, ķavāfil-i ķırtās ve mektūb ile tuhfē-i cenāb-ı cennāt-ı maşḫūb ķılındıķdan şoñra, zamīr-i münir-i āfitāb-ı raḫşāne inhā-i muḫibbāne ve enbe’-i muḫlişāne budur ki, el-ḫāletu hāzihi mufāveza-i şerīf-i dūrer-bār meveddet-resān ve mülāṭafe-i münif-i gevher-nişār, muḫabbet-nişānları

⁷² “Düstüru’l-İnşā” da mektup vr. 252b’den başlamakta olup başlığı şöyledir: “Giru bu cānibden Şehzāde Sultān Selīm mezbūr İrşiti ĀĖā ile Şāh Tāhmāsb’a gönderdüġi nāmeniñ süretidir”

⁷³ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 38/Sad Suresi, 20

⁷⁴ Bkz. İsmā’il b. Muhammed el-’Aclūnī, *Keşfü’l-Ħafā’*, Neşreden: Dāru’t-Türāş, Taşḫiḫ. Ahmed el-Kalāş, Kahire, C. I, s, 235, Hadis No: 618; Eserimizde “Ene Medīnetü’l-’İlmi ve ‘Alīyyūn Bābūn” şeklinde verilen hadis-i şerif metni “Keşfü’l-Ħafā’ ”da: “Ene Medīnetü’l-’İlmi ve ‘Alīyyūn Bābü-hā” şeklindedir.

“ke’l-vaḥyī min ‘indi’r-Raḥmān”, aḥsen-i ezmān ve eyemen-i āvān ḥilālında kudvetü’l-emācid ve’l-a’yān İrşiti ‘Alī Āgā Zū’l-ḳādiri -zīde mecdühü- yedinden Bu şenā-ḥānlarına ittışāl bulup maẓmūn-ı hümāyūnunda maḥzūn ve meknūn olan dūreri- ğurer-i ‘ibārāt ve cevāhir-i zevāhir-i işārātı ile kerden cān müzeyyen ve maḥallā ve mir’āt-ı dil-i muşaffā ve mücellā vākı’ oldı.

Zi nazmeş şad güher-i manzūm dīdem Çū āneş silk-i devlet-i muntaẓam bād
Zi neşreş Lü’lü’-i menşūr çīdem Çū ĩn ḫab’eş perīşānī me-būnyād.

Ḥaḳḳā ki ol ḫiḫāb-ı müsteḫāb ve kitāb-ı mu’ciz-niḳāb sihr-i ādāb muḫāla‘asından ḫāḫir-i fātır pūr ıztırāba neş’e-i eyyām-ı şebāb gibi envā’-i efrāḫ ve etrāb ve inşirāḫ-ı bī-ḫadd ve bī-ḫisāb ḫāşıl olup, Şehinşāḫ-ı kāmıyāb-ı ‘ālī-cenāb ḫūbā lehū ve ḫūsn-i me’āb ḫāzretlerinūñ ḫamd ü şenā ve ḫayr du‘ālarına bu vecihle fetḫ-i bāb olundu.

Nazm:

Ān-ki der ‘ālem mişālī-yi ō ne-yābī cuz be-farz

Ve ān-ki der ğitī nazīr-i ō ne-bīnī cuz be-ḫāb

Dāyimā bāşed be-te’yīd-i ilāhī ḫāḫireş

Muḫḫali’ ber-her-çe maḫfūz est der ümmü’l-kitāb

Mī-koned ez nūr-ı re’y-i maşrıḳ-ı ō āfitāb

İktisāb-ı rüşenī [vr. 5b] ḫattā tevārütü bi’l-ḫicāb

Öyle⁷⁵ olsa dergāḫ-ı merşūşī’l-esāsī āsmān-ı mümāsslarından tevaḳḳu’ ve iltimās olunur ki sevābıḳ-ı elḫāfī, levāḫıḳ-i a’tāflarına maḫrūn buyırup tevātür-i muḫāḫābāt ve terādūf-i mūrāselāt ile dāimü’l-evḳāt sāḫāt-ı düstāne imdād-ı rāḫāt irişdirüp teşrīfāt-ı işārāt ve teklīfāt-ı mūcibü’l-beşārāt ile bu cānibe ḫūsn-i iltifāt etmeden ḫālī olmayalar.

Beyt⁷⁶:

Dīdār-çün mūmkin-i neşed-i bārī-yi peyāmī mī-fer est

Zevḳ semā’ī piş-i dil-gem nīst ez zevḳ-ı başar

Ammā ba’d ol Ḥūdāvend-i nūktedān ve şehinşāḫ-ı kāmıyān -e’azze’llāhü’l-Melikü’l-Mennān- Ḥāzretlerinūñ nāme-i şerīf-i behcet ‘unvānlarında te’kīd-i

⁷⁵ “Düstüru’l-İnşā”da “bu ibare yerine “ile” ibaresi kullanılmıştır.

⁷⁶ “Düstüru’l-İnşā”da “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

bünyân-ı ‘ahd ü peymân için muntazam ve mürtesem olan lâli-i mütelâlî ‘ibârât ve işârât “*Ke-enne hünne’l-yâkütü ve’l-mercân*”⁷⁷ güş-vâre-i güş-i cân olmuştur, İnşâe’llâhü’r-Rahmân. mezkûr ‘ahd ü peymânîñ esâsı ve binâsı bu tarafından tezelzül ve tenezzül bulmayup rusûh ve sedâd-ı sedd-i sedîd İskender ile tevamân ve Qal’a-i Hayber Hâzret-i Haydâr ile hem-‘anân⁷⁸ olmuştur.

Beyt⁷⁹:

Gevher-i maḥzen-i peymân-ı hemânest ki bûd
Ḥaḳḳa i ‘ahd-i bedân mihr-i nişânest ki bûd.

Ḥaş-hâ zâviye-i ḥayret ve hâviye-i nedâmetde “*Yâ veyletâ leytenî lem etteḥîz fülânen ḥalîlâ*”⁸⁰ feḥvâ-yı ğam ihtivâsıyla ğüyâ olan mübtelâlar ḥaḳḳında şefâ’at-nümâ olup “*Ve men yeşfa’ şefâ’aten ḥasenaten yekûn lehû neşîbûn min-hâ*”⁸¹ âyet-i kerîme-i kerâmet-fezâsı muḳtezâsınca bu cânibden ‘afv-i merḥamet temennâ olunmuş, “*semi’nâ ve eta’nâ*”⁸² Şâh-ı şefâ’at-ḥâḥ ḥâzretlerinüñ rızâ-i ḥâṭır u ‘âṭır müşkil-ğüşalar-içün şüret-i mâ-cerâ-i çûn ü çirâ “*Ke-en lem yekûn şey’en mezkûrâ*”⁸³ âyine-i cân u dilden nâ-peydâ olup mişḳale-i vefâ ve şafâyla mücellâ ve muşaffâ olmuştur. “*Le’alle’llâhü en*”⁸⁴ *yüḥdişe ba’de zâlike emran*”⁸⁵.

Beyt:

Ḥüş-i ân-ı dem ki ĩn-i da’vâ ve dâveri
Şûd ser-be-ser yari ve yâveri

Fe-emmâ vâlid-i mâcid-i ‘azîmü’ş-şân sâye-bân-ı emân-ı ḥalk-ı cihân, fermân-ı fermâ-yı zemîn ve âs-mân, kâtele ehle’ş-şirki ve’ṭ-ṭuġyân.

Beyt:

Dâġı-ne nâşıye-i ser-küşân
Tîġ-zen târek leşker-küşân

A’nî Sa’âdetlü Padişah-ı şâḥıb-kırân, lâ-zâle manzûran bi-‘ayni’r-Rahmân Hâzretleri bu emr-i ḥâṭıruñ tedârik ve tedbiri ḥuşûşında ‘ulemâ-i edyân ‘aleyhimü’r-

⁷⁷ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 55/Rahman, 58.

⁷⁸ “Düsturu’l-İnşâ”da bu ibare yerine “bünyân” ibaresi kullanılmıştır.

⁷⁹ “Düsturu’l-İnşâ”da “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁸⁰ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 25/Furkan, 27.

⁸¹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 4/Nisa Suresi, 85.

⁸² Bkz. Kur’an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 285; 4/Nisa Suresi, 46; 5/Maide Suresi, 7.

⁸³ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 76/İnsan Suresi, 1.

⁸⁴ “Düsturu’l-İnşâ”da “en” ibaresi kullanılmamıştır.

⁸⁵ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 65/Talak Suresi, 1.

rahmetü ve'r-rıdvân tâifesiyle ber-mücib-i naşş-ı şerîf “*Ve şāvirhüm fi'l-emri*”⁸⁶ müzākere ve müşāvere idüp ol bâbda cevab-ı bā-şavāb⁸⁷ ne ise bi'l-icmāl ve'l-atnāb kitāb-ı şerîf-i müsteṭāblarıyla Cenāb-ı Sa'ādet-maābuñıza i'lām ü işrāb itmışlerdür. Bu şenā-kāruñuz ol diyārdan devr olan dāru'l-emān Karaman'da ārām u qarār itmekle anlaruñ keyfiyyet-i esrārından ḥaberdār olmayup sāir bende-gān-ı fermān-berdārları zümresinde emr-i şerîf-i vācibi'l-i'tibārlarına intizār olunur. Der-daire-i fermān mā-noқта-i⁸⁸ teslīmim [vr. 6a] luṭf-i ān-çe şeh-endişed ḥukm-i ān-çe be-fermāyed⁸⁹.

Hemān elṭāf-ı 'ālem-i maṭāf, fasīḥatü'l-eknāf ve eṭrāflarından tevaḳḳu' ve teraḳḳub olunur ki bu def'a mürsel olan nāme-i nūrānī Ḥāzret-i Süleymānı muṭāla'a-i humāyūnuñız erzānī buyurılıp⁹⁰ ber-muḳteżā-i mürüvvet ve fütüvvet “*Yā Yaḥyā ḥuzi'l-kitābe bi-ḳuvvetin*”⁹¹ mefhūmını kemāl-i iz'ānla ḥāṭır-nişān itmek iḥsān oluna ki bā'ış-i fevāyid-i firāvān ve 'avāyid-i bī-ḥadd ve bī-pāyān olduğına şüphe ve gümānuñuz olmasun.

Naẓm:

Būd mektüb-ı şān-ı maḳbūl-i dilhā Basān ḳatre-i bārān ki der-bāğ
Şūd der-ḥusn-i manzūr-ı nazaru-hā Künd-i peydā şemera-hā ber-şeceru-hā

Ze-elfāz ve 'ibārāt-ı bedi'ış
Künd-i der-ḥāṭır dānā eşera-hā

Ve mūmā ileyh İrşitī Ağa -zīde ḳadruhū- efşāḥ-i lisān ve emlaḥ-i beyān ile risālet-i esrārını 'ayān ve übüvvet ü bünüvvet-i ḳavā'idini ḳaviyyü'l-erkān idüp 'āḳıbet-i ḥusn-i icāzet ile āstān-ı sa'ādet-āşyānuñız şavbına aḳdām-ı iḳdām ile 'āzim ü revān oldı.

Ḥired-mendest emīnkār-dānest
Zirve-yi tecrībe bisyār-dānest

Bāḳī ne dimek lāzımdur hem-vāre livā-yı isti'lā-yı ān ḥāzret ez-ḳımmе-i ḳubbe-i Şüreyyā ber-ter u a'lā bāşed be-Muḥammed ve ālihi'l-aşfiyā ve'l-etḳiyā.

⁸⁶ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 3/Al-i İmran Suresi, 159.

⁸⁷ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “ile” ibaresi getirilmiştir.

⁸⁸ “Düstüru'l-İnşā” bu ibare; “fermān bā-noқта-i” şeklindedir.

⁸⁹ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare “fermāned” şeklindedir.

⁹⁰ “Düstüru'l-İnşā”da ibare “buyurup”şeklinde kullanılmıştır.

⁹¹ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 19/Meryem Suresi, 12.

Ümîdvâr çünânım ki feyz-ı fazl-ı ezel
Hemîşe kām dihi Şâh-ı kām-rân bâşed

Be-ğadd-i devlet o hıl‘atî beyâr âyed
Ki ‘atf-ı dâmen ân-ı mülk-i cāvidân⁹²bâşed

4.

Ba‘dehu Şâh, Sulţân Bāyezîd’i ve Oğullarunu Habs İdûp ve Âdemlerün Kırup Arz-ı Rûm Paşası Ketğudâsuyla Pâdişâh-ı ‘Âlem-penâh -Halledet Hılâfetuhü- Hâzretlerine Gönderdüğü Nâmenüñ Şüretidür⁹³

Sulţânü’l-berreyn ve hâkânü’l-bahreyn, semiyü nebiyyü’s-şakaleyn, vârişü Zü’l-karneyn, hâdimü’l-haremeyni’s-şerîfeyn, selîmen li’s-salţanati ve’s-şevketi⁹⁴ ve’l-haşmeti ve’l-ğudreti ve’l-‘azameti ve’l-übbeheti ve’n-nişfeti ve’l-‘izzeti ve’l-iğbâli Sulţân Süleymân Hân b. Sulţân Selîm Hân.

Beyt⁹⁵:

Merhâbâ tâyir-i hümayün-ı bâl
Ki resîd ez sipehr-i ‘izz u celâl

Ya‘nî ez bârgâh-ı sulţânî
Sâht⁹⁶ şevket-i Süleymânî

Beste ber bâl nâme-i meşkin
Nâme-i ‘ıtr çü⁹⁷ nâfe-i Çîn

Nâme-i ‘ıtr bîz u meşk-fişân
Nâme-i feyz-i bağş-ı cân u cenân

Heme gîti be-rû-yı ò mesrûr
Heme-i ‘âlem zi feyz-i ò pur-nûr

Ravza-i çün beheşt-i Mîna fâm
Pâk kişân derân girifte makâm

Hayl-i quddüsiyân zi her tarafî
Hem-çü morgân-ı Kuds beste şafî

Kerde her sū be-lafz-i harf-i şigerf
Cilve-i hōrân-ı⁹⁸ kâşırâtü’t-ţaraf

Heme ez şevk-ı yek-diger medhüş
Hemeğî der suhan velî hāmüş

Mir‘ât-ı şuver-i gaybî
Ve mişkât-ı umûr-ı hağâyıq-ı lâ-reybî

Ki müceddeden ez tutuğ-i gayb ber müneşşa-i zuhûr cilve nemûd ve be-vech-i cemîl perde-i hafâ ez cemâl-i şâhid-i maţlûb ve çehre-i mağşûd geşûd. A‘nî nefehât-ı riyâz-ı mükerremet ve iğbâl ve reşehât-ı [vr. 6b] siğâb-ı emânî ve âmâl ki ez mehebb-i ‘âtîfet-i sulţânî ve cüybâr-ı hadâyıq-ı mevhibet ve merhamet-i a‘lâ hâzret-i

⁹² “Düstüru’l-İnşâ”da “mülk-i der-cihân” şeklinde kullanılmıştır.

⁹³ “Düstüru’l-İnşâ”da mektub vr.254b’den başlamış olup başlığı şöyledir: “Ba‘dehu Şâh Sulţân Bāyezîd’i ve Oğullarını Habs İdûp ve Âdamların Kırub Arz-ı Rum Paşası Ketğudâsı ile Taraf-ı Sulţân Süleymân Hân’a Gönderdüğü Nâmeniñ Şüretidir”.

⁹⁴ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra.“ve’l-übbeheti” kullanılmıştır.

⁹⁵ “Düstüru’l-İnşâ”da “beyt” yerine “Nazm” kullanılmıştır.

⁹⁶ Sâht.

⁹⁷ ‘ıtr sâ-çü.

⁹⁸ Hōrân.

Süleymānī, sulṭānū'l-guzāt ve'l-mücāhidīn, mümeḥhid-i meşāliḥ-i İslām ve menāzımū'l-müslimīn, pādişāh-ı 'ālem-penāh, Skender-cāh, mazḥar-ı enār:
“Teḥallaḳū bi-aḥlāḳi'llāh”⁹⁹

Meşnevi¹⁰⁰:

Şehinşāhī ki āmed çün Süleymān	Firāz-ı çerḥ-i çārom tekye-gāheş
Heme rū-yi zemīneş zīr-i fermān	Füzün ez her-çe güyem 'izz u cāheş
Felek bālā-yi çetreş sayībānī	Be-'ālem ḥūn-ı iḥsāneş keşīde
Zuḥal ber bām-ı ḳaşreş pāsbanī	Ez-ān her kes be-ḥazz-i ḥōd resīde
Suḥan-ı kūtāh ne-būd ḥiç cāyī	Der-i ḳaşr-ı refī'-i ō der eyyām
Kes ez ḥūn-ı nevāleş bī-nevāyī	Būd sedd-i meyān-ı küfr u İslām
Ger ān sedd der meyān-ı ḥāyil ne-būdī	Çū zāteş māye-i emn u āmān-est
Cihān-rā çeşm-i rāḥat key ḡunūdī	Du'āyeş ḥırz-ı cān-ı ins u cān-est

Nāşibū livāi'l-İslām, māḥiyyū me'siri'l-küfr 'an şafahāti'l-eyyām, şehsūvārī ki tā rāyiz-i ḳazā ve ḳader, zimām-ı iḳtidār-ı eblāḳ tiz kām-ı eyyām rā be-dest-i ḳudret ve iḥtiyār-ı ō dāde. Be-kerān-ı himmet-i 'ālī nihmeteş kām cuz der taḥşīl-i kām u merām-ı 'ācizān ne-nihāde. Şehriyārī ki tā kemiyyet-i ḥōş ḥurām himmeteş der meydānı cihān-bānī ve cihān-dārī cevelān nemūde. Melḥūz-ı zamīr-i münir ve manzūr- ḥāṭir-i ḥāṭireş ḡayr-i ez i'ānet-i mazlūmān ve iḡāşet-i melḥūfān-ı ümerā-yı dīḡer ne-būde¹⁰¹.

Şāhī ki be-cuz re'y u tedbīr	Āyīn-i Skenderī fenn-i ō
Zi yāft esās-ı mülk ta'mīr	Āyīne-i zamīr-i rūşen-i ō
Şāhī ki be-'ahd-i pādişāhī	Ne-nemūde ḥutūr der zamīreş
Cuz şīve-i 'adl-i dād ¹⁰² ḥāhī	Ne-güzeşte ¹⁰³ be-ḥāṭir-i ḥāṭireş
Āyīn-i cihān niżām ez-u yāft	Hem seyr-i felek be-vefḳ-i re'yeş
Kār heme intizām ez-u yāft	Hem kār-i cihān be-müdde'āyeş

Kes nīst zi ḡayr-i raḥmet-i ō

Fāriḡ zi du'ā-i devlet-i ō¹⁰⁴

⁹⁹ Bkz. Muhammed Nasuriddin el-Elbānī, *e's-Silsiletü'z-Zā'ife*, Mektebetü'l-Ma'ārif, Riyad, C. VI, s., 323, Hadis No: 2822.

¹⁰⁰ “Düstürü'l-İnşā”da “meşnevi” yerine “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

¹⁰¹ “Düstürü'l-İnşā”da bu ibareden sonra “nazm”denilmiştir; tezimizde kısa bir boşluk bırakılmıştır.

¹⁰² “Düstürü'l-İnşā”da “adl” ile “dād” ibareleri arasında “ve” bağlacı getirilmiştir.

¹⁰³ “Düstürü'l-İnşā”da ibare “be-güzeşte” şeklinde kullanılmıştır.

Semiyyü Nebiyye'llāhi'l-Meliki'r-Raḥmān, maḏhar-i envār, maḏhar-i esrār: “*Inne-hū min Süleymāne*”¹⁰⁵ ve meṭā'u e'āzimi's-selāṭīn, kefīlu meşālihi'l-İslām ve kehfi'l-müslimīn, ḥāfızü biladi'llāhi 'an mekāyidi'l-küffār, ḥārisü mebāniyi'l-İslām 'ani'z-zarūr ve'l-ihtizār¹⁰⁶, sultān-ı felek-ḳader gerdün-vaḳār, ḥāḳān-ı Cem-cāh, Süleymān-iḳtidār¹⁰⁷:

Te'ālā'llāhu ey şāh-ı ferḥunde-re'y	Tuvān-ı şehriyārī ki der 'adl vücūd
Ki re'y-i tū dāred cihān-rā be-pāy	'Adīlet ne-yāyed diġer der vücūd
Cihānī pur ez raḥmet-i 'ām-ı tu-st	Zi lütf-i tū 'ālem heme kām-yāb
Cihān ser-be-ser feyż-i en'ām-ı tu-st	Çū zerrāt ez pertev-i āfitāb
Cihān-rā ki ḥālī zi nāmet me-bād	Tu-rā dād tevfiḳ-i Hāḳḳ yāverī
Tū dārī zi 'ahd-i Süleymān biyād	Der ihyā-yı āyīn-i İskenderī ¹⁰⁸ .

Ḳāmi'u āşāri'ş-şirk ve't-ṭuġyān, rāfi'u elviyyeti'l-'adl ve'l-iḥsān, ḥārisu nāmusi'l-İslām, kāsirü nāḳūsi'l-küfr ve heyākili'l-eşnām, lā-zāle müeyyeden bi't-te'yidāti'l-celiyyeti min 'indi'llāhi'l-Meliki'l-Mennān ve muvaffaḳan [vr. 7a] bi't-tevfīḳāti'l-'aliyyeti min 'indi'llāhi'l-Mu'īni'l-Müste'ān, refe'allāhu livāe 'āzametihī ve salṭanatihī ve ḥaşmetihī 'alā's-semāi ve basaṭe besāṭi ma'deletihī ve merḥametihī ve re'fetihī li-meşālihi'l-müslimīn 'alā basaṭi'l-guberā.

Bergeşt zi ārāmīd-i dūstān-ı şādıḳu'l-vidād ve muḥibbān-ı şābitü'l-i'tiḳād, fāyız ve fāyız şode būd. Der e'azz-i evḳāt ve eşref-i sā'āt, semt-i vürūd yāft. Ve çün maẓmūn-ı belāġat-ı meşḥūn ān mebni¹⁰⁹ ber istiḥkām-ı bünyān-ı şadāḳat¹¹⁰ ve dūstī ve intizām-ı revābiṭ-ı¹¹¹ ḥuşūşiyet ve yegānegī būd, nesāyim-i rūḥ¹¹² rāḥat be-meşām-ı cān ve cenān resīd. Fe-emmā çün ḥāmilān-ı ān ḥitāb-ı¹¹³ müsteṭāb ki dū nefer ez mülāzimān-ı¹¹⁴ eyālet-penāh Muşṭafā Paşa Hākim-i Arz-ı Rūm būdend,

¹⁰⁴ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.. Eserimizde bu ifade bulunmamaktadır.

¹⁰⁵ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 27/Neml Suresi, 18.

¹⁰⁶ “Düstüru'l-İnşā”da “ihtizār” yerine “aḥrār” kullanılmıştır.

¹⁰⁷ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

¹⁰⁸ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçiş yapılmıştır..

¹⁰⁹ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “mübeyyen” şeklinde kullanılmıştır.

¹¹⁰ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “müşadakat” şeklinde kullanılmıştır.

¹¹¹ Bu ibare yerine “Düstüru'l-İnşā”da “zavābiṭ” kullanılmıştır.

¹¹² “Düstüru'l-İnşā”da “ravḥ” ile “rāḥat” ibareleri arasına “ve” bağlacı getirilmiştir.

¹¹³ “Düstüru'l-İnşā”da “ḥitāb” ibaresi yerine “kitāb” ibaresi kullanılmıştır.

¹¹⁴ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “mülāzimet” şeklinde kullanılmıştır.

çonân taqrîr nemûdend ki çapûciyyân dergâh-ı ‘âlem-penâh kitâbet-i¹¹⁵ şerîf râ ez bârgâh-ı mu‘allâ be-Arz-ı Rûm âvorde bûdend. Hasebu’l-işâret-i a‘lâ hazret-i pâdişâh-ı zill’ullâh paşa-yı müşârûn ileyh bedîşân dâde, bedîn şavb firistâde. Binâber ân-ki îşân-râ semt-i mülâzimîn dergâh-ı ‘âlem-penâh nebûd¹¹⁶ ve ihtimâl-i ân dâşt ki kitâbet mezkûr râ¹¹⁷ ez cânib-i ân a‘lâ-hazret ne-bûde bâşed, belki ba‘zî huccet-i maşlahat-ı hûd der meyâne-i temhîd ve tertîb dâde, nebeşte, fi’l-cümle mücib-i tereddüd ve dağdağa-i hâtir geşt. Ve bâ vücûd-ı tereddüd be-ân¹¹⁸ be-ihtimâl şıdk İn ma‘nâ merâsim-i ta‘zîm ve tekrîm be-cây âvorde, be-vürüdân¹¹⁹ memnûn şod. Ân-çe der bâb-ı Sulţân Bâyezîd ve ferzendân¹²⁰ nigâşte-i aqlâm-ı muhâbbet-i¹²¹ erķâm, münşiyân-ı belâgât-nişân şode bûd ki memât-ı o be-vucûh¹²² ez hayât evlâ-st, O râ be-ķatl resânend ve ferzendân-ı o râ ki ma‘şûm ve bî-günâh-end be-firistend. Ber ‘âlemiyyân¹²³ zâhir est ki derân¹²⁴ evķât ki müşârûn ileyh izhâr-ı ‘uķûķ ve düşmenî ki be bendegân-ı ân hazret nemûd, çûn müddethâ-yı medîd İn ma‘nâ der hâtir-ı muhlis-i hutûr dâşt ki bi-tevfîki’llâhi Te‘âlâ der vaķtı ez evķât hîdmetî nümâyân¹²⁵ nisbet bedân ‘âlî hazret be-taķdîm resând. Be-hûsn-i hulk ve be tedbîr be-her nev‘ ve her zebân ki müyesser bûd o râ be-dest âvorde ne-güzaşt ki be-cây-ı dîger reved ve bünyâd-ı¹²⁶ fitne ve fesâd koned. Ve ba‘zî ez bed-bahtân ve müfsidân râ ki mâdde-i fesâd bûdend, be-ķatl resânîd ve tâ deh hezâr kes ez nîk ve bed ki hemrâh dâşt, perâkende ve perîşân sâht. Hâlen müddetî-st ki müşârûn ileyh giriftâr est.

Fe-emmâ ferzendân-ı o râ be-ķarîķ-i ferzendân-ı hûd nigâh dâşte ri‘âyet mî-nümâyîm. Ve İn ma‘nâ her âyîne be endek-i teemmülî ber erbâb-ı ‘aql ve dâniş zâhir est ki ez giriften ve muķayyed sâhten Sulţân Bâyezîd ve ķatl-i mülâzimân ve yek-cihetân ve düstân-ı o ğayr-i ez düstî ve muhâbbet-i ân a‘lâ hazret emr-i dîger manzûr nîst. Eger şemme-i dilbestegî ve ümîdvârî be-û mî-daştîm, girifte ve muķayyed ne-

¹¹⁵ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “kitâbet”olarak değil “kitâb”olarak geçmektedir.

¹¹⁶ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “nebûde”şeklinde kullanılmıştır.

¹¹⁷ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “mezkûre ez-canib”şeklinde getirilmiştir.

¹¹⁸ “Düstüru’l-İnşâ”da “be-ân”ibaresi bulunmamaktadır.

¹¹⁹ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “be-vederân”şeklinde getirilmiştir.

¹²⁰ “Düstüru’l-İnşâ”da “ferzendân” ile “nigâşte” ibareleri arasında “o” ibaresi kullanılmıştır.

¹²¹ “Nûsha B”de “aqlâm-ı muhâbbet” ibaresi yoktur.

¹²² “Düstüru’l-İnşâ”da “vucûh” ibaresi yerine “vücûd” ibaresi getirilmiştir.

¹²³ ‘âlemiyyân.

¹²⁴ “Düstüru’l-İnşâ”da “ân”ibaresi bulunmamaktadır.

¹²⁵ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “kûj der ki bedân-ı nisbet ân ‘âlî hazret râ be-taķdîm” ibaresi getirilerek devam etmiştir.

¹²⁶ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibare yerine “bünyân” ibaresi kullanılmıştır.

mî-sâhtîm ve dūstān ve yek-cihetān-ı ō rā be-ḳatlı ne-mî-resāndîm. Ve ān-ki ō rā nigāh dāšte-îm ki cihet-i ḥāṭir-i ān a'lā ḥazret est¹²⁷, ne cihet-i selāṭîn-i Māverāü'n-Nehr veyā Hind ve Ḥiṭānā. Be-her-çe emr u işāret-i¹²⁸ [vr. 7b] ān ḥazret bâşed be-âmel āverîm. Ve ba'de ez giriften ve ḳatlı-i mülāzimān ve dūstān¹²⁹ zāhir est ki me-yāne-i mā ve ō çegüne iltiyām mümkin tuvāned būd ve çerā bâşed. Ō bā-pezer-i¹³⁰ bozorgvār-ı 'ālî-miḳdār ve velî-yi ni'met ve pâdişāh-ı ḥōd bā vücūd-ı ḥuḳūḳ-ı ni'met-i nā-mütenāhî çe kerd ki bā mā çe koned ve ez-u çe çeşm-i tuvān daşt. Pes der bāb-ı ḥayāt ve memāt-ı ō ve ferzendān emr u işāret-i ez-ān a'lā ḥazret est. Muḥliş îñ ḥizmet-i 'aẓîm cihet-i ḥāṭir-i ān pâdişāh-ı zill'üllāh ve dūstî ve muḥabbet-i ān a'lā ḥazret be-taḳdîm resānîde. Ḥōd aşlā ğaraż be-vücūd ve 'adem-i işān nedāred. Ve eğer dāştî ō rā bedîñ meretebe ez ḥōd nevmîz ne-mî-sāht ve tā îñ meretebe ḳaṭ'-ı umîz ez-u ne-mî-kerd. Mücellā ān-geh¹³¹ ān-çe ān a'lā ḥazret der bāb-ı müşārün ileyh ve ferzendān işāret fermāyend¹³², sem'an ve tā'aten gūyān be-taḳdîm mî-resāned ve sa'yî ve emek-i ḥōd rā ki¹³³ der hem-çonîn ümerā be-cāy āvorde, me-yāne-i 'ālemiyān zāyi' ne-mî-sāzed¹³⁴. Emr emr-i ḥazret-i ḥüdāvendigār ve ḥükm ḥükm-i ān a'lā¹³⁵ ḥazret-i felek-i miḳdār est. Hāzā mā 'ahed-nā ileyküm ve'l-'uhdetu fi'd-dāreyni 'aley-nā ve 'aley-küm:

Beyt:

Hemvāre sāhet fesîḥu'l-fezā-yi ḥāḳānî
 Ve fezā-yı ḥōş havā-yı bārgāh-ı Süleymānî
 Ez ğubār-ı idbār-ı muḥālifān pāk¹³⁶ ve muşaffā bād
 Be-Muḥammed ve ālihi'l-emcād.

¹²⁷ Bu ibare, "Düstüru'l-İnşā"da "'ālā-ḥazret-i aşāne" şeklinde gelmiştir.

¹²⁸ İbare, "Düstüru'l-İnşā"da "işāret ve emr-i ān" şeklinde getirilmiştir.

¹²⁹ "Düstüru'l-İnşā"da "dūstān" ile "zāhir est" ibareleri arasına "ān" ibaresi getirilmiştir.

¹³⁰ Bu ibare, "Düstüru'l-İnşā"da "bā-peder" şeklinde kullanılmıştır.

¹³¹ "Düstüru'l-İnşā"da "mücellā ān geh" ibaresi yerine "müceddidān ki" ibaresi kullanılmıştır.

¹³² "Düstüru'l-İnşā"da bu ibare yerine "fermāyîd" ibaresi kullanılmıştır.

¹³³ "Düstüru'l-İnşā"da "ki" ibaresi bulunmamaktadır.

¹³⁴ "Düstüru'l-İnşā"da "ne-mî sāzed" ibaresi yerine "ne-sāzed" ibaresi kullanılmıştır.

¹³⁵ "Düstüru'l-İnşā"da "ān a'lā" ibaresi bulunmamaktadır.

¹³⁶ "Düstüru'l-İnşā"da "pāk" ibaresi yerine aynı manayı mecazen ifade eden "mu'arrā" ibaresi kullanılmıştır

5.

Ba‘dehü Mar‘aş Paşası ‘Alî Paşa ve Kapucı Başı Hasan Ağā Vardıklarında Şāh Cānibinden Pādişāh-ı Ālem-penāh -Halledet HīlāfeteHu- Hāzretlerine Gelen Nāmenüñ Şüretidür¹³⁷

Hüve’llāhu lā-ilāhe illā hū.

Sultānū’l-berreyn ve hākānū’l-baḥreyn, semmiyyü Nebiyyü’s-şakaleyn ve vārişü Zī’l-karneyn, şāhibü eyāleti’l-hāfikīn ve hāfizü’l-maşriķin ve’l-mağribīn, hādīmü’l-Hāremeyni’ş-Şerīfeyn, el-mümteşilü bi-naşsi: *“İnne’llāhe ye’muru bi’l-‘adli ve’l-iḥsāni”*¹³⁸ selīmen li’s-saltānati ve’l-‘azameti ve’ş-şevketi ve’l-ḥaşmeti ve’n-nişfeti ve’l-übbeheti ve’l-ḳudreti ve’l-‘adāleti ve’l-merḥameti ve’ş-şefḳati ve’r-re’feti ve’l-imtināni, es-Sultān b. es-Sultān b. es-Sultān, Sultān Süleymān Hān b. Sultān Selīm Hān –Allāhümme ḥallede zilāle saltānatihī¹³⁹- sultānū e’azimi’s-selāṭin fi’l-‘ālem ve ebbede meyāmini ma‘deletihī ve merḥametihī ve elṭāfihī ve iḥsānihī ‘alā mefāriķi kāffeti ehli’l-İslām mine’l-‘Arab ve’l-‘Acem, menşūru refī’i a’lā ve tevķi’u vekī’i esnā: *“Ke’ş-şemsi’ş-şāriķati mine’s-semā, bel ke-ennehā kevkebun dūrriyyün yūḳadu min şeceretin mübāreketin zeytūnetin lā-şarķiyyetin ve lā-ğarbiyyetin yukādu zeytühā, yeḳū”*¹⁴⁰ ve *lev lem-temseshu nārun nūrun ‘alā nūrin yehdā’llāhu li-nūrihī men yeşā”*¹⁴¹, a’nī kitābun kerīmun ve ḥiṭābu lāzimi’t-ta’zīm, ki müceddeden ez cānib-i a’lā ḥāzret-i gerdün-besaṭat, Skender-şevket, Süleymān-şaṭvet, Ferīdün-rütbet, Cemşīd-ḥaşmet, Dārā-menzilet, Keyvān-ref‘at, Müşteri-sa‘ādet, Behrām-şavlet, felek-vaḳār, gerdün-iḳtidār, Hürşīd-iştihār, ‘ālem-medār, nāşirü’l-‘adāleti fī eṭrāfi’l-aḳṭār, bāsiṭü’r-re’feti ve’n-nişfeti fī eknāfi’l-emşār, [vr. 8a] mişdāḳ-ı kerīme: *“Ve men yuhāciru fī sebīlillāhi”*¹⁴², el-ḳāhiru bi-şaṭveti celālihī ‘alā *“men itteḥāze ilāhihī hevāhu”*¹⁴³.

¹³⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu mektup vr.256b’den başlamaktadır. Mektübun başlığı şöyledir: “Ba‘dehü Mar‘aş Pāşası ‘Alī Pāşā ile ve Kapucı Başı Hasan Ağā ile Şāh cānibinden Pādişāh tarafına gelen nāmenüñ şüretidür.”

¹³⁸ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 16/Nahl Suresi, 90.

¹³⁹ “Düstüru’l-İnşā”da “hū” zamiri kullanılmamıştır.

¹⁴⁰ “Düstüru’l-İnşā”da “yüḳū” ibaresi bulunmamaktadır.

¹⁴¹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 24/Nur, 35.

¹⁴² Bkz. Kur’an-ı Kerim, 4/Nisa Suresi, 100.

¹⁴³ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 25/Furkan Suresi, 43.

Muhyî me‘âsiri eslâfihî’l-kâmilîn	Şehinşâh-ı ‘âdil-i dil-i nîk-reây
Mâhiyyü âşâri’z-zülmi ‘an şafahâti’l-‘âlemîn ¹⁴⁴	Zi ser tâ be-pâ mahz-ı lütf-i Hüdây
Ferâzende-i çetr-i zill-i İlähî	Be-nîrû-yi devlet-i kavî-yi poşt-i ô
Fürüzende-i bezm-i şâhenşehî	Negîn-i sa‘âdet der enguş-ti ô
Ne-dîde be-şad dîde devr-i spehr	Be-dergâheş ez bendegân-ı kemîn
Naẓîreş der âyîne-i mâh ve mihr	Çe fağfür ve kayşer çe hâkân-ı Çîn
Hümâyî ki ber çetr-i ô kerde cây	Derem gez hîtabeş ber ârâst-ı çetr
Şode ferruğ ez sâye-i ô hümây	Sized ke-âfitâbî koned ber sıpehr
Sıpehr ez pey-i nâmeş ân kâr kerd	Ġulâmî-st keyvân ber eyvân-ı ô
Ki hürşîd ber şekli-dînâr kerd,	‘Uṭârid debîrî zi dîvân-ı ô
Ki ma‘delet-i sü-yi dervîş u şâh	Cihân kerem-i şâh-ı ‘âlî nejad
Be-yek çeşm bîned çü hürşîd u mâh	Cihân der cihân ‘adl u ihsân u dâd
Zi ‘adleş sitem kerde rû der ‘adem	Sitem râ ziyân ‘adl râ âsûd ¹⁴⁵ ez-u
Zi inşâf-ı ô dehr-i bâğ-ı İrem	Hüdâ râzî ve halk hõşnûd ez-u
Zehî şâh-ı Cem-câh gerdûn-serîr	Çe devlet ki der bendegâr-ı tû nîst
Hem iklîm-bağş ve hem iklîm-gîr	Çe makşûdegân der kenâr-ı tû nîst ¹⁴⁶ .

Hüsrevî ki dîbâce-i dîvân fermân dehî ve cihândârî-yi ô be-ṭugrâ-yi garrâ-yı: “*âteynâhu hükmen ve ‘ilmen*”¹⁴⁷ muhallî ve müzeyyen est ve tırâz-ı hil‘at-ı salṭanat ve kâmkârî-yi ô be-teşrifât-ı¹⁴⁸ şerîf: “*ve âteynâ mülken ‘aẓîmen*”¹⁴⁹ müşerref ve müveşşâh. Sultânü’l-mülük ve melikü’s-selâṭîn, hâkânü a‘zemi’l-havâķîn, el-müeyyedu bi’l-‘inâyâti’l-ebediyyeti, el-müşerrefu bi’t-teşrifâti’s-sermediyyeti¹⁵⁰.

Şeh Hızır-re’y ve Skender-zamîr	Ne Hüsrev ki Sultân Hüsrev-nişân
Ferîdün-ḥaşm Hüsrev-cem serîr	Ne sultân ki Şâh Süleymân-mekân

Felek-i iktidârî ki rû-yi zemîn

¹⁴⁴ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “naẓm” denilerek beyitlere devam edilmiştir

¹⁴⁵ ‘adl rāsûd

¹⁴⁶ “Düstüru’l-İnşâ”da bu beyitten sonra yedi beyit daha sıralanmıştır. Bu beyitler Münşe’ât-ı ‘Atîķ’te yer almamaktadır. Ayrıca “Düstüru’l-İnşâ”da beyitlerin bitiminde “neşr” denilerek devam edilmiştir.

¹⁴⁷ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 12/Yusuf Suresi, 22; 13/Rad Suresi, 37; 21/Enbiya Suresi, 74,79; 28/Kasas Suresi, 14.

¹⁴⁸ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibarenin yerine “teşrif” ibaresi kullanılmıştır.

¹⁴⁹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 4/Nisa Suresi, 54.

¹⁵⁰ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “naẓm” denilerek beyitlere geçilmiştir

Būd çün Süleymān-eş ender nikīn

Mümehhidü mesānidi's-salṭanati'l-kübrā, müşeyyidü mebāniyi'd-devleti'l-
'uzmā, el-muhtaşsu bi'l-mevāhibi'l-'aliyyeti min 'indi'llāhi'l-Vehhāb, el-müşerrefü
bi-kerāmeti ni'me'l-'abdi innehü evvāb, refī'-i mertebetī ki südde-i қаşr-ı refī'eş,
sānī felekü'l-eflāk-est. Ve 'atebe-i қadr-i muni'eş muḥāzī-yi evc-i simāk-ı 'ālī
menziletī ki bāz bülend-pervāz-ı himmet vālā nihmeteş rā ba-u'kḳāb-ı çerḥ, da'vā-yı
hemserī-st. Ve bā şehper-humā-yı spehr ve ṭāyir-i zerrīn-i cenāḥ-ı mihr hevā-yı
berāberī, Skender ref'atī ki āyīne-i zamīr mihr-i tenvīreş der işābet-i re'y-i 'ālem-ārā-
yı āyīn-i Skenderī rā be-tecdīd-i meyāne-i 'ālemyyān-ı tāze sāḥt. Süleymān ḥaşmetī
ki be-tāzegī āşār-ı kudret ve şevket bī-endāze-eş 'ahd-i ḥaşmet-i ḥāḳānī, vaşıyyet-i
şavlet-i Süleymānī rā bülend āvāze kerdānī¹⁵¹.

Süleymān seriri der eyvān bezm	'Adālet-i şe'ārī ki der 'adl u dād
Skender şukūhī [vr. 8b] be-hengām rezm	Zened ṭa'ne ber Ḥusrev ve Keyḳubād
Hümāyī ki ez himmeteş dīde fer	Zi himmet çonān sāḥte nerd-bān
Keşed beyzā-i āsimān zīr per	Ki ber refte kadreş be-heft āsimān
Eğer zerre rā baḥşed ez mihr-tāb	Çü efkend-i 'adleş şadā der cihān
Dehed pāye-i bālā-ter ez āfitāb	Ferāmüş şod 'adl-i Nüşīrevān ¹⁵²

Āfitāb-ı mükerremetī ki leme'āt-ı şevāriḳ 'ināyet-i bī-'gāyeteş 'arşa-i 'ālem rā
münevver sāḥte ve nefehāt-ı nesīm-i merḥamet ve 'āṭifeteş dimāğ-ı cihāniyyān-rā
mu'aṭṭer gerdānide, siḥāb-ı merḥametī ki reşehāt-ı ma'deleteş nüzhet-baḥş ve āmāl-i
enām est. Ve қаṭarāt-ı ḡamām in'ām-ı 'āmmeş muḥāzzir-ı riyāz-ı¹⁵³ umīd-i ḥāş u
'ām. 'Adālet āyīnī ki der devr-i ma'delet-i humāyūn ve 'ahd-ı salṭanat-ı rüz-i
efzūneş, ez vüfūr-ı mevāhib u iḥsān ve 'umūm-ı mevāyid berr ve imtinān-ı
'ālemyyān-rā şıyt-ı ma'delet-i Nüşīrevān¹⁵⁴, ez yād şod. Kūh-ı temkīnī ki bā vücūd-ı
kemāl-i şukūh ve veḳār ve nihāyet-i miknet ve iḳtidāreş āşār-ı şukūh-i ḳayşer ve
ḥāḳān ber bād refit.

Hāmī-yi ḥavze-i İslām	Cālis-i mesned-i cihāndārī ve cihānbānī ¹⁵⁵
Māḥī-yi āşārū'l-küfr ve'z-zilām	Fāris yekrān-ı kāmkarī ve kāmranī ¹⁵⁶

¹⁵¹ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra beyitlere “nazm” denilerek geçiş yapılmıştır.

¹⁵² “Düstüru'l-İnşā”da bu beyitlerden sonra tezimizde yeralmayan on beyite daha bulunmaktadır.
Bu beyitlerden sonra “Düstüru'l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

¹⁵³ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare yerine “ḥadıḳa-i” ibaresi kullanılmıştır.

¹⁵⁴ Bu ibare “Düstüru'l-İnşā”da “Anüşīravān” şeklinde kullanılmıştır.

¹⁵⁵ şehyārī cihāndārī ve cihānbānī

Pādişāh-ı serîr-i cāh u celāl	Zıll-i çetres penāh-ı ehl-i cihān
Neyyir-i evc-i ‘izzet u ikbāl	Şıyt-i ‘adleş nevid emn u emān
Bād halkaş vezed eğer ¹⁵⁷ çü nesim	Bî-bedel der mekârim-i ahlāk
Rûh yâbed ez-u ‘ızâm-ı remim	Mihr-âsâ ser-âmed âfâk
Luţfeş ez zerre râ hıţâb koned	Çün hudâyet serîr-i şâhî dād
Der zemân-ı kâr-ı âfitâb koned ¹⁵⁸	Mülkî ez mâh tâ be-mâhî dād
‘Âlem âsüde kon be-ni‘met vücüd	Ey bülend-ahter-i humâyün-fâl
Tâ tû hoş bâşî ve Hudâ hoşnüd	Ey cihān-dâver-i hamîde-ıhşâl
Meclis-i ‘aliyyet-i felek-i tezyin	Lütf-i tû sâye-i goster ki meh
Maḥfel-i sâmiyyet-i beheşt-i berin	Ḥallada’llāhu zille ma‘deleth ¹⁵⁹

Pādişāhî ki gülşen-i dilgüşâ-yı ikbâleş hemvâre ez feyzân-ı zülâl-ı füyûzât-ı Rabbânî ser-sebz ve seyrâb-est. Ve ravza-i hoş-havâ-yı cāh ve celâleş peyveste ez reşehât-ı cüybâr-ı ‘âţâyâ ve mevâhib-i subḥânî bâ tarâvet. Ve tâb-ı ‘âlem-penâhî ki be-meyâmin-i muḥâreset ve nighbânî-yi devlet bîdâreş ‘uyün-ı havâdiş-i eyyâm der pester-i âsâyiş ve râhat ğunüde end. Ve kâffe-i fıraḫ-i İslâm, bel ‘umüm-i enâm, ez ḥavâş ve ‘avâm, der penâh-ı ‘adâlet ve iḥsân, ve zıll-i livâ-i merḥamet ve ‘âţifet-i bî-pâyâneş, der mihâd emn u amân, müreffeh ve âsüde¹⁶⁰.

Te‘âlâ’llāhu zehî ferḥunde şâhî	Be-bâz çerḫ-i ‘Ankâ râ be-gired
Ki dâred ber şüreyyâ bârgâhî	Be-tâc-ı zerr-i süreyyâ râ begired
Fürüg-ı lâ‘l-i ḥürşid ez negineş	Bülendî yâft ez tû taht-ı şâhî
Ṭulû‘-i mihr-i ikbâl ez cebîneş ¹⁶¹	Zi tû rüşen şod ez meh-tâb-ı mâhî
İlâhî tâ derin firûze-i manzar	Be-zîr-i pâyî taht şâhiyet bād
Büd bâkî-nişân ez taht-ı ¹⁶² efser	Tebâreke [vr.9a] tâc-ı zillü’lâhiyyet bād ¹⁶³

El-müeyyedü bi’t-te’yîdâti’l-‘aliyyeti’l-celiyyeti min ezeli’l-âzâl el-muvaffaḫu bi’l-mevâhibi’l-ġaybeti¹⁶⁴ min ‘indi’llâhi’l-Meliki’l-Müte‘âl -lâ-zâlet

¹⁵⁶ “Düstüru’l-İnşâ”da “meşnevî” denilerek devam edilmiştir.

¹⁵⁷ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “eğer vezed” şeklinde kullanılmıştır.

¹⁵⁸ “Düstüru’l-İnşâ”da bu beyitle “çün hudâyet” diye başlayan beyit arasında yazmamızda bulunmayan on iki beyit daha vardır

¹⁵⁹ “Düstüru’l-İnşâ”da “neşr” denilerek düz yazıya başlanmıştır.

¹⁶⁰ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “nazm” deilerek beyitlere geçilmiştir.

¹⁶¹ “Düstüru’l-İnşâ”da bu beyitten sonra eserimizde yeralmayan on üç beyit daha vardır.

¹⁶² “Düstüru’l-İnşâ”da “taht”ibaresi ile “efser” ibaresi arasında “ve” bağlacı kullanılmıştır.

¹⁶³ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya başlanmıştır.

¹⁶⁴ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibare “ġaybiyyeti” şeklinde getirilmiştir.

serādiķu salṭanatihī ve ‘azametihī ve nişfetihī ve re’fetihi ve iclālihī merfū’aten ‘alā mefāriķi ehli’l-İslām. Ve şeyyedet ḥiyāmu ḥaşmetihī ve şevketihī ve übbehetihī ve iķbālihī bi-evtādi’l-ḥulūdi ve’d-devām be-destyārī münhiyyān-ı devlet ve iķbāl ve pāy-merdī müsri’ān-ı sāḥat-ı cāh u celāl. Eyālet-penāh, ḥükümet-destgāh, nişfet ve celālet-intibāh, emīnū’s-salṭanati’l-behiyyeti’l-ḥākāniyyeti, mu’teminū’d-devleti’l-celiyyeti’l-sulṭāniyyeti, zeynen li’l-eyāleti ve’nişfeti ve’l-ḥükümeti ve’l-ızzu ve’l-iķbālu ‘Alī Paşa Ḥākim-i Mar’aş ve emāret-meāb, ḥükümet-nişāb, nişfet-ķıbāb, muķarrebu’l-ḥazreti’l-‘aliyyeti’s-Süleymāniyyeti, tācen li’l-emāreti ve’l-ḥükümeti ve’d-dīni Ḥasan Ağā Kapucu Başı dergāh-ı mu’allā, be-şavb-ı muḥlişān-ı bī-riyā, irsāl ve ihdā fermūde-end. Der e’azz-ı evķāt ve eşref-sā’āt, himmet vürūd yaft ve eşi“‘a-i leme’āt-ı ān çün āyāt-ı beyyināt ber şafḥa-i ḥāṭir-ı dōstān-ı şādıķ tāft. Ve be-tecdīd-i ķavā’id-i muḥāleşat ve muşādaķat-ı mā-beyn ve ‘ahd-ı mu’ākıd-i ḥayr-ḥāhī ve muḥabbet-i ṭarafeyn, istiḥkām ve ittisām-ı temām peziroft¹⁶⁵.

Etā hüdhüd min sebāi’l-meġālī	Bedā min muṭāvīhi lüṭfun cedīdün
Ve elķā ilā kitāben kerīmen	Bihi ceddede’llāhu ‘ahden ķadımen ¹⁶⁶

Ve çün ez meyāmin terbiyyet ve iķbāl-i ān pādişāh-ı Süleymān-cāh, Skender-nişān ḥüsn-i ķabül ve ķabiliyyet ilçiyān-ı ‘ālī-şān der her bāb-ı ihtiyāç be-vaşf u beyān ne-dāred ki: “yu’rifü ķaderu’r-resül mine’l-mürsel”¹⁶⁷

Çün feristāde ez ḥired zinde est,
 Ān ḥired-mendī feristende est¹⁶⁸.

Lā-cerm der mezīd-i muḥāmid-i evşāf ve aḥlāķ-ı işān şurū’ ne-mī-reved¹⁶⁹.

Zehī münhiyyān-ı sa’adet-nişān	Yekī pīr-i şāfi dil u şāf-rāy
Be-ḥüsn-i edā her dū mu’ciz-beyān	Dileş ez şafā-cām ġitī-nümāy
Çū pīr-i ḥired āķil ve nükte-dān	Yekī hem-çū āyine-i rüşen-zamīr
Ḥired-ver zi nīrū-yi baḥt-ı civān	Civānī velīken be-tedbīr-i pīr
Be-ḥüsn-i kelāmeş ḥired rā heves	Füzün-ı her yekī der temekkün zi kūh
Mesiḥā demī der ķabül-nefs	Be- iķbāl-i sulṭān-ı şāḥib-şukūh

¹⁶⁵ “Düstüru’l-İnşā”da “şi’r” denilerek beytlere geçilmiştir.

¹⁶⁶ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra“neşr” denilerek düz yazıya başlanmıştır.

¹⁶⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “beyt” denilerek beytlere geçilmiştir.

¹⁶⁸ “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya başlanmıştır.

¹⁶⁹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “meşnevî” denilerek beytlere başlanmıştır.

Li-hāzā müverred-i kerīm-i ān kitāb-ı şevāb ve mukaddem-i ‘azīzān-ı hıṭāb-ı müsteṭāb, rā be-levāzım-ı i‘zāz ve ihtirām ve merāsım-i ta‘zīm ve ikrām, muḳābil dāšte, der muḳābil-i ān mevāhib, tuhf-e-i du‘ā-yi ki be-lisān-ı şādıḳ-beyān muḥabbet ve muvālāt, dem-i ez hevā-yı dilguşā-yı: “Ricālün şadaḳū mā ‘āhedū’llah” zened. Ve hediyye-i şenāyī ki ber şafḥa-i irādet ve meşāfāt, raḳam-i rūḥ-fezā-yı¹⁷⁰: “*Ve men evfā bi-mā ‘āhedu ‘aleyhū’llahi fe-seyū’tihī ecren ‘azīmen*”¹⁷¹ keşed. Neşār-ı meclis-i sidre-i āyīn ve mahfel-i felek tezyīn, kerdānīde. Be-vesīle-i du‘ā-i bī-riyā şüret-i irādet ve i‘tikād-ı ḥōd rā ber mūrāyā-yı ḥāṭir-i ḥāṭir, [vr. 9b] ki fi’l- ḥaḳīḳah cām-ı cihān-nümā ve mişḳāt-ı ḥaḳāyık-ı eşyā-st, cilve mī-dehed. Ḥaḳḳā ki ez vürūd-ı kitāb-ı mükerremet beyān ve müjde-i suruş ‘ināyet ve iḥsān, a‘lā ḥazret-i pādīşāh Süleymān-şān ve izhār-ı şefḳat-hā ve merḥamet-hā ve iblāğ-ı ḥil‘at-hā ve teşrifāt-ı şāhāne ve tefeḳḳudāt ve in‘āmāt-ı Ḥusrevāne. İn muḥliş der meyān-ı ehl-i ‘ālem, ḥuşuşān ‘amme-i merdum-ı ān diyār, ez şigār ve kibār ve ḥavāş ve ‘avām, müfteḥir ve mübāhī geşte. Ez ḡāyet ḥarḳī ve ḥōş dilī, rū-yi niyāz ber zemīn dest-i du‘ā ber āsimān, ez Ḥazret-i Kerīm-i Mennān ve Vāhib-i mevāhib-i feyz u iḥsān, cellet ālā’uhū ve ‘ammet nu‘amā’uhū, istid‘ā-i izdiyād-ı ‘ömr u devlet ve irtikā-i esbāb-ı ḥaşmet ve şevket-i a‘lā ḥazret-i ḥāḳān-ı Süleymān-şān ve sultān-ı selāṭin-nişān nemūd. Ve ez rū-yi ḥuzū‘ ve ibtihāl-i temām ḳavāfil-i du‘ā ve niyāz be-‘ālem-i bālā ve melā-i a‘lā, müteveccih sāḥt¹⁷²:

Ḥudāyā tū in şāh-ı dervīş-dōst	Be-dāreş ber evreng-i şāhī ve cāh
Ki āsāyiş-i ḥalk der zill-i ō-st	Be-çerḥ ber-īn tā būd mihr u māh

Ba‘de ez istid‘ā-yı istiḳāmet-i bünyān-ı erkān-ı salṭanat ve kāmḳarī ve istifā¹⁷³ ve istidāmet-i esās-ı ḳaşr-ı ‘adālet ve cihāndārī, ki müeyyed be-laṭīfe-i te‘yīdāt-ı sermedī ve müşerref be-temviye-i ‘aṭiyye-i: “*Rabbi heb-lī mülken lā-yenbeḡī li-eḥadin min ba‘dī*”¹⁷⁴ est, meşḥūd-ı re‘y-i ‘ālem¹⁷⁵-ārāy ve meḳşūf-ı zamīr-i müşkil-güşāy, mī-gerdāned ki emr u fermān-ı cihān-mütā‘ ki der bāb-ı Sultān Bāyezīd ve ferzendān ez mavṭin-i ḥükm-i sultānī ve mehbiṭ-i emr-i Süleymānī, meşḥūb-ı ilçiyān-ı ‘ālī-şān, şeref-şudūr ve ‘izz vürūd yāfte būd, ber mażmūn-ı ān iṭtilā‘ ḥāşıl gerdīd ve

¹⁷⁰ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “rū ḥazrā-yı” ibaresi getirilmiştir.

¹⁷¹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 48/Fetih Suresi, 10.

¹⁷² “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “naẓm” denilerek beyitlere başlanmıştır.

¹⁷³ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “istibḳā” ibaresi kullanılmıştır.

¹⁷⁴ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 38/Sad Suresi, 38.

¹⁷⁵ “Düstüru’l-İnşā”da “‘ālem” ibaresi bulunmamaktadır.

ber tıbbı fermüde-i: “*Ve mā ātā-kümü’r-resülü fe’huẓūhu*”¹⁷⁶ sem’an ve tã’aten gūyān be-levāzım-ı kabūl ve iz’ān telakķi nemüde, vezāyif-i itã’āt ve ādāb-ı inķiyād be-takdīm resāned¹⁷⁷.

Ey ki der mañşıb-ı şāhī şeref ve mertebe-et
Nāsih-i salţanat-ı Hıusrev Sencer şode est
‘Akl rā pey-rev-i re’y-i tū mī-bāyed kerd
Der dimāĝ-ı hıredān fikr-i muķarrer şode est

Ammā ber zamīr-i münir, mihr-i tenvir ve hãtir-i hatir, kimyā-i te’sir, maħfī ne-mānd ki şuret-i kãl ve vãki’ aħvãl¹⁷⁸ ān-est ki der vaķtı ki Sulţān Bāyezid be-ilkā-i ĩn muħliş der āmede, be-eyālet-penāh, hūķümet-destĝāh, Nizāmü’d-din Şāh Kulī Sulţān müşārün ileyh ‘araza-i ser be-mihr firistād ki ĩn şahş ez cānib-i şumā daĝdaĝa dāred ve mī-hāhed be-ţaraf-ı peder reved. Şalāh-ı devlet der ān-est, hãtir-ı ō rā muţma’in sãhte, piş-i hōd borid ki mebādā ferdā mūcib-i şermendegī ez a’lā hãzret-i pādişāh-ı ‘ālī-cāh būd. Berin firşat ĝanīmet dāniste, be-daĝdaĝa-i ān ki mebādā be-ţarafī dıĝer reved ve ĩn ma’nā sebb-i fitne¹⁷⁹ ve fesād-ı küllī kereded [vr. 10a] ve mūcib-i ĝubār-ı hãtir-ı feyyāz şeved, haseb-i iltimās-ı ō sügend yād kerd ki ō rā ve ferzendān-ı ō rā giriftār ne-koned ve kūr ne-koned. Ve girifte be-firistād-hā-yı ān a’lā hãzret ne-sipāred. Ve merhūmī Hasan Bıĝ Yūzbāşī rā be Tebriz¹⁸⁰ nezd-i ō firistād ki hãtir-ı ō rā muţma’in sãhte, nezd-i ĩn muħliş āvered ve cihet-i sıporden-i ĩşān be-hãzret-i şāhzāde-i kāmķār ve nāmdār. Ferzend-i e’azz ve ercūmend-i şehriyār, Sulţān Selīm Hān sügend ne-hōred ki çün hūķm-i kazā nefād. Derin bāb şeref şudūr yābed, kār ez dest ne-refte bāşed¹⁸¹.

Rūzī ki reved zi dest-i maķşūd
Efsūs ve dirıĝ key dehed sūd.

¹⁷⁶ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 59/Haşr Suresi, 7.

¹⁷⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “kıf’a” denilerek dörtlüĝe geçilmiştir.

¹⁷⁸ “Düstüru’l-İnşā”de bu ibarenin müfredi olan “hāl” kullanılmıştır.

¹⁷⁹ Katne.

¹⁸⁰ Hazar Denizi ile Urmiye Gölü; Kafkasya ile Batı İnan arasında yerleşmiş bir şehir olan Tebriz’in; batısında Urmiye Gölü’nün üst kesimi, kuzey-doğusunda Aynali-Zeynali Daĝı, kuzeyinde Acıçay yer almaktadır. Ayrıca, Acıçay’ın sol kolu olan Mihran-rūd Çayı (Maydan Çay), şehrin içinden geçmekte, güneyinde Sehend, doğusunda Savalan Daĝları bulunmaktadır. Ali Sinan Bilgili, *Osmanlı İnan ve Azerbaycanı (16. ve 18. Yüzyıl Sosyal ve Ekonomik Tarih)*, Bozkır Yay., Erzurum 2004, s., 5.

¹⁸¹ “Düstüru’l-İnşā”de bu ibareden sonra “nazm”denilerek beyitlere başlanmıştır.

Ve bināber ān-ki il̄çī be-ḥidmet-i ḥāzret-i Sulṭān Selīm Ḥān firistāde ṣode būd, teraṣṣud ve çeşm dāşt, ān būd ki il̄çī-i ān ḥāzret nīz hemrāh-ı il̄çiyān ān a'lā ḥāzret-i felek-rütbet bāşed. Derīn vaqt ki il̄çiyān-ı 'ālī-şān teşrīf āvordend ve¹⁸² kesī ez cānib-i pādīşāh-zāde-i¹⁸³ 'ālī-makām ne-yāmed ki īşān-rā teslīm nümāyīm. Bināber fehvā-yı: *"Ellezīne yenkużūne 'ahde'llāhi min ba'di mişākihī ve yaqta'ūne mā emer'allāhū bihī en yūşale ve yūfsidūne fī'l-arzi ulāike-humu'l-ḥāsirūn"*¹⁸⁴, bi'z-zarūre īn ma'nā der te'ḥīr üftād¹⁸⁵. Fe-emmā çün īn muḥliş-i bī-riyā der her meretebe nihāyet-i cidd ve ihtimām der itā'at-ı¹⁸⁶ fermān-berdārī-yi ān pādīşāh-ı Skender-iḥtişām mebzūl dāşte ve ḥasebu'l-ımkān daḳıka ez deḳāyik ihlāş ve muvāfaqat ve muşādaqat nā-mer'ī ne-güzāşt ve ne-ḥāhed güzāşt, belki şad meretebe der ḥidmetkārī ve devlet-ḥāhī bīşter ez bīşter ḥāhed kūşid.

Ve çonānçe ber 'ālemiyyān zāhir ḥāhed şod, rüz-be-rüz be-nev'ī der istihkām-ı ḳavā'id-i¹⁸⁷ ihlāş ve sa'y ve ihtimām ḥāhed nemūd ki mūcib-i izdiyād-ı i'timād ve elṭāf-ı ān Sulṭān-ı 'ālī-şān şeved. Ümīdvārī be-ḥalk-i 'azīm ve lütf-ı 'amīm, ān ḥāḳān Süleymān-mekān ān-est ki īn muḥliş¹⁸⁸ rā muṭlaḳān ḥaml ber müsāhile ve taḳşirāt-ı muḥibb-i şādıḳu'l-va'd ve'l-i'tiḳād ne-fermāyend. Ve ḥāṭir-ı 'ātır-ı deryā muḳāṭır rā bi'l-külliyeti ezīn rehğuzer cem' fermāyed ki bi-ğayr-ı ez itā'at-ı ḥükmi-ı İllāhī: *"Ve aḥfezū eymānekūm"*¹⁸⁹, *"Ve evfū bi-'ahdi'llāhi izā 'āhedtūm"*¹⁹⁰ emrī ki sebeb-i ta'vīḳ ve mūcib-i te'ḥīr bāşed, der teslīm-i īşān ne-būde. Ve der sırr u 'alen ve āşikār u nihān çizī dīger maḥzūn-ı ḥāṭır nīst ve ne-ḥāhed būd. Bi-ḥamdillāhi Te'ālā ki der meyāne düstī ve muḥabbet nihāyet ne-dāred. Ve lütf u şefḳat-ı ān ḥāzret nīz derbāre-i "īn muḥliş ziyāde ez ḥadd-est"¹⁹¹ ve 'an ḳarīb zemān-ı ān mev'id munḳazī keşte. Her-gāh il̄çī-yi 'ālī-kadr ez ḥidmet-i ān pādīşāh-ı 'azīmü'ş-şān āyed ve be-emri şerīf-i ān ḥāzret-i a'lā çend kes ez mu'temedān-ı ferzendī-yi kāmranī cihān-bānī-yi Sulṭān Selīm Ḥān hemrāh-ı īşān bāşed, be-hemān destūr ki mükerreren ḥükmi

¹⁸² "Düstüru'l-İnşā"de "ve" bağlacı bulunmamaktadır.

¹⁸³ "Düstüru'l-İnşā"da "Pādīşāh-zāde" ibaresi yerine "Şehzāde"ibaresi kullanılmıştır.

¹⁸⁴ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 27.

¹⁸⁵ Uḳtād.

¹⁸⁶ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "ve" bağlacı getirilmiştir.

¹⁸⁷ "Düstüru'l-İnşā"da "ḳavā'id" ibaresi bulunmamaktadır.

¹⁸⁸ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibare yerine "īn ma'nā" ibaresi kullanılmıştır.

¹⁸⁹ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 5/Maide Suresi, 89

¹⁹⁰ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 16/Nahl Suresi, 91

¹⁹¹ "Düstüru'l-İnşā"da ibare "īn muḥibbi ziyāde ez ḥaşr u ḥadd-est"şeklinde kullanılmıştır.

fermüde āyed, īṣān-rā teslīm-i firistād-hā-yı ān ṣehzāde-i civān-baḥt-ı ‘ālī-ṣān mī-konīm ki¹⁹² emr ve fermān [vr. 10b] ki der bāb-ı ō ṣādır ṣode būd, be-‘amel āverend.

Ve ez emr u fermān ve ḥük-m-i ān pādīṣāh-ı Süleymān-mekān, Skender-niṣān tecāvüzī ne-kerde ve ne-ḥāhed kerd. Fe-emmā ez ḥān-i iḥsān ve bahr-ı cūd-i imtinān, ān Ḥusrev¹⁹³ Ḥusrev-niṣān, der muḳābil-i ḥüsn-i ḥidmet-i īn aḥlaṣ-ı muḥibbān, der īn¹⁹⁴ eyyām, ḥoceste-fercām¹⁹⁵, be-zuḥūr resīd. Ve ber¹⁹⁶ ‘ālemiyyān rüṣen-est ki bā’is-i ān cuz kemāl-i iḥlāṣ ve devlet- ḥāḥī, emrī ne-mī-tuvāned būd. Hemegī çeṣm-i ān dāred ki ān pādīṣāh-ı ālī-ṣān ve ān spehr-i lütf ve iḥsān, ṣefkatī fermāyend ki der nazar-i ‘ālemiyyān meṣkūr ve müstahsen bāṣed.

Ve çün eyālet-penāh, mü’teminü’d-devleti’l-ḥākāniyyeti ‘Alī Paṣa ve muḳarrabü’l-ḥazreti’s-sultāniyyeti Hasan Aḳā derīn sefer zaḥmet-i bisyār keṣide end ve derīn mesāfet-i dūr ve dırāz ez germā-i ṣayf ve ṣitā¹⁹⁷ meṣaḳḳat-i bī-ṣumār dīde, iltimās-ı ez merḥamet ve ‘atıfet-i Süleymānī ān-est ki hem īṣān-rā cihet-i itmām-ı īn¹⁹⁸ mühimm ki āmāde ve müheyyā-st ve ḥāḳḳā ki der encām ve sāmān-ı ān ṣekk ve ṣāyibe nīst. Revāne sāzed ki eger īn mühimm be risālet-i dīgerī ez ḡulāmān-ı ān ḥazret ṣüret itmām yābed, sa’y ve emek-i īṣān der meyāne¹⁹⁹ zāyī’ ne mī-ṣeved. Ve çend kes ez mu’temedān-ı ḥazret-i ferzendī Sultān Selīm Ḥān hemrāh-ı īṣān fermāyend ki ān-çe emr-i eṣref-i ‘alā ṣode, be-‘amel āverend. Ve cihet-i te’kīd-i ḳavā’id-i muḥabbet ve velā ve teblīg-i īn risālet be-mülāzemet-i ‘alā, eyālet-i destgāh, emāret ve ḥükümet-penāh, i’timādī kemālen li’l-eyāleti ve’l-ḥükümeti ve’d-dīni Ca’fer-i Sultān ki ābāen²⁰⁰ cedd-i ez ḳudemā-i ümerā-i īn silsile ve ez ḡāyet-i ṣıdḳ ve iḥlāṣ maḥall-i i’timād-ı īn muḥliṣ ṣādıḳ resāned. Ez ān-cā ki nihāyet-i lütf ve merḥamet-i ṣāhāne est, ümīz²⁰¹ dāred ki be-ḳabül-i maḳrūr kereded. İnṣā’a’llāhü Te’ālā.

¹⁹² “Düstüru’l-İnṣā”da “ki” ibaresi bulunmamaktadır.

¹⁹³ “Düstüru’l-inṣā”da “Ḥusrev”ibaresi bir defa geçmiştir.Tezimizde iki defa kullanılmıştır.

¹⁹⁴ Bu ibare, “Düstüru’l-İnṣā”da “der īn” şeklinde değil, “derīn” olarak getirilmiştir.

¹⁹⁵ “Düstüru’l-İnṣā”da bu ibarenin yerine “fermān” ibaresi kullanılmıştır.

¹⁹⁶ “Düstüru’l-İnṣā”da bu ibare “resīde.Ber” şeklinde kullanılmıştır.

¹⁹⁷ “Düstüru’l-İnṣā”da bu ibare: “ze-germā-yı ṣayf ve sermā-yı ṣitā” şeklinde getirilmiştir.

¹⁹⁸ “Düstüru’l-İnṣā”da bu ibare yerine “ān” ibaresi kullanılmıştır.

¹⁹⁹ “Düstüru’l-İnṣā”da bu ibare “meyān” şeklinde getirilmiştir.

²⁰⁰ “Düstüru’l-İnṣā”da ibare “eben ‘an” şeklinde kullanılmıştır.

²⁰¹ “Düstüru’l-İnṣā”da bu ibare “ümīd” şeklinde getirilmiştir.

Ve çün ziyāde ezīn iṭnāb mūcib-i taṣdī‘-i ān a‘lā ḥāzret-i sıpehr-rikāb-est, bināberin ezīn uslūb be-i‘āde-i du‘āyī bī-riyā intikāl mī-nümāyed. Ve peyvest-i himmet ve hemegī nihmet be-şavb-i istīfā-i zılāl-i salṭanat ve ḥaşmet ve ‘azamet ve iclāl ve iḳbāl ve istid‘ā-i devām-ı eyyām nişfet ve ma‘delet ve re’fet ve merḥamet ve efzāl-i ān a‘lā ḥāzret, Süleymān-mekān maşrūf mī-dāred²⁰².

Şedd-i vaḳt ān-ki ḥatm konem ber du‘ā-yı tū.

Zīrā du‘ā-yı tū heme āfāḳ rā du‘ā- st²⁰³

Hemişe tā inḳitā‘-ı zemān ve inḳirāz-ı deverān, ḳavā‘id-i cihāndārī ve cihānbānī ān Ḥusrev-i ‘ālī-mekān ve me‘āḳıd-i salṭanat ve kāmkarī-yi ān ḥākān-ı Skender-nişān der basīṭ-i zemīn ve zemān-ı mūmehhid bād ve hemvāre şa‘şa‘a-i āfitāb-ı cihān-tāb ān neyyir-i evc-i iḳbāl ber aḳtār ve emşār tābende ve zıll-i merḥamet ve re’fet-i ān āfitāb zirve-i ‘izzet²⁰⁴ ve iclāl ber mefāriḳ-i ehl-i rüzgār tābende²⁰⁵.

Ya Rabbi ān āfitāb-ı tābān-rā,

Ki cihān der penāh-ı devlet-i [vr. 11a] ō-st

Ebr-i cūd ve siḥāb-ı iḥsān-rā,

‘Ālemī ḡarḳ-ı baḫr-ı ni‘met ō-st.

Ber ser-cümle-i cihān tābāndār,

Baḫr ve ber her dū zīr-i fermāneş,

Dest-i cüdeş çū ḥōr zer efşāndār,

İns u cin cümle āferīn ḥāneş,

Tā cihān hest ‘izz u cāheş bād,

‘Ālem āsūde der penāheş bād.

İltimās-nāme:

Bu Mektüb Geldük de Şāhiñ Pādişāh-ı ‘Ālem-penāh -Ḥalledet Ḥilāfetuhū-Ḥāzretleründen İltimās Eyledüğü Ḳazıyyeler Bunlardur ki Zıkr Olunur²⁰⁶

Bu muḫıbb-i devlet-ḥāhiñ ol ‘ālī Ḥāzret-i Pādişāh, Skender-cāh, Sulṭānū’l-berreyn ve Ḥākānū’l- baḫreyn, Ḥādımū’l- Ḥarameyni’ş- Şerīfeyn -ḥallede’llāhü zılāle merḥametiḥī ve iḥsāniḥī ve mekārım ve imtināniḥī ‘alā kāffeti’l-‘ālemīn-den mültemesātı bunlardur ki inşāe’llāhü Te‘ālā sāmān ve encām bula.

²⁰² “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “beyt” denilerek beyitlere geçilmiştir.

²⁰³ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

²⁰⁴ “Düstüru’l-İnşā”da “‘izzet” ibaresi yerine “‘izzü” ibaresi kullanılmıştır.

²⁰⁵ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “pāyende bād” ibaresi getirilmiş, sonrasında “naẓm” ibaresi getirilerek beyitlere başlanmıştır.

²⁰⁶ Bu mektub sureti“Düstüru’l-İnşā” vr.262a’dan başlamaktadır .Mektup suretinin Başlığı şu şekildedir: “Bu mektüb geldik de Şāh Ṭāhmāsbiñ merḥūm Sulṭān Süleymān Ḥān cennet-mekāndan istid‘ā ve iltimās eyledüğü ḳazıyyeler bunlardur ki zıkr olunur”

Maṭlab-ı Evvel: Evvelā ol Şulṭān Süleymān-ı ḥaṣmet ‘ālī-cāhuñ re’-yi ‘ālem-ārālarına ‘arz olunan budur ki bu muḥibbi ḥayri ḥāhuñ ba’zı nezirleri ve vaqıfları vardır ki anıñ maşrafı Ḥarameyn-i Şerifeyni -zādehüme’llāhü Te’ālā şerafen- ve Diyār-ı baķı’ ve ‘Irāķ-ı ‘Arab’da vāķi’ olan meşāhid-i eimme-i ma’şūmīn şalevātü’llāhi ‘aleyhim ecma’inūñ ‘imāret ve sāir meşārifidür. Ümīd oldır ki ḥükmi-şerīf ‘ināyet olına²⁰⁷. Bu muḥlişin adamlarından iki nefer kimesne birisi emīn ve birisi kātib ola. Ol nüzürāt ve maḥşül-i mevķūfāt anlara gönderilüp anlar daḥi meşārifine şarf idüp ve ḥisābın zabt ideler tā bu ḥayrātuñ meşūbatı ol Sulṭān-ı zıllü’llāhuñ rüzgār-ı ferḥunde āşārlarına ‘aid ve rāci ola.

Maṭlab-ı Sāni: Ve ol Şulṭān-ı Süleyman-ı Şān ḥazretlerinden bu daḥi²⁰⁸ iltimās ve istid’ā olunur ki bu muḥibb-i devlet-ḥāhuñ evlādından birisin yā ikisin her nev’ile ki ḥāṭır-ı ‘āṭır mübāreke ḥuṭūr ider mülāzım buyurular. Eđer lāyık-ı ‘ulūfe buyurılırsa ‘ulūfe-i şefkat buyurular, eđer ṭımāra sezā-vār iseler²⁰⁹ ṭımār luṭf ideler eđer lāyık-ı Sancāķ iseler Sancāķ ‘ināyet olunup ve eđer Paşalık lāyık görilürse merḥamet buyurıp Paşayān-ı ‘izām zümresine ilḥāk olunup ḥükmi-ü ‘ālī-i sulṭāni ‘ināyet buyurılıp Sancāķ irsāl olunup mülāzemete ḳabül kılalar ki²¹⁰ anlarıñ esāmisi defātir-i dīvān-ı ‘ālīde silk-i mülāzimānda şebṭ olunup her yıl dergāh ‘ālem-penāh ḥazret-i Sulṭān Süleymāniye mūr-yāne niyāz ‘arz ideler. Ve şu²¹¹ cihetden²¹² ol ḥazretüñ kerem ve fütüvvetidür, ḥıl’at ‘ināyet buyurılıp çavuşlarla irsāl buyurıla ki ḥıl’at-ı şāhāne ile ser-efrāz olup ol ḥazrete du’ā ideler. Ve ol Sulṭān ‘ālī-cāh keferi-i mel’üne üzere ğazāya giderlerse henüz anlar ḥired-sāledür leşker ve ḥadem ü ḥaşemlerün ol ḥazretüñ mülāzemātına gönderip rikāb-ı zafer-intisābda edā-i vezāif-i ḥıdmetkārīye [vr. 11b] ve küffār-ı füccāra ğazā ü cihāda iḳdām göstereler “*Ve men yūhācir fī- sebīli’llāhi yecid fi’l- ‘arzi mūrāgamen keşīran*”²¹³ muḳtezāsınca vāsıṭa-i himmet ve devlet-i Pādişāh zıllü’llāh ile ğāzi ve müğtenīm olup ğazāvetden mūrā²¹⁴ olındıktan soñra ne vaḳt düstür icāzet ve ‘ināyet buyurılırsa ‘avdet ideler. Ve ol ḥazret kendüler sefere buyurmayub Paşayān-ı ‘izāmdan birini serdār idüp leşker ile

²⁰⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibarenin ardından “ki” ibaresi getirilmiştir.

²⁰⁸ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibarenin yerine “daḥi” ibaresi getirilmiştir.

²⁰⁹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “ise” şeklindedir.

²¹⁰ “Düstüru’l-İnşā”da “ki” ibaresi bulunmamaktadır.

²¹¹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “şöl” şeklinde kullanılmıştır.

²¹² “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “ki” ibaresi getirilmiştir.

²¹³ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 4/Nisa Suresi, 100

²¹⁴ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibarenin yerine “mūrāca’at” ibaresi kullanılmıştır.

gönderirlerse ğirū leşker u ħadem u ħaşemlerin dergāh-ı ‘ālem-penāha göndereler ki irsāl olunan Paşayla varup ğazā ve cihād ideler. Ğarāz budur ki ol Pādişāh ‘ālem-penāhiñ bu muħlişa olan kemāl-i ‘ināyet ve şefkatlerin²¹⁵ ħalk-ı ‘ālem arasında zāhir olup bileler. Ve bu devlet-ħāhiñ oğulları dāhi²¹⁶ bahricūd ve iħsān ve in‘ām ve luṭf-i²¹⁷ şefkat ve kerem ve merħametlerinden mütefeyyiz olmagla ser-efrāz olalar. Ve levāzım-ı ħidmet-kārīde kıyām göstereler. Eđer bu şefkate k̄abiliyyetleri yoğise yine emr ol ħazretindür eđer Sāncāċ ve ‘ulūfe ve tīmār olmaz ise dāhi²¹⁸bi-‘ulūfe²¹⁹ yine ħidmet-kārıdırur.

Maṭlab-ı Şāliş: Bu dāhi ol a‘lā ħazretüñ zirve-i ‘arz-ı eşref-i a‘lālarına²²⁰ resānīde kılınur ki eđer kullarından birisi ol āstāne-i sa‘ādet-āşyāna mensüb bir ħidmeti taċdīme yetiştirse²²¹ şu cihetden ki ol Pādişāh ‘ālī-cāhiñ in‘ām-ı bī-kerān ve feyz u iħsān bī-pāyānlarıdır, ol kullarını ol ħidmet muċābelesinde birine yüz olmak üzere merātib-i bülend ve menāşib-i ercümend ile ser-efrāz idüp envā‘-i tefakħudāt-ı şāhāne ve ‘ināyet-i bī-ġāyet-i²²² Ĥüsrev-āne ile mümtāz kırlarlar. Şöl ki k̄abil-i ‘ulūfedür‘ulūfe idüp ve şöl ki k̄abil-i terakķīdir terakķī ‘ināyet buyurılu ve ba‘zı ki Sāncāċa lāyıċdur Sāncāċ erzānī görüp ve ba‘zı ki Paşalar mertebesine sezā-vārdur, Ol rütbe-i ‘ālī ile ser-efrāz eyler. Bināen ‘aleyh²²³ ol ħazret lütf u ‘ināyet gösterip laċab-ı ferzend ile telķībe²²⁴ ċabül buyurılu bu rütbe-i ercümend ve nām-ı bülend ile ser-efrāz kılınışlardur. Ćünkü bu evċātde tevċīċ-ı Ĥazret-i İlāhī ile bunıñ gibi ħidmeti taċdīme yetiştirürdi ki serir-i salṭanata cülüs itdikleri zamāndan “ilā ħāze‘l-ān” bir kimesne ol ħazrete bunıñ gibi ħidmet itmemişdür. Ve tamām-ı ‘ālemde “ezheru mine‘ş-şems” dür. Eđer ‘avāṭıf-ı Ĥüsrev-ānī ve mekārım-i merāħım-i sulṭānī ve şefkat-i pādişāhāneden şān ve meretebe ve nām ve āvāzelerine sezā-vār-ı şefkat ve terbiyet ve baħşış küllī-‘ināyet buyurıla. Ol Sulṭānü‘l-berreyn ve Ĥāċānü‘l-baħreynüñ ebr-cūd ve deryā-yı iħsānundan bir ċatre kem olmya.

²¹⁵ “Düstüru‘l-İnşā”da bu ibare “şefkatleri” şeklinde getirilmiştir.

²¹⁶ “Düstüru‘l-İnşā”da ibare “dāhi” şeklindedir.

²¹⁷ “Düstüru‘l-İnşā”da “luṭuf”ile “şefkat” ibareleri “ve” bağlacıyla birbirlerine bağlanmışlardır.

²¹⁸ “Düstüru‘l-İnşā”da “dāhi” ibaresi yerine “dāhl” ibaresi bulunmaktadır.

²¹⁹ “Düstüru‘l-İnşā”da “bi-‘ulūfe” ibaresi ile “yine” ibaresi arasında “tīmār”ibaresi vardır.

²²⁰ “Düstüru‘l-İnşā”da bu ibare “eşref ve a‘lālarına” şeklinde getirilmiştir.

²²¹ İbare, “Düstüru‘l-İnşā”da “yetiştirirse” şeklinde kullanılmıştır.

²²² “Düstüru‘l-İnşā”da “ġāyāt” şeklinde cemi‘si kullanılmıştır.

²²³ “Düstüru‘l-İnşā”da bu ibareden sonra “aħlaş-ı muħlişān ki” ibaresiyle devam edilmiştir.

²²⁴ “Telķībe” ibaresi, “Düstüru‘l-İnşā”da bulunmamaktadır.

6.

**Mar'aş Beglerbegisi 'Alî Paşa ve Kapucu Başı Hasan Ağâ Geldiklerinde Şâh
Tarafından Allâhvîren Ağâ Nâm Elçisi İle [vr. 12a] Şâhib-i Sa'âdet -Tâle
Beğâhu- Hazretlerine Vârid Olan Nâmenüñ Şüretidür²²⁵**

Mu'izzen li's-saltanati ve'l-'adâleti ve'n-nişfeti ve'l-ğaşmeti ve's-şevketi ve'l-übbeheti ve'r-re'feti ve'l-iqbâli ve'l-iclâli ve'l-ihsâni Sulţân Selîm Hân b. Sulţân Süleymân Hân, müceddid-i tuhaf-i taḥiyyât-i tayyibât ki ez fevâiyih-i ihlâşeş, revâiyih-i gülnâr-ı quds-i istinşâk ve istişmâm tuvân nemüd. Ve revâhil-i teslîmât-ı fâiyihât ki ez nesâyim-i ḥadâyik-ı ihtişâşeş, ber teḳârüb-i ḳulüb ve te'ârûf-ı ervâḥ-ı intikâl ve istidlâl tuvân kerd. Selâmî ki eşî'a-i bâriḳât-i ân serâçe-i cân ve cihân râ münevver kerdâned. Ve şenâyî ki fevehât-ı miskiyyetü'n-nefehât ân âşâr-ı rûḥ ve râḥat be-meşâm-ı cân-ı 'âlemiyyân resâned²²⁶.

Selâmî münevver be-nûr-ı şafâ	Selâmî be-ihsân çü dest-i kerîm
Selâmî mu'aṭter be-'ıtr-ı vefâ	Şafâ baḥş dil-hâ çü ḥalk-ı selîm
Kudûret zedâ çün gül-i büstân	Şemîmeş çü bü-yi cenân-ı mu'tedil
Meserret fezâ çün reh-i düstân	Hem âsâyiş-i cân hem ârâm-ı dil ²²⁷

Be-maḳarr-ı devlet-i şerîf ve müsteḳarr-ı sa'âdet-i münîf, ḥazret-i 'âlî-rütbet, müte'âlî-menzilet, gerdün-vaḳâr, keyvân-iḳtidâr, ḥürşîd-iştihâr²²⁸,

Dıraşân-mehî ez sıpehr-i vücüd	Zi deryâ-yi şâhî girân-gevherî
Girânmaye dürri zi deryâ-yi cüd	Be-burc-i sa'âdet ne-gü aḥterî
Ber ârende-i efser-i serverî	Hümâyî ki zîr-i sıpehr-i kebüd
Sezâvâr-ı evreng-i İskenderî	Hümâyün-ter ez vey ne-yâyed fûrüd

Sezâvâr-ı evreng-i zillü'llahî
Nemüdâr-ı ferheng-i şâhenşâhî²²⁹.

²²⁵ “Düstüru'l-İnşâ”da bu mektüb sureti vr.263a'dan başlamaktadır. Suretin başlığı şöyledir: “Mar'aş Beylerbeyisi 'Alî Paşa ve Kapucu Başı Hasan Ağâ yediyle ve Allâh-Viren Ağâ nâm ilçî ile Şâh tarafından Şehzâde Sulţân Selîm Hân'a vârid olan nâmenüñ şüretidür ki taḥrîr olundu”.

²²⁶ “Düstüru'l-İnşâ”da “meşnevî” denilerek beyitlere geçilmiştir.

²²⁷ “Düstüru'l-İnşâ”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

²²⁸ “Düstüru'l-İnşâ”da “nazm” denilerek beyitlere başlanmıştır.

²²⁹ “Düstüru'l-İnşâ”da “neşr”denilerek düz yazıya geçilmiştir.

A'nî ferzend-i e'azz ercümend-i nâmdâr Şâh-zâde-i²³⁰ bülend-ğadr ve 'âlî-tebâr manzûr-ı inzâr-ı terbiyet ve 'âtıfet-i Süleymânî zî-bende-i evreng-i cihândârî ve cihânbanî.

Ân bülend-i aḡter-i hümâyûn-fâl Meclis-i 'âliyeş felek-i tezyîn
Ân cihân-ı dâver-i hamîde-hısâl Maḡfel-i sâmiyeş beheşt-i berîn²³¹

Şehsuvâr-ı miẓmâr-ı 'adâlet ve cihândârî şâyeste-i efser-i saltanat ve kâmkârî maḡraḡ-i eşi'a-i leme'ât-ı füyûzât-ı İllâhî, muhbiḡ-ı envâr-ı işrâḡât-ı fütûḡât-ı pâdişâhî, maẓhar-ı âşâr-ı devlet-i ebedî, muẓhir-ı envâr-ı sa'âdet-i sermedî, maşriḡ-ı leme'ât-ı fetḡ-i fîrûzî, maḡla'-ı âfitâb-ı übbehet ve behrûzî²³²

Ta'âlâ'llah çe raḡşân-ı âfitâbî Fûrûzân-ı nûr-ı devlet ez cebîneş
Ber evc-i kâmkârî-yi kâmyâbî Sıpehr-i mihr râ rû ber zemîneş
Çû hûrşîd-ı dirâḡşân pâye-i ô Zehî ez yümn-i te'yîd-i İllâhî
Cihânî zerre-sân der sâye-i ô Sezâvâr-ı serîr-i pâdişâhî

Çû ferr-i devlet arzû-yi tû didend²³³ [vr.12b]

Zi iḡvânet çû Yûsuf ber gezîdend

Sezed ger ez kemâl-i ḡübî-i tû

Koned pîr-i felek-i Ya'kûbî-i tû²³⁴

el-Kerîmu ellezî ḡaşşahu'llâhü Te'âlâ bi'n-nefsi's-selîm, ve's-selîmu ellezî menne'llâhü 'aleyhi bi'l-ḡalki'l-'aẓîmi'l-fâyîḡ 'alâ iḡvâniḡi ve aḡrâniḡi bi-iḡ'ati vâlidihî'l-mâcid, el-fâyîzu min hâziḡi'l-kerâmeti bi-sa'âdeti rizâi'r-Rabbi fî rizâi'l-vâlid, nûru ḡadiḡati's-saltanatı ve'l-ma'deleti ve'n-nişfeti ve'l-luḡfi ve'l-iḡşâni, nûru ḡadiḡati'l-ḡilâfeti ve'r-re'feti ve'l-'âtıfeti ve'l-cûdi ve'l-imtinân, el-'âricü ilâ me'ârici'd-devleti'l-ebediyyeti, eş-şâ'idü 'alâ a'lâ medârici's-sa'âdeti's-sermediyyeti, el-muvaffaḡu li-eşâ'ıyyihî²³⁵ lüḡfiḡi ve keremiḡi'l-'amîm, el-Kerîm b. el-Kerîm İbni'l-Kerîm lâ-zâle müeyyeden bi't-te'yîdâti'l-'aliyyeti's-sübḡaniyyeti fî devâmi's-saltanatı'l-'uzmâ ve muvaffaḡen bi't-tevfîḡâti'l-celîyyeti's-şamdâniyyeti fî ḡulûdi eyyâmi'l-ḡilâfeti'l-kübrâ, irsâl ve ihdâ daşte, be-tâzeḡî şaḡâyif-i muḡâleşat ve

²³⁰ “Düstüru'l-İnşâ”da bu ibare “şehzâde”şeklinde kullanılmıştır.

²³¹ “Düstüru'l-İnşâ”da bu iki beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

²³² “Düstüru'l-İnşâ”da “meşnevi” denilerek beyitlere geçilmiştir.

²³³ “Düstüru'l-İnşâ”da bu ibare “tevdîd” şeklinde kullanılmıştır.

²³⁴ “Düstüru'l-İnşâ”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

²³⁵ “Düstüru'l-İnşâ”da bu ibare “li-eşâ'ati” şeklinde getirilmiştir.

müşādekat mā-beyn rā niġāšte-i ğülek-i tecdīd-i ‘uhūd ve mevāšīk mī-dāred. Ve şafāyih-i ‘alāka-i übüvvet-i²³⁶ cānibeyn rā bā vücūd-i kurb-i ‘ahd-i mükātebāt ve mürāselāt-ı muḥabbet-i āyāt, ez şevāyib-i ṭülü’l-‘ahdi münsī-yi²³⁷ muşaffā mī-sāzed. Ve hemvāre-i fezā-yı kaşr-ı refī’ü’l-bünyān muvāfaqat ve velā ve hemīşe havā-yı sāḥat-i nüzhet serā-yı müşādekat ve şafā rā ez ğubār-ı zulumet āşār-ı naḳz-ı ‘ahd ve mīşāk maşūn ve me’mūn mī-dāred.

Ḥaḳḳā ki ez vürūd-i Kitāb-ı Şerīf ve ḥitāb-ı münīf, ki maşḥūb-ı ‘umdetü’l- a’yān Seyfü’ d-dīn İrşitī Akā irsāl fermūde būdend, çün mazmūn-ı muḥabbet meşḥūn- ı ān müstemil ber istiḥkām-ı ḳavā’id yegānegī ve vifāḳ ve iltiyām-ı revābiṭ ittiḥād ve ittifāḳ būd, levāzım-ı meserret ve inti’āş ve merāsım-i feraḥ ve ibtihā²³⁸ be-ḥuşūl peyvest ve mūcib-i mezīd-i muḥabbet ve ‘aṭūfet ve sebeb-i tezā’uf mevādd-i meveddet ve ülfet ğeşt. ‘Alleme’llāhu Te’ālā “ve kefā bihi şehīdā”²³⁹ ki hemvāre teveccüh ḥāṭır-ı feyz-i me’şer ber şebāt ve rusūḥ ‘ahd u peymān-ı mā-beyn maşrūf ve ma’ṭūf dāşte-īm ve hemīşe himmet-i ‘ālī nihmet ber a’lā-i şān ve menzilet ve mekān, ān ferzend-i ercūmend-i ‘ālī-şān ğümāşte. Ve bi-ḥamdi’llāhi Te’ālā ki esās-ı ‘ahd u muḥabbet ve vifāḳ, be-muḳtezā-yı: “İnne’l-‘ahde kāne mes’ulā”²⁴⁰, ez şāibe-i ḳuşūr ve fütūr-ı müberrā ve binā-i şadākat ve mīşāk çün mebānī-yi “seb’an şidāden”²⁴¹ ez ğāyile-i tezelzül ve ḳuşūr-ı mu’arrā-st. Ve āşār-ı in nazm-ı nazīm çonān-çe ḳabl ezin der ṭayy-ı kitābet mūnderic şode būd ve müşāfehe-i ‘aliyye be İrşitī Akā nīz sıfāriş nemūde būdīm ki be-‘arz resāned²⁴².

Ān-rā münkir ki zū-fünūn āyed merd
Der ‘ahd u vefā ne-kerd²⁴³ ki çün āyed merd
Ez ‘uhde-i ‘ahd eĝer bīrūn āyed merd
Ez her çe ğümān berī füzūn āyed merd²⁴⁴

Ber vechī ki der mir’āt-ı ḳalb-i selīm ve levḥ-i ḥāṭır-i mustaḳīm, mürtesim [vr. 13a] ne-şode²⁴⁵ būd, be-işāret-i mülhim-i ğayb ve münhī-i leṭāyif lā-rayb,

²³⁶ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra yazmamızda yer verilmeyen “bünüvvet” ibaresi yer almıştır.

²³⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare ile “muşaffen” arasına “ve” bağlacı getirilmiştir.

²³⁸ “Düstüru’l-İnşā”da ibare “ibtihāc” şeklinde kullanılmıştır.

²³⁹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 46/Ahkaf Suresi, 8.

²⁴⁰ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 17/İsra Suresi, 34.

²⁴¹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 78/Nebe’ Suresi, 12.

²⁴² “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “rubā’ıyye” denilerek dörtlüğe geçilmiştir.

²⁴³ ne-ker.

²⁴⁴ “Düstüru’l-İnşā”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıyla devam edilmiştir.

muḳaddemāt-ı ān temhīd yāft ve ‘an ḳarīb netāyic-i ān ber şafahāt-ı zemān çün pertev-i hūrşīd tābān ḫāhed yāft.

Beyt:

Gofte-i dāniste-em şāhī gedāyī gū-yi māst
‘Ömr eger bākī būd zeyn bihtereş dānī henüz²⁴⁶

Velī tekellūf-i²⁴⁷ in ma‘nā rā ki sebeb-i irtikā-i şān ve menzilet-i ān ferzend-i ‘ālī-mekān est, ez netāyic-i iṭā‘at ve fermān-berdārī a‘lā ḫāzret vālid-i felek-rütbet hūrşīd-menzilet, ki be-ḫükm kerīme-i: “*Eni’şkür-lī ve li-vālidey-ke*”²⁴⁸ ve ḫadīs-i şaḫīḫ-i ḳudsī: “*Men raḍiye ‘anhu vālidühū fe-ene ‘anhu rāḍin*”²⁴⁹ maḳrūn be-fermān-berdārī ḫāzret-i bārī ‘azze ismuhū est, mī-dāned.

Beyt²⁵⁰:

Ān-ki tenet pārei ez cān ō-st Ḥidmet-i ō kon ki be-cā-yi resī
Ḳatrei ān çeşme-i ḫayvān-ı ō-st Berg deheş tā be-tuvāyī resī

Ba‘de ez ānhā-i du‘ā-i bī-riyā

İcābet entümā

Ve ihdā-i şenā-i mihr efzā-i hūrşīd-i incilā, meşhūd-ı zamīr-i münīr ve ma‘rūz-ı ḫāṭīr-ı mihr-i tenvīr, ān ferzend-i ercümend-i nāmdār, ān-ki derīn evḳāt bā berekāt ki ilçiyān-ı refī‘ü’ş-şān meni‘ü’l-mekān, a‘lā ḫāzret-i sultān-i Süleymān-şān ve Ḥusrev-i hūrşīd-intibāh, Skender-nişān lā-zālet re‘yātü devletihī merfū‘aten ilā zirveti’s-semāk ve āyātü salṭanatihī mektūbeten ‘alā²⁵¹ şafahāti’l-eflāk, a‘nā eyālet ve ḫükümet-penāh, nişfet ve çeşmet-destgāh, mükerremet ve celālet-intibāh manzūr-ı inzār-ı ‘ināyāt-ı ḫāḳānī, melḫūz-i elṭāf ve a‘ṭāf-ı ‘ālī-ḫāzret-i Süleymānī, iftiḫār-ı e‘āzımü’l-vülāt ve’l-ḫükkām, ‘umdet-i aşḫābü’l-mecd ve’l-iḫtişām, mu‘temedān-ı ḫāzretü’l-‘aliyyeti’l-ḫāḳāniyyeti, emīnū’d-devleti’l-behiyyeti’s-sultāniyyeti zeynen, li’l-eyāleti ve’n-nişfeti ve’l-ḫükümeti²⁵² ve’l-‘izzı ve’l- iḳbālī ‘Alī Paşa Ḥākim-i Mar‘aş, ve emāret ve ḫükümet-şi‘ār, nişfet ve ma‘delet-āşār, ez-zāhirü min nāşiyeti

²⁴⁵ “Düstüru’l-İnşā”da ibare “ne-şode” şeklinde değil, “şode” şeklinde kullanılmıştır.

²⁴⁶ “Düstüru’l-İnşā”da beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

²⁴⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “ve bī tekellūf-i” şeklinde getirilmiştir.

²⁴⁸ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 31/Lokman Suresi, 14

²⁴⁹ Bkz. el-İsbahānī, *Ḥilyetü’l-Evliyā’ ve Ṭabaḳātü’l-Aşfiyā’*, Dāru’l-Kitābi’l-‘Arabī, Beyrut 1405, C. VI, s., 33.

²⁵⁰ “Düstüru’l-İnşā”da “beyt” ibaresi yerine “meşnevī” ibaresi kullanılmıştır.

²⁵¹ “Düstüru’l-İnşā”da “‘alā” harf-i ceri yerine “‘an” harf-i ceri kullanılmıştır.

²⁵² “Düstüru’l-İnşā”da “ḫükümeti” ibaresi “nişfeti” ibaresinden önce kullanılmıştır.

aḥvālihī āsārū's-sa'ādeti'l-ezeliyyeti ve'l-bāhirū min²⁵³ 'izzeti āmālihī envāri'l-
'avāṭifi's-Süleymāniyyeti²⁵⁴, tācen li'l-emāreti ve'l-ḥükümeti ve's-şucā'ati ve'l-iclāli
Ḥasan Aḳā refe'a'llāhu şāne celālihimā ve a'lā medāricü iḳbālihimā ve iclālihimā,
hümā-yi āsā-yı ez zirve-i 'azze ve 'alā, a'nā sāḫat-i pāygāh-ı a'lā ve ḫarīm-i dergāh-ı
mu'allā, ṭayirān nemūde, ber evc-i kibār-i iḳbāl ve firāz-ı şecere-i emānī ve āmāl, in
muḫliş-i bī-riyā neşimen sāḫtend.

Ve çün mülhim-i ğayb ve müjde-i suruş eşnāf-ı 'ināyāt ve iḫsān ve nūr-i²⁵⁵
envā'-ı nevāzeş-hā ve şefḳat-hā, mürāḫim ve imtinān-ı ān a'lā ḫazret-i Süleymān-şān
resānīd²⁵⁶ Ḥaḳḳā ki ez vürūd-ı ān mevhibet²⁵⁷ ve mekrümet-i 'azīm²⁵⁸ ser-i mefāḫaret
ve mübāḫāt be-evc-i 'illiyīn efrāhte. Ez şamīm-i dil ü cān be-vezāyif-i du'ā-i
beḳāyā-yı²⁵⁹ eyyām-ı devlet-i rüz efzūn ve irtifā'-ı çetr-i felek-fersā-yı hümāyūn,
kıyām nemūde, secedāt-ı şükr-i İlāhī ve merāsım-i sıpās-ı lütf ve mükerremet-i
pādişāhī, be-taḳdīm resānīde²⁶⁰:

Ki yā Rabbi tā cihān-rā āb u reng est

Bekā-yı devlet-i şāh cihān bād

Felek rā devr ve ğitī rā direng est [vr. 13b]

Be-her iḳlīm ḫük-m-i ō revān bād

Mümeḳkin ber serīr-i pādişāhī

Müsellem bādeş ez meh tā be-māhī²⁶¹

Ve ḫük-m-i şerīf-i a'lā ḫazret-i sultānī ve fermān-ı vācibū'l-iz'ān-ı nevvāb-ı
sıpehr-i rikāb-ı Süleymānī, ki der bāb-ı Sultān Bāyezīd ve evlād-ı²⁶² merḳūm-ı ḳalem
debīr-i 'utārid-naẓīr, divāniyyān-ı 'ālī lā-zāle 'āliyen şode būd, be-cān ve cenān
telaḳḳī be-merāsım iz'ān nemūde. Hemvāre der ḫılāl-i her gūne aḥvāl mir'āt-ı iḫlāş
rā ez şevāyib-i jeng-i ta'allül ve taḳşīr der imtişāl-i evāmir-i cihān muṭṭā'-ı muşaffā
mī-sāzed. Ve dībāce-i divān ḫusn-i²⁶³ 'ahd ve mişāḳ rā²⁶⁴ ez müsāhile ve teşvīr der
inḳiyād fermān-ı ḳazā ceryān-ı me'mūn mī-dāred. Fe-emmā ḫaḳīḳat-ı ḫāl, ve

²⁵³ "Düstüru'l-İnşā"da "min" harf-i ceri yerine "an" harf-i ceri kullanılmıştır.

²⁵⁴ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibare yerine "e's-sermediyyeti" ibaresi kullanılmıştır.

²⁵⁵ "Düstüru'l-İnşā"da "nūr" ibaresi bulunmamaktadır.

²⁵⁶ Bu ibare, "Düstüru'l-İnşā"da "resānīde" şeklinde getirilmiştir.

²⁵⁷ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibare "mevhib" şeklinde kullanılmıştır.

²⁵⁸ "Düstüru'l-İnşā"da "azīm" ibaresi bulunmamaktadır.

²⁵⁹ "Düstüru'l-İnşā"da ibare "beḳāyā-yı" şeklinde değil, "beḳā-yı" şeklindedir.

²⁶⁰ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "naẓım" denilerek beyitlere başlanmıştır.

²⁶¹ "Düstüru'l-İnşā"da bu beyitten sonra "neşr" denilerek düz yazıyla devam edilmiştir.

²⁶² "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "ö" ibaresi getirilmiştir.

²⁶³ "Düstüru'l-İnşā"da "ḫusn-i" ibaresi bulunmamaktadır.

²⁶⁴ "Düstüru'l-İnşā"da "rā" ibaresi bulunmamaktadır.

keyfiyyet-i ahvāl, ānest ki der vaqtī ki Sulṭān Bāyezīd be-ḥudūd-i Çühūr-ı Sa‘d²⁶⁵ āmede bā eyālet-penāh, ḥükümet-destgāh, kemālen li‘l-eyāleti Şāh Kūlī Sulṭān-ı ḥākim-i āncā mülākāt nemūd. Ve eyālet-penāh, müşārun ileyh keyfiyyet-i tereddüd-i ḥāṭir-i ō ve ḥavfī ki ezīn cānib mī-keşīde, ve her laḥza ḥıyālī dāşte ki be-ṭarafī bīrūn reved ‘arza dāşt, nemūde firistād ki şalāḥ-ı devlet derīn est ki ḥāṭir-i ō rā tesellī²⁶⁶ kerde, pīş-i ḥōd borīd, bināber mülāḥaza-i ānki me-bādā be-cā-yı diger reved ve īn ma‘nā mūcib-i fitne ve fesād-ı küllī şevēd. Ve ān sebeb ğubār-ı ḥāṭir eşref-i a‘lā ḥāzret-i ḥāḳānī Süleymān-mekānī zill-i sübhānī kereded, be-cihet-i terāḳī ve iṭmīnān-ı ḥāṭir-i ō īn muḥibb süğēnd yād kerd ki ō rā ve ferzendān-ı ō rā ne-koşed ve kūr ne-koned ve ğirifte be-firistād-hā-i ān ḥāzret-i a‘lā ne-sıpāred.

Ve emāret-penāh, merḥūm Ḥasan Bīg Yūzbāşī mu‘temeden²⁶⁷ nezd-i ō firistādem bā ḥāṭir-i ō rā²⁶⁸ ezīn merr vādī-yi muṭma‘īn sāhte, nezd-i īn ḥayr-ḥāh āvered. Ve cihet-i sporden-i Sulṭān Bāyezīd ve ferzendān-ı ō be-firistād-hā-i ān ferzend-i nāmdār, kāmkar²⁶⁹, şāyeste-i evreng-i şāhī, zībende-i efser-i pādīşāhī, süğēnd ne-hōred ki çūn fermān-ı każā ceryān-ı ḥāzret-i a‘lā şeref sudūr yābed ve firistād-hā-i ān ferzend-i sa‘ādet-yār, ḥaseb-i ān ḥük-m-i cihān-mutā‘ ki bā ilçiyān-ı ‘ālī-şān a‘lā ḥāzret-i pādīşāh-ı cihān-penāh be-ḥuzūr āyend. Fırşat fevt ne-şode ve kār ez dest nerefte bāşed. Ve çūn der vaqt-i āmeden-i ilçiyān refī‘-mekān Ḥusrev-i şāhib-kırān kesī ez cānib-i ān ḥāzret hemrāh ne-būde ki işān-rā teslīm tuvānīm. Nemūden ber fehvā-yı i‘cāz-ı müeddā-yı: “*Ve‘l-mūfūne bi-‘ahdihim izā ‘āhedū*”²⁷⁰ ve ḥadīş-i şāhīḥ: “El-mū‘minū ‘inde şurūṭi-him bi-‘z-żarūreti”, īn ma‘nā çend rüz mevḳūf mānd. Ammā ḥāṭir-i mübārek ezīn reh-ğūzer cem‘ fermāyend ki be-va‘de-i ki bā ān ferzend-i sa‘ādet-mend kerde-īm ber ṭbḳ-i²⁷¹ kerīme-i: “*Ve evfū bi‘l-‘ahdi*”²⁷² bī-şekk ve şübhe ‘amel ḥāhed nemūd.

²⁶⁵ Çukur-i Sa‘d Ovası, adını, Karakoyunlu Boyları’ndan Sa‘dlu Aşireti’nden almıştır. Ovanın, o devirlerde Sa‘dlunun kışlağı olduğu zikredilmektedir. Günümüzde Ermenistan’ın başkenti olan Erivan (Revan) bu ova üzerinde kuruludur. Bkz. Ali Sinan Bilgili, a.g.e., s., 5.

²⁶⁶ “Düsturu’l-İnşā”da bu ibare “tesellüm” şeklinde kullanılmıştır.

²⁶⁷ “Düsturu’l-İnşā”da bu ibare “müte‘ahhed” şeklinde getirilmiştir.

²⁶⁸ “Düsturu’l-İnşā”da bu ibareden “muṭmain” ibaresine kadar olan “ezīn merr vādī-yi” kısım yoktur.

²⁶⁹ “Düsturu’l-İnşā”da bu ibare “nāmdār” ibaresinden önce gelmiştir.

²⁷⁰ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 177.

²⁷¹ “Düsturu’l-İnşā”da bu ibareden sonra “āyet” ibaresi kullanılmıştır.

²⁷² Bkz. Kur’an-ı Kerim, 17/İsra Suresi, 34.

Ve ez muḳteżā-yı ān ḳavl ki be mu‘temedān-ı ḫāzretü’l-‘aliyyeh Ṭūrāk Aḳā²⁷³ şode, taḫallūf ve tecāvüzî ne-şode ve ne-ḫāhed şod. Ve herġāh ki [vr. 14a] be-ḫūkm-i a‘lā ḫāzret-i ḫāḳānî firistād-hā-i ān ḫāzret hemrāh-ı ilçiyān-ı a‘lî-ḫāzret sulṭānū’l-berreyn ve ḫāḳānū’l-baḫreyn, ḫādimü’l-Ḥaremeyni’ş-Şerifeyn, be-ḫuzūr āyend ve āşār-ı lütf ve iḫsān-ı pādīşāh-ı ‘ālemiyyān ve celdü-yi ān ferzend-i ‘ālî-şān, derīn bāb be-zuhūr encāmīd, be-ḳā’ide-i ḫūkm-i ‘ālî, eşref-i sulṭānî şode, işān-rā be-firistād-hā-yi ān ḫāzret mî-sipārīm²⁷⁴. Ve aşlā ve ḳaṭ‘ā derīn mādde şāyibe-i teḫallūfî ne-ḫāhed būd²⁷⁵. Ve bi-ḫamd’illāhi Te‘ālā be-temāmî ‘ālem ez şarḳ tā be-ġarb zāhir şode ki īn muḫliş der merāsīm-i iḫlāş-ı pādīşāh-ı ‘ālem-penāh, Süleymān-iştibāh ve der ḫayr-ḫāhî ān ferzend-i ercūmed-i ‘ālî-cāh be-ḫiç vech taḳşirî nekerde ve ne-ḫāhed kerd. Ve ān-çe ez levāzım-ı yek-cihetî ve devlet-ḫāhî būde, nisbet be-ān silsile-i ‘ālî-şān be-taḳdīm resānīde. Ve bā ān-ki der sevābıḳ-i eyyām ber ḫilāf-ı ān-çe ḫālen ezīn ṭaraf be-zuhūr resīd ve mî-resed, ezān-cānib āşār-ı bî-‘ināyet-hā ve bî-şefḳat-hā müşāhede nemūde būd. Derīn evḳāt ki muḫliş rā fırşat-ı ḫidmet dest dād, ber ḫilāf-ı ān āşār-ı ḫidmetkārî ve iḫlāş be-taḳdīm resānīd. Ve cā-yı yeġānegî ve ihtimāl-ı muḫālefet ve maḫall-i zann ü ġümān ḫilāf-ı yek-cihetî ve ḫulūş-ı muḫabbet ne-ġüzāşt.

Ammā çün der muḳābil-i īn çonīn ḫidemāt cāyize-i lütf ve iḫsān ve şıla-i merḫamet ve imtinān ez baḫr-ı cūd-i bî-ġirān-ı ān pādīşāh-ı ‘ālî-şān ne-resīd, īn ma’nā hem-konān-rā be-ġāyet ġarīb ve ‘acīb nemūd. Ve çegüne mücib-i ta’accüb ve ḫayret ne-bāşed ki hemīşe resm ve kā’ide-i muḳarrere-i selāṭīn-i zemān ki ez sevābıḳ-ı eyyām tā ġāyet simāt-ı istimrār dāred, ān-est ki her kesî ki ez ġulāmān ve mülāzımān be-ḫidmetî nümāyān iḳdām geşte be-muḳteżā-yı fehvā-yı: “*Hel cezāu’l-iḫsāni ille’l-iḫsān*”²⁷⁶, ō rā der rütbe ü şān derece-i teşā’ud ve teraḳḳî erzānî dāşte. Be-lütf-hā ve şefḳat-hā ve ‘ināyet-hā-yı ġünāġün ve şıla ve cāyize-hā ve baḫşesş-i küllî küllî ez ḫadd ü ḳıyās bîrūn nevāzeş fermāyend.

Ve her ġāh ki a‘lî-ḫāzret, Sulṭān-ı Cem-cāh, Süleymān-şān, ‘ālî mekān – ḫallede’llāhu Te‘ālā mülkehū ve sulṭānehū ve efāze ‘alā’l-‘ālemīn birrahū ve iḫsānehū-, īn muḫliş rā meyāne-i ‘ālemiyyān be-simet-i ferzendî müfteḫar ve mübāhî fermūde, nebeşte-i ān ferzend-i ercūmend-i kāmḳār īn ḫayr-ḫāh rā pezer ḫūnde,

²⁷³ “Düstüru’l-İnşā”da ibare “Dürāk Aḳā” şeklinde kullanılmıştır.

²⁷⁴ “Düstüru’l-İnşā”da “ḫāzret” ibaresi ile “sipārīm” ibaresi arasında “mî” ibaresi kullanılmamıştır.

²⁷⁵ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “ne-būd”şeklinde yer almıştır.

²⁷⁶ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 55/Rahman Suresi, 60.

tevakku‘ ve çeşm dāšt. Ān būd ki şıla ve cāize-i ĩn hıđmet-i ‘azĭm ferāhūz²⁷⁷ deryā-yı cūd ve ihsān, ān Hıusrev-i ‘ālĭ-mekān²⁷⁸ ve celdū ez cānib-i ān ferzend-i ‘azĭmü’ş-şān, ziyāde ezān bāşed ki kesĭ rā²⁷⁹ maħall-i hayret ve hem-konān-rā cā-yı suħan ve hĭkāyet be-mānd²⁸⁰.

Ve ez āncā ki muħtezā-yı huşūşiyet-i pezer²⁸¹ ve ferzendĭ-st, ĩn çend kelime ber sebĭl-i naşĭhat bā ān-ki ān ħāzret rā muħtāc-ı pend ve naşĭhat ne-mĭ-dāned, cihet-i te’kĭd-i ziyādetĭ ihtimām ve i’tinā be-izhār-ı ĩn müdde‘ā merķūm-ı gülek-i muħabbet raķam mĭ-gerdāned²⁸².

Be-güşāh²⁸³ bĭrūn efkendem ez pend [vr. 14b]

Tū hōd der kār-ı mülk ān kār dānĭ

Be-resm-i nĭk hāhĭ nükte-i çend

Ki hem ez baħt u devlet-i kāmranĭ

Çū devletmend mülhem bāşed ez ğayb

Naşĭhat kerdenes nev’ĭst ez ‘ayb

Yā be-ťarıķĭ ki muħtezā-yı mihr-bānĭ ān ferzend-i ercūmend, bāşed be-zirve-i ‘arz-ı ‘ālĭ ān a’lĭ-ħāzret-i hāķān Süleymān-mekān resānend, ki eger ba’zĭ cihet mülāħaza-i ķurb-ı mesāfet şalāh-ı ħareket ve cünbüş-i mevkib-i hümāyūn ve ‘ubūr ez āb bedĭn ŗaraf be-ħāťir āverd, lā-şekk beķā-yı sultān Bāyezĭd ve şalāh-ı ħāl-i ō derĭn tedbĭr be-ħāťir āvorde hāhed būd. Ve her kes ki ān şalāh ne-bĭned yakĭn ki devlet-hāh ān silsile nĭst. Ve ğarāz-ı ō ān-est ki sultān Bāyezĭd der meyāne sālĭm ve maħfūz māned. Ve zāhir est ki her-gāh rāyāt-ı hümāyūn ez āb ‘ubūr fermūde, bedĭn ŗaraf āyend, merdum-ı ān diyār rā esĭr-i ‘aťĭfet ve şefķat-i a’lā ħāzret-i hāķānĭ ne-mĭ-mānd. Ve ez ğāyet saťvet-i Sultānĭ ve şavlet-i Süleymānĭ āşār-ı kerĭme-i: “*Yevme yefirru’l-mer’ü min eĥĭhi*”²⁸⁴ zāhir geşte. Her kes be-fĭkr ve endĭşe-i ħāl hōd meşğulĭ nemūde, pervā-yı Sultān Bāyezĭd ve ferzendān ne-mĭ-konend. Ve ba’de ez ān hĭkāyāt sıporde-i ĭşān şüret ne-ħāhed yāft, belki ez meretebe-i imķān hāhed güzaşt.

Ĝarāz ki itā‘at-ı cemĭ‘-i evāmir-i şāhāne ve inķıyād-ı temāmĭ aħķām-ı pādişāhāne, be-maħz-ı lütf ve ihsān ān sultān ‘ālĭ-şān, Süleymān-mekān ve zuhūr-ı

²⁷⁷ “Düstüru’l-ĭnşā”da bu ibare “ferāhūd” şeklinde kullanılmıştır.

²⁷⁸ “Düstüru’l-ĭnşā”da ibare “ān Hıusrev ve ‘ālĭ mekān” şeklinde getirilmiştir.

²⁷⁹ “Düstüru’l-ĭnşā”da “rā” ibaresi bulunmamaktadır.

²⁸⁰ “Düstüru’l-ĭnşā”da ibare “ne-mānd” şeklinde bulunmaktadır.

²⁸¹ İbare, “Düstüru’l-ĭnşā”da “peder” şeklindedir.

²⁸² “Düstüru’l-ĭnşā”da “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

²⁸³ “Düstüru’l-ĭnşā”da ibare “be-küstāhĭ” şeklinde getirilmiştir.

²⁸⁴ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 80/Abese Suresi, 34.

āşār-ı muḥabbet ve meveddet-i ān ferzend-i sa‘ādet-mend şüret mī-yābed. Ḥaḫḫan ve li-‘izzeti’llāh ki çonīn est ve derīn şāyibe-i ḫilāfī nīst. Ve çün ez a‘lā ḫāzret-i pādīşāh, ‘ālem-penāh, Skender-nişān, iltimās ve istid‘ā kerde-īm ki cihet-i itmām-ı ān mühim mūhim bāz eyālet ve ḫükümet-penāh, emīnū’s-salṭanati’s-Süleymāniyyeti ‘Alī Pāşā -a‘lā’llāhu şānehū eyāletehū ve ḫükümetehū- ve maḫbūlü’d-devleti’l-‘aliyyeti’l-behiyyeti’l- ḫāḫāniyyeti Ḥasan Ağā –aḫsane’llāhu ḫālehū ve āmālehū- ki derīn sefer-i meşāḫḫat bisyār keşīde end ve ān-çe ḫaḫḫ-ı ḫidmetkārī be-cāy āvorde, revāne kerdānād tā sa‘y ve emek-i işān zāyi‘ ne-şevde.

Tavaḫḫu‘ ezān ferzend-i ercümend-i ‘ālī-şān, ān-est ki işān nīz be-ṭarīḫī ki dāşte istid‘ā-i ān iltimās ez a‘lā ḫāzret-i ḫāḫān-ı Skender nümāyed ve be-emr-i ‘ālī ān ḫāzret çend kes ez mu‘temedān-ı ḫōd hemrāh-ı işān konend ki her ān-çe fermān-ı ḫazā ceryān-ı ān a‘lā ḫāzret şode, be-‘amel āverend. Çün cihet-i teblīg-i ān risālet ve te’kīd-i bünyān-ı dōstī ve muḥabbet, maḫbūlü’s-salṭanati’l-‘aliyyeti, Kemālū’d-dīn Allah-viren Aḫā mihmāndār bāşī ḫāşşe-i şerīfe rā ki derīn müddet iḫbāl-i mişāl der sefer ve ḫazar bā nevvāb-ı ḫümāyūn-ı mā būde ve ez rū-yi maḫremiyyet ve iḫtişāş ber ḫaşāyiş-i ān aḫvāl ittilā‘ dāred, firistādīm.

Teraḫḫub ki ō rā manzūr-ı nazar-ı şefḫat ve mükerrermet dāşte be-zūdī revene sāzīd. Ve hemvāre riyāz-ı revābiṭ [vr. 15a] ve ‘alāḫa-i pezer ve ferzendī rā ki müşmir-i āşār ve netāyic-i envā‘-ı sa‘ādet-mendī est, be-reşehāt-ı aḫlām, ‘anber-i fām, şādāb ve seyrāb dārīd. Ve ez rū-yi ḫuşūşiyet ve yegānegī be-rucū‘-ı ba‘z-ı işārāt ki derīn şavb fayşal-i pezīr bāşed, memnūn sāzend. Hemvāre-i ‘uyūn-ı eyyām, ve dīde-i şuhūr ve a‘vām, be-envār-ı ṭala‘at, ān ḫurret-i bāşire-i salṭanat ve kāmranī ve gurret-i nāşīye-i cihāndārī ve cihānbānī, rüşen ve peyveste, ḫaşr-ı ‘ālī esās-ı şāhī ve bünyān-ı refī‘ü’l-erkān-ı pādīşāhī, be-nuḫūş-ı āmāl ve emānī ve şuver-i meṭālīb ve me’reb-i dū cihānī-yi ān şehzāde-i ‘ālī-mekān, münevver ve müzeyyen bād. Be-Muḫammed ve ālihi’l-emcād, ilā yevmi’t-tenād.

7.

Ba'dehu Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh -Halledet Hilâfete-hü- Hazretleri Cânib-i Şerîflerinden Kara Muştafâ Çavuş İle Şâh'a Gönderilen Nâme-i Şerîfiñ Şüretidür²⁸⁵

'Âlî-cenâb, rif'at-menâb²⁸⁶, devlet-âyâb, 'izzet-kıbâb²⁸⁷, dârâ-baht, Kisrâ-taht, Skender-fıtrâat, 'Uṭârid-fıtrâat, Hüsrev-şevket, nâhîd-şuḥbet, Cemşîd-câh, Hürşîd-gelâh, Ferîdün-ferâset, Keykâvus-Kiyâset, neyyir-i evc-i burc-i iḳbâl, dürrütü't-tâc 'izz ü iclâl, meşriḳ-i envâr-i übbehet, maṭla'-i âşâr-ı menḳabet, hâvî-i mekârim-i²⁸⁸ mefâḫir, râvî-i meḫâsin ü meâşir-i ğurre-i cebîn-devlet, ğevher-i niġîn-sa'âdet, ḫaşmet-penâh, 'izzet-destġâh, Tahmâsb Şâh, -zâ'afa'llâhü Te'alâ me'alime ḳadrihî ve rif'atihî ve rafe'a e'lâme 'izzetehî ve şevketihî-, bedâyi'-i revâyi'-i taḫiyyât şemsiyyetü'l-leme'ât ve şanâyi'-i zerâyi'-i teslîmât miskiyyetü'n-nesemât ile sâḫat kılup eḫibbâ şaḫn-i bihişt-âsâ, anıñla münevver ve meşâmm-ı sükkân ârâyik-i 'ulyâ²⁸⁹ ravḫ u rayḫân bâġ-i cinân gibi andan mu'aṭṭar ve mu'anber ola. Şafâyiḫ-i elvâḫ-i maḫabbet müḫallâ ve müzeyyen ve şaḫâyif-i şerâyif-i meveddet muvaḳḳi' ve me'nûn kılınup zamîr-i münîr-i âyine-i nazîr ve ḫâṭır-i ḫaṭîr-i hürşîd-i te'sîre ki 'aks-i ḫaḳâyıḳ-ı eşyâ, anda şüret-pezir ve deḳâyıḳ-i umûr-i tedbîre müşîr²⁹⁰ u sefîrdür.

İnhâ ve inbâ olunur ki tecdîd-i me'ânî vidâd ve teşyîd-i mebânî ittiḫâd ve iḳâmet-i levâzım-i ihlâş ve idâmet-i merâsim-i ihtisâs için irsâl olınan kitâb-ı müsteṭâb-ı 'anberîn-niḳâb, vâsiṭa-i râbiṭa-i ülfet ve vesîle-i silsîle-i ḫullet, emâret-maâb, devlet-intisâb, ḳudvetü'l-ümerâ-i'l-a'yân Ca'fer Sulṭân -zîde ḳadruhü- ile ki âşâr-ı mücidd ü vaḳâr sîmâsında lâmi' ve pertev-i şıḳḳ-ı ef'âl ve ḫusn-i eṭvâr, aḫvâlinde sâṭi'dür, ifâdet-i âdâb-ı vifâdet ve işâbet-i ḳavâ'id-i risâlet idüp es'adi sâ'ât ve eymen-i âvân ve eşref-i evḳât ve aḫsen-i aḫyânda, maḫazz-i ḳabûle mevşûl oldı.

²⁸⁵ Bu mektup sureti, "Düstüru'l-İnşâ"da vr.267a'dan itibaren başlamakta olup başlığı şöyledir: "Ba'dehü merḫûm Firdevs-i âşiyân Sulṭân Süleymân Hân tarafından Kara Muştafâ nâm Çavuş ile Şâh'a gönderilen nâmenüñ şüretidür".

²⁸⁶ "Düstüru'l-İnşâ"da bu ibare yerine "kıbâb" ibaresi kullanılmıştır.

²⁸⁷ "Düstüru'l-İnşâ"da bu ibare yerine "nişâb" ibaresi kullanılmıştır.

²⁸⁸ "Düstüru'l-İnşâ"da "mekârim" ile "mefâḫir" ibareleri arasına "ve" bağlacı getirilmiştir..

²⁸⁹ "Düstüru'l-İnşâ"da bu ibare "alâ" şeklinde kullanılmıştır.

²⁹⁰ "Düstüru'l-İnşâ"da ibare "müsîr" şeklinde getirilmiştir.

Hakka ki şa'ş'a-i Hurşid-i [vr. 15b] raşşan ve mihr-tābān gibi sūtūri lāyih'u'n-nūr²⁹¹ ve ziyā-i envār-i evşāf-i²⁹² eşraf-ı eslāfdan muktebes her satrı niçe beyt-i ma'mūrdur, ol Şāh-nāme-i nāmı mülātafe-i kirāminūñ nazm-ı bedī'i'l-intizāmı, nūkhet-i ravza-i Firdevsī ve hālet-i 'ālem-i insī muhtevī fi'l-haḳīka 'ibārātında envā'-i mecāz ve isti'ārāt ve kelimātında eşnāf-i nikāt ve kināyāt muntavīdūr. Hurūf-i sūtūri numūne-i şufūf-i havrā ve şaḥīfe-i zībā-yi kāfūrī sīmāsı nişāne-i²⁹³ şafha-i melsā'en sāhire-i beyzādur. Qavādiminden tā nihāyet-i havāfī mānend-i zülāl-i selsāl ve şāfī vāḳi' olup debīr-i 'uṭārid-naẓīr, gencine-i zāmīrden silk-i taḳrīrde nazm u taḥrīr itdüği vech-i teşbīh ve ḥusn-i tevciḥ üzere olan mazmūn-ı belāgat-nümūn ve meknūn-i dūrer-meşḥūnı, meşmūl-i 'ulūm-i 'aliyye-i 'ālem-ārā ve manzūr-ı inzār-ı seniyye-i şavāb-nümā oldıkda maṭāvi-i edā-i rengīn, letāfet-i qarīnünden mefhūm oldı ki qava'id-i 'ahd ü mişāk müte'ekked ve mu'ākad-ı şıdḳ u vifāk müteşeyyid olup meşālih-ı dīn ü devlet ve mühimmāt-ı mülk ü milletde dāimā rızā-i ḥayr intimāmıza ittibā' ve vaḳāyi'-i ümūrda bu taraftan şudūr bulan aḥbār-ı maḥabbet āşarı sem'-i cān ile istimā' idüp, esās-ı muvāfaqat teḳādüm-i eyyām ile müstaḥkem ve menzile-i şadākatde ilā yevmi'l-ḳıyām²⁹⁴ rāsīḥ-ḳadem olmak ḳalb-i iḥlāş-ı defīn ve dil-i muḥabbet mekīnīñüzde merkūz ve müşammem kılınmış ola.

Vāḳi'ā ḳadīmden 'ādet-i bā-sa'ādet-i esāṭīn-i selāṭīn ve şīme-i kerīme-i ḥavāḳīn-i 'adālet-āyīn, bu minvāl üzere cārīdūr ki ḥıfz-ı 'uhūd ü veşāyīḳ²⁹⁵ ve zabṭ-ı şerāyīḳ-ı maḥabbet ve ravābiṭ-i 'alāyīḳda sa'y ve ihtimām ve ḥusn-i iḳdām oluna ki “*Yā eyyühe'l-lezīne āmenū evfū bi'l-'uḳūdi*”²⁹⁶ mazmūn-ı mevfūrī's-sü'ūdi üzere lāzıme-i ehl-i imān ve sebeb-i emān-ı 'ālemiyān olmışdur. Ve derc-i fehvā-yı nāme-i meveddet-efzāda 'arż-ı mültemesāt kılınup ba'z-ı mühimmāt ki beyān olunmuş, maḥz-ı merāḥım ve 'aṭūfet ve ḥusn-i rāfet ve muḥabbetden mevḳi'-i ḳabüle ḥulūl idüp evvelā evlād-ı emcād 'izzet-nihād 'ālī nejdāñuz için ümūr-ı 'azm u cezme i'tiyād ve taḥşīl-i meşūbāt-ı ḡazv ü cihād itmek sāye-i bülend-pāye-i salṭanatımızda olan vilāyetde emāret ve eyālet 'ınāyet buyırıla ki sefer-i zafer-i rehberde rikāb-i hümāyūn-ı 'izzet maḳrūnum veyāḥūd 'asker-i nuşret-eşerim müteveccih olduk da

²⁹¹ “Düstūru'l-İnşā”da ibare “lāmi'u'n-nūr” şeklindedir.

²⁹² “Düstūru'l-İnşā”da bu ibare yerine “şī'ā'-ı” ibaresi kullanılmıştır.

²⁹³ “Düstūru'l-İnşā”da bu ibare “nişān-ı” şeklinde kullanılmıştır.

²⁹⁴ “Düstūru'l-İnşā”da “ilā yevmi'l-ḳıyām” ibaresi bulunmamaktadır.

²⁹⁵ “Düstūru'l-İnşā”da bu ibare “veşāk” şeklindedir.

²⁹⁶ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 5/Maide Suresi, 1.

ādamlarun göndermekle “*Ve’l-lezīne cāhedū fī-nā lenehdiyenne-hüm sübülenā*”²⁹⁷ āyet-i vāfiyeti’l-gāyeti muḳtezāsınca hāiz-i ‘aṭıyye-i seniyye-i hidāyet olalar dinilmiş. İmdi ma’lūmdur ki ol semte ḳarīb olan emākinden bu taraflara evḳāt-ı seferde gelmenye ba’de mesāfet eclinden gāyetde müşkil ve ‘asker ve ervāt ve āt ve ālāt, bu hālāte müteḫammil olmaz ammā maṭmaḥ-i naẓar-ı deḳāyık beyne āyīn [vr. 16a] dīn ü mübīn üzere mücāhede-i tuḡāt ve müşrikīn olıcak, bu hālet serḫadd-i vilāyet-i Rūm ilinde müteşavvırdur şöyle ki ihyā-i merāsım-i maḥabbet ü velā ve ifā-i levāzım-i ‘ahd ü vefā, olınuḫ Bāyezīd’i ve oḡullarımı teslīm ve irsāl buyurıḫ maşlaḫat ber-taraf ola, murād-ı şerīf ise ferezend-i ercūmend-i sa’ādet-mendelerinden biri bu taraḫa²⁹⁸ gönderile. Atalık ve oḡulluk ḫaḳḳını kemāl-i mertebe ri’āyet idüp inşā’a’llāhū’r-Raḫmān ‘ayn-i ‘ināyet ve şefḳat-i şāhāne ve yümn-i himmet-i bī-hemtā-yı pādişāhāne ile maḫfūz (?)²⁹⁹ kılınıḫ zirve-i ‘ulyā-yı maḳāşıd ü merāma vāşıl ve ‘urve-i vüşḳā-i meṭālib ve mehāmm ḫāşıl olup sebeb-i ḫulūd-i esbāb-ı muḫabbet ve bā’ış ubūd-ı zāvābiṭ-ı ülfet ü meveddet olup ḫāṭır-ı ‘aṭıra ḫuṭūr idenden ziyāde ‘ināyetler ve ri’āyetler müşāhade oluna.

Ve şāniyen meşāhid eimme-i ‘izām ‘aleyhim rıḫvānū’llāi’l-Meliki’l-‘Allām da irsāl-i nüzūr u şadaḳāt olındıkda vücūh-i ḫayrāt ve müberrāta maşrūf olmak için iki nefer ādamıñuz gönderilmek tevaḳḳu’ olınıḫ. Lā-cerem Bağdād’da olan meşhedīn-i mübārikīnde iki nefer-i kār-güzār ādamıñuz iḳāmet itmeḡe izn ü icāzet virildiḡi vāḳi’ olan ḫidmetde kemāl-i emānet ve nihāyet-i şıyānet üzere olalar. Ve kitāb-ı muḫabbet-i intisābıñuzda bunıñ gibi ḫidmet-i ‘azīm mürūr-ı dūḫūr u eyyām ve ‘ubūr-ı şuhūr u a’vām ile vāḳi’ olmak ba’iddür.

Eḡer ḫuddām-ı vālā-maḳāmuñ birinden şudūr itse mücib-i faẓl u iḫsān nā-maḫşūr olırdı deyu bu mühimmüñ muḳābelesinde gāyāt-i mümteni’i’n-nihāyāt ve in’āmāt-ı bī-gāyāt, teraḳḳub olundıḡı beyān olınıḫ. İmdi ‘ilm-i şerīfe ḫafī olımya ki aşl-ı maşlaḫatuñ ḫuşūli, bu mühimmiñ itmāma vüşūli, münteẓar-ı erbāb-ı inzār ve müteraḳḳab-ı ḫavāṭır-ı³⁰⁰ feyz-i şı’ārdur. Ḥazret-i Ḥudā Celle ve ‘Alā ḡevāhdür ki ḫidmet gāyete ve maşlaḫat nihāyete irişüp bu taraḫa irsālde ḫüsn-i aḳvālūñuz gibi şıḫ-ı ef’ālūñuz zāḫir oldık da āşār-ı iḫsān-ı bī-kerān ve kerem-i deryā-feyezān, şol

²⁹⁷ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 29/Ankebut Suresi, 69.

²⁹⁸ “Düstürü’l-İnşā”da ibare “bu cānibe” şeklinde getirilmiştir.

²⁹⁹ “Düstürü’l-İnşā”da bu ibare “melḫūz” şeklinde geçmektedir.

³⁰⁰ “Düstürü’l-İnşā”da bu ibarenin yerine müfredi “ḫāṭır” kullanılmıştır.

vecihle coşan ve bî-pāyān ola ki tamām-ı mübteğā-yı rızā-yı hūtır ve muḳtezā-yı ṭab'-ı mūkerremet-müeşşer üzere vāḳi' olup elsine-i 'ālem-yānda mezkūr ve ṭavāif-i ḥalk-ı cihān içere tā ebed meşḳūr ola.

Fe-emmā nāmeñüzde Zü'l-Ḳādiriyye Beylerbeyisi 'Alī Paşa ile Ḥasan Ağā gönderilmesi iltimās olunup sa'-y ü emekleri sebḳat itdüğü sebebden itmām-kār anlaruñ ellerinden zuhūr itmesi iş'ār olunmuş; erbāb-ı elbāba maḥall-i isti'cāb olduğı bu ṭarafdan irsāl itdüğimiz adamlara teslim olunmaga sevgend ü ḳasem-i müekked ü muḥkem olduğı taḳdīrce anlar gönderilse ḥalef-i şaḥīḥa-i ḥalf-i şarīḥ olmak muḥaḳḳaḳdur. Ve kitāb-ı feşāḥat-intisābda 'umde-i kelām ve zübde-i merām-ı izḥār-ı ihlāş u muvālāt ve iş'ār-ı şıḍḳ-ı muşāfāt olup maḥz-ı ibtiğā-i rızā-yı ḥayr-i iḳtizā-merküz re'y-i şavāb-nümā idüğü inhā ve inbā olunmuş.

Pes muvāfiḳ-ı savābıḳ-ı 'uhūd ve mütābıḳ-ı mevāşıḳ-ı 'uḳūd [vr. 16b] bu maşlahatuñ itmām ve ikmālinde ve ṭarīḳ-ı teslim ve irsālinde netīce-i efkārñüz ne vecihle olduğın izḥār için ilḳi-i müşārun ileyh meşḳḳat ba'de esfār ve zahmet geşt-i diyārdan bir zamān āsūde ve rāḥat olnak için iḳāmet itdirülüp adamlarından fülān ile derğāh-ı 'izzet dest-ğāhımızdan fülāna³⁰¹ ḳoşılup ol şavb-i sa'ādet-intimāya gönderildi. 'İnde'l-vüşül kemāl-i ḥubb-i vāfi ve ḳalb-i şāfīden “encāḥ-ı mehāmm ve itmām-ı merām”³⁰² bābında edā-i şavāb-nümāda irtisām bulan vechi i'lām için 'alā-sebīli'l-isti'cāl irsāl olunmak me'mūldür ki sebep-i teẓā'uf-i vidād ve mūcib-i terādūf-i esbāb-ı ittiḥād ola. Bu ḥuşuşda tesvīf ve ihmāl, bā'ış-i tefriḳa-i aḥvāl ve ihlilāl meāl-i melḥūz olup 'ämme-i re'āyā ve kāffe-i berāyānuñ ārāmiş ve emān ve refāhiyyet ve iṭmīnānı ne şūretde zuhūr itdirse ol vech üzere sa'-y-i mevḫūr kılınup muḳtezā-yı 'ahd ü emānet ve mübteğā-yı şıḍḳ u diyānet kemā yenbeğī mer'ī ola ki tā rüz-i ḳıyāmet erkān-ı şulḥ u mu'āhedet, bünyān-ı ḥusn-i muvāfaḳat ile müstaḥkam u müşeyyed ve müekked ü muḥalled ola. Hemīşe esbāb-ı³⁰³ devlet ü iḳbāl ber-kemāl ve sa'ādet ü iclāl bi-'avn-i eyzed-i Mūte'āl mütezāyid ve lā-yezāl bād bi- Rabbi'l-'ibād.

³⁰¹ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare “fülān” şeklinde getirilmiştir.

³⁰² Tırnak içindeki ibare “Düstüru'l-İnşā”da şöyledir: “encāḥ-ı merām ve itmām-ı mehāmm”.

³⁰³ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare ile “devlet” ibaresi arasında “ve” bağlacı getirilmiştir.

8.

**Ba'dehu Şāhib-i Sa'ādet -Tāle Beḳāhu- Ḥāzretleri Cānib-i Şerīfleründen
Gülābī Nām Çavış ile Şāh'a Gönderilen Nāme Şüretidür³⁰⁴**

Ḥāzret-i 'ālī-şān, sāmī-mekān, Cemşīd-nişān, Ḥūrşīd-'ünvān, Kistrā-bünyān,
keyvān-eyvān, gītī-sitān, übüvvet-meāb, fütüvvet-nişāb, salṭanat-āyāb, sa'ādet-kibāb,
siyādet-intisāb, kām-baḥş ve kām-yāb ve kām-bīn ve kām-rān³⁰⁵, -lā-zālet de'āyime
ḥiyāmi salṭanatihī ve devletihī ve sa'ādetihī ve iḳbālihī³⁰⁶ ve iclālihī ḳāimenten bi-
iṭnābi'd-devāmi ve dāyimeten bi-evtādi'l-kiyāmi ilā inḳırāzi'l-ezmān ve inḳizāzi'd-
deverān³⁰⁷. Āmīn yā Müste'an³⁰⁸.

Yā nesemete's-şabā e-tenfesti min yemen

Ṭābet-bike en-nüfūsi ve zālet-bike el-ḥüzn³⁰⁹

Beraşcidem ki dīde-i ümīd

Müteraşşid-i aḥbār-ı meserret-i nevīd.

Ve müteraḳḳīb-i ḳudūm-i berīd beşāret-i te'yīd iken nāgehāni³¹⁰

Kitāb-ı dilgüşā-yı pūr me'anī,

Āyāt-ı vefā ve vifāḳ ve ihlāşı şāmil

Ki būd ō hemçü āb-ı zindegānī,

Ve nikāt-ı şıdk ve şafā ve ihtişāşı müstemil

Ḳavā'id-i maḳā'id-i ḳadīme-i³¹¹ müceddid

Ve mesānid-i mu'āhid-imüsteḳame-i³¹² mümeḥhid.

Kitāb-ı bā şavāb, müşḳīn-niḳāb

E-kitābūn em şemsü'd-ḍuḥā em ḥikmetü'l- lāhūt

Ve ḥiṭāb-ı müstetāb, şadākat-nişāb³¹³

Em nüṣṣatūn münḳūletūn min 'ālemi'l-melekūt³¹⁴

Her ḥarfī ez u şikofte bāḡī

Lafzeş çü terāvet-i civānī

Efrūḥte-ter zi şeb-çırāḡī

Ma'niyeş ḥayāt-ı cāvidāni³¹⁵.

³⁰⁴ “Düstüru'l-İnşā”da mektup sureti vr.269b'den başlamaktadır ve başlığı şu şekildedir: “Ba'dehu Şehzāde Selīm Ḥān cānibinden Gülābī Çavış ile Şāh Ṭāhmāsb'a gönderilen nāmenūñ şüretidür”; “Ferīdün Bey” II.cildinin 205.sayfasından başlayan mektübun başlığı şöyledir: “İrān Şāh'ı Şāh Ṭāhmāsb'aŞehzāde Bāyezīd'i irsāli için işdār buyurılan Nāme-i Hümāyūnuñ şüretidür”

³⁰⁵ “Düstüru'l-İnşā”da “kām-bīn ve kām-rān” ibareleri “kām-baḥş ve kām-yāb” ibarelerinden önce Gelmiş; “kām-bīn ve kām-rān” ibareleri “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

³⁰⁶ “Ferīdün Bey”de “ve sa'ādetihī ve iḳbālihī” ibareleri kullanılmamıştır.

³⁰⁷ “Ferīdün Bey”de “ve sa'ādetihī ve iḳbālihī” ibareleri yoktur.

³⁰⁸ “Ferīdün Beg”de beyitlere “şī'r” denilerek geçilmiştir.

³⁰⁹ “Ferīdün Bey”de ibare “el-ḥuzmin” şeklindedir.

³¹⁰ “Düstüru'l-İnşā” da bu ibareden sonra “meşnevī”; “Ferīdün Bey”de “beyt” denilerek devam edilmiştir

³¹¹ “Düstüru'l-İnşā” ve “Ferīdün Bey”de ibare “bī-mücedded” şeklinde gelmiştir.

³¹² “Düstüru'l-İnşā”da ve “Ferīdün Bey”de bu ibareden sonra “bī” ibaresi getirilmiştir.

³¹³ “Düstüru'l-İnşā” de bu ibareden sonra “arabiyye”; “Ferīdün Bey”de “şī'r” denilerek devam edilmiştir.

³¹⁴ “Ferīdün Bey”de bu ibareden sonra “nazm” denilerek devam edilmiştir.

Sevād-ı hürufi kıretü'l-‘ayni a‘yān ve e‘ālī ve beyāz-ı zürufi dürretü’t-tācı erbāb-ı [vr. 17a] mefāhim³¹⁶ ve me‘ālī meşāriḫ-ı feḫāvīsinden āfitāb-ı şadakat-i ṭālī‘ ve meṭālī‘-i muṭāvīsinden envār-ı muḫabbet-i lāmi‘, dībāce-i me‘ānisinden ‘uyūn-ı kirām-ı kerīme-i: “*İnne’llahe lā-yuḫlifü’l-mi‘ād*”³¹⁷ mażmūn-ı emr-i yaḫīn³¹⁸ ḫūnā “ve kitābe-i mişālīsinden zebān-ı”³¹⁹ enām fermūde: “*Ve evfū bi’l-‘ahdi inne’l-‘ahde kāne mes’ulā*”³²⁰ mefhūm-ı laṭıfeyn gūyā³²¹.

Bāz şubḫ tarab-ı ān maṭla‘ ³²² ümīd demīd	Nāme-i beste ser āmed zi murād-ı dil-i
Nefeḫāt-ı zafer ez gülşen-i iḫbāl vezīd	Ḥāşıl nāme murādī ki dilem mī-ṭalebīd ³²³
Kitābu me‘ānīhi ḫilālu suṭūrihi	Ol cenāb-ı refī‘ ³²⁴ ve ‘ālī
Le-ellā fī ³²⁵ derci ve kevākibi fī burci.	Ve südde-i menī‘-i cennet-ḫavālī:

“Ellezi tecāveze ḫudūde ḫaderihī min maḫūleti’l-īn ve’l-kemm ve tenevvere bi-cemālī kemālīhī insānū ‘ayni’l-‘ālem”³²⁶.

Şehī ki āsimān ber dereş gāh bār	Penāh-ı cihān Ḥusrev-i ercümend
Zi pervīn-i cevz ve efşānd nişār,	Ber ārende-i çetr taht-ı bülend,
Nebeşte est baht ez pey-kām-ı ḫiş ³²⁷	Dil-i aḫter ez cān-ı hevā-cū-yi ö-st
Be-dīvān-ı ferheng-i ö nām-ı ḫiş,	Zebān-ı zemāne şenā-gūyi ö-st

Hümāyī ki ber çetr-i ö kerde şode³²⁸

Ferruḫ ez sāye-i ö hümāy.

El-Mükerremetü³²⁹ bi-kerāmeti intizāmi’s-silsileti’l-‘aliyyeti’l-Murtażaviyye; ve’l-müşerrefü bi-şerefi intisābi’s-silsileti’l-celīleti’l-Muştafaviyyeti; el-mültebisü³³⁰

³¹⁵ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

³¹⁶ “Ferīdün Bey”de bu ibare “mefāḫir” şeklinde kullanılmıştır.

³¹⁷ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 13/Rad Suresi, 31.

³¹⁸ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “mażmūn-ı şerīfin”; “Ferīdün Bey”de “mażmūn-ı şerīfini” şeklinde kullanılmıştır.

³¹⁹ Tırnak işareti içerisindeki ibare “Düstüru’l-İnşā”da “ve kitābe-i mebānisinden zebān”; “Ferīdün Bey”de ise “kiyab-i mebānisinden zebām” şeklinde getirilmiştir.

³²⁰ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 17/İsra Suresi, 34

³²¹ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā” ve “Ferīdün Bey”de “nażm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

³²² “Ferīdün Bey”de bu ibare “muṭlaḫ” şeklinde kullanılmıştır.

³²³ Bu beyitten sonra “Ferīdün Bey”de “şi’r” denilerek devam edilmiştir.

³²⁴ “Ferīdün Bey”de bu ibare “veḫī’ ” şeklinde getirilmiştir.

³²⁵ “Düstüru’l-İnşā”da “fī” ibaresi bulunmamaktadır.

³²⁶ Bu ibareden sonra “Ferīdün Bey”de ve “Düstüru’l-İnşā”da “meşnevi” denilerek beyitlere geçilmiştir.

³²⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “ḫôş” şeklindedir.

³²⁸ “Düstüru’l-İnşā” ve “Ferīdün Bey”de bu ibarenin yerine “cāy” ibaresi gelmiş; ayrıca bu son beyit ile ilk beyit hariç aradaki üç beyit “Ferīdün Bey”de yer almamıştır.

bi-ḥal’i’l-mürüvveti³³¹ ve’l-cüdi ve’l-keremi; el-mütevvecü³³² bi-ticāni ‘ulüvvi İlähi-
him ve ḥüsni’ş-şeym; el-bāsiṭu ‘alā basiṭi’l-arzi, besāṭi’l-‘adli ve’l-inşāf; er-rāfi’u ‘an
vucūhi’l-eyyāmi zilāmü’z-zülm ve’l-i’tisāf³³³.

‘Adālet-i mülkünün Nüşirevānī, Feridün-şevket ve Kāvūs-saṭvet³³⁴
Sa‘ādet-i tahtına Cemşid-i Şānī, Nerimān-heybet ve Cemşid-fitnet,
Felek-rütbet Hidiv-tir tedmir, Şucā‘at pişe zārende Ğāzanfer,
Kamer-i ṭala‘at-ı şeh Behrām-şemşir Şehāvet meclisinde misl-i Ḥaydar,

Sa‘ādet mülkünün şāhib-i seriri,
Şucā‘at rezmgāhınıñ deliri³³⁵

‘Ulüvv-i zātı vaşfinda zebān-ı nāṭıka gong u lāl ve dem-beste ve semuvv-i
şifātı şerhinde kalem-zebān hemçü zebān-kalem, kelil ve şikestedür. Ne āsar
meḥāmid ve menākıbı taḥrīre kâbil ve ne eşnāf-ı³³⁶ fazāyil ve me’şeri taḥrīre
müteḥammildür. Fünün-ı leṭāyif-i elṭāf ve keremde ferid ve şunūf-ı şerāyif-i a‘ṭāf ve
ḥüsni-i şeymde vaḥid³³⁷

Şāhenşeh-i Cem-cāh ve Skender-i derhem
Sulṭān-ı kadr-i kader ve Ğāzanfer ferhem³³⁸

Dürr-i şādef-cāh u celāl ve dürriyy-i felek sa‘ādet ve iḳbāl, şems-i meşāriki’l-
me‘ālī, tāc-ı mefāriki’l-e‘ālī³³⁹, mu‘addelü mizāni’l-‘adl ve’l-iḥsān ve müheddilü
eğşāni’t-tül³⁴⁰ ve’l-ımtinān, vāsıṭatü ‘akdi’d-devleti’l-ebediyyeti, rabıṭatü ‘akdi’s-
sa‘ādeti’s-sermediyyeti, şāhibü āyāti’l-‘izzı ve’l-‘alā, nāşibü rā’yāti’l-ḥaşmeti
fevka’s-semā; “ellezı ‘aceze ‘an taḥrīr-i evşāfihı lisāni’l-aḳlām ve ḳaşru min bulūğ-i

³²⁹ “Düstüru’l-İnşā” ve “Feridün Bey”de bu ibare “el-mükerremü” şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “ve’l-müşerrefü” ibaresine geçilerek aradaki “bi-kerāmeti intizāmi’s-silsileti’l-‘aliyyeti’l-murtażaviyye” ibaresi atlanmıştır.

³³⁰ “Feridün Bey”de bu ibare “el-mülbisü” şeklindedir.

³³¹ “Feridün Bey”de bu ibare, “ve’l-cüdi” ibaresinden önce getirilmiştir.

³³² Bu ibare, “Feridün Bey”de “el-müteberrecü” şeklinde kullanılmıştır.

³³³ “Feridün Bey”de bu ibareden sonra “nazm”; “Düstüru’l-İnşā”da ise “meşnevi” denilerek beyitlere geçilmiştir.

³³⁴ “Feridün Bey”de bu ibare “şevket” şeklinde gelmiştir.

³³⁵ Bu son beyit “Feridün Bey”de bulunmamakta; ayrıca “Düstüru’l-İnşā”da bu beyit verildikten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

³³⁶ “Feridün Bey”de bu ibare “evşāf” şeklindedir.

³³⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “rubā’ıyye” denilerek devam edilmiştir.

³³⁸ Bu “rubā’ıyye” “Feridün Bey”de bulunmamaktadır. Ayrıca bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıyla devam edilmiştir.

³³⁹ Tırnak içindeki ibare “Feridün Bey”de yoktur.

³⁴⁰ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “el-lütf” şeklindedir.

nihāyāti-hā iḳdāmü'l-evhām³⁴¹, lā-zāle lābisen şevbe'l-celāl ve sâyiren şavbe'l-iḳbāl, bi-'ināyeti³⁴²-llāhi'l-Meliki'l-Müte'āl³⁴³ [vr. 17b]

Şāh-ı 'ālī-tebār ve ferruḡ-zād	Māh-ruḡsār ve āfitāb-cemāl
Server-i nīk-nām ve nīk-nihād	Şāh-ı ferḡunde-fāl ve nīk-ḡişāl
Burc-ı devletde āfitāb-ı münīr	Dürr-i derc-i sa'ādet ve iḳbāl
Kaşr-ı ref'etde şāh-ı māh-serīr	Dürriyy-i burc-i devlet u iclāl ³⁴⁴ .

cānibinden vārid ve şādır olup lisān-ı ḡāl, bu beyt-i meserret meālī mütekellim:³⁴⁵

Mektüb-ı cān fezāy-ı tū-āmed-i bi-sivā men
Ġüfem meḡer nesīm-i şabā ez-çemen resīd
Yā Ās-mān bi-micmer-i ḡurşīd 'avd-i sūḡ
Yā kārvān-ı meşk zer ez³⁴⁶-ḡaten resīd.

Ve zebān-ı meḡāl bu kelām-ı ḡuceste-i fālī³⁴⁷ müterennim oldı³⁴⁸.

Nāmıñ yītū ben tā bedī gönül 'ızz ü şeref
Her ḡarfı bulub dürr-yega şadef.

Her satırı elem çerikiniñ³⁴⁹ def'i içün, iḳbāl-i sipāhī dīn çekü bedr-i bīr şaf³⁵⁰.
Ve mā 'alā hāze'l-kelāmi min mezīd. “*Ve'llāhü 'alā- külli şey'in şehīd*”³⁵¹. Ol nāme-
i nāmī ve şaḡīfe-i kirāmī ki beyāzı beyāz-ı dīde-i devlet ve sevādi³⁵² sevād-ı 'ayn-ı
sa'ādetdür³⁵³, imāret-maāb, eyālet-nişāb, ḡükümet-intisāb³⁵⁴, el-fāyīḡu 'alā aḡrānihī
fī-emri'r-risāleti bi-işābeti't-tedbīr ve'l-fāyizü fī-edā-i merām-i bi-luḡfi't-taḡrīr ve
ḡusni't-ta'bīr, ḡudvetü'l-emācid ve'l-ekārim, zübdetü erbābi'l-meḡāmid ve'l-
mekārim Mihmāndār Başı Allāh-viren Aḡa -zīde mecdühü- yediyle eyemen-i evḡāt ve
aḡsen-i³⁵⁵ sā'ātde vāşıl olup redd-i selām ve cevāb-ı kelām cümle-i aḡbāb-ı³⁵⁶ ehl-i

³⁴¹ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yoktur

³⁴² “Düstüru'l-İnşā”da “Allāh” lafzı kullanılmamış; “Ferīdün Bey”de ise, “Allāh” lafzından sonra “Te'ālā” sıfatı da kullanılmıştır.

³⁴³ “Düstüru'l-inşā”da “müte'āl” ibaresinden sonra “meşnevī” denilerek sıralanmış dört beyit “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

³⁴⁴ “Düstüru'l-İnşā”da bu beyitlerden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

³⁴⁵ “Nüsha B”de bu ibareden sonra “kıḡ'a”; “Nüsha C”de ise “naẓm” denilmiştir

³⁴⁶ Bu ibare, “Düstüru'l-inşā” ve “Ferīdün Bey”de “zer ez” şeklinde değil “zi rāh-ı” şeklindedir.

³⁴⁷ Bu ibare “Ferīdün Bey”de “fāl ile” şeklinde kullanılmıştır.

³⁴⁸ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “rubā'ıyye” denilerek devam edilmiştir.

³⁴⁹ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibare “çerisiniñ” şeklinde kullanılmıştır.

³⁵⁰ Rubā'ıyye'nin başından bu ibareye kadarki kısım “Ferīdün Bey”de yoktur.

³⁵¹ Bkz., Kur'an-ı Kerim, 22/Hacc Suresi, 17

³⁵² “Ferīdün Bey”de “sevādi”ibaresi yoktur.

³⁵³ “Ferīdün Bey”de bu ibare “siyādetdir” şeklinde getirilmiştir.

³⁵⁴ “Ferīdün Bey”de “ḡükümet-intişāb” ibaresi yoktur.

³⁵⁵ “Ferīdün Bey”de bu ibare yerine “es'ad” ibaresi kullanılmıştır.

İslâm ve Sünnet-i Seniyye-i Seyyidi'l-enâm, “ve ‘âdet-i kadîme-i e’izze-i kirâm”³⁵⁷ olmanın tecdîd-i ‘uhûd-i da‘vât-i şâlihât-ı şâfiyât³⁵⁸ ki kerîme-i³⁵⁹ “*Rabbenâ ve âtinâ mâ va ‘adte-nâ ‘alâ- rusûlike*”³⁶⁰ muktezâsınca şâyibe-i hılâfdan mu‘arrâ ola³⁶¹.

Ve temhîd-i ‘uğûd-i “taḥıyyât-ı şâlihât-ı vâfiyât ki fermûde-i”³⁶² “*Yâ eyyü-he ‘l-lezîne âmenû lime teḫülüne mâ lâ tef‘alün. Kebûra maḫten ‘inde ‘llâhi en-teḫülû mâ lâ tef‘alün*”³⁶³, muktezâsınca³⁶⁴ râyiḥa-i lâf ü güzâfdan müberrâ ola³⁶⁵.

Du‘â-yı ki çün gonce-i meşk bu	Şenâyî ki-çün vird-i nûr-este
Meşâmm-i cihân ³⁶⁶ mu‘aṭtır o	Zi büyiş devâ-i dil-ḥaste
Şenâyî ki-çün nâle-i ‘andelîb	Selâm ve tağyîr-i selâm-ı selâmet
Berd-i ez-dil bî-ḳarâr ân-ı şekîb ³⁶⁷	Taḥıyyet-i müştâḳ ve tuḥfe-i zâyir.

Berîd-i şıdḳ u şafâ ve ḳâşid-i³⁶⁸ vifâḳ u vefâ birle şâhid-i³⁶⁹ meclis-i a‘lâ ve meşhûd-ı maḫfil-i isnâ kılındıktan soñra inhâ-i muḫıbb-i şâdiḳu’l-vidâd ve inbâ-i muḫliş-i ḫâliş’l-i-tiḳâd oldur ki; ḫâliyen vârid olan mektûb-ı şadâḳat³⁷⁰ -maşḫûbuñ mazmûn-ı meserret meşḫûnunda eğer-çi aḫkâm-ı iḫkâm-i³⁷¹ muvâlât-ı mücib-i envâ’-ı mülâṭıfât ve inbâ-i³⁷² ebnâ-i muşâfât-ı müstevcib-i eşnâf-ı mufâvezât ile bünyân-ı ‘uhûd ve mevâşîḳ-ı kadîme-i tecdîd ve erkân-ı muşâlaḫa ve muşâfaḫa-i mâ-beyn teşyîd olunmuş lâkin maḳşûd-ı bi-z-zât ḫicâb-ı ta’vîḳda mehcûr ve me’mûl-i bi-l-aşli verâ-i te’ḫîrde mestûr kılduḡına sebep ḳavî ve bâ’iş-i tām bu kelâm zıkr olunmuş

³⁵⁶ “Ferîdûn Bey”de bu ibare yerine “vâcibât” ibaresi kullanılmıştır.

³⁵⁷ Tırnak işareti içindeki ibare “Ferîdûn Bey”de bulunmamaktadır.

³⁵⁸ Bu ibare “Ferîdûn Bey”de bulunmamaktadır.

³⁵⁹ İbare “Ferîdûn Bey”de “âyet-i kerîme-i” şeklinde getirilmiştir.

³⁶⁰ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 3/A1-i İmran Suresi, 194

³⁶¹ “ola” ibaresi “Düstûru’l-İnşâ”da ve “Ferîdûn Bey”de kullanılmamıştır.

³⁶² Tırnak işareti içindeki ibarenin yerine “Ferîdûn Bey”de: “taḥıyyât-ı ḫâlişât ki naşş-ı münîf” ibaresi kullanılmıştır.

³⁶³ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 61/Saff Suresi, 3; “Ferîdûn Bey”de âyetin “kebûra maḫten” diye başlayan kısmı bulunmamaktadır.

³⁶⁴ “Ferîdûn Bey”de bu ibare yerine “mübteğâsınca” ibaresi kullanılmış; bu ibareden sonraki “râyiḥa-i” ibaresine yer verilmemiştir.

³⁶⁵ “Düstûru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “meşnevî”; “Ferîdûn Bey”de ise “naẓm” denilerek beyitlere başlanmıştır.

³⁶⁶ Bu ibareden sonra “Düstûru’l-İnşâ” ve “Ferîdûn Bey”de “şode” ibaresi kullanılmıştır.

³⁶⁷ “Ferîdûn Bey”de bu ibareden sonra “şi’r” denilerek “Düstûru’l-İnşâ”da bulunmayan bir beyite yer verilmiştir.

³⁶⁸ “Ferîdûn Bey”de bu ibare “şadiḳ” şeklinde getirilmiştir.

³⁶⁹ “Ferîdûn Bey”de bu ibare “müştâhid” şeklinde kullanılmıştır.

³⁷⁰ “Düstûru’l-İnşâ”da bu ibare terine “sa’âdet” ibaresi getirilmiştir.

³⁷¹ Bu ibare, “Düstûru’l-İnşâ”da “iḫkâm-ı aḫkâm” şeklinde getirilmiş. “Ferîdûn Bey”de ise “aḫkâm” ibaresi bulunmamaktadır.

³⁷² “Ferîdûn Bey”de bu ibare yerine “ibḳâ” ibaresi kullanılmıştır.

ki ol zamāndaki bāgī-i ‘anīd Sulṭān Bāyezīd ḥavza-i ḥukūmet ve kenef-i ‘adāletīñüz olan [vr. 18a] Sa’d Çukuru³⁷³ nām-ı maḥalle dāḥil oldıkda³⁷⁴ mülāzimān-ı dergāh-ı sa’ādet-destgāhdan faḥru’l-aḫrān ve zūhru’l-a’yān³⁷⁵ Şāh Kulı Sulṭān -zīde mecdühū-ye³⁷⁶ vāşıl oldukda mebdādā bir cānibe ‘ubūr ve bir ṭarafa mūrūr idüp küll-i fitne ve fesādı mūcib ve ḥazret-i ‘ālī-şān Selmān-nişānīñ ğubār-ı ḥāṭır-ı ‘aṭırını müstevcib ola deyu iṭmīnān-ı ḳalb ve tesellā-yı ḥāṭırı lāzım olduĝın i’lām³⁷⁷ ve inhā eylemeĝin āḫir-bīnlik ve ‘āḳıbet-endīşlik cihetinden mezkūra iṭmīnān için kendüye ve evlādına zarar ve gezend iriştirmeyüp ve ‘ālī-cenāb, “gerdün-rikāb, Süleymān Şān”³⁷⁸, Pādişāh-kāmrān -e’azze’llāhü enşārahū ilā āḫiri’z-zamān- ḥazretleri cānibinden varan mu’temedlerine teslīm olunmamaĝa sevgend olunup; lākin³⁷⁹ bu ḥayr-hāhları ṭarafından vārid olan ādemlerimize teslīm olunmaĝa sevgend³⁸⁰ olunmaduĝı tebeyyün olunmuş, fi’l-ḥaḳīḳa şī’ār-ı kirām ve şīme-i ‘ıẓām, ‘uhūd u mevāşīḳa vefā ve eymān ve mu’āḳade bābında şıdḳ u şafādur. Āyet-i kerīme-i “*Evfū bi-’ahdi’llāhi izā ‘āhed-tüm ve lā tenḳuzu’l-eymāne ba’dē tevkīdihā*”³⁸¹ mebānī-i vefā ve vifāḳiñ temhīdi vācib olduĝına işāret ve ḳavā’id-i ‘uhūd ü eymānuñ te’kīdi lāzım ve lāzib olduĝundan kināyetdür”³⁸².

Ammā erbāb-ı başıret ve iḥtiyār ve eşḫāb-ı ‘ibret ve i’tibār nazarında bu ḥuşuş, emr-i ĝarīb ve kār-ı ‘acīb görinür ki muḳaddemā ‘ālī-cāh, Pādişāh-ı ĝitī-penāh -lā zāle mansūran bi-naşri’llāhi- cānibine Arz-ı Rūm Paşası Keṭḫudāsıyla irsāl olunan kitāb-ı şadāḳat-i ayābda³⁸³ bu maḳūle ‘ahd ü peymān ve ‘uḳūd ü eymān sebḳat itdüĝi aşlā iş’ār olunmayup “belge-i kerīme-i: “*İnne’llāhe ye’mūru en-tüeddü’l-emānāti ilā ehlihā*”³⁸⁴ muḳtezāsınca teslīm-i emānet ve edā-i vedī’at, mücerred”³⁸⁵ hemān ol Ḥazretīñ irsāl-i mu’temedān-ı bāb-ı devlet ve işāl-i ḳāşidān-ı sūdde-i sa’ādetlerine

³⁷³ Bu ibare “Ferīdün Bey”de “Sā’at Çukuru” şeklinde getirilmiştir.

³⁷⁴ “olduk da”ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da ve “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

³⁷⁵ “Ferīdün Bey”de “zūhru’l-a’yān” ibaresi yoktur.

³⁷⁶ “Düstüru’l-İnşā”da “ye” ibaresi yerine “ilā” ibaresi kullanılmıştır.

³⁷⁷ “i’lām” ibaresi “Düstüru’l-İnşā” ve “Ferīdün Bey”de yoktur.

³⁷⁸ Tırnak işareti içindeki ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

³⁷⁹ “Ferīdün Bey”de “lākin” ibaresi yoktur.

³⁸⁰ “Ferīdün Bey”de bu ibare yerine “yemīn” ibaresi getirilmiştir.

³⁸¹ Bkz., Kur’an-ı Kerim, 16/Nahl Suresi, 91

³⁸² “mebānī” ibaresinden itibaren tırnak işareti içinde gösterdiğimiz kısım “Ferīdün Bey”de şu şekildedir: “Mişdāḳī üzere mebānīve vefā ve vifāḳiñ temhīdi ve ḳavā’id-i ‘uhūd ve eymānīñ te’kīdi lāzım ve vācib olup”

³⁸³ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “āyāt” ibaresi kullanılmıştır.

³⁸⁴ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 4/Nisa Suresi, 58

³⁸⁵ Tırnak içinde gösterdiğimiz ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

mevķūf kılınup işāret-i pūr-bişāretleri muķtezāsınca ‘amel olunmak bābında “hulūş-ı meveddet ve huşūş-ı muħabbet”³⁸⁶ izhār olunmuşdı.

Zamīr-i münīr-i āyine-i nazīre ħafī ve ħāṭir-i ħatīr-i āftāb-ı³⁸⁷ tenvīre ħabā buyurulmaya ki naķz-ı ‘ahd tamāme-i enāma ‘ayb ü ‘ār ve ‘ale’l-huşūş ħandān-ı mürüvvet ve ħānmān-ı fütüvvet-i “muzāfātına, ziyāde³⁸⁸ şeyn ü şenārdur. Ĥalef-i va’d-i muvāfıķ-ı āyīn-i devlet ve muṭābıķ-ı aşhāb-ı salṭanat deĝildür”³⁸⁹ şıdķ-ı va’d-i ħaşlet-i pesendīde ve naķz-ı ‘ahd-i sīret neĝühidedür.

Netekim Seyyidü’l-enām ‘aleyhi’ş-şalavātü ve’s-selām buyurmuşdur³⁹⁰: “*Āyetü’l-münāfiķi şelāsün: izā ħaddese kezebe ve izā ev’ade ħalefe ve izā’tümine ħāne*”³⁹¹ zāhir budur ki kitāb-ı sābiķu’l-vürüd ve nāme-i sālifü’l-‘uhüdda bu ma’nā mezkūr olmaduĝı muķtezā-yı beşeriyet ve mübteĝā-yı ṭabī’at üzere ṭab’-ı lāmī’u’n-nürdan dūr olup ķalb-i fāyīzu’l-ħubūra ħuṭūr eylemedüĝi eclindendür, yoħsa ħaşa şümme ħaşa mine’l-ķirām³⁹² en-yetteşşife³⁹³ bi-mezāmin mūcibetin li’l-melām ve bāĝī-i ‘anīd huşūşında vuķū’ bulan ‘avāṭif-i ‘aliyye [vr. 18b] ve ‘avārif-i celiyye ki maħzā bu muħlişinizün³⁹⁴ ri’āyet-i ħāṭir “ve şıyānet-i meveddet ve ħaķķ-ı bünüvveti”³⁹⁵ için³⁹⁶ beyyin ve zāhirdür.

Mektüb-ı şerīf-i merĝübü’l-üslübdä³⁹⁷ bu ma’nā kināyet olunup mūcib-i envā’-i ta’zīmāt³⁹⁸ u tekrīmāt ve müstevcib-i³⁹⁹ aşnāf-ı teşrifāt ve ‘atıyyāt olup mücāzāt ve mükāfātı zimmetimizde dīn-i lāzımü’l-edā “ve ħukm-i vācibü’l-ķaza”⁴⁰⁰ olduĝı işāret olunmuş. Fe-lā ĝurve mine’l-miski en-yefūħa ve mine’l-bedri en-yelūħa, vāķī’an bu huşūşda olan mu’āvenet ü yāri “ve müzāheret ü dost-yāri”⁴⁰¹ ol

³⁸⁶ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de şöyledir: “Hulūş-ı muħabbet ve meveddet”.

³⁸⁷ “Ferīdün Bey”de bu ibare yerine “nūr” ibaresi kullanılmıştır.

³⁸⁸ Bu ibare “Düstüru’l-İnşā”da bulunmamaktadır.

³⁸⁹ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de şöyledir: “Erbāblarına ħalef-i va’d ziyādenā-muvāfıķ ve nāmūs-ı dīn ü devlete ĝayr-i muṭābuķtır”.

³⁹⁰ “Ferīdün Bey”de bu ibareden sonra “ki” denilerek devam edilmiştir.

³⁹¹ Bkz. Celāleddīn es-Suyūtī, a.g.e., C. I, s., 5.

³⁹² Bu ibare, “Ferīdün Bey”de “kerem” şeklindedir.

³⁹³ İbare, “Ferīdün Bey”de “en-yütteşşifü” şeklinde getirilmiştir.

³⁹⁴ İbare, “Ferīdün Bey”de “muħibbiñiziñ” şeklinde kullanılmıştır.

³⁹⁵ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

³⁹⁶ Bu ibareden sonra “Ferīdün Bey”de “olduĝı” ibaresi getirilmiştir.

³⁹⁷ “Ferīdün Bey”de bu ibare yoktur. Kasıt, “merĝübdä” denilerek ifade edilmiştir.

³⁹⁸ Bu ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

³⁹⁹ “Ferīdün Bey”de “müstevcib” ibaresi bulunmamaktadır.

⁴⁰⁰ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁰¹ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de kullanılmamıştır.

mertebeden mütecāvizdür ki Ḥazāyin-i Ḳārūn-ı nişār olunmağla⁴⁰² mücezāt-ı ḳābil⁴⁰³ ve nefāyis-i cevāhir-i ğünā-ğün işār olunmağla mükāfāt mümkün ola.⁴⁰⁴

Lev küntü ehdā ‘alā miḳdār-i ḳaderiküm

Le-mā raḳīṭü leküm dünyā ve mā fī-hā.

Lākin üli’l-elbāba bu daḫi müstevcib-i “isti‘cāb ve müstelzim-i”⁴⁰⁵ istiġrābdur ki ḳable itmāmi’l-mehāmm⁴⁰⁶ ve ifāi’l-merām bu cānibden mücāzāt u mükāfāt⁴⁰⁷ olunmaduĝı bā’iṣ-i melām olup⁴⁰⁸ “mūcib-i taṭvīl-i kelām ola”⁴⁰⁹. Žamīr-i işābet-pezīrde bu ma’nā cāy-ĝīr ola ki bu ḫidmet “itmām ve bu emr”⁴¹⁰ ḫayrila incām bulursa inşāa’llāhü’r-Raḫmān bu ‘āṭufet ü iḫsān⁴¹¹ muḳābelesinde “mā-lā ‘aynün rāet ve lā üzünü semi‘at ve”⁴¹² lā ḫaṭru ḳalb-i beşer”⁴¹³ feḫvāsınca envā’-i şilāt ü hibāt ve teşrifāt-ı⁴¹⁴ ḫusrevāne ve aşnāf-ı ‘aṭıyyāt ü ‘ināyāt-ı⁴¹⁵ Pādişāhāne vuḳū‘ ve zuḫūr bula ki cümle-i ‘ālem-yāne mūcib-i taḫşīn ve “‘amme-i ādemyāna bā’iṣ-i”⁴¹⁶ āferīn ola.

Ve ‘ilm-i ālem-ārāya bu ma’nā daḫi buyurulmaya ki düdmān-ı selāṭīn-i ‘Oşmāniyyānuñ ḫāndān-ı “sa‘ādet-nişān ve devlet-i ‘unvānlarında şıḳ-ı va‘d-i şādır ve bu ḫuşuşda naḳz-ı ‘ahd”⁴¹⁷ zāhir olmuş deĝildir. Bu ḫālişu’l-fuād ki ol silsilenüñ ‘idādından ‘add olunmağla fevz ü reşāda isti‘dād ümīdindedür. Ḥāşā ki “ol silsilede olan”⁴¹⁸ eşrāfiñ ṭariḳından ‘udül⁴¹⁹ ve zābiṭa-i⁴²⁰ rābiṭa-i devlet ve vāsıṭaları silkinden

⁴⁰² “olunmağla” ibaresi “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴⁰³ “mücezāt-ı ḳābil” ibaresi de “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁰⁴ Bu ibareden sonra “Düsturu’l-İnşā”da “şi‘r” ; “Ferīdün Bey”de “beyt” denilerek devam edilmiştir.

⁴⁰⁵ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de kullanılmamıştır.

⁴⁰⁶ Bu ibare yerine “Ferīdün Bey”de “merām” denilmiştir.

⁴⁰⁷ “mükāfāt” ibaresi “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴⁰⁸ “Ferīdün Bey”de “ola” ibaresi gelmiştir.

⁴⁰⁹ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴¹⁰ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de kullanılmamıştır.

⁴¹¹ “Ferīdün Bey”de bu ibare yerine “imtinān” ibaresi getirilmiştir.

⁴¹² Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴¹³ Bkz., Celāleddīn es-Suyūṭī, a.g.e., C. II, s., 86

⁴¹⁴ “hibāt ve teşrifāt” ibareleri “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴¹⁵ “‘ināyāt” ibaresi “Ferīdün Bey”de kullanılmamıştır.

⁴¹⁶ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴¹⁷ Tırnak içindeki ibareler “Ferīdün Bey”de ve “Düsturu’l-İnşā”da şöyle yer almıştır: “Sa‘ādet-bünyānları şıḳ-ı va‘di ve vefā –i ‘ahdi üzere mebnī olup aşlā birinden bu mādde de ḫalef-i va‘d ve naḳz-i şādır ve”.

⁴¹⁸ Tırnak içindeki bu ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴¹⁹ Bu ibarenin yerine “Ferīdün Bey”de “eslāfiñ” ibaresi kullanılmıştır.

⁴²⁰ “zābiṭa-i” ibaresi “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

nekül oluna ve zımn-i nāme-i muḥabbet “zamīn ve şamīm-i kitāb-ı şadākat”⁴²¹ qarīnde muḳteżā-yı übüvvet “ve müsted’ā-yı fütüvvet”⁴²² üzere ba’z-ı kelimāt-ı naşīhat-āmīz ve nikāt-ı mev’izat-engīz yād olunup her⁴²³ ki rāyāt-ı nuşret-āyāt ve elviye-i sa’adet-simātūñ ābdan ‘ubūr ve bu cānibe ḥareket ve mürürün südde-i seniyye-i Pādişāh⁴²⁴ Süleymān Şān ve ḥuzūr-ı müstevcibi’s-sürür sa’adet-nişāna ilkā iderse, ol silsilenüñ ḥayr-hāhı ve ol düdmānuñ sa’adet-cūyi değıldür, zīrā ol ḥuşuşda Sulṫān Bāyezīd’iñ ibkāsı murād ve taḥlīşi maḳşūd⁴²⁵ deyu taşriḥ⁴²⁶ olunmuş.

Żamīr-i müşkil-güşāya hüveydādur ki şimdi nekīr ve anıñ⁴²⁷ vücūdından ‘ademi rāciḥ ve ibkāsından ifnāsı efḍaldür. Bu silsileden rābıta-i ümīdi geste “ve bu ḥānedāndan ‘alaḳa-i peyvend-i bürīde”⁴²⁸ dūr: Zīrā “*Innehū leyse min-ehlīke*”⁴²⁹ ḥiṫābına mā-şadaḳ ve sezā-vār olmağla vücūdundan ‘amme-i enām bīzār olmuşdur. “İbkāsı iḳāz-ı ‘uyūn fitne ve fütūr ve iḳād-ı āteş [vr. 19a] fesād-ı şerr ü şürdur”⁴³⁰. “*Vücūdi’l-fitneti nāimetün, le’ane’llāhü men*”⁴³¹ *eyḳaḳa-hā*”⁴³² nüktesin müş’ir ve beḳāsı taḥriḫ-i bilād ve ta’zīb-i ‘ibāda sebeb-i zāhirdür.

Ümīddür ki bu āyet-i kerīme mażmūnundan zühül ve ḥukm-i lāzimü’l-inḳiyādından nekül olunmaya ki⁴³³ “*Üzkürü ni’metiye’l-letī en’amtü ‘aleyküm ve evfū bi-’ahdi ūfi bi-’ahdiküm ve iyyāye fe-rhebün*”⁴³⁴ racā-i vāşıḳ ve ümīd-i şādıḳ oldur ki min ba’d daḫi cādde-i şadākat ve iḫlāş “ve ḳā’ide-i muḥabbet ve iḫtişāş”⁴³⁵ üzere şābit ve rāsiḫ olup mā-beynde olan’uḳūd ü ‘uhūd mübrem “ve ḳavā’id-i mu’āhed”⁴³⁶ müstaḫkem olup⁴³⁷ [āyet-i kerīme-i: “*İn-ne’l-lezīne yeşterüne bi-*

421 Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

422 Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

423 “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “kim” ibaresi kullanılmıştır.

424 “Ferīdün Bey”de “Pādişāh” ibaresi yoktur.

425 “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “dır” ibaresi yer almıştır.

426 “Ferīdün Bey”de bu ibare yerine “tezzaru” ibaresi getirilmiştir.

427 “anıñ” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

428 Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

429 Bkz. Kur’an-ı Kerim, 11/Hud Suresi, 46.

430 Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de: “İbkāsı iḳāz-ı fitne ve şür dır” şeklinde; “Düstüru’l-İnşā”da: “İbkāsı iḳāz-ı ‘uyūn ve fitne şür dır” şeklinde yer almıştır. Ve “Ferīdün Bey”de “şür dır” ibaresinden sonra “ki” denilerek devam edilmiştir.

431 “men” ibaresi “Ferīdün Bey”de “li-men” şeklindedir.

432 Bkz. el-Aclūni, a.g.e., C. II, s., 83, Hadis No: 1817.

433 “ki” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

434 Bkz. Kur’an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 40.

435 Tırnak içinde gösterdiğimiz kısım “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

436 Tırnak içinde gösterdiğimiz “ve ḳavā’id-i mu’āhed” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

437 “Ferīdün Bey”de bu ibarenin yerine “kılına” ibaresi kullanılmıştır.

‘ahdi’llāhi ve eymānihim şemenen qalīlen ūlāike lā-ḥalāka lehüm⁴³⁸ müsted’āsından zühül olunmaya ki rābıta-i muvālāt ve ittiḥād-ı ūbüvvet ü bünüvvet ve ‘alāyık-ı muşāfāt-pezir⁴³⁹ ve ferzendi ve meveddeti istiḥkām ve istimkān üzere olup ṭarafeynden istirāḥat ve ḥuzūr-ı āmāde ve mücāb-ı⁴⁴⁰ fitne ve fütūr-ı rū-yı- ‘ālemden güşāde ola]⁴⁴¹.

Bundan aḳdem k̄ā’ide-i⁴⁴² şulḥ u şalāḥ şābit⁴⁴³ ve zābıta-i ‘ahd ü mişāḳ rāsiḥ deḡil iken āyīn-i esāṭīn-i selāṭīn⁴⁴⁴ ve ‘ādet-i “pādişāhān-ı şāḥib-i şevket ve temkīn”⁴⁴⁵ üzere şudūr u zuhūr⁴⁴⁶ bulan evzā’ ve ef’āl ve mā-cerā ve aḥvāl⁴⁴⁷ nāme-i nāmīde tezekkür olunup ol cānibden “envā’-i bī-şefḳati ve nā-mihr-bānī”⁴⁴⁸ müşāhede olunmuş iken ḥāliyen ki fırsat-ı ḥidmet bu cānibe teveccüh itmişdür. Envā’-ı ḥidmet-kārī ve fermān-ı berdārī ve izḥār-ı şadāḳat u iḥlāş ve işār-ı muvāfaḳāt ve iḥtişāş taḳdīm olunmuşdur deyu buyurulmuşdı⁴⁴⁹.

Ülü’n-nühā yanında şekk ve mirā yokdur ki mecārī-i ef’āl teḥavvül-i māḥ ve sāl ile müteḥavvil ve mesāri-yi ḥālāt, teḡayyūr-i ezmine⁴⁵⁰ ve evḳāt ile “müteḡayyir, müktezayāt-ı aḥvāl, tebeddül-i ḥālāt ile”⁴⁵¹ mütebeddil olur⁴⁵². ‘Ayn⁴⁵³: “Mihr-i ḡāḥ-ı rüz ve rüz-ı her kārest”⁴⁵⁴ ve li-küllü maḳāmin maḳālün ve li-küllü fi’ālin ricālün, bu bābda şāhid-i ḥāl “ve nümüne-i ef’āl”⁴⁵⁵ dür ki⁴⁵⁶ zamān-ı şıḳāḳda ümmīd-i vifāk ṭarīḳ-i şavābdan dür ve āvān-ı muḡālefetde ārzū-yı muşādaḳat-i nehc-i istiḳāmetden mehcürdur.

⁴³⁸ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 3/Al-i İmran Suresi, 77.

⁴³⁹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibarenin yerine “pederī” ibaresi kullanılmıştır.

⁴⁴⁰ Bu ibare yerine “Düstüru’l-İnşā”da “ḥicāb” ibaresi kullanılmıştır.

⁴⁴¹ Köşeli parantez işareti içinde gösterdiğimiz “āyet-i kerīme-i” ibaresi ile başlayıp “ola” ibaresi ile sona eren kısım “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴⁴² Bu ibare “Düstüru’l-İnşā”de “va’d” şeklinde kullanılmıştır.

⁴⁴³ Bu ibare “Ferīdün Bey”de “rāsiḥ” ibaresinden sonra getirilmiştir.

⁴⁴⁴ “selāṭīn” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁴⁵ Tırnak içindeki kısım “Ferīdün Bey”de şöyledir: “Şāhān-ı şāḥib-i temkīn”

⁴⁴⁶ “Ferīdün Bey”de “zuhūr” ibaresi bulunmamaktadır.

⁴⁴⁷ Bu ibare “Düstüru’l-İnşā”da “mā-cerā-yı aḥvāl” şeklinde terkeb halinde kullanılmıştır.

⁴⁴⁸ Tırnak içinde gösterdiğimiz ibare “Ferīdün Bey”de şöyledir: “envā’-i şefḳat ve mihr-bānī”.

⁴⁴⁹ “Ferīdün Bey”de bu ibare “buyurulmuş imdī” şeklinde kullanılmıştır.

⁴⁵⁰ “Ferīdün Bey”de “ezmine” ibaresi yerine “ezmān” ibaresi getirilmiştir.

⁴⁵¹ Tırnak içinde gösterdiğimiz ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴⁵² İbare, “Nüşa C”de: “mütebeddildir” şeklinde getirilmiştir.

⁴⁵³ Bu ibare yerine “Düstüru’l-İnşā”da “meşel” ibaresi kullanılmıştır.

⁴⁵⁴ Tırnak işareti içinde gösterdiğimiz atasözü “Düstüru’l-İnşā”da: “kār-ı beher-i rüz ve rüz-i beher-i kār est”; “Ferīdün Bey”de: “kār-ı her rüz ve rüz-i her kār est” şeklinde getirilmiştir.

⁴⁵⁵ “ve nümüne-i ef’āl” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁵⁶ “Ferīdün Bey”de “ki” ibaresi kullanılmamıştır.

Fe-emmā bünyān-ı şadākat mümeħhid “ve kâ’ide-i muvāfaķat müşeyyid”⁴⁵⁷ olıcak erbāb-ı mürüvvete münāsib⁴⁵⁸ ve aşhāb-ı fütüvvete vācib oldur ki mā međā mensī ve mā selefe deerce-i i’tibārdan menfī buyurula. Ve ‘ilm-i ‘ālem-ārāya bu dağı rüşen ve hüveydādur⁴⁵⁹ ki sābiķan Pādişāh-ı cihān-penāh ĥazretlerine sa’ādet ve iķbālle maħrüse-i “Amāsiyye’den nüzül ve iclāl”⁴⁶⁰ vāķi’ olup “zamān-ı ‘azm ü cezm ve āvān-ı ĥazm ve rezme”⁴⁶¹ dek iķāmet olunmağçün kışlamaga niyyet olundukda, südde-i seniyyeñüz tarafından nāme-i kāfūrī-yi ‘imāme ile ilçileriñüz vārid olup şulĥ u şalāĥ-ı mā-beyn “ve fevz ü felāĥ-ı ĥarafeyn”⁴⁶² istid’ā olundukda, ba’z-ı muķarrebān-ı dergāĥ-ı ‘ālī ve mu’temedān-ı bār-gāĥ-cennet ĥavālī bu muĥlişiniñizi vesīle idinüp cenāb-ı celālet-maāb⁴⁶³, “salţanat-ķıbāb”⁴⁶⁴, Pādişāh-kām-yāb ĥazretlerine ĥusn-i ta’bīr [vr. 19b] ve luţf-i taķrīr ile⁴⁶⁵ şulĥ u şalāĥı inhā⁴⁶⁶ ve ‘avāyid-i fevz-i felāĥı inhā olunup şulĥ-ı şalāĥ mā-beyne arzān olunmuşdı. Ĥālīyen Sulţān Bāyezīd’i ve oğullarını teslīmde “tesvīf ve tereddüd ve”⁴⁶⁷ te’ĥīr ve ta’allul olunmağla, bu emre bādī olan muķarrebān-ı ĥazret⁴⁶⁸ ve mu’temedān-ı devlet-bendelerine ve bu muĥlişiniñüze envā’-i⁴⁶⁹ serzeniş ve ‘itāb “ve tevbiĥ ve teħdīd ile nükte”⁴⁷⁰-āmīz ĥiţāb olunmuşdur ki sebeb-i kemāl-i “ĥaclet”⁴⁷¹ ve şermendeğı ve mücib-i źucret ve ser-efegendeğı vāķi’ olmuşdur.

Ve’l-ĥāşıl bu tafşılden ġāyet-i ġarāz⁴⁷² ve nihāyet-i merām⁴⁷³ oldur ki; merāsım-i aĥlāķ-ı ĥamīde ve meĥāsın-ı⁴⁷⁴ evşāf-ı pesendīde muķteżāsınca “mā-beynde olan ķavā’id-i ‘uhūd ve mevāşıķ-ı eyman müekked ve źavābiţ-ı muvālāt ve

⁴⁵⁷ “ve kâ’ide-i muvāfaķat müşeyyed” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁵⁸ “münāsib” ibaresi “Ferīdün Bey”de yeralmamıştır.

⁴⁵⁹ “Düstüru’l-İnşā” ve “Ferīdün Bey”de bu ibare “hüveydā ola” şeklinde getirilmiştir.

⁴⁶⁰ Tırnak içindeki ibare “Düstüru’l-İnşā” ve “Ferīdün Bey”de şöyledir: “Amāsiyye’de nüzül-i iclāl”.

⁴⁶¹ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de şöyledir: “zamān-ı ‘az ü ĥazm ve āvān-i cezm ü rezme”.

⁴⁶² Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yeralmamıştır.

⁴⁶³ “Ferīdün Bey”de bu ibare “cenāb-ı salţanat-maāb” şeklinde getirilmiştir.

⁴⁶⁴ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yeralmamıştır.

⁴⁶⁵ Bu ibareden sonra “Ferīdün Bey”de “ķavā’id-i” ibaresi kullanılmıştır.

⁴⁶⁶ Bu ibare, “Ferīdün Bey”de “felāĥı” ibaresinden sonra getirilmiştir.

⁴⁶⁷ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴⁶⁸ “muķarrebān-ı ĥazret” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁶⁹ “envā’-i” ibaresi “Ferīdün Bey”de yeralmamıştır.

⁴⁷⁰ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴⁷¹ “ĥaclet” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁷² “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “‘arz” şeklindedir. “Ferīdün Bey”de ise ibare “ġāyet-i murād ve ġarāz” şeklinde getirilmiştir.

⁴⁷³ “nihāyet-i merām” ibaresi “Ferīdün Bey”de yeralmamıştır.

⁴⁷⁴ “meĥāsın” ibaresi “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

ravābiṭ-ı muşāfāt müşeyyed tutulup muḳtezā-yı re'y-i şāib ve mübteḡā-yı fikr-i şāḳib üzere şōl nesne ki şalāḫ-ı 'ālemi-yāne bā'ış ve fevz ü felāḫı 'umūm-i ādemi-yāne mürişdür"⁴⁷⁵, taḳdīme-i taşmīm⁴⁷⁶ oluna ki ḫilāf-ı "mādde-i fitne ve fesād ve 'aksī-i"⁴⁷⁷ ḫamīr-māye-i şerr ü şūr⁴⁷⁸ "memālik ve bilād"⁴⁷⁹ olduḡı eḡharu mine'ş-şems "ve eşheru mine'l-ems"⁴⁸⁰ dūr.

Pes "ḫulāşa-i kelām ve muḫaşşal-ı merāmı i'lām, ehemmi-i mehāmmıdan"⁴⁸¹ olur. "Ber-sebīl-i isti'cāl"⁴⁸² cevāb-ı şavāb "fevz ü āmāl"⁴⁸³ ne ise, ifhām olunmak lāzım ü lāzib⁴⁸⁴ olup⁴⁸⁵ "ilçiyān-ı 'ālī-şān sefer-i devr ve dırāzdan gelüp ḳaṭ'-ı nişīb ü firāz itmekle firsūde olup birkaç gün āsūde olmaları münāsib fehmi olunmaḡın ḫāliyen irsālinde imḫāl olunup, varaḳa-i vidād-ı fermān-ı vācibü'l-iz'ān, Pādişāh-kām-rān üzere mülāzimān-ı 'atebe-i sa'ādet-nihādımızdan"⁴⁸⁶ fülān nām ḫidmetkārān-ı dergāḫ, sa'ādet-destḡāḫlarından fülān ile ḳoşulup irsāl olundu.

Munṡazar-ı erbāb-ı ülü'l-ebşār ve müterakḳıb-ı efkār-ı zevi'l-i'tibārdur ki; Sulṡān Bāyezīd ve oḡulları bī-ihmāl ve imḫāl⁴⁸⁷ teslīm olunup "ve mā el-iḫsānū illā bi-t-tamām" muḳtezāsınca"⁴⁸⁸ taḳdīm olunan "ḫidmetde meāl ve"⁴⁸⁹ ḫusn-i aḳvāle muvāfiḳ şıdḳ-ı⁴⁹⁰ ef'āl zuḫūra gelmesi muşaddiḳ-ı cevāb-ı şāfi "ve ḫiṡāb-ı vāfi"⁴⁹¹ 'ināyet olunup bu muḫliş-ı şāfi-yi'l-vidād⁴⁹² memnūn-ı minnet-i 'azamī "ve rehīn-i re'fet ve 'āṡufet isnā"⁴⁹³ kılınmak erzānī buyurula ki in-şā'a'llāḫ illā⁴⁹⁴ bu cānibden

⁴⁷⁵ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de şöyledir: "mā-beynde olan ḳavā'id-i 'uhūd ve zavābiṭ-ı müvālāt müşeyyed tutulub, şōl nesne ki şalāḫ-ı 'ālemyāne bā'ış ve felāḫ-ı ādemyānī mürişdir".

⁴⁷⁶ "Ferīdūn Bey"de ibare "taḳdīm ve taşmīm" şeklinde kullanılmıştır.

⁴⁷⁷ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de yoktur.

⁴⁷⁸ "Ferīdūn Bey"de "şūr" ibaresi yerine "fesād" ibaresi kullanılmıştır.

⁴⁷⁹ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de yoktur.

⁴⁸⁰ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de yeralmamıştır.

⁴⁸¹ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de şöyledir: "mā ḫāşıl-ı merāmı i'lām ehemmi-i mühimmātdan"

⁴⁸² Tırnak içindeki bu ibare "Ferīdūn Bey"de bulunmamaktadır.

⁴⁸³ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de yeralmamıştır.

⁴⁸⁴ Bu ibare "Ferīdūn Bey"de yoktur.

⁴⁸⁵ Bu ibare "Ferīdūn Bey"de "olmaḡın" şeklinde kullanılmıştır.

⁴⁸⁶ "Düsturu'l-İnşā"da bu ibare yerine "nişānımızdan" ibaresi kullanılmıştır.

⁴⁸⁷ "Düsturu'l-İnşā"da "imḫāl" ibaresi kullanılmamıştır.

⁴⁸⁸ "ilçiyān" ibaresinden başlayan ve "muḳtezāsınca" ibaresi ile sona eren tırnak içinde gösterdiğimiz kısım "Ferīdūn Bey"de sayfanın sonuna alınmıştır.

⁴⁸⁹ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de yoktur.

⁴⁹⁰ "şıdḳ" ibaresi "Ferīdūn Bey"de yeralmamıştır.

⁴⁹¹ "ve ḫiṡāb-ı vāfi" ibaresi "Ferīdūn Bey"de bulunmamaktadır.

⁴⁹² Bu ibare, "Ferīdūn Bey"de "şādiḳu'l-vidād" şeklinde kullanılmıştır.

⁴⁹³ Tırnak içindeki ibare "Ferīdūn Bey"de yeralmamıştır.

va'de olunan 'atıyyāt ve şılāt⁴⁹⁵ ve teşrīfāt-ı h̄atır-ı feyz meāşire huṭūr idenden ziyāde⁴⁹⁶ “olup ve ašlā bu muḥibbiñüz cānibinden”⁴⁹⁷ mā-beynimizde sebḳat iden 'uhūd ü eymān “ve mevāşīḳ u peymān muḳtezāsınca”⁴⁹⁸ ve ālā-rütbet “tarafından rāh-ı hılāfdan hareket olunmadığından”⁴⁹⁹ ğayri tazammun ve tekellūf iderem ki: “Ve'llāhū 'alā mā-neḳūlū vekīl”⁵⁰⁰ Pādişāh-ı 'ālem-penāh -lā zāle manşūran 'alā-e'dā-i'llāhi- ḥāzretleri daḥī⁵⁰¹ deryādan 'ubūr ve rū-yı ābdan mūrūr etmeyup “tarafeynden mevādd-ı vidād ve”⁵⁰² 'alāyīḳ-ı esbāb-ı ittiḥād ānen fe-ānen imtidād üzere olup kāffe-i re'āyā muṭmāin ve āsūde bāl⁵⁰³ ve 'amme-i berāyā fāriḡ⁵⁰⁴ ve müreffehü'l-hāl⁵⁰⁵ ed'ıye-i devām-ı devlet-i ṭarafeyn ve ešnā-i kıyām-ı sa'adet cānibine iştigāl üzere olalar. [vr. 20a] Hemīşe ḳavā'id-i muşādaḳat ve vidād ve mebānī-i meveddet ü ittiḥād müşeyyed ve mümeḥhed ve ravābiṭ-ı muvālāt ve zavābiṭ-ı maşāfāt müekked ve müeyyed bād, bi-Rabbi'l-'ibād⁵⁰⁶

9.

GİRÜ ŞAH CĀNIBINDEN MEZBÜR GÜLĀBĪ ÇĀVUŞ VE BEŞĀRET BİĠ NĀM İLÇİSİYLE ŞĀHĪB-İ SA'ĀDET -TĀLE BEḲĀHU- ḤĀZRETLERÜNE VĀRID OLAN NĀMENÜŦ ŞÜRETİDÜR⁵⁰⁷

Selīmen li's-salṭanati ve's-şevketi ve'l-ḥaşmeti ve'l-'āzemeti ve'l-'adāleti ve'l'aṭūfeti ve'l-bünüvveti ve's-şefḳati ve'l-iḥsāni ve'n-nişfeti ve'l-imtināni, Sulṭān Selīm Ḥān b. Sulṭān Süleymān.⁵⁰⁸

⁴⁹⁴ “illā” ibaresi yerine “Düstüru'l-İnşā” ve “Ferīdün Bey”de “inşāa'llāhü'l-e'azzü” ibaresi getirilmiştir.

⁴⁹⁵ “ve şılāt” ibaresi “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁴⁹⁶ Bu ibareden sonra tezimizde ve “Düstüru'l-İnşā”da olmayan “vücūda gelub” ibaresi kullanılmıştır.

⁴⁹⁷ Tırnak işareti içindeki ifade “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁴⁹⁸ Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yeralmamıştır.

⁴⁹⁹ Tırnak içinde gösterdiğimiz ibare yerine “Ferīdün Bey”de şöyle denilmiştir: “tarafına kemāl-i ri'āyet olunduğından”.

⁵⁰⁰ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 28/Kasas Suresi, 28.

⁵⁰¹ “ḥāzretleri daḥī” ibaresi “Ferīdün Bey”de kullanılmamıştır.

⁵⁰² Tırnak içindeki ibare “Ferīdün Bey”de yoktur.

⁵⁰³ Bu ibare “Ferīdün Bey”de “hāl” şeklinde kullanılmıştır.

⁵⁰⁴ “fāriḡ” ibaresi “Ferīdün Bey”de yeralmamıştır.

⁵⁰⁵ Bu ibare “Ferīdün Bey”de “bāl” şeklinde kullanılmıştır.

⁵⁰⁶ “bi-Rabbi'l-'ibād” ibaresi “Ferīdün Bey”de bulunmamaktadır.

⁵⁰⁷ Bu mektup sureti “Düstüru'l-İnşā”da vr.273b'den başlamakta olup başlığı şöyledir: “GİRÜ ŞAH CĀNIBINDEN MEZBÜR GÜLĀBĪ ÇĀVUŞ VE ELÇİ BEŞĀRET BİĠ ŞEHZĀDE SELİM ḤĀN'A GÖNDERDİKLERİ NĀMENÜŦ ŞÜRETİDÜR”.

⁵⁰⁸ Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnşā”da “Ḥān” ibaresi yeralmıştır.

Nāme-i ferruḥ fezā der leṭāfet ve nezāhet çün gülistān-ı İrem ve şaḥīfe-i dil-
güşā mānend-i ravza-i rıdvān tāze ve ḥürrem. Ez nefehāt-ı nesīm-ı ‘ıtr āmīzeş
şemāyim-i rūḥ ve rāḥat fāyih ve ez fevehāt-ı şemīm-i ‘anber bīzeş nesāyim-i
cem‘iyyet ve emniyyet rāyih, ḥurūfeş der libās-ı siyāhī çün sevād-ı başar nūr-efşān
ve suṭūreş der niḳāb-ı zulmet çün āb-ı ḥayvān, feyz-baḥş-ı cān u cenān⁵⁰⁹.

Ne-güyem nāme gez Firdevs bāḡī Beyāzeş çün reḥ-i ḥürşid-i pür-nūr
Şeb-i ümīd rā rüşen çerāḡī Sevādeş nūr-baḥş dīde-i ḥür

Ḥurūfeş muntażam çün ‘akd u gevher⁵¹⁰
‘Arūsān çemen⁵¹¹ rā geşte zīver⁵¹².

A’nī reşehāt-ı siḥāb-ı kalem ve ḳatarāt-ı ḡamām ḥāme-i mişḳīn-i raḳam, ki
müceddiden ez cānib-i ḥazret-i vālā-rütbet a‘lā-menzilet, salṭanat-mertebet, ferzend-i
nuşret, kırān-ı ḥulāşa-i Dūdmān-ı Ḥazret-i Āl-i ‘Osmān, şāḥib-i mesned-i salṭanat ve
iclāl, vāriş-i şehri-i ‘izzet ve iḳbāl, mihr-i sipehr-i ‘azamet ve şehriyārī, neyyir-i evc-i
şevket ve baḥtiyārī.

Beyt⁵¹³:

Gevher-i derc-i sa‘ādet aḡter-i burc-i şeref
Dürr-i deryā-yı celālet Ḥusrev-i ‘ālī-tebār
Der ḥarīm-i mülk u ‘izzet-i kāmyāb ve kām-baḥş
Ber-efrāz-ı taḡt-ı devlet-i kāmran ve kām-kār⁵¹⁴

Kerīmü’ş-şiyem ve’ş-şifāt, selīmü’n-nefes ve’z-zāt, semmiyyü ceddühu’l-kerīm
ve mazharu aḥlāḳihi’l-‘azīm, ellezī nūru ‘uyūni’l-memleketi bi-envāri vücūdihi, neffiru
riyāzū’s- salṭanati min selsāli ‘adlihi ve cūdihi kevkebu dürriyyü min semāi’l-‘izzi ve’l-
iclāl⁵¹⁵, bel şemsü mażiü li-feleki’l-‘azameti ve’l-iclāli selīmü’l-ism ve’l-müsemma
maşdüḳihi’l-esmāi tenezzelü mine’s-semā⁵¹⁶

⁵⁰⁹ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “meşnevî” denilerek beyitlerle devam edilmiştir.

⁵¹⁰ “Düstüru’l-İnşā”da ibare “ ‘akd-i gevher” şeklinde tamlama haliyle kullanılmıştır.

⁵¹¹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “süḥan” ibaresi kullanılmıştır.

⁵¹² Bu beyitten sonra “Düstüru’l-İnşā”da yazmamızda bulunmayan iki beyit daha vardır. Bu iki beyitten sonra “Düstüru’l-İnşā”da “meşnevî” denilerek devam edilmiştir.

⁵¹³ “Düstüru’l-İnşā”da “beyt” yerine “ḳıṭ‘a” denilmiştir.

⁵¹⁴ “Düstüru’l-İnşā”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıyla devam edilmiştir.

⁵¹⁵ “Düstüru’l-İnşā”da “iclāl” ibaresi yerine “iḳbāl” ibaresi kullanılmıştır.

⁵¹⁶ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “meşnevî” denilerek beyitlere başlanmıştır.

Te‘ālā’llāhu ‘aceb ferhunde māhī	Be-rūyeş dīde-i devlet-i münevver
Firāz-ı ⁵¹⁷ taht-ı devlet-i pādīşāhī	Zi farkeş ser bülendi dīde efser
Cebīneş maṭla‘-i nūr-ı ilāhī	Ez-u iḳbāl ve devlet rā bülendi
Çerāğ-ı efrūz-ı bezm-i pādīşāhī	Sa‘ādet rā zi bahteş ercümendī

Çū ān peyveste ez baht-ı civān bād

Be-kām-ı ḥāṭır-ı ḥōd kāmran bād⁵¹⁸

el-müeyyedü bi-te’yīdātī’l⁵¹⁹-celiyyeti min ‘indi’llāhī’l-Meliki’l-Vehhāb⁵²⁰ ve’l-muvaffaḳu bi’t-tevfīkātī’l-‘aliyyeti mine’llāhī’l-Mu‘īni’l-Müste‘ān. -Allāhümme⁵²¹ ‘ammerehū fī zıll-i zelīli ḥazreti vālidī mā ceddetü’l-‘azīmi’ş-şān ve mette‘āhu min mevāyidi mevāhibihī’l-‘aliyyeti bi-mezīdī’l-lüṭfi ve’l-iḥsān, vehebe lehū mülken ‘azīmen lā-yenbeḡī li-eḥadin min ba’di ke-mā vehebet li-Süleymān-. Ber-geşt zār-ı ümīd-i düstān fāyız şode būd. Maşḥūb-ı mu‘temedü’s- selāṭin Gülābī Çāvīş der eşref-i [vr. 20b] sā‘āt ve eyemen-i evkāt be-mütāla‘a-i ān müşerref geşt. Ve ez revāyih-i miskiyyeti’l-fevāyih ān kitāb-ı müsteṭāb nesāyim-i ezhār-ı ‘avāṭif ve mekārim-i bī-pāyān ve revāyih-i ‘ināyāt ve merāḥim-i bī-girān, a’lā ḥazret-i ḥāḳān-ı Skendernişān, Süleymān-mekān –ḥallede’llāhu Te‘ālā mülkehū ve sultānehū ilā inḳırāzi’z-zemān- ve ān ferzend-i ‘ālī-şān, ber riyāz-i āmāl ve emānī muḥlişān vezīd. Ve ez vürūd-i ān ser-i mefāḥaret ve mübāhāt-ı muḥlişān, şābitü’l-velā ve dū-şān-ı⁵²² şādiḳü’l-‘ahd ve’l-vefā, be-çerh-i berīn ve evc-i ‘illiyīn resīd⁵²³.

Düstān-rā ezīn⁵²⁴ tefāḥur-i zi āsimān be-güzeşt ser

Āsimān ber düstān efşānd zeyn-i behçet nişār

Cā-yi ān dāred ki her dem şükür-hā güyend ḥalḳ

Ger-çi ne-tuvān şükür-i in ni‘met yekī ez şad hezār⁵²⁵.

Li-hāzā ber ḥaseb-i ḳā‘ide-i ma‘hūd ez şamīm-i dil u cān⁵²⁶, zebān-ı şükr güzār be-vezāyif-i şükr güzārī ve istid‘ā-yi ḥulūd-i zılāl-i⁵²⁷ salṭanat ve kāmranī, a’lī-

⁵¹⁷ “Düstüru’l-İnşā”da “firāz” ibaresi yerine “ḳarār” ibaresi kullanılmıştır.

⁵¹⁸ “Düstüru’l-İnşā”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıyla devam edilmiştir.

⁵¹⁹ “Düstüru’l-İnşā”da ibare “bi’t-te’yīdāt” şeklinde kullanılmıştır.

⁵²⁰ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “müte‘āl” ibaresi getirilmiştir.

⁵²¹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “ṭavvele” ibaresi getirilmiştir.

⁵²² İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “düstān” şeklinde getirilmiştir.

⁵²³ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “ḳıṭ‘a” denilerek bir dörtlük verilmiştir.

⁵²⁴ “Düstüru’l-İnşā”da ibare “düstān rā zeyn” şeklinde kullanılmıştır.

⁵²⁵ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıyla devam edilmiştir.

⁵²⁶ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “cān u dil” şeklinde getirilmiştir.

⁵²⁷ “zılālī” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da yeralmamıştır.

h azret-i h ak an S uleym an-Ő an Ő uk r⁵²⁸ ve r -yi tevecc uh be-derg ah-ı kibriy a ve b arg ah, “*Semi‘a‘llahu li-men de‘a‘*”⁵²⁹  averde, du‘ -yi be  a-yi c ah u cel al ve huŐ ul-i em an  ve  am l-i  n gurre-i n aŐ iye-i devlet ve i kb al der s aye-i liv -i⁵³⁰ felek fers -yi  n  f t b-ı cih nt b, evc-i ‘azamet ve icl l-i kıy m nem de⁵³¹.

Ki c�v�d-i Ő�ah cih�n Ő�ad ⁵³² ,	Ber-u b�d ⁵³³ k�r-i cih�n-r� med�r,
Zi ‘adleŐ� cih�n yek-ser �b�d b�d,	Kez-u geŐ�t �y�n-i ‘adl �Ő�ik�r,
Ez-u ‘ahd-i N�Ő�irev�n-r� n�y,	�l�h� ki �n Ő�ah v�l� g�her,
Der-u t�ze �y�n Keyh�usrev�,	S�uleym�n-ser�r ve Skender-seyr,
Be-m�ned ber taht-ı Ő�ahens�h�,	Zi nahtl-i mur�deŐ� ber�mend b�d
Be-ferm�n rev�y� ve ferm�n deh�,	Ve z-� h�t�r-i Ő�ah h�resend b�d,

Goz n her d  b Ő ed cih n-r  hez r

Ve zeyn-i her d  Ő od k r-i m lk-i  st v r⁵³⁴

Ba‘de ez ihd -i kav fil-i da‘v t ve rev h l-i teslim t-ı tayyib t-ı Ő emsiyyet ‘l-
 lema‘ t, ki f r g-ı eŐ i‘a-i  n d de-i  m d-i cih n ve cih niy n-r  m nevver s zed ve
 ibl g-i leŐ ayif-i taŐ iyy t ve Ő er yif-i mediht t ve rediyyet ‘n-nesem t ki Ő em yim-i
 nefeh t-ı  n meŐ am-ı c n-ı ‘ lem ve ‘ lemiy n-r  mu‘aŐ tar gerd ned, meŐ h d-ı
 zam r-i m n r ki mevr d-i ilh m t-ı g ybi ve mehbiŐ -i f y z t-ı l -reybi est,  n-ki
 h k yet   end ki der taŐ y-i menŐ ur n mi ve Ő ah fe-i kir mi ez r -yi v f r-i d st  ve
 muh bbet ve muktez -yi nisbet-i  b vv t ve b n vv t-i merk m-ı raŐ am-i yeg neg 
 ve huŐ uŐ iyyet ferm de b dend, der bihter n vaŐ t  be-muŐ ala‘a-i  n memn n geŐ t,
 tem mi r  h b niviŐ te end. Amm  hayret ve ta‘acc bi ki ferm de b dend ki SulŐ an
 B yez d ve ferzend r ⁵³⁵ be-ey let ve Ő evket-pen h Zeyn ‘d-D n ‘Al  PaŐ a ve em ret
 ve h k met-i dest-g h, muŐ arreb ‘l-h zreti‘l-‘aliyyeti‘l-h k niyye, T c ‘d-D n
 H san AŐ a ne-d den ve b z iŐ an-r  cih t-i itm m-ı  n m himm Ő aleb den, naŐ iz-i
 yek-diŐ er est.

⁵²⁸  bare “D st ru‘l- nŐ a”da “S uleym n Ő uk h” Ő eklinde kullanılmıŐ tır.

⁵²⁹ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *M sned*, C. XIII, s., 347, Hadis No: 6219.

⁵³⁰ “liv -i” ibaresi “D st ru‘l- nŐ a”da yoktur.

⁵³¹ “ki” ibaresinden sonra “D st ru‘l- nŐ a”da “meŐ nev ” denilerek beyitlere ge ilmiŐ tir.

⁵³² “D st ru‘l- nŐ a”da bu ibareden sonra “y d” ibaresi getirilmiŐ tir.

⁵³³ Bu ibare “D st ru‘l- nŐ a”da “ber   b d” Ő eklinindedir.

⁵³⁴ “D st ru‘l- nŐ a”da bu beyitten sonra beŐ  beyit daha sıralanmıŐ ; beyitlerden sonra “neŐ r” denilerek d z yazıyla devam edilmiŐ tir.

⁵³⁵ “D st ru‘l- nŐ a”da bu ibare “ferzend neŐ  r ” Ő eklinde kullanılmıŐ tır.

Aşlā cā-yi ḥayret nīst, çerā ki ‘ğarāz ez ṭalebīden müşārün ileyhim ānān būd ki Sulṭān Bāyezīd ve ferzend rā bedīşān teslīm konīm, belki müdde‘ā ān būd ki çün elbette der bāb-ı teslīm-i Sulṭān Bāyezīd [vr. 21a] ve ferzendān ḥükm-i ḳazā ceryān. A‘lā ḥazret-i ḥāḳān Süleymān-şāhī bāyest⁵³⁶ ki işān-rā be-mülāzemet-i ān şāhzāde-i kāmḳār sipārīm. Ān kes ki ḥükm-i pādişāh-ı ‘ālem-penāh mī-āvered, işān bāşend. Ve çün zaḥmet-i⁵³⁷ bisyār hem derīn emr keşīde būdend ve rāh-ı dūr ve dirāz ṭayy kerde, ez lütf ve şefḳat-i pādişāhī behremend şevend. Bi-ḥamdi’llāhi Te‘ālā ki müşārün ileyhimā ḥuşūşen Ḥasan Aḳā ki be-envā‘-ı şāyestegī ve nüzhet⁵³⁸ ve nevāzeş Ḥusrevāne dāred, be-mezīd-i lütf ve şefḳat-i ān a‘lā ḥazret ser-efrāz şode end. Ve bihter ezīn nīz ḥāhed şod. Ḥālen cihet-i teslīm-i işān be-mülāzīmān-ı ān ḥazret ihtiyāc bedān nīst ki ez İstānbül kesī āyed ve īn ḥikāyāt be-ṭül encāmed. Belki ḥükm-i ḳazā ceryān-ı a‘lā ḥazret-i pādişāh-ı ‘ālem-penāh bā-hem⁵³⁹ yekī ez paşayān-ı serḥad be-firistend.

Ve ān ḥazret nīz dū-kes ez a‘yān-ı devlet-i ḥōd ki şalāḥ dānend, bāyest kes-i diğēr ez ğulāmān-ı dergāh, sa‘ādet-i destgāh, ta‘yīn kerde, revāne kerdānend ki der serḥad Pāşā-i mūmā ileyh mülḥiḳ şode. Paşa nīz bīst kes ez mülāzīmān-ı ḥōd be-ittifāḳ-ı revāne-i īn şavb kereded ki işān-rā teslīm fermāyim. Ve sügendī ki derīn bāb ḥazarāt-ı ‘āliyāt-ı eimme-i ma‘şūmīn, rıdvānū’llāhi ‘aleyhim ecma‘īn, ḥorde-īm ki işān-rā be-firistāde-i a‘lā ḥazret-i pādişāh-ı ḳillū’llāh ne-dehīm ve be-mülāzīmān-ı ān ḥazret-i ‘ālī-rütbet be-sipārīm, be-cā-yı ḥōd bāşed. Ve taşavvur ne-fermāyend, eğer ser u māl ve ehl u ‘ıyāl ve ḥayāt-ı zindegī der rāh⁵⁴⁰ ḥazarāt-ı ma‘şūmīn ‘aleyhimü’ş-şelātü ve’s-selām şarf şevend, sügend-i durūğ bedīşān ḥōrīm ve ḥōd rā der dīn u dūnyā ru-siyāh ve şermende sāzīm. Sulṭān Bāyezīd ve ferzendān be-cihet-i mā çe ḥāhed kerd ki cihet-i işān sügend-i durūğ bāyed ḥōrd.

El-kışşatü binaber gāyet ihtimām encām ve itmām-ı īn emr-i sa‘ādet nişāb-ı i‘timādī Beşāret Bīg dārūge Defter-ḥāne-i memālik-i maḥrūse rā ki ez sinn-i dū sālegī be-semt-i mülāzemet-i muḥliş mevsūm est ve ez çehār sālegī hem sebḳ ve hem mekteb būde ve ba‘de ezān tāriḳ-i iḳbāl āsā der sefer ve ḥazar mülāzım ve hem-‘inān

⁵³⁶ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “nişān mī pāyest” şeklinde getirilmiştir.

⁵³⁷ Bu ibare “Düstüru’l-İnşā”da “raḥmet” şeklinde gelmiştir.

⁵³⁸ “Düstüru’l-İnşā”da “nüzhet” ibaresi yeralmamıştır.

⁵³⁹ “Düstüru’l-İnşā”da ibare “bā sem” şeklinde getirilmiştir.

⁵⁴⁰ Bu ibare, “Düstüru’l-İnşā”da “der ān” şeklinde kullanılmıştır.

ve ez maḥremān ve maḥşūşān-est, firistāde şod ki ḥuşūşiyāt⁵⁴¹ aḥvāl rā ez-u ma‘lūm kerde. Firistādehā-yı ḥōd rā be-ittifāḳ-ı müşārūn ileyh ber vechī revāne sāzed ki der serḥad be-pāşāyī ki ta‘yīn kerde bāşend, mülḥiḳ şode, bi-ecma‘ihim müteveccih kerdend ki mā nīz be-mūcib-i ḥūkm ve işāret-i ‘ālī-ḥāzret-i ḥāḳān Süleymān-şān, müşārūn ileyh ve ferzendān rā teslīm-i mülāzīmān-ı ān ḥāzret nümāyīm ki ān-çe ḥūkm ve fermān-ı ḳazā ceryān şode bāşed, be-‘amel āverend ve ba‘zı durūg gūyān serḥad ki dānim mişl-i īn ḥikāyāt ‘arz nemūde, madde-i fitne ve fesād būdend, rū-siyāh⁵⁴² şevend⁵⁴³.

Ḥōş būd ger muḥiḳ-i tecrūbe āyed be-meyān

Tā be-dīdār şevend her⁵⁴⁴ durūgeş bāşed⁵⁴⁵

Şāniyen meşḥūd-ı zamīr-i münīr mihr-i tenvīr mī-gerdāned ki ba‘de ez şeref-i müṭāla‘a-i nevāzeş nāme-i nāmī ān ḥāzret ve nāme-i iḳbāl [vr. 21b] ve menşūr-ı ‘azamet ve celāl-i a‘lā ḥāzret-i ḥāḳān Süleymān-şān ve müjde-i mevāhib ve iḥşān-ı ān Hüsrev-i Skender-nişān, ḥuşūşān ruḥşat-ı dū nefer ez mülāzīmān-ı muḥliş ki müteveccih-i ‘Irāk-ı ‘Arab şode, der āncā iḳāmet nümāyend ve nuzūrāt-ı muḥliş-i müteḥaşşış rā be-maşraf resānend, ḥāḳā ki der muḳābele-i īn lütf ve iḥşān ki der nazar-i i‘tikād-ı mā bā şad hezār ḥarvār-ı tīlā⁵⁴⁶ berāber-est. Secdāt-ı şükr-i İlāhī be-cāy āvorde, cihet-i i‘tilā livā-i⁵⁴⁷ felek fersā-yı şāhenşehī ez şāmīm-i dil ve cān be-vezāyif-i du‘ā-i nā-mütenāhī ḳiyām nemūde. Ümīd ki ḥāzret-i vāhibü’l-‘aṭāyā -celle şānuhū ve azeme burhanuhū- ān pādīşāh-ı kāmḳār ve ān Hüsrev-i ‘ālī miḳdār rā ber aḳşā-i meṭālib ve murādāt-ı ḥōd firūz sāzed. Ve yek-rūze ‘ōmr ve beḳā-yı ān ḥāzret rā şad rūz, belki şad sāl kerdāned.

Ve ba‘de ez ‘izz-i⁵⁴⁸ ittilā‘ ber mażmūn-ı belāgat-ı meşḥūn, ān mükātebāt-ı ‘aliyye ve muḥāṭabāt-ı seniyye şeb der Divān-ḥāne şurū‘ der ‘arīza ve cevāb-ı⁵⁴⁹ şavāb nevāzeş-nāme-i pādīşāh-ı ‘ālem-penāh nemūde. Ez gāyet i‘tikād ve istizḥār be-

⁵⁴¹ “Düstüru’l-İnşā”da müfredi olan “ḥuşūşiyet” kullanılmıştır.

⁵⁴² “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra eserimizde yeralmayan “ve kār tibāh şevend” ibaresi kullanılmıştır.

⁵⁴³ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “beyt” denilerek beyite geçilmiştir.

⁵⁴⁴ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “ki” ibaresi getirilmiştir.

⁵⁴⁵ Beyitten sonra “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁵⁴⁶ Be-ma‘nā zeheb.

⁵⁴⁷ “livā-i” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da yoktur.

⁵⁴⁸ “‘izz-i” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da bulunmamaktadır.

⁵⁴⁹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “‘arīza-i cevāb” şeklinde kullanılmıştır.

kemāl-i mükerrermet ve merḥamet-i Hüsrevāne be-hemān-kā'ide istid'ā-i ruḥṣat der bāb-ı ırsāl-i nüzūrāt ve müberrāt ki cihet-i 'imārāt ve zārūriyyāt-ı merākīd-i muṭahhare ve meşāhid-i muḳaddese-i Baḳī'-i Muḳaddes, ḥuşūşan meşhed-i münevver-i ḥazret-i imāmü'l-evvelīn ve'l-āḥirīn ve şānī eimmetü'l-ma'şūmīn Ebī 'Abd'illāh Hüseyn-i şehīd-i Kerbelā 'aleyhi ve evlādihi'l-ma'şūmīn efḍalu't-taḥiyyeti ve'd-du'ā ve zārūriyyāt-ı ān⁵⁵⁰ ez ferş-i rüşenāyī ve ğayri zālīk ki ḳabl ezīn be sī ve çehār sāl nemūde būd. Der zımn-ı şaḥīfetü'l-iḥlāş⁵⁵¹ münderic sāḥt ve iltimās-ı dū kelime be-ḥaṭṭ-ı eşref-i a'lā ḥazret der ān bāb nemūd. Ve ittifāḳ hem derān şeb, der divān-ḥāne teb kerd, ve ez āncā ber-ḥāste be-ḥābgāh-ı ḥōd āmed ve der ḥāb şod. Be-bereket-i ān-ki ān iltimās-i müteberrik rā dāḥil-i 'arīzatu'l-iḥlāş⁵⁵² ḥōd nemūde būd, dū mertebe-i müte'ākıb yek-diğer ḥazret-i imām-ı ma'şūm ve maẓlūm rā der vakı'a dīd ve der her mertebe be-envā'-ı lütf ve şefḳat ezān ḥazret nevāzeş yāft.

Ve çūn īn maṭlab a'lā-i meṭālib-i muḥliş est, tevaḳḳu' ve teraḳḳub ezān şehzāde-i kāmḳār ān-ki işān nīz der ḥāh-ı himmet⁵⁵³ ve müdde'ā-yı ḥayr ez 'ālī-ḥazret-i pādīşāh-ı zillü'llāh fermāyend. Ve ezīn maẓmūn ki ez rū-yı gustāḥī bedān ferzend-i e'azz-ı ercūmend-i kāmḳār, sa'ādet-āsār, 'arz mī-nümāyend, maḥfī nīst. Ve be-sem'-i şerīf resīde ḥāhed būd ki hergāh ki ḥazret-i Cebrāil 'aleyhi's-selām be-ḥazret-i risālet-penāh, Muḥammedī-menzil mī-geşt, ez mīve-hā-i beheşt cihet-i ān ḥazret-i seyyidü'ş-şühedā imām-ı maẓlūm, maḳtūl, ma'şūm, be-resm tuḥfe mī-āvered. Ān ḥazret rā īn ma'nā ḥōş mī-āmed ve ez ḥōş-dilī ve şāzmānī ān dū reyḥāne-i bāğ-ı Cennet ān ḥazret nīz feraḥ-nāk mī-şod. Pes çonān farz konend ki eğer ḥazret-i Peyğamber şallā'llāhu 'aleyhi ve ālihi⁵⁵⁴ der neş'e-i ḥayāt mī-būdend ve kesī [vr. 22a] ḥayrī cihet-i ḥazret-i İmām 'aleyhi's-selām⁵⁵⁵ kerde-em, cihet-i ān ḥazret berem yā ne, yaḳīn ki⁵⁵⁶ ān ḥazret şallā'llāhu 'aleyhi ve ālihi mī-fermūdend ki beber ve beresān.

⁵⁵⁰ “Düstüru'l-İnşā”da “ān” ibaresi yeralmamaktadır.

⁵⁵¹ “Düstüru'l-İnşā”da ibare, “şaḥīfetü iḥlāş” şeklinde kullanılmıştır.

⁵⁵² İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “‘arīzatu iḥlāş” şeklinde getirilmiştir.

⁵⁵³ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “‘arīzatu iḥlāş” şeklinde kullanılmıştır.

⁵⁵⁴ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “ve ‘alā ālihi” şeklinde kullanılmıştır.

⁵⁵⁵ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “neẓr-i” ibaresi getirilmiştir.

⁵⁵⁶ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “ya'ni ki” şeklinde kullanılmıştır.

Ve istid‘ā-yı dīger ki ezān ‘ālī-ḥazret, felek-rütbet nemüde ki her kes bedīn muḥibb ta‘alluk dāšte bāşed, eger bedān şavb reved muḥarrer fermāyend ki ümerā-i serḥad ān kes rā bedīn şavb feristed. Der ān bāb hem yaḳīn ki ān ferzend-i sa‘adet-penāh imdād ve is‘ād mī-fermāyend ki ümerā’ çend kelime be ḥaṭṭ-ı eşref-i şefkat şevved ki sened-i rûzgār-i mā bāşed, inşā’allāh⁵⁵⁷. Çün ziyāde ezīn baş-ı kelām⁵⁵⁸ muḥfī be-iṭnāb ve ibrām mī-kerded. Lā-cerm ‘inān-ı kalem be-şavb-i du‘ā-i bī-riyā ma‘tūf mī-dāred. Peyveste tā ‘arşa-i mümkināt rā beḳā mümkin est ve her yek ez mükevvināt der ān ‘arşa mütemekkin sāḥet, fesīḥü’l-fezā-yi salṭanat ve iclāl be-nūr-i ṭal‘at ān neyyir-i firūz-ı evc-i übbeḥet ve iḳbāl, rüşen bād. Ve mesned-i kāmkarī ve kāmranī be-ferr-i vücūd-i ān mäh-ı cihān efrūz salṭanat ve celāl müzeyyen⁵⁵⁹.

Gök ‘arşası tekiye-gāhıñ olsun yā Rab Kevkeb ‘adedi sipāhıñ olsun ya Rab
Gün şemsesi ‘izz u cāhıñ olsun yā Rab Her işde ḥaḳḳ penāhıñ olsun ya Rab

Her nice kim bī-vefā-dib gözü ki eylemezsiz meni

Mінде yokdır bī-vefālīḳ yaḥşi bilmezsiz meni

Tezkire:

Mezbūr İlçī Beşāret Bîg Geldikde Şāh’ıñ Kendü Dest-i Ḥaṭṭıyla Şāḥib-i Sa‘adet Ḥazretlerine Götürdüğü Tezkire-i Şerīfe Şüretidür⁵⁶⁰

Evvelā⁵⁶¹ tā Sulṭān Bāyezīd koşte ne-şevved rāḥat ve müdde‘ā-yı tarafeyn ḥāşıl ne-mī-şevved⁵⁶². Ve Bāyezīd geşte ve zinde reften ferzendān-ı ö lāyık-ı devlet ḥazret-i Sulṭān Selīm Ḥan hest⁵⁶³. Āteş kerden ve aḥger güzāşten ve ef‘ā güzāşten ve peçe nigāh dāşten kār-i ḥiredmendān nīst. Pes der⁵⁶⁴ zinde be ān diyār nereften-i ö ve evlād⁵⁶⁵ ān-çe be-ḥaṭṭır-ı şerīf resed, tedbīr fermüde. İ‘lām fermāyend ki ān fikr ber aşl-ı i‘lām fermüde nümāyend ki ān-çe lāyık-ı devlet-i işān bāşed, be-‘amel āvorde

⁵⁵⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “Te‘ālā” ibaresi getirilmiştir.

⁵⁵⁸ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “baş-ı bisāt-i kelām” şeklindedir.

⁵⁵⁹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “bād” denilmiş, ardından “rubā’iyye” denilerek devam edilmiştir.

⁵⁶⁰ “Düstüru’l-İnşā” vr.277a’dan başlayan mektup suretinin başlığı şu şekildedir: “Mezbūr İlçī Beşāret Bîg geldikde Şāhıñ kendi dest-i ḥaṭṭıyla yazdığı Tezkirenüñ şüretidür ki Şehzāde Selīm Ḥān’a gelmişdür”

⁵⁶¹ İbare “Düstüru’l-İnşā”da “evvel” şeklinde yer almıştır.

⁵⁶² İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “ne-şevved” şeklinde getirilmiştir.

⁵⁶³ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “nīst” şeklindedir.

⁵⁶⁴ “Düstüru’l-İnşā”da “der” ibaresi yoktur.

⁵⁶⁵ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “ö” ibaresi vardır.

şevēd. Ve eger pādīşāh ḥūkm konēd ki evlād-ı ō rā zinde firisted, īşān-rā ḥōd zinde ne-mī-tuvāned firistād, çe cevāb dehed.

Şāniyen eger Rüstēm Paşa ne-mī mord, īn kār-hā be cedel mī-endāht ki Bāyezīd zinde be-mānd ve dāde ne-şevēd. Bi-ḥamd'illāh ve'l-minneti ki be-cehennem vāşıl şod ve devlet-i ān ferzend kār-i ḥōd kerd. Ba'de ezīn dīger ḥāmī Bāyezīd der der-i devlet ne-mānd. Zūd mühim rā be-sāmān mī-bāyed, resānīd. Ve kes firistād ki be-'amel āverend, ān-çe lāyık-ı devlet est.

Şālīşen dīger ma'lūm ān ḥāzret-i ferzend-i e'azz bāşed ki Bāyezīd ve evlād-ı ō rā be-ğayr-ı ez firistāde-i ān ferzend sūgend ḥōrde ki be-ḥiç āferīde ne-sīpāred. Ve besī sa'y fermāyend ki ez cānib-i ḥāzret-i pādīşāh [vr.22b] Lālā Paşa-yı ḥākīm-i Arz-ı Rūm ve ez cānib-i ān ferzend Ṭūrāḳ Aḳā be-yāyed ki der rūz mühim sāzī kerde, revāne şod ve her sifāriş ki be- ḥātīr-i şerīf resed be-zebānī ve nivīşte-i yād-dāşt be Cenāb-ı Dūrāḳ Aḳā ve Beşāret Bīg sipāriş fermāyend ve nivīşte be-dehend ki be ān destūr 'amel şevēd⁵⁶⁶.

Rābi'an dīger sūgend yād fermāyend ki çūn ber taht-ı salṭanat qarār fermāyend, be īn pezer⁵⁶⁷ nizā' ve düşmenī ne-fermāyend ve şefkat-hā ziyāde fermāyend. İ̄n pezer hem der meyāne-i düst ve düşmen mübāhāt nümāyend ki īn çonīn ḥidmet nümāyān be-taḳdīm resānīd. Ve ān ferzend hem der muḳābil-i īn çonīn⁵⁶⁸ şıla-hā lütf fermūdend ve āvāze-i 'ināyet-i ān ḥāzret der heft iḳlīm güyend.

Tezkire Cevabı:

GİRÜ ŞAH CĀNİBİNE İŞBŪ TEZKİREDE ZİKR OLUNAN QAZİYYELERŪN ŞĀHİB-İ SA'ĀDET ḤĀZRETLERİ CĀNİB A'LĀLARUNDAN BUYURILAN CEVĀB-ı HŪMĀYŪN ŞŪRETİDŪR⁵⁶⁹

Evvelā⁵⁷⁰: tezkīre-i şerīfede Sulṭān Bāyezīd ve oğulları ḳatlı olunmayınca rāḥat-ı ṭarafeyn ḥāşıl olmaz deyu buyurulmuş vākı'ā izāleleri münāsib-i devlet ve müstevcib-i istirāḥatdūr. Bu muḥlişīñizūñ muḳtezāsı ve Pādīşāh-ı 'ālem-penāh ḥāzretlerinūñ daḫi rızāsı anıñ üzerinedūr. Ref' u def'i bābında emr-i 'ālīleri şudūr idip icrāsı luṭfīñıza mevḳūfdur.

⁵⁶⁶ “Düstüru'l-İnşā”da “şevēd” ibaresi yerine “mī nümāyim” ibaresi kullanılmıştır.

⁵⁶⁷ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “peder” şeklindedir.

⁵⁶⁸ Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnşā”da “ḥidmet” ibaresi gelmiştir.

⁵⁶⁹ “Düstüru'l-İnşā” vr.277 b'den başlayan mektup suretinin başlığı şöyledir: “Şāhīñ ol tezkiresine Şehzāde Selīm Ḥānīñ Yazduḡı Cevābdır.”

⁵⁷⁰ “evvelā” ibaresi “Düstüru'l-İnşā”da bulunmamaktadır.

İkinci: Rüstem Paşa mürd olup māni' ber-ṭaraf olmuştur deyu buyurulmuş bi-ḥamdi'llāhi ve'l-menne ki devlet-yār ve rüzgār müsā'id-kār olmuştur. Ümīddür ki emr-i ma'hūd vücūda gelmek bābında luṭfuñuz meşhūd ola.

Üçüncü: Ve bu mühimmi itmām için Hākim-i Arz-ı Rūm ile bu cānibden Tūrāk Ağa gönderilmesi iş'ār olunmuş, Vilāyet-i Vān muḳarr-ı sa'ādete ḳarīb olmağın Vān Beylerbeyisi Hüsrev Paşa kulların ihtiyār idüp ve Dūrāk Ağa bendeñüz bi'l-fi'il Defterdārımız olup bunda ḥıdmet-i lāzıması olmağın irsālī mümkin olmayup mu'temedlerimizden Çavuş Başımız Alī Ağa irsāl olundu. Ümīddür ki itmām-ı maşlahat buyurula.

Dördüncü: Ve bu muḥlişlerine⁵⁷¹ salṭanat müyesser oldukda şulḥ u şalāḥ-ı mā-beyn için sevgend olunması sipāriş olunmuş, ol ḥuşuş için daḥi envā'-i 'uḳūd-i eymānla 'ahd-nāme taḥrīr olunup irsāl olunmuştur. Ümīddür ki ḳıyāmete değın mā-beynimizde muḥabbet ve meveddet üzere ola.

10.

Girü Pādişāh-ı 'Ālem-Penāh –Ḥalledet Ḥilāfetühü- Ḥazretlerinüñ Cānib-i A'lālarundan Şāh Cānibine Vān Paşası Hüsrev Paşa İle Gönderilen Nāme-i Hümāyün Şüretidür⁵⁷².

Tā-bāriḳa-i sābiḳa-i 'ināyet-i Ḥazret-i Rabb-i 'izzet tebāreke sübhānen ḳadīran, “*Ve Te'ālā 'ammā yeḳūlūne 'ulüvven kebīran*”⁵⁷³ mānend-i şubḥ şādiḳ-ı maṭla'-i şudūr-ı pūr-nūr sālīkān-ı menāhic-i ḥaḳāyıḳda metāllīḳ⁵⁷⁴ ve raḥşān ve āf-tāb-ı meşriḳ-ı iḳbāl-i ufḳ-i 'izz ü celāl⁵⁷⁵ ve evc-i rif'at ve kemālden feyżā-yı⁵⁷⁶ serā-yı cihān ve sāḫat-i füşhat-ı ḥāl 'ālemi-yāne şāriḳ ve dirahşān [vr. 23a] ola.

Kevkeb-i baḫt-ı hümāyün-ı sa'd-ı maḳrūn, ḥazret-i felek-i rif'at-ı keyvān-menzilet, gerdün-übbehet, encüm-ühübbet neyyir-i evc ser-bülendi, bedr-i 'ālī-yi ḳader-menzil ercemendi, bercīs-i burc-i şeref, der-sa'ādet-i şadef, gürre-i ser-nāme-i şāhī, ṭurre-i cebhe-i 'izzet-penāhī, Ferīdün-fer, hümāyün-eşer, Hüsrev-eyvān,

⁵⁷¹ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “serīr” ibaresi getirilmiştir.

⁵⁷² “Düstüru'l-İnşā”da vr.277 b'den itibaren başlayan mektup suretinin başlığı şöyledir: “Merḥüm Cennet-mekān Sulṭān Süleymān Ḥān Cānibinden Hüsrev Pāşā İle Şāh'a İrsāl Olunan Nāmenüñ Şüretidür”

⁵⁷³ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 17/İsra Suresi, 43.

⁵⁷⁴ Bu ibare “Düstüru'l-İnşā”da “mütelālī” şeklindedir.

⁵⁷⁵ Bu ibare “Düstüru'l-İnşā”da “iclāl” şeklinde getirilmiştir.

⁵⁷⁶ Bu ibare “Düstüru'l-İnşā”da feżā-yı” şeklinde getirilmiştir.

Skender-mekân, ârâyende-i serîr-i serveri zîbende-i taht-dâveri, mâh-ı âs-mân-celâlet, Hürşîd-i maṭla‘-ı eyâlet, vâlâ-vilâyet, dârâ-dirâyet-i Keykâvus Kiyâset, hüşenk-i ferâset, hâvî-yi⁵⁷⁷ mefâhîr-i Keyhüsrevânı, râvî-yi meâşir-i Cemşîd-nişânı, müessis-i ümûr-i memleket-dârı, mühendis-i rusûm-i nişfet-şî‘ârı, Fîrûz-baht, ve⁵⁷⁸ Kisrâ-taht, mükerrermet-kıbâb, siyâdet-intisâb, devlet-âyâb, ‘âlî-cenâb, me‘âlîn-nişâb, ‘adâlet-âyîn, sipihr-i temkîn, mihr-i sipihr-i ‘âzamet, sipihr-i mihr-i haşmet, şâh-ı sa‘âdet-nihâd, şehriyâr-ı minû-çihr-nejâd, müsned ârâ-yı cây-ğâh-ı kâm-rânî, müstenid-i çâr-bâleş cihânbanî, Erd-şîr-şavlet, Key-ķubâd-şevket, maḥmidet-dişâr, devlet-medâr, el-fâyizü bi’l-ķadeh-i’l-mu‘allâ, min-aķdâhî’l-mecdi ve’l-‘ulâ, el-hâyizü bi-vechi’d-devleti’l-‘uzmâ, ve’l-ķader-i’l-esnâ, salṭanat-menķabet, ḥilâfet-mertebet, ‘âlî-câh, Cem-gelâh, Hıdîv-i sa‘âdet-dest-gâh, Tahmasb Şâh -lâ-zâlet şumûsü me‘âlîh ve ķadrihî ‘an-meṭâlî’l-‘izzî ve’s-sa‘âdeti ṭâlî‘aten ve mâ-beraḥat be-devri ‘izzühü ve mecdühü fî menâzili’ş-şerefi ve’s-siyâdeti lâmi‘aten beytü’ş-şerefi haşmet ve şehriyârî-, evc-i burc-i şevket ve tâcdârîden bi-tevfîķi’llâhi Rabbü’l-meğâribi ve’l-meşâriķi sâti‘ ve bâriķ ola⁵⁷⁹.

De‘avât-ı şâlihât icâbet-ķarîn ki muḥbir-i mażmûn-ı menâşîr-i tebâşîr-i şubḥ-ı sa‘âdet ve taḥiyyât-ı şâdiķât işâbet-rehîn ki muķarrir-i işârât-ı bişârât yümn-i muḥabbet olup ḥîṭa-i müdrikât-ı erbâb fehm ü idrâkden efzûn ve dâyire-i iḥşâdan ḥarekât-ı eflâk gibi bîrûn ola. Zebân-ı ķalem ve ķalem-i zebân taķrîrinde ķaşır ve fezleke-i câmi‘u’l-ḥisâbı zabtında ḥassâb nükte-yâb ‘âciz ve ḥâsirdür. Nihâyet ḥubb ü vidâda mebnî ve ğâyet-i râbiṭa-i ittiḥaddan mübnâ olup mehebb-i fezâ-yı şıdķ-ı intimâsından nesâyim-i ḥullet-i ebed-i peyvend-i mütenessim ve zülâl-i sel-sâl-ı vefâyi revân-baḥşâsından riyâz-ı hōş-havâ-yı dostı ve ülfet ser-sebz ve mütebessim ola. Şuhûd-i ‘uhûd ü vefâ ile şâbit ve müekked ve ‘üvnân-ı ḥariṭa-i şenâda şeriṭa-i şafâ üzere mümeḥhed ve mücedded kılınup, üslûb-ı mergûb tescîl ve tenvîh ile şavb-i cenâb-ı sâmi ve meclis-i kirâmîye ki merkez-i devâyir-i ‘izz ü câvidânî ve maṭrah-ı eşi‘a-i ķader ve kâm-rânîdür.

Tebliĝ ve tevcîh olunup inhâ-i zamîr-i münîr-i Hürşîd-te’şîr ve inbâ-i ḥaṭîr-ı ḥaṭîr ḥaķâyîķ-sefir oldur ki; ber-sâ‘at-i sa‘âdet-eşer ve ber-vaķt-i meymenet-rehberde

⁵⁷⁷ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “ḥâvî-i” şeklinde kullanılmıştır.

⁵⁷⁸ “Düstüru’l-İnşâ”da “ve” bağlacı yoktur.

⁵⁷⁹ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “olan” şeklindedir.

Hüdhüd-i kitâb hümâ-pervâz, binâ-i Sebâ-i yaķın ile vâşıl ve ħamâme-i nâmeden kumrî-i muķrî-i naġme-sâz gibi şımâķ-ı revâne mesâmi'-ı mecâmi'-ı erbâb [vr. 23b] 'irfâna elġân rengin ħâşıl oldu. Meydân-ı belâġatde, şâfinât-ciyâd 'ibâret ki zeyni isti'âret ve ħilye-i⁵⁸⁰ kinâyet ile tezyîn kılınup kelimât-i ħisân-ı ħassân ile mizmâr-ı feşâġatde muţlaķu'l-'inân istibâķ ve cevelân itmişdür. Ma'rüz-ı inzâr-ı üli'l-ebşâr ve meşhüd-i 'uyün-i tedebbür ve i'tibâr vâķi' olup ya'nî ferâyed-i lâli-yi me'ânî ki silk-i sümuţ-i elfâz-ı âb-dârda intizâm virilmişdür.

Sem'-i ħabûle vüşül bulup sübġa-vâr enâmil-i te'emmül taķlîb ve şümâr olundukda zübde-i kelâm ħayr-encâm ber-vechle infihâm buldı ki muķtezâ-yı ħulûş-muġabbet, mübteġâ-yı ħuşuş-meveddet üzere lâyiķ-ı zîmmet-i ħimmet-i 'aliyye ve müţâbiķ-ı meķârim-i ħaşâyil-i merđıyye olan ifâ-i 'uhüd ve edâ-i emr-i⁵⁸¹ mev'üd ki müsted'â-yı re'y-i-rezîn ve fikr-i güzîn⁵⁸² ve bâ'ış-i refâhiyyet ve iţmînân-ı kâffe-i müslimîn ve sebeb-i rızâ-yı sa'âdet-efzâ-yı Ĥazret-i Rabbü'l-'Âlemin'dür. Maţmaġ-ı nazâr-ı deķâyıķ-ı beyne işâbet-ķarîn olmuş. Vâķi'â ol cenâb-ı mekremet-nişâb ve maġmidet-âyâb ile mâ-beynde olan 'aķd-i ekîdi'l-erkân vidâd ve 'ahd-i şedîdi'l-bünyân ħusn-i ittiġâddan me'mül budır ki mu'addil-i leyl ü nehâr gibi mîzân-ı dehr-i devvârda hemîşe-levâzım ħullet ve meşâfât-ı şâbit ve üstüvâr olup ve miġver-i dâire-i ħaţt-ı istivâ mânendi mu'aķid-i ülfet ve vefâ, ekmel-i nizâm ve tevâfuķ-i tâm üzere dâyim istiķrâr bulup "meveddet-i ħavâ'id-i ve muvâlât-ı mu'âhedî"⁵⁸³ ol vechle teşyîd ve te'kîd oluna ki sevâtiġ-ı envârı ve levâyiġ-ı âşarı ruġsâr dâr ve diyârda ve şafġât-i rüz-gârda ilâ-yevmi'l-ķarâr, Ĥurşîd-i tâb-dâr gibi rüşen ve âşikâr ola. Zîrâ ħabâ-i beķâ-i mülk ü millet tırâz-ı ittisâķ-ı esbâb-ı nışfet ve şıdķ-ı ŧaviyyet ile muţarrez ü muġallâ ve devâm-ı eyyâm-ı dîn ü devlet ħusn-i niyyet⁵⁸⁴ ħayr-i emniyyet ile müyesser ve müveffâ olur.

Ve derc-i dürer-meknün nâme-i feşâġat-meşġûnda iş'âr olunmuş ki; münġiyân-ı aġbâr ve muġabbirân-ı muġabbet ve meserret-işâr olan ilġiyân-ı nâm-dâr ile devlet-dişâr 'izzet-şi'âr ferzend-i erşed-i es'ad ve emced⁵⁸⁵ oġlum Selîm⁵⁸⁶ -

⁵⁸⁰ "ġilye" ibaresi yerine "Düstüru'l-İnşâ"da "sitâm" ibaresi kullanılmıştır.

⁵⁸¹ "emr-i" ibaresi "Düstüru'l-İnşâ"da yoktur.

⁵⁸² "fıkr-i güzîn" ibaresi "Düstüru'l-İnşâ"da yeralmamaktadır.

⁵⁸³ Tırnak içindeki ibare "Düstüru'l-İnşâ"da şöyledir: "ħavâ'id-i meveddet ve mu'âhid-i muvâlât".

⁵⁸⁴ "Düstüru'l-İnşâ"da bu ibareden sonra "ve" bağlacı getirilmiştir.

⁵⁸⁵ "ve emced" ibaresi "Düstüru'l-İnşâ"da yoktur.

⁵⁸⁶ Bu ibareden sonra "Düstüru'l-İnşâ"da "Ĥân" ibaresi getirilmiştir.

ṭāle beḳāhū bi-fazli'llāhi'l-Meliki'l-Kerīm- tarafından mu'temed ādemler gönderilmiş olaydı Bāyezīd'i ve evlādı anlara teslīm olunurdu.

Şimdi hemān-ı intizār yarār ve kār-güzār kiminesneleri gelmesine der-irsāline mübāderet oluna ki teslīm olunup bā'ıṣ-i te'ekküd-i ihlāş ve tezāyüd-i ihtişāş ola dinilmiş. Bināen-'alā hāzā ol zāt-ı mülk-i simāṭ ve ḥamīde-i şifātūn -belleḡa'llāhū ilā⁵⁸⁷ a'le'd-deracāt ḳavā'id-i şıdḳ u niyyet ve şafā-i muḥabbetleri üzere bu mühimmiñ taḥşili ve bu ḥuşuşuñ tekmiḻi için ḥālen Vān Beylerbeyisi olan emīru'l-ümerā-i'l-kirām, kebīru'l-küberā-i'l-feḥḥām, zū'l-ḳadr-i ve'l-iḥtirām, şāḥibū'l-'izze ve'l-ihtişām Ḥüsrev Paşa -dāme iḳbālühü ve necaḥa āmālühü- sa'ādet-nihād ve necābet-nejād mūmā ileyhi oḡlum Selīm tarafından fülān, ol cenāb-ı felek-iḳtidār ve rafī'u'l-miḳdār, şavbına zūḥrū'l-a'yān, faḥrul-aḳrān, Enes Kulı -zīde mecduhū- ile ber-vech-i [vr. 24a] isti'cāl Revāne⁵⁸⁸ irsāl olundular. 'İnde ḥuşūl-i şerefi'l-vuşūl me'müldür ki Bāyezīd'i cümle evlādı ile anlara teslīm idip göndermekde muḳtezā-yı himem vālā-şiyem şudūr ve zūḥūr ide ki tā inḳırāzi'z-zamān müstevcib-i 'aṭūfet ü meveddet bī-pāyān ve müsteclib-i esbāb-ı ḥullet-i ebed iḳtirān olup her dem mürāfiḳ-ı yeḡāne-ḡī ve dost-ı mürāfiḳ ve sā'id-i yümn-i sa'ādet müsā'id ve müvāfiḳ olmak muḥaḳḳaḳdur.

Ve mazmūn-ı meymūn-ı kitāb-ı 'anberin-niḳāb ve belāḡat-nişābda ba'zı mültemesāt ki recā ve temennā olmuşdur. Mesmū'-ı sem'-ı ḳabūl olup ḥayyiz ḥuşūle mevşūl olmuşdur.

Evvelā Ṭaybe-i ṭayyibe-i seniyye-i muḳaddesiye-i nebeviyye ki mehbiṭ-ı füyüz-ı maḥz-ı Rabbānī ve muḥiṭ-ı mevākib-i mevāhib-i Sübhānī olup maṭla'-ı nūr lāmi'u'z-zūḥūr Cemāl-i Muḥammedī -'aleyhi's-selām⁵⁸⁹ ve menba'-ı Cūy-bār-ı Kevşer āşār-ı nevvāl-i⁵⁹⁰ kemāl-i Aḥmedī -'alā sākinihā efḑalü's-salāti⁵⁹¹ ve't-taḥiyye- mā-te'ākābet el-ḡadāte ve'l-'aşıyye civār-ı 'izzet-i medārında olan biḳā'-ı felek irtifā'ından nişāne-i sāḥat-ı 'ālem-i melekūt ve ārām-gāh-ı maḥremān esrār-ı

⁵⁸⁷ "ilā" ibaresi yerine "Düstüru'l-İnşā"da "'alā" ibaresi kullanılmıştır.

⁵⁸⁸ Revan Şehri, günümüzde Ermenistan'ın başkenti "Erivan" olup, Ağrı Dağı'nın kuzeyinde, Çukur Sa'd Ovası'nda, Aras Irmağı'nın kolu olan Zengi Suyu'nun yanında yer almaktadır. Bkz. Ali Sinan Bilgili, a.g.e., s., 5.

⁵⁸⁹ "aleyhi's-selām" ibaresi "Düstüru'l-İnşā"da bulunmamaktadır.

⁵⁹⁰ "neval" ibaresi yerine "Düstüru'l-İnşā"da "envār" ibaresi kullanılmıştır.

⁵⁹¹ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibarenin cemi'i olan "şalavāt" ibaresi kullanılmıştır.

h̄alvet-serāyı ceberrüt nümüne-i ravzāt-ı cennāt-berīn buḡ'a-i refī'-i⁵⁹² sidre āyinde müşāhid-i eimme-i 'izām ve merāḡid-i ecille-i kirāmīn ba'zına ki her biri rehberān-ı mesālik-i dīn ve serverān-ı memālik-i yaḡındūr -riḡvānū'llāhi⁵⁹³ aleyhim ecma'in- merkūz-i h̄aḡır-ı 'aḡır ve meknūz-i zamīr-i H̄urşīd-i meāsīr vāḡi' olan nūzūr u şadaḡāt ü şılāt-ı müberratı īşāl ve edā için ādem gönderilmek istid'ā olunmuş.

İmdi ol zāt-ı sutūde-şifāt ve mekremet-simātīn re'y-i şerīf-i 'ālem-ārā ve ḡab'-ı münīf-i haḡāyīḡ-nümālarına zāhir ve hüveydā ola ki; mā-beynde⁵⁹⁴ olan ḡusni ḡaviyyet ve maḡz-i muḡabbet muḡtezāsı üzere itmām-ı mehām ve incāḡ-ı merāmda mesā'ī-i cemīle ve yūmn-i iḡbāl zūhūr idip müşārun ileyhi H̄üsrev Paşa'yla devlet-iḡtīrān, sa'adet-nişān, oḡlum Selīm cānibinden varan ādemine Bāyezīd ile dört nefer evlādı teslīm olunup irsāl olundukda ki netīce-i levāzım-i müşādeḡat ve şerīḡa-i ḡarīḡa-i müvālefatdur. Maḡşūd-ı mev'ūd 'alā-mā hüve'l-me'mül, şeref-ḡabūle mevşūl kılınup min-ba'd daḡi üslūb-i mergūb 'ahd ü vefā ve 'adet-i meymenet-i maḡrūn şıḡk u şafā, maḡāsīn-i ḡaşāyil-i mülūk üzere mer'ī ve meslūk oldukca vāḡi' olan cümle-i āmāl ve mültemesāt ve maḡāşid ve murādāt şaḡīfe-i zamīr-i münīrde şūret-pezīr olduğundan ziyāde müyesser ve maḡşūl olmak müşammem ve muḡarrerdūr.

Şāniyen ol cenāb-ı 'ālī -lā-zāle maḡfūfen bi'l-me'ālīniñ ḡurre-i nāşīye-i tācdārı, ḡurre-i bāşıra-i şehriyārı evlād-ı emcādları haḡḡında sābīḡan envā'-i nevāzeş-i H̄üsrevāne ve ešnāf-ı 'avāḡif-mülūkāne, mercū ve me'mül oldukda mebzūl ve maḡbūl olmuş iken, ḡālen vārid olan kitāb-ı müşḡīn-niḡābda henüz ol ḡülbin-i ḡülistān-ı cāh u celāl ve envār-ı ḡadāyīḡ-ı 'izz ü iḡbālīñ ḡonca-i vücūdları ḡülşen-i şūhūdda nev-şükūfte oldukları iş'ār ve inbā olunmuş. Pes istinşāḡ-ı revāyih-ı 'ināyet-i 'amīme ve istişmām-ı fevāyih-ı ri'āyet cesīme için elḡāf-ı şāmileden [vr. 24b] teşrifāt-ı kāmīle şudūrı melḡūz inzār-işābet-i āşār vāḡi' olmuşdur.

Ve fehvā-yı kelām dūrer-nizām-nāme-i meserret ihtitāmda ol cenāb-ı salḡanat-maābīñ mensūbāt ve mūte'alleḡātından bu cānibe gelenleri ümerā-i serḡad men' idip ruḡşat virmeyp ḡīrū ol cānibe göndermeleri işāret olunmagın bu ḡuşuş için niḡebhānān-ı eḡālīm-i ma'mūre olan ümerā-i 'izām ve müstaḡfiżān-ı memālik-i maḡrūse olan küberā-i kirāma tenbīh ve te'kīd olundı ki ol cānibden icāzet olmadın

⁵⁹² “Refī'ī” ibaresi “Düstürü'l-İnşā”da yoktur. Ayrıca “büḡ'a-i” ibaresi “Düstürü'l-İnşā”da “beḡī' ” şeklinde gelmiştir.

⁵⁹³ “Düstürü'l-İnşā”da bu ibareden sonra “Te'ālā” ibaresi kullanılmıştır.

⁵⁹⁴ Bu ibareden sonra “Düstürü'l-İnşā”da “vāḡi'” denilerek devam edilmiştir.

gelenlerün̄n̄ ʔarīḳ-ı mürürları beste ve ʔaṅṅara-i ʔubürları Őikeste olup aŖlā bir ferdiñ serḥadd-i vilāyete düḥülīn̄ tecvīz itmeyüp ğir u muʔāvedet itdürel̄er.

Ve ol Ḥüsrev-i CemŖŖid ü iḳbāl ve hümāyün-ı ʔāl ʔıbelinden Ŗerīṕa-i vifādet ve ʔarīḳa-i risālet üzere ḥālen vārid olan ḥamil-i nāme-i nemā-nümā ve nāḳil-i kitāb-ı semā-sīmā ʔumdetü'l-erkān, zübdetü'l-aḳrān YasāvülbaŖı Velī Bey'in̄ -zīde ʔadruhū- muḳaddemā tecdīd-i ʔavā'id-i muḥabbet ve temhīd-i muʔāḳid-i dostī ve meveddet için gönderilen mu'temedü'd-devleti's-seniyyeti, mü'temenü'l-ḥazreti'l-ʔaliyyeti, meŖḥaru'l-a'yān Ca'fer Sultān -dāme mecdühū- murāfiḳ-ı muvāfiḳ olmagīn maŖḥüb-ı ecnās-ı teŖŖifāt-ı fāḫire ve envā'-ı teberrükāt-ı zāhire kılınup bī-te'ḥīr ve terāḫī anlar daḫi muvāfaḳat-ı tevfiḳ ve meymenet ve muḳāranet-i tevŖir ve tevḳīr⁵⁹⁵ ve ḥüsn-i icāzetle ol Ŗavb-i Ŗavāb-ı maāba Ŗarf-ı ʔinān itmek muḳarrerdür. Tā ki müŖārun ileyḫ Ḥüsrev PaŖa ve oĖlumīn̄ ādamısı ile Bāyezīd ve cümle evlādı irsāl kılınup serḥadde vāŖıl olduklarında bunlar daḫi taḫmīnen mütelāḳī olalar.

Ve menāzil ü merāḫilde ḫifḫ u ḫırāsetleri ve tertīb-i mühimmāt ve maŖlaḫatları için ḫuddām-ı vālā maḳāmdan ādemler koŖulmuŖdır. İnŖāa'llāḫü'r-Raḫmān ʔan-ḳarībi'z-zamān müsā'adet-i ʔavn-i Yezdān hemrāḫı enŖār ve a'vān sebebi ile sālīm ve ğānim ol cenāb-ı ʔmekremet-menāb ve salṕanat-maābīn̄"⁵⁹⁶ meclis-i rafī' ve maḫfil-i menī'larına vāŖıl olalar.

Bāḳī deracāt-ı ʔaliyāt-ı devlet-hümāyün ve Ŗerāfāt-ı ğurufāt-ı ʔizzet-i⁵⁹⁷ rüz-efzün, envār-ı ʔavāli'-ı müṕālī'-i sa'ādet ü rif'at ve āŖār-ı savāṕi' ve levāmi'-i salṕanat ve miknet ile müzeyyen ve muḫallā ve rüŖen ve mücellā olup tezā'uf-ı ʔaṕyā-yı İläḫī ve terādūf-i ālā-i nā-mütenāḫī evḳāt-ı ḫuceste sā'āte maḳrūn ve maḫŖūŖ ve esās-ı ḫaŖmet-i ʔuzmā ve esbāb-ı Ŗevket ve i'tilā ile mānend bünyān-ı merŖūŖ-bād ebede'l-ābād.

⁵⁹⁵ İbare ʔDüstüru'l-İnŖā"da ʔtevḳīr ve tevŖir" Ŗeklinde getirilmiŖtir.

⁵⁹⁶ Tırnak içindeki ibare ʔDüstüru'l-İnŖā"da Ŗöyledir: ʔmekremet-maāb ve salṕanat- menābīn̄".

⁵⁹⁷ ʔizzet" ibaresi ʔDüstüru'l-İnŖā"da yoktur.

11.

**Ba'dehü Şāhib-i Sa'adet -Tāle Bekāhu- Hāzretleri Cānib-i A'lālarundan Şāh
Ṭarafına Çāvuş Bāşī 'Alī Ağā ile İrsāl Olunan Nāme-i Hümāyūn Şüretidür⁵⁹⁸**

'Alī-tebār, me'ālī-āşār, devlet-şi'ār, sa'adet-dişār, salṭanat-medār, übüvvet-meāb, fütüvvet-nişāb, siyādet-intisāb, ḥāzret-i kām-baḥş ve kām-bīn ve kām-kār -şeyyede'llāhü bünyāne 'izzihī ve devletihī ve sa'adetihī [vr. 25a] ve şevketihī ve iḳbālihī ve mümeħhide⁵⁹⁹ ḳav'a'ide ḳaderihī ve rif'atihī ve übbehetihī ve 'āzametihī ve iclālihī ilā yevmi "*li-meni'l-mülkü, el-yevme li'llahi'l-Vāḥidi'l-Ḳahhār*"⁶⁰⁰

Cā'e'l-beşīrū ve ḳad etā bi-beşāreti

Ṭarabet bi-hā illā revāḫi fī'l-ecsāmi⁶⁰¹

Fātiḫa-i fütūḫ-i şādmānı, şu'ūd-ı su'ūd-ı āsimānı gibi sa'adet-nümā ve devlet-ārā ve fāyiḫa-i behcet ve kām-rānı, rāyiḫa-i rūḫ-ı perver-i riyāz-ı riḍvān-āsā, rāḫat-baḥş ve ḫayāt-efzā, ṭalī'ā-i cünūd-ı meserret ve şafā ve zeri'ā-i ḫuşūl-i meberret ve vefā, şemāme-i büstān-ı emniyyet ve murād ve güldeste-i gülistān-ı cem'iyet-i fevād, a'nī işāret-i bişāret-i maşḫūb ve bişāret-i beşāset-i üslūb, muḳāṭir-i aḳlām-ı muḫabbet-i erḳām ve mesāṭir-i kelām-ı meveddet-nizām, kitāb-ı müsteṭāb-ı meşḳin-ḫāb ve ḫiṭāb-ı bā şevāb-ı feşāḫat-nişāb⁶⁰².

Āmed bāzem şāḫife-i ferruḫ-ı fāl

Memlūv şadet⁶⁰³ zi kevher-i faẓl u kemāl

Bā ḫarf-i vefā ve mihr ser-tā-ser-i dāl

Dercī zi cevāhir-i şeref-i mā-lā-māl⁶⁰⁴

Bir nāme-i nāmı ki sevād-ı ḫurūfı süveydā-yı⁶⁰⁵ dil-i erbāb-ı şafā ve beyāz-ı mā-beyn suṭūrı sefīde-i dīde-i aşḫāb-ı vefā ve bir şāḫife-i kirāmı ki ḫalāvet-i elfāz ve mebānisi müferreḫ-i ḳulūb-i eviddā ve leṭāfet-i muṭāvi ve me'ānisi mehebbeti şevḳ ve ḫubb ü velā⁶⁰⁶.

⁵⁹⁸ "Düstüru'l-İnşā"da vr. 280b-283a arasında yer alan mektup suretinin başlığı şöyledir: "Ba'dehü Şehzāde Selīm Ḥān Tarafından Şāh Cānibine Çāvuş Bāşī 'Alī Ağā İle irsāl Olunan Nāmedir".

⁵⁹⁹ İbare, "Düstüru'l-İnşā"da "meħhide" şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁰⁰ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 40/Mü'min Suresi, 16.ayet; ayrıca "Düstüru'l-İnşā"da bu ayetten sonra "arabiyye" denilmiştir.

⁶⁰¹ Beyitten sonra "Düstüru'l-İnşā"da "neşr" denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁰² Bu ibareden sonra "Düstüru'l-İnşā"da "Rubā'iyye" denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁶⁰³ İbare, "Düstüru'l-İnşā"da "şadefi" şeklinde uzatılarak kullanılmıştır.

⁶⁰⁴ Bu beyitten sonra "Düstüru'l-İnşā"da "neşr" denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁰⁵ Bu ibare "Düstüru'l-İnşā"da "süveydāri" şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁰⁶ "Düstüru'l-İnşā"da ibare "ve velādır" şeklinde olup; bu ibareden sonra "beyt" denilerek bir tane beyit verilmiştir.

Haṭṭeş çū meşk-i mūncemid ez ḥande-i hevā
Lafzeş çū dürr-i mūn‘aḳid ez girye-i ḡamām⁶⁰⁷.

Zulmet-i ḥuṭūṭī mişāl ṭurre-i meşḳīn-i ḥūr ve⁶⁰⁸ leṭāfet-füzūn ve ziyā-i
mezāmīnī mānend-i ḡurre-i ḡarrā-yı şubḥ pūr-nūr-ı şadāḳat-numūn⁶⁰⁹.

Kitābun fāḥirun ke’d-dürri lüṭfen	Ma‘ānīhi ‘allet küllü’l-me‘ālī
Ḥariye şānuhu bi’n-nūri satren	Celīlu nefe‘āhi ke’d-dehri ḳadren
Lisānī fī muḥāsinihi kelīlūn	Nesīmī ez riyāz-ı mihr-bānī
Ve in efneyte fī ešnāi ‘ömren.	Şemīmī ez reyyāḥīn-i me‘ānī
Zülāl-i çeşme-i tesnīm ve kevşer	Zi firdevs berīn güldeste beste
Fürūḡī ez şu‘ā‘ī-i mihr-i enver	Feristāde me-rā ān ⁶¹⁰ deste deste

Dimāḡ-ı cān-ı mā zān şod mu‘aṭṭar
Şemistān-ı⁶¹¹ zamīrem şod münevver⁶¹².

Evvel-i a‘lā ḥāzret-i vālā-rütbet, gerdūn-besaṭat, ḥūrşīd-ifāzat, keyvān-
menzilet, Behrām-şavlet, müşteri-sa‘ādet, nāḥīd-şoḥbet, ‘uṭārid-fiṭnet, ḳamer-ṭal‘at,
Ferīdūn-ḥaşmet, Cemşīd-firāset, kistrā-kifāyet, Kāvus kiyāset⁶¹³:

Şāhī ki zemāne tābi‘-i devlet ō-st
Āfāḳ girifte ser-te-ser⁶¹⁴ ḥaşmet ō-st
Ber evc-i sıpehr-i nūr-i māh ve ḥūrşīd
Ez ḳubbe-i çetr-i āsimān-rif‘āt-ı ō-st⁶¹⁵.

Āfitāb-ı āsimān-ı sa‘ādet ve āsimān-i āfitāb-ı siyādet, Aḥter-i burc-i übbehet
ve kāmḳārı, gevher-i derc-i ‘azamet ve şehriyārı, vāsīṭa-i ‘akd-ı mürüvvet, ḳılāde-i
semṭ-i⁶¹⁶ fütüvvet, cāmi‘u aḳsāmi’l-mefāḥim ve’l-mefāḥir, nāşirū ešnāfi’l-fezāyil
ve’l-meāsir⁶¹⁷

⁶⁰⁷ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁰⁸ “Düstüru’l-İnşā”da “ve” bağlacı yoktur.

⁶⁰⁹ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁶¹⁰ Bu ibare “Düstüru’l-İnşā”da “me rā zān” şeklinde getirilmiştir.

⁶¹¹ Bu ibare “Düstüru’l-İnşā”da “şebistān” şeklinde getirilmiştir.

⁶¹² “Düstüru’l-İnşā”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶¹³ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “dārā-dirāyet” ibaresi kullanılmıştır. Ayrıca “dārā-
dirāyet” ibaresinden sonra “rubā’iyye” denilerek bir tane dörtlük verilmiştir.

⁶¹⁴ “Düstüru’l-İnşā”da ibare, “ser be-ser” şeklinde kullanılmıştır.

⁶¹⁵ Bu mısradan sonra “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶¹⁶ “semṭ-i” ibaresi yerine “Düstüru’l-İnşā”da “ceyd-i” ibaresi yer almıştır.

⁶¹⁷ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

Skender şekūhī der⁶¹⁸ cümle s̄an
Şekūh-ı Skender be-u geşt b̄az

Felek çūn be-bīned kemāneş zi bīm
Be-ķurbāniyeş āvered sebz-i edīm

Çū rumheş koned b̄a felek ser-keşī
Şevēd zi ān tegābun-i şihāb-ı āteşī

Felek-vār b̄a her ki bended kemer
Ber āb efkēd çūn zemīneş sıpehr

Semendeş çū berāber cevelān zened
Heme tīr ber poşt-i morġān zened

Zi çetreş sıpehr berīn s̄āye-i
Zi ķadreş felek [vr.25b] kemterīn p̄āye-i

Çū ez zih-feted her kemāneş kūrre
Ber āyed zi ķavs ķuzah-i b̄ānk-i zeh

Be Behrām çerh ez kemend efkēd
Be-ķākeş zi evc-i bülend efkēd

Be-rīzed der āġūş çūn men'-i ō
Ser-i tīġ-i ō b̄a ser-i tīġ-i ō

Çū der rū-yı heycā zi peykān-ı tīz,
Be-nīrū-yı b̄azū şevēd zaħm-ı rīz⁶¹⁹.

El-'āricū ilā me'ārici'l-ūbbeheti ve'l-iķbāl, el-bālīġu ilā medārici's-sa'ādeti fī
burci'ş-şerefi ve'l-iclāl⁶²⁰,

Şāh-ı 'ālī ki eger 'arşa-i ķadrine biri
Olsa bu heft ķibāb-ı felekī sebz-i hıyām

Ref'at ve ķadri öyledir bānī-yi nażīr-i keyvān
Her ķafādārı şucā'atda 'adīl-i Behrām

Menzil-i kudreti tayy etmeġe ķaşd etse eger
Nice derk oluna māhiyyet-i mihr- zātı i

Zātıdır gevher yek-dāne-i 'aķd-ı devlet
Silkiñle İrişür cevher tīġıyla nizām

Emri dīvān-ı fezāda bula çūnkīm imzā
Ola hāşā ki hılāfına nuķķād-ı aħķām

Leng olup yolda ķalu rrāh- ı nūrda vehhām
Ānı hīs itmez olur tīre 'uyūn-ı ifhām.

Vālī-yi vilāyet-i 'Acem, dārā-yı memālik-i cūd u kerem, 'umde-i havāķīn-i
kāmķār, üsve-i şāhān-ı refī'u'l-miķdār, cihāndār-ı devlet-i ķarīn, Hüsrev-i felek-i
temkīn, tırāz-kisvet-i kişver-güşāyī, nikīn-hātem-i fermān-revāyī, bir şāhdür ki
ġubār-ı mevkib-i mu'allāsı, sürme-i dīde-i rüşenā-i eflāk olsa revā ve fitrāk-ı 'azze ve
'alāsı 'urve-i sākinān-ı kūrre-i hāk olsa sezā. Hürşīd-i cihāngīr ki hāk-i keff-i pāyeş,
tāc-ı ser-gerdūn muraşşa'-kemer āmed. Ān lücce-i zehhār ki 'ummān ġüher-baħş, b̄a
çerh-i keff-i ō çū şumār-ı şemer āmed.

Her ser ki be-hāk der ō geşte müşerref, hem-çūn felek ez devr-i zemān tā cevr
āmed, cānib-i a'lālarından faħrū'l-ekābir ve'l-erkān, zuħrū'l-efāħim ve'l-a'yān, -
eṭarri şānuhū- bi-enne yetehāķķake bi-ħükmi ersele hākīmen ve-lā tevaşşahu bi-
re'yihī'ş-şāib ve'l-ceriyi lisānehū bi-enne yetekelleme bi-mā evşā şevāben bi-fikri'ş-

⁶¹⁸ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “ki” ibaresi kullanılmıştır.

⁶¹⁹ “Düstüru'l-İnşā”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶²⁰ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “nażm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

şakib, təcü'l-emāreti ve'l-eyāleti Beşāret Bîg -zîdet emāretühü ve dāmet eyāletühü- vāsıtasıyla eymen-i evkāt ve aḥsen-i sâ'ātde vāşıl ve mütevāşıl olup kemāl-i ta'zīm ve ihtirām ve nihāyet-i i'zāz ve ikrām ile kılade-i gerden-i i'tibār ve temīme-i bāzū-yi istizhār kılinup cevāhir-i zevāhir-i 'ibārātı mülāhaza ve dürer-i gurer-i isti'ārātı mü'tala'ā olunduḡda, bidāyet-i kavādiminden tā nihāyet ḡavāfī-yi ebvāb-ı fütūḡ-ı meftūḡ ve mezāmīn ve me'ātifında āyāt-ı vefā ve vifāḡ vāzıḡ ve meşrūḡ müşāhede olunup,

Āb-ı ḡayvānī ki İskender-tebār yekī ne-yāft,
Der sevād-ı ḡaḡḡ-ı ān menşūr muzmer yāftem [vr. 26a].
Zi iştiyāḡ-ı lafz-ı gevher-i bāreş ān menşūr rā
Ki ḡāḡ ber leb ḡāḡ ber dil ḡāḡ ber ser yāftem.

Envā'-ı leḡāyif-i nezāyif-i da'vāt-ı şāliḡāt ki ḡarīn-i ḡabūl-i mucībū'd-da'vāt ve eşnāf-ı şerāyif-i şeniyyāt ki rehīn-i icābet-i ḡāzī'l-hācāt ola. Tuḡfe-i meclis-i sāmī-simāt ve hediyye-i maḡfil-i münīf-i 'ālī deracāt kılındıktan soñra inhā-i muḡibb-i sa'ādet-ḡāḡ ve enbā-i muḡliş-i bilā-iştibāḡ oldur ki meḡāvī-i feḡvā-yı mülāḡife-i gevher-bār ve mucārī-i maźmūn-ı müfāvaza-i leḡāfet-şi'ārdan müstefād olundu ki cādde-i vefā ve vifāḡda s̄abit ve ḡāyim ve nehc-i 'ahd ve mişāḡda rāsıḡ ve dāim olup Sulḡān Bāyezīd'i ve oḡullarını bu muḡlişleri cānibinden irsāl olunan mu'temedlerimize teslīm ve bu emr-i lāzīmü't-taḡdīm ol vāsıta ile bu def'a tetmīm olunmak bābında eymān-ı ḡadīme tecdīd ve bünyān-ı 'uhūd ü uḡūd teşyīd ve temhīd olunmuş müstedām-ı 'ömr ü devlet olup hemīşe-i ḡarīḡ-ı istiḡāmetde istiḡrār ve istiḡkām, bünyān-ı şadāḡat ve muvāḡaḡatde istimrār üzere olunmaktan ḡālī olunmaya.

Bināen 'alā zālik Pādişāḡ-ı ḡitī-penāḡ, sa'ādet-dest-ḡāḡ, zıllü-ilāḡ -ḡalledet ḡilāfetühü- ḡazretlerinüñ fermān-ı vācībū'l-iz'ānları üzere bu emr-i ḡaḡḡ ve kār-ı işābet-pezīr muḡābelesinde mükāḡāt ve mücāzāt için sābiḡan va'de olunan 'aḡıyyāt ü hibāt ve hedāyā ve in'āmāt ve tehiye ve iḡḡār ve ilḡiyān-ı 'ālī-miḡdār ile şavb-i şavāb-i āşāra irsāl ve isdār olunup muḡaddem ber-vech-i isti'cāl bī-ihmāl ve imhāl bu ḡidmeti edā ve bu mühimmi ifā için cümle mülāzīmān-ı dīvān ve mu'temedān-ı a'yān ve erkānımızdan ḡudvetü'l-emācid ve'l-ekārim cāmī'u'l-maḡāmid ve'l-mekārim ḡāvīşlarım Bāşī 'Alī Ağā -zīde mecdühü- ve faḡru'l-emāşıl ve'l-aḡrān Müteferriḡalarımızdan Firūz Bîg -zīde ḡadruḡ- ta'yīn olunup emīru'l-ümerā-i'l-

kirām, kebīrū'l-küberā-i'l-fiḥām, zū'l-ḳadri ve'l-mecdi ve'l-iḥtirām, şāhibū'l-'izze ve'l-iḥtişām el-muḥteşşu bi-mezīdi 'avātıfı'l-mülki'l-a'lā Vān Beylerbeyisi Hüsrev Paşa -dāme iḳbālühü- ile irsāl olundular.

Taḳbīl-i rikāb-ı şerīf ve telşīm-i türāb-ı cenāb-ı münīf ile müstes'ıd ve müşerref olduklarında me'mül ve melḥūzdur ki el-kerimü "izā 'ahede vefā" muktezāsınca istifā-i muvā'ad ve mu'āhed bābında sa'y ü iḳdām "in-ne'llāhe ye'müru-küm en-tüeddü'l-emānāti ilā ehlihā"⁶²¹ müsted'āsınca teslīm-i emānet ve edā-i vedī'at ḥuşuşunda cedd ü ihtimām oluna ki anlar bu cānibe müteveccih olup serḥadde mütelāḥiḳ olduklarında bu cānibden varan tüḥf ü hedāyā daḫi mütelāşıḳ olup ṭarafeynden ḳavā'id-i 'ahd ü mişāḳ ve muḥabbet ü vidād ve vefā vü vifāḳ ve meveddet ü ittiḥād ber-vechle istiḳrār ve istiḳkām ve ber-ṭarīḳle istiḳcāb ve istilzām bula ki inşā'allāhü'r-Raḥmān eclinden emān ve müsā'ade-i 'omr-i zamān olup neşā-ü āb-ı ḫayātla cesed-i ḫākī zebān oldukca 'ahd ü peymān ve müvālāt ve müşāfāt bābında müvā'ad ve eyemān müekked [vr. 26b] ve müşeyyed olduğundan ḡayri evlād-ı emcād, sa'ādet-nihād ve iḥfād-incād saltanat-nejādımıza daḫi envā'-i te'kīdātla vaşıyyet ve eşnāf-ı tenbīḫātla sipāriş ve naşīḫat oluna ki tā ḳıyām-ı ḳıyāmet rāh-ı ḫılāfa gūzar ve dīde-i şıḳāḳla ol cānibe aşlā nazar olunmayup ḳavāyim-i şulḫ ve şalāḫ ḳāim ve ḳavā'id-i fevz ve felāḫı bābında dāim tutup ṭarafeynden re'āyā ve berāyāniñ asāyis ve itmīnānı bābında mücidd ü sā'ī ve 'uhūd-ı ḳadīme ve ḫuḳūḳ-ı müstedīmeye rā'ī olup esbāb-ı müvālāt ve müşāfāta bā'ış ve dā'ī olalar.

Ve mażmūn-ı feşāḫat-meşḫūnunda ve nāme-i humāyūnda Harem-i muḫterem Medīne-i Nebeviyyenüñ -'alā sākini-hā efḫālü taḫıyyet ve şalavāt- civār-ı fayz-ı āşārında buḳ'a-i baḳī' olan erbāb-ı ḳadr-i rafī' eimme-i 'ızām -'aleyhim rıdvānü'llāhi'l-Meliki'l-'Allām- meşāhidinde şaḫīfe-i laṭīfe-i ḫāṭır-ı ḫāṭırda naḳş-ı peḫr olan şadaḳāt ve nüzūr-ı vücūh-ı meşārifeye maşrūf olunmak bābında istid'ā olunmuş 'ilm-i cihān-ārā ve re'y-i şavāb-fermāya lāyih ve vāzih ola ki edā-i rızā-i Pādişāḫī ve itmām-ı merām-ı Şehinşāḫī buyurulup mezkūrı evlādıyla ādemimize teslīm idip gönderildiḡi dergāh-ı felek-iştibāḫ ḫazret-i şāhib-i ḳırāniye vāşıl oldukca cümle vāḳi' olan mültemisāt ve murādāt bī-dirīḡ ve mebzūl olup bunlardan ḡayri ber-mūḫim ve maṭlūb ve ber-maḳşūd-ı mergūb ki aḳlām-ı ḫayālde levḫ-ı bāldede taḫrīr

⁶²¹ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 4/Nisa Suresi, 58.

kılınup zıkım-zede-i gülün haķāyık-ı sefir olup debir-i rüſen-i tedbir ve belāgat-i ta'bir hizāne-i zamirden ſafha-i muħabbet-nāmede teſtir eyleye. Bi-ſekki ve rayb muħaſſıl ve maķbül olması muķarrerdür.

Ol ħazret-i Cemſid-i ħaſmetün müte'alleķātından her ki bu tarafa gele ümerā-i serħad anları i'āde idip iķāmete icāzet virmeyeler deyu buyurulmuş, ol bābda daħi aħkām-ı cihān-mütā'-i Pādiſāhī ve evāmir-i vācibü'l-ittibā'-i ſehinſāhī ſudur idip ümerā-i serħad me'mür olmuşlardur ki ħuſuſ-ı mezbürda kemāl-i sa'y ile bezli maķdür eyleyeler.

Ve mevſül-i mufāvaza-i meymenet-āſār, devlet-maāb, 'izzet-intisāb, müſarun ileyh Beſāret Biġ -lā zāle kāsımühü mübeſſiran ve maķſüdühü müyessiran- edā-i ħulāſa-i ſefāret ve ādāb-ı vifādetden soñra ħusn-i ri'āyet ve yümn-i icāzet ile mürāfiķ-ı kāyid-i iķbāl olup Āstāne-i sa'ādet-āſyāne-i Pādiſāhī'de olan faħru'l-ħavāſſ ve'l-muķarrabīn emāret-mertebet Ca'fer Sulţān -zide mecdühü-ya hem-rāh kılınup ſavb-i sāħat-i 'izz ü celāle revāne olunmuşdur. Hemīſe ķavā'id-i eyālet ve cihānyāni ve mebāni-i sa'ādet kāmranı bi-meyāmin-i ma'delet müſeyyed ve mażbüť ve zılāl-i nevāl-nıſfet ve 'āţufet ber-sāħat-i memleket memdüd ve mebsüť bād ebede'l-ebād ve ālihi'l-emcād .

Devlet-i ebedī ķariniñ olsun yā Rabb

Feth u zafer ve murād u maķſüd-ı medām

İķbāl ve ſeref rehiniñ olsun yā Rabb

Hem ſoħbet ve hem neſiniñ olsun yā Rabb.

[vr. 27a]

12.

Mümā İleyh Çavıſ Bāſi 'Alī Ağā ſāh Tarafına Cānibine Gitdikde ſāħib-i Sa'ādet -Tāle Beķāhü- ħazretleri Cānib-ı A'lālarından Alub Gitdüġi 'Ahidnāme-i Hümāyün ſüretidür ki Naķl Olındı⁶²²

Ķāle'llāhü⁶²³ Te'ālā ve Hüve aſdaķu'l-ķāilīn fī-muħkemi kitābihi'l-mübīn “Yā eyyü-he'l-lezīne āmenü evfü bi'l-'uķüdi⁶²⁴ ve ķāle 'azze ve celle min-ķāilīn “Ve evfü bi-'ahdi'llāhi izā 'āhed-tüm ve lā tenķuzu'l-eymāne ba'de tevkīdi-hā ve ķad

⁶²² “Düstüru'l-İnſā” vr.283a'dan itibaren baſlayan bu mektup suretinin baſlıġı ſöyledir: “ſehzāde Selīm Ĥān Tarafından Tāhmāsb Cānibine Çavuş Bāſi 'Alī Ağā İle İrsāl Olunan 'Ahid-nāmenü ſüretidür”

⁶²³ Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnſā”da “sübhānehü” ibaresi vardır.

⁶²⁴ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 5/Maide Suresi, 1.

*ce'al-tümü'llāhe 'aley-küm kefilā'*⁶²⁵ Çün Hâzret-i Vâcibü'l-Vücüd ve Müfîzü'l-
 hayri ve'l-cüd -'ullet kelimetühü ve cellet 'azametühü- kitâb-i kadîm, vâcibü't-
 tekrîm ve hıttâb-ı kerîm-i lâzîmü't-ta'zîminde ifâ-i mevâşîk ve 'uhûd ve ibkâ-i
 mevâ'id ve 'uqud bâbında envâ'-i te'kidât ve eşnâf-ı tenbîhât buyurup müdâvemet-i
 muhafazat-i sevgend ve eymân ve ri'âyet-i şıyânet-i⁶²⁶ 'ahd ü peymânı sebep-i emn ü
 emân-ı 'âlemyân ve mûcib-i i'tmînân-ı ahvâl-i cihânyân idüp te'kid-i kavâ'id-i ülfet-i
 Selâtin ve teşyîd-i mebânî-i muvâfaqat-ı Havaķini bā'ış-i intizâm-ı ümür-ı cümhür-ı
 ümem ve mûriş-i te'ellûf-i kulûb-i cümle-i benî âdem, kılmışdur.

Pes 'âmme-i enâma vâcib ve mühim ve kâffe-i havâş ve 'avâma lâzım ve
 mütehaţtimdür ki aĥkâm-ı iĥkâm-ı⁶²⁷ mevâşîk bâbında mücidd ü sâ'î ve edâ-i ĥukûk
 ve 'uhûdî râ'î olup *“Ve men evfâ bi-mâ-'âhede 'aleyhü'llāhe fe-se-yü'tîhi ecran
 'azîmen”*⁶²⁸ muĥtezâsınca fâiz-i ecr-i mevfûr ve hâiz-i sa'y-i mebrûr olup elsine-i
 enâmda nîk-i nâmla⁶²⁹ mezkûr ve tâ-inķırâz-ı eyyâm ve intihâ-i a'vâm maĥmûd ve
 meşķûr ola.

Ve naķz-i 'ahd ve ĥilaf-i va'dden ki rezâil-i ĥaşâil idüĝi meşĥûd-ı arâ-yı
 ülü'l-elbâbdur, ictinâb olunup *“El-lezîne yenķuzüne 'ahde'llāhi min-ba'di mişâķihî
 ve yaķta'üne mâ-emera'llāhü bi-hî en-yüşale ve yüfsidüne fi'l-arzı ülâike ĥümü'l-
 ĥâsirün”*⁶³⁰ 'idâdından ma'dûd olmaĝı⁶³¹ revâ ve fazâĥat-ı şuveriyye ve ĥasâret-i
 zarûriyye ile ittişâfi sezâ görmiye. 'Ale'l-ĥuşuş bu emr-i lâzîmü'l-iĥtâ'at ve ĥukm-i
 vâcibü'r-ri'âyet Tâcdârân-ı 'âlî-miķdâr ve Taĥt-ı neşînân-ı felek-i iķtidâra ki her
 birînün vüçüd-ı şerîf-i sa'âdet-âşâr ve zât-ı laţîf-i 'adâlet-şi'ârları medâr-ı niżâm-ı
 ümür-ı ĥalk-ı cihân ve sebep-i intizâm-ı mühimmât-ı kâffe-i âdemyândur, elyaķ ve
 enseb ve elzem ve evcebdür.

Zîrâ Pâdişâhân-ı 'izâm Şâhen-şâhân-ı kirâm mâ-beyninde kavâ'id-i şulĥ u
 şalâĥ kâim ve zavâbiţ-ı 'ahd ü mişâķ dâim olup tarafeynden teveddûd-ü te'ellûf
 müte'alliķ ve 'alâķa-i muĥabbet ü meveddet müteĥaķķiķ olucak. *“En-nâsü 'alâ-dîn-i*

⁶²⁵ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 16/Nahl Suresi, 91

⁶²⁶ “Düstüru'l-İnşâ”da bu ibare “şinâyet” şeklinde kullanılmıştır.

⁶²⁷ Bu ibare “Düstüru'l-İnşâ”da “iĥkâm-ı aĥkâm” şeklinde kullanılmıştır.

⁶²⁸ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 48/Fetih Suresi, 10

⁶²⁹ İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “nâm-ı nîk le” şeklinde gelmiştir.

⁶³⁰ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 27

⁶³¹ İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “olmak” şeklinde getirilmiştir.

*mülûki-him*⁶³² muktezâsınca ‘amme-i re‘âyâ ve kâffe-i berâyâ ol ülfet ve hullet hasebiyle refâhiyyet-i hâl ve ferâgat-i bâl üzere olup sebeb-i ‘imâret ve âbâdân-ı memâlik ve bâ‘ış-i emn-i mevâtın ve mesâlik olmagla esbâb-ı huzûr ve istirâhat âmâde ve ebvâb-ı âsâyiş-i cem‘iyyet küşâde olup zebân-ı havâş u ‘âm⁶³³ ve lisân-ı cümle-i [vr. 27b] enâm, devâm-ı devlet-ebed-i peyvend-i Pâdişâhî ve kıyâm-ı hıyâm-ı rif‘at kıadr-i bülend-i şâhen-şâhî du‘âlarını vazîfe-i hengâm-ı şubh ü şâm idinmek muqarrer ve muhaqqak ve mu‘ayyen ve muşaddakdur.

Binâen ‘alâ zâlike Sulţânü’l-guzâti ve’l-mücâhidîn, kâtilü’l-kefereti ve’l-müşrikîn, kâhiru’l-fecereti ve’l-mütemerridîn, mu‘înü’l-haqqı ve’l-milleti ve’l-dîn, muğîşü’l-İslâmî ve’l-müslimîn, râfi‘u i‘lâmi’s-şer‘i’l-mübîn⁶³⁴. “Avni’l-Hüdâ ve mu‘înü’d-dîn min-hıza‘at lehü mülûki’l-vârî tav‘an ve iz‘ânen men-kâsehü bi-mülûki’l-arzî kâne ke-men bükîsü bi‘z-zucrati dürran ve mercänen”⁶³⁵ Sulţânü’s-selâtiñi fi’l-‘âlem, Hâkânü’l-havâkîni’l-‘Arab ve ve’l-‘Acem, Mâlik-i rikâbi’l-ümem, Şâhibü’s-seyfi ve’l-kalem, el-muhallâ zâtehü bi-hilyeti hullete’l-luţfi ve’l-kerem, ve’l-mu‘allâ şânehü bi-‘ulüvvi’l-himem ve husnü’s-şiyem, “el-hâmî mûmâ’l-memâlik-i besâ, e’s-şerî‘ate fi’t-tûli ve’l-arz”⁶³⁶, ve’l-mâhî âsâr-i laţif bi-i‘âneti’s-seyfi ‘an-şafhâti’l-arz⁶³⁷.

Dâğ na nâşıye-i ser-güşân

Nâyib-i fermân zi der kerd-kâr

Tîğ zen târek leşker güşân

Hâzan rûz-i zi kef genc-i bâr

Ma‘deleteş kâhir hân-hö erkân

Mâye-i ümîd ser efgend-i kân

Merhameteş der gam saçar kân

Sâye-i Yezdân be-ser bend-i kân⁶³⁸

Skender-der gâzanfer-fer, Süleymân-nişân, gîti-sitân, ‘âlî-câh, sa‘âdet-destgâh, cihân-penâh, el-muhteşşu bi-naşşi “*İnne’llâhe ye’müru bi’l-‘adli ve’l-ihsân*”⁶³⁹ el-mü’eyyedü bi-te’yîdâti’l-Meliki’l-Mennân e’s-Sulţân bin Sulţân bin Sulţân Sulţân Süleymân Hân bin Selîm Hân bin Bâyezîd Hân -lâ-zâle bisâtu

⁶³² Bkz. Ali b. Hüsamüddin el-Hindî, *Kenzü’l-‘Ummâl fî-Süneni’l-Akvâl ve’l-Ef‘âl*, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1989, C. XI, s., 186, Hadis No: 30891.

⁶³³ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “‘avâm” şeklinde kullanılmıştır.

⁶³⁴ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “‘arabiyye” denilmiştir.

⁶³⁵ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşâ”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶³⁶ Tırnak içindeki ibare “Düstüru’l-İnşâ”da şöyledir: “el-hâmî semmâ’l-memâlik-i bisâti’s-şerîfete fi’t-tûli ve’l-‘arzî”.

⁶³⁷ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibareden sonra “nazm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁶³⁸ Bu beyitten sonra “Düstüru’l-İnşâ”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶³⁹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 16/Nahl Suresi, 90

salṭanatihī bi-neṣāṭi's-sa'ādeti ilā yevmi'n-nüşūri menşūrān ve livāü ma'daletihī fī-
każā-i'l-ḥilāfeti ilā nefhi's-sūri menşūrān ḥazretleri 'ālī-cenāb, salṭanat-maāb,
sa'ādet-niṣāb, devlet-iktisāb, siyādet-intisāb, rif'at-ķibāb, Şevket-āyāb, gerdün-biṣṭat,
keyvān-menzilet, behrām-Şavlet, müşteri-sa'ādet, ḤürŐid-izā'et, nāḥid-Őoḥbet,
'Uṭārid-fiṭnat, ķamer-ṭala'at, Ḥidiv-mu'azzam, Őāhen-Őāḥi-müfḥim⁶⁴⁰, Vālī-i vilāyet-i
'Acem, sipahsālār-ı gerdün-ḥuŐem, 'aliyyü'l-himem, celiyyü'Ő-Şiyem, meleki'l-
ḥaŐāil, meleki'Ő-Őemāil⁶⁴¹

Ėvher-i derc-i sa'ādet Aḥter-i burc-i Şeref, dürr-i deryā-yı siyādet Ḥüsrev
Ėerdün vaķār der-ḥarīm-i mülk ve millet kām-yāb ve kām-baḥŐ ber firāz-ı devlet
kām-bīn ve kām-kār⁶⁴²

Őāḥibü'l-mürüvvet ve'l-kerem, ma'den-i meķārimi'l-aḥlāķ ve meḥāsin-i'Ő-
Şiyem, ķuṭb-i felek-i rif'at⁶⁴³ ve Őehriyārı, merkez-i dāyire-i ḥilāfet ve tāc-dārı,
ḥaŐmet-penāḥ, 'izzet-destgāḥ, Cemşid-cāḥ, ḤürŐid-gelāḥ, Ḥazret-i Ṭāḥmāsb Őāḥ -lā
zālet ŐümüŐe devletihī ṭālī'aten min üfķi'l-iķbāl ve nücūme sa'ādetihī sāṭi'aten min
Őefaķi'l-'izzi ve'l-iclāl- ile mā-beynde olan 'udvān ve Őiķāķ bi-ḥamdi'llāhi'l-
Meliki'l-Ḥallāķ vefā ve vifāķ ve ḥüsni-itfiķāķa tebdīl ve jeng-i küdüret mir'āt-ı dōŐti
ḥulletden cilā-i Őafā-i muḥabbetle teŐķil olunup ķavā'id-i muŐālaḥa ve mevā'ide
teŐyid ve mebānī-i 'ahd ü miŐāķ temḥid [vr. 28a] ve te'yid olunmuşdur. Bu sa'ādet-
ḥāḥiñ daḥi 'ināyet-i bī-gāyet-i Rabbāniye ve irādet-i bī-'illet-i Őamedāniyye
muķtezāsınca reāyāt-ı fetḥ-i āyāt-ı iķbāl ve sa'ādet-i ķubbe-i felek-i salṭanat ve
ķumme-i ās-mān-ı rif'at⁶⁴⁴ üzere efrāḥte ve esbāb ve levāzim-i devlet ve iclālī bi-
ḥasebi'l-isti'dād ve'l-istiḥķāķ müheyyā ve sāḥte olup Ėevher-i vücüd sa'ādet-nihādım
silk-i mülk-i cihānbānide münḥariṭ ve semṭ-ı rişte-i neseb-i nebīl-i aŐil-i celīl-i
'OŐmānī'de müntezid ve münzabiṭ olup ben ki ol silsile-i 'aliyyeye irtibāṭ ile
müfteḥır ve mübāḥi, der-i deryā-yı Őāḥi ve der-i ās-mān-ı PādiŐāḥi ķerāĖ-ı neyyir-i
Düdmān-ı 'OŐmānī ve ḥalef-i bi-eşref-i Ḥazret-i Süleymān Őān el-mütevekkilü
'ale'l-Meliki'l-Kerimi'l-Mennān a'nī Selīm Ḥān'ım.

⁶⁴⁰ “Düstüru'l-İnŐā”da ibare “müfteḥam” Őeklinindedir.

⁶⁴¹ “Düstüru'l-İnŐā”da bu ibareden sonra “ķıṭ'a” denilerek dōrtlüĖe geķilmiŐtir.

⁶⁴² Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnŐā”da “neşr” denilerek düz yazıya geķilmiŐtir.

⁶⁴³ “rif'at” ibaresi “Düstüru'l-İnŐā”da yoktur.

⁶⁴⁴ Bu ibare “Düstüru'l-İnŐā”da yoktur.

Fehvā-yi “el-veledü sırru ebîhi” muktezâsınca vâlid-i e’azzü ve a’zamü ve ekramü ve efhamü, Pâdişâh-ı ‘âlem -halledet hılâfetühü- hazretlerinüñ ol ‘âlî-câh, sa’âdet-destgâh, ebbedet devletühü ve zîdet şevketühü hıdmetleriyle olan ‘ahd ü peymân ve ‘uqûd ü eymanın muqarrer ve muhaqqak ve mu’ayyen ve muşaddak tutup şöyle ‘ahd itdim ki: ‘ināyet ü fazl-ı İlähî ve âlâ-i vâlâ-i nâ-mütenâhî, qarîn-i hâl ve rehîn-i âmâlim olup nüzül-i ikbâl-i serîr-i salţanat ve iclâl ve rabţ-i ümür-ı cümhür ve zabţ-i memâlik ve mesâlik-i şügürda istibdâd⁶⁴⁵ ve istiklâl müyesser olursa “*Allâhü şâhidün ve kefâ bi’llâhi şâhiden*” ol vâhibü’l-‘aţâyâ ve hâliķu’l-berâyâ -celle celâlühü ve ‘amme nevâlühü- haqqıçün ki âşikârâ ve nihân ‘alem-i kadîm muhîţine yeksân ve ihyâ ve imâtet-i kudret-i tâmmesine nisbet⁶⁴⁶ sehl ü âsândur.

Nazm⁶⁴⁷:

Bedân-ı Hüdâyi ki zerrât-ı âsmân u zemîn	Bedân-ı Habîb ki şallü ‘aleyh der-haqq-ı o st
Yüsebbihüne lehü bi’l-‘aşiyi ve’l-ibkâr	Ki ânça der-dil men hest ber-zebânım o st
Be-haqqı şadr-i nişînân-ı ‘uzlet ü hâlvet	Be-haqqı râh-Revân-ı vilâyet-i esrâr
‘Aleyhi şalli İlähî ve âlihi’l-aţhâr	Zi ‘ağd-i ‘ahd ki der-nâme-gerde em tekrâr ⁶⁴⁸

Mâdâm ki ol cânibden münâkıız-ı ‘ahd ü mişâķ bir vaz’ şâdır ve muhâlif-i şulh u şalâh ve vefâ ve vifâķ bir fi’l-i nâ-muvâfiķ zâhir olmiya, bu cânibden aşlâ taraf-i râh-ı hılâfa⁶⁴⁹ güzar ve dîde-i şikâķ ile ol cânibe nazâr olunmayup câdde-i şıdk u şafâ ve tariķa-i husn-i vefâdan ‘udül ve inşirâf⁶⁵⁰ olunmaya. Kezâlik ol cenâb-ı me’âlî-kıbab hazretleri daķı şıyânet-i şerâit-i ülfet ve ri’âyet-i zavâbiţ-i muhabbet idip rızâ-yı sa’âdet iktizâ-yı Pâdişâhî ve irâdet-i zafer-gâyet-i Şâhensâhiden⁶⁵¹ ğayrı şavba in’iţâf ve inhirâfi revâ görmeyeler. Tâ ki mâ-beynde olan ‘uqûd mübrem ve esâs-ı muşâlaķa ber-vechle müşeyyed ve müstaķkam ola ki kürür-i dühür ü a’vâm ile hâlel-pezir ve mürür u ‘ubür-i ezmân ü eyyâm ile noķşân-ġir olmaya.

Ṭarafeynden dostî ve hullet mütevâlî ve meveddet ü muhabbet mütetâlî olup huccâc ve züvvâr ve ebnâ-i sebîl ve aşhâbü esfâr [vr. 28b] ve erbâb⁶⁵² ve tüccâr-ı

⁶⁴⁵ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibare “istibdâl” şeklinde gelmiştir.

⁶⁴⁶ “nisbet”ibaresi “Düstüru’l-İnşâ”da bulunmamaktadır.

⁶⁴⁷ “Düstüru’l-İnşâ”da “nazm” ibaresi yerine “kıt’a” ibaresi kullanılmıştır.

⁶⁴⁸ Bu beyitten sonra “Düstüru’l-İnşâ”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁴⁹ “râh-ı hılâfa” ibaresi “Düstüru’l-İnşâ”da yoktur.

⁶⁵⁰ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “udül-i inşirâf” şeklindedir.

⁶⁵¹ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “Şehen-şâhiden” şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁵² “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibare “erbâb-ı mu’âmelât” şeklinde gelmiştir.

şığār u kibār, memālīk ve ahrār, leyl ü nehār, aqtār u emşārda seyyār ve devvār olup cümle-i vāridīn ve şādirīn refāhiyyet ve temkīn ile hemīşe ser ü kārlarında istiqrār üzere olup hārisān-ı kılā’ ve şügūr-ı mesālīk ve zābiṭān-ı aqtāşī-i eṭrāf-ı memālīk ve paşayān-ı serḥadd-i memleket ve vāliyān-ı eknāf-ı vilāyet māni’ ve müzāḥim olmaya. Mādām ki nihāl-i vücūd-ı bōstān⁶⁵³ selsāl-i ḥayātla ṭarī ve çemen-i zinde-gānı tünd-bād-ı fenādan berī ola. Bu ‘ahd ve mişāk ilā yevmi’t-telāk kām ve esbāb-ı muvāfaqat-ı vidād⁶⁵⁴ ve levāzım-i muşādaqat ve ittiḥād dāim olup a’kād ve ensābımızdan evlād ve⁶⁵⁵ emcād ve aḥfād-ı sa’ādet-nihād ve necābet-i nijādlarımızı daḥi tenbīh ve te’kīdle va’d ve vaşıyyet ve pend ve naşīḥat oluna ki dāimā bünyān-ı şulḥ u şalāḥı müşeyyed ve kavā’id-i emn ü felāḥı mümeḥhed dutup eyyām-ı sa’ādet-i Pādişāhī’de ṭarafeynden re’āyā ve berāyā ḥuzūr-ı ḥāl ve iṭmīnān-ı bāl üzere olup ed’ıyye-i devām-ı devlet ve iqbāl ve eşniye-i kıyām-ı sa’ādet ve iclāle müdāvemmet ve iştiğāl üzere olalar.

13.

**Ba’dehū Şāh’ıñ Hemşiresi Fevt Oldukda Şāhib-i Sa’ādet -Ṭāle Beḳāhū-
Ḥazretleri Cānib-i A’lālarından Şāh’a İrsāl Olunan Ta’ziyye-nāme
Şüretidür⁶⁵⁶**

A’lā-ḥazret, vālā-rütbet, şāhib-i a’la’l-merātib, cāmi’u aşnāfi’l-menāqıb, el-muḥteşşu mine’llāhi’l-Vehhāb bi-etemmi’l-mevāhib -medde’llāhü Te’ālā sürādiqāt-i ‘izzehū ve devletehū ‘alā şafaḥāti’l-eyyām maḥfūzan ‘ani’n-nevāib ve rabeṭa aṭnābe ‘ömrihī ve sa’ādetihī bi-evtādi’l-ḥulūdi ve’d-devāmi meşūnen ‘ani’l-meşāib bi-ḥurmeti nāde ‘aliyyen mazḥaru’l-‘acāib. Kaṭarāt-i şehāb teḥıyyāt-ı şāfiyāt ki feyezān-ı selsāl-ı vidādla müstevcib-i inṭifā-i ḥarāret-i nār-ı ḥurḳat ve reşḥāt-ı şıḳāb teslīmāt-ı vāfiyāt ki galeyān-ı zülāl-i ittiḥādla müstelzim intifā-i iltihāb-ı firḳat olup gāyet-i şafvetinden müzīl-i melāl ve küdüret ve mezīd-i şafā ve behcet ola. Bōstān-ı muḥabbet-i ḳadīme taḥḍīr, ve gülistān-ı meveddet-i müstedīme tenzīr kılındıktan

⁶⁵³ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “bōstān-ı vücūd” şeklindedir.

⁶⁵⁴ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “muvāfaqat ve vidād” şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁵⁵ “ve” bağlacı, “Düstüru’l-İnşā”da yoktur.

⁶⁵⁶ “Düstüru’l-İnşā” vr.285b’den başlayan bu mektup suretinin başlığı şöyledir: “Ba’dehū Şāhıñ Hemşiresi Fevt Şehzāde Selīm Ḥān Ṭarafından Şāh’a İrsāl Olunan Ta’ziyyet-nāmenüñ Şüretidür”.

soñra ḥaṭır-ı ḥaṭır, deryā nazīre ki maḥall-i telāṭum-i emvāc-ı taḫdīr ve muşıbb-i terāküm-i efvāc ḥusn-i tedbīrdır. İnhā-i muḥliş-i şafıyyi'z-zamīr⁶⁵⁷ oldur ki⁶⁵⁸:

Elā in-neme'd-dünyā ke-menzilin rākibin
Anī-ḥa⁶⁵⁹ 'aşıyyen ve hüve fi'ş-şubḥi rāhilün
Elā in-neme'd-dünyā ke-zıllin ātiyet
Ve lā büdde yevmen in-ne zılleke zāyilün
Na'imüke fi'd-dünyā ğurūrun ve ḥasratün
Ve 'ayşüke fi'd-dünyā muḥālün ve bāṭılün⁶⁶⁰

Aşḥābü başır ve başirete beyyin ve zāhir, hür ve erbāb-ı ḥired ve ḥıbrete rüşen ve bāhirdır ki menşūr-ı 'amme-i 'ālem tevḫī' *"Küllü men 'aleyhā fān"*⁶⁶¹ ile muvaḫḫı' ve müḥattim ve nāşıye-i kaffe-i benī-ādem dāğ *"Küllü şey'in ḥālikün illā vechühü"*⁶⁶² ile müvessim ve mevsümdur

Oldı ⁶⁶³ menşūr-ı 'āleme 'unvān	Yazmadı levḥ-ı 'ömre ḥaṭṭ-ı beḳā
Āyet-i "Küllü men 'aleyhā fān [vr. 29a]	Ḳalem-i kāf ü nūnla Yezdān,
Dehr-i baḥr-i fenāda ber püldür	Ne gedā ve ne şāh u mīr kalur
Cümle ḥalḳ andan ol yesr-i ğüzerān	Mīrdīr āḳıbet ḳamüya cihān ⁶⁶⁴

Ḥayyāṭ-ı cihān ḳāmet pīr u civāne ne ḳabā biçdi ki āḫir-i dest-i fenā ikād-ı emn-i ğīr olup ḳabā kılmadı ve naḳḳāş-i zemīn ü zamān, nüḳūş-ı ins ü cāna ne reng-i rev virdi ki nīreng-i çarḥ-ı ğaddārla teğayyur ve fenā bulmadı⁶⁶⁵.

Çüst-i dünyā serāy-ı āfet ü şer	Nīst-i bā ō vefā ve hest-i bār
Ḥāne-i miḥnet ve mekān-ı zarar	Dīde-i ve āzmüde-i bisyār ⁶⁶⁶

El-mülkü li'llāh ve'l-beḳāü lehü, fe-küllü mā dūnehü fān bi-taḫḳīḳ-i bünyān-ı felek-i bī-bünyān ḳābil-i inhidām ve iḥtilāl ve ṭabāyi'-i eşḫāş u ecnās inḫirāf ve i'tidāldür⁶⁶⁷.

⁶⁵⁷ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibare yerine "nazīr" ibaresi kullanılmıştır.

⁶⁵⁸ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "şi'r" denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁶⁵⁹ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibare "irāḥun"şeklindedir.

⁶⁶⁰ Bu ibareden sonra "Düstüru'l-İnşā"da "neşr" denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁶¹ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 55/Rahman Suresi, 26

⁶⁶² Bkz. Kur'an-ı Kerim, 28/Kasas Suresi, 88

⁶⁶³ Bu ibare "Düstüru'l-İnşā"da "ol" şeklinde yer almaktadır.

⁶⁶⁴ Bu ibareden sonra "Düstüru'l-İnşā"da "neşr" denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁶⁵ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "meşnevî" denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁶⁶⁶ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "neşr" denilerek düz yazıya geçilmiştir.

Küdām serv-i sehî rā-zamāne ābî dād
Ki hāk-i huşk-i nekr dest zi-āteş-i bî- dād⁶⁶⁸

Bu dār-ı gurūr medār-ı sūr ve sūrūr değil, belki maḥall-i fitne ve şūrūr ve mevzi'-ı fesād ve fütürdur. Feraḥ u behceti müsted'a-i teraḥ u melāmet ve tehniyet ü temenniyeti müsta'ķīb-i ta'ziyet ü münkaşitdür⁶⁶⁹.

Heyc-i rūşen dilî derîn-i 'ālem
Rūz-i şādî nedîd bî-şeb-i ğam⁶⁷⁰

'Inān-ı ācāl pence-i taķdîr-i Yezdānî'de muḥkem ve zimām a'mār ķabza-i teşhîr-i Şamedānî'de mübremdür. “*Fe-sübḥāne'illezî bi-yedihî melekûtü külli şey'in ve ileyhi türce'un*”⁶⁷¹. Lā rādde li-ķazāihî ve lā dāfi'u li-belāihî. 'Ayn: “Elā in-ne ḥukme'llāhi cārun nāfîzün”, bu muķaddimātdan netîce-i merām ve bu maķūlātdan ḥāşıl-ı kelām oldur ki; ḥālan bir ḥaber-i müḥiş ve dehşet-engîz ve peyām-ı mü'lim ve vaḥşet-āmîz istimā' olundu ki, ol dürrütü't-tācü's-Selātin ve ķurratü 'ayni'l-Ḥavāķin, ḥasîbetü muḥadderāti'l-'ālem, nesîbetü mestūrāti'l-ümem, Belķisü Sebe-i 'işmet, Meryemü mehd-i ṭahāret ve 'iffet, ḥulāşa-i feķad Ḥadîcetü'l-Kübrā, nükāve-i sıbt-i Fāṭimetü'z-Zehrā, silsile-i celîle-i mu'azzame ve kerîme-i aşîle-i mufahḥame, a'nî Hemşîre-i 'azîze-i mükerrame dār-ı gurürdan 'ubūr ve ķuşūr-ı bî-ķuşūr ve sūrūr-i sūrūr-i civār-ı Rabb-i Ğafūr'a mürür idüp berîd-i ķazādan sem'-i rîzā ile nüvîd “*Yā ey-yetühe'n-nefsü'l-muṭmeinneḥ, irci'î ilā-Rabbiki rāḍiyeten merḍıyyeten*”⁶⁷² nidāsın eşfā ve münhā-i taķdîr-i işāret bā-bişāret “fî-maķ'adi şıdķin 'inde Melîkin muķtedirin” şadāsın elķā eylemiş -elbesehe'llāhü libāse ğufrānihî ve eskenehe'llāhü fî Ferādîse cinānehî 'ayn: Çîst-i dermān veçh-i bāşed tedbîr “*El-ḥukmü li'llāhi'l-'Aliyyi'-Kebîr*”⁶⁷³ minhü'l-mebdāü ve ileyhi'l-maşîr. “*İn-nā li'llāhi ve in-nā ileyhi rāci'un*”⁶⁷⁴ ve naḥnü min firāķi-hā müteveccihün⁶⁷⁵.

Çarḥ-i ezîn vāķı'a-i şa'b be-püşide-i siyāh
Mîhr-i be-nihād be-ḥāk ez-ser iķbāl-i gelāh

⁶⁶⁷ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibareden sonra “beyt” denilerek devam edilmiştir.
⁶⁶⁸ “Düstüru'l-İnşā”da bu beyitten sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.
⁶⁶⁹ Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnşā”da “beyt” denilerek devam edilmiştir.
⁶⁷⁰ Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.
⁶⁷¹ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 36/Yasin Suresi, 83
⁶⁷² Bkz. Kur'an-ı Kerim, 89/Fecr Suresi, 28
⁶⁷³ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 40/Mü'min Suresi, 12
⁶⁷⁴ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 156
⁶⁷⁵ Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnşā”da dörtlügen “ķıt'a” denilerek geçilmiştir.

Çarh-i rā-dil şode hūn-īn derīn-i sūz ü güzār
Mī-zend her nefsi ez-ħasret O vāveylāh⁶⁷⁶

“Alime’llāhü ve kefā bi-hī Şehīden” bu vākı’ a-i kaṭī’a ve kaızıye-i faci’anuñ istimā’ından qalbe bir mertebe fütür ve melāl ve ṭab’a bir vecihle inkisār ve infī’āl müstevlī olmuşdur ki qalem-i çālāk sine-i çāk ve dīde-i nem-nāk ile taḥrīr itmesi müte’azzir ve raqam-ı sūz-nāk başına ḥāk [vr. 29b] vaz’ idip bir zerresin taqrīr itmek müte’assirdür⁶⁷⁷.

Fe’ş-şabru mültehibün,
Ve’l-qalbü muṣṭaribün,
Ve’d-dem’u münkesebün,
Ve’l-’ayşü mefkūdün⁶⁷⁸.

Eğer ceza’ u feza’da fāide melḥūz ve vā-veylā vü ‘ilālede qalb-i fātır nev’an ‘āyide ile maḥzūz itmişse cāme-i şabri çāk idüp āh ve nāleniñ maqāmın eflāk itmek ne bāk idi⁶⁷⁹ “Aleynā leke’l-es’ādün kāne nāfi’an bi-şekḳ-ı kulüb lā bi-şekḳ-ı cüyüb”⁶⁸⁰ ammā ne çare⁶⁸¹.

Fiğān ve naleden ne eşşā taqdīr
Çün olmaya kimse ikdāmıyla tağyīr

Qazāsına rızā virmekden ūz ki
Görünmez ehl-i ‘aqla ḥusn-i tedbir⁶⁸²

Pes bu gāyile-i hāyileye devā “Ve beşşiri’ş-şābirine izā eşābet-hüm muşībetün”⁶⁸³ şerbetin nūş idüp qazāya rızā “Ve in-nemā yūveffe’ş-şābirüne ecrāhüm bi-ğayri ḥisāb”⁶⁸⁴ muqtezāsınca dāmen şabra teşebbüş ile qalb-i ḥazīne tesellī virmekdür. Ümīddir ki Ḥazret-i Bārī Cenāb-ı ‘Alī-miḳdārī “Fe-Iehüm ecrūhüm inde Rabbihim”⁶⁸⁵ naşibinden maḥzūz ve Ol ğariḳa-i lücce-i raḥmet-i Kird-kārī “Yübeşşiru-hüm Rabbūhüm bi-raḥmetihī minhū”⁶⁸⁶ beşāretiyle melḥūz idüp dār-i beḳāda muğtenim-i raḥmete Raḥmānī ve mütelezziz-i ni’ami Yezdānī oldukça vücūd-ı pür-cūd ‘ākıbet-i maḥmūde Ḥudā-yi Celīl, şabr-i cemīl ve ecr-i cezīl

⁶⁷⁶ Bu mısradan sonra “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁷⁷ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “şi’r” denilerek dörtlüğe geçilmiştir.

⁶⁷⁸ “Düstüru’l-İnşā”da bu mısradan sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁷⁹ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “arabiyye” denilerek devam edilmiştir.

⁶⁸⁰ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁸¹ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “ḳıṭ’a” denilerek dörtlüğe geçilmiştir.

⁶⁸² Bu mısradan sonra “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁸³ Bkz. Kur2an- ıKerim, 2/Bakara Suresi, 155-156.

⁶⁸⁴ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 39/Zümer Suresi, 10.

⁶⁸⁵ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 62,274.

⁶⁸⁶ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 9/Tevbe Suresi, 21.

müyesser ola. Ve evlād ü benāt ve sāyir müte'allikāt ü mensübāt ile 'ömr-ü tavīl muḳadder idüp bu muşibeti nihāyet-i meşāib ve ḫātīme-i nevāib kılıvire. Bi-ḫaḳḳı men şaddeḳa va'dehü velā büneyye ba'dehü.⁶⁸⁷

Çü Ö be-ḫuldi ḫarāmīd ve Şāh şod ez-ḫaḳḳ
Zi 'Omr ü cāh ḫalef hem-ginān mümetti' bād
Eğer be-dāmin cāheş resīd dest-i gezend
Diğer be-zātı şerīfeş tegayyürī merşād
Ebede'l-ābād bi-ḫaḳḳı men naṭaḳa bi'z-zād.

14.

Ba'dehü Sulṭān Bāyezīd ve Oğulları 'Alī Agā Çavuş Başı'na Teslīm ve Katl Olunduklarında Şāh Kendü Dest-i Ḥaṭṭıyla Şāhib-i Sa'ādet Ḥazretlerine Gönderdüğü Nāmenüñ Şüretidür⁶⁸⁸

Be-ḫazret-i şāh-zāde-i fīrüz-baḫt, ferzend-i sa'ādet-mend, zībende-i tāc ü taḫt, hezār selām ü du'ā resānīde ba'de hāzā, inhā-i re'y-i şerīf, ān ferzend-i ercümend-i erşed-i kām-kār, ber-güzīde-i ḫazret-i ḫudāvendigār, ān ki bi-yümn-i tevfiḳ-i Yezdānī, ve te'yīd-i Sübhānī celle şānühü, her 'ahd ü şart ki ĩn muḫıbb gofte būd, bi-ḫamdi'llāhi ve'l-minnetü ki dürüst ber-āmed, ve be-fermüde-i a'lā-Ḥazret-i Pādişāh-ı İslām zıllü'llāhi 'ale'l-enām, sulṭānū'l-berreyn ve ḫāḳānū'l-baḫreyn, ḫādīmü'l-Ḥarameyni'-ş-Şerīfeyni -ḫallede'llāhü Te'ālā mülkehü ve sulṭānehü ve efāza 'ale'l -'ālemīn birrahü ve 'adlehü ve iḫsānehü- Şeyṭān Bāyezīd rā, bā-çihār-püsereş, be emāret-maāb 'Alī Aḳā teslīm şod, şükr-i Ḥudā-yi 'azze ve celle ki müfsidān ve bed-güyān ve ḫāsedān-ı tamāmī gür-şodend, ve dostān şād ü ḫurrem gerdīdend, ve cihet-i resānīden ĩn ḫaber, emāret-maāb Sinān Aḳā, ve İ'timādī Ḥuseyn Aḳā Yesāvül başī rā, be-dergāh-ı mu'allā-yı ḫazret-i Sulṭān-ı Selāṭīn-penāh -ḫallede'llāhü zıllāle salṭanatihī ilā yevmi'l-ḳıyām- ve emāret-maāb 'Alī Aḳā-yı mezkūr, ve İ'timādī Muhammed Aḳā Kōricī Ūstācālū rā be-ḫıdmet-i [vr. 30a] ān⁶⁸⁹ fīristāde şod, ve 'an-ḳarīb emāret-maāb, Ḥükümet-nişāb Ḥüsrev Paşa, ve mu'temedün 'aleyh Ḥamza Bīk rā be-āsītān büsi-yi dergāh-ı mu'allā, ve Fīrüz Aḳā, ve Tebet Aḳā rā be-ḫıdmet-i ān

⁶⁸⁷ Bu ibareden sonra "Düstüru'l-İnşā"da "ḳıṭ'a" denilerek bir dörtlükle mektup bitirilmiştir.

⁶⁸⁸ "Düstüru'l-İnşā"adlı yazmada mektup sureti vr.287a'dan itibaren başlamakta olup başlığı şöyledir: "Ba'dehü Sulṭān Bāyezīd ve Oğulları Katl ve 'Alī Agāya Teslīm Olundukda ŞāhTāhmāsb Kendi Dest-i Ḥaṭṭıyla Şehzāde Selīm Ḥān'a Gönderdüğü Mektūbdur".

⁶⁸⁹ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "ḫazret" ibaresi yer almıştır.

Şāh-zāde-i Cihān firistāde mī-şevēd ve ber re'y-i enver maḥfī nebāşed ki emāret maāb, 'Alī Aḳā be-ġāyet şaḥş-ı 'āḳil ve nemek ve ḫelāl⁶⁹⁰ ve ḳıdedi⁶⁹¹ ān ḫāzret est⁶⁹² iltimās ez ān ferezend-i 'ālī-miḳdār ān est ki 'ināyet ü şefḳat ezü dirīġ ne-fermāyend ve ba'de ez ān ki İ'timādī 'Alī Aḳā rā bā- nevāzeş nāme-i nāmī bāz be-nezd-i ĩn muḫibb-i firistend ki cihet-i ān-ı ḫāzret ez tūḫ ü hedāyā ḫuşūşan ḳuşḫā-yı a'lā a'lā be-ḫıdmet-i ān Şāh-zāde-i 'ālem-yān, be-ān firistāde şevēd, devlet müstedām bād, bi-Rabbi'l-'İbād⁶⁹³

Ser-düşmmenān-ı tō esteġfiru'llāh
Ki ḫōd düşmenān-ı tırās ne-bāşed
Sūḫan-ber ser-düşment ḳaṭ'-ı kerdem
Ki maḳṭa'-i cüz-i ĩn cāy-ı ḫūşter ne-bāşed

15.

Şāhib-i Sa'ādet -Tāle Beḳāhü- ḫāzretleri Cānib-i A'lālarından Bu Mektüb Muḳābelesinde Mezbūr Ḳorucu Muḫammed Ağā ile Şāh Cānibine İrsāl Olunan Nāme-i Hümāyūn Şüretidür⁶⁹⁴

Ālī-cāh, sa'ādet-dest-ġāh, Ḥurşid-gelāh, encüm-sipāh, Cemşid-i bāriġāh, ġitī-penāh, übüvvet-meāb, fütüvvet-nişāb, 'āzamet-intisāb, āftāb-ı evc-i sa'ādet ü iḳbāl, bedr-i 'ālī-ḳader-i menzil-i übbehet ü iclāl -lā zāle vüfūra iḫşānīhī şāmilen 'alā eḫibbāihī ve şümüle imtināihī kāmilen fī-ḫaḳḳ-ı evzāihī ilā-yevmi's-süāl bi 'ināyeti'llāhi'l-Meliki'l-Müte'āl- ġarāib-i taḫıyyāt-ı şafā-nümā ki müntehā-yi bī-müntehāya mü'eddī olup müstevcib-i tezā'uf-i muḫabbet ve iḫlāş ve regāib-i teslīmāt-ı vefā intimā ki 'aṭūfet ve rāfet "lā-yüḫşā"ya müteşaddī olup müsteclib-i terādūf-i meveddet ve iḫtişāş ola.

Tuḫfe-i meclis-i lāmi'u'l-envār ve hediyye-i maḫfil refī'u'l-miḳdār kılındıktan soñra inhā-yı muḫibb-i şādiḳu'l-vidād ve muḫliş-ı şāfī-i'l-fuād oldur ki; ber-vaḳt-i meymenet-āşār ve maḫmidet iş'ārda ki esbāb-ı sü'ūd ve şeref muvāfiḳ ve müsā'id ve kevkeb-i baḫt ve devlet-i evc-i burc-i sa'ādete şā'id idi. Ve riḳā-i zerrin-i

⁶⁹⁰ "Düstüru'l-İnşā"da ibare "nemek be-ḫelāl" şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁹¹ Bu ibare yerine "Düstüru'l-İnşā"da "bende-i" ibaresi getirilmiştir.

⁶⁹² İbare, "Düstüru'l-İnşā"da "st" şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁹³ "Düstüru'l-İnşā"da bu ibareden sonra "ḳıṭ'a" denilerek dörtlüğe geçilmiştir.

⁶⁹⁴ Bu mektup sureti "Düstüru'l-İnşā" vr.287b'den itibaren başlamakta olup başlığı şöyledir: "Ba'dehü Mezbūr Kōrici Muḫammed Ağā İle Şehzāde Selīm Ḥān Şāh Cānibine İrsāl İtdüġi Nāmenüñ Şüretidür."

minḳār, nāme-i feṣāḫat-ı ŧi'ār ile berīd-i sa'adet nüvīd-i behcet-i āṣār vāsıtasıyla vārid olup bā'ıŧ-i iṭmīnān-ı ḳulüb-i eviddā ve sebep-i sūrūr-ı ŧudūr-ı aḫıbbā vāḳı' oldı.⁶⁹⁵

Resīd-i bā-ŧeref ān-ı ṯāyir-i hümāyūn bāl
Ḥoeste nāme-i iḳbāl beste ber pūr ve bāl
Ne nāme-i nāfet ez meŧk-i ḫāliŧ āmed
Ne nāfe⁶⁹⁶ ṯabla-i ez 'ıṯr-i tāb-ı mā lā māl⁶⁹⁷.

Mefhūm-ı meserret-i lüzūm ve maẓmūn-ı müberret-i ruḳūmende “İnnī le-ecidū nefse'r-Raḫmāni min ḳabli'l-yümn” muḳteẓāsınca meŧām-ı cān feveḫāt-ı vefā ve vifāḳı istiŧmām idip sābiḳan sebḳat iden cevāhir-i 'uhūd ve ŧürüt-ı silk-i vefāda menūṯ ve riŧte-i ŧıdḳ u ŧafāda merbūṯ olup intizām buldıḳı āmāde⁶⁹⁸ olunup bāḳı-i 'anīd Bāyezīd ve evlādı mu'temed-i derḳāḫ ve müstenid-i bārgāḫımız olan ḳudvetü'l-emācid [vr. 30b] vel-ekārim cāmi'u'l-maḫāmid vel-mekārim 'Alī Ağā'ya teslīm olunup ve bu emr-i 'azīm-i fermān-ı pādiŧāḫı muḳteẓāsınca kemāl-i 'āṯıfet ve iḫsānla taḳdīm olunduḳı iŧ'ār olunmuş⁶⁹⁹

ŧükr-i Ḥudā ānça ṯaleb-i gerdüm em⁷⁰⁰
Ḥudā Ber müntehā-yı himmet-ḫöd kām-rān ŧödem⁷⁰¹.

El-ḫaḳḳ ŧān-ı ŧerīf-i sa'adet-i āṣāra lāyıḳ ve sezā-vār olan ŧıdḳ u ŧafā ve 'uḳūd u uhūd bābında vefā idi. Bi-ḫamdi'llāḫi vel-menne ŧudūr u zuhūr buldı. Ve bu muḫliŧ-i bilā-imtinānları memnūn-ı minnet-i aẓamī oldı.⁷⁰²

Ey hümāyūn pā-ŧehenŧāḫı ki ḫāŧıl mī koned
Aḫter ān-ı ās-mān ez-aḫterit nīk aḫteri
Mevrid-i devlet-ŧöd-çün sāye-i per hümāyī
Ber her ān bu mī ki tū ḳıll-i hümāyūn ḳüsterī
Men çe küyem der-kemāl-i imtinānve lüṯf-i tō
Āferīn bād āferīn ger çe her küyem ber teri⁷⁰³

⁶⁹⁵ “Düstüru'l-İnŧā”da bu ibareden sonra “ḳıṯ'a” denilerek devam edilmiştir.

⁶⁹⁶ İbare, “Düstüru'l-İnŧā”da “ḳāfe” şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁹⁷ “Düstüru'l-İnŧā”da bu ibareden sonra “neŧr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁶⁹⁸ Bu ibare “Düstüru'l-İnŧā”da “ifāde” şeklinde kullanılmıştır.

⁶⁹⁹ “Düstüru'l-İnŧā”da bu ibareden sonra “beyt” denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁷⁰⁰ “Düstüru'l-İnŧā”da “em” ibaresi yerine “ez” ibaresi kullanılmıştır.

⁷⁰¹ “Düstüru'l-İnŧā”da bu ibarede sonra “neŧr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁷⁰² “Düstüru'l-İnŧā”da bu ibareden sonra “naẓm” denilerek beyitlere geçilmiştir.

Ol menba‘-i fazl u kerem ve merba‘-i lütf ü şiyemüñ vüfür-ı ‘avārif ü in‘ām ve zuhūr-ı ‘avāṭif ve ikrāmı muḳtezāsınca vuḳū‘ bulan ‘aṭūfet ve iḥsān ve kemāl-i re‘fet ve imtinān ol mertebeden mütecāvizdir ki, ḳalem-i faṣīḥu‘l-lisān ve ifā-i merāmı müşārun ileyh bi‘l-benān iken büṣṣ-i i‘tizāri bābında raṭbū‘l-lisān ve raḳam-i ṣāḥīḥu‘l-beyān irād-i kelāmıda ṣābitü‘l-bürhān iken edā-i şükri ḥuṣūşında ‘azbū‘l-beyān ola.⁷⁰⁴

Lev kāne lī fī külli menbetin şı‘ratün
Lisāne bi-beṣṣ-i‘ş-şükri fīk li-ḳaşarān
Ve innī limā evleyet⁷⁰⁵ min ni‘amin
Ḳavlen ve fi‘len ḥayru‘n-nāsi men şükran⁷⁰⁶

Bu ni‘met-i ‘uzmā ve mevhibet-i kübrā ḥaşa ki semt-i küfrānla mevsüm ve raḳam-i nisyānla merḳüm ola. ‘Ayn: “Rūḥ-i rā in dāğ minnet, tā ḳıyāmet ber devlet”, “*Men lem yeşküri‘n-nāse lem yeşküri‘llāhe*”⁷⁰⁷ ḥadıṣ-i ṣāḥīḥ “*ve şükri‘l-mün‘amīne mine‘l-ferāyız*” ḥaber-i vārid ve ṣarīḥdür.⁷⁰⁸

Zebān-ı şükri-i güzārī güşāde em emmā
Ne mī tüvānem ezīn-i ‘ahde āmeden bīrūn⁷⁰⁹

Ḳad zāde ‘ale‘ş-şükri leke‘l-en‘āmü, ḳad e‘cezenī lütfüke ve‘l-ikrāmü, bi-ḥamdi‘llāhi‘l-Meliki‘l-Mennān, dōstān ve muḥibbān ve ṣādān ve ḥāndān ve düşmenān ve bed-ḥāhān, münkesir ve ḥāṭır-ı perişān olup ṭarafeynden mebnā-i muḥabbet ü vidād müşeyyed ve ḳavā‘id-i meveddet ve ittiḥād mümeḥhed, memālik ve mesālikde re‘āyā ve berāyā āsüde ve müreffehü‘l-ḥāl ve ‘āmme-i enām ve kaffe-i ḥavāşş ve ‘avām mihād rāḥat ve mehd-i istirāḥatde fāriḡu‘l-bāl oldılar.⁷¹⁰

Ārām yāft der ḥarem-i emn-i vaḥş ve ṭayr
Āsüde geşte der künf-i ‘adl-i ins ü cānn
Kerdüm fer ve güşāde kumr-i ez meyān-ı tıḡ
Eyyām ber girift zih ez gerdun gümān.

⁷⁰³ Bu beyitten sonra “Düstüru‘l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁷⁰⁴ “Düstüru‘l-İnşā”da bu ibareden sonra şiire “şi‘r-i ‘arabiyye” denilerek geçilmiştir.

⁷⁰⁵ “Düstüru‘l-İnşā”da ibare “li mā vāliyet” şeklinde getirilmiştir.

⁷⁰⁶ “Düstüru‘l-İnşā”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁷⁰⁷ Bkz. Ebū ‘İsā Muhammed b. ‘İsā b. Sevre et-Tirmizī, *Süneni‘t-Tirmizī*, Tahkik: İbrahim, Kahire 1962, Kitābü‘l-Birr ve‘ş-Şilā, C.IV, s., 339, Hadis No: 35; Celāleddīn es-Suyūtī, a.g.e., C.II, s., 188.

⁷⁰⁸ “Düstüru‘l-İnşā”da bu ibareden sonra “beyt” denilerek beyitlere geçilmiştir.

⁷⁰⁹ “Düstüru‘l-İnşā”da bu beyitten sonra “‘arabiyye” denilerek devam edilmiştir.

⁷¹⁰ Bu ibareden sonra “Düstüru‘l-İnşā”da “ḳıṭ‘a” denilerek dörtlüğe geçilmiştir.

Bu işâreti bişâret-âşâr⁷¹¹ve bişâret-i bişâset şî'arı iş'âr için irsâl olunan emâret-maâb, eyâlet-nişâb Muḥammed Ağâ -zîde mecdühü- edâ-i ḥulâşa-i sefâret ve îfâ-i âdâb-ı vifâdet idip, ḥüsn-i ri'âyet ve yümn-i icâzet ile sâhat-i 'izzet ve celâlet⁷¹² şavbına i'âdet⁷¹³ eyledi. Me'mûldür ki üzerinden nazâr-ı meymenet-âşâr, dirîğ buyurulmayup min ba'di daḥi ebvâb-ı mürâselât meftûḥ ve şudûr-ı mükâtebât meşrûḥ buyurulmayup yevmen fe-yevmen 'alâyiḳ-ı zâyid-i⁷¹⁴ muḥabbet mü'ekked ve esbâb-ı [vr. 31a] te'ekküdü-i meveddet müşeyyed kılınmakdan ḥâlî olunmaya.⁷¹⁵

Hemîşe şahâyif-i aḥvâl-i âyât birr u nevâl ve faẓl u efzâl merḳûm ve şafâyiḥ-ı câh ü celâl bi-ḥuṭûṭ-ı 'âufet ve iḥsân ve re'fet ve imtinân mevsûm bād, bi-Rabbî'l- 'ibād.

16.

Şâh'dan Tebbet Ağâ Nâm İlçî Yediyle Gelen Nâmeniñ Şüretidir⁷¹⁶

Mu'izzen li's-salṭanati ve'l-'adâleti ve'n-nişfeti ve'l-ḥaşmeti ve's-şevketi ve'l-übbeheti ve'r-re'feti ve'l-iḳbâli ve'l-iclâli ve'l-iḥsâni ve'l-imtinâni, Sulṭân Selîm Ḥân b. Sulṭân Süleymân Şâh Ḥân. Ṭâyir-i evc-i iḳbâl ve zafer ve kebüter-i ḥocesta bâl-i ferḥunde ḥaber, ki ez zirve-i⁷¹⁷ âşiyâne-i salṭanat ve ez firâz-ı havâ-yı câh ve ḥaşmet, be-cenâḥ-ı isti'câl ve sür'at-ı tayerân nemûde bûd, ber şerefe-i kaşr-ı ümîd-i muḥibbân-ı şâdiḳ ve düstân muvâfiḳ, nişîmen sâḥt. Ve zill-i şadâkat ve sâye-i 'âufet ber incâz-ı maḳâşid ḥayr-ḥâḥân ve incâḥ-ı meṭâlib ümîd-vârân endâḥt.

Ya'nî nâme-i nâmî ve şahîfe-i kirâmî ez netâyic-i ṭab'-ı selîm ve zihn-i müstaḳîm, münşiyân-ı vâcibü't-ta'zîm ve debîrân lâzımü't-tekrîm, ḥazret-i şehzâde-i 'âlem ve 'âlimiyyân ve pâdişâh-zâde-i cihân ve cihâniyyân, ber güzîde-i ḥâḳân, Süleymân-mekân, ve ferzend-i kâmyâb ve kâmrân, dürr-i şadef-i salṭanat ve cihânbanî, dürrî burc-i ḥilâfet ve kâmrânî, maẓhar-ı âyât-ı raḥmet-i Rabbânî, ve mehbiṭ-i envâr-ı füyüzât-ı sübhânî, dıraḥşân-ı dürrî ez deryâ-yı şâhî, dırefşân-ı şem'î

⁷¹¹ “Düstüru'l-İnşâ”da bu ibareden sonra “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁷¹² Bu ibare “Düstüru'l-İnşâ”da “celâdet” şeklinde gelmiştir.

⁷¹³ Bu ibare “Düstüru'l-İnşâ”da “i'ânet” şeklinde kullanılmıştır.

⁷¹⁴ Bu ibare “Düstüru'l-İnşâ”da “tezâyüd” şeklindedir.

⁷¹⁵ İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “olmaya” şeklindedir.

⁷¹⁶ Bu mektup sureti “Düstüru'l-İnşâ” vr.288b'den itibaren başlamakta olup başlığı şöyledir: “Ba'dehü Şâh Ṭâhmâsb'dan Mezbûr Tebbet Ağâ Nâm İlçî İle Şehzâde Sulṭân Selîm Ḥân'a Gelen Nâmeniñ Şüretidir”.

⁷¹⁷ “Düstüru'l-İnşâ”da bu ibare “devre-i” şeklinde getirilmiştir.

ez nūr-ı İlähî⁷¹⁸, taze-nihâl-i çemen-i salţanat ve iķbâl ve şemere-i şecere-i bustân-ı⁷¹⁹ cāh ve celāl, bedr-i münîr-i salţanat-ı rüz-efzün ve neyyir-i müstenîr-i devlet-i ebed- maķrûn⁷²⁰, şehzâde-i ki çerĥ-i pāye-i ò-st, ĥürşîd be-zîr-i sâye-i ò-st, ferĥunde mehî zi burc-i şâhî, hemsâye-i sâye-i İlähî, ez sâye-i ĥaķķ ki ber ser-i ò-st, der sâye-i ò-st düşmen u düst, ger⁷²¹ pāye ber evc-i mâh dâred, ser ber ĥaţţ-ı ĥük-m-i şâh dâred, pâ[di]şâh-ı⁷²² cihân zi baĥt-ı fîrûz, hestend behem çü ‘îd u nevrûz, hestend dū dîde-i zemâne, der ‘âlem merdumî yegâne, ân kî-st setâre-i şeb-i efrûz, îñ şâh-ı cihân setâre-i rüz, çün ò mâhî çonân-ki ĥâhî, ģâli‘ ne-şod ez sıpehr-i şâhî, şehzâde-i mülk ve peyrev-i şâh, küh-est zi sırr-ı mülk âgâh, yâ Rab ki zi şâh-ı heft kişver, bādâ heme kâr-ı ò müyesser. Nesr:

Şâh-zâde-i ki der meydân-ı cihânbanî kaşabu’s-sebaķi ez zümre-i şâhân-ı cihân rebûde, ve ez ĥayl-i selâţîn-i deverân, be-ķadeĥ-i mu‘allâ ve naşîb-i a‘lâ fâyiz geşte şâhib-i devletî ki ķalem-i ‘inâyet-i ezelî, ber menşür-i devlet-i ebedî, tuĥrâ-yı ģarrây, “*tu’tî’l-mülke men teşâ*”⁷²³, be-nâm-ı nâmî ò keşîde. Ve ĥâme-i taķdîr ber levĥ-i tedbîr-i raķam, “*tenze’u’l-mülke men teşâ*”⁷²⁴, be-ism-i düşmenân-ı ò nivîşte. Ĥusrevî ki ebvâb-ı birr ve imtinân, ber kâffe-i cihâniyyân guşâde ve ĥân-ı merdumî ve iĥsân, nezd-i şaĥîr ve kebîr-i ‘âlemiyyân nihâde⁷²⁵.

Bedîn ĥübî zi elţaf-ı İlähî [vr. 31b]

Gülü ne-şikoft der bostân-ı şâhî

Gozînan-ı âfitâb-ı ‘âlem-efrûz

Ber evc-i ma‘delet gerdîd Fîrûz

Ser ân-râ efser ez ĥâk der ò-st

Ki devlet-hâ-yı ‘âlem der ser-i òst

Elâ ey maţla‘-ı ĥürşîd-i şâhî

Elâ ey sâye-i lüţf-i İlähî

Be-sî sālest ki-îñ por-kâr-ı eflāk

Ber-gerdîde kerd⁷²⁶ merkez-i ĥâk

Be-devlet sâye-i lüţf-i İläh-est

Cihân-râ sâye-i lüţfeş penâh-est

Çü baĥt-ı ĥöd civân ve nîk-i tedbîr

Çü nâm-ı ĥîş ĥürşîd-i cihângîr

Şeh-i pākîze re’y-i pāk-i gevher

Dıraĥşân-ı âfitâb-ı heft kişver⁷²⁷

⁷¹⁸ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibarenin ardından düz yazıya “nesr” denilerek dönülmüştür.

⁷¹⁹ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşâ”da “beyt” denilerek devam edilmiştir.

⁷²⁰ “Düstüru’l-İnşâ”da bu ibarenin ardından beyitlere “meşnevî” denilerek başlanmıştır.

⁷²¹ Bu ibare “Düstüru’l-İnşâ”da “ġü” şeklinde kullanılmıştır.

⁷²² Bu ibare “Düstüru’l-İnşâ”da “bâ-şâh-ı” şeklinde getirilmiştir.

⁷²³ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 3/Al-i İmran, 26.

⁷²⁴ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 3/Al-i İmran, 26.ayet. Bu ayette “men teşâ” olarak yazılan kısım yanlış yazılmış olup doğrusu “mimmen teşâ” şeklindedir.

⁷²⁵ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşâ”da beyitlere “meşnevî” denilerek geçilmiştir.

⁷²⁶ Bu ibare “Düstüru’l-İnşâ”da “kejd” şeklinde getirilmiştir.

Zemān-ı tū be-’iṣ ve kāmranī
Çū rüz-i devlet ve şubḥ-i civānī

Hemişe ber murādet bād ‘ālem
Be-ḥaḫḫ-ı seyid-i evlād-ı Ādem⁷²⁸

Şāhib-i tevfiḳī ki be-ḥüküm: “*El-veledü’l-ḥurr yaḫtedī bi-ābāhi’l-ḡurr*”⁷²⁹, der āyīn-i salṭanat ve ma’delet ve⁷³⁰ ḳavānīn-i nişfet ve merḥamet şive-i ābā-i ‘izām, felek-i iḫtişām, rā piş nihād, himmet bülend, ve destūri’l-‘amel, nihmet-i ercümend, sālhte. Daḳīḳa-i ez deḳāyīḳ-i ḫıfz-ı ḳavā’id-i devlet ve zabṭ-ı mu’ākıd-ı memleket, nāmer’ī ne-guzāşte. Ve civān-baḫtī ki: “*küllüküm rā’in ve küllüküm mes’ūlun*” hemvāre himmet-i selāṭīn-i İslām ve ṭarīḳa-i ecdād-ı ‘ālī-maḳām, zevī’l-iḫtirām, ra naşbu’l-‘ayn-ı zamīr-i münīr, fermūde. Şemme-i ez şemāyim, ra’iyyet perveri ve dād gosterī ez dest ne-dāde⁷³¹.

Çū ecdād ve ābā ‘adālet⁷³²

Heme pādişāhān-ı ‘ālī-maḳām

Be-dād ve be-iḫsān be-‘ālem şemer

Heme kāmḳārān bā iḫtirām⁷³³

Çonīn pādişāh-zāde-i kāmyāb

Ḥudāyā der āfāḳ nāmī koneş

Ne-dīde-st çeşm-i cihān-bīn be-ḫāb.

Be-nezd-i şehenşeh kirāmī koneş⁷³⁴.

Refī’-i miḳdārī ki südde-i eyvāneş bālā-yı ‘arşa-i ḫāk-est, ve kongure-i ḳaşr celāleş muḫāzī-yi eflāk est, levḥ-i⁷³⁵ ḫāṭir-ı feyz resāneş, mehbiṭ-i envār ve baḫr-ı ṭab’-ı kevher efşāneş⁷³⁶ maḫzen-i esrār. Zāt-ı ḫoceste şifāteş vaḫidü’l-eyyām ve keff-i güher bāreş sāniyü’l-ḡamām, zamīr-i münīreş şālīşü’n-neyyirīn ve pāye-i ḳaşr-ı refī’eş fevḳa’l-ferḳadeyn⁷³⁷, dıraḫşende māhī zi evc-i kemāl, ki ne-būd zi devri sıpehreş zevāl⁷³⁸, gül ez ravza-i ḫaḫḳ-i ō yek nesīm, meh ez meclis-i ins ō yek nedīm⁷³⁹.

⁷²⁷ Bu beyitten sonra “Düstüru’l-İnşā”da tezimizde bulunmayan üç beyit daha verilmiştir.

⁷²⁸ Bu beyitten sonra “Düstüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek düz yazıya geçilmiştir.

⁷²⁹ Bu hadis-i Şerif’in kaynağına ulaşamadık.

⁷³⁰ ve ve.

⁷³¹ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da beyitlere “meşnevi” denilerek geçilmiştir.

⁷³² “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “püser” ibaresi getirilmiştir.

⁷³³ “Düstüru’l-İnşā”da bu beyitten sonra eserimizde yer verilmeyen dokuz beyit daha bulunmaktadır.

⁷³⁴ “Düstüru’l-İnşā”da bu beyitten sonra düz yazıya geçilirken “neşr” denilmiştir.

⁷³⁵ “levḥ-i”ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da yoktur.

⁷³⁶ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare “feşāneş” şeklinde kullanılmıştır.

⁷³⁷ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra beyitlere “meşnevi” denilerek geçilmiştir.

⁷³⁸ Bu beyit öncesinde “Düstüru’l-İnşā”da dört beyit daha vardır ki bu beyitler eserimizde yoktur.

⁷³⁹ Bu beyitten sonra “Düstüru’l-İnşā”da üç beyit daha yer almıştır ki bu beyitler eserimizde yoktur. Ayrıca bu üç beyitin ardından düz yazıya geçişte “neşr” denilerek geçilmiştir.

Üsvet-i evlād-i e‘āzımü’s-selāṭin, ḥalk-ı aḥlāk-ı efāḥimü’l-ḥavākīn, sırrü’s-sultānu ellezī huve zillü’llāhi fi’l-arzeyn, nevvrehū zavü’z-zuḥā fī’l-işrāki ğurretu beyti’l-ḥilāfeti’l-‘uzmā, dürr-i şadef-i saltanati’l-kübrā. El-bedru’t-tāli’u min maṭla’i’l-‘izzı ve’l-‘alā ve’ş-şemsü’s-sāṭı’u mine’l-ufuḳı’l-a’lā, el-murtekī ‘alā me‘ārici’-sa‘ādeti’l-ebediyyeti, bi-maḥzi’t-tevfīḳāti’r-ribāniyyeti, ve’l-müterakḳı ilā aḳşā medārici’d-devleti’s-sermediyyeti, bi-ḥüsni’t-te’yidāti’s-subḥāniyyeti’l-vāşıki bi-‘avāṭıfı’llāhi’l-Meliki’l-Müste‘ān –ḥallede’llāhu Te‘alā meāşiru iḳbālihi fī zilli vālidıhi’l-a’lā-, be-destyārī mübeşşir-i devlet ve münhı-i sa‘ādet, a’nā resül ve ilcī vācibü’t-ta’zım, emāret-meāb, mu‘temedü’l-ḥavāş ve’l-muḳarrebīn, ‘Alī Aḳā Çavış Bāşı ki be-ittifāḳ-ı emāret-penāh, ḥükümet-destgāh, muḳarrebü’l-ḥazreti’l-‘aliyyeti’l-ḥāḳāniyyeti, kemālen li’l-emāreti ve’l- iḳbāl Ḥusrev Paşa Beglerbegi ve ān ve devlet-meāb ‘umdetü’l-ḥavāş ve ḥuddām Sinān Aḳā çāşnigir ki [vr. 32a] ez dīvān-ı a’lā ḥazret-i pādişāh-ı ‘ālem-penāh, Ferīdün-iştibāh, sultānu’l-ġuzāt ve’l-mücāhidīn ḳahramānū’l-mā’ ve’t-tin, el-‘aṭūfu ‘alā’l-berāyā, bi-lütḫi’ş-şāmil ve’r-ra’ūfu ‘alā’r-re‘āyā bi-ġayzihi’l-kāmil, bāsıṭü ecniḫati’l-emn ve’l-emān, ‘alā şahāyifi⁷⁴⁰ ma‘ārifi⁷⁴¹ ehli’z-zemān, sultānū’l-berreyn ve ḥāḳānū’l-baḫreyn, mālİKü’l-maşriḳeyn ve’l-maġribeyn, şāni Zı’l-ḳarneyn, semmiyyü nebiyyü’s-şāḳaleyn ve ḥādımü’l-Ḥaremeyni’ş-Şerīfeyn, -Allāhümme kemā ce‘alte bābehü merci‘an li’s-selāṭini fi’l-eyyām ve melce’en li’l-ḥavākini beyne’l-enām, fe-ḥullide mülkehü ve sultānehü ve efzi ‘alā’l-‘ālemīn ‘adlehü ve iḫsānehü, ḥāmilü menşuru cāh ve celāl ve nāḳilü nāme-i devlet ve iḳbāl bündend.

Der vaḳtı ki be-meyāmin-i inzār-ı su‘ūd maḳrūn būd. Be bihterīn şüreti niḳāb-i ḫicāb ez çehre-i maḳşūd geşüde. Be-mütāla‘a-i in ḫayr-ḫāh, şādıḳü’l-velā ve muḫibbu şābitü’l-‘ahd ve’l-vefā⁷⁴², ān-ki ber şafḫa-i cān ve dileş ez ‘ahd-i ezeli felek-i nuḳḳāş-ı ḳazā naḳş-ı velā-yı tū nivişt ve ān-ki der fiṭrat-ı āb ve gül-i ō dest-i ḳader rüz-i evvel be-hevā-yı tū ve mihr-i tū sirişt⁷⁴³ āmed, ez burc-i sa‘ādet “rüşen-i morg-i nāmver”⁷⁴⁴ beste ber bāl-i ḥümāyūn nāme-i fetḫ ve zafer, hem neşāt-ı ḳalb-i

⁷⁴⁰ “şahāyif-i” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da yoktur.

⁷⁴¹ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “mefārik” şeklinde kullanılmıştır.

⁷⁴² Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “ḳıṭ‘a” denilerek dörtlüğe geçilmiştir.

⁷⁴³ Bu ibare “Düstüru’l-İnşā”da “şirişt” şeklindedir. Ayrıca bu mısradan sonra yine “Düstüru’l-İnşā”da “ḳıṭ‘a” denilerek bir dörtlük verilmiştir.

⁷⁴⁴ Tırnak içindeki ibare “Düstüru’l-İnşā”da şöyledir: “düş serg-i nāme per”.

erbâb kûlûbeş ber cenâh, hem ferâğ-ı bâl-i halk-i ‘âlemeş ber bâl u per⁷⁴⁵ ve muqaddem-i şerîfeş mazhar-ı sürûr u şâdmânî ve mevrîd-i münîfeş maṭla‘-i huşûl-i âmâl ve emânî geşt. Ez hûbûb-ı nesâyim ân gülzâr-ı ihlâş râ hazretî tâze ve hadîka-i ihtîşâş râ nedretî bî-endâze rûy nemûd. Ve ez fehvâ-yı ân kitâb-ı kerîm, esâs-ı muḥabbet-i kadîmî, mûmehhed ve bünyân-ı ‘ukûd ve meveddet-i şamîmî, müşeyyed geşt.

El-ḥaḫḫ kitâbî bûd ki ez gâyet ‘atûfet ve mihr-bânî ân-râ eger ber çeşm mâlend revâst ve ez nihâyet-i muḥabbet cânî⁷⁴⁶ ve ülfet-i rûhânî, eger ber ser nehend sezâ. Ğurre-i beyâzeş çûn dürr-i şâhvâr-ı dirahşân ve şu‘â‘-ı elfâzeş çûn dürrî burc-i felek-i raḫşân, sevâdeş neverdîde-i hîred-i ḥorde bîn ve medâdeş kurretü’l-‘ayn bâşire-i hûru’l-‘ayn, her noḫta-i ez nûk-i hâme-i münşiyân, ‘utârid-nişâneş çekîde ḥâl-est ber çehre-i feşâhat-ı dehr. Harfî ki ez kalem-i debîrân refî‘-i miqdâreş ber şafḥa-i kâğıd resîde, naḫş ve nigâr-est ber sâ‘id-i belâgat⁷⁴⁷ sırr-ı ma‘âniyeş bed-ânsân daḫîk kes⁷⁴⁸ netuvân yâft. Be-fîkr-i ‘amîḫ lafz-ı⁷⁴⁹ hûş ve ma‘nâ-yı zâhir derd-i âb-ı hayât-est, cevâhir-i derd ez hiss ve ḥâşâk çû pâk-est âb mî-neşved⁷⁵⁰, ber derd-i cevher-i ḥicâb⁷⁵¹ ez muṭâvî ‘ibârât-i rûh-perver ve feḥâvî-yi kelimât-ı feyz gosteriş-i nesâyim-i elṭâf-ı şâhî ve şemâyim-i aṭâf-ı nâ-mütenâhî, be-meşâm-ı cân ve revân resîd. Ve gönçe-i âmâl ve emânî be-fevehât⁷⁵² dehr-i kem nefehât şikoft. Muqaddem-i şerîf ḥâmilân-ı kitâb-ı münîf râ be-merâsim-i ta‘zîm ve mevrîd-i laṭîf-i ân ḫitâb⁷⁵³ maḫrûn sâht. Der ezâ-i ân vezâyif selâm ve şenâ ve revâtib-i du‘â-i bî-riyâ, ki ‘alâmet-i icâbetes⁷⁵⁴ me‘âyin ve imâret-i isticâbetes ber şahâyif-i şuhûr ve a‘vâm-ı muḫarrer ve mu‘ayyen mideḫâtî ki [vr. 32b] revâyih-i kemâl-i muḥabbet ez şemâyim muṭâla‘â-i ân fâyiḫ ve nefâyis-i şafâ-

⁷⁴⁵ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşâ”da düz yazıya “neşr” denilerek geçiş yapılmıştır.

⁷⁴⁶ İbare, “Düstüru’l-İnşâ”da “câvidânî” şeklinde geçmektedir.

⁷⁴⁷ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşâ”da beyitlere “meşnevî” denilerek geçilmiştir.

⁷⁴⁸ İbare “Düstüru’l-İnşâ”da “keş” şeklinde kullanılmıştır.

⁷⁴⁹ “Düstüru’l-İnşâ”da “lafz” yerine “ḫaṭṭ” ibaresi kullanılmıştır.

⁷⁵⁰ “Düstüru’l-İnşâ”da ibare “şevved” şeklinde yer almıştır.

⁷⁵¹ Bu beyitten sonra “Düstüru’l-İnşâ”da düz yazıya “neşr” denilerek geçilmiştir.

⁷⁵² Yazmamızda yırtık olup olmayan bu kısım “Düstüru’l-İnşâ”da şu şekilde yer almaktadır: “in-ne fî eyyâmî”.

⁷⁵³ Yırtılmadan dolayı boş kalan bu kısım “Düstüru’l-İnşâ”da şöyle ifade edilmiştir: “şerîf belevâzim-i tekrîm”.

⁷⁵⁴ Yırtılmadan dolayı boş kalan bu kısım “Düstüru’l-İnşâ”da şöyle ifade edilmiştir: “ber-şafâyih-i eyyâm müşâhid ve”.

i⁷⁵⁵ hulūş-ı ‘akīdet der muṭāvī müşāhede-eş⁷⁵⁶ lāyih bāşed. Teslīmātī ki envār-ı ān mücellā merāyā-yı ervāh-ı rūḫāniyyān ve āşār-ı leme‘āneş⁷⁵⁷ münevver, zedāyā-yı ḳulüb-i kerrūbiyyān bāşed, be-müstekarr-ı saltanat ve maḳarr-ı cāh ve ḫaşmet, ān ḫazret hemrāh-ı⁷⁵⁸ musri‘-i şumāl ve şabā ve irsāl ve ihdā dāşt. Ve esrār-ı hikmet: “*fē-mehav-nā āyete’l-leyli ve ce‘al-nā āyete’n-nehār*”⁷⁵⁹ ki ez hātif-i fażl-ı nā-mütenāhī İlāhī şenīde būd, be-gūş-i hūş evliyā-i devlet-şāhī resānīd.

Ḥaḳḳā ki hemvāre devā‘ī-yi himmet ve ‘avālī-yi nihmet īn muḫliş-i ḫayr-ḫāh ber irtikā-i medāric-i cāh ve celāl ve i‘tilā-i merātib-i ḫaşmet ve iclāl, ān şehzāde-i ḫoceste māl-i ma‘tūf ve maşrūf-est. Ve ez āncā ki yumn-i ihlāş īn muḫibb niyāzmend ve be-ḫubb-i ercūmend-i⁷⁶⁰ ān ferzend-i sa‘ādetmend est, muntazir ve müteraşşid est ki meyāmin-i⁷⁶¹ tevfiḳāt-ı sübhānī ve ḫüsn-i te‘yīdāt-ı şamdānī der küll-i aḫvāl ḫāfız-ı ḫāl ve muḫaşşıl-ı⁷⁶² ān şehzāde-i şāhib-i iḳbāl bāşed. Ve çün īn eḫabb-ı muḫibbān be-muvāfaḳat-ı ‘ināyet-i İlāhī ve murāfaḳat-ı şefḳat-ı şāhensāhī, zill-i İlāhī ez şamīm-i ḳalb u cān, düst ve hevā-ḫāh-ı ān şehzāde-i ‘ālī-şān ve pādişeh-zāde-i⁷⁶³ refī‘-i mekān-est, ricā-i vāşıḳ ve emel-i şādıḳ ki be-meyāmin-i berekāt-ı īn muvāfaḳat ve füyüzāt-ı īn murāfaḳāt. Netāyic-i şalāh-ı ‘ālem ve ‘ālemiyyān ve āşār-ı emn u emān, ki bi-ḫamdi’llāhi Te‘ālā rüz-i eفزūn-est, ber vechī ber şafāḫāt-ı cihān pāyidār māned ki tā inḳırāzū’z-zemān ve mūntehā-yı deverān, ez āfet-i zevāl ve noḳşān maşūn ve me‘mūn bāşed, inşā’e’llāhu Te‘ālā.

Mücmelen ḫikāyet-i ihlāş ve ta‘alluḳ-ı ḫātir ve teveccüh-i ḫevāss-ı bāṭın ve zāhir īn muḫliş be-ān şehzāde-i kāmḳār ve ān ferzend-i nāmdār çün ber kitābe-i felek-i devvār ve saḫāyif-i rüzgār tā inḳırāz-ı edvār müşebbet ve merḳūm est. Ez ḡāyet zuhūr-ı ihtiyāc be-iḫhār nedāred. Ümīd-i be-‘ināyet-i bī-ḡāyet-i Rabbānī ve feyz-i fażl-ı Sübhānī, ‘azze şānühū ve te‘ālā kibriyāihī, çonān-est ki ṭab‘-ı⁷⁶⁴ binā-i ustuvār-ı vefā ve vifāḳ ve vaż‘-ı esās-ı nāmdār⁷⁶⁵ ittiḫād ve ittifāḳ ki çün mebānī

⁷⁵⁵ “şafā-i” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da yeralmamaktadır.

⁷⁵⁶ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “müşāhedeteş” şeklinde kullanılmıştır.

⁷⁵⁷ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “lümü‘āteş” şeklinde getirilmiştir.

⁷⁵⁸ Memrāh.

⁷⁵⁹ Bkz., Kur’an-ı Kerim, 17/İsra Suresi, 12

⁷⁶⁰ “ercūmend-i” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da bulunmamaktadır.

⁷⁶¹ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibarenin yerine “fayz” ibaresi getirilmiştir.

⁷⁶² İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “muḫaşşın” şeklinde getirilmiştir.

⁷⁶³ Pādiḫāşehzāde.

⁷⁶⁴ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibare yerine “ṭarc-i” ibaresi getirilmiştir.

⁷⁶⁵ İbare, “Düstüru’l-İnşā”da “pāyidār” şeklinde kullanılmıştır.

“*seb’an şidāden*”⁷⁶⁶ istiḥkām yāfte, ez āfet-i ‘aynu’l-kemāl maşūn ve maḥrūs bāşed. Ve netāyic-i ān be-rūzgār-ı ferḥunde āşār-ı aḥlāf-ı nāmdār ve aḥfād-ı ‘ālī-tebār, ĩn dū ḥānuvāde-i refī‘-miḳdār resīde, āşār-ı ḥüsn-i sulūk-i ĩşān, be-ism-i kār-nāme-i erbāb-ı dīn ve devlet der cemī‘-i edvār ve düstüru’l-‘amel, aşḥāb-ı mülk ve millet der heme a‘sār gerded.

Ba‘de ihdā-i maḥmedet ve du‘ā ve eblāğ-ı taḥiyyet ve şenā, meşḥūd-ı zāmīr-i münīr mihr-i tenvīr mī-gerdāned ki be-mücib-i ḥüküm ve fermān-ı a‘lā ḥāzret-i pādīşāh, Cem-cāh setāre-sipāh ve emr ve işāret-i ān ḥāzret-i pādīşāh-zāde-i kām-kār ve ḥürşid-i iştiḥār be-muḳtezā-yı ‘ahd ve sügend-i hōd-i Sultān Bāyezīd bā çahār püser⁷⁶⁷ eyālet ve ḥükümet-penāh, ‘umdetü’l-ḥükkāmi’l-kirām, niżāmen li’l-eyāleti ve’l-iḳbāl Ḥusrev Pāşā ve mu‘temedü’s-selāṭīn Sinān⁷⁶⁸ Çāşnigīr, sa‘ādet nişāb, iftiḥārü’l-e‘āzım ve’l-a‘yān, ‘Alī Akā Çāvīş Bāşī ve devlet-meāb⁷⁶⁹ [vr. 33a] Fīrüz Aḳā teslīm nemūd. Ve bi-hamdi’llāh ve’l-minnet ki ḥilāfī der ‘ahd u sügend vākı‘ ne-şod. Ve ān-çe ez ‘umdetü’l-e‘āzım ve’l-a‘yān, Tūrāḳ Aḳā ve merḥūmī Allah-viren Aḳā ve i‘timādī Beşāret Bīg bedān ḥāzret-i ferzend-i sa‘ādet-mend-i kām-kār i‘lām ne-müde, be-cāy āvered. Ve mücib-i işāret: el-kerīmü izā ‘ahede vefā ki der kitāb-ı kehribār, dürer-nişār, merḳūm-i ḥoçeste-raḳam fermüde būdend, be-va‘de-i ki kerde būd vefā nemūd. Ve şıdḳ-ı ĩn beyt ki her nevbet ĩn muḥıbb “der ṭayy-i kitābāt”⁷⁷⁰ mī-nivişt ki⁷⁷¹, ‘ömr eger bāḳī būd zīn bihtereş dānī henüz, bedān ḥāzret-i ferzend-i e‘azz-ı ‘ālī-tebār, zāhir sāḫt.

Şāniyen ber zāmīr-i enver ve ḥāṭır-ı feyz goster, maḥfī ve mestūr ne-māned ki peyveste ez ḥıdmet-i ḥāzret-i pādīşāh Süleymān-cāh ‘ālem-penāh ve ān ferzend-i e‘azz ḥürşid-iştiḥār, nevāzeş nāmeḥā müştemil ber envā‘-ı şefḳat-hā ve merḥamet-hā ve ‘ināyet-hā bedīn ḥayr-ḥāh, mī-resed. Ve hemvāre-i ferāmīn⁷⁷² ve aḥkām lāzımü’l-ittibā‘ bā-hem⁷⁷³ pāşāyān-ı ‘ızām, serḥadd-i ez rü-yi muḥliş nevāzī şeref-i şudūr yāfte. Ve mī-bāyed ki her kes ez mülāzımān ve re‘āyā ve tevābi‘-i ĩn muḥıbb firār

⁷⁶⁶ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 78/Nebe’ Suresi, 12

⁷⁶⁷ Yırtılmadan dolayı boş kalan bu kısım “Düstüru’l-İnşā”da şöyle ifade edilmiştir: “der ḥuzūr-ı”.

⁷⁶⁸ Yırtılmadan dolayı boş kalan bu kısım “Düstüru’l-İnşā”da şöyle geçmektedir: “Bīg”

⁷⁶⁹ Yırtılmadan dolayı boş kalan bu kısım “Düstüru’l-İnşā”da şöyle ifade edilmiştir: “zübdetü’l-iḳtirān”

⁷⁷⁰ Tırnak içindeki ibare “Düstüru’l-İnşā”da şöyledir: “der kitāb”.

⁷⁷¹ “Düstüru’l-İnşā”da “ki” ibaresinden sonra “ayn harfī” konulmuştur.

⁷⁷² Bu ibare, “Düstüru’l-İnşā”da “ferāmīn”şeklinde kullanılmıştır.

⁷⁷³ Bu ibare, “Düstüru’l-İnşā”da “be-ismi”şeklinde kullanılmıştır.

nemüde, bedân taraf revend îşân-râ girifte bedîn şavb firistend. Ve cem'î ki be-ţavâf ve ziyâret be-memâlik-i maħrûse-i bendegân-ı⁷⁷⁴ pâdişâh-ı 'âlem-penâh mî-revend, hîç âferîde terâhum-i îşân negerded. Ammâ ân cemâ'at⁷⁷⁵ muĥâlefet-i fermân-ı lâzımü'l-iz'ân ĥazret-i pâdişâh, 'âlem-penâh nemüde, ba'zı umûr ki münâfî ĥük-m-i cihân-meţâ' est, ber zühür mî-resânend.

Ez cümle derîn evĥât cem'î ez züvvâr ve tüccâr be-kaşd-ı taṣvâf-ı Ĥaremeyn-i Şerîfeyn –zâde-humâ'llâhu Te'âlâ ta'zîmen ve teşrîfen⁷⁷⁶ ve tekrimen- ve ba'zı beniyet⁷⁷⁷ ziyâret-i 'atebât-ı 'âliyyât sidre-i ĥareket-i⁷⁷⁸ cennet-simât 'alâ sâkîn-hâ şerâyifi'ş-şelavât ve kesb-i ma'îşet be-'İrâķ-ı Arab mî-refte-end. Çün be-ilkâ-i Mîr 'Ömer Veled-şâh Mansûr Deriye⁷⁷⁹ resîde end, o îşân-râ tevķîf nemüde ki ba'de ez taleb-i ruĥşat ez eyâlet-penâh Behrâm Paşa vâlî-i Bağdâd şumâ râ icâzet ĥâhem dâd ki müteveccih-i ân şavb şevâb kerdend⁷⁸⁰. Ve ba'de ez çend rûz izĥâr nemüde, Ķurd Çavîş ez cânib-i Paşa-i mezkûr âmede ve niviste. Paşa-i mezbûr sâĥte ki fermân-ı każâ ceryân-ı a'lî-ĥazret-i pâdişâh-ı Süleymân-mekân ve emr-i ân ĥazret-i şehzâde-i 'âlemiyyân, şeref-i şudûr yâfte ki diġer aşlâ hîç âferîde ez cânib-i Acem be-'İrâķ-ı 'Arab⁷⁸¹ tereddüd ne-nümâyed.

Binâberîn ân cemâ'at kaşd-ı mürâca'at mî-konend ve Mîr 'Ömer-i mezkûr be behâne-i ân-ki şumâ râ ber ĥadd⁷⁸² mî-resânim, çend menzil hemrâh mî-âyed ve ba'de ezân tevaĥķuf nemüde. Çün ĥâfile ez-u cudâ mî-şevêd, çend kes ez merdum-ı ĥöd ez 'akab-i ân merdum⁷⁸³ der ĥudûd-i Mâhî Deşt⁷⁸⁴ mî-firistend ve îşân-râ ġâret ve târâc mî-konend, ve ân-çe dâşte end temâmî ez îşân girifte, heme râ 'uryân ve cem'î râ mecrûĥ mî-sâzend ve se-çahâr nefer râ be-ķatl mî-resâned⁷⁸⁵. Ve

⁷⁷⁴ “bendegân” ibaresi “Düstüru'l-İnşâ”da bulunmamaktadır.

⁷⁷⁵ “Düstüru'l-İnşâ”da bu ibareden sonra “ki” ibaresi bulunmamaktadır.

⁷⁷⁶ “teşrîfen” ibaresi “Düstüru'l-İnşâ”da yeralmamaktadır.

⁷⁷⁷ İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “ve ba'zı niyyet” şeklinde getirilmiştir.

⁷⁷⁸ “sidre-i ĥareket-i” ibaresi “Düstüru'l-İnşâ”da bulunmamaktadır.

⁷⁷⁹ Bu ibare, “Düstüru'l-İnşâ”da “der ne” şeklinde gelmiştir.

⁷⁸⁰ İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “kerdide” şeklinde kullanılmıştır.

⁷⁸¹ “Arab” ibaresi “Düstüru'l-İnşâ”da bulunmamaktadır.

⁷⁸² İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “be-serĥadd-i” şeklinde gelmiştir.

⁷⁸³ İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “merdumân” şeklinde getirilmiştir.

⁷⁸⁴ Irak taraflarında bir kal'a ve bir belde olduğu kaydedilmektedir. Bkz. Yâkût el-Hamevî, “*Mu'cemü'l-Büldân*”, Dâru Sâder, Beyrut 1957, C. IV, s., 50.

⁷⁸⁵ İbare, “Düstüru'l-İnşâ”da “resânend” şeklinde kullanılmıştır.

baḳıyyetü's-seyf⁷⁸⁶ ʔavāf ve devlet-i ziyāret-i [vr. 33b] davḫa-i ma'ıyyet maḫrūm ve nā-ūmīd mu'āvedet mī-nümāyend.

Ve ba'de ezīn ʔaḫıyye-i Pīr-i Üveys ve Zāhid ve ʔendī ez Ümerā-i Ekrād be-rā düst ki ʔabl ez şulḫ-i⁷⁸⁷ liḡāyet mül'azım-ı ĩn ḫayr-ḫāh būdend ve her kudām ez ĩşān meblaḡ-i⁷⁸⁸ sī tumān ve ʔehel tumān heme sāle muvācib mī-giriftend ve derīn eyyām der ḫavālī-yi ʔaşaba-i ʔasūc menzil dāştend ki ḫāzret-i pādīşāh-ı İslām, be-sa'ādet ve iḳbāl der ʔemen-i āncā nüzül-i iclāl fermūde, müşāhede-i ān mevzu' fermūde end. Derīn velā müvāzī düvīst nefer ez mülāzimān İnel⁷⁸⁹ Bīḡ Kürd, ez rāh-ı Selmās⁷⁹⁰ be-ʔaşaba-i mezbūre āmede. ĩşān-rā bā ḫāne kūç kūçānīde⁷⁹¹, be-meyān-i⁷⁹² ḫōd borde end. ʔün ĩn muḫıbb be-merdum-i ḫōd sipāriş nemūde būd ki eger aḫyānen ezān cānib kesī āyed ve temāmī ulkā ve meḫāl be-tül şumā-ra ḡāret koned, ve re'āyā esīr numāyed, şumā be-ḫiç vech mute'arrız-ı ĩşān meşevīd ki re'āyā-i ān maḫāl ḫōd be-dergāh-ı 'ālem-penāh, ḫāzret-i pādīşāh, 'ālī-cāh refte dād, ḫāhī numāyend. Ān cemā'at aşlā derīn bāb mużāyıḫa ne-nemūde, ez 'aḫab-i Ekrād mezkūr ne-refte end ve ezān endişe nemūde end ki me-bādā emrī ki münāfī 'ahd-ı peymān bāşed, bī-ihtiyār rüy nümāyed.

Ġaraż ki pāşāyān ve ümerā ĩn şaded⁷⁹³ ve bā-vücūd-i merḫamet ve 'ināyet-i ḫāḳānī, Süleymān-mekānī ve teveccūh-i ḫimāyet-i ān ferzend-i e'azz gerdūn-iḳtidār ki nisbet bā ĩn muḫliş be-ḫuhūr mī-peyvend, dār-ı ḡāżab ve siyāset-i pādīşāhāne endişe ne-nemūde, bedīn umūr cürā'et mī-nümāyend tā bedān ferzend-i e'azz mihr-i sıpehr-i ḫaşmet ve baḫtiyārī vāzıh bāşed⁷⁹⁴. Tevaḳḳu'-ı ezān ḫāzret-i ferzend-i e'azz dürr-i durc-i şehriyārī ān-ki ʔün ĩn muḫliş ĩn ma'nā der kitāb nüvişte maşḫūb-ı emāret-meāb Ḥamza Bīḡ –Tāliş be-dergāh-ı 'ālem-penāh, ḫāzret-i pādīşāh-ı zillü'llāh- firistāde, ān ḫāzret-i ferzend-i e'azz-ı nāmdār nīz teveccūh ve iltifāt-ı temām derīn mādde fermūde, ez ḫidmet-i a'lā ḫāzret-i pādīşāh settāre-i sipāh istid'ā

⁷⁸⁶ “Düstüru'l-İnşā”da bu ibarenin çoḡulu olan “süyüf” ibaresi kullanılmıştır.

⁷⁸⁷ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “ḳable'ş-şulḫ” şeklinde getirilmiştir.

⁷⁸⁸ “Düstüru'l-İnşā”da “meblaḡ-i” ibaresi bulunmamaktadır.

⁷⁸⁹ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “Anīl” şeklinde gelmiştir.

⁷⁹⁰ Azerbaycan'da Urmiye ile Tebriz arasında yer alan meşhur bir şehirdir. Urmiye ile arasında iki; Tebriz ile üç günlük mesafe vardır. Şimdi büyük bir harabe halindedir. Buraya, Selmās Musa İbn-i 'İmrān b. Mūsā b. Hilāl Ebū 'İmrān'a nisbetle Selmās adının verildiḡi rivayet edilmektedir. Bkz. Yākūt el-Hamevī, a.g.e., C. III, s., 238-239.

⁷⁹¹ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “kūḫ ʔānīde” şeklinde getirilmiştir.

⁷⁹² İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “be-meyāmin-i” şeklinde gelmiştir.

⁷⁹³ “Düstüru'l-İnşā”da ibare, “ḫudūd” şeklinde kullanılmıştır.

⁷⁹⁴ İbare, “Düstüru'l-İnşā”da “şūd” şeklinde getirilmiştir.

fermāyend. Ezīn ḳabīl merdum rā be-nev'ī siyāset fermāyend ki mucīb-i ümīd-vārī-hā īn muḳliṣ ṣeved ve ḥükkām-ı serḫad-hā 'ibret girifte, diġer muḫālefet fermān-ı ḫāzret-i⁷⁹⁵ pādiṣāh-ı İslām ne-tuvānend nemūd.

Diġer berā-yı enver-i ān-ḫāzret-i ferzend-i e'azz-i ḫürṣīd-menzilet maḫfī ne-māned ki her kes ez müfsidān serḫad-hā ki derīn est der bāb ne-dāden-i Sulṫān Bāyezīd ve evlād⁷⁹⁶ be-ḫidmet-i a'lā ḫāzret-i pādiṣāh-ı 'ālem-penāh ve ān ḫāzret-i ferzend-i e'azz sıpehr-mertebet hikāyet-hā-yı kizb ve durūġ be-'arż mī-resānidend, ġarāz-ı īṣān ān būd ki der meyāne fitne ve fesād vāḳi' ṣod, ṣulḫ ve dōstī ber-ṫaraf ṣeved. Her ġāḫ fitne ve fesād mī-ṣod, dāden-i Sulṫān Bāyezīd ve ferzendān ṣüret ne-mī-yāft. Ve müdde'ā-yı īṣān ki devlet-ḫāhī ve beḳā-yı Sulṫān Bāyezīd ve evlād būd be-ḫuṣūl mī-peyvest tā īn mertebe derīn mādde ġuluvv dāṣtend ki be-merdum īn muḳliṣ nīz sipāriṣ kerdend ki zīnhār Sulṫān Bāyezīd ve ferzendān ez dest me-dehīd⁷⁹⁷ ki hemīn ki īṣān rā mī-dehīd, ḫāzret-i pādiṣāh-ı 'ālem-penāh ber [vr. 34a] ser-i ṣumā sefer mī-fermāyend. Yaḳīn est ki her kes beḳā-yı ō ve ferzendān-ı ō mī-hāst, ḫulel der devlet-i a'lā ḫāzret-i pādiṣāh-ı İslām mī-ṫalebīd. Ve ez cümle nemek-i baḫr-ı emān ve münāfiḳān būd.

İltimās-ı ezān ferzend-i e'azz-i civān-baḫt-ı kāmḳār, ān-ki ez rū-yı ihtimām-ı temām ez ḫidmet-i a'lā ḫāzret-i pādiṣāh-ı Süleymān-ṣān istid'ā fermāyend ki ġaḫab-ı pādiṣāhāne müteveccih-i ān cemā'at-ı kezzāb-ı rū-siyāh fermūde. Be-nev'ī īṣān-rā siyāset fermāyend ki diġer müfsidān-rā tā ḳıyām-ı ḳıyāmet mecāl-i durūġ ve kizb ne-mānd⁷⁹⁸.

Ḫāyini ṣātmā ki berḫōrdār ola

Gelur paṣaya berdār ola⁷⁹⁹

Ve be-ṫariḳī ki ān-ḫāzret-i pādiṣāh-zāde-i 'ālī-miḳdār ez dāden-i Sulṫān Bāyezīd ve evlād ezīn muḳliṣ rāzī ṣodend, derīn mādde īn muḫibb ez-ān ḫāzret-i ferzend-i 'ālī-miḳdār-ı eḳ'āfān rāzī ve ḫōrsend-dār mī-ṣeved. Ve çün ān ḫāzret-i

⁷⁹⁵ “Ḫāzret” ibaresi “Dsütüru'l-İnṣā”da yoktur.

⁷⁹⁶ İbare, “Düstüru'l-İnṣā”da “evlādeṣ” şeklinde kullanılmıştır.

⁷⁹⁷ mi-dehīd

⁷⁹⁸ Bu ibareden sonra “Düstüru'l-İnṣā”da “Türki” denilmiştir.

⁷⁹⁹ Yazma eserimizde “Türki” denilerek verilen atasözünde her iki mısradaki yer alan “ola” ibaresi “Düstüru'l-İnṣā”da “olur” şeklinde kullanılmıştır.

sıpehr-iktidār, felek-i demmār⁸⁰⁰, der nāme-i şerīf-i hūd taşrīh fermūde būdend ki ba‘de ez dāden-i Sulţān Bāyezīd ve evlād her müdde‘ī ve irāde ve mühimm ki ĩn muhliş dāşte bāşed, encām hāhed yāft, mutevaqqı‘ ezān hāzret-i ferzend-i nāmdār ‘ālī-menzilet mī-bāşed ki ba‘de ezĩn her müdde‘ā ve mühemmī ki ĩn muhliş dāşte bāşed ve her istid‘ā ve iltimās ki ez hāzret-i pādīşāh-ı ‘ālem-penāh hāhed kerd, ān hāzret-i şehzāde-i civān-baht vesīle ve bā‘is ve bānī-yi⁸⁰¹ huşul-i müdde‘ā ve mültemis ĩn muhibb der hıdmet-i a‘lā hāzret-i pādīşāh-ı Süleymān-şān⁸⁰² şevend ve bedān hāzret-i a‘lā ‘arz fermūde. Be-huşul-i mavşul⁸⁰³ fermāyend⁸⁰⁴ ne-şevend, kār-ı ‘ālemī be-nizām, ger ne pā-yi tū der meyan bāşed.

Hāşıl-i kelām ān-ki ĩn muhibb ān-hāzret-i ferzend-i kāmkar, zībende-i tāc ü taht rā vāsıta-i mühimmāt ve müdde‘āt-ı hūd der hıdmet-i⁸⁰⁵ a‘lā hāzret-i pādīşāh-ı İslām mī-dāned. Ve sāmān ve encām-ı ān be-hüsn-i ihtimām⁸⁰⁶ teveccüh-i mā-lā- kelām-ı ān-hāzret-i ferzend-i şāyeste-i evreng-i şāhī mī-güzāred. Ve ĩn muhibb be- haţt-ı hūd yek kāğıd nivışte, teslīm-i devlet-meāb sa‘adet-nişābī i‘timādī Kemālū’d- dĩn Tebbet Ağā nemūde ki be-nazar-ı eşref resāned. Tevaqqı‘-ı ān-ki müdde‘ıyyāt-ı muhibb rā be-‘arz-ı a‘lā hāzret-i pādīşāh Cem-cāh, zillü’llāh resānide, derhāst-ı huşul-i ān fermāyend. Ve suhanī çend zebānī ki be-müşārün ileyh sıfāriş nemūde, be- ‘arz-ı ān hāzret-i ferzend-i kāmkar mī-resāned. Der ān bāb nız teveccüh ve ihtimām mebzul hāhend fermūd.

Çün maqşūd münhaşır der ‘arz-ı muhabbet ve velā ve izhār-ı ĩn müdde‘ā būd, ziyāde der her bāb inbisāt ne-nemūd. Hemvāre-i serāperde-i salţanat be-evtād-ı hulūd merbūţ bād⁸⁰⁷, düşmenet rā hemçü sıh-ı hayme mī-hāhem müdām, ser be-seng ve ten be-hāk ve rīsmān, der gerdeneş⁸⁰⁸. Be-haqq-ı seyyidü’l-enbiyā-i ve’l-mürselĩn Muhammed ve ālihi’l-ma-şümĩn şalavātu’llāhi ‘aleyhim ecma‘ĩn.

⁸⁰⁰ İbare “Düstüeu’l-İnşā”da “medār” şeklinde getirilmiştir.

⁸⁰¹ “bānī-yi” ibaresi “Düstüru’l-İnşā”da yoktur.

⁸⁰² İbare “Düstüru’l-İnşā”da “Süleymān-nişān” şeklinde getirilmiştir.

⁸⁰³ “Düstüru’l-İnşā”da bu ibareden sonra “mī” denilmiştir.

⁸⁰⁴ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “nazm” denilerek beyite geçilmiştir.

⁸⁰⁵ zādmet

⁸⁰⁶ Bu ibarenin ardından “Düstüru’l-İnşā”da “ve” bağlacı kullanılmıştır.

⁸⁰⁷ Bu ibareden sonra “Düstüru’l-İnşā”da “beyt” denilmiştir.

⁸⁰⁸ Beyitten sonra “Dsütüru’l-İnşā”da “neşr” denilerek mektup sureti düz yazıyla bitirilmiştir.

17.

**Sulṭān Selīm'in Şāh Ṭahmasb'a Gönderdüğü Nāmedür, Tebbet Ağā Nām
İlçisiyle Gelen Nāmesine Cevābdur [vr. 34b]**

'Ālī-cenāb, me'ālī-nişāb, übüvvet-meāb, fütüvvet-āyāb, salṭanat-ķıbāb, siyādet-intisāb, sa'ādet-iktisāb, ḥāzret-i kām-baḥş ve kāmīyāb -lā-zāle cemālū me'mūli eḥibbāniḥī manzūren fī mir'āti'l-ḥuşūl ve 'arūşu mes'ūli eviddāiḥī meşhūdeten 'ālā mineşşati'l-ķabūl, ilā yevmi'l-ḥaşr ve'l-ḥesāb-. Tā ki ṭalāyi'-i ṭavāli'-i şemsiyyetü'l-levāmi', ğurre-i şabāḥ-ile inzār ve ebşār-ı kevn u mekān rūşen ve münevver ve levāyiḥ-i revāyiḥ-i miskiyyetü'l-fevāyiḥ ṭurre-i revāḥ-ile fesīḥat sāḥte⁸⁰⁹ cihān ve meşām-ı cihāniyyān, mu'anber ve mu'aṭṭar.

Evvelā ve her dem ki ruḥsār-ı tābdār-ı nehār niķāb-ı 'anber-bār şeb-i tārde mestür iken cilve-i cemāl bā-kemāl-i āfitāb-ı iķbālle ḥılāl-i sevād-ı zülūf-i deycvrden 'arız-ı dil-fürüz rüz-ı peyrüz zuhūr ve ber-u zāyide iṭnāb serā-perde-i 'izz u iķbāl ve ķimme-i rāyet-i mecd u iclāl ḥāzret-i 'ālī-menzilet, me'ālī-menķabet, felek-rütbet, keyvān-ref'at, Bircīs-ṭal'at, Behrām-şavlet, Hürşīd-izā'et, nāḥīd-'aşret, 'uṭārid-fiṭnet, ķamer-enāret, fīrüz-baḥt, kisrā-taḥt, Cemşīd-şān Ferīdün-nişān, şāh-ı Skender-reveş ve Dārā-nişān, āyine-i rū-yi Skender-veşān, be-eşref-i māḥ ser-efrāḥte, cāḥ-ı şeref ber ser-meh tāfte.

Der ğüher ez tā cevri ser bülend,
Ber şıfat-i tād zi gevher bülend,
Ḥāst ki pişeş zi sıpehr-i berin,
Māḥ furū-āyend ve büsed zemīn,

Bes ki be-ḥāk der ō ğāḥ bār,
Çeşm nihādend ser-i ān şad hezār,
Ḥānde zemān ez kemereş la'l-nāb,
Ber kemereş la'l keşi āfitāb,

Ḥüb ser-āğāz terāz-ı ḥurremī,
Nīk ser-encām terāz-ı merdumī,

Ḳuṭb-i sıpehr-i devlet, ḳuṭr-i izlā'-ı şevket, miḥver-i dāire-i 'izzet, fermān fermā-yı hümāyün-ferheng, zīnet efzā-yı tād-ı evreng, behcet-i mehce-i şāḥī, aḥter-i ğitī firüz-i pādişāḥī, ḥidiv-i kişver-i sa'ādet, mesned-nişān serir-i salṭanat, Dārā re'y-i cihān ārāy.

⁸⁰⁹ sāḥte

Maşriḳ-i āfitāb-ı ‘aẓamet ve iclāl	Şāh-ı ‘ālī-tebār ve ‘ālī-cāh
Āfitāb-ı maşriḳ-i sa‘ādet ve iḳbāl	Ki koned ber ser-i ma‘ālī rāh
Rüstemī gez felek süvārī raḡş	Çerḡ der ḥidmeteş rızā-çüy-est
Hem bozorg-est ve hem bozorgī baḡş	Ber der-i devleteş du‘ā-güy-est
Tā sezā-yı rızā-yı ō kereded	‘İlmeş serīr-i āsımān borde
Gird-i devlet serā-yı ō kereded	Sāye ber āfitāb gosterde
Zeyl-i çetreş penāh-ı ehl-i zemān	Rumḡaş ez āsımān rebūde kulāh
Bāng-ı küşeş nidā-yı emn ü āmān	Perçem-i ō şode meḡāsin-i māh

Ser-bülendī çonān bülend-i serīr

Gez bozorgiyeş ḥired geşt zamīr.

Mālīkū nevāşiyi’l-ümem, sālīkū mesālīki’l-himem, müşeyyedü ma‘āḳıdı’l-lütf ve’l-kerem, mümeḡhidü ḳavā‘idi ḡüsni’-ş-şiyem, nāşibu rāyāti’d-devleti’r-rāşıḡa, şāḡıbu āyāti’l-‘izzeti’ş-şāmiḡa, zū’l-ḳadri’l-celīl ve’ḡ-ḡavli’l-cezīl, cāmi‘u eḡāşini’l-me‘ālī, ḡāvi-i meḡāşini’l-e‘ālī, sāḡıbu ezyālī’l-mecd ve’l-iclāl, vāḡıbu nevālī’l-fāzl ve’l-efḡāl, ḡalkā-i ḡükmeş be-gūş heft aḡter der keşīd [vr. 35a], şod be-cidd u ceḡd-i īşān kār-i ‘ālem ber-ḳarār. ‘Ālī-cāh, devlet-penāh, sa‘ādet-destḡāh, felek-bārgāh, vālā-maḡām, gerdūn-iḡtişām, şüreyyā-serīr, ‘uḡārid-tedbīr, ḡürşīd-naẓīr, Müşterī zamīr, zī’l-‘ahdi’l-veşīḡ, ve’l-va‘dü’l-enīḡ, el-muşaddıḡu bi-merāsımi’t-taşḡıḡ ve’l-muvaffāḡu bi-kerāmeti’t-tevfīḡ, ḡaydar şelābetī be-ser-hā-yı düşmenān şemşīr-i ō nişān-ı ser-i zū’l-ḡaffār dad, meşabb-ı sıḡāb-ı mekārım-i aḡlāḡ ve meḡebb-i nesāyim-i vefā ve vifāḡ, el-fāyızü bi’l-ḡadeḡi’l-mu‘allā, min ḡıdāḡi’r-rif‘ati ve’l-‘alā, el-ḡāızü bi-maḡāmi’l-kirāmi bi-‘ināyeti’llahı’l-meliki’l-a‘lā.

Şāḡı ki şāḡbāz-ı ḡümāyūn çetr-i ō

Ber tārik-i ḡümā-yı felek sāye gosterest

Bā vey kesī ki sünbüle sān serkeşī koned

Cevzā şıfat be-ḡançer-i ḡahreş dü peyker-est.

Ebbede’llāhu Te‘ālā zıllıhu’l-vārif ve efāza ‘ale’l-‘ālemīn sicālū ‘adlıhi’l-müterādif ve edāme devletehu’l-‘āliyyeti bi’l-‘ızzı’l-ḡāim ve eḡāme ḡaşmetehu’l-vāfiyyeti bi’ş-şerefi’d-dāim, tārik-i keyvān, sāmī mekān ve zirve-i ne eyvām keşīde ve ḡımme-i ḡılle-i ḡubbe-i āsımān resīde.

Evvelâ leṭâyif-i taḥiyyât-ı şâlihât-ı şâfiyât ki necâbet-i icâbet-i ğurre-i ğarrâsından: “*Ke’ş-şemsi ve duḥâ-hâ*”⁸¹⁰ peydâ ve tâbân ve şerâif-i da’vât-ı ḥâlişât-ı vâfiyât ki çehre-i ḥüsn-i şafasından zîver kabûl ve iz’ân “*ve’l-ķameri izâ telâ-hâ*”⁸¹¹ hüveydâ ve ‘ayân olup ‘arûz-ı riyâdan mu‘arrâ ve müberrâ ola. “*Ve’l-leyli izâ yağşâ ve’n-nehâri izâ tecellâ*”⁸¹² kavâfil-i şıdķ u şafa ve revâhil-i ḥubb ü velâ, birle iblâğ ve ihdâ kılındıktan soñra re’y-i ‘âlem-ârâ-yı ḥaķâyıķ-bîn ve ḥâṭır-ı feyz muzâhir-i deķâyıķ-ı rehîne ki maṭla‘-ı envâr-ı İlâhî ve muṭṭali‘-i esrâr-ı nâ-mütenâhî, der ân-hâ ânâ-i muḥliş-i şadâķat güzîn oldur ki ber vaķt-i sa’îd-i zafer te’bîd ve zamân-ı behcet nüvîd-i ‘îd-i pezîrde ki âfitâb-ı iķbâl-i evc-i burc-i iclâldan ṭali‘ ve kevkeb-baḥt ve devlet, pertev-i envâr-ı sa‘âdetle lâmi‘ idi ki ufuk-i ‘âlî tutuķ-ı muḥabbet ve meveddetden tebâşîr-i şubḥ-i şadâķat ve muvâfaķat zâhir ve ṭali‘a-i cünüd-ı su‘üd-ı âsimânı, ve zeri‘a-i ḥuşûl-i mürâdât ve emânı, menâzil ve merâhil-i şâdmânîden kavâfil-i revâhil-i kâmrânı, birle bâhir oldu. A’nî berîd-i behcet-âşâr ve beşîr-i meserret-ebşâr, ķudvetu’l-emâcid ve’l-ekâbir, câmi‘u’l-meḥâmid ve’l-mefâḥir, el-muḥâllâ zâtuhü bi-ḥulleti âdâbi’r-risâleti ve’l-mu‘allâ şânuhü bi-celleti merâsimi’l-besâlehü, emâret ve eyâlet-penâh, Tebbet Ağâ -zîde mecduhü- vâsıtasıyla nâme-i nâmî-i kâfûri ‘imâme-i feşâḥat-şî‘âr ve kitâb-ı müsteṭâb-ı müşġîn-niķâb, belâğat-dişâr vârid ve şâdır olup mücellâ-yı merâyâ-yı ervâḥ-ı erbâb-ı şafâ ve münevver-i zevâyâ-yı ķulûb-ı aşḥâb-ı ḥubb ü velâ olup ķarîn-i şerâyîṭ-i iclâl ve iķrâm ve rehîn-i zavâbiṭ-i tevķîr ve iḥtirâm kılındı.

İn şanem-i nev ki şod ender-i ḥarâm	Hâste servi-st gezân sân ne-ḥast
Hest serâpây be-ḥübî temâm	Râst terâz her çe-ter ân goft râst
Ve heme zi ğayb-est berâber ve bereş	Ḥızır ki der-i mihbere-eş râh yâft
Keḥl-i Ḥudâyî-st be-çeşm endereş	Çeşme ki gum kerd derân çâh yâft
Âb-ı ḥayât ez ķalemeş ķaṭre-i hubbe-st	Şad şeb ķadr-est der ân yek raķam
Zeyn-i heves ez rû-yi siyâhî nişest [vr.35b]	Zi ân kendeş secde dıraḥt-ı ķalem.

El-Ḥaķķ bir nemîķa-i enîķa ki fuķarât-ı menşûresi mânend-i benâtu’n-na‘ş ḥavâlî-i ķuṭb-i feşâḥatı dâir ve bir vesîķa-i reşîķa ki kelimât-ı manzûmesi mişâl:

⁸¹⁰ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 91/Şems Suresi, 1.

⁸¹¹ Bkz. Kur’an-ı Kerim, 91/Şems Suresi, 2.

⁸¹² Bkz. Kur’an-ı Kerim, 92/Leyl Suresi, 1.

Pervīn-i evc-i burc-i belāgatda sāir, ezīn müşğīn ‘abīr-i mağz-ı perver, dem-i rūhāniyān kerded mu‘aṭṭar.

‘Uṭārid rā ḳalem der vey ūikestend,
Melāik ber cenāheş naş bestend.

Neşāyid-i na‘t-ı siḫreş hem terāzū,
Ki ḫirz-i cān şod ve ta‘vīz-i bāzū.

Beyāz-ı mā-beyn suṭūri, sepide dīde-i a‘yān-ı devlet ve sevād-ı ḫaṭṭ-ı deycūr-i süveydā ḳalb-i erkān-i sa‘ādet, ğurre-i şabāḫ ma‘ānīsinde āfitāb-ı şafā mütevārī ve zulmet-i sevād-ı elfāzında āb-ı ḫayāt-ı vefā-cārī, be-ḫaṭṭī çū zencīr-i müşğīn-i muḳayyed. Velīkin revān hemçū āb-ı revānī, ‘ibārāt-ı mühezzebi cemāl-i maḫbūbān gibi feraḫ-baḫş ve dilğüşāy ve isti‘ārāt-ı müstefid bī-vişāl-i dilberān mānend-i rāḫat resān ve rūḫ efzāy, zi rāstī ḳadd-i elfāz- o çonān mevzūn, ki secde mī-bordeş servhā-yi bostānī. Mażmūn-ı meserret-nemūn ve meberret-füzūnuna müṭāla‘a olunduḳda şīḫḫat-ı zāt-ı ‘ālī-simāt ve sāmī derecāt, isti‘āze olunup Cenāb-ı Vehhāb ni‘me‘l-meāba hezārān şükr ve sipās. Ve taḫmīdāt-ı bī-ḳıyās taḳdīm olunup zebān-ı ḫāl bu meḳāl ḫoceste-fāl ve ferḫunde māl ile kelīm oldı.

Beyt:

Leke‘l-ḫamd ve yā ze‘l-cūd ve‘l-mecd ve‘l-‘alī,
Tebārekte tu‘ṭī men teşāe ve temna‘.

‘Aḳību zālīke şaḫīfe-i mülātefet-i āşār ve şaḫīfe-i müfāvezet-i eş‘ārda vüfūr-i muḫabbet ve ḫullet ve kemāl-i meveddet ve şadāḳata bināen zābiṭān-ı serḫadd-i memālīk ve ümerā-i eḳāşī-i merāḫil ve mesālīkden şādır olan ba‘zı ef‘āl-ı şenī‘a⁸¹³ ve ef‘āl-i fazī‘a ve sū-i ādāb-ı muşādeḳāt ve faḳd-ı esbāb-ı muvāfaḳat yād olunup Sulṭān Bāyezīd ḫaḳḳında vāki‘ olan durūğ-ı bī-fürūğ-ı nifāḳ encām ve evzā‘ ve eṭvār-ı şīḳāḳ-ı inzimāmları ta‘dād olunup müsteḫāḳḳ-ı envā‘-ı zecr ve ‘uḳūbet ve müste‘idd-i eşnāf-ı ḳahr ve siyāset olduḳları ecelden mücāzāt ve mükāfāt lāzım olduḳu beyān olunmuş, ma‘lūm oldı.

Żamīr-i āyīne-i nazīre ḫafī ve setīr buyurılımya ki cināyet ve ḫıyānet bir şecere-i mel‘ūnedir ki şemeresi ‘āḳıbet-i ‘uḳūbet ve belā ve nifāḳ ve şīḳāḳ bir kār-ı bī-sencardır. Ki āḫir-i kār netīcesi zecr ve ‘inād-ı rāmīzdir ki bir kac nādān bi-lā iz‘āniñ evzā‘-ı nā-şāyeste ve ef‘āl-i nā-bāyestesinden rencīde-i ḫāṭır olmayup selsāl-i

⁸¹³ Şenīga.

muḥabbet ve velā ve zülāl-i meveddet ve vefā, şafā üzre olup gird-i gerdün-ı müberrā ve muşaffā ola. Mısrā’:

Bozorgān ḥorde ber-ḥordān ne-girend.

İnşā’e’llāh el-Ḥallāku erbāb-ı nifāk, bi-ḥasebi’l-istiḥkāk ve aşḥāb-ı şikāk, ğazab-ı pādişāhiye mülāḥik ve ‘uḳūbet ve siyāset-i şāhen-şāhiye mülāşık olup ‘an ḳarīb cezā ve sezāların bulurlar. Her birinüñ şūret-i ḥāli sāir ḥāin ve ḥāsire [vr. 36a] mūcib-i ‘ibret ve naşīḥat olur.

Himmet-i zilāl-i āfitāb-ı iḳbāl, ber kımmе-i ḳubbe-i mecid u iclāl, muḳārin-i imtidād-ı zemān-ı memdūd ve ebvāb-ı eyvān-ı ‘izz u celāl, ber rü-yi a’dā-yi bed-fi’āl ve ezdād-ı nekbet-i meāl mesdūd bād, tā ki ber ehl-i taşavvur ber ruḥ neylī besāṭ. Māh-ı ferzīn-est ve encem-i bīdaḳ ve ḥürşīd-şāh, düşmenet deryā-yı pīl üftāde bādā rüz u şeb, düstānet ber ser-i esb-i sa’ādet māh u sāl.

18.

Şāh Tahmasb Sulṭān Selīm Ḥān’a Van Beglerbegisi Ḥusrev Paşa ve Çāşnigir Bāşı Sinān Ağā ve Çavuş Başı ‘Alī Ağā’ya Sulṭān Bāyezid ve Oğulları Teslīm Olunduĝunuñ Nāmesidür

Sulṭānū’l-berreyn ve ḥāḳānū’l-bahreyn, zill-i sübhānī, pādişāh-zāde-i ‘ālem ve ‘ālemiyān, niżāmen li’l-eyāleti ve’l-ḥükümeti ve’ş-şevketi ve’l-‘azameti ve’l-ḥaşmeti ve’n-nişfeti ve’l-‘adāleti ve’l-‘izzı ve’l-iclāli Lala Paşa fūnūn-ı da’vāt-ı vāfiyāt-ı miskiyetün’n-nefehāt, münba’iş ez kemāl-i muḥabbet ve velā, ve şunūf-i taḥiyyāt-ı zākiyāt ve reddiyyetü’n-nesemāt, meş’ar ber mahz-ı müveddet ve şafā, tuḥfe-i meclis-i şerīf ve hediyye-i maḥfel-i münīf, ḥazret-i eyālet ve ḥükümet-penāh, şevket ve rif’at-destgāh, ‘adālet ve nişfet-intibāh, ‘umdetü’l-ḥükkāmi’l-kirām, menbū’-i e’āzimi’l-ümerāi’l-‘izām, emīr-i kebīr rüşen-i zāmīr, şāib-i re’y, şākīb-i tedbīr, emīnū’d-devleti’l-‘aliyyeti’l-bāhireti’s-sulṭānīhi ve mu’temenü’s- salṭanati’l-ḳāhireti’l-‘āliyyeti’l-ḥāḳānīhi, manzūr-ı nazar-ı ‘āḫıf ve merḥamet-i ḥāḳānī, melḥūz-ı başar-ı⁸¹⁴ şefḳat ve ‘ināyet-i Süleymānī, -e’alla’llāhu Te’āla şānehū-, mī-gerdāned ve hemvāre-i irtikā be-me’āric-i devlet ve iḳbāl-i ān ḥazret rā āmil ve sāyil mī-bāşed.

⁸¹⁴ Baṭar.

Ba'de hāzā meşhūd-ı zamīr-i münir ān-ki el-hamdü'lillāh ve'l-minnet ki nevvāb-ı kāmıyāb, sıpehr-i rikāb, zafer-i intisāb, hazret-i a'lā hāqānī, ber haseb-i 'ahd ve şartī ki bā hazret-i pādīşāh-zāde-i 'ālem ve 'ālemyyān nūr-ı hadaqa-i salţanat-ı kübrā, nūr-ı hadīqa-i hilāfet-i 'uzmā, āfitāb-tābān felek-nişfet ve bahtiyārī, mäh-ı dıraşşān evc-i 'azamet ve şehriyārī, zībende-i taht u tāt-ı pādīşāhī, ferāzende-i rāyet-i 'adālet u şehinşāhī, Dārā-seray, Süleymān-mekān, Cem-cāh, Skender-şān - hallede'llāhu Te'ālā zilāle salţanatihī ve 'adāletihī ve nişfetihī ve übbehetihī ve 'azametihī ve iclālihī- fermūde būdend, eyālet ve hükümet-penāh, sa'ādet ve rif'at-destgāh, 'umdetü'l-hükkāmi'l-'izām, iftiḥārü'l-vülāti beyne'l-enām, kemālen li'l-eyāleti ve'l-hükümeti ve'l-'ızzeti ve'l-iqbāl, Ḥusrev Paşa ve emāret ve hükümet-nişāb Sinan Bīg Çāşnīgīr ve sa'ādet ve rif'āt-penāh 'Alī Aqā Çavuş Başı ve sa'ādet-nişāb, iftiḥārü'l-e'āzım Fīrūz Aqā teşrīf āvordend.

Sultān Bāyezīd ve ferzendān rā der huzūr-ı eyālet-penāh, müşārün ileyh ve emāret-meāb Sinān Bīg, mezkūr teslīm-i sa'ādet nişāb 'Alī Aqā ve mu'temedü'l-ḥavāş Fīrūz Aqā-i mülāzımān-ı hazret-i Şāhzāde-i kāmkar, nāmdār-ı 'ālī [vr. 36b] fermūdend. Müceddeden ḥüsn-i ihlāş ve tarīqa-i devlet-ḥāhī ḥōd rā be-nev'ī ki der ḥātır hiç āferīde ḥutūr ne-mī-kerd, ber 'ālemyyān zāhir sāhtend. Mütevakkī' est ki işān ber vesīle-i izdiyād mevādd-ı muḥabbet ve ḥuşūşiyet şode. Der te'kid-i kavā'id-i muşādiqat ve yek-rengī ve teşyīd-i mu'ākīd-i muḥāleşet ve yek-ciheti, kemāl-i ihtimām mebzül dādend.

Ve cem'ī ki peyveste ḥikāyāt-ı kizb ve durūg der bāb-ı ne-dāden-i Sultān Bāyezīd ve ferzendān be-'arz-ı a'lā hazret-i pādīşāh-ı İslām, sultānü's-selāṭini'l-maşriqāyn, burhānü'l-ḥavāqīni'l-ḥāfīkayn, Cem-cāh, settāre-sipāh, Skender-şehr, gerdün-gülām, Süleymān-şān, sıpehr-iḥtişām, ḳahramānü'l-mā' ve't-ṭīn, vāriş-i memālik-i Zī'l-ḳarneyn, sultānü'l-guzāt ve'l-mücāhidīn, semmiyyü nebiyyü's-şakāleyn, ḥāfīzü bilādi'llāh, nāşırü 'ibādi'llāh, el-müeyyedü mine's-semā, el-muzafferu 'ale'l-a'dā -halleda'llāhu mülkehü ve sultānehü ve efāze 'ale'l-'ālemin birrahü ve ihsānehü- ve hazret-i şehzāde-i 'ālī-miḳdār, felek iktidār mī-resānidend ve 'arz-i işān devlet- ḥāhī ve beḳā-i sultān Bāyezīd būd. Ve yaḳīn ki ḥarām-ı nemek ve münāfīḳ-ı devlet-i a'lā hazret-i Pādīşāh-ı zillü'llāh ve hazret-i şāh-zāde-i kāmran, kāmkar end. Be-nev'-i siyāset ve te'dīb bāşed ki min ba'd eḥādī rā bā re'y-i şerāret ve ifsād der meyāne ne-māned ve himmet-i taḥrīk-i silsile-i muḥabbet-vidād ve

meveddet ve ittiḥād nemūde, mufettiḥu'l-ebvāb muḥāleşat ve muşādeķat bāşed. Çün ğaraż 'arż-ı ihlāş būd, ziyāde-i itnāb ne-nemūd. Eyyām-ı eyālet ve ḥükümet ve 'adālet ve ḥaşmet ve şevket muḥalled bād.

19.

Şāhuñ Vezīrine Ḥuseyn Lālā'nuñ Mektübudur, Anıñ Mektübuna Cevāb Yazmışdur

Cenāb-ı sa'ādet-meāb, devlet-nişāb, rif'at-ķıbāb, eyālet-intisāb, 'izzet-iktisāb, ḥazret-i mirzā kāmyāb -lā-zālet kevākibu iķbāliḥi ṭāli'aten ve i'lāmu devletihī rāfi'aten, ilā yevmi'l-ḥaşr ve'l-ḥisāb, lem'a-i envār-ı şıdķ u şafā ve şemme-i esrār-ı ḥubb ü velā, behicc-i nāyire-i meveddet ü dād ve mürevveḥ-i dāire-i muḥabbet ü ittiḥād, a'nī ķalem-i meşķ-bār-ı feşāḥat şı'arla merķūm-ı muḥāṭaba-i rūḥ-perver ve raķam-ı dürer-nisār belāğat-ı āşarla mevsūm-i mufāveze-i revḥ-goster, kitāb-ı kerīm, vācibü't-tekrīm ve ḥiṭābu müstetāb lāzımu'ta'zīm ki, es'ad-i sā'āt ve eymen-i evķātda ōl ḥidiv-i vālā-rütbet, emīr-i 'ālī-menzilet, eyālet-penāḥ, emāret-destgāḥ, ķudvetü'l-ḥavāş ve'l-muķarrabīn, şāḥibu'l-'izz ve't-temķin, maķbūlu'l-ḥazreti'l-'aliyyeti'l-sultāniyyeti, mu'temedü's-seddeti's-seniyyeti'l-ḥāķāniyyeti, melce'ü'l-ümerāi'l-kirām, mesnedü'l-küberāi'l-fiḥām, ķurretü 'ayni'l-iķbāl, ğurretü vechi'l-iclāl -edāme'llāhu ķurbetihī ve esbeğa 'aleyhi ni'metihī- ḥazretleri tarafından ber yed-i sa'ādet nüvid meserret te'yid ile vārid ve şadır olup şeref-i müşāhedesinden sine-i bī-ķineye sürür ve ḥubūr ḥāşıl oldu. Himmet-i vüfür-ı 'āṭıfet-i şāmile ve 'umūm-ı re'fet-i kāmile muķtezāsınca muḥliş-nevāz ve ḥāṭir-sāz olmakdan ḥālī olunmıya.

Leṭāyif-i taḥiyyāt-ı şāfiyyāt-ı muḥabbet-i [vr. 37a] āyāt ki kemāl-i ḥulūş-ı ṭaviyyetten nāşī ve şerāyif-i teslīmāt-ı vāfiyyāt-ı meveddet-simāt ki farṭ-ı ḥüsn-i 'aķīdetten mütelāşī ķavāfil-i nevāfil 'izāz u ikrām ve revāḥil-i ķabāyil-i tekrīm ve ihtirām birle tuḥfe-i meclis-i şerīf ve hediyye-i maḥfil-i münīf kılındıktan soñra zamīr-i āyine-i nazīre ki fil-ḥāķīķa mir'āt-i devlet ve iķbāl ve mişķāt-i sa'ādet ve iclāl der-rūşen ve müberhen ola ki mażmūn-ı nāme-i nāmī ve mefhūm-ı şāḥife-i kirāmīde āf-tāb-ı āsmān-ı iķbāl ve neyyir-i burc-i 'azamet ü iclāl melekī-i'l-ḥişāl, melekī-i'l-fi'āl 'aliyyü'l-himem, celiyyü'ş-şiyem şāḥibü'l-mürüvvet ü kerem sāḥib-i izyāli'l-mecdi 'alā müfāriķu'l-'ālem a'nī 'ālī-cenāb, salṭanat-meāb, celālet-intisāb,

nevvāb-ı kām-yāb ḥazretleri dürr-i deryā-yı ḥilāfet ve şehriyāri, ve dürri-i āsmān-i salṭanat ve tācdārı, nūr-i ḥadiḳa-i Pādişāhı, ve nūr-i ḥadiḳa-i şāhen-şāhı, sezā-vār-ı tāt u taht, Pādişāh-zāde-i civān-baht –tāle beḳāhü ḥazretleriyle ḥaḳḳ-ı übüvvet, muḳtezā-yı mürüvvet ve fütüvveti yerine getirip kemāl-i ḥulūş-ı dōstı ve muḥabbet ve nihāyet-i ḥuşuş-i yeḡāne-ḡı ve meveddet muḳtezāsınca Sulṭan Bāyezīd’i ve evlādını teslīm idüp, ifā-i ‘uhūd ve edā-i emr-i mev’ūd olıduḡı yād olınmış.

El-ḥaḳḳ bu kerem-i bī-hem-tā, mūcib-i minen lā yuḥşā der-mūkāfāt ve mūcāzātı dāire-i imkāndan bīrūn ve tafşīl-i sipās ve imtinānı her ne vecihle taḳrīr ve ta’bīr olınsa efzūndur. Ve ba’dehū vücūd bulan emr-i ma’hūd ḥuşuşında muḳaddemā ümerā-i serḥadd-i memleket ve Paşayān-ı eḳāşı-i vilāyetden şudūr olan kız b u dürüg ki rüz-i rüşende efrūhte olan şem’a gibi bī-fürüḡdur. Mezbūrlaruñ sū-i niyyet ve ḥabiş-i ṭabī’atlerinden nāşı olup mażanne-i ḥıyānet olmagla ol ehl-i ḥıyānet müstevcib-i ‘uḳūbet ve siyāset oldıkları zıkr olınmış.

Fi’l-ḥaḳıḳa erbāb-ı nifāḳ ‘uḳūbet ve belāya lāyık ve aşḫāb-ı şıḳāḳ siyāset ve ‘anāya müsteḥaḳdur. Bu ḥuşuş müfaşşalen ‘adālet-penāh, sa’ādet-destgāh, Ḥürşīd-gelāh encüm-sipāh, zıll-i İlāh Pādişāh-ı ḡit-i penāh -ḥalledet ḥilāfetühü ḥazretlerinüñ pāye-i serīr-i sa’ādet maşīrlarına ‘arz olınmışdır. İnşā’e’llāhü Te’ālā erbāb-ı nifāḳ ve aşḫāb-ı şıḳāḳ ber-vech-i istihḳāḳ ‘an ḳarīb cezā ve sezāsın bulur ve envā’-ı ‘uḳūbet ve siyāset olınuş şüret-i ḥālleri sāir ehl-i ḥıyānete mūcib-i ‘ibret ve naşīḥat olur. Hemvāre aşḫāb-ı kām-rānı müretteb ve müheyyā ve meşreb-i behcet ve şādımānı mühezzeb ve mühennā bād bi-Rabbi’l ‘ibād.

20.

Yüz Bāşı Ya’ḳūb Bīḡ Nām İlçı İle Şāh Cānibinden Vārid Olan Mektūblaruñ Tercemesidür

Şāhzāde-i kām-rān ve kām-kār ve ber-ḡüzīde-i Ḥazret-i Ḥüdāvendḡār ve ferzend-i e’azz-i nāmdār, ‘ālī-tebār ḥazretlerine bīñ selām ve du’ā ve niyāz irişdirilmiş ola. Du’ādan soñra ol ḥazretüñ re’y-i ‘ālīlerine inhā olınır ki; iş bu mübārek [vr. 37b] āşārlü sā’atlerde ki maşḫūb Maḫmūd Ağā ki mektūb-ı şerīf ile arzānı buyurulmayup tuḥf ü hedāyā göndermiş idiler. Bu muḥibbe vāşıl olup ehl-i ‘ālem arāsında bu muḥlişe ḥōş-ḥāllik ve dōst-kāmlık vāḳı’ olup dōstlar şād ve ḥurrem ve ‘adüvler bed ḡular ḡür ve rencūr oldılar.

El-ḥamdü li'llāhi ve's-şükürü li'llāhi ve'l-menne Ḥazret-i Allāh Tebāreke ve Te'ālā ol ḥazreti zıll-i İllāhî olan Süleymān-nişān Sulṭān-ı a'lā-ḥazretüñ sāye-i 'ālîlerinde çok yıllar devlet ü sa'âdetde muḥalled ber-devām dōsta ve ol ferzend-i sa'âdetmend ki re'ylerine i'lām olunır ki Ca'fer Bey ki dergāh-ı mu'allānıñ işîğ-i taḫbîli ile ser-firāz ve mevhibāt-ı Ḥüsrevāne'den maḥzūz olup ber-murād bu cānibe irişüp şöyle gösterdiği: Pādişāh-ı 'ālem-penāh Ḥazretlerinüñ dergāhına pişkeş tarîkıyle gönderilen kûşlardan ba'zısı dergāh-ı Ḥazret-i Süleymānî'de maḫbûl olmuş, bu cihetden temām-ı hōş-ḥāllik temāmen el virmeğîn tîz demde birkaç cenāha kûşdan ba'zısı ki Ḥākān-ı Cem-cāh Ḥazretlerinüñ nazarında toğāncılar şikāra salmaga lāyıkdur. Birinci kılade Pārs ile Mîr Şikār Ḥaydar Biğ, Sulṭān-ı Selāṭin-penāh Ḥazretlerinüñ dergāhına gönderildi. İnşā'allāhü Te'ālā Ol Sulṭān-ı 'Alî-şān ve Ḥüsrev-i Ḥüsrev-nişānuñ nazar-ı eşreflerinde maḫbûl ola.

Ve Ol Ḥazret-i Şehzāde-i 'ālî-tebār ve ferzend-i e'azz-i ḫurratü'l-'ayni Sulṭān Murād -ṭavvele'llāhü 'ömrahü- için birkaç cenāha kûş ki ba'zısıyla fi'l-cümle şikār buyurmaga ḫābiliyyet vardur. Ber-kılade Pārs ile Yüz Bāşî Ya'ḫūb Biğ -ki bu muḫibbūñ mu'temedlerindendür- ol ferzend-i 'ālî-miḫdāruñ ḫıdmet-i şerîfine gönderilmiş olup ol ferzend-i ercümendden tevaḫḫu' öyledir ki, anlaruñ her cinsinden ki maḫbûl-i revşe i'lām göstereler ki her yıl aḫ'āfen muḫā'afen anlar için gönderile. Ve dāimü'l-evḫāt gelüp ve gitmek tarîḫîni arada meslūk tutup ve nevāziş nāme-i nāmî ile yād buyurup firāmüşlığı cāyiz tutmayalar ki ümîd-i varlıklarūñ ḡayetîdür. Devlet ve sa'âdet müstedām bād bi'l-beniyyi ve ālihi'l-emcād, şalavātü'llāhi 'aleyhim ecma'îin.

'Ömret dirāz bād ki çarḫ-ı 'aṭıyye-i baḫş, ez her 'aṭıyye-i ki dehr-i 'ömr hōş ter st. Terceme; 'ömrüñ uzun ola kû sipehr-i hediyye-i baḫş, cümle-i 'aṭıyyeden ki virir hōş durur 'ömr. Muḫibbü'l-müşṭāk-bende-i Şāh vilāyet-i Ṭāhmāsb

21.

Terceme-i İltimās-nāme-i Şāh

Şehzāde-i nāmdār-ı kām-kār, civān-baḫt-ı ferzend-i 'ālî-tebār, zibende-i tāc ü taḫt, maṭla'-i envār-ı füyüzāt-ı İllāhî, sezāvār-ı evreng-i salṭanat ve Pādişāhî, ferāzende-i rāyāt-ı sa'âdet-i āyāt-ı Ḥākānî, firūzende-i çerāğ-ı düdmān-ı 'ālî-şān-ı Süleymānî -ṭavvele'llāhü'l-'ömrehü'l-'azîze fî zıll-i zālîl-i'd-devleti'l-'aliyyeti'l-

'āliyeti's-sulṭānīhī- ḥazretlerinüñ mekârim-i aḥlāk ve işfākından mültemes ve mütevekkī' oldur ki; işbu evkāt-ı gāyet ḥuṣūsiyyet ve muḥabbetden ve nihāyet yegānelikden āzāde olındı ki niçe āt ve kısrāk ve āyğır şeş sāle ki tūlan almaga kâbil ola. Ve ikīşer üçer yāşında āyğır taylar Ḳaramān ve Çit⁸¹⁵ ve Ḥaleb bāzārında ve ol maḥallerdeki bu muḥibbin ādāmları müşteri [vr. 38a] olalar. Ḥaleb ve Ḳaramān ve Sīvās Paşalarına emr-i şerīf ve işāret-i 'ālī şudūr ve zuhūr ide ki bu muḥibbün ādemleri ol maḥallere irişdiklerinde Paşalar ādemlerimizün itmām-ı mehāmında ikdām ve ihtimām gösterip, Paşalar katkıları olmaga tereddüd göstermeyüp, her maḥalle ādem gönderip kısrak şāhiblerini kendü yanlarına götürüp beğendikleri atı emīn ve ḥavāle vükūfi eyleye. Paşalar şāhiblerine bahāsın alıvireler. Ve şol maḥaldeki mühim-sāzlık göstereler. Ol yerün ve her maḥallün Paşası ādem ve kulağuz virip anları bu serḥadde irişdireler.

Ziyāde ne-reft-i hemvāre serīr-i salṭanat ve kām-rānī, be-vücūd-ı fāizi'l-cūd, ān-ḥazret ārāste ve pīrāste bād, Ḥaleb'de alıncak bunlardır: yiğirmi beş rāsī āt, on beş rāsī aygır, beş rāsī gāil, on rāsī ikişer üçer yaşa taylar, on rāsī ikiyüz beş 'aded miğfer ve kolçak ve zer-beft, bakır. Çit bāzārında alıncak bunlardır: altmış rāsī at, kırk rāsī gāil kısrak, yiğirmi rāsī aygır, on rāsī gāil, on rāsī tay. Ḳaramān'da alıncak bunlardır: toksan rāsī at, kırk rāsī aygır, yiğirmi rāsī gāil, yiğirmi rāsī tay, elli rāsī gāil kısrak

22.

Terceme-i Şefā'at-nāme-i Şāh Der-Ḥaḳḳ-ı Mīrālāy-ı Livā-i Çorum

Şāhzāde-i keyvān vaḳār-ı mihr-i iştiḥār, ferzend-i kām-kār, kamer-i āşār, spihr-i iḳtidār, civān-baḥt, zībende-i tāk ü taḥt, ḥulāşa-i düdmān-ı 'ālī-şān-ı Süleymānī, sezāvār-ı efser-i salṭanat-ı Ḥākānī, Feridün-fer, Cemşid-rāyet, Ḥüsrev-dārā, re'y-i İskender-dirāyet, -mekkene'llāhü Te'alā 'alā mesānidi's-salṭanati ve'l-iclālī ilā yevmi'l-me'al- Ḥazretinüñ zamīr-i āftāb-ı ziyā' ve ḥāṭır-ı Ḥürşid-āsālarına mekşūf ola ki çün devlet-maāb, sa'ādet-āyāb Çorum Alāyı Beyisi olan Ḥasan Ağā

⁸¹⁵ Sivas'a bağlı İmranlı ve çevresi 1340 yılından beri Çit olarak bilinmektedir. 1890'da Sultan İkinci Abdülhamit döneminde Hamidabad olarak değiştirilen nahiyenin ismi, Hicri 1321 (1905) Sivas Salnamesi'nde de Hamidabad olarak geçmektedir. 1911 yılında ise Hamidabad ismi Ümraniye olmuştur. 1 Ocak 1948 tarihinde çıkarılan bir kanunla Ümraniye ilçe statüsüne kavuşmuş ve ismi İmranlı olarak değiştirilmiştir.

işbu evkât-i ferhunde sâ'âtdeki a'lâ-Ĥazret-i Pâdişâh-ı İslâm-penâh Ĥüdâvendġarı, Şâhen-şâhı zıll-i İlâhî -Ĥallede mülkehû ve sultânehû ve efâza 'ale'l-'âlemîne birrahû ve 'adlehû ve ihsânehû- nûñ fermân-ı hümâyûnı ve ol ferzend-i sâmi-men-ziletüñ işâret-i 'aliyyesi mücibince bu cânibe geldi. Müşârun ileyhiñ nâşiye-i Ĥâl ve cebhe-i âmâlınden ol silsile-i 'âliyyeye selâmet-i nefsi ve kemâl-i ihlâşı ve i'tikâd-ı âşârı müşâhede olındı. Ve fi'l-Ĥakîka mezkûr kûş Ĥidmetinde ferîd-i zamân ve vaĤid-i cihândur. Ve ânuñ kûş nisbetinde gam-Ĥârlığı vâlideynden ziyâdedür. Kûş Ĥidmetkârlığına dil ü cânla sa'y ve kûşîş ider incilâyın üzerine bir-ferîd mutaşavvir deġildür.

Ve ânı şalâĤ için emâret-maâb, sa'âdet-nişâb Kemâlü'd-dîn İlyâs Biġ kûşlara lâlä idip müşârun ileyhiñ refâkatinden yâr tutup kûşlara hemrâh eyleyüp a'lâ-Ĥazret Pâdişâh-ı İslâm derġâhına ve ol ferzend-i kâm-kâr cenâbına gönderildi. Ve mezbûr ol ferzend-i 'âlî-câh, mihr-i iştibâhuñ Ĥüsn-i teveccüh ve iltifâtından [vr. 38b] a'lâ-Ĥazret-i Pâdişâh-ı 'âlem-penâh settâre sipâhuñ pertev-i şefkati meydân-ı şânı üzere tâbân ve dirâşân olup pâye-i Ĥaderi evc-i terâĤku' ve i'tilâya irişmeġe lâyiĤ olmaġın Ĥuşûşiyet yüzünden ravâbiĤ-ı übüvvet ve bünüvvet cihetinden tevâĤku' tutulur ki ol ferzend-i 'âlî-tebâruñ Ĥâtır-ı şerîfine lâyiĤ ola. Bârgâh-ı gerdün iştibâh Ĥibeline 'arz olunup mümkün-i iştifâ'ât ve 'inâyât-ı Pâdişâhî'den iltimâs buyuralar ki mezkûr Çorum Sancâġı rütbe-i 'ulyâ gelmesine şefkât ve merĤamet olup evlâdına daĤi Ĥâlleri Ĥaderince tîmâr 'inâyet buyurmaġla muĤlişlerin memnûn ideler. Devlet ü SalĤanat ü İĤbâl der-tezâyüd ve terâĤķî bād.

23.

Terceme-i Nâme-i Diġer ki Şâh'ın Hemsîresinüñ Vefât İtdikde Sultân Selîm Cânibinden 'Azâsî İçün Gönderilen Nâmenüñ Fârisî Cevâbıdur ki Terceme Olunmuşdur

Pâdişâh-zâde-i 'âlî-Ĥader, sipihr-i menzilet, Ĥürşîd-tale'at, keyvân-rif'at, civân-baĤt, zîbende-i tâc ü taĤt ve ferzend-i ercümend-i şâĤib-i sa'âdet, dürr-i derc-i salĤanat cihân-bânı, dürr-i burc-i ma'delet ve kâm-rânı, niġin-i Ĥâtem-i Süleymânı, manzûr-i inzâr-ı terbiyet ve 'âţufet-i sultânı –tavvele'llâhü 'ömrehû ve zâde iĤbâlehû ve devletehû fî zıll-i zâlîli vâlidihî'l-mâcidi'l-sultânî'l-'azîmi's-şân- Ĥazretinüñ

nāme-i nāmī ve kitāb-ı kerīmleri ki hemşire-i merhūmenūñ pürsiş vākı'asıçün merķūm-ı aqlām-ı münşiyān-ı 'ālī-şān olmışdı.

Bihterin-zamān ve hōşterin-āvānda Mūteferriķa Maḥmūd Ağānuñ irād itmesiyle muṭāle'asından müşerref olduk. Çün bu każāyānuñ vūķū'i taķdīrāt-ı Rabbānīnūñ muķtezāsı iledir, emr-i Ḥüda'dandır. Biz Ḥüda'nuñ me'mūr-ı fermānıyuz. Ümīddir ki Ḥāzret-i Rabbū'l-'izzeti ol Pādişāh-zāde-i sa'ādet-mend ve ferzend-i ercümend nūr-dīde-i cihāniyyānuñ 'ömr ü devleti üzere bereket idip zīr sāye-i merḥamet-i Süleymānīde müntehā-yı kām-rānīye irişdüre, āmīn yā Rabbi'l-'ibād

24.

Terceme-i Mektüb-ı Şāh Der-Ḥaķķ-ı Tūrāķ Çelebī el-Merḥūm

Şāh-zāde-i kāmķār ve Pādişāh-zāde-i nāmdār ve ferzend-i e'azz-i 'ālī tebār, gerdün-vaķār –tavvele'llāhü 'ömrāhü ve zāde iclālehü ve iķbālehü fī zıll-i zalīl-i vālidihī'sultānī'l-'Azīmi'ş-Şān- Ḥāzretinden iltimās olunur ki; çün emāret-maāb Tūrāķ Ağā Defterdār-ı ol ferzend-i ercümend-i şāhib-i sa'ādetūñ ihlāş ve yek cihet ile ğārde ğulāmī-yi der şeytān Bāyezīd mu'āmelesinde bir maḥalde ki bu muḥibbūñ kātına gelmişdi. Ol nesne ki imkān-ı sa'y idi yerine götürdi ve fi'l-vāķi' bu mühimmūñ istiḥkām ve bināsı anıñ sa'y-i cemīli ile itmāma irişdi. Ve yek cihetlik ve cān sipārlık kemālini zuhūra irişdirip şefķatde mümtāz ve ser-fırāz oldu. Devlet ve saltanat der-terāķķī bād. El-vāķı'a fī-evāsiṭ-i Şa'bānī'l-Mu'azzam.

25.

Ḥāzret-i Şāhzāde Cānibinden Şāh'a Gönderilen Nāmenūñ Şüretidür

'Ālī-Ḥāzret, sāmī-rütbet, Āsmān-rif'at, geyvān-saṭvet, Behrām-şavlet, nāhid-ṭale'at, vālid-i re'fet, peder-şefķat, [vr. 39a] şadr-kebīr, mecāmi'-fütüvvet ve 'Uṭārid-münīr, sipīhr-i mürüvvet ve seḥā, ḥulāşa-i düdmān-ı devlet ve 'āzamet ve baḥtiyārī nūķāve-i ḥāndān ḥaşmet ve saltanat ve tācdārı, Şāh-ı Cem-cāh, encüm-sipāh, Nūşirevān-ı dād, Ḥüsrev-nihād ve 'ale'z-zāti şafıyyi'ş-şifāt, Ḥasaniyyi'l-ḥaşāil, Ḥuseyniyyi'ş şemāil, Erdebīliyyi'l-ḥaseb, İsmā'īliyyi'n-neseb, sāye-i nişin-i çetr-i eyālet-i memālik-i 'Acem, sālīk-i mesālik-i dārā ve cem, -a'lā'llāhü şānehü, vāsi'ī mülkehü ve sultānehü, cenāb-ı kāmyābına taḥıyyāt-ı kāmīle- ki nihāl-i riyāz-ı zülāl,

ḥiyāz-ı ḥubb ü hevādan bā lā gūşide ve teslīmāt-ı şāmile ki şimāl-i irsāl-i mühebb-i şafā-yı ‘aķidet ve niķā-i ṭaviyyetden vezide ola.

Dest-i berid-i nesim-i şubḥ-i rāḥat-ı fezāyla ithāf ve ihdā kılındıktan soñra zamir-i münir-i Ḥürşid-i tenvire ki fi’l-ḥaķika nāzıru ruḥşār-ı ḥüsn-i tedbir ve rāfi’u niķāb arāsm taķdir, der-inhā-i hevā-ḥāh bi-iştibāh oldır ki ḥāliyen muķāṭir-i aķlām ferāḥ-i fezāyı ve nevādir-i erķām, terḥ-i zedāyı ki menba’-i müvālāt ve ihlāş ve mecma’-i müşāfāt ve ihtişāşdan cārī ve sārī olur. Ve tūhf ü hedāyā ki bāiş-i imtidā ve ḥubb ü velā ve sebep-i izdiyādı mihr ü hevādur. Kudvetü’l-emācidi’l kirām, ‘umdetü’l emāşili’l-fiḥām, şemāil-ķarın ve ḥaşāil-maşḥūb Yüz Bāşī Kemalü’d-din Ya’ķūb Biġ -zide mecdühü- elinden aḥsen-i ḥālāt ve eymen-i sātde şavb-i şavāb-i ihtivāmıza ‘izz-i vūşul ve şeref-i nüzul bulup mūkātib-i belāġat-i isti’āb ve feşāḥat-i istişābiñ her biri maṭla’-i behcet-nümāsından maķṭa’-i gıbṭat fezāsına vārınca müṭāla’a olunup mażmūn-ı ḥümāyūnlarında her ne ki merķūm geleñ Berā’at silk kılınmış bi’t-tamām ḥiṭa-i fehme irişup her bir bāz-ı nāmdār sād-i sa’adet-şikārimızda ķarār gösterup her bir Pārs-i Fārisiniñ raķabesi ribķa-i ķabūlümüze ġiriftār düşup her vecihle şeref-i iltifāt ve irtizāda vāķi’ oldıġı Ḥüsrev-i Feridün nebāhat ve perviz-i dārā dirāyet ve bedāhet ḥazretlerinüñ zamir-i münir ve ḥāṭir-i ḥāṭirlarına pūşide ve mestür olmaya.

Fe-emmā tezkire-i şerifede iştirāsı murād olunan mültemesāt-ı ḥuşuşıyyātına izin ve ruḥşat bu muḥliş-ı ḥāliş-ı ṭaviyyetüñ dāire-i kudretinden birün ve ḥadd-i taşarrufundan eżzün olup sa’adetlü Pādişāh zıllü’llāh Ḥazretlerinüñ icāzet-i ḥümāyūnlarına müfevvez ve mevķūf oldıġı ‘ālem-ārāya daġi rüşen ve hüveydādur. Eġerçi ki ol ḥazret vālā-rütbet ile mā-beynimizde mün’aķid olan ‘aķd-i übüvvet ve bünüvvet muķteżāsı ve mü’ekked ve müşeyyed olan binā-yı ‘ahd ve meveddet ve ḥullet mübteġāsı bu idi ki me’mul-i şerifleri olan umūruñ ḥuşüle mevşul olması himmet ve şāḥib-i mürüvvet Pādişāh, dārā-şevket, Cemşid-ḥaşmet, cenāb-ı merām baḥşālarından envā’-i tazarru’ ve niyāz ve tezellül ve i’vāz ile teveķķu’ ve ricā oluna idi.

Lākin zamir-i münir-i āyine-i nazire ki jeng-i kederden müberrā ve bedri ķamerden mücellādur; pūşide deġildür ki ġuzāt ü mücāhidin [vr. 39b] ve kümāt ve mürābiṭin, -neşara-ḥümü’llāhü ilā yevmi’d-din- dāimü’l-evķāt ve’s-sā’ati küffār-ı

hâksârla muqâbele ve ġir u dâr ve mükâtele ve kâr-ı zârdan hâlî olmayup berr ü baırde ‘ale’l-ittişâl harb ü kıtâl ve darb ü cidâl üzere olup âlâtı ve esbâbı harâb muţtaşıl helâk ve pây-mâl olmagla dâimâ yarârâte ve sâir esbâb ve âlâta ihtiyâc-ı tām ve tevaqquf-i mâ lâ kelâmları ‘alâ merri’ d-dühûr ve’l-eyyâm müttesik ve muhaqqik olmagın düdmân-ı nuşret-kırân Āl-i ‘Oşmân’dan âbâ-i kirâm ve ecdâd-ı ‘izâm – rahime-hümü’llâhü’l-Meliki’l-‘Allâm- ġazâ ve cihâda mevķûfün ‘aleyhâ olan âlât ve esbâbdan qalîl ü keşir ve celîl ü haķir her ne ise Havme-i Hükümet ve Havza-i ‘Adâletlerinden hâric-i vilâyete virilmemeġi ‘âdet-i muhaqqak ve ķânûn-ı muķarrer idip evlâd-ı emcâdları daġi sâir ķavânin-i sa‘âdet-ķarîn ve nuşret-i rehîneleri gibi belki daġi ziyâde bu ķânûn-ı hümâyünuñ ġifz ve şiyânetinde fevķa’l-‘âde sa’y-i belîġ ve cedd-i bî-dirîġ üzere olup huşuşan Pâdişâh-ı ‘âlem-penâh, ‘adâlet-destġâh Hâzretlerinüñ bu bâbda hûsn-i ihtimâmları fevķa’l-ġaddi olmagın nâġâh, mübârek hâţir-i haţir ve zâmîr-i münîrleri bu ‘abd-i haķirlerine reng-i pezîr olup bu kadar müddet-i medîd ve ‘ahd-i ba’îd rızâ-yı şerîfleri ri‘âyetinde sebķat iden sa’y ü ihtimâm bu eyyâmda cümle hebâ olmak ihtimâline binâ’en tazarru’ ve ricâyâ cür’et ve iķdâm olunmadı.

Me’müldür ki bu ‘özr-i tām ol ġazret-i vâlâ-maķâm ġuzûr-ı mevfüri’l- ġubûrlarında maġz-ı kerem ve farķ-ı mürüvvetleri muķtezâsınca hûsn-i ķabûl vâķi’ ola. Zîrâ ‘ilm-i cihân-ârâlarına nihân deġildür ki iki cihân sa‘âdeti ‘âdil ve ġâzi Pâdişâhuñ ġayr-i du‘â ve hûsn-i rızâlarında i’tikâd olunup âşâr-ı ġasenesi daġi müşâhede olunmuştur. ġilâfindan ġezer-i zimmetimizde farz-ı muķarrerdür. Ve ol ġazret-i peder-i şefķatüñ daġi muġliş-i bî-‘illete ġayr naşîhatleri muķaddemâ bunuñ üzerine sebķat eylemişdür. ġâşâ ki şimdi ġilâfina teklîfi revâ göreler. Ve ol ġazret-i mekremet-şân ve ma‘delet-nişânuñ ķalb-i münîr mihr-i tenvîrlere bu daġi nihân buyurulmaya ki murâd-ı fu‘âdları olan maķûle esb-i cevâdd bu diyârda dâġi ġayli i’tibârda olup bahâ-i ġirân ile daġi alınmaga imkân yokdur.

Lâkin “*teġadû ve teġabbû teġadû ve tezdâdû ġubben*”⁸¹⁶ ġadiş-i şerîfinüñ feġvâsınca bu muġliş-i ġâlîşi’l-fu‘âdile ol cenâb-ı mürüvvet-nihâd ve fütüvvet-bünyâd mâ-beyninde şâbit ve müstaġkem olan ġubb-i vedâd ve ta‘alluķ ve ittiġâd ilâ yevmi’l-mî‘âd yevmen fe-yevmen izdiyâd ve imtidâd üzere olmagķun bezm-i

⁸¹⁶ Bkz. Cemâleddîn es-Suyûtî, a.g.e., C.II, s., 138.

maḳdūrumuz olandan ba'z-ı yārār ve nāmdār atlar tedārik olunup inşā'a-llāhü Te'ālā ol cenāb-ı vālāya ba'zı zamān ithāf ve ihdā olunup serḫad Paşalarından birisine irsāl oluna ki ol daḫi serḫad Ḥānlarından birinüñ vesātiyetle sūdde-i saltanat rütbelerine işāl eyleye.

Bu üslūb-ı mergūbdan daḫi maḳşūd ve maḫlūb budur ki bu vilāyet-i 'adālet-i ḡāyetüñ ḫalk ve re'āyāsıyla ol cānib-i ḫuddām-ı zevi'l-iḫtirāmuñ ve ol memleket-i ma'delet nihāyetüñ nās ve berāyāsıyla bu cānibe ḫadem-i kirāmınuñ [vr. 40a] miyānlarında çedān itilāf ve istinās olmagla keşret-i zihāb ü iyābda “*En-nāsü me'ādinün ke-me'ādini'z-zehebi ve'l-fiḫḫati*”⁸¹⁷ kazıyyesince şāhibü'l-'aqli ve ülü'l-elbāb olmayan ba'zı ehl-i fesād, bed-nihād dīn ḫilāf-ı de'b ve edeb ü fitne ve şikāk ve buḡz ü nifāk icāb ider. Ba'zı ef'āl-i kabīḫa ve aḫvāl-i faẓiḫa şudūr ve zuhūr itmekle cāizdür ki mā-beynde şābit ve muḫaḫkaḫ olan vifāk ve ittişāle nev'an iḫtilāl-ḫārī olup bu maḫūle cezeviyyāt-ı umūr şey'en fe-şey'en ve merraten ba'de üḫrā zuhūr bulmagla ḫabl-i mü'ellefi mine's-şü'arāti mişāli gider ki iḫtimāl varur ki ittişāl infişāle mütebeddil ve vifāk şikāka müteḫavvil olup binā-i 'ahd ü mişāk ve ittiḫād ve ittifāk ḫalel-pezīr olup mübārek ḫāḫir-i ḫāḫirlarına ba'de'l-itlāf-ı inḫirāf vāḫi' ola.

İmdi; pūser-i ḫaşeme şāyed ki giriften be meyl, çü per şod ne-şāyed be-pīl muḫtezāsınca bu muḫliş-i bī-riyānuñ fehm eyledüḡi üzere 'avāḫib-i umūr mülāḫazasıyla cezm-i mergūb bu üslūbda ḫazm olunup mā fi'l-cinān lisāne ḫalemihī cereyān itdirildi. İnşā'allāh Şāh-ı cem-i cāh ḫazretlerinüñ daḫi re'y-i münīrleri buña incirār ve ḫarār eylemekde iştibāh yokdur. Zīrā şalāḫ-ı fī mā-beyne's-Selāḫin veistirāḫat-i ra'ıyyet-i ri'āyete ḫarīn ve ferāḡ-ı bāl ve refāḫiyyet-i ḫāl bu vaẓ-ı şadāḫat me'ālde olduḡı zāḫir ve ḫüveydādur. Ḥāşā ki ol 'aql-ı evvele rüşen ve peydā olmaya ba'de mā ol cenāb-ı kerīmuñ mekārım-i aḫlāk ve eşfākından müsted'āmız oldır ki “*El-ḫulūbü teteşāhedü*” muḫtezāsınca tefatḫun-i ahvāl muşāfata iltifāt olunup şerāyiḫ-i iḫlāş ve muşādeḫat ve zavābiḫ-ı iḫtişāş ve muḫāleşat teşā'ud ve tezāyüdde ve tezāyüf-i übüvvet ve bünüvvet terādūf ve tezā'ufda olup mā-beynde vāḫi' olan binā-yı 'uhūd ve müvālāt ve esās-ı 'uḫūd ve müşāfāt ki meyāmin ve mübāreḫliḡinden ḫavāyif-i 'ālemiyān raḡad-i ma'īşet ile rüzḡār geḫürüp ḫayyibet-i ḫāl ve ferāḡ-ı bālile müḫimmāt ve mülimmātlarına meşḡüllerdür. Bünyān-ı merşuş gibi ebede'l-ebedin

⁸¹⁷ e'd-Deylemī, a.g.e., Beyrut 1986, C. IV, s., 300.

şebât ve devâm ve karar ve istihkâm üzere olup dest-i tefavül-i ezmine ve dühür ve teğallüb-i eyyâm ve şühür anıñ hedm ve nağzına rahne ve şelme yol bulmaya.

Beyt:

Be-kiyâmet berem ân 'ahd ki be-sitem bâ tû
Tâ derân rûz nükübî vefâ-yi tû ne bûd.

Ve çün kâşid-i mezbûr şerâyiğ-i risâleti hüsn-i edeb ile edâ ve iğâmet eyledi. İcâzet-i 'aliyyemize maqrûn kılınup geru ol cânibe revâne olundu. Bâkî ziyâsı etnâb nümüd. Hemvâre zilâl-i 'atüfet ve re'fet memdüde bād ilâ yevmi'l-hisâb ve riyâz-i 'adâlet ve ihsân be füyüz-ı 'inâyât Hâzret-i Müste'an ser-sebz ve şadâb be haqq-ı Muhammedi'l-hâş ilâ talebi's-şevâb ve âlihî ve aşhâbihî hayru'l-âl ve aşhâbü'l-hayr, du'a-yı zinde velâ'et qarîn-i devlet bād hemîşe tâ ki felek-i kıble-i du'a bâşed [vr. 40b]

26.

Cenâb-i Şadâret-Maâb, Vezâret-Menâb, İşâret-Nişâb, Celâlet-İktisâb Hâzret-i Kâm-Baş ve Kâm-Yâb -Med-de'llahü zilâle devletihî ve ce'ale beynehü ve beyne'l-havâdişi sedden ilâ yevmi'l-maâb- çürüb-ı teslîmât-ı fâyiha ki râğ-ı felek ve dimâğ-ı melek râyiha-i tayyibesinden mu'aţtar ve fûnûn-ı künât ki lâyiha ki şavme'a-i sâmi'a-i kuttân semâ-i sâbi'a-i pertev şafâsından münevver ola. Mecma'-i levâzım-ı şadâret, menba'-i şerâyiğ-i vezâret, Âşaf-ı şaff-i işâret şadr-i kebîr-i dîvân-ı salţanat, mihr-i sipihr-i istihkâk-ı merâtib ü menâşib-i hüviyyet, mekârim-i ahlâk ve mühâsin-i maâşir ve menâkıb, mahzen-i kemâlâti'l-insân fâizü'l-'atâ-i ve'l-mürüvvet ve'l-ihsân -elbeshü'llahü Te'âlâ libâse'l-'izzi ve't-temkîn ve ekremehü bi'd-devleti'l-ebediyyeti ilâ yevmi'd-dîn- hâzretlerinüñ nâdî-i şerîf şâmihü'l-'imâr ve niddî-i münîf râsihü'l-evtâdlarına şunûf-ı şafâ ve hübüb-ı vefâya her şabağ ve mesâ ithâf ve ihdâ kılındıktan soñra inhâ-i zamîr-i münîr-i mihr-i tenvîr ve hâtir-i hâtir-i Hürşid-i nazîr oldır ki ber-mücib elţaf-ı 'amîme ve e'tâf-ı cesîme ol câmi'u âşâr-ı envâr-ı menâfi' râfi'-i zulâm-i ğamâm-i mevânî' müsteşâr-ı eyvân-ı ma'delet ve müste'âr-ı dîvân-ı nişfet kabîlinden reşha-i aqlâm bedâyi' niğâr ve nüşha-i erķâm cevâhir nişâr şudûr ve zühür bulup eşref-i ezmine ve elţaf-i âvinede devlet-i mensûb 'izzet-i maşhûb Yüz Bâşî Kemâlü'd-dîn Ya'ķub Beg -zîde kadruhü- elinden 'âkif-i me'âkif du'a ve vâkıf-ı mevâkıf-ı şenâ şavbına vüşül ve nüzül idip zirve-i iclâl ve evc-i iķbâle ref

buyurmuş, hezz-i Һazret-i ref'ud-deracāt cellet bedāyi'-ı ni'amen ke'z-zāhire ve Һamiyyet-i revāyi'-i ālāihi'l-fāhire, ol cenāb-ı maħmī-i'l-cihāniñ a'lām-ı devletin firāķ-ı firķadına hemser ve rāyāt-ı 'izzetīn evc-i simākdan berter olmaya, āmīn.

Kitāb-ı belāgat-i mevādd ki mir'āt-ı cemāl ve dād ve mişķal zeng-i fu'ād der tezā'if-i sa'adet medārında mūnderic ü mūndemic olan inbā-i müşādeķat ve muvāfāt ve aħbār-ı muħāleşat ve müşāfāt mine'l-ķavādimi ile'l-ħavātīm mütāle'a kılınmagla her bir Һaṭṭ-ı şūretinden Һaṭṭ-ı yūz gösterüp ve her bir Һarfī 'aksinden feraḫ-i pertev bıragup eķāşī-i medāric sūr-ı behcet-i irtikā' ve e'ālī-i me'āric Һubūr ve ğıbtata i'tilā müyesser olup meħāmid firāvān olındı.

Medād-ı ğāliye zengeş çū meşķ būd büyiş Һaṭṭ-ı müselseleş ez lütf būd çūn selsāl sūtūr-ı neşr heme nazm būd çūn lülū micver-i şī'r heme pūr zi dürr-i mā lā māl. Hemvāre istimā'-i aħbār-ı ihlāş ve i'tikādla ķulūb-i kaffe-i eviddā mesrūr ve müşāhede-i āşār-ı ihtişāş ve ittiħād ile 'uyūn-ı 'amme eħibbā pūr nūr olmakdan Һālī olmaya, āmīn Yā racāi'l-mü'emmilīn.

Ba'de zālik mütāvī-i kitāb-ı kerīm, berā'at-ı nesimde bünyād-ı ittiħād ve esās-ı i'tizād 'ale'd-devām istiħkām olması ifhām olunmuş zamīr-i mūnīr müşteri tedbire mestūr ve Һafī ve Һaṭīr-i 'aṭīr-i 'uṭarid te'sīre pūşīde ve Һabā olmaya ki mā-beynde vāķi' olan 'uķūd ü vifāķ ve 'uhūd [vr. 41a] ve vişāk, ber-vechle muħkem ve müsteħkemdür ki teğallüb-i dūhūr ve şūhūr ile naķzına imkān yokdur. Felā-cerm elezzī'l-ķelām evcezehū medlūliyle 'amel olunup teṭvīl-i ķelām ile teşdī'a irtikāb olunmadı. Elṭāf-ı feşīhati'l-eknāf-ġözden me'müldür ki *"El-ķulūbü teteşāhedü"*⁸¹⁸ muķtezāsınca teyaķķun-i aħvāl-i muvālāta teveccüh ve iltifāt kılınup şerāyiṭ-i ihlāş ve müşādeķate ve żavābiṭ-i ihtişāş ve muħāleşat dāimā mü'eyyed ve muķkem ve mü'ekked ve müstaħkem ola. Bāķī hemīşe āftāb-ı devlet-i sa'adet ve māhtāb-ı 'izzet ve rif'at ez mütālī'-i celālet ve 'azamet tābān ve dirāşşān bād bi-Rabbi'l-'ibād

27.

Һazret-i Mālikū'l-Mülki ve Meleki'l-Müte'āl ve Müfeyyizū'l-āmāl Vāhibū'n-Nevālīñ –Celle Şānūhū 'ani's-şebīhi ve'l-mişāl ve tenezzehe mine'l-infi'āl ve'l-iħtilāl- 'Ināyet ve sa'adet-i ğāyet-i ezeliyye ve hidāyet-i 'izzet-i nihāyet-i lem-yezeliyyesiyle ve Һazret-i server-i küll-i nesl-i Ādem ve sebeb-i raħmet-i dū-'ālem,

⁸¹⁸ Bu Hadis-i Şerif'in kaynağını bulamadık.

şefî' u 'uşât-i ümem, menba'î'l-lütfi ve'l-kerem olan Seyyid-i Enbiyâ-i güzî'n, sened-i aşfiyâ-i evvelîn ve âhîrîn habîb-i âlihî Muhammed Rasûlü'llâh ki -şalle'llâhü Te'âlâ 'aleyhi ve sellem- teslîmen keşîran ve mu'cizât-i keşîratü'l-berakâtî vesîlesiyle.

Ben ki Sulţân-ı Selâţîn-i Memâlik-i Rûm ve 'Arab ve 'Acem ve Hâkân-ı Havâķîn-i Çîn ve Hîtan⁸¹⁹ ve Türk ve Deylem⁸²⁰, Nerîmân-ı şavlet ve ğîr u dârı, Kahramân-ı sâha-i taht-ġiri ve tâcdârı, Şehsüvâr-i 'arşa-i leşker-keş ve kişver-güşâyı, Şehriyâr-ı iklim-bahş ve memleket-ârâyı, Fermân-ı fermâyî Kayâşıra-i 'aşr ve âvân, Şâhib-ķırân-ı ķarn-ı nuşret iķtirân olup Ak-Deñiz eknâfında olan bilâd-ı sipihr-i irtifâ'î'n ve Kara-Deñiz etrâfındaki aķlâ' ve biķâ'î'n ve nâdire-i aşar olan Mışr u sa'îd-i a'lânî'n, ve Bağdâdü dârü's-selâmî'n ve bilâd-ı Haleb ve Şâm'î'n ve Bender-i Cidde ve Beytü'llâhi'l-Harâm'î'n ve Medîne-i Münevvere ve Kudüs-i Şerîf-i lâzimü'l-iħdâmî'n -şerafe-hümü'llâhü Te'âlâ şerafen ve ta'zîmen- ve vilâyet-i Yemen ve 'Aden ve Şan'an'ı'n ve Memâlik-i Hâbeş ve Başra ve Lehistân'ı'n ve Kürdistân ve Gürcistân ve Lüristân ve Vân'î'n ve Deşt-i Kıpçâķ ve Diyâr-ı Tâtâr'î'n, külliyyen Vilâyet-i Anatuli, ve Kararmân ve Rûm ve Zü'l-Ķaderiye'nü'n ve 'umümen Memâlik-i Rûm İllî ve Eflâķ ve Boġdân'î'n ve bunlardan mâ-'adâ niçe şimşîr-i zafer-i te'şîrimizle fetħ olunmuş diyâr-ı 'azîmü'l-i'tibâru'n huşuş-i kuvvet-i ķâhire Hüsrevânımızla fetħ olunmuş onca ķılâ' ve bilâd-ı nâmdâru'n Pâdişâhı ve Sulţânı Sulţân Selîm Hân bin Sulţân Süleymân Hân bin Sulţân Selîm Hân Bâyezîd Hân bin Mehmed Hân bin Murâd Hân'ım.

Bi-'inâyetihi'llâhi'l-mülki'l-eķdar-i 'inân-ı semend-i sa'âdet-mend meydân-ı şâhib-ķırânı ķabza-i ķader-i ķudretime muķadder ve şavlecân sâha-i kişver-ġiri ve ġitî-sitânı keff-i kifâyet-i bahşama muķarrer ve müyesser olup 'arşa-i 'arz-ı bi't-ţûli ve'l-'arz, diyâr-ı şarķ ve Memâlik-i Çîn'den tâ bi-aķşâ-i rüy-ı zemîn leme'ât-ı bâriķât-ı şimşîr-i ķazâ te'şîrimizle tâbân ve münevver ve cümle-i rub'u meskûn ve heft-i iklim-i zimâm-ı iķtidârıma mün'aţif ve müsahħar olup [vr. 41b] bi'l-cümle taht-ı 'âlî baht-ı sa'âdet menşürümü'n evc-i pâyesine nisbet ķaşr-ı Ķayşar pür ķuşur ve mülk-i mevrüş-i ma'delet menşürümü'n bir ķabzası mülk-i melek-i Skender ve Şâh

⁸¹⁹ Hîtan; Mısır'ın Başkentî Kahire'nin 200 kilometre batısında bulunan bir vadidir.

⁸²⁰ "Deylemliler" veya "Daylamlılar", Hazar De-nizi'nin güneybatısı ile Tahran'ın kuzeyine düşen bölgede yaşayan bir toplum olarak bilinir.

fağfūr olup h̄atem-i mülk-i Süleymānī şāyeste-i engüşt cihān-bānī olup şahāyif-i rūy-ı zemīn, zi ser niğīn ma'delet-mekīn ve sa'adet-ķarīnim olmuşdur.

Ĥamden 'alā ālāihi'l-cezil ve şükran 'alā ni'amāihi'l-cemil ve senki iftiĥārū'l-ümerāi'l-'izāmi'l-'İseviyye ve muĥtārū'l-kübrāi'l-fiĥām fī-milleti'l-mesīĥati müşliĥ-i müşālīĥ-i Cemāĥiri't-tāifeti'n-Naşrāniyyeti sāhib-i ezyāli'l-ĥaşmeti ve'l-vaķār, şāhib-i velāyeti'l-mecdi ve'l-iftiĥār Ķırālsın Rīm Ĥalkınuñ güzīdesi ve ĥurmetlüsi ve Ālāmān Vilāyetlrinüñ ve İslēvīn ve Ĥırvāt Memleketlerinüñ ve sāir buña mu'adil nice memāliküñ Ĥākimi ve Ķırālısın.

Bāb-ı a'lāmız ki, melce'i Selāṭīn-i 'izām-ı devrān ve cenāb-ı mu'allāmız ki melāz-i Ĥavāķīn-i 'aşr u āvān olup südde-i seniyye-i sa'adet bünyānımız muķbil-i şifāh-ı Ķayāşıra-i Cihān ve 'atebe-i 'aliyye-i 'adālet 'üvnānımız müzdeĥam-ı akāsira-i zemīn ü zamān olmuşdur. Binā'en 'alā hāzā müceddiden temĥid-i kavā'id-i mu'āhedet ve teşyīd-i merāsīm-i muşāleĥat için irsāl eyledüğüñiz mefāĥirū'l-emācid ve'l-a'yān fülān ve fülān ve fülān yarār ve kār-güzār mu'teber ilĥilerüñüze 'ahd-nāmeñüz gönderip Ĥazret-i 'İsā Nebī -'alā Nebiyyinā ve 'aleyhi's-şalātü ve's-selāmuñ- tāriĥinüñ sene bin beşyüz altmış sekiz senesinde niy-aralık günü bizim ülü Peygamberimiz Ĥazret-i risālet-penāĥ -şalle'llāhü 'aleyhi ve sellemiñ- hicretī tāriĥinüñ tokuz yüz yetmiş beş tāriĥinde vāķi' olan māĥ-ı Recebi'l-müreccebün ĥurresinde olmuşdur.

Bundan böyle sekiz yıla deĥin memleket-i vilāyet emn ü emān ve 'ämme-i re'āyā istirāĥat ve iṭmīnān üzere olup mā-beynde dōstluķ muĥkem ve muķarrer olmak bābında istid'ā-yı 'ināyet idip sāl be-sāl āsitāne-i sa'adet ittişālimize her yünār āyında bī-ķuşūr velā kūsūr otuz bin Engērūs altını irsāl ve işāl olunması 'ahdiñüzde olup şöl şartla ki; karındaşlaruñuz fülān ve fülān dūķalar der-mu'āhedemizde olup mādām ki ol cānibde olan vilāyetlerüñ ve nāĥiyelerüñ ve ķal'alaruñ eĥer karada ve deñizde ve akarsular ķurbundadır zābitleri ve ĥākimleri ve 'ämme-i berāyā ve kaffe-i re'āyāsı cān u ĥöñülde ittifāķ üzere muĥabbetlerin ve dōstluķ şartların muĥkem ĥifz idüp 'ahd ü emāna müte'alliķ olan ĥuşuş gereĥi gibi saklayu ve 'aziz tutalar, biz daĥi serĥadd-i memālik-i maĥrüseimizde olan Beylerbeyilerden ve Sancak Beyleri kullarımıza ve 'umūmen 'asākir-i manşüremiz ĥalkına baş ve cānları ĥerek ise ol cānibden 'ahde müĥālif vāz' şādır olup yüce derĥāhımıza 'arz ve i'lām olunmadın

‘ahd ü emāna mügāyir iş etmeyeler. Ve defter-i Hākānīde mestūr olmyan қaryelerine ve canlu cansız rızıklarına bu dōstluқ zamānında ašlā dađl olunmayup ve re‘āyāñuz zābtı için varıp gelen ādemlerüñüze māni’ olmayup ve emre muđālif yeñiden [vr. 42a] nesne taleb olunmayup dōstluđı ĥifz ideler deydü muđkem tenbīh oluna.

Ve ol cānibden dağı bu dōstluқ içinde Қırāl Ođlınuñ Erdel Vilāyeti ve Erdel’den tāsra sāyir ādemlerinüñ ve kendüñüñ ellerinde olan yerlerine ve mülklerine -ki ĥālā müteferriқlardır- ašlā dađl olunmayup dōstluđa mügāyir dađl eyleyenüñ müntehā ĥaққından gelinüp muğkem ĥaқāret oluna. Ve bu cānibden Қırāl Ođlıña dağı tenbīh oluna ki mādām ki ol cānibden ‘asker cem’ idüp ‘ahde mügāyir vaż’ olmaya, ol dağı sefer tedārikinden ve ‘asker cem’ eylemekden berī olup kendü ĥālinde olup ĥaққına rāzī ola, ašlā ‘ahde muđālif gizlü ve āşikār dūşmanlık eylemeye. Bu dōstluđumuzda bile ola min ba’d dōstluқ zamānında eđer kendü ve eđer aña tābi’ olanlardan biri ‘ahd ü emāna mügāyir vaż’ iderse muқābil olalar ve қaryelerüñüze ādem gönderip ayartmakdan ve seğirtmeden ve tavār sürmekden berī olup bu yasağı gözetmeyenlerüñ zikr olunduğı üzere her kim olursa ĥaқlarından geline. Ve muқaddemā seferlerde ve ĥayri sebep ile olan buđ u ‘adāvetleri iki cānibden dağı añlamayup ‘afv olunup emīn olalar deydü te’kīd oluna. Ve ŗimdiye değin nice def’a nizā’ olup faşl olmayup kalmış ve bir cānibe tapmış ba’zı kimesneler olsa anıñ gibiler mülkleri ve ĥişārlarıyla tapduğı ve ĥidmet itmek isteduğı yerde kalup söz gelüci olmaya ve men’ ve def’ olunmaya.

Ve Қırāl Ođlınuñ Enđerüs ve Erdel Vilāyetlerinde müşterek ĥişārları ve varoşları ve ĥayri yerleri olup bu dōstluқ içinde siziñ ve Қırāl Ođlınuñ iĥtiyārları ile istibdāl eylemek murād olunsa ‘ale’l-ĥuşūş birbirini aldamayup ve ziyādesin taleb itmeyüp ĥayrlısı ve iki cānibden zābtına enfa’ ve āsān olsa anıñ gibiler müfaşşalen Āsitāne-i Sa’ādetimizde ‘arz olundukda iki cānibe nāfi’ olduğına göre ‘amel oluna. Ve Ehl-i İslām’dan ve Қırāl Oğlı ve Bođdān ve Eflāқ Voyvodalarından muқaddemā olan ‘adāvetleri sebebiyle eyledikleri ‘arızları Pāye-i Serīr-i Sa’ādet-i Maşīra ‘arz olunup tefīş ve tefahĥuş olmadın maқbūl olmayup i’timād olunmaya. Ve ĥilāf-ı vāқи’-i қазыye ‘arz idenler mu’āteb ve mu’āқab olalar. Ve iki cānibden ve Ehl-i İslām’a tābi’ olan Erdel ve Bođdān ve Eflāқ tarafından ve ĥayriden anların kendü ĥāllerinde olmayup ‘ahde muđālif iş işleyüp fesād ve ŗenā’at üzere olup, tutulup

kaçıkdı sa'y olunup ele götürölüp haqlarından geline. Tā ki ğayrilere mūcib-i 'ibret ve naṣīhat ola. Ve ba'zı esīrler 'adāvet içinde esīr olup zindānlarda ve ayaklarında demūr olup 'ināyet haqqıle bu dōstluk içinde kaçup kurtulsa iki cānibden daḡı taleb olunmaya.

Ve bundan böyle dōstluġımız muḡarrer olup her vecihle ḡifz eylemek murādınūz olup istid'ā-yı 'ināyet eyledüġüniz eclinden 'azametlū bār-ġāhımızda İlçilerünūz ve Maṣlahat- Ğüzārlaruñūz yāḡūd Vekīllerünūz mütemekkin olup ve ḡayr ḡaberle Ūlāġla gelüp gitmek lāzım oldukda toġrı yōldan varıp gelmek ve kāġıdlarına ve kendülerine her ne vaqt [vr. 42b] olursa kimesne māni' olmayup daḡl ve ta'arruz eyleyeler ve istedikleri yerde ev tutup taṣra çıkup āt ve deñizi seyre ve istedikleri deñlü tercümān kullanmaga kimesne māni' olmaya. Ve iḡsān olunan 'Ahd-nāme-i Hümāyūnımızuñ Tuġrā-yı ġurrā-yı iclāl-i efzā-yı Ḥāḡānī ile bir šūreti sūdde-i sa'ādetimizde olan İlçilerünūze ṣadaġa oluna ki lāzım oldukda kendülerde buluna. Ve bi'l-cümle sāir dostluk iden Pādiṣāhlaruñ İlçilerine ve ādemlerine ri'āyet olunduġı gibi ri'āyet oluna. Ve barıṣıklık içinde kimesne kimesneye meydān okumaya. Ve zıkr olunan dostluġımıza cān u dilden muḡabbet üzere muḡarrer olup dostluk šartların ri'āyet eyledüġümüzden ġayri yarār ādemlerimizle gönderegeldüġüniz üzere her yünār āyında armaġānımız için otuz bin Engerūs Flōrisini sūdde-i sa'ādete teslīm eylemek 'uhdemizde ola deyū derġāh-ı mu'allāmımızda olan İlçilerünūze mühürlü temessük gönderip 'Ahd-nāme-i Hümāyūn celālet-i maḡrūnımız taleb eyledüġünizi bildirdikleri eclinden bizim daḡı ḡāndān-ı merḡamet bünyān ve düdmān-ı mevhibet 'unvānımıza ṣadākat ve iḡlāṣla iḡtiṣāṣ gösterip šamīm-i dilden dostluk taleb iden Selāṡin-i muḡāleṣat āyīn ve Ḥavāḡin-i muṣādekat-i temkīn ḡuṣūṣında ebvāb-ı muṣādekatımıza meftūḡ olmaġın bu 'Ahd-nāme-i Sa'ādet-i nümūnı virdim ki min ba'd sizūñ ṡarafıñızdan ve bize tābi' olan karndaṣlaruñuzdan mādām ki bā'iṣ-i iḡtilāl-i 'ahd ü emān olur ber-vaṣ' ṣādır olmayup šöyle ki; zıkr olunduġu üzere serḡadd-i memālik-i maḡrūsemizde olan re'āyā ve berayāya vechen mine'l-vücūhi daḡl olunmayup dostluk šerāyiṡi mer'ī ve mücerrem tutilup tamām-i 'izzetle ri'āyet oluna, Cenāb-ı celālet-maābımdan daḡı eymān-ı ṣidād ile yemīn iderim ki; yeri-ġōġi yōġiken vār iden Perverd-ġāruñ birliġi için ve ūlū 'aziz Peyġāmberimizūñ mu'cizātı haqqıçūn bu mu'āhede olunan müddet içinde mādām ki ol cānibden 'ahde muġāyir ḡālet olmaya, Beylerbeyilerimizden ve

Beyler Kullarımızdan ve apūdānlar ve ubāılar ve Voyvodalarımızdan ve bi'l-cümle seradd-i memālik-i İslāmiyyede olan 'asākir-i feyz-i müzāhirimizden ve kuvvet-i āhire-i üsrevāne ve imır-i azā te'ır-i mülūkānemizle feth olunan Erdel Vilāyetinūn ırāl Estefān ırāl'dan ve Eflā ve Bodān Voyvodalarından ve sāir arāc-üzār kullarımızdan -ki bu dostluımızda biledir- alā size mūte'alli olan memleket-i vilāyete ve re'āyāya ve tat-ı ükümetūnizde olan al'alara ve ulara dal ve ta'arruz olunmayup arar ve ziyān ve te'addī ve tecāvüz eylemeyeler.

Ammā bundan adam Sietvār seferinde kuvvet-i āhire-i Pādiāhānımızla alınıp bi'l-fi'l arāb olan al'alardan fūlān ve fūlān ve fūlān nām al'alar ta'mir ve termim olunmayup ālī üzere kala. Ve bi'l-cümle ol al'alar toprāında ve sınırında yeñiden al'alar yapılmaya. Ve Frānca Pādiāhı, Valya ırāl ve Venedi Beyleri ki adīm-i eyyāmdan 'atebe-i 'aliyye-i sipihr-i irtisāmımıza dostluk idegelmişlerdir, irū dōstlarımızdır, öyle ma'lūm ola. Muaal-ı kelām ol ki müseyyed [vr. 43a] avā'id-i dostī ve muabbetdür. Bu müddet içinde o arafa rāci'dür. öyle ki ol cānibden merāsim-i 'ahd ve emānı ri'āyet oluna. İnā'allāhū'r-Ramān bu cānibden ilāf-ı va'd ve peymān ber-va' adır olmaya.

28.

Zimmet-i Himmet, Kāffe-i Selāin-i Kāmkār ve avāin-i Ma'delet-i'āra ki āyet-i kerīme-i: *"In-ne'llāhe ye'mūru bi'l-'adli ve'l-isān"*⁸²¹ anlarıñ muadea-i āl, uceste fālleri olup ve madū-ı: *"Ve asinū in-ne'llāhe yū-ibbū'l-mūsinīne"*⁸²² zāte 'adīmū'l-miāllerinūn āyinesidür. Ber-mutezā-yı fevā-yı: *"Küllü-kūm rā'in ve küllü-kūm mes'ulūn 'an-ra'iyyetihi"*⁸²³ ve mūrā'āt-i avāl-i re'āyā ve kifāyāt-i i'ānet-i berāyā ki vedāyi'-ı azret-i ālīu'l-berāyādur, vācib ve mühimdür ki bu emri 'azīmūñ icrāsı daı; *"Ve eliū zāte beyni-kūm"*⁸²⁴ mūcibince vāta-i intizām-ı mehāmm-ı eyyām ve rābıta-i mu'āqid-ı refāh-ı āl-i avā ve 'avāmdur ki ul ü alāsuz müyesser deildür. Anıñcūn Pādiāh-ı avza-i İslām ve Selāin-i zevi'l-ihtirām, Firdevs-maām, bu sūnnet-i seniyye-i himmet-i 'ulyā mülāaza idip vidād ve muabbet ve avā'id-i ittiād ve ülfet ve āin-i ılāz ve idād ile neslen ba'de neslin ilā inirāzi'z-zamān mū'ekked tutıp la'net-nāme virip dāimā arafeynden

⁸²¹ Bkz. Kur'an-ı Kerim, 16/Nahl Suresi, 90

⁸²² Bkz. Kur'an-ı Kerim, 2/Bakara Suresi, 195

⁸²³ Bkz., İsmāil Muhammed b. el-'Aclūnī, a.g.e., C. II, s., 169, Hadis No: 1946.

⁸²⁴ Bkz., Kur'an-ı Kerim, 8/Enfāl Suresi, 1

silsile-i muḥabbet ve şadākat müstahkem olup ğubār-ı fitne ve fesād lā yezālū zülale sel-sāli: “*Ve eşliḥ ve-lā tettebi’ sebīle’l-müfsidīn*”⁸²⁵ ile şaḥīfe-i eyyāmdan denā’-i ref’ buyurmışlardı. Anıñ levāzım olan irsāl-i rüsul ve resāil ki zābiḩa-i istimrār-ı āşar muşādekat der zuhūra gelirdi.

Ve bu mażmūn-ı şadākat-meşḩūn ki Padişāh-ı İslām rub’-i meşkūn, Süleymān-ı kām-kār-ı zill-i Ḩaḩḩıñ dest-i ḩaḩḩı ile der-ḩamāil yerine ḩifz olunup ol ‘Ahd-i Hümayūn bereketile anıñ ‘üvnān-ı tırāzı: “*Yā eyyü-he’llezīne āmenū evfū bi’l-’uhūdi*”⁸²⁶ ile muḩarrızdur. Kāffe-i ḩalāyık-ı mehd-i emn ü emānda pür rāḩat olup sālīk-i memālik te’addī ve ta’arruzdan maşūn olmışlardı, çünki te’yīd-i İlāḩī ile nevbet ve re’fet-i mülk bu muḩlişlerine irişdi. Binā-yi şebāt-ı ḩavā’id-i muşādekat ber-muḩtezā-yı: “*El-ḩubbū ye-tevāreşū*”⁸²⁷ ḩuddām-i ‘atebe-i ‘aliyye-i Şehen-şāḩī rafī’u’l-mekān muḩāleşāt-ı vidāda ve sebīl-i şalāḩ ve sedāda sülük ve intiḩfā-i nāyire-i fitne ve fesāda dakīḩa fevt itmeyüp añā nekr anda idem ki tağziyet ve tehniyet ki ‘ādet-i mülükdür, bu muḩlişleri bābında mebzūl buyuralardı henüz bu me’mul ol menba’-i lütf ve iḩsāndan zuhūra gelmedi.

Bu muḩliş-i bī-iştibāḩları ser-rişte-i muḩāleşatı ḩifz için Velī Beyiñ –ki mu’temed ādemlerinizdendür- Āsitāne-i Sa’ādetlerine gönderip ki birāzerim İsmā’ilüñ sū-i a’mālinden ba’zı nesne vāḩi’ olmuşdı. Anıñ mizācınıñ i’tidāli olmamağın televvūn-i imtizācından nāşī olduğu kāffe-i ‘ālimyāne vāzıḩ olmuşdır. Eğer anıñ fehvā-yı ḩāl fi’āl-i pür iḩtilāli sebebi ile zamīr-i münīrlere naḩz-i ‘ahd ḩuḩūr itmiş ise: “*Ve lā te-ziru vāziratūn vizra üḩrā*”⁸²⁸ mūcibince anıñ nā-mülāyım ef’ālī sebebi ile erbāb-ı ‘aḩl [vr. 43b] temīze muvāfiḩ değıldir ki ğayrileri anıñ için aḩz buyuralar. Bu daḩı ḩāḩir-i ‘āḩir-i Şehen-şāḩ-i sidre mekāna vāzıḩdur ki anıñ bu maḩūle ef’āl-i şeni’ası zuhūr idip karındaşların ve ‘umüvvülerin ve bu muḩlişleri oğulların ḩatlı eyledi. Li’llāḩi’l-ḩamdü ki az zamānda munteḩim-i ḩaḩḩıḩi anıñ binā-yı ḩayātın ḩahr-ı fermān-birle maḩḩūr eyledi.

⁸²⁵ Bkz., Kur’an-ı Kerim, 7/A’raf Suresi, 142

⁸²⁶ Bkz., Kur’an-ı Kerim, 5/Maide Suresi, 1.ayet. Burada “‘uhūdi” diye zikredilen kelimenin Kur’an-ı Kerim’in ilgili ayetinde “‘ukūd” şeklindedir.

⁸²⁷ Bu Hadis-i Şerif’in kaynağı hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

⁸²⁸ Bkz., Kur’an-ı Kerim, 6/En’am Suresi, 164

Bu merāsile-i irsāl itmekle ol ‘ālī-ḥazretiden tevaḳḳu’ bu idi ki, cevāb-ı şavāb ile iltifāt buyurup teveccüh-i hümāyūnları “*Ve eşliḥū zāte beyni-küm*”⁸²⁹ ma’rūf olup silsile-i ittiḥād-ı evtād-ı mülātīfet ile müstahkem olup ‘ahd-i sâbıḳ ri’āyet buyurıla idi bu eṣnāda istimā’ olındı ki Paşa-yı serḥadd-i mezbūr Velī Beyi Pādişāh Ḥazretlerinüñ emri buḡiken ḥabs itmiş bā-ḥuşuş ki āyīn-i Pādişāhān ve resm-i keyānda peyām götürenler ziyāndan emīn olagelmişlerdür. Bu ḥāl üzere iken mülk-i mevrūşimuñ ḥudūda leşker gelüp āteş-i fitne ve fesādı işti’āl idip müslümālaruñ ve ‘aceze ve mesākīnūñ ehl ü ‘iyāllerin ve sefk-i dimā itmek iḳdām gösterdiler.

Ḥaşā ‘adālet-i Pādişāh-ı İslām-penāh ḫillü’llāh’dan ki eyyām devletleri ve kıyām-ı rüz-i efzūn-ı sa’ādet-maḳrūnlarında niçe müslümānlaruñ Kelīme-i Tevḫīd-i İllāhī ve şehādet-i nübüvvet Ḥazret-i Risālet-penāhī iderler iken küffār gibi bunları ḳatl ve esīr idip mūcib-i şemātet-i kefere olalar. Bi-ḥamdi’llāhī ve’l-minne bu silsilenüñ düdmān-ı bünüvveti intisābı olmasa ve ol ‘ālī-ḥazretüñ re’y-i ‘ālem-ārālarına ḥāfī deḡıldür ki çün müvālāt ḥazret-i teḳaddüs-i nebeviyye ber-muḳtezā-yı veşāyet “*Yūşī-kümü’llāhü fī ehl-i beyti*”⁸³⁰ evceb-i vācibātdandır. Bā-ḥuşuş ki Sultān Bāyezīd Ḥān ḥuşuşunda vāḳi’ olan ḥidemāt ki zuhūra gelmişdür. O düdmānuñ saltānat ve ḥilāfetlerinüñ istiklāl istikrār ve istimrārı bābında mūşī-i temāmm vārdur. Eḡer bu ḥidmete nazār olunup mā-beynde olan ‘ahd ü peymān daḡı olmasa her zamān binā-yı muḥabbet ḥalel-pezīr olmamak gerek idi. Çünki bu muḥiblerinüñ dāimā niyyeti şulḥ u şalāḥ-ı eyyāmları dāim olmakdan “*El-müslimū men selime’l-müslimūne min yedi-hi ve lisāni-hi*”⁸³¹ maḳmaḥ-i nazār selāmet-i ḥāl-i müslümānān ve refāh-i aḥvāllerinedür, ḡayri deḡıldür. Bunı daḡı yaḳīn bilüriz ki ol ‘ālī-ḥazretüñ rızā-yı şerīfleri daḡı bu ma’nādan ḡayri deḡıldür.

Bu taḳdīrce ki bu zamānlarda ḥifz u ḥirāseti Āzerbāycān için dāru’s-saltānat-i Tebrīz’e nüzül olındı. Te’kīd-i mevāşīḳ-i ḳadīmeye binā’en Ḥacı Maḳşūd Bey’iñ tecdīd-i mevādd-ı muşāleḫat ve izḫār-ı muḫālefet iden südde-i sa’ādetlerine ki mülteşim-şifāh-ı selāḫīn-i ‘izām ve müstecib-i cibāh-i Ḥavāḳīn-i kirāmdur, irsāl olındı. Tekrār be-tekrār ‘arz idip bu cānibde cādde-i şulḥ u şalāḫa şābit ḳadem olup levāzım-ı iḫlāşı ḥifz itmekden ḡayri bir emr muteşavvur deḡıldür. Eḡer siz bizi ve

⁸²⁹ Bkz., Kur’an-ı Kerim, 8/Enfal Suresi, 1

⁸³⁰ Bu Hadis-i Şerif’in kaynağına erişemedik.

⁸³¹ Bkz., Celaleddin es-Suyuti, a.g.e., C. II, s., 192

meveddetimizi ferāmūş itdiñüz ise ve'llāhü şāhidün 'alā 'ahd üzere muşādiqlarız. Eđer sa'ādetlū Pādişāh-ı 'ālem-penāh hāzretlerinüñ tarafından re'āyā ve berāyā muqteżā-yı *"İrhamū men fī'l-arzı yerhamū-küm men fī's-semā-i"*⁸³² fī'l-kitābi bi-'avni'l-Meliki'l-Vehhāb.

⁸³² Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizi, a.g.e., Kitābü'l-Birr ve's-Sıla, 16, C. IV, s., 313-314, Hadis No: 1925; Celaleddin es-Suyuti, a.g.e., C. I, s., 59

SONUÇ

Esasen Türk olan Şîh Şah İsmail, Akkoyunlu tahtını ele geçirerek İran'da, Safevî Devletini kurmuştur. Şah İsmail, zamanla siyasî hâkimiyet alanını genişletmek için, mezhebini sıçrama tahtası olarak kullanmış ve XVI. asırda Safevî Devletini, dünyanın ikinci önemli gücü haline getirmiştir. Ancak O, bununla yetinmeyip, Osmanlıyı da ekarte ederek birinci gücü olmak istemiştir. Esasen Sünnî inanca mensup iken, muhtemelen siyasî hâkimiyetini gerçekleştirebilmek için, Şiiliği ideoloji ve siyasî hâkimiyetin aracı olarak kullanıp istismar ettiği anlaşılmaktadır. Zira Safevî Devleti bir yandan dâîlerin propagandalarıyla kendilerine binlerce mürit sağlamışlar; diğer yandan da sadaka ve nüzur adları altında topladıkları bağışlarla ekonomik güç de elde etmişlerdi. Hiç kuşku yok ki onların siyasî bir güç haline gelebilmelerini sağlayan en önemli hâdise kendilerini Erdebil Tekkesi'ne adayan toplulukların gayretleridir. Söz konusu toplulukların büyük çoğunluğu ise cesaretleriyle temayüz etmiş Türkmen Boyları idi. Bu sebeple, tarikat şeyhleri propagandalarını özellikle Anadolu'daki Türkmen Boyları üzerinde yoğunlaştırmışlardı.

Ancak bu faaliyetlerine merkez ve siyasî destek konusunda zaman zaman sıkıntı yaşayan Safevîler çeşitli tedbirlere başvurmuşlardı. Bu bağlamda özellikle devletin kuruluş aşamasında Şeyh Cüneyd, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın kız kardeşiyle, oğlu Şeyh Haydar da yine dayısı Uzun Hasan'ın kızıyla evlenerek, bu ülkede rahatça hareket etme imkânına kavuşmuşlardı. Bu destek o kadar işlerine yaramıştır ki, Şah İsmail'in hükümdarlık tacını giydiği yer, Akkoyunlu başkenti Tebriz olmuştu. Gerçi Akkoyunlu Devletinin son hükümdarları, tehlikenin farkına varmışlardı ama artık vakit geçti. Zira, hem Safevî Tarikatı güçlenmiş; hem de Akkoyunlular İranlılaşmaya başlamışlardı. Dolayısıyla başta Rüstem olmak üzere, son hükümdarların aldıkları tedbirler bir işe yaramamış ve nihayet 1502'de Safevî Devleti, Akkoyunlu başkenti Tebriz'de resmen kurulmuştu.

Devletin kuruluşundan henüz on yıl geçmemişti ki, Safevîlerin gücü Osmanlıların karşısına çıkacak seviyeye erişmişti. Hatta Sünnî komşularına rağmen, ince bir siyasetle İslam Dünyası'nın ikinci büyük gücü haline gelmişler ve hatta

Doğu Anadolu'yu ele geçirmek için pek çok Sünnî Türk'ü öldürmüşlerdi. Henüz Şehzade iken durumun ciddiyetini kavrayan Yavuz Sultan Selim, doğudan gelen bu tehlikeyi yok etmek için bir yandan Şah İsmail'e yazdığı mektuplarda onu uyarıyor; diğer taraftan da Anadolu'daki taraftarlarını sindirmeye çalışıyordu. Ancak Şah İsmail, bu uyarıların hiçbirisine aldırmadığı gibi, bildiğini okumayı da sürdürüyordu. Onun bu tutumu, iki Müslüman-Türk Devletini karşı karşıya getirdi. Neticede Çaldıran'da Şah İsmail'i mağlup etmesine rağmen Selim, ordusundaki Şîi sempatiyanın isteksizliği yüzünden Safevileri, tamamen yok edememişti..

Şah İsmail'in ölümünden sonra Safevî tahtına geçen Birinci Şah Tahmasb da babası gibi, Osmanlılara düşmanca tavrını sürdürmüştü; ama hiçbir zaman bir meydan muharebesine cesaret edememişe de Devletin varlığını koruyabilmiştir. Yavuz'dan Osmanlı padişahı olan Sultan Süleyman, Batı'daki seferlere öncelik verdiği için Safevilere karşı daha ılımlı bir politika izlemiş bu da onların rahatça hareket etmesine zemin hazırlamıştı. Ancak yine de Kanuni, Safevilerin propagandaları ve saldırgan tutumları karşısında İran'a sefer düzenleme mecburiyetinde kalmıştır. Nitekim saltanatı boyunca İran üzerine üç büyük sefer yapmasına rağmen Kanunî, Şah Tahmasb'ın meydan muharebesine kaçması sebebiyle Safevileri tamamen bertaraf edememiştir. Ama yine de Kanunî, bir takım kazanımlar da elde etmişti. Nitekim onun zamanında Doğu'da bugünkü sınırlarımıza ulaşılmış, birçok şehir Osmanlı ülkesine katılmıştı. Hem Batı'daki fetihleri olumsuz etkileyen hem de Safevilere karşı yürüttükleri mücadele zaman ve ekonomik kayba neden olduğu için İran'ın teklifi üzerine 1555 tarihinde Amasya Barış Anlaşması imzalanmış ve iki devlet arasındaki mücadele nispeten yavaşlamıştı. Böylece Safeviler, ülkelerini imar etme fırsatı elde etmişler; Osmanlılar ise Batı'ya yoğunlaşma imkânı bulmuşlardır.

Bu iki Müslüman-Türk devleti arasındaki husumet ve rekabet bu şekilde geçici de olsa çözümlenmişken anlaşmadan birkaç yıl sonra Osmanlı Devletinde taht mücadelesi başlamıştı. Bu taht mücadelesi iki devlet arasındaki diplomatik yazışmaları zirveye çıkarmış zira pazarlık konusu yapılan ve Osmanlıların itibarını zedeleyen Şehzade Bayezid Vak'ası patlak vermişti.

Şehzade Bayezid Vak'ası ile ilgili sözünü ettiğimiz mektupların büyük bir kısmının suretini içeren Münşe'ât-ı 'Atîk'i incelerken gördük ki, 1555 Amasya

Barışı ile sona eren Osmanlı-İran askerî mücadelesi diplomatik bir mücadeleye dönüşmüştür. Daha önce Osmanlıya sığınan Elkas Mirza'nın desteklenip kendisine karşı kullanılmasının intikamını Osmanlılardan almak isteyen Şah Tahmasb, Şehzade Bayezid'in kendisine sığınmasını bir fırsat olarak değerlendirmişti.

Nitekim Şehzade Bayezid'i şatafatlı törenlerle karşılayan Şah Tahmasb'ın, ilk başlarda, onu taht mücadelesine hazırlayıp Osmanlılara karşı kullanmayı idüşünmüştü. Ancak Bayezid'in kendisine karşı kötü niyetini öğrenince, tutumu değişmiş, bu amacından vazgeçmiş, Şehzade Bayezid ve evladını yakalayıp hapsedirmişti. Bundan sonra onu bir tehdit ve pazarlık konusu etmek için elinde tutmuştur. Böylece O, hem Osmanlının, ülkesine saldırmasını önlemeyi; hem de onu Osmanlıya karşı bir baskı olarak kullanmaya çalışmıştır. Bu süreçte Şah Tahmasb, çok iyi bir diplomasi uygulayarak, Bayezid'in teslimini çeşitli bahanelerle geciktirerek, her geçen gün daha da artan isteklerde bulunmuştur. Bu arada da Şehzade Bayezid ve evladının bir düşmana değil de sözüm ona kendisi gibi dost bir memlekete sığınmasının Osmanlı Devleti için büyük bir lütuf olduğunu zira kendisinin Osmanlıların çıkarını ve Padişah'ın huzurunu düşünen birisi olduğunu da söylemekten geri kalmamıştır.

Şah Tahmasb, Şehzade Bayezid'in iadesi pazarlıklarını hem Kanuni Sultan Süleyman; hem de Şehzade Selim ile mektuplaşarak yürütmüştür. Mektuplarında; Kanuni'den ve Şehzade Selim'den bu büyük hizmeti karşılığında pek çok talepte bulunmuştur. Öyle ki o, oğullarına Osmanlı ülkesinde valilik veya sancak beyliği verilmesinden tutun da Kars Kalesi'ni Osmanlı Devletinden isteyecek kadar da ileri gitmişti.

Şah'ın Bayezid'i teslimde ağır davranması ve her geçen gün artan istekleri, Padişah'ı ve Şehzade Selim'i öfkelenmiştir ve hatta İran üzerine seferi gündeme getirmiştir. Ancak Osmanlının İran'a üzerine sefer tehdidine karşılık Şah, Bayezid'i serbest bırakacağını beyan etmiştir.

Diğer taraftan Şehzade Mustafa'nın katli ve Şehzade Bayezid Vak'ası, Kanunî Sultan Süleyman Devri'nin önemli olayları olmuştur. Zira Kanunî, dedikodulara ve Hürrem Sultan ile Rüstem Paşa'nın entrikalarıyla önce Şehzade Mustafa'yı Konya'da katlettirmiş; akabinde de Şehzade Selim'i destekleyerek Bayezid'in ayaklanmasına ve İran'a sığınmasına sebep olmuştur. Tabiatıyla bu

durum onu, Tahmasb'la pazarlık yapar duruma getirmiştir. Ayrıca Kanunî, bir taraftan meydana çıkan dahili karışıklarla uğraşmak; diğer taraftan da Şah Tahmasb'la Bayezid'in iadesi için pazarlık yapmak zorunda kalmıştır. Bu meselenin halli için Şah Tahmasb ile teati edilen mektuplarda yumuşak bir üslup kullanmış, alttan almaya özen göstermiştir. Hatta Osmanlı açısından kabulü mümkün olmayan bazı istekleri bile kabul eder görünmüştü.

Öte yandan Şehzade Selim, Osmanlı Tahtı'na geçebilmek için daha baştan itibaren babasının sözünden çıkmamıştır. O kadar ki Şah Tahmasb'ın Şehzade Bayezid'in affedilmesi maksadıyla gönderdiği şefâ'at-nâmesine yazdığı cevapta; Padişah'ın vereceği kararın kendisini de bağlayacağını, bu karar, ne olursa olsun itaat edeceğini, ifade etmiştir. Her ne kadar Selim, Bayezid'in katlini istese de, o sıralarda babasının Bayezid'i affedeceği yönündeki arzusunu dikkate almıştır. Şah Tahmasb'ın şefaât isteğinden vazgeçmesiyle rahatlayan Şehzade Selim, Şah ile diplomatik kanalları kullanarak Şehzade Bayezid'in öldürülmesi için çalışmıştır. Bu meyanda kendisi padişah olduğunda onunla savaşmayacağına dair söz vermiştir.

Belirtmek gerekir ki, Kanunî zamanında yaşanan Şehzadeler meselesi, birçok olumsuz sonucun doğmasına sebep olmuştur. Osmanlı Devletinin itibarını zedeleyen bu üzücü hadiseler, özellikle memleket dahilinde halk arasında idareye karşı büyük bir hoşnutsuzluğa yol açmıştır.

Nitekim merkezi idareden hoşnut olmayan kitlenin büyük bir kısmı, Kanunî'den sonra Şehzade Mustafa'yı padişah yapmak isteyip bunu başaramayınca da Şehzade Bayezid'in etrafında toplanan çift bozan reaya olan levendler ile iş bulamayan medrese mezunu suhtelerden oluşturuyordu. Bunlar Osmanlının gerek Bayezid Vak'ası'yla alakalı Safevilerle gerekse Batı'daki meşguliyetlerinden yararlanarak karışıklıklar çıkarmaya başlamışlardı. Yani Bayezid'in ayaklanmasını fırsat bilen levendler, tımarlı sipahilerin emri altına girip Şehzade Bayezid'in yanına koşarken; suhteler ise bu meseleye müdahil olmamışlar ama yine de kendi başlarına hareket etmeyi sürdürmüşlerdir. Böylece memleket dâhilinde çıkan isyan ve karışıklıklar kısa zamanda Rumeli'ye de sıçramış ve ciddi boyutlara ulaşmış ve hatta hatta müslüman subaşilar ile müsüman olmayan öteki unsurlar da karışmıştı. Bütün bu olumsuzluklar sürerken Padişah, Bayezid'in iadesine yoğunlaşmış, dolayısıyla ordusunu sürekli İran'a bir sefer düzenlenme ihtimaliyle hazır durumda

beklettiğinden bu hareketleri bastırmaya yönelik ciddi ve etkili tedbirler alamamıştı. Bu karışıklıkların önüne geçilmesi noktasında beylerbeyleri ve sancakbeyleri tarafından uygulamaya konulan soruşturma ve ayaklananların cezalandırılması gibi tedbirler de ümit edilen neticeyi vermemişti. Böylece levendlerin ve suhtelerin haramilik diye adlandırılan fesat hareketleri, eşkiyalıkları önlenememiştir. Bayezid'in öldürülmesinden sonra da devam etmiş ve büyük celali isyanlarını hazırlamıştır, denebilir. Bu isyanlar ki Osmanlı Devletinde duraklama döneminin başlamasına neden olmuştur.

Şehzade Bayezid İran'a iltica ederken ordusuna katılanlardan ancak bir kısmını götürebilmiştir. Geride kalan büyük çoğunluk ise, Anadolu'ya dağılmıştır. Bu sebepten Kanuni, Bayezid'in iadesi için gayret sarfederken, ülkesinde de Bayezid'in yandaşları ile uğraşmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu gelişmeler nedeniyle Kanunî, Venedik, Avusturya gibi batıda rekabet ettiği ülkelere karşı ılımlı davranmak ve İran'a ödünler vermek zorunda kalmıştır. Neticede, bu üzücü mesele, yıllarca devam edecek isyanlara, halk arasında hoşnutsuzluğa ve fetihlerin yavaşlamasına sebep olmuştur, denilebilir.

BİBLİYOGRAFYA

A- YAZMA ESERLER

-ABDULLAH EFENDİ (Sarı); *Düsturu'l-İnşâ*, Süleymaniye Ktb. Esad Ef. No: 3332

-*Münşe'â-i 'Atîk*; İzmir Milli Ktb. No: 899/1 (899 numarada kayıtlı Mecmû'a-i Ba'z-ı Münşe'ât'ın içinde ilk bölüm).

-*Mecmû'a-i Mekâib-i Mülûk*; Süleymaniye Ktb. Reîsü'l-Küttâb, No: 895

B- BASILI KAYNAK VE İNCELEMELER

ABDÜ'L-BAKİ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li elfâzi'l- Kur'ân-i'l-Kerîm*, 1.bs., Kahire 1996, II cilt

ACLUNİ, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ*, Daru't-Türas, Tashih: Ahmet el-Kallaş, Kahire 1351, I-II cilt.

ALLOUCHE, Adel, *Osmanlı-Safevi İlişkileri (Kökenleri ve Gelişimi)*, Çeviren: Ahmed Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul 2001, 1. baskı.

ALP, Ali Rıza-Sabahat, *Büyük Osmanlı Lügati*, Türk-Ar Neşr., İstanbul 1958, s, 1124.

Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Hürriyet Yay., İstanbul 1993, (1-26) 26 cilt.

BABİNGER Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev: Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000

BİLGİLİ Ali Sinan, *Osmanlı İnan ve Azerbaycanı I (16. ve 17. Yüzyıllar Sosyal ve Ekonomik Tarih)*, Bozkır Yayınları, Erzurum 2004.

BURSALI, Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1975, 3 cilt

BUZ, Ayhan, *Osman Gazi'den Vahdettin'e Osmanlı Kronolojik Tarihi*, Neden Kitap Yayınları, İstanbul 2006, 1. baskı.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi, İnterpress Basın ve Yay. (Milliyet Yayınları), 1992, (1-24) 24 cilt.

CEZAR Mustafa-SERTOĞLU Midhad, *Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi* İstanbul 1957, (1-6) 6 cilt.

- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yay., 1948, II cilt
- DAŞ, Abdurrahman, *Osmanlılarda Münşe'ā Geleneği, Hoca Sa'adeddīn Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Münşe'āı*, Ankara Ü.S.B.E., Ankara 2003, (Basılmamış Doktora Tezi).
- DE BUSBECQ, Ogier Ghiselin, *Türkiyeyi Böyle Gördüm (Türk Mektupları)*, Haz: Aysel Kurutluoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser: 31, Kervan Yay.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Yay., 19.bs Ankara 2002
- DEYLEMİ, *e'l-Firdevs bi-Me'sūri'l-Hiṭāb*, Dāru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, 1-5+F (6 cilt)
- DİNEVERİ, *el-Müçālese ve Cevāhiru'l-İlmi*, Dāru İbn-i Hazm, Beyrut 2002
- eL-ELBĀNĪ, Muhammed Nasuriddin, *e's-Silsiletü'z-Zā'ife*, Mektebetü'l-Ma'ārif, Riyad
- ERENDİL, Muzaffer, *Tarihte Türk-İran İlişkileri*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1976
- FERİDUN, Ahmet Bey, *Mecmū'a-i Münşe'āü's-Selāin*, (I-II) cilt; I. Cilt: h. 1264; II. Cilt: h. 1265 İstanbul'da Takvim-hâne-i Âmire'de basılmıştır.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, "Süleyman I", *İ.A, M.E.B.*, C. XI, s., 105.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, "Tanzimat Dönemine Kadar Mektup", *Türk Dili Dergisi (Mektup Özel Sayısı)*, 1974, C.XXX, S: 274, s., 9-32; 452-458
- HAKSEVER Halil İbrahim, *Türk Edebiyatında Münşe'ālar ve Nergisi'nin Münşe'āı*, İ.Ü.S.B.E., Malatya 1995, (Basılmamış Doktora Tezi)
- HAMEVİ, Yakut, *Mu'cemü'l-Büldān*, Daru Sader, Beyrut 1957, I-V cilt
- eL-HİNDİ, Ali b. Hüsamüddin, *Kenzü'l-'Ummāl fī-Süneni'l-Aḳvāl ve'l-Ef'āl*, Müessesetü'r-Risāle, Beyrut 1989
- İBN-İ ASĀKİR, *Muhtasar Tārīḫ-i Dimeşk*, Dāru'l-Fikr, Dimeşk 1984
- İSBAHĀNĪ, *Hilyetü'l-Evliyā' ve Ṭabaḳātü'l-Aşfiyā'*, Dāru'l-Kitābi'l-'Arabī, Beyrut 1405.
- JORGA, Nikolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Trc: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yay., İstanbul 2005, I-IV cilt

- KARLI, Ercan; *Kısa Osmanlı Tarihi*, Geçit Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, 1. baskı
- KAŞKA, Mustafa, *Divan Edebiyatında Münşe'â Geleneği ve Hoca Neş'et'in Mektupları*, D.E.Ü.E.B.E., İzmir 2000, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)
- KILIÇ, Remzi, *Kanuni Sultan Süleyman Devri Osmanlı-İran Münasebetleri (1520-1566)*, E.Ü.S.B.E. İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Kayseri 1994, (Basılmamış Doktora Tezi)
- KÖSEOĞLU, Nevzat, *Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler*, Ötüken Neşriyat, 1997, 3. baskı.
- KUNT, Metin-AKŞİN, Sina, *Türkiye Tarihi II (Osmanlı Devleti)*, Cem Yayınevi, Ankara 1987, 1-5 cilt.
- KÜTÜKOĞLU, Bekir S.; *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1993.
- MANTRAN, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, Tercüme: Servet Tanilli, Cem Yayınevi
- M.E.B İslam Ansiklopedisi (İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnoğrafya ve Bibliyoğrafya Lugati)*, E.Ü.G.S.F Yay., 1967
- MÜNECCİMBAŞI, Müneccim Derviş Ahmet Dede, *Müneccimbaşı Tarihi (Sah āfü'l-Ahb ār fī vak āyi 'i'l-Ās ā)*, Trc: İsmail Erünsal, Tercüman 1001 Temel Eser: 37, İstanbul, (I-II) 2 cilt.
- NACİ, Muallim, *Lügat-ı Nācī*, Çağrı Yay., İstanbul 1978, s, 127
- NADER, Nejad Nader, *XVI. Asırda İran Kaynaklarına Göre Osmanlı-Safevi Münasebetleri*, A.Ü.S.B.E., 1986, (Basılmamış Doktora Tezi)
- ÖZKIRIMLI, Atilla, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cem Yay., İstanbul 1982, (4 cilt).
- ÖZÖN, Mustafa Nihat, *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, İnkılap Yay., İstanbul 1989, 8. bs., s, 381, 600
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Kanuni Sultan Süleyman*, Kültür Bakanlığı Yay: 1049, Ankara 1989, s, 1-29; 125-157
- , *Osmanlı Devleti Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998
- , *Büyük Osmanlı Tarihi*; Ötüken Yay., İstanbul 1994

- PAKALIN, Mehmed Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1983, I-III cilt
- PEÇEVİ, İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi*, Haz: Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, Kültür Bakanlığı Başvuru Kitapları, 1999, I-II cilt
- PURGSTAL, Joseph Von Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi (Osmanlı Devletinin Kuruluşundan Küçük Kaynarca Muahedesine Kadar)*, Ter: Mehmet Ata, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984, (3-9) cilt
- SAMİ, Şemsettin, *Kānūs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul 1996, 6. bs., s. 177, 1415
- SARAY Mehmet, *Türk-İran İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1999.
- SARI, Mevlüt, *el-Mevārid li't-Tullāb (Arapça-Türkçe Talebe Lügati)*, Bahar Yay.,
- SOLAKZADE, Mehmet Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, Haz: Dr. Vahit Çabuk, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1989, 1. bs., II cilt.
- SUYUTİ, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *e'l-Câni'u's-Sagîr fî Ehâlsî'l-Beşîrî'n-Nezîr*, Mustafa e'l-Babi e'l-Halebi Matbaası, Kahire 1982, I-II cilt
- SÜMER, Faruk, *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992
- SÜREYYA, Mehmed, *Sicill-i Osmânî yâhûd Tezkîre-i Meşâîr-i Osmâniyye*, Her cildi hazırlayanlar farklı, Sebil Yayınları, İstanbul 1996 1-2-3-4/1-2 cilt; Hazırlayan: Seyit Ali Kahraman, 1-6 ciltTarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996
- ŞEKER, Mehmet, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Mevâ'idü'n-Nefâs fîKavâ'idü'l-Mecâlis*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997
- TANSEL, Selahattin, *Yavuz Sultan Selim*, M.E. Basımevi, İstanbul 1969, *Tarihten Günümüze Türk-İran İlişkileri Sempozyumu*, T.T.K. Yay., Dizi: XXVI, S:11, Ankara 2003
- TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Süneni't-Tirmîzî* Kahire 1962
- TURAN, Osman, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul 2005

- TURAN, Şerafettin, *Kanuni Süleyman Dönemi Taht Kavgaları*, Bilgi Yay., 2.bs., Ankara 1997
- , “*Hoca Sâdeddin Efendi*”, T.D.V İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1998, C. XVIII, s., 196-198
- TÜRKEŞ-GÜNAY, Umay, *Türklerin Tarihi (Geçmişten Geleceğe)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006, 1. baskı
- UĞUR, Ahmet, *Yavuz Sultan Selim*, E.Ü.S.B.E.M. Yay., Kayseri 1992, 2. baskı.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Ord. Prof., *Dünya Tarihi (Osmanlı Tarihi)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 7. baskı
- YÜCE, Mustafa, *Türk-İran İlişkilerinin Dünü Bugünü Yarını*, Harp Akademileri Komutanlığı Yay., İstanbul 1994
- YÜCEL, Yaşar, *Muhteşem Türk Kanuni İle 46 Yıl*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987

EK:

MÜNŞE'ÂT-I 'ATİK'İN ORJİNAL METNİ

نیست حدیثنامه از نامه در روز نیکه

عصیان و طغیان این سلطان بایزید توشیه ده بخاربه ده بعون الله منهنزم اولوب قرلیک
قرار یارلارک صاحب سعادت طال بقا حضرت یزید جانبدن طلبی ایچون طوراق انما ایله ابتدا
کوندیلن نامه نیک صورتیدر طه اشیا
عالی منقبت معالی رتبت دارا حتمت فریدون شوکت خورشید مریت جمشید ایت
ابوت مآب فتوت نصاب سلطنت ایاب دولت انتساب عزت کتساب مالک ممالک
عجم و اهب سواهل کرم لآزال منصور ابون الله و منظور ابین الله و فرود قوافل دعوات
صادقات صالحات اجابت آیات و جنود نوافل تحیات و اتفاقات خالصات استجابات
فی عوم اوقات الغدوات والعشیات فرغ کرامت شمات ابله تحفه جناب جنت صفات
قلند قهر صکر ضمیر مینا قاف نظیره که فی الحقیقه مصباح صلح سعادت و مفتاح کوز
سیادتدما آنها بحجانه و انباء مخلصانه بود که الحاله هده دوده ستوده آل عثمانه شهزاد لر
سکدن مسلک و منظر ایکن انه لیس من اهلک خطاب بجز نقابنه محرم اولان عاق بدعراق ناطق
بدیخت بی دولت و بی شرف بی رور و ان وزیر نافع جتوق ابوت بایزید آیه کریمه و بوالدین
احسانا حکمدن غافل اطیع الله و اطیع الرسول و اولوالا منکم امره دن جاهل و لدوغنه بنا دایم
شقاوت و شناعته مامل اولوب ناکهان فرموده دیور شیطان کی مالک مسالک عصیان و طغیان اولوب
قطع الطریق اولان یکرمی او توزیک مقدار دی دزدان بی توفیق کندویه قرین و رفیق و لجن اهنک
حک و فساد ایدوب تحریب بلاد و تعزب عباد و نهب اموال و قطع انسان ابدک ماسیه دن فرمانه
اتصال بولوب و الحاصل یاغی مثال او زرومه کلوب دستگاه اخوتی پایمان ایدوب نجه ایام و لیل بو
محکمزه جنک و جعدال و حروب و قتال ایتدکن حق سبحانه و تعالی نیک عین و عیاقی و سوراکیات
علیه افضل الصلوات حضرت یزیدک توصل مہزات فایضه البرکاتی و اولیاء الله العظام حضرت یزیدک خیر
دعاچی بر له آیته وان جنرنا لهم العالیون مقرر آغری بوجانبه دهون اولوب فتح و نصرت جان بنیر
نرا هرگز رایج و کسر و هزمت باغیر واقع اولوب اعوان و انصار منقطع الا انار نیک اکثری طعمه شیر
شیر و هدف نیزه و تیر اولوب سجا قدری و برافندی و جمله یات و برافندی الذین الغوب بنفاس
اسوال و بناسی ان تعالی عمل قتالدر برانوب من بخاربه قدر بجز حدیثی از براب کدیور عور

در بیان سینه و بر او استوار و در حرم کرم ایام
از بیاب اول در نامه کرم و اولیاء الله

میل ایکن اگر چه جهلمک بلکنه نوشینه نیشی و مکی ای بلکنه آدم داشته دانه صاندی و اولی
بکر رسیده بولیک بکره او غول آکنه آب روانه باقی که کوکلره قوز غبار کوکلره قبل نظر کوز و کماجر آکنه

طوراق اغانبند کوز کوندیلوب بعضی اغز خیزوری دخی امر لشد عند الوصول هم قبول واقع اولما سی
مامول و مسئول اولنور باقی والدینا اولاً و آخراً ظاهر و باطناً
بوملقب مقابل سندن شاه طه ماسب کی و اول جانبندن طوراق اغایل و ارشعی اغانا بلجیبی ایله کوندیلوب
نامه نیک صورتیدر معزاً للسلطنة و الحشمه و الشوکه و العظمة و الایمة و النصفه
و الزافه و الاحسان سلطان سلیم خان بن سلطان سلیمان شاه خان هدهدی آیدن و تاج کرامت سرش
مایه اقبال و دولت بسته بریان و پرش نامه چون نافرین بسته سر کز بویکن یافت بوی جان
مقام دلچو بکشاد سرش کناشنه کلک نوادر بیان و رقم زده هامه جواهر فشان که منشیان
بلاغت نشان حضرت فرزندار جند نامدار شهزاده جوان بخت کامکار خسر و کوردون و قار
قرآثار نقاوه سیلاطین ذوی الاقدار خلاصه پادشاهان عالی مقدار لجه بحر عدل و احسان
مجدد قوانین آبا و اجداد رفیع الشان حاوی شمال و لغت خلفنا الانسان فی
احسن تقویم حایز خصائل الامن فی الله تعالی سلیم مظهر کرمه فبشرناه بعالم حلیم
درخشان کوهی از برج شاهی نموداری ز الطاف الهی جهان از پر تورایش منور زبوی
خلق او عالم معطر هم از خلق کریمش ده معور هم از ذات سلیمش چشم بد دور زنجی در ملک و دین
فیروززی از تو جهان را طالع بهر وزی از تو مظفر بادت از دت نشانه مبادی تو یک ساعت
دلت بر آرزوها کارمان باد هر آجخت از تو خواهد همان باد کلین خاتم سلیمانی جوهر دبح
کامکاری و کامرانی ذوالجهد العظیم ستم جده الکریم رفع الله تعالی لواء سلطنته و حشمته و اقباله
و رافقه و شوکه و جلالة علی صفحات الازمان که سخته بیان در سلك جواهر معانی و مضامین
بلاغت یبیین کشید بودند در اشرف اوقات و ایمن اوقات از اراد سعادت نصاب معتد
السلطین کمال الدین طوراق اغا میر خور باشی بمطالع محب خیر خوا رسید و فخری بخت انتما
انکه مشعر بر تشیید سبانی بخت و داد و تاکیده قواعد مودت و اتحاد بود موجب از یاد
اعتقاد و رسوخ اعتماد کردند لهذا شرافت تسلیماتی که از شما ایم آن نسایم و فاق و وفات نسیم
شود و لطایف دعواتی که از نسایم آن شقایق صدق و صفای مبتسم کرد مصحوب قوافل
محبت و موالات و محمول رواحل مصادقت و مصافات و متحف و مهده کرمه اینده حنکا که

زمانه

حضرت خاقانی مطهر سارد **س** بشیرین زبانی و لطف خوشی **ن** تالی که سیلی بوی کشتی و چنان
 نماینده عنایت نامه نای حضرت باین جانب رسد و آن فرزند هم کس معتمد خود با کتابت شریف بنویسد
 مایه برون و مدهای ایشان چنانچه مقتضای ناموس سلطنت و آداب سلاطین کامکار است
 بوی که خاطر خواه ایشان باشد بجزل او بریم و اگر ثمرات امرزش و غیرها و نتیجه عقوق عصیان را که
 برون آیات و احادیث بحسب تجربه امتحان بجزیم و نیز ظاهر خواهد بود ملحوظ خاطر خطیر داشته در مقابل
 بدیهها و غیرها **ا** و محض سبکی خود بجزل آوردید لاشک فاندن و اثر نیکی که با او کرده باشید برای العین
 خواهد دید و بدانیش بی شمه سزای بد خویش خواهد رسید **ن** نگویی کن بدان کو یا تو بد کرد
 گران بد خسته در قبال خود کرد **ج** چو آینه نگوی کار می نگوی ساز **ن** نگردد بر تو جز آن نگویی باز
 و در برابر بیت حضرت شیخ **مصلح الدین سعدی** رحمه الله علیه که در کتابت شریف نوشته بود **ن**
 نگویی با بد آن کردن چنانست که بد کردن بجای نیک مردان **ا** این قطعه هم از گلستان شیخ بزرگوار است
 بخاطر حضور بود **و** و همانا که این مقصود به شیوه مرثیه و لسان انس و اقرب خواهد بود **قطعه**
 فزودن گشت نقاشان چین را **ا** که این بر کرد هر کاهش نویسنده **ب** با نژادیک در ای مرد هشیار
 که نیکان هر کجا باشد عزیزان **و** جهت تبلیغ این رسالت عمادی عمده الاماخذ و الایمان سیف اللہ
 ارشقی اغا ذوالقادر را که پند بر پند **ن** نیکان و معتمدان صادق ماست هم معتمد الخواص و الایمان
 طوراق اغا مشار الیه کرده **و** رانه ملازمت کرد اندم و بعض حکایات زبانی ببرد و سفارش فرماید
ا که باتفاق ارشقی اغا برض عالی رسانید بقیه که بسمع رضا اصغاح خواهد فرمود رحمت بطوراق
 اغا مشار الیه باد و روی اوسفید **و** وظیفه حلال **و** بکمی و خدمتکاری زیاد از آنچه متوقع است
 بجای آورد ترقه که بعد الیوم در استکافی بنیان محبت و دوستی همها ممکن گوشند همواره ریاض
 مودت را از جو بیار خصوصیت و یکا نکی سیراب دارند و بر جوع اشارات و مهمات و ارسال تحفهها
 و تبرکات این ولایات آنچه بخاطر شریف مخلص را مضمون گرداند همواره مسند سلطنت و کامکاری
 و او رنگ نصفت و شهر باری **ب** بجز وجود با جود مزین و مشرف باد **ا**
 الهی تاجها نژاد و رنگ است **س** فلک راد و رو کیتی راد رنگ است **س** متع دارش از عمر جوانی
 زهر چیش فروز ده زنگانی

بگرد

بگرد و بجان بید صاحب سعادت طال بقا حضرت تلمی جان بنده زهر بار شخی اغا نام ایلی ایل شاهه
 کوند بلان نامه شریفک صور بید **ا** ای همد من عوالم الحالی **و** الحالی این کتاب کریمیا
 باین مطاویه سرجیل **ب** به جده الله عهدا قویا **ا** علیجناب سلطنت ماب سعادت نصاب
 سیادت الکتاب ابوب ایاب فتوت قباب مرثیه اداب آفتاب رکاب مظهر انوار **و** شهید نامکله
 و آئینا الحکمه **و** فصل الخطاب **م** مظهر سرار انامهینه العلم و علی **باب** **و** وارثا یالت اقلیم **ع**
 محمود روان دارا **و** مالک رقاب ارباب سیف و قلم **ش** شهنشیر چشم **ک** کامکار نامدار خوشبید
 علم **حضرت شاه اعظم** **و** شهنشاه معظم **م** مدالله طلال رافقه و عاطفته علی مفارق الامم
 نهماری جامه بر قامت او بافته **آیت** دولت همه در شان او منزل شد **پ** پیش طبع و ملک دان رای
 ملک رای **و** مشکل غیبی و راز آسمانی حل شدن **ا** اوراد دعوات صالحات صفات وردی
 الهیوب **و** امداد تحیات زاکیات و افات زبدی الرسوب که واسطه برید جبر علی نوید برله
 عرضه عصبه در کا حضرت علام الغیوب **ا** لور عند الطلوع **و** الغروب **ق** قوافل قرطاس **و** مکتوب الیه
 تحفه جناب جنات مصحوب قلند قدین صکر **ص** صیر میرا قباب رخشانه آنها **م** مجانه **و** انبا اخلصانه
 بود که الحاله هذه **م** مفاوضه شریف در برابر مودت رسان **و** ملاطفه سنیف کوهنشار محبت نشان
 لری کالو محمن عند الرحمن الحسن ازمان **و** امین **و** ان خلاند **ق** قده الامجد **و** الایمان ارشقی
 علی اغا ذوالقادر **ز** زید مجن بدند بو نشان خواند لرنه اتصال بولوب مضمون های یونند مخزون و مکنون
 اولان در غر عبارات **و** جواهر زوهر اشاراتی الیه کردن جان مزین **و** محلی **و** مرآة دل مصی **و** محلی
 واقع اولدی **ز** زلفش صد که هر منظوم دیدم **ز** زلفش لولو مشرق چیدم **چ** چو انش سلیک
 دولت منظم باد **چ** چو این طبعش پریشانی مبیناد **ح** حقا که اول خطاب مستطاب **و** کتاب
 معجز نقاب سحر ادب **م** مطالعه سندن خاطر فاتر بر اضطراره نشأ ایام شباب کبی انواع افراغ و نظار
 و التشریح جدیدی حساب **ح** حاصل اولوب شهنشاه کامیاب عالیجناب طویله **و** حسن ماب
 حضرت تلمی حمد و ثنا **و** خیرد عالرنه بو وجهله فتح باب اولندی **ن** **ا** نگردد عالم مثالی او
 نیای جز بفرش **و** آنکه در کیتی نظیر او نبینی جز خواب **د** دایما باشد شاید لای خاطرش
 مطلع بر هر چه محفوظ است در ام الکتاب **م** میگذرد از نور رای مشرق او آفتاب **ا** کتابت روشنی

حق تورات بالجواب اوله اوله درگاه مرصوص لاساس آسمان ماسلوزن توقع و التماس اولو نوره
سوابق الطافی لواحظ اعطافه مغرب یورب تواتر مخاطبات و ترادف مراسلات یلذایم الی وقت
ساعات دوستانه امداد راحات بر شدب تشریفات اشارات و تکلفات موجب البشارات ایلد بو
چاینه حسن التفات تمه دن خالی اولیه ر سب دیار چون ممکن نشد باری پیای میفرست
ذوق سماوی پیش دل کم نیست از ذوق بصر اما بعد اولی خداوند بکنه دان و شهنشاه کامران اعزاز الله
الملك المان حضرت بربك نامه شریف بهجت عنوان لرونه تاکید بیان عهد و بیان اچون مستقیم و مرتسم اولان
لائی متلائی عبارات و اشارات کانهن لیاقوت و المجدان کوشواره کوشجان و لشکران الله الرحمان
مذکور عهد و بیانات اساسی و بناسی بوظیفه نزل و منزل بولیوب رسوخ و سمدادی ستر سدید
اسکندر ایلد قومان و قلعه خیم حضرت حمید ایلد هفمان و لشکر سب کوه حمرین بیان همان است که بر
حقه عهد بدان مهر نشان است که بود و هارویه نامتد یا ویلتا لیتقی
لم تخن فلا ناخلا غوری احتوا سبله کوی اولان مبتلا رحمتد شفاعت نما و لوب ومن یشمع
شفاعت حسنه بلن له نصیب منها آیه کریمه کرامت فراسی مقتضا سخجه بوجانیدن عفو رحمت تمنای
اولش سمعنا و ارحمنا شاه شفاعت خواه حضرت بربك رضاء خاطر و عاظم مشکل کشار چون صورت
ماجر چون و چرا کان لم یکن شیئا مذکور آینه جان و دلان ناپیدا اولوب مصقله وفا و صفایه
بجلا و مصفا و لشکر لعل الله ان ینجیت بعددک مرگ بیت خوش آن دم که این دعوی و داوری
شود سر براری و باوری فاما والد ماجد عظیم الشان سایان امان خلق جهان فهمان فرهای
زمین و آسمان قال اهل الشرك و الظلمان سب دان نه ناصیه سرکشان تغزین تارک لشکر کشان
اعتی سعادتلق پادشاه صاحب قران لا زال منظور بعین الرحمان حضرت لری بوا مر خطیرک تدارک
و تبریری خصوصه علماء اریان علیهم الرحمة و الرضوان طایفه سیله بر موجب نص شریف و شاورهم
فی الامر مذکور و مشاوره اید اول باین جواب با صواب نه ایسه بالا جمال و الاطناب کتاب شریف
مستطابله جناب سعادت ما بکزه اعلام و اشرا بدر بوشنا کاکوز اول دیار دن در و اورین
دار الامان فرمان آرام و قرار تمکله انکر کیفیت اسرار دله خبر دار اولیوب سایر بندهکان جهان بر
دار لری زمن سنه امر شریف واجب الاعتبار لرونه انتظار اول نور در دایره فرمان مانتقه تسلیمیم
الفرغ

لفظ آنچه شه اندیشد حکم آنچه بفرماید همان الطاف عالم مطاف فسیحه الکناف و الاظراف لرونه
توقع و ترقب اولو نوره بود فعه مرسل اولان نامه نورانی حضرت سید رفیع مطالعه همایون کنان در ذات
بیور بولیوب بر مقتضای معرفت و فتوت یا حیا خذ الکتاب بقوة مفهوم منی کمال ادعای خاطر نشان
انکه احسان اوله که باعث فواید فراوان و عواید جعدی بیان اولدوغنه شبیه و کاکوز اولیوب سون
نظم بود مکتوب شان مقبول دلها شود در حسن منظور نظرها بسان قطره باران که در باغ
کند پیدا ثمرها بر شجرها الفاظ سحر و عبارات بدعیش کند در خلد انا اثرها و موتی لیه ارشقی اغازید
قد اصح لسان و ایل بیان ایلد رسالت اسرار فی عیان و ابوت و نبوت قواعیدی قوی الکرکان اید
عاقبت حسن اجازت ایلد آستان سعادت اشیا نکر صوبه اقدام اقدام ایلد عازم و روان اولدی
خرمندات امین کار دانست ز روی تجربه بسیار دانست باقیه دیمک لاریم در هوار لوی
استعلای آن حضرت از قه قبه تریا برتر و اعلا باشد بجهت و اله الاصفیا و الانقیبا
ایدهوار چنانکه فیض فضل ازل همیشه کام ده شاه کامران باشد بقدر ولت او خلعتی بیار اید
که عطف دامن آن ملک جاودان باشد
بعده شاه سلطان بایرندی و اوعول لری جنس ایدوب و ادم لرین دیوب ارض روم پاشای کجرا سیله پادشاه عالم
بناه حلدت خلافت حضرت بلرینه کوندر دوی نامه نک صورتد
سلطان البرین و خاقان البحرین سبحی التقلین وارث ذی القربین خادم الحرمین الشریفین سلیکا
للسلطنة و الشکره و الحشمة و العذرة و العظمة و الابهة و النصفه و العزة و الاقبال سلطان سلیمان خان بن
سلطان سلیم خان سب محباط برهما یون بان که رسید از سپهر عز و جلال یعنی از بارگاه سلطانی
ساحت شوکت سلیمانی بسته بر بال نامه مشکین نامه عطر ساچونافه چین نامه عطر بیز و مشک شفا
نامه فیض بخش جان و جان همه کیستی بروی و مسرون همه عالم ز فیض او بر نور روضه چون هشت مینا فام
پاک یکشان دران گرفته مقام خیل قدوسیان زهر طری همچو مرغان قدوس بسته دهان کرده هر سو
بلفظ حرف شکر ف جلوه حوران قاصرات الطرف همه از شوق یکدیگر میدهوش کجی در سخن و لقا موش
مرا بت صورت غیبی و مشکوره امور حقایق لاری که محده از تنق غیب بر منصفه ظهور جلوه نمود و چون
جیل پرده خفا از جمال شاهد مطلوب و چهره مقصود کثور اعنی نجات ریاض حکمت و اقبال و نجات

علی

م

سحاب امانی و آمال که از همت عاطفت سلطانی و جویبار حدائق موهبت و محبت علی حضرت سلیمان
سلطان الغزاة و المجاهدین، همه مصالح اسلام و منافع المسلمین پادشاه عالم پناه سکندرجای مظهر
انار تخلقوا باخلاق الله شوقی شهناهی که آمد چون سلیمان همه روی زمینش زیر فرمان
فراز چرخ چارم تکیه کاهش. فزون از هر چه گویم تر و جواهرش. فلک بالای جیش سالیانی
زحل بریام تقشش پاسبانی. بعالم خون احسانش کشید. از آن هر کس بجز خود برسد. سخن کو تا به
هیچ جای. کس از خون نوالش بی نوالی. در قصر رفیع او در ایام. بود سدیان کفر و اسلام. کزان سزای
میان حایل نبود. چهار چتر رحمت کی غنودی. چو آتش مایه امن و امانست. دعایش جز جهان
انس و جانست. ناصب لواء الاسلام. ما می ماثر الکفر عن صحفات لایام. شمساری که تا از این قصصا
وقدر زمام قدرت ارباب تیگام ایام را بدست قدرت و اختیار او داد. یکران همت عالی منتشکام جز
در تحصیل کام و مراد عاجزان نهاد. شهر یاری که تا کیت خوش خرام همتش در میدان جهان نیای جهانند
بولان بود. ملحق ضمیمه و منطور خاطر خطیش غیر از اعانت مظلومان و لغات ملهوفان امری
دیگر نبود. شاهجه تجزای و تبریر. زویافت اساس ملک تعمیر. آیین سکندری فن او.
آینه صبر روشن او. شاهجه کعبه پادشاهی جز شیوه عدل داد خویشی. نمودر در ضمیرش
نگارشته خاطر خطیرش. آیین جهان نظام از ویافت. کاره انتظام از ویافت. هم سیر فلک موفق
رایش هر کار جهان همه عیاش. کس نیست ز غیر رحمت او. فارغ ز دعا و دولت او. سخی بقی الله الملك
الرحمان. مظهر انوار و منظر اسرار. انه من سلیمان و مطاع اعالم الالاطین. کفیل مصالح الاسلام
و کفیل المسلمین. حافظ بلاد الله عن مکاید الکفار. حارس مبانی الاسلام عن الفزور و الاحترار. سلطان
فلک تدکرون و قار. خاقان جم جاه سلیمان اقتدار. تعالی الله ای شاه فرخنده رایی
که رای تو دارد جهان را بیای. توان شهر یاری که در عدل وجود. عدلیت نیاید کرد وجود. جهانی پر از
رحمت عام تست. جهان سر بر فیض انعام تست. زلف تو عالم همه کامیاب. چو ذرات از پر تو آفتاب
جهان را که خالی ز نعامت مباد. تقداری ز عهد سلیمان بیاد. تراداد توفیق حق یاور. در لایحای
آیین سکندری. قانع اثار التفرک و التفتیان. رافع الویة العدل و الاحسان. حارس ناموس الاسلام
کاسر ناقوس الکفر و هیاکل الاسنام. لا زال مؤیداً بالتاییدات الجلیة من عند الله الملك المنان و موفقاً

بالتوفیق

بالتوفیق العلیة من عند الله المعین المستعان رفع الله لواء عظمته و سلطنته و حشمته علی السماء
و بسط بساط معرفته و مرجئه و رافقه لمصالح المسلمین علی بسط الغیرا. برکت زار امید و ستان
صادق الوداد. و محبان ثابت الاعتقاد فایض و فایز شده بود در اعز اوقات و اشرف ساعات. سمت
ورود یافت. و چون مضمون بلاغت مشحون آن مبنی بر استحکام بنیان صداقت و دوستی. و انتظام
روابط خصوصیت و یکپارگی بود نسایم روح راحت بمشام جان و جنان رسید فاما چون حاملان آن خطاب
مستطاب که در نغز ازل زمان ایالت پناه مصطفی پاشا حکم ارض روم بود نه چنان تقریر نمود که چو چنان
درگاه عالمپناه کتاب شریف را از بارگاه محلا بارض روم آورده بود نه حسب الاشارة اعلی حضرت پادشاه
ظلاله پائین مشارالیه به ایشان داده بدین صوب فرستاده بنا بر آنکه ایشانرا سمت ملازمین درگاه
عالمپناه نبود و احتمال آن داشت که کتاب مذکور را از جانب آن اعلی حضرت بوده باشد بلکه بعضی محصلت
خود در میان تمهید و ترتیب داده نبشته فی الجملة موجب تردد و در غنچه خاطر گشت. و با وجود تردد بان
با احتمال صدق این معنی مراسم تعظیم و تکریم بجای آورده. بوردان ممنون شد آنچه در باب سلطان یازید و فر
نگاشته افلام محبت از قام. منشیان بالاغت نشان شده بود که عمامه او بوجه از حیث اولیست او را
بقتل رسانند و فرزندان او را که معصوم و بی گناه اند بفرستند بر علمیان ظاهر است که در آن اوقات که
مشارالیه اظهار عقوف و دشمنی که به بنکان آن حضرت بود چون متهای مهدی این معنی در خاطر خطیر
داشت که بتوفیق الله تعالی در وقتی از اوقات خدمتی نمایان نسبت بدان علمیه عالی حضرت تقدم رساند
بجس خلق و به تبریر بمرئوع و هر زبان که میسر بود او را بدست آورد. نگاشت که بجای دیگر رود و بنیاد
قنه و فساد کند و بعضی از بهجتان و مفسدان را که ماده فساد بودند بقتل رسانید. و تاد. هر از کس
از نیک و بد که همراه داشت بر آنگه و پریشان ساخت حال آنکه نیست که مشارالیه گرفتار است فاما فرزندان
او را بطریق فرزندان خود نگاه داشته رعایت میمائیم و این معنی هر آینه به اندک تأملی بر ارباب عقل
و دانش ظاهر است که از گرفتاری و مقدمات سلطنت سلطان یازید و قتل ملازمان و یکجستان و دوستان
او غیر از دوستی و محبت آن اعال حضرت امر دیگر منظور نیست اگر شمه دل بستگی و امیدواری با و بی
داشتیم گرفته و معیذ نمی ساختیم و دوستان و یکجستان او را بقتل نمی رساندیم و آنکه او را نگاه داشته ایم
که جهت خاطر آن اعال حضرت است نه جهت سلطنت ما و اراء النهار و یا هدر و خطا با هر چه امر و اشاره

فرزندان

آن حضرت باشد بعل اسیریم و بعد از کوفتی و قتل ملازمان و دوستان ظاهر است که میان ما و او چگونه
التیام ممکن تواند بود و چرا باشد و با پدر بزرگوار عالمقدار و ولایت و پادشاه خود با وجود حقوقی که
نا مستانه چه کرده که با ما چه کند و از وجه چه چنان داشت پس در باب حیا و عجمه او و فرزندان او و اشارت
از آن اعلا حضرت است و مخلص این خدمت عظیم است که خاطر آن پادشاه ظل الله و دوستی و محبت آن اعلی
بتقدم رسانیدن خود اصلا غرض بوجود و عدم ایشان ندارد و اگر داشتی او را بدین مرتبه از خود نمیدانی
ساخت و تا این مرتبه قطع امید از او نمیکرد بحال آنکه آنچه آن اعلی حضرت در باب مشارالیه و فرزندانش
فرمایند مطاعه و طاعت کویان بتقدم میرساند و سعی و امک خود را که در همین امری بجای آورد میان
عالمیان ضایع نمی سازد امر حضرت خداوندگار و حکم حکم آن اعلی حضرت فلک مقدرات است همدام عهد با
ایکم و العهده فی الدارین علیا و علیکم همواره ساحت سبح الفضا خلقی و فضا خوش هوای بارگاه
سلطانی از بغداد ادبار بخان پاک و مصفا باد بجهت و اله الامجاد
بعد مرعش پاشای علی پاشا و قاپوچی با تخی حسن اعا و ارد قلندره شاه جان بنده پادشاه عالمین خلدت
خلافت حضرت بر نه کلن نامه نک صورت بد
سلطان البرین و خاقان المهرین سیدی بنی الثقلین و وارث ذکی الثقلین صاحب ایالت الخاقین
و حافظ المشرقین و المغربین خادم الحرمین الشریفین المتشرفین ان الله یامر بالعدل و الاحسان سلیمان
للسلطنة العظيمة و الشوكة و الحشمة و النصفة و الاجتهاد و القدرة و العمدالة و المرجة و الشفقة
و الرأفة و الامتسان السلطان بن السلطان بن السلطان سلطان سلیمان خان بن سلطان سلیمان خان اللهم
خلد لاسلطنة سلیمان اعظم السلاطین فی العالم و ابد میا من معدته و مرجته و الطافه و احسانه
علی منارف كافة اهل الاسلام من العرب و العجم منشور رفیع اعلی و توقع و قیوع اسنی کالتشرک الشارقة
من السما بل کانهما کرب دمری یوقد من شجرة مبارکة زیتونة لا شرقیة ولا غربیة یکاد زیتونها فی
و یولم تمسسه ناز نور علی نور بهدی الله لنوره من یشاء اعنی کتاب کرم و خطاب لارم العظیم که
محمد از جانب اعلا حضرت کردن بسطت سکندر شوکت سلیمان سطوت فریدون ربیت جشید
حشمت دارا منزلت کیوان رفعت مشتری سعادت بهرام صولت فلک و قواد کردن اقتدار
خوشید اشتها عالم مدار ناشر العدالة فی اطراف لا قطار باسط الرأفة و النصفة فی اکناف الامصار

مصدق

مصدق کویه و من بهاجر فی سبیل الله القاهر بسطوة جلالة علی من تحتنا لیس هواء محیی ماثر
اسلافة الکا ملین ما حی آثار النظم عن صفات العالمین شهنشاه عادل دل نیک رای
ز سزا با محض لطف خدای فرزند جبرئیل الهی فروزند بزم شاهنشاهی بنیروی دولت
قوی پشت او کلین سعادت در آنکت او نهدن بصددیدن دور سپهر نظیرش در آینه ماه کار
بدر کاهش از بندگان کلین چه ففغفر و قیصر چه خاقان چین هاجی که ریچتر او کرده جای
شده فریح از سانه اوهای درم کز خطایش بر آراست چهره سزد کافقانی کذب سپهر سپهر از
بی نامش آن کار کرد که خورشید بر شکل دیار کرد غلامیست کیوان بر ایوان او عطارد دبیری
زدیوان او که معدلت سوی درویش و شاه بیک چشم بیند چو خورشید و ماه جهان دوم شاه
عالی نژاد جهان در جهان عدل و احسان و داد ز عدلش ستم کرد رود در عدم ز انصاف او در هر یک
ارم ستم رازبان عدل را سود از او خدای زنی و خلوت خشنود از او زهی شاه جم جاه کردن سیر
هم اقلیم بخش و هم اقلیم کبر چه دولت که در بندگار تو نیست چه مقصود کان در کنار تو نیست
خسروی که دیباجه دیوان فرمان دهی و جهان داری او بطغرای غمخای آتیناه حکما و علیا محلی و عزیز
است و طرا ز خلعت سلطنت و کامکاری او بتشریفات شریف و آتیناه ملکا عظیما مشرف
و مویح سلطان الملوک و ملک السلاطین خاقان اعظم الخواقین المؤید بالحایات الابدیة
المشرف بالتشریفات السرمدیة شه خضری و سکندر ضیور فریدون خشم خروجم سرور
نه خسرو که سلطان خسرو نشان نه سلطان که شاه سلیمان مکان فلک اقتداری که روی زمین
بود چون سلیمان نشاند زمین مهاد مساند السلطنة الکبری مشیه مبانی الدولة العظمی الخفق بالعبا
العلیة من عند الله الوهاب المشرف بکرامة نعم الجدرانه آواب رفیع مرتبتی که سده تهر رفیعش
ثانی فلک الا فلاکت و عتبه قدر منبعش مجازی و بچ سماک علی منزلتی که باز بلند پر و ارجمت و الا
نهمش را باغتاب چرخ دعوی همیست و باشه پیرهای سپهر و طایر زرین جناح مهر هوای
بربری سکندر رفعتی که آینه ضمیر تنورش در اصابت رای عالم آرای آیین سکندری را بتجدید سانه
عالمیان تازه ساخت سلیمان خشمی که بتازکی آثار قدرت و شوکت بی اندازه اش عهد خشمت خاقانی
و صیت صولت سلیمان را بلند آوازه گردانید سلیمان سروری در ایوان بزم سکندر شکوهی

3

همسکام رزم . عدالت شعاری که در عدل و داد . زین لطفه بخیر و کیتباد . هجرتی که از هفتش بدین
کشته بیضه آسمان زیر برین . زهت چنان ساخته زردبان . که بر رفته قدرش هفت آسمان . اگر ذره را
بخشد از مهر تاب . دهد پایه بالا ترا از آفتاب . چون کند عدلش صد در جهان . فراموش شد عدل تو شیروان .
آفتاب مگر تویی که لمعات شوارق عنایت بی غایتش عرضه عالم را منور ساخته . و لغات نسیم رحمت و عاطفتش
دماغ جهان را منور کرد ایند . بحسب مرامی که در شحات معدلتش زهت بخش و مال و انام است و نظر
تمام انعام غاشخ غمزه بر این سید خاص و عام . عدالت ایستی که در دور معدلت همایون و عهد سلطنت
روز افزونش از نور موها و لسان . و عوم مواید بر و امتنان عالمیا ترا صیت معدلت تو شیروان .
از یاد شد کوی نمکی که با وجود کمال شکو و وقار . و نهایت مکن و اقتدارش آثارش کوی قیصر و خاقان
بر باد رفت . حاجی حوزه اسلام . مامی آثار الکفر و الظلام . جالس سند شهر یاری و جهان نیانی فارها
یکله کامکاری و کامرانی . پادشاه سر بر جبه و جلال . نیر اوج عزت و اقبال . نظیر جیوش
پناه اهل جهان . صیت عدلش نوید امن و امان . باد خلعش زرد اگر جو نسیم . روح یابد از عظم ز بیم
بی بدل در حکام اخلاق . مهر ساسر همه آفاق . لطفش از ذره رخ خطاب کند . در زمان کار افتاب کند
چون خدایت سرب شاهی داد . ملکی از ماه تاب ماهی داد . عالم آسود کن بخت و جود . تا تو خوش باشی
و خدایت خود . ای بلند اختر همایون فال . ای جهان داور حمید خصال . مجلس عالیت فلک تر بین
مجلس سامیت هشت برین . لطف تو سایه کسرت که مه . خلدانه ظل معدلت . پادشاهی که کلشن
دکنشای اقبالش هوار . از فیضان زلال فیوضات ربانی سر سبز و سیرابست و روضه خوش هوای
جاء و جلالتش پیوسته از شحات جویبار عطایا و موها و سبحانی با طراوت و تاب عالمیایی که میان
بحارست و نغمه بانی دولت سیدش عیون حوادث آیام در پیتر سائیش و رحمت غنوده اند . و کافه
فرق با اسلام . بل عوم انام از خواص و عوم . در پناه سایه عدالت و احسان . و ظل لواء رحمت و عاطفت
بی پایانش در بهاد امن و امان هر چه و آسود . تعالی اله زهی فرخنده شاهی که دارد بر
ثریا بارگاهی . بیاز چرخ عنقا بگیرد . بتاج زر ثریا بگیرد . فروغ لعل خورشید از کینش
طلوع مهر اقبال از جبینش . بلندی یافت از تو تخت شاهی . ز نور روشن شد از مه تاب ماهی
المی تادین فیروزه منظر . بود باقی نشان از تخت افسر . زیر پای تخت شاهیت باد . بتبارک

تاج

تاج ظل الهیبت باد . المیزان کتایبیرات العلیه الجلیه من ازل الازل . الموفق بالمواهب الغیبه
من عهده الملك المتعال . لا زالت سرادق سلطنته و عطیه و نفعته و زافته و ابله له رفوعه
علی همارق اهل الاسلام . و شیرت خیام حشمته و شوکت و اجتهت و اقباله با و تاد الخلود و الدوام
برستیاری منهیان دولت و اقبال . و پامردی سرعان ساحت جاء و جلال ایالت بنا . ملکومت
دستگاه . نعت و جلالت انبیا . امین الکلینه البهیة الخاقانیة . مؤمن الدوله الجلیه
السلطانیة زینا للایاله و النصفه و حکومت و العز و الاقبال علی پاشا حاکم مرعش و امارت ماب
حکومت نصاب نصف قباب مقرب لخصه العلیه السیما نیة . تاج الاماره و حکومت و الدین
حسن آقا قاجاری باشی درگاه . بصوب مخلصان تو بریا . ارسال و اهدا فرموده اند در عز اوقات
و اثر فضا ساعات . سمت و رود یافت . و اشعه لمعات آن چون آیات بیانات بر صفحه خاطر و دستان صادق
تاقت . و تجرید تو اعد مخالفست و مصادقت مابین و عهد معاهد خیر خواهی و محبت طرفین استحکام
و انسام تمام پذیرفت . از هدر هدر من سبب المعانی . و القی الی کتابا کریم . به امن مطاویه
لطف جبرید . به جده الله عهدا قریبا . و چون از میان تربیت و اقبال آن پادشاه سلیمان جاء .
سکندر نشان حسن قبول و قابلیت اطمینان عالیشان در هر باب احتیاج بر صفت بیان ندارد که
یعرف قدر الرسول من المرسل چون فرستاد . از خرد زنده است . آن خرد مندی فرستند است لاجرم در
میزر بحامه اوصاف و اخلاق ایشان شروع نمی رود . زهی منهیان سعادت نشان . بحسن ادا
هر دو و مجربان . یکی پیر صافی دل و صاف رأی . دلش از صفا جام کبیتهای . چو پیر خرد عاقل و
یکه دان . خرد و زین روی بخت جوان . یکی پهلوان آینه روشن ضمیر . جوفی و لیکن بتدبیر پیر . بحسن
کلامش خرد راهوس . مسیحا دمی در قبول نفس فزون هر یکی در تمکن بگو . باقبال سلطان صاحب خوه
لهذا مورد کرم آن کتاب صواب و مقدم عزیزان خطاب مستطاب را بلوازم اعزاز و احترام . و مراسم
تفیم و اکرام . متبادل داشته در مقابل آن موها و تحفه دعایی که بلسان صادق بیان محبت و اولاد
دم از هوای دکشای رجال صد غوما عاهد و الله زید و هدیه ثنایی که بر صفحه ارادت و مضافات
رقم روح فرای . و من و فی بماعاهد علیه الله فسیوتیه اجر عظیما . کشته نثار مجلس سده آیین
و بحمل فلک تر بین کرد ایند بوسیله دعا . جی بر بصورت ارادت و اعتقاد خود را بر مرئی خاطر خطیر .

که فی الحقیقت جام جهان نما و مستحکم ترین اشیاء است جلوه حق که از ورود کاتب بکرمت بیان
و مزده و بروش عنایت و احسان اعلی حضرت پادشاه سلیمان شان و اظهار شفقتها و مروتها
و ابلاغ خلعتها و تشریفات شاهانه و تفقدات و انعامات خسروانه این مخلص در میان اهل عالم
خصوصاً عامه مردم آن دیار از صغار و کبار و خواص و عوام مغفرت و مباحی گشته از غایت خرق
و خوش دلی و روی نیاز بر زمین دست دعا بر آسمان انحضرت کرم منان و ولهب مویز
فیض و احسان جلت الا و نعمت نعمان استدیقا از دیار عمرود و ملت و ارتقا اسباب خست و خرد
اعلی حضرت خاقان سلیمان شان و سلطان سلطین نشان نمود و از روی خصوع و اجتهاد تا مقبول
دعا و نیاز بعالم بالا و ملائکه متوجه ساخت خدایا تو این شاه درویش دوست
که اسایق خلق در نظر اوست بارش بر او بزرگ شاهی و جاه بجزج برین تا بود مهر و ماه
بعد از استقامت بنیان ارکان سلطنت و کامکاری و استفا و استقامت اساس مقبول
و جهانگیری که مؤید بلیغته ثابیدات سرمدی و مشرف بقویه عطیه رب هب لی ملک لا یسعی
لا احد من بعدی است مشهور رای عالم آری و مشکوف خیر مشکل کشای میگردد آنکه امر و فرمایان
جهان نظام که در باب سلطان بایزید و فرزندان از موطن حکم سلطانی و مذهب امر سلطانی
مصوب العلیان عالی شان شرف صدر و عز و ورود یافته بود بر مضمون آن اطلاع حاصل کرد
و بر طبق فرموده و ما اتاکم الرسول فخذوه و معا و طاعة کویان بلوازم قبول و اذعان تلقی نمود
وظایف طاعت و ادب انقیاد بتقدم رساند ای که در منصب شاهی شرف و مرتبه است
ناصح سلطنت خسر و سخر شده است عقل رپی رو ساری تو می باید کرد در دماغ خرد آن بکبر
شدن است اما رضی منین مهر تنور و خاطر خطنی کما تاثیر مخفی نماید که صورت قال و واقع
احوال است که در وقتی که سلطان بایزید بالکاء این مخلص در آمدن بایالت پناه حکومت
دستگاه نظام الدین شاه فی سلطان مشارالیه عرضه سرمهر فرستاد که این شخص از جانب شاه
دعایه دارد و میخواهد بطرف بدر رود صلاح دولت در آنست خلط او را مطین ساخته
پیش خود بریکه مبادا فریب موجب شرمندگی از اعلی حضرت پادشاه عالیجاه بود برین فرصت
غنیمت دانسته بدختمه آن که مبادا بطرف دیگر رود و این معنی سب قتنه و فساد کلی کرد

دوم

و موجب غبار خاطر فیما بین خود و اهل عالم و سوسن یاد کرد که او را و فرزندان او را گرفتار
نگردد و نور نکند و گرفته فرستاده های انحضرت بسیار و مروتی حسن بیک روز باشی را به
بویز نزد او فرستاد که خاطر او را مطین ساخته نزد این مخلص آورد و وجه سپردن ایشان بجز
شاهزاده کامکار و نامدار فرزند ناز و عزیز شهریار سلطان سلیمان سوکند نخورد که چون حکم تصاناد
درین باب تبریف صدر و مبادکار از دست زفته باشد روزی که رود دست مقصود
افسوس و در رخ کنده رود و بنا بر آنکه ای بخدمت حضرت سلطان سلیمان خان فرستاد شده بود
ترصد و چشم داشت آن بود که ای انحضرت نیز همراه العلیان ان اعلی حضرت فکرت باشد درین
وقت که العلیان عالی شان تشریف آوردند و کسی از جانب پادشاه نژاد عالی مقام نیامد که ایشانرا
تسلیم نماید بنا بر خوبی این بنفصون عهد الله من بعد میثاقه و یقظون ما امر الله به ان یوصل
و یسددون فی الارض اولئک هم الخاسرون بالضروره این معنی در تأخیر اقبال و اما چون این مخلص
ریا در مرتبه نهایت جد و اهتمام در طاعت فرمان برداری ان پادشاه سکندرحشام مدبر و داشته
و حسب الامکان دقیقه از دقایق اخلاص و موافقت و مصادقت نامرئی نگذاشت و خجسته کدکرات
بلکه صدمه در خردشکاری و دد و تقوی بیش از ازیست خواهد کوشید و چنانچه بر علیان
ظاهر خواهد شد روز بروز بنوعی سحر کام قواعد اخلاص و سعی و اهتمام خواهد نمود که موجب زیاد
اعتماد و لطف آن سلطان عالی شان شود امیدواری بخلق عظیم و لطف عظیم آن خاقان سلیمان مکان است
که این مخلص را مطلقا عمل بر مساهله و تقصیرات محب صادق الوعد و الاستعداد نفرمانند و خاطر
عاطر در با مقل را با کفیه ازین رهگذر جمع فرمائید که بغیر از طاعت حکم الهی و احفظوا ایمانکم
و او ثواب عهد الله اذا عاهدتم امری که سب تعویق و موجب تأخیر باشد در تسلیم ایشان نبوده
و در سر و غل و اشکار و نهان چیزی دیگر مخفی خاطر نیست و نخواهد بود عهد الله تعالی که در میان
دوستی و محبت نهایت ندارد و لطف و شفقت آن حضرت نیز در بار این مخلص زیاد از حد است و عن
ترب زمان آن موعده منتفی گشته هرگاه ایلی عالی قدر از خدمت آن پادشاه عظیم الشان آید و با مروت
آنحضرت اعلی چند کسی از عقیدان فرزندی کامرانی جهان نیانی سلطان سلیمان خان همراه ایشان باشد بجهان
دستور مکررا حکم فرموده آید ایشانرا تسلیم فرستاده های آن شهزاده جوانخت عالی شان محکم کرده و فرمان

وگزار تجاره غزا و جهاده اقدام کوسو تر بر و من بهاجر فی سبیل الله بجهاد لاری من امرای کشتی
مقتضای سخته واسطه همت و در وقت پادشاه ظل الله ایله غازی و معتبر اولوب غز اولان مکر
اولنقدن صکر نه وقت دستوری ایله عودت اید لر و اول حضرت کده و کرسفره سور میویوب
پاشایان عظام دن بری سردار ایروب لشکر ایله کوندر برسه کیر و لشکر و خرم و خشمین درگاه
عالمپناهه کوندر لکه ارسال اولشان پاشایله واروب غزا ایله جهاد اید لر غرض بودر که اول
پادشاه عالمپناهک بوخلصه اولان کمال عنایت و شفقتون خلق عالم اراستدن ظاهر اولوب ایله لر
بود و لغز اهاک اوغولری داخی بجهود و احسان و انعام و لطف شفقت و کرم و رحمتلر دن منفیض
اولغله سرو اوله لر و لوازم خدمتکاری ده قیام کوسو تر لر اگر بو شفقته قابلیت لری بو عیب
ینه امر اول حضرت تکد اگر سخاق و علوفه و تیمار اولر زبیه دخی بی علوفه ینه خدمتکار لری
مطلب ثالث بود داخی اول اعلا حضرت کد ذروه عرش اشرف اعلا لر نه مرسانیه قبلین لکه اگر
قولریدن برسی اول استانه سعاده اشیا نه منسوب بر خد متقی بقدمیه بتمشده شو جهندن که
اول پادشاه عالیجاهات انعام بی کران و فیض و احسان بی پایان لری در اول قول لری اول خدمت
مقابله سنده برینه یوز اولیق اوزره مراتب بلند و مناصب ارجمند ایله سرفراز ایروب انواع تقاضا
شاهانه و عنایت و عنایت خسروانه ایله ممتاز قایلر شوکه قابل علوفه در علوفه ایدب و شوکه قابل
ترقی در ترقی عنایت یوریلوب و بعضی که سخاغه لایقند سخاق از لری کورب و بعضی که
پاشا لر مرتبه سه سزوار در اول مرتبه عالی ایله سرفراز ایلر بناء علیه اول حضرت لطف و عنایت
کوسو تر بلفش زنده ایله تلقیسه قبول یوریلوب بر شیه ارجمند و نام بلند ایله سرفراز قائلر
چونکه بو اوقاته توین حضرت الهی ایله بونک کچی خدمتی تعدیه بشنده دی که سر سلطنه
جلوس ایتد لری زماندن ایله لاری برکیمسه اول حضرت بونک کچی خدمت ایتامشده و نام
عالم اطهر من النفس در اگر عواطف خسروانی و مکارم امرای سلطانی و شفقت پادشاهانه دن
شان و مرتبه و نام و اواز لر نه سن و ار شفقت و تربیت و بخشش کی عنایت یوریله اول سلطان
البرق و خاقان البحر نیک ابرجد و در بای احساندن بر قطن کم اولیه
مرعش بکریسی علی پاشا و قاپوچی باشی حسن اعلا کله کلریدن شاه طر خندان الله و برن اعانام الحسی ایله

Handwritten marginal notes in Persian script on the right side of the page, including phrases like "و در این وقت که پادشاه..." and "و در این وقت که پادشاه...".

صاحب سعادت طال بقا حضرت لرنه وارد اولان نامه نک صور بیدر
معزای السلطه و الهیاله و النصفه و الخیره و التوکه و الا بیعه و الزاوه و الاقبال و الاحمال
والاحسان سلطان سلیمان خان بن سلطان سلیمان خان . بجز در بخش تخت طیبانه که از
فویج اخلاصن روایج کلزار قدس استنشق و استنشام توان نمود و روحل سیدات فایجات
که از نسایم حدائق اختصاصش بر تقارب قلوب و تعارف ارواح انتقال و استلال توان زد
سلاخی که اشعه بارقات ان سر لجه جان و جهان را منور گرداند و شایسته فوجات مسکینه
الغنا ان آثار روح و راحت بمشام جان عالمیان رساند . سلاخی منور نور صفا
سلاخی معطر بجز وفا . سلاخی باحسان چودست کرم . صفا بخش دلبها جخلق سلیم
ادبیت زد چون کل بوستان . مسرت فرا چون رخ دوستان . شمیم چو بوی جان معتدل
همه سایش جان هم آرام دل . بمقره دلت شریف . و مستقر سعادت سینه حضرت علی مرتبت
سختای منزلت کردون و قار . کیون اقتدار خورشید را شتابار . درخشان می از سپهر جود
کر نایابه در ری زدر بای جود . زدر بای شایه کران کوهری . بهر ج سعادت نکو اختر کی
بر اندک افسر ووری سزوار اورنک اسکندری . همای که زیر سپهر کبود . همایون ترازوی
نیاید فرود . سزوار اورنک ظل الهی . نمود از فرزندک شاهنشاهی . آغی فرزند اعرار جمند
نامدار . شاه داده بلند قدر و عالی تبار . منظور انظار تربیت و عاظفت سلیما فی زمیند اورنک
جهاد باری و جهانسازی . ان بلند اختر همایون فال . ان جهان داوور جمید خصال
مجلس عالیش فلک تربین . محفل سامینش بهشت برین . نه سوار مضار عدالت و جهانداری
سایه افسر سلطنت و کامکاری . مطرح اشعه لمعات فیوض الهی مهبط انوار اشرفات
فتوحات پادشاهی مظهر انوار دولت ابرکی . مظهر انوار سعادت سرمدی . مشرق لمعات فتح
نیوزی . مطلع آفتاب همت و مهر و زری . تعالی الله چه رخشان افتاب
برادری کامکاری کامیابی . فرزوان نورد دولت از جینش . سپهر مهر را و بر زمینش
خورشید رخشان پایه او . جهانی ذره سان در سایه او . زهی زمین تا بید الهی
سزوار سرور پادشاهی . چو فرود دولت از روی توید بند . بلخوات چو فرود دولت از روی توید بند

Handwritten marginal notes in Persian script on the left side of the page, including phrases like "و در این وقت که پادشاه..." and "و در این وقت که پادشاه...".

زاخوانت چو يوسف بزرگوار
سزد کراز کا بخوبی تو کس بر فلک بجوئی تو **الکريم الذی**
خصه الله تعالى بالنفس السليم والسليم الذی من الله علیه بالخلق العظیم المایق علی خوانه وقرانه
باطاعة والذی الماحد الفایز من هذه الکرامة بسعادة رضای الرب فی رضای الوالد نوحه یقینة التمسک
والمعادلة والنصفة واللفظ والاحسان نوحه یقینة الخلافة والزفاة والحاطفة والجود والامتنان
العاریج لامعارج الدولة الابدیة الضاعف علی اعمارج السعادة السرمایة الموقف لاشاغفه
لفظه وکرمه العجم الکريم بن الکريم ابی الکريم لازل مؤیداً بالتأيیدات العلیة السجانیة فی ذم السلف
العقیقی وموفقاً بالتوفیقات الجلیة الصمدانیة فی خاتمة ایام الخلافة الکبری ارسال واهدای داشت
بنازی صحایف مخالفت ومصادقت مابین را نکاشته کلک تجهد غفود وموافق میدارد
وصفاحی علاقه ابوت وبنوت جانبین را با وجود قرب عهد مکاتبات ومراسلات محبت
آیات از توایب طول العهد مستقیم مصفا میسازد وهواره فضای قهر رفیع البیان موافقت وولا
وهیسه هوای ساحت نهضت سرای مصادقت وصفا را از اعتبار ظلت آثار نقض عهد ومیشاق
مصون ومأمون می دارد حقا که از ورود کتاب شریف وخطاب منیف که مصححون عهد الامعیان
سفا لیدن ارشقی اقا ارسال فرموده بودند چون مضمون محبت مشون آن مشتمل بر استحکام قواعد
یکانگی ووفای والتیام روابط اتحاد واتفاق بود لوازم مسرت وانتعاش ومرام فرج ولها
بجصول پیوست وموجب فریجت وعتوفت وسبب تضاعف مواد مودت والفت کشت
علم الله تعالی وکئی به شهید که هواره توجیه خاطر فیض ماثر بر ثبات ورسوخ عهد وپیمان مابین
مصرف وعتوف داشته ایم وهیسه همت عالی همت بر اعلا شان ومنزلت ومکان ان فرزند
ارجمند عالیشان کاشته ومجد الله تعالی که اساس عهد ومحبت ووفاق بمقتضای ان العهد
کان مستویا از شایبه تصور وفتور مبتدا وبنای صداقت ومیشاق چون مبانی سعادت
از غایله نزلت وقصور معرآت وانا از این نظم نظم چنانچه قبل ازین در طی کتابت مندرج
شده بود ومشاهده علیة به ارشقی اقا نیز سفارش نموده بودیم که بعض رساند
از آنست که ذوقون آیدم در عهد وفا که چون آیدم از عهد عهده کبر و بیرون آیدم
از هر چه کان بری فزون آیدم بروحی که در مرآة قلب سلیم ولوح خاطر مستقیم مرتسم

نشانی

نشانی بود باشارت ملهم غیب ومنهی لطایف لاربت مقدمات آن تمهید یافت وعز قرب نتایج آن بر
صفاحت زمان چون بر تو خورشید تابان خواهد یافت **م** گفته دانسته ام شاه کبریا کجی ماست
عمر کوبانی بود زین بهترش دلی هوز **و** حکمت این معنی را که سبب ارتقاء شان ومنزلتشان
فرزند عالی مکان است از نتایج اطاعت وفرمان برداری علی حضرت والذی فلک رببت خورشید بمنزلت
که بحکم کرمه ان اشکونی ووالذین وحید صحیح قدسی من ریحی عنه والذی فانا عنه راحی
مقرون بفرمان برداری حضرت باری عز اسمه است میداند **س** آنکه نت پاره از جان اوست
قطره آن چشمه حیوان اوست خدمت او کن که بجای بری برك دهش تا بتولی بری بعد از
انها دعا خیر با اجابت انما واهدا شفاء مهرا قرا خورشید بخلا مشهور ضیور منیر ومعرض خاطر
مهر نیوران فرزند ارجمند نامدار آنکه درین اوقات با برکات که البیان رفیع الشان منیع امکان
اعلی حضرت سلطان سلیمان شان ونحس وخورشید انبیا سکندر نشان لازلت آیات دولت فرج
الی ذررة الساک وآیات سلطنته مکتوبه علی صحف الافلاک اغنی بآلت وحکومت بنا نصفه جنت
دستگاه مکرمت وجالات انتباه منظر انظار عنایات خاقانی ملحوظ الطاق واعطاف العارف المحض
سلیمانی افتخار عالم الولاة والحکام عن اصحاب المجد والاحتشام معتدان حضرة العلیة الخاقانیة
امین للدولة البهیة السلطانیة زینا للایالة والنصبة والحکومة والعز والاقبال علی بافنا حکام مرعش
وامارت وحکومت شعار نصفت ومعدلت آثار الظاهر من ناصیه احواله آثار السعادة الازلیة
والباهر من غزاة اماله انوار العوطف السلیمانیة تاجا للامارة والحکومة والشجاعة والجلال حسن
اقارفع الله شان جلالهما واعلی مدارج اقبالهما واحالهما های سالی از ذررة عز وعلا اغنی ساحة
بایکا اعلا وحریم درگاه معلا طیران بنوده براوج کفر قبال وفرز تجر امالی وآمال بن مخلص بریا
تشنم ساختند وچون ملهم غیب وفرز سرورش اصناف عنایات واحسان وفور انواع نوازشها وشفقتها
در ام وامتنان ان اعلی حضرت سلیمان شان رسانید حقا که از ورود آن موهبت ومکرمت عظیم سبب افتخار
ومباهات باوج علیین افراخته از صمیم دل وجان بوظایف دعا بقایای ایام دولت روز افزون
وارتفاع چتر فلک فرسای هماون قیام نموده سجدهات شکر الهی ومرام سیاس لطف ومکرمت پادشاهی
بتقدم رسانید که یارب تاجها نزل آب وزینک است فکدراد ورو کیتی مراد زینک است

عادیو
مروغی

بقای دولت شاه جهان باد . بهر قلم حکم او روان باد . ممکن بر سر پادشاهی مسلم بادشاه
تا باقی . و حکم شریف اعلا حضرت سلطانی . و فرمان و لاجب لادغان نواب سپهر مرکب سلطانی که در
باب سلطان یازید و اولاد مرقوم قلم دبیر عطار نظیر دیوان عالی لال زالی عالی گشته بود بجان
و جناب تالی بهر اسم اذغان نوره هواره در خلال هر کوه احوال مرآة اخلاص را از خواب نرسد نعلن و نصیر
در امتثال او امر جهان مطاع مصفی میسازد و در بیاجه دیوان حسن عهد و میثاق را از مساهله و
شور در انقیاد فرمان قضا جبران مامون میبارد . فاما حقیقت حال و کیفیت احوال آنست که در
وقتی که سلطان یازید مجرد و مجروح سعادت با ایالت پناه حکومت دستگاه . کمالا لایالت
تاه قلی سلطان حاکم انجاملاقات نمود . و ایالت پناه مشارالیه کیفیت ترد خاطر او و خوبی که ازین
جانب می کشید و هر خطه خیالی داشته که بطرف بیرون رود عرضه داشت نمود . فرستاد که صلاح
دولت درین است که خاطر او را تسکین کرد . پیش خود برید بنا بر آنکه ملا خطه آنکه مبادا بجای دیگر
رود و این معنی موجب قننه و فساد کلی شود . و آن سبب عبار خاطر اشراف علی حضرت خاقانی سلیمان
مکانی ظل سبحانی کرد . بجهت تراضی و اطمینان خاطر او این محبت سوگند یاد کرد که او را و فرزندان او را
نکشند و کور نگردد و زرقه بفرستادها . آن حضرت اعلا نسیار و امارت پناه مرحوم حسن بیک یوزبانی
معتمد نزد او فرستادم بل خاطر او را ازین مرادی مطمئن ساخته نزدین خیر خواه آورد و چهره
سپردن سلطان یازید و فرزندان او بفرستادها . آن فرزند نامدار در کمال کثرت است . او را نیک شاهی
زینند اضر پادشاهی سوگند نخورد که چون فرمان قضا جبران حضرت اعلی شرف صدور یابد و فرستادها
آن فرزند سعادت یار حسب آن حکم جهان مطاع که با اطمینان عالی شان اعلی حضرت پادشاه جهان پناه
آیند فرصت فوت نشد و کار از دست نرفته باشد . و چون در وقت آمدن اطمینان رفع مکان
خسر و صاحب قران کسی از جانب آن حضرت همراه نبود که ایشانرا تسلیم توایم نمودن بر خجائی اعجاز
مؤدای و المعوفون بعد هم از اعاهد و حدیث صحیح المؤمنون عهد شو و طهم بالضرورة این
معنی چند روز موقوف ماند اما خاطر مبارک ازین رهگذر جمع فرمایند که بوعده که با آن فرزند
سعادت مند کرده ام بر طبق کرمه و او فوا با عهد بی شک و شبهمه عمل خواهد نمود و از مقتضا
آن قول که به معتمدان حضرت العلیه طو راقا فاشد تخلف و تجاوزی نشد و نخواهد شد و هرگاه که
ع

حکم اعلی حضرت خاقانی فرستادها . آن حضرت همراه اطمینان اعلی حضرت سلطان البرین و خاقان البرین
خادم البرین الشرفین بمحور ایاز و آثار لطف و لوصان پادشاه عالم پناه . و صلواتی آن فرزند
عالیشان درین باب بظهور انجامد بقاعن حکم عالی اشراف سلطانی شد ایشانرا بفرستادهای آن
حضرت می سپاریم . و اصلا و صفحا درین ماده شایسته تخلی بخواهد بود . و چون الله تعالی تمامی عالم از
شرق تا غرب ظاهر شد که این مجلس در مراسم اخلاص پادشاه عالم پناه . سلیمان اشتباه و در خیر خویشی
آن فرزند از جمله عالی جاه هیچ وجه تعصیری نکرد . و نخواهد کرد . و آنچه از لوازم بجهت بود و نخواهد بود
نسبت با آن سلسله عالی شان بتقدیم رسانید و با آنکه در سابق ایام بر خلاف آنچه حال ازین طرف
بمور رسید و میرسد از آنجا بی اتاری عنایتها و شفقتها مشاهده نمود . درین اوقات که مجلس
را وقت خدمت دست داد بر خلاف آن آثار خدمتگاری و اخلاص بتقدیم رسانید و جای یک کلمه و احتمال
بمخالفت و محض و کمان خلاف بگمسی و ضلوع محبت نگذاشت اما چون در مقابل این چنین خدومات
جایزه لطف و لوصان و صلوات محبت و امتنان از بجز خود بی گران آن پادشاه عالی شان نرسید این
معنی همکار با بغایت غریب و عجیب نمود . و چگونه موجب محبت و محبت نباشد که همیشه رسم و قاعن
مقرره سلاطین زمان که از سابق ایام تا غایت سمانا استمرار دارد آنست که هر کسی که از غلامان
و ملازمان بخدمتی نمایان اقدام گشته بمقتضای نحوای هر جزء الاحسان الی الاحسان او را
در رتبه و شان درجه تصاعد و ترقی ارزانی داشته بل طعمها و شفقتها و عنایتها ی کو تا کون
وصله و جایزه ها و بخشش کلی کلی از حد و قیاس بیرون نوازش فرمایند و هرگاه که اعلی حضرت
سلطان هر چه سلیمان شان عالی مکان خلد الله تعالی ملکه و سلطانه و افاض علی العالمین بره و احسانه
این مجلس را مبادا عالمیان بسیمه فرزندگی مقصود و مباحی فرموده نبشته آن فرزند از جمله کامکار
این خیر خواه را پذیر خواهد بود و توجع و چشم داشت آن بود که وصله و جایزه این خدمت عظیم فراخورد برای
جود و احسان . آن خسر و عالی مکان و جلد و از جانب آن فرزند عظیم الشان زیاد . از آن باشد که کسی
بمحل محبت و همکار از جای سخن و حکایت بماند . و از آنجا که مقتضای خصوصیت بند و فرزند نیست
این چند کلمه بر سبیل نصیحت با آنکه آن حضرت را محتاج بند و نصیحت نمیداند جهت تاکید در یادتی
اهتمام و اعتنا با هم را این در مقام قوم کل محبت رقم میگرداند . بکشای بیرون افکندم از پسند

برسم نیک خواهی نکته چند تو خود در چار ملک آن کار دانی که هم از نخت و دولت کامرانی
چو دولت مند ملهم باشد از غیب نصیحت کردنش نوعیت از عیب یا بطریقی که مقتضای
مهر بانی آن فرزند ارجمند باشد بنده عرض علی ان اعلی حضرت خاقان سلیمان مکان رسانند
که از بعضی جهت ملاحظه قریب مسافت صلاح حرکت و جنبش موکب همایون و عبور از آب و زمین
طرف بخاطر آورد لاشک بنامی سلطان بایزید و صلاح حال او درین تدبیر بخاطر آورد و خواهی
و هر کس که آن صلاح ببیند یقین که دولتخواه آن سلسله نیست و عرض آنست که سلطان بایزید
در میانه سالم و محفوظ ماند و ظاهر است که هرگاه آیات همایون از آب عبور فرموده بدین طرف
آیند مردم آن دیار را اسیر عاطفت و شفقت علی حضرت خاقانی نماید و از غایت سطوت سلطان
و صولت سلطانی آثار فرمده یوم یفر الزمن احیه ظاهر گشته هر کس بنگر و اندیشه حال خود شود
نموده پروای سلطان بایزید و فرزندان نمی کشند و بعد از آن حکایات سپردن ایشان صورت بخواب
یافت بلکه از مرتبه امکان خواهد گذشت عرض که اطاعت جمع او ام شاهانه و انقیاد تمامی احکام
پادشاهانه بخص لطیف و احسان آن سلطان عالیشان سلیمان مکان و ظهور آثار محبت و مودت آن فرزند
سعادت مند صورت می یابد حقا و لعمرة الله که چنین است و درین شبیه خاقانی نیست و چون از اعلی
حضرت پادشاه عالم پناه سکند نشان التماس و استدعا کرده ایم که جهت اتمام آن مهم با زیالت حکومت
پناه امین السلطنة السلیمانیه علی پاشا اعلی الله شان ایا الله و حکومت و مقبول الدوله العلیه الهیه
الحاقاتیبه حسن اما احسن الله حاله و آمله که درین سفر مشقت بسیار کشیده اند و آنچه حق بیک
جلی آورد و رواه گرداناد تاسی و امک ایشان ضایع نشود توقع از آن فرزند ارجمند ایشان
آنست که ایشان نیز بطریقی که داشته است دعا آن التماس را اعلام حضرت خاقان سکند نماید و با مر علی
آن حضرت چند کس از معتمدان خود همراهم ایشان کنند که هر آنچه فرمان قضا بر این آن علی حضرت ند
بعل آورند چون جهت تبلیغ آن رسالت و تاکید بنیان دوستی و محبت مقبول السلطنة العلیه
کمال الدین الله ویرن اقامه انداز باشی خاصه شریفه را که درین مدت اقبال مثال در سفر و حضر
با توکب همایون ما بود و از روی محرمیت و اختصاص بر خصایص آن احوال اطلاع دارد فرستادیم
ترقب که او را منتظر نظر شفقت و مکرمت داشته بزودی روانه سازید و همواره ریاض و روابط

دعای

و علاقه بند و فرزندی را که مقرر آثار و صنایع انواع سعادت مند است بر سخات اولاد غیر فام شادان
و سیلاب دارید و از روی خصوصیت و یگانگی بر جمع بعضی اشارات که درین صوب فیصله پذیرید
ممنون سازند همواره عیون آیام و دیدن شهر و اعیان با نور طلعت آن قره باصو سلطنت و کما
و غرة ناصیه جهانداری و جهان بینی روشن و پیوسته قصر علی اساس شاهی و بنیان رفیع
الارکان پادشاهی بنقوش آمال و اماخی و صور مطالب و ما ارب و وجهی آن شهزاده عالی
مکان منور و درین باد بخدمت و اله الامجاد الخیر یوم التناد

بعد پادشاه عالمیناه خلدت خلافت حلاله حضرت لری جانب برین قریه مصطفی چاو شایه شاهه
کوندلین نامه شریفک صورینده

عالمیناب رفعت مناب دولت ایاب عزت قباب دلراخت کسری تخت سکند فطرت عطارد
فطنت خسرو شوکت ناهید صحبت جمشید جباه خورشید کلاه فرهون فراست کیکاووس کیاست
نیروای برج اقبال دره الفیاج عز و اجلال مشرق انوار اهدت مطلع انار منبت حاوی
مکرم میافخر راوی حماس و ما اثر غرة جبین دولت کوه بکین سعادت حشمت پناه عزت
دستگاه طهاسب شاه ضاعفانه تعالی معالم قدره و رفعت اعلام عزته و شوکته بدلیج
روایع تحیات شمسیه اللغات و صنایع دریای تسلیات مسکینه التسمات یله ساخت قلوب احبا
صحن هشت آسا اکنه منور و مشام سکان ارایک علیا روح و روحان باغ جان کجی اندن
معطر و معتبر اوله صنایع الواح محبت محلی و فرین و صحایف شرایف مودت موقع و معنون
قلوب ضمیر منور آینه نظیر و خاطر خطیر خورشید نایب که عکس حقایق اشیا اند صورت پذیر
و دقایق امور تدبیره مشیر و سفیر در آنها و انبا اول نور که بتجربه معانی و داد و نشیبه بانی اتحاد
و اقامت لوازم اخلاص و ادا مت مراسم اختصاصی چون ارسال اولان کتاب مستطاب عبرین
نقاب واسطه رابطه الفت و وسیله سلیله خلت امارت ماب دولت انتساب قده الامراء
جعفر سلطان زید قدره ایله که آثار مجید و قار سیمانده لامع و پر تو صدق و حسن الخوار
افعال
احوال نهن سلطع در افاقت آداب وفادت و اصابت قواعد رسالت ایدوب اسعد ساعات
و امین اوان و اشرف اوقات و احسن احیانه محرّم قبوله موصول اولدی حقا که شعشعه خورشید

مراغی

الایمان

رخشان و مهربان کی مشهوری لایح التور و ضیاء انوار و صاف انوار اسلامین مستقیم هر سوزی
نجه بیت مجاور اول شاه نامه الهی و ملاحظه کرامتک نظر مع الانضامی کلمت روضه
فردوسی و حالت عامه الهی معنوی فی کلمتیه عباراتند انواع مجاز و استعارات و کلماتند
اصناف کلمات و کلمات مستوفی در هر حرف مشهوری نمونه صفوف حورا و بحیثه زیبا کی فوز
سید الهی نشانه معنی سلامه ساهر بصادر فواد سوزن تا نهایت خوانی مانند ذلال سلسال
و صافی رفیع اولوب در بر عطاره نظیر کجیه نمودن سالت تفرزد و نظر غیر زاینه کی وجه تشبیه
و حسن توجیه اوزره اولان معنون بلاغت نمون و مکتوب در هر مشحونی شمول علوم غلیبه عالم ارا
و مستور نظار سینه صواب نما اولدقن مساری اولان دگر کین لطافت فرخنده مفهوم اولد کینه غوره
تهدیه شاق شاکه و صدقه صرف و وفای مشتق اولوب مسالح دین و دولت و مهمات ملک
و سلطان و دیار صلا خیر تمامه اتیان و وقایح اموره و نظر فیهان صدر بولان اخبار بحیث اناری
صح حدایله اسحق با ایدوب اساس موقفت تقاریم اقامه حکم و مکره صدقاتن الحیوم القیام و تاریخ
قدیم اولن قلب خلاص دین و دل بخت مکتب کزد و مجوز و مستحق غلبتی اوله و اتفاق بوم درن عاده
با سعاده اساطین ساطین و شیوه کوبه خوانین عدالت آیین بوشواله اوزره جاری که حفظ
غوره و زینتی و ضبط خرابی بخت و رواج غلابه سخی و لغت ادم و حسن اقدام اوله که
یا ایدوب سوز اوزره معوج ضیون موفور سعودی اوزره لازمه اهل ایمان و سب امان
عالیان اولشده و در بجه خوی نامه مودت فراده عرض مملکت قلیوب بعضی مفا که بیان
اولش محکم و غنوت و حسن رفت و بخیرن موقعت بقوله حلول ایدوب اولاد اولاد اجداد
عزت نیاده عالی نژاد کوز چون مور قزم و جرمه ابتیاد و تحصیل مشروبات عزیم و جهاد اتمه سایه
بلدیه سلطنت و اولن ولا یمن امارت و ایالت عنایت بوریه که سفر نظر رهبر و کوشان
عزت سوزن و با خود کسوفت ازم سوجه اوله دن آدم برین کورده کجه اولدین جاهه یونینیا
لهاد بجه سلسله آیه رایحه الغایینی منتضای حایر غیبه سینه هدایت اولاد اولش
امدی معوم دگر اولدنت قریب اولان اما کوزین بوط قهره اوقات سزده کلمه بعد مسافت جلدیه
نایدن سکه و عسکر و دولت و ات و آلات موحلا که معنی و ملاز اما سحری نظر دایم بین آیین

دین مبین اوزره بجاهه طغاة و مشرکین اولجیاق بو حالت سرحد ولایت روم المیزن مستور و غیره
احیاء مراسم محبت و ولا و ایقان لوازم عهد و وفای اولوب با برندی و اوغولگری تسلیم و ارسال
ببورب مصیبت بر طرف اولاد مراد شریف ایسه قره نهار چند سعادت مند ازین بری بوجانه کوندر یله
اتاقین و اوغولون حقی کمال مرهبه رمهات ایدوب انشاء الله الرحمن عین عنایت و شفقت شاهانه
وین همت بی عنای پادشاهانه لیله محظوظ قیلوب ذروره علیای مقاصد و مرامه و اصل و غروره و تقی
مقابل و مهمام حاصل اولوب سبب خلود اسباب محبت و باعث بود ضوابط الفت و مودت اولوب
خاطر عاظمه خطور ایدین زیاد عنایتک و رعایتک مشاهده اولنه و ثانیاً مشاهده عظام علم رضون
الله الملك العلام ده ارسال نذوره و صدقات اولدقن و جوه خیرات و مبراته مصرف اولتی چون کچی
نظر ادمکر کوندر ملک نوقع اولمش لاجرم بعد اده اولان شهیدین مبارکین ده ایکی نفر کار کردار ادمکوز
اقامت ایتمه اذن واجازت و بر لیکه و واقع اولان خدمتک کمال اهانت و نهایت صیانت اوزره اوله لر
و کتاب محبت انشاء کوزده بونک کی خدمت عظیم مرورد دور و ایام و عبور شهر و اعوام لیله واقع اولتی بعد
اگر تمام و الامتک برندن صدور اسه موجب فضل و احسان نامحسوز اولور دی یوم بوم همک معاینه
غیای منتخ آنهایات و انعامات و غایات ترقب اولدورغی بیان اولمش امر کی علم شریه خوی اولیه که
اصل مصیبتک حصولی و بوم همک اتمامه و صولی منظر ارباب انظار و مترقب خواطر فیض شعارد حضرت
خدا جل و علا کوه دگر خدمت غایتیه و مصیبت نهایتیه ایشوب بوطرفه ارسال حسن قول لور کی صدق
اقتا کوز ظاهر اولدقن اتا احسان جگر کن و کرم در با فیضان شول و جمله جوشان و بی پایان اوله که تمام
سینغای رصای خاطر و منتضای طبع مکرمت ماث اوزره واقع اولوب السنه عالمین مذکور و طریف
خلق جهان لجره تا ابد مشکور اولان اما نامه کوزده ذوالقادره بکابریسی علی یاشا ایلد حسن انما کوندر لسی
الهام اولنبر سخی و اسکر کی سبقت ایدور کی سبیدن اتمام کار انکر الدن ظهیر ایمی سی اشعار اولمش
ارباب آلبابه محل استعجاب اولدک بوطرفدن ارسال ایدور کم آدم لره تسلیم اولنغه سوکنده و قسم مؤکد محکم
اولدورغی تقدیرجه انکر کوندر اسه خلیف صحیحه خلیف صریح اولتی محققده و کتاب فصاحت انسابین
عند کلام و زین مرام آنها رخلاص و مولات و اشعار صدق مصافات اولوب محض ابتغای رضای
خیر اقتضام کوز رای صواب نما ایدورک آنها و انبیا اولمش پس موفیق سوابق عهد و مطابق موافق عشق

بومصلحتك اتمام ولكالذو وطريق تسليم وارساله نتيجة افكار روزنه وجهه اولدوغين اطهار
 ايجون ايلي مشاراليه مشقت بعد اسفار وزحمت كشت ديار دن بزمان اسوده ورحلت اولي ايجون
 اقامت ابتدا بلوب آدم لرندن **فلاو** ايله درگاه عزت دستكاهرين **فلاو** قوشلوبا و اوصو سعادة
 اتمامه كوندلدي عندالوصول كمال حب وافي وقلصافي دن انجاش مهابم و اتمام مرام بابنده اذ صوب
 نماده ارسام بولان وجهي اعلام ايجون على سبيل الاستجمال ارسال اولونق ماملوكره سبب تضاعف
 و داد. **و موجب** ترادف اسباب اتحاد اولو بخصوصه تسوييف واهمال. باعث تفرقه احوال واخلال
 مال ملحوظ اولوب عامه رعايا وكافة رايانك آرامش و امان ورفاهيت واطمئنانه صورتين ظهوره
 اول وجهه اوزره سعي موفور فلونوب مقتضاي عهد و امانت. **و مستحاي** صدق وديانت كايستغنى على اوله
 كه تاروز قيامت اركان صلح و معاهدت بنیان حسن **و موافقت** مستحكم و مشيد و مؤيد و محمذ اولو
 هميشه اسباب دولت و اقبال بركال. وسعادت و اجلال بعون ايزد متعال مترادف و لا يزال باد بر بركال

بعون صاحب سعادة طالع بقاه حضرت لري جانب خير يمدد كلابي نام چاويق ايله شاه كوندلدين نامه صورتند
 حضرت عاليشان. سايه كان جمشيد نشان. خورشيد عنوان. كسري بنیان. كيوان ايوان. كيتيستان. ابوت
 مآب. فتوت نصاب. سلطنت اياب. سعادت قباب. سيادة انتساب. كاجخش وكامياب. وكاميين
 وكامرين. لازالت دعائم خيام سلطنته ودولته وسعاده و اقباله و اجلاله قائمه باطناب الدوام
 ودائمة باوتاد القيام الى انقراض الازمان. وانقضاء الديران آمين يا مستعان.
 يا نسمة الصبا اننفست من بين. طابت بك النفوس وزالت بك الخزين. بر سجدهم كه ديدن ايمده.
 مترصد اخبار مسرت نويد. و مترقب قدم بريد بشارت تا ايدراين ناكماني. كتاب دكشلي
 پرمعاني. كه بود او همچو آب زندگاني ايات دفا و وفاق و اخلاص شامل. و كتاب صدق و صفات الخصال
 مشتمل. قواعد مفاخر قديمه مجتده. و مسانده معاهد مستفهمه مهتده. كتاب باصواب مشتمل نقاب
 و خطاب مستطاب صلقت نصاب. كتاب ام شمس الضحى ام حكمة اللاموت. ام نسخة منقولة
 من عالم الملكوت. هر حرفي از او شكفته باغي. افروخته تر ز شب چراغي. لفظش چو طراوت جواني
 معيش حيات جاوداني. سواد حرفي قره العين اعيان واعالي. و بيان ظروفي دره النابج ارباب
 معاني

مفاهم و معالي مشارق و حوايسنها افان صفا و طالع. و مطالع مطاوع منده اوارعتت لابع
 درياچه عالي منده عيون كرام اريمه ان الله لا يخلص الميعاد. مقبول ان يقين جوانا. وقابه شاملي
 سنه زبان اتمام فرود. و او فوا بالمهمان العهد كان مسولا. مفهوم لطيفين كرايا.
 بار صيغ مطب ان مطلع اميد ميبده. لغات نظر از كل من قبال و زيدا. نامه بسته سره زهرا دل من
 حاصل نامه مرادى كه دم مح طيبه. كتاب معانيه خلال طور. لالى في سحر و كوكب في برقي
 اول جناب رفيع و عالي. وست شمع جنت حوالى الله عز و جود قد من مقولة الاين و الكرم و جود
 جمال كاله انسان عين العالم. شمع آسمان برده شوكا. بار. زرين جوز و افشانه نهار. باه جهان
 نصر و ايجاد برآرندن چتر بخت بلند. نبشته است بخت از بي كام خوش. بيهان جهان و
 نام خوشي دلختر انجان هوا جويا و ست. زبان زمانه نكاهي اوست. همايله بر چتر اوكرم. **جاي**
 شمع ترقي از سايه ادهامى. الكلمة بكلمة انتظام السلسلة العلية المرصوية. و المشرف في
 انساب السلسلة الجليلة المصطفوية. الملتبس بجمع المروة و الجود و الكرم. المنتوج بيجان ملوك الهيم.
 و حسن التيم. الباسط على بسط الارض بساط العدل و الانصاف. الراجع من وجود الايام بخلاص الظلم
 و الاعتصاف. عدالت ملكك نوشير و اخي سعادت تخشنة جمشيد ثلثي. فرديون فيوكه
 وكاوس سلطوت. نزيان هيبت و جمشيد عظمت. فلك رتبت خديوي تير تير. و قطعت شه بهرام. **شمشير**
 شجاعت يشفه زارند غضنفر. سخاوت مجلسك مثل حديد. سعادت ملكك صاحب سپهرى.
 لجماعت زمكاهينك دليرى. علو ذاتي و صفته زبان ناطقه كنك و لال و دمبسته. و موصفاة
 لشه خاتم زمان هجر زبان قلم. كليل و شكسته. در نه اثار احكام و مناقب حمير قابل. و نه اصناف فضائل
 و مازي تفره. تغلر. قون لطايف الطاف و كرم. فردي. و صفوى شرايف اعطاف و سن شيدن و سيد.
 شاهنشاه جمجا. و سكه درهم. سلطان قد. قد و غضنفر فرهم. در شه فرجا. و جلال.
 و درج ملك سعادت و اقبال. شمس مشارق المعالي. تاج مشارق الاعالي معادل ميزان العدل و الاحسان.
 و مهابا انصاف الطول و الامتنان. واسطة عقد الدولة الابدية. رابطة عقد السعادة السرمهية.
 صاحب آيات العز و العلى ناصب رايات الخشنة فرق السما. الذي خرج عن تحريف و اوصافه لسان الاقلام.
 نقص من بلوغ نهاياتها اتمام الاوهام. لا زال لاسا ثوب الجلال و ساير اصوب الاقبال بعناية الله الملك **المعال**

شاه عالی تبار و فرخ زاد. سرور نیک نام و نیک نهاد. مآه رخسار و آفتاب جمال. شاه فرخنده قال
و نیک خصال. برج دولت و آفتاب مین. قهر فغده شاه مآه سیر. در درج سعادت و اقبال در
برج دولت و اجلال. جان بندن وارد و صادر و لوب لسان حال بوبیت مسرت مالمی متکلم
ملکوت جان فرای تو آمد بسوی من. کفتم مکریم صبا از چمن رسید. یا آسمان بخورشید نمود سوخت
یا کاروان مشک ز راز ختی رسید. و زبان مقال بوی کلام خسته فانی مترنم اولدی
نامک بی تو بن تابدی کوکل عز و شرف. هر حرف بولوب مراد در نیجه صدف. هر سطر ای چهر کینک دفعی
او چون. اقبال سپاهی دین چکبد بر صنف. و ما علی هذا الکلام من مزید. والله علی کل شیء شهید. اول نامه
تاجی و صفحه کراچی که بیاضی باض دین دولت. و سودای سواد عین سعادت. امارت ماب ایاله
نصاب حکومت نصاب الفایق علی قرانه فی امر الرساله با ضایه التدریج و الفایق فی اداء امرام بلطف التقریر
و حسن التعبير قدوة الامجد و الاکرام ربة ارباب الحماهم و المکارم مهماندار باشی الله و برن آقا
زید بچک بدله این اوقات. و احسن سعادت و اصل و لوب رد سلام. و جواب کلام جمله احباب
اهل اسلام. و سنت سنیه سید الانام. و عاده قدیمه اعتراف گرام اولغین تجدید عهد دعوات صلح
صافیات که کریمه ربنا و اتانما و عدتنا علی هر ملک. مقتضا سنجه شایبه خلافتین معرا و تمهید عقود
حیات صلح و ایات که فرموده یا ایها الذین امنوا لم تقولوا ما لا نقولون بل نقولون بل نقولون بل نقولون بل نقولون
ما لا نقولون مقتضا سنجه رایحه لاف و کراهتین مهرا اولام دعا کی که چون غنچه مشک بو
مشام جهان معطر او. ثنائی که چون ورد نوریسته. ربویش دوا و دلخسته. ثنائی که چون ناله عند لیب
برد اول بقران شکیب. سلام و تغییر السلام سالمة. تحیه مشتاق و تحفه زایر برید صفا
و قاصد و فاق و وفایر له شاهد مجلس علی. و مشهور محفل اسنی قلند قدس کوه آنها. محبت صادق الودان
و انباء مخلص خالص الاعتقاد اولدی که حالیا وارد اولان ملکوت مصوبک مضمون مسرت مشوین
اگر چه احکام احکام موالاتی موجب انواع ملاطفات و انبیا. انباء مضافی مستوجب اصناف مفاضات
ایله بنیان عهود و موافق قدیمه تجدید و ارکان مصالحه و مصالحه مابین تشبیه و لیس و لیس لکن مقصود
بالذات حجاب تعویق مجبور و نامول بالاصل و راه تاحیرده مستور قله و غنه سبب قوی و باعث
تمام بوی کلام ذکر و لیس که اول زمانه که باغی کشید سلطان بایزید حوزة حکومت و کف عدالتکرا اولان

بعد چندی نام محله داخل ولدین ملا زمان درگاه سعادت دستگاه دن فر الاقران و ذخر الاعیان شاه
توق سلطان زید مجرم به واصل ولدین مباد. برجانه عبور و بر طرفه مر و زاید بکل فتنه و فسادی حجب
و حضرت عالی نشان سلمان نشانک غبار خاطر عاظمی مستوجب اولاد بو حیسان قلب و نسلاوی خاطر ایازم
اولدوغین اعلام و انما الملکین احرین ملک و عاقبت اندیش کج جهتمدن مذکور. اطمینان لکون کند و اولادنه
صبر و زور نینا بر شد محبوب. و عالجیاب کرده و ن رکاب سلیمان شان. پادشاه کامران اعز الله انصاره لای
افرا زمان حضرت لری جان بندن و اران معتمد لونه تسلیم و لمانعه سوکند و لوب لکن بوخیر خواه لری طرفین
وارد اولان آدم لری تسلیم و لمانعه سوکند و لمانه و بی بیب اولغین فی الحقیقه شعار کرام و شمیمه عظام
عمود و موافقته وفا ایمان و معافته باند صدق و صفا در آیه کریمه و او فو بعهد الله اذا عاهدتم
و مقتضا ایمان بعد توکیدها مسانی وفا و وفایک تمهیدک واجب و لغونه اشارت و قواعد عهود و
و ایمان تاکید لایزم و لادب اولدوغین کتایت در اما رباب بصیرت و اختیار و احباب عبرت و اعتبار
نظریه و خصوص امر غریب. و کار عجیب کوریور که متعلق عالجه. پادشاه کیتی پناه لالزال منور انصر الله
جاننه ارض روم پاناسی کفنا سیله ارسال و لمان کتاب صداقت ایابن بو مقوله عهد و پیمان و عقود
و ایمان سقت اتیردی اصلا اشعار اولدوغین بلکه کریمه ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها
مقتضا سنجه تسلیم امانت. و اداء و دیعت مجرد همان اول حضرتک ارسال معتمدان باب دولت و ایصال
فاصلان سده سعادت لونه موقوف قلوب اشارت بر بنار تری مقتضا سنجه عمل و لیس باند خلوص
بودن. و خصوص محبت اطهار و لیسدی ضمیر منیر اینیه نظیر خنی و خاطر خلیف اقباب نور خنی بویله
که نفس عهد تمامه نامه غیب و عار. و علی الخصوص خاندان مرآت و خاندان قوت مضافانسه زیاده
نقیب و نثار در خلف و عد موافق آیین دولت. و مطابق اصحاب سلطنت دکلر صدق و عد خصلت
پسندین. و نفس عهد سیرت کوهید در نه کم سید الانام علیه الصلوة و السلام بور مشدر
ایه المتفق ثلاث اذا احداث کتب و اذا و عد و خلف و اذا و امن خان ظاهر بود که کتاب سابق
الورود. و آیه سالف العوده بومعا مذکور اولدوغی مقتضای بشریت و مبتغای طبیعت
اوزر. طبع لامع الوردن در اولوب قلب فایض الجوره. خطور ایلدی اجلند بندن بوغسه حاشاتم
حاشا من الکرام ان نصف بمذام موجبه للملام. و باغی غنبد مخصوصن وقوع بولان عواطف علیته

و عوارض جليلة که محصا بوجه ذکر رعایت خاطر و صیانت مودت و حق بنویسند بچون بین و ظاهر که کتب
 شریف مرغوب الاسلوبه بومعنی کلمات اول و ثوب موجب انواع تعظیبات و تکریمات و مستوجب اصناف
 تشریفات و عطیبات اول و ثوب مجازات و مکافات فی ممتزجه دین لازم الابداء و حکم واجب لقصا اول و ثوب
 اشارت اول و ثوب فلاغ من المسک ان یفوح و من اللذی یلوح و افعاب یخصه اولان معاونت و یاری
 و مظاهر و دوستیاری اول و ثوبه دن مجاوزد که خرابین قارون نثار و نغله مجازات قابل و نفایس
 جوهر کونا کون اشار و نغله مکافات ممکن اولاً • لو کنت اهدى على مدارقکم • لما رضیت کون دنیا
 و ما فیها • لکن اول و الا لیا به بوداخی مستوجب استعجاب و مستلزم استغراب در که قبل تمام الملهام و ایضا
 المرام بوجانیدن مجازات و مکافات اول و ثوبی باعث ملامت اول و ثوب موجب تطویل کلام اول و صیر اصابت
 پذیرد بومعنی جایگیر اول و که بوجدت تمام و بطل بواجب خیر له انجام بپورسه انشاء الله الرحمن بوعاطفت
 و احسان مقابل سنده مالا عین رات و لا اذن سمعت و لا حصر علی قلب بشر فحوا سجنه انواع صلات و
 هبات و تشریفات خسرانه و اصناف عطیبات و عنایات پادشاهانه وقوع و ظهور بولا که جمله عالمنا نه
 موجب تحسین و عامه ادبیانه باعث افزاین اول و علی عالم ارایه بومعنی دایخی بپورسه که دو دستان سلطان
 عثمانیک خاندان سعادت نشان و دولت عنوانی صدق رعایت صادر بوجه خصوصه نقص عهد ظاهر
 اول و ثوب دکله بوجه الصلوات که اول سلسله نیک عبادتند عین و نغله فوز و رشاد استعداد امیدند در
 حاشا که اول سلسله ده اولان اشرفک طریقین عدول و ضابطه رابطه دولت و اسطه لوی سلکندین
 نکول اول و ثوب و ضمن نامه محبت ضمیم و حکیم کتاب صداقت فریند مقصدای ابوت و مستعدای قوت
 اوزر بعض کلمات نصیحت امیز و نکاحه موعظت انکیز یاد اول و ثوب هر که ریات نصرت آیات و الویه
 سعادت سمانک آب دن عبور و بوجانیه حرکت و هر روز سن سینه پادشاه سلیمان شان و حضور
 مستوجب سعادت نشانه القا ایدسه اول سلسله نیک خیر خواهی و اول دو دمانک سعادت بوجی
 دکله زیرا اول خصوصه سلطان با زینت ابقاسی مراد و تخلصی مقصود دیو تیرج اول و ثوب صیر مشکل
 کشایه هویدا که شمشیر و انک وجودن عدهی راجح و ابقاسن اقباسی افضل در بوسلسله دن
 رابطه امیدی کسته و بوجانیدن علاقه پیوندی بریدن در زیرا انه لیس من اهلك خطابن ماصدق
 و سزاوار و مانع وجودن عامه نام بیزارا و لمسه اقباسی یقظای عیون فتنه و فتور و ایجاد انش

فساد غرور و در وجودی الفتنه نامه لعن الله من اظلمها کلمه بین شعر و بقای حیرت آباد
 و تعویب عباد سبب ظاهر در امیده که بوابت کرمه مضمونند ذهول و حکم لازم الانقاد ندین
 نکول اول و ثوب که اذ و بوجی اتی نعت علیکم و اول و بوجی اوف بهادکم و ای بی فاهبون
 بجای و اثن و امید صادق اول و ثوبه من بعدانی جاده صداقت و اخلاص و قاعن محبت و اختصاص اوزر
 ثابت و صلاح اول و ثوب ما بیده اولان عقود و عهود مبرم و قواعد معاهد سحر اول و ثوب اینه کرمه ان
 الذین یشرکون عهد الله و ایمانهم ثمناً قليلاً اول و ثوب لا خلاق لهم مستعدان ذهول و ثوبه
 که رابع مولات و اتحاد ابوت و بنوت و عیال و مضافات پند و نورندی و مودت استحقاق و ثوب
 اوزر اول و ثوب طرفین استلحت و حضور مادم و محباب فتنه و فتور روی عملدن کشاد اول و ثوب
 اندم قاعن صلح و صلح ثابت و ضابطه عهد و مشاق راجح دکل ایکن آیین اساطین ساطین و عاده
 پادشاهان صاحب شوکت و تمکین اوزر صدقه و حضور بولان اوضاع و افعال و ماجرا و احوال نامه نایب
 بیکر اول و ثوب و جانیدن اول و بی شغفی و نام بران مشاهده و نمیشکن حالیکه فرصت خدمت بوجانیه
 نوجه بنده انواع خیرکاری و فرمایان برداری و اظهار صداقت و اخلاص و ایتار موافقت و تخصص
 ندها نشده دیو بپوشدی اول و ثوبی یا نند شاکت و عمر بوند که بجاری فعال تحول ماه و سال یله
 متحول و مساری حالات تغییر امسه و اوقات یله متغیر و مقتضیات احوال تبدل حالات یله متبدل
 اوزر • کاه روز و روز هر که راست • و کل تمام مقال و کل فعال رجالی بوبدن شاهد حال و ثوبه
 العالم که زمان شفاقن امید و فاقی طریق صوابدن دور و او ان مخالفند آرومی مصادقت نهج
 استقامتند مبروردر فاما بنیان صداقت مهده و قاعن موافقت مشید و لجاج ارباب حر و ثوبه مناسب
 و احباب نومه واجب و لکنه مامضی منسی و ماسلف درجه اعتبار دن منسی بپورسه و علم عالم ارایه
 بودنی روشن رهویدا که سابق پادشاه جهان پناه حضرت بنده سعاده و اقباله هر و سه ماسیه دن
 زور و جلال واقع اول و ثوب زمان حرم و جرم و اولان حرم و در زنده ک اقامت اول و ثوب چون شغل نه نیت
 اول و ثوب سن سینه کوز طرفین نامه کافوری عمده ایله الجمل کوز وارد اول و ثوب صلح و صالح مابین
 و تفر و تلاحظ طریق استقامت اول و ثوب بعض مقربان در کاه عالی و معبدان بارگاه جنت حوالی بوجی خلصی
 وسیله ایدوب جناب جلالت ماب سلطنت قیاب پادشاه کامیاب حضرت بنده حسن بهر و لطف

کلمه اهل علی بن موسی زین العابدین کاتب بون اسیر برادر کاتب

ولقب تفریبه صلح صلاحی آنها و عواید فوز و فلاح آنها اولیوب صلح صلاحی ما بسینه ارضنا اولیوب صلاحی
سلطان بایزیدی و او غولتدی تسلیم تسویف و تردد و تأخیر و تعلل و لغاغه بوازم بادی اولان قرابان
حضرت و معتمدان دولت بند لرینه و بوغخلصکه انواع سرزیش و عتاب و توییح و تمهید ایله نکلنه آیز
خطاب اولغش برکه سبب کمال بخت و شرمندگی و موجب خجرت و سرفکندگی واقع اولسه و الحاصل
بو تفصیلین غایت غرض و نهایت مرام اولدکه مراسم اخلاق حمید و محاسن اوصاف پسندیدن مقتضای
ما بسینه اولان قواعده بود و موافق ایمان مؤکد و صواب مولات و روابط مضافات مشید و تیلوب
متضای رای صائب و مستغای کمر ثابت وزره شول نسته که صلاح علیمانه باعث فوز و فلاح عزم
آدمیان مورث در تقدیمه تقیم اولنه که خلاف ماده فننه و فساد و کسب غیر مایه شر و شور و عاقلک
و بلا اولدی افرمن آتش و شهر من لاسن در پس حاله کلام و محصل امرای علام اجم هام دن اولد
بر سبیل استیجاب صواب فوز و امانه نه ایسه افهام اولیق لازم و لا لزوم اولوب ایچان عالیشان
سفر دور و در آردن کلوب قطع نشیب و فرار ایکنله فرمود اولوب بر قلع کون آسود و املاری مسکب
فهم اولمانین حالیا ارسال اولوب و رقه و داد فرمان و لجا لادغان پادشاه کامران اوزر بلا
عینه سعاده دستک اولدینا نام حرمکله نهاد مردن فلان نام خرمکاران در کاه سعاده دستک
لرندن فلان ایله قوشلوب ارسال اولدی منتظر ارباب اولو ابصار و مترقب کار زوی لاعتقاد در که کلام
بایزید و او غولتدی بی امان و امان تسلیم اولوب و ما الاحسان الالباقام مقتضای نسخه تقدیم اولان خدمته
مال و حسن اقواله موافق صدق افعال ظهور کلامی مصدق جواب شافی و خطاب و فی عنایت اولوب
بوغخلص صافی و داد عنون منت عقی و رهین رافت و عاطفت استی قلمق ار زانی بود که انشاء الله الا
بوجانیدن وعده اولان عطیات و صلوات و تشریفات خاطر فیض ما اثره خطور ایدن زیاد اولوب
اصلاً بو محکوم زجانندن ما بسیزه سبقت ایدن عهد و ایمان و موافق و پیمان مقتضای نسخه و الار تب
طرفیدن راه خلا فدن حرکت اولدو غندن عنری تضمن و تکفل ایدم که والله علی ما تعقل و کیکل پادشاه
عالیشان لال انصو را علی اعداء الله حضرتدی دخی در یادن عبور و روی آیدن مر و اتمیوب طرفیدن
مواد و داد و علایق اسباب اتحاد انا فاننا امتداد اوزره اولوب کافه رعایا مطین و آسود بال و عامته
برایا فارغ و مرتبه الحال ادعیه دوام دولت طرفین و اشیه قیام سعادت جانبیه اشتغال اوزر اولد

هفت

هفته قواعده مصادقت و وداد و مصلحت مودت و اتحاد مشید و مهتد و روابط مولات و ضوابط مضافات
مؤکد و مؤید باد رب العباد کیر و شاه جان بنیدن فرور کلاب چاوش و بشارت بیک نام
ایچسبله صاحب سعاده طال بقاه حضرتلمنه وارد اولان نامه نک صورته
سلطان للسلطنة و الشکره و الخشیه و العظمه و العزاله و العظوه و البسوق و الشفقه و الاحسان و النعمه
والامتنان سلطان سلیم خان بن سلطان سلیمان نامه فریج فراد لطافت و نزاهت چون کلستان
ارم و صحینه دکشا ماندر وضه رضوان تازه و حرم از نخات نسیم عطرا میزش شمایم روح و راحت فایح
و از نوحات شیم عنبر میزش نسایم جمیعت و امنیعت رایح و حروش در لباس سیاهی چون سواد بصر نور افشان
و سطریش در نقاب ظلمت چون آب حیوان فیض بخش جان و جنان تکویم نامه کز فرودس بانگی
نشایندار روشن چراغی بیاضش چون رخ خورشید بر نور سوادش نور بخش دین حور و حروفش تنظیم
چون غنچه کوهر عروسان چمن راکشته زیور اعنی شحات محاب علم و قطرات غام خامه مشکین رقم که
مجید الزجباب حضرت والا ربتم اعلی منتمت سلطنت مرهبت فرزند حضرت قران خلاصه دودمان حضرت
الافغان صاحب مسند سلطنت و اجلال وارث شهر عزت و اقبال مهر سپهر عظمت و شهر باری نیز اوج
فخرت و بختیاری کوهر در برج سعادت اختر برج شرف و در درهای جلالت خسرو علی بنشار در چهره ملک
و عزت کامیاب و کامبخش بر فراز تخت دولت کامران و کاهکار کرم التیم و الصفات سلیم النفس
والذرات سخی حجب الکرم و مظهر اخلاقه العظیم الادی بن عیون المملکه بانوار وجوده نقر ریاض السلطنة
من سلسله عدله و وجوده کوکب درجی من سما العز والاجلال بل شمس صی الغلک العظمه والاجلال سلیم
و المستی صدوقه لاسما تنزل من السماء تعالی الله عجیب فرخنده مایه و فراز تخت دولت
پادشاهی برویش دید دولت منور ز فرقت سر بلندی دید افسر جبینش مطلع نور الهی چراغ
افروز نرم پادشاهی از و اقبال و دولت رابلندی سعاده راز بختش از جندی چون بیوسته
از بخت جوان باد بکام خاطر خود کامران باد المؤید بتایدات الخلیفه من عند الله الملك الوهاب اللطیف
بالتوفیقات العلیه من الله العین المستعان اللهم عم فی ظل قلیل حفره و الدراجة العظیم الشان وسعه
من مواید مواهبه العلیه بمنزله اللطف والاحسان وهب له مملکا عظیما لا یسعی لاحد من بعدک و اهدت
لسلیمان برکت زارا میدر و ستان فایض شده بود مصحوب معتمد السلاطین کلابی چاوش در اشرف

فات
۹

ساعات و این اوقات بمطالعه آن مشغول گشت و از روی مسکیت الفواحش آن کتاب مستطاب نسیم
ازهار عواطف و مکالمه بپایان و روی غنایات و مرام جگر آن اعلی حضرت خاقان سکندر نشان سلیمان
مکان خلقت الهی ملکه و سلطانه الی انقضای زمان آن فرزند عالی شان بر ریاض امال و مافی مخلصان
وزیر و از ورود آن سرفراخت و مباهات مخلصان ثابت لولا و دشمن صادق احمد و الوفا بخرچ برین
و اوج عین رسید **دوستان ازین تقاضا فرمایند بگذشت مس آسمان برد وستان افشانند**
زین جهت نشان جای آن دارد که مردم شکرها گویند خلق **کریه نتوان شکر این نعمت کی از صد هزار**
لهم بحسب قاعده معروف از صمیم دل و جان زبان شکر گذار بوی طایف شکر گذاری و استعدای خلوت و ظلال
سلطنت و کامرانی اعلی حضرت خاقان سلیمان شان شکور و روی توجه بدرگاه کبریا و بارگاه سبح الله لمن
دعا آورده دعای بقای جاه و جلال و حصول امانی و امال آن غزوه ناصیه دولت و اقبال در سایه
لواء نیک فرسای آن افتاب جهان تاب و بوج عظمت و جلال قیام نموده **که جاوید شاه جهان خاد**
ز دلش جهان بکسر آباد یاد برو باد کار جهان زامداد **کز و کشت آیین عدل شکار ازوغه بنوشید و نوا**
نوی در ترازه آیین بخششوی الهی که آن شاه والا کبر سلیمان سریر و سکندر سریر **هماندر تخت**
شاهنشاهی فرمان روائی و فرمان دهی **ز نخل مردش برومند باد و زو خا تر شاه خورسند باد**
کزین هرد و باشد جهان ز هزار **وزین هرد و شد کار ملک استوار بعد از اهدا اقیان دعوت و روجل**
تسلیمات طبیعت شمسیه المعات که فروغ اشعه آن دین امید جهان و جیانیان را منور سازد و ابدا
لطایف حیات و شرف مبعث و در بد التسمیات که شایم نجات آن مقام جان عالم و عالم را معطر
کوداند مشهور ضمیر منیر که مورد الهامات غیبی و مبهی فیوضات لایبی است **اگر حکایتی چند که درجی**
مشهور نانی و بختینه گزنی از روی و فور و سستی و محبت و مقتضای نسبت ابوت و بنوت هر قوم
رقم یکاکی و خصوصیت فرموده بودند در بهترین وقتی بمطالعه آن ممتون گشت تمامی را خوب نوشته
اند اما حیرت و تعجبی که فرموده بودند که سلطان یازید و فرزندش با بالک و شوکه پناه زین الدین علی باقا
و امارت و حکومت دستگاه مقرب الحضره العلیه الخاقانیه تاج الدین حسن اقا دادن و باز ایشان را حیرت
تمام اینهم طلبیدن نقیض بیکدیگر است اصلاحی حیوت نیست چرا که عرض از طلبیدن مشار الیه همانان بود
که سلطان یازید و فرزندش **بدیشان تسلیم کنیم بلکه مریدان بود که چون البتة در باب تسلیم سلطان یازید**

سلیمان
سلطان
وزیر
امیر

دوره

فرزندان حکم قضا جبرایان اعلی حضرت خاقان سلیمان شای باست که ایشان را بلا زنت آن شاهزاد
سایه کار بسیاریم آن کس که حکم پادشاه عالیه می آورده ایشان باشند و چون رحمت بسیار هم درین امر
کشید بود و در راه دور و دور می کرده از لطف و شفقت پادشاهی هر سزای خود بخود الله تعالی که
مشال هم ما خصی صاحب حسن اقا که با نوازه غایتی و زهدت و نوازش خسروانه دارد بمر بلف و شفقت
آن اعلی حضرت سرفراز شدن او و بهتر ازین نیز خواهد شد حال جهت تسلیم ایشان بلا زمان آن حضرت
احتیاج بدان نیست که از استانبول کسی آید و این حکایات بطول انجامد بلکه حکم قضا جبرایان اعلی حضرت
پادشاه عالیه با سیم یکی از باقیان سرمد بفرستند و آن حضرت نیز در کس از اعیان دولت خود که
صلاح دانند بایست کس دیگر از غلامان درگاه سعادت دستگاه تعیین کرد و واژه کرد آنند که در سر حد
پناه موی لیه ملحق شده باشا نیز نیست کسی از ملا زمان خود با اتفاق روانه این صوب کرد که ایشان را تسلیم
فرمایم و سوگندی که درین باب حضرت عالیات ائمه معصومین رضوان الله علیهم جمعی خوردیم **ایم که**
ایشان را فرستاد اعلی حضرت پادشاه ظل الله درهم و بلا زمان آن حضرت عالی مرتبت بسیاریم بجای خود
باشد و تصور فرمایند اگر سر و مال و اهل و عیال و حیا زاری در راه حضرت معصومین علیهم الصلوة
و السلام صرف شود سوگند دروغ بدیشان خوریم و خود را در دین و دنیا و رسیاه و شومند سازیم
سلطان یازید و فرزندش بجهت ما چه خواهد کرد که جهت ایشان سوگند دروغ باین خورده الغصه سابر
غایت اهتمام انجام و تمام این امر سعاده نصاب اعتمادی بشارت بیک داروغه دفترخانه عمالک
مخروسه را که از سن دوسالگی بسمت ملا رحمت مخلص موسوم است و از چهار سالگی هم سبق و هم مکتب بود
و بعد از آن تاریخ اقبال اساد سر سفر و حضر ملازم و همخان و از محرمان و مخصوصانست فرستاده شد که
خصوصیات حال را از و معلوم کرد **فرتادهای خود را با اتفاق مشارا لیه برومی روانه سازند که**
در سر حد پاشای که تعیین کرده باشند ملحق شدن با جمعیم متوجه کردند که مایه بوجوب حکم و اشارت عا
خاقان سلیمان شان مشارا لیه و فرزندش را تسلیم ملا زمان آن حضرت نمایم که آنچه حکم و فرمان قضا جبرایان
شد باشد عمل آورد و بعضی دروغ گویند سر حد که دائم مثل این حکایات عرض نمود **ماده فتنه و فساد**
بودند و رسیاه شوند **خوش بود که محکوم بجزیه اید بمیان تا بدیدار شود هرد و روغش**
تا ایام مشهور ضمیر منیر هم بنویس می کرد آنند که بعد از شرف مطالعه نوازش نامه نالی آن حضرت و نامه اقبال

سلیمان
سلطان
وزیر
امیر

حضرت

ن

باشد

لا اياشای حاکم ارض روم و از جانب آن فرزند طوراق آقا بیاید که در روز هم سازی کرده روان
 شد و هر سفرارش که بخاطر شریف رسد بزبانی نوشته یاد داشت به جناب دوراق آقا و بشارت ملک
 سپارش فرمایند و نوشته بدهند که به آن دستور عمل شود **دو** لیا دیگر سوگند یاد فرمایند که چون تخت
 سلطنت قرار فرمایند باین پدر نزاع و دشمنی نفرمایند و شفقت باز یاد فرمایند این پدر هم در میان دو
 دشمن و مباحث نماید که این چنین خدمت نمایان بقدم رسانند و آن فرزند هم در مقابل این چنین
 صلح ها لطف فرمودند و آوازه عنایت آن حضرت در هفت فکیم گویند

اول کبر و شاه جانبیه انبوه نکرده ذکر اولان قضیه ترک صاحب سعادت حضرت پهلوی جانب اعلا لرزین پور
 جواب هاپون صورت **اول** نکرده شریفه سلطان بایزید و او غولگری قتل اولنا بیخه راحت
 طرفین حاصل اولمز دیوروش واقعا از لای نری مناسب دولت و مستوجب استرحمت بود و محض
 متقاضی و پادشاه عالم پناه حضرت پهلوی دخی رضای آنک از زین در رفیع و دفعی باین امر عالمی
 صدور اید اجرای لطف موقوفه **البخ** رستم پاشا مرد اولوب مانع بر طرف اولمشد دیوروش
 بجهت الله و الله دولت بار و روز کار مساعدا کار اولمشد امید که امر هم بود وجود کملک باند
 لظنکو ز مشهور اول **اوجخی** و بومهمی تمام اچون حاکم ارض روم ایله و جانیدن طوراق آقا اولمشد
 اشعار اولمش و لایه وان مفر سعادت قریب اولمش پادشاه حضرت پهلوی وان بکار و کیسی خبر و پاشا اولمش
 احتیاج اید و دوراق آقا باند کوز بالعمل دفتر ارز اولوب بوند خدمت لازمه سی اولمش ارا
 کلین اولوب معتد بر مزین چاوش باشم علی انا ارسال اولمش امید که تمام مصحت بیورلد
در بخ و بومخلصرین سلطنت میسر اولد و صلح و صلح مابین اچون سوگند اولمش و لیا
 اولمش اولخصوص اچون دخی انوع عقود ایمانله عهدنامه تحریر اولوب ارسال اولمشد امید که قیا
 دکن مابینر محبت و مودت اوزره **اول** کبر و پادشاه عالیناه خلعت خلافت حضرت پهلوی
 جانب اعلا لرزین شاه جانبیه وان پاشا خبر و پاشا ایله کوندین نامه هاپون صورت
 ناباره سابقه عنایت حضرت رب عزت تبارک سبحان قدس و تعالی عما یقولون علوا کبیرا مانند صبح
 صادق مطلع صدور پور ساکنان منابع حقایق و متائق و رخشان و آفتاب مشرق اقبال افی عز
 و جلال و اوج رفعت و کماله فیضای سرکی جهان و ساحت ضعت حال عالمیانه شارق و درخشان
اول

اول کوبک بخت هاپون سعد مقرون حضرت فک رفعت کیوان منزلت کردون آهت انجم اهت
 بزواج سر بلندی بد علی قدم منزل ارجندی بر جیس برج شرف در سعادت صدف غره سرانه
 شاهی طرح جبهه عزت بناهی فریون فر هاپون اثر خسر و ایوان سکندر کان آرایند سر پهلوی
 زیندن تخت دآوری ماه آسمان جلالت خورشید مطلع ایالت والا ولایت داراد لیت کی کاون
 کیاست هوشنگ فرست حاوی معاف کبخیر ولی راوی مائز جیشد نشانی مؤسس امور مملکت داری
 مهندس رسوم نصفت شعاری فیروز بخت و کسری تخت مکرمت قیاب سیادت انتساب دولت
 ایاب عالیجناب معالی نصاب عدالت آیین سپهر مملکت مهر سپهر عفت سپهر مهر شمت شاه سعادت
 بهاد نهر یار منوچهر نژاد مسند آرای جایگاه کامرانی مستند چار بالترجها بناهی ارد غیر صولت
 کیناد غنک محبت دثار دولت مهار الفایز بالذبح المعنی من اقهار المجد والعلی الحایز بوجوه الدوله
الفی والقد الاستی سلطنت منقبت خلافت مرتبت عالیجاء جم کلاه خیر سعاده دستگاه
 مهاب شاه لالالت ثمنس بحالیه وقدره عن مطالع القرو السعاده طالعه و ما برحت بقدر عز
 و جود فی مسائل النرف والسیاده لامعه بیت الشرف حشمت و شهر یاری اوج برج شوکت و تاجها
 دن بوفیق الله رب العارب والمشارق ساطع و بارق **اول** دعوات صالحات اجابت فرین که مخبر
 معنون منانیر تابشیر صبح سعاده و نجات صادقات اصابت رهین که مقرر اشارات بشارت بمن بخت
 اولوب جبهه مدهکات ارباب فهم و ادراکدن افزون و دایره احصادن حرکات افلاک کبی بیرون اولاد بان
 قام و قاربان تقریر و قاصد و فذلکه جامع الحسابی صنطنه حساب نکته یاب عاجز و خاسر در نهایت حبت
 و داد مینی وفایت رابطه اتحادن مینی اولوب مهت فضای صدق انما سندن نسایم حلت ابد بیوند
 منتهم و زلال لسلال وفای روان بخشاسندن ریاض خوش هوای دوستی والفت سورسور و منبسم ولا
 نیودم بود و قاراله نابت و مؤکد و عنوان خرنیبه نناده شریطه صفا اوزر منتهم مهت و مجد
 فلوب اولوب مرغوب تجیل و تنویه ایله صوب جناب ساهی و مجلس کرامی بر که مکرر داری عز و جواد
 و مطرح اتعه قدر که امرانی در تبلیغ و توحیه اولوب انها فیضیر منیر خورشید تاثیر و انباء خاطر خظیر
 ختایق سنیر اولدکه بر ساعت سعاده اثر و بر وقت مینت رهبرده هدهد کتاب هاپر وار بنا
 سبب نین ابله و اصل و حمامه نامه دن تری معرقی نوه سار کبی صحاح رواه و مسامع مجامع ارباب

عرفانه الحان رزين حاصل اولدى ميدان بلاغته صافات جواد عبارت كه زين استعدادت وحليه
كنايت ايله زين قلوب كلمات حسان حسان ايله مصارع فصاحت مطلق العنان استباق و جولان
ابتشار و عروفي انظار اول ابلابصار و مشهور عيون تدبير و اعتبار واقع اولوب يعنى قرايلى معاني
كه سلك سخط الفاظ ابداره اننظام و بلسند مع قبوله وصول بولوب سجه و ارا نامل نامل ايله تغليب
و تقار اولدغه زين كلام خير انجام بروجهد انهام بولديكه مقتضات خلوص محبت و متبعات خصوص
مودت اوزره لايق ذمت همت عليه و مطابق مكارم خصال مرضيه اولان ايعاء عهد و اداء امر بورد
كه مستعداى لاي رزين و فكر زين و باعت رفاهيت و طينان كايه مسلين و سبب رضاي عبادت
افزاى حضرت رب العالمين در مطر نظره قايق بين اصاب توفيق اولمش و افعال اول جناب حكمت نصاب و محبت
اياي ايله ماسين اولان عقدا كيمه لادكان و واد و عهد شهيد البينان حسن التجاد دن مامل بودر كه معاليل
در بايكي ميزان دهد و اوده همشه لوازم خلت و مصافات ثابت و استوار اولوب و محروم دوزه خط استوار
مانندي معاف الفت و وفا اكل نظام و توافق تام اوزره دايه استقرار بولوب مودت قرايلى و اولاد
معاهدك اول وجهه تشييد و تاكيد و لنه كه سواج انازكى و لوايح انازكى رخسار دار و دياره و سخات
روزكاره و ايجام القزار خدمتيد تا بيا دكبي روشن و اشكار اولاد زير قبا بقاء ملك و ملت طراز
انساق اسباب نصفت و صدق طويت ايله مطر و محلي و دوام ايام دين و دولت حسن نيت جيلانيت
ايله ميش و مودت اولور و درج در مكنون نامه فصاحت مشخونه اشعار و نمش كه منهيان اخبار
و حيران محبت و مرست اينا اولان ايجان نامدار ايله دولت دنار عزت شمار فرزند ارشد اسعد و حجر
او علوم سليم طال عناه بفضل الله الملك الكريم طرفدن معتد آدم كوند رش اولادى بايزرى و اولادى
المره تسليم و تودرى غمدى همان انشطار يراز و كار كند اركميدن كل سذر ارسالنه مبادرت اولدكه
تسليم اولوب باعت تاكيد اخلاص و تراز اخصاص اولاد ديلمش بنا عظمه اول ذات ملك سماء و حميد
صفاك شيخ الله ابي اعلا لدرجات قواعد صدق و نيت و صفا و محبت لرى اوزره بوم ملك تحصل و بوجوه
تقليد ايجون حاله وان بلكر كيبسى اولان امير الامم الكرام كيه لكره انيغيم ذوالقدر و الاحترام صاحب المع
والاحترام خسر و با شادام اقبال و نوح آماله و سعادت نهاد و نجابت نژاد مودى ايله او علوم سليم طرفدن
فلان اول جناب فلك اقتدار و ريفيع المغدلا صوبه ذخر الايمان فخر الاقراق انس قولى زير جبهه ايله بروج

استقبال

استقبال اولد و ارسال اولد و عند حصول شرف الوصول مامل دكره بايزرى عجل اولادى ايله ايله تسليم ايب
كوند كيمه مقتضات هم و الا شرف صدر و ظهور ايله كه تا انقراض الزمان مستوجب عظمت و مودت بيايان
در سبب اسباب علت ابل اقتدار اولوب مردم خرافق بجا كلى و دوست خرافق و مساجد بين سعادت
مساعدة و موافق اولوق محققدر و مضمون بميون كتاب عين نغاب و بلاغت نصابه بعضي نغمات كه جا
و نما اولمش در سموعه جميع قبول اولوب محو حصول موصول و لشدر اولاد هيبه طيبه سنيه مقدسه نبويه كه
مهيظ توفيق نفس ربانه و محظ مواكب مواهب سجان اولوب مهيظ نور لاميع الظهور نبال محمدى عليه السلام
و بسبب جوبار كوترا ناول كمال القدر على ساكنها افضل الصلوة و التحية مانعاقبة العادة و العتية جوارزة
مدار بده اولان نغاب فلك ارتعا عدن نشانه ساحت عالم ملكوت و ارامكاه تجوان السرا خلوت سرى
جبروت نبويه اروضات جبات برين بتيغ رقيق سر ايبين ده مشاهد ايمه و عطا و مرقا ايجون اركام
بعضنه كه برين ره ايلنا كد دين و سروران فلك يعن در رضوان الله عليهم لعين و كوز خاطر عاظر
و كوز نيز خورشيد مائر واقعا اولان ندر و صدقات و صلوات مسبره ايصال و ادا ايجون آدم كوند كيمه
استعداد اولمش امدى اول ذات ستوده صفات و مكرمت سماك راي شرف عالم آراء و طيبه مينف حقايق
نارنه فاه و هوبيا اولدكه باينده اولان حسن طويت و خضر حجت منتصاس اوزره اتمام مهام و انجاء
مراجم و مساهي عيل و من اقبال ظهور ايدب مشارا ليه خسر و باينا كيه دولت اقتدار سعادت نشان او علوم
سليم جانبدن و ازان آدميه بايزرى ايله درت نغرا اولادى تسليم اولوب ارسال اولدقه كه نبيغ اولوزم
مصادقت و شريفه طرقة موالفت در مقصود موعود على مامل مامل شرف قبوله موصول قلوب من بعد في
اسلوب مرغوب عهد و وفا و عبادت عيمنت معرون صدق و صفا حاسن خصال ملوك اوزره مرغى مسلك
اولدق واقعا اولان بلكه آمال و طمئنت و مقاصد و مرادات صحفه صهيبي نيز در صورت پذير اولد و غندن
زياده ميغره حصول اولى مضمهر و مقدر در نانيا اول جناب عال لا زال محفوظا بالمعاليه نغمه ناصيه تاجدارى
قرا باصره شهر ايدى اولاد ايجال اولين حنده سابقا انواع نوازش خسر و انا و مساق عواطف ملوكا مخرج
و امول اولدقه مندول و مضمون اولمش كين حاله و اورد اولان كتاب ملكين نغاب ده هنوز اول كلين كلستان
جاه و جمال و انوار حديق عز و اقبال غنچه وجود در كلش شهوده نوش كفته اولد قلى اشعار و انبا
اولمش بيل استنفاق روايح عنايت عيجه و استشمام نوايح رعایت جسمه ايجون الطاف شامل دن

تشریفات کامل صدور و لحاظ انظار احسان آثار واقع و لشدر و جوان کلام در نظام نامه مسرت انتم
اول جناب سلطنت مابک منسوب و متعلقا تنون بوجانید کلیدی امر آن سرحد میواید ب رحمت و برینوب
کیر و اول جانید کوندر نه لری اشارت اولمنان بوضوح چون کنهسانان اول غایم محوره اولان اولان اولان
و مستحفظان ممالک محروسه اولان کیر کرامت بنید و ناکید اول و نذیک اول جانیدن اجازت اولوبون کلید
طریق و لری بسته و حفظه عبور لری شکسته اولوب اصلا بر فردک سرحد ولایت دخولین بجز انقبوب
کیر و معادوت ایندوره اول خمر و مشید و اقبال و علایون قال قبلدن شرطه و قادت و طریق
رسالت ایندوره اولوزره حال اولان حامل نامه تیموری تمامنا و ناکل کتاب سما سما مکده الارکان
زنده الاقران سیاول باشی و بیک زید قدره مقدما بجزیر قواعده حجت و تمهید معارف دوستی و معودت
ایچون کوندرین معتقد اوله السنته مؤمن الحضرت العلیه مخیر الاعیان جعفر سلطان دام مجده معارف
مواقی اولمین محبوب اجناس تشریفات فاجره و اولان تیرکات زاخره قیلنوب بجا نایز و ترافی المکر
دانی موافقت توفیق و معیت و معارفت توفیر و توقیر و حسن اجازت اول صوب صواب مایه و عثمان
انگه معر در تکرار لیه خسر و پاشا و اولوکلومک اذ میسایله بایریر و جمله اولادی ارسال قیلنوب سرحد
واصل اولد قلندر بولرد اچنی تمیضا مستلحق اولدر و منازل و مرصده حفظ و حراست کیری و ترتیب مهمات
و مصیبت لری چون ختام و الا مقام دن ادر قوشلشد انشاء الله الرحمن عن قریب الزمان مساعدت عون یزدان
دیناری انصار و اعوان کسبی ایله سالم و عانم اول جناب حکومت مناب و سلطنت مابک مجلس رفیع و محفل
منیعلر نه واصل اولدر لیه درجات عالیات دولت بیایون و شرفات غرفات عزت روز افزون اولور
طوابع مطالع سعادت و رفعت انار سواطع و اولامع سلطنت و مکنت ایله خرم و محله و روشن و نجلی اولوب
تضاعف عطایای الهی و ترادف الاء نامتناهی اوقات نجسته ساعده معرون و مخصوص اساک
حشمت عنظی و اسباب شوکت و اعتقاد ایلیم مانند بنیان مخصوص باد ابدال آباد
بعده صاحب سعادت طالع بقا حضرت لری جانب اعلایرندن شاه طرفه چاوش باشی علی اغایلر ارسال
اولان نامه بیایون صور تیدر
عالم تار معانی دولت شمار سعادت دنار سلطنت مدار اربوبت ماب فتوت نصاب
سیادت انساب حضرت کامبخش و کامبین و کامکار شید الله بنیان عزه و دولته و سعاده
و شوکله

و شوکله و اقبال و مهند قواقد قدره و رفعة و اتمته و عظمته و اجلاله الیوم لمن الملك الیوم الله الواحد القهار
جان البشیر و قداته بشارته طریقت بها الارواح فی الاجسام فاحق فتوح شادمانه
صعود سعود آسمان کبیر سعادت نما و دولت آرا و قاطبه لاجت و کامرانه ایزد روز پرور یارین
رضوان آسا راحت بخش و حیات افزا طلیعه جنود مسرت و صفا و ذریعه حصول عبرت و وفا
شاه بوستان امنیت و مراد و کلدسته کلستان جمعیت فواد اعنی اشارت بشارت محبوب
و بشارت بشارت اسلوب معارف اقلیم حجت ارقام و مسافر کلام مودت نظام کتاب مستطاب
امد یازم صحیفه نرفه قال
مشکین نقاب و خطاب باصواب فصاحت نصاب
باجف و فاد مهر سراسر ادا مملو صدف زکوه فضل و کمال درجی زجواهر شرف الامال برانه نامی که
سواد جونی سواد دل ارباب صفا و بیاض مابین سطوری سفیده دید اصحاب وفا و برحقه کرامتی
که خلاوت الفاظ و مابین معرجه قلوب اوذا و لطافت مطاوی و معانیسه مهابت شوق و حب و ولا
خوش چو مشک مجاز خنده هوا لفظش چو در منعقد از کرمه غمام ظلت خطوطی مثال
طرا مشکین جور لطافت فزون و ضیا مصامینه مانند غره غازی صبی بر خور صداقت نمون
کتاب فاجر کالد لطفنا خرمی شانه بالنور سطر معاویه عکت کل المعالی جلیل نفع کالد مهر قرار
لسان ذکامه کلیل وان افینت فی الاثناء عمرا نسیمی از ریاض مهربانی شیمی از ریاحین
زالا چشمه تسنیم و کوثر فروغی از شعاع مهر انور زردوس برین کلدسته بسته فرستاده
مرآن دسته دسته و دماغ جان مازان شد معطر شمشان صمیم شد منور اول علا حضرت
والا اربوبت کردون بسطت خورشید افاضت کیوان منزلت بهرام اصولت مشتری سعادت
ناهد صیحت عطار دلفنت و ترطلعت فریدون حشمت جمشید فراست کسری کفایت کاوس
کیاست شامی که زمانه تا یو دولت اوست آفاق کوفته سر تر حشمت اوست
براد و سپهر نورما و خورشید از قبته اختر آسمان رفعت اوست آفتاب آسمان سعادت و آسمان
آفتاب سیادت اختر برج اهدت و کامکاری کوه درج عظمت و شهر یاری و واسطه عقد عروقه
قلاده مطافوت جامع اقسام المغامر و المغامر ناشر اصناف الفضایل و المآثر
سکندر شکوسی در جمله سان شکوه لکندر باوگشت باز زچترش سپهر برین سایه زقرش کلک

معانی

کشتن پای... فلک چون بینه کاشش ز بیم... جز با پیش آورد سبزه اوی... چو از زلفش کاشش کرد...
برای زرقین قرین با کت زره... چو زلفش کند با فلک سرکش... شود زان تعابین شهاب آتش... به بزم
چو در ارگندار کند... جگانش ز او چون بندر کند... فلک وار با هم که بندد کرد... بر آسب آنگند چون زمینش
سپهر... بریزد در آغوش چون میوه او... سرتیغ او با سرتیغ او... سمندهش چو بر آرزوی زلف... همه تیر و
پشت رخسار زلف... چو در روی بجزایر بیکان تیر... تیر روی باز شود زلف زلف... العار به الاماره
الابته والاقبال... التالیع الی مداره السعاده... فی بره الشرف والاحلال... شاکه عالی که اگر چه
قدیرین بران... اولسه بو هفت قیاب فلکی... خیم... ذات در گوهر کیدانه عقد دولت... سلک گلایه ابرو
چو در تخیله نظام... رغبت و قدیر کایله در با نظیر کوران... هر تعدادی شجاعه عدل هر دم...
امری دیوان نفاذ... بوار کیم مضاف... اوله طاشاکه خلافین نفاذ حکام... منزل قدر نه علی انکه قصد است که
لنگه ولوب بولد... تهور راه... نور در اوله ما بیت مهر ذات... از حسن تیر اولو تیره
عیون آنها... اوله ولای بجم... از آنی مالک جود و کرم... عده خوانین کامکار... اسوه شایمان فیض
المقار... چو در دولت قرین... خسر و فکرت کین... طراز کسوت کشور کشاید... کین خاتم
فرمان روای... بر شاه... در که شمار موبک مضاف... سر ز دیده روشنا... افلاک اولسه رو... و فخران
خود و عارضه عرو... ساکنان کوه... فلک اولسه سزا... خورشید چو کایله که فلک کف پایش
تا چه سرگردون در موضع آمد... آن جزه ز خاک که فلان کوه خشن... با چه ز کف او چو شمار آمد
مهر که جاک در او کشت مشرف... چون فلک از دور زمان تا جو آمد... جانبی علایق زلف خراگار
والارکان... ذوق الانا فخر والاعیان... اطمنی شان بان یحقیق... حکم ارسل حکیمیا... ولانوصه برای الصاب
والجری لسان بان یحکم بها... صور با بکار الثاقب... تا چه الامانه والایاله بشارت یک زوت
الارنه وداعت الایله... واسطه سید امین از فوات و احسن ساعتی... و اصل و متواصل اولوب کمال
تعلیم و احترام... و نهایت آواز و اکرام الی قلا... کردن اعتبار... و قیمه بازوی استظهار... قبلینوب
چو در زوهر و عارانه ملاحظه... و در عز استعاره ملاحظه و لذت... باریت تواد مندن تا
نهایت خواجه ابواب فنوی... منتوی... و مضامین و ملاحظه آیات و فوافاق و اضحی و مشرو...
مشاهده اولوب... آسب جوانه که اسکنه بقای یکی نیافت... در سواد حفظ آن مشهور خضر یا فتم...

آن مشهور را... کلاه بر لب کلاه بر سر ایست... انوار الطایف نظایف دعوات
زاشتاق لغظ کوه بارش از غلما را... کلاه بر لب کلاه بر سر ایست... انوار الطایف نظایف دعوات
صالحات که قرن قبول بحب الدعوات... و اصناف شرافت شبنام که زمین اجابت قاضی حاجات
اولاخذ نجلیس سانی سمات... و همدون فخل شریف غلدرجات فلند فوسکر... انها بحب سعاده خواجه و انبا
فخلص بلا اشتباه... اوله که مطاوی قرآن ملاحظه کوه بار... و جاری مضمون فوافقه الطافت شعاردن
متفاد اولدیکه جاده و فوافقه ثابت و قایم... و تاجی مهد و میثاق ده راجه و دایم اولوب سلطان
بایزیدی و او عو تکریمه بو فاضلری جانبدن ارسال اولنان معتمد لیمزه سلیم و بوار لازم التقدیر اول
واسطه الیه بود فقه تعلیم و تبحر باندی ایمان قدیمه تجویز... و بیان عهد و عقود شید و تمهید و تهنیت
نزد دولت اولوب بیست طریق استقامت... استقرار و استحکام بنیان صداقت و موافقت... استمرار
اوزره اولمقدن خاله اولمیه بنای علی ذلک پادشاه... کینه نیاه... سعادت دستکاه ظل که خلقت خلافت
خضر تکریم فرمان واجب الیاذ عالمی اوزر بوار خطیم و کار اصابت پذیر معالی سند مکافات و
حیارات ایچون سابقا و عده اولنان عظیبات و هبات و مهادیا و انعامات تهیه و احضار... و الجیان
غایبقار الیه صوب صواب اشاره ارسال و اصدازا اولنوب مقدم بر وجوب استیجاب اعمال و امهال
بودن معنی ادا... و بر آتی ایچون جمله ملازمان دیوان... و معتمدان اعیان و ارکان فزین قدوه الیاجد و الل
جامع الیاحمد و المکارم... چا ویشلرم باشی علی اعجازید فیده... و فخر الامانلی و لاقران متفرقه لرم دن غیر نزدیک
زیر قدر تعیین اولنوب امیر الامراء... کلام... کبیر الکبر... الخاتم... ذوالقدر و الجید و الاحترام صاحب العز
والاقتسام... الخفض بزید عوطف الملک الاعلی... و آن بکله کبسی خسر و پاشادام اقباله الیه ارسال اولدلمر
تعیین رکاب شرف... و تعلیم تراب جناب منیف الیه مستعد و مشرف اولد فلندره مامول و نظیر اولد که
الکرم اذا عهد وفا مقتضایه استیفا... مواعده و معاهد باندی سعی و اقدام... آن الله یا کرم ان بود در
الامانات الی الیها... مستعاضی سلیم مات... و ادا و دیعت خصوصه جید و اهتمام اوله که انکر
بوجانبه متوجه اولوب سرجه متلاحق اولد فلندره بوجانبدن و آران تحف و مهادیا و فی متلاحق اولوب
ظرفیندن قواعد عهد و میثاق و محبت و ووداد... و و فوافاق و مودت و اتحاد... بر وجهی استقرار و استحکام
و بر طرفی استیجاب... و استلزام بولا که انشاء الله الرحمن اجلدن امان و مساعدت و عرو زمان اولوب
نشا آب حیاله جسد خاکه ربان اولد بجه عهد و پیمان... و موالات و مصافحات باندی مواعده و ایمان موبک

و مستعدا ولد و غندن غیري اولاد ايجاد سعادت نهاد. و اتحاد ايجاد سلطنت نژاد عزیزه و ادنی انوار
تا کبریا و حیثیت و انصاف تنبها تله سپارش و وضیحت اوله که تا قیام قیامت راه خلافت کدر و دیده
شفاقا اولان بنده اصلا نظر اولم یوب قوایم صلح و صلاح قایم. و قواقد قور و قلاچی ما بنده دایم یوب
طرفین رعایا و برابا کت آسایش و اطمینان با بنده محمد و ساعی. و عهود قیوم و حقوق مستعد را غنی اولوب
اسباب ممالک و مصافقا باعث و داعی اوللور و مضنون فصاحت سخن بنده بنده بنایم یوب نه حرم محترم
مدینه بنویه تک عظمی سلطانها افضل تحیة و صلوة جوار فیض آثار نه بعبه بعبه اولان ارباب قدر رفیع اینه
عظام. علمهم رضوان الله الملک العلم مشا همدننه صحیفه لطیفه خاطر خیزده نقش یزید اولان صدقات
و نورو و جوه مفسار رفیض و فایز با بنده استغفا و نقش علم جهان آرا و آرای صواب فرمایلا یوب
اولکه ادا رضا بادشاهی و انعام حرام شهنشاهی یوب یوب مکروری اولاد اوله اذنه تسلیم انبیا کور
درگاه فلک اشیا حضرت صاحب قرآنیه و اصل اوله قد بقله و اقره اولان ملتقات و عبادت بی دریغ
و میند اولوب بنورن غیري برهم و مطلوب و بر مقصود محبت که اقلام خیال لور با بنده خیر قیوم
زخم زده کلک حقایق سیر اولوب دین روشن تبریه و بلاغت تعبیر خزانة خمیندن صحیحی حجت نام ده
تسلط علی به شک و ریب و محصل و مقبول اولماس معررر و اول حضرت جمشید شتمک متعلقا تندن
هر که بو طرفه کلا اعراسه نلری اعاده ایوب اقامته اجازت و بر میدرد یوب یوبیش اول بابور داعی احکام
جهان نظام بادشاهی و او امر واجب الاتباع شایسته صدر و راید اعراسه حرم امور اولمشدر که
خصوص فرزند. کمال سعی لکه بدل معد و زایل لور و موصل مفا و حقه میمنت انا در دولت ماب عزت
انساب مشارا تبه بشارت بیک لال کاسمه مبشره. و مقصوده میسر ادا. خلاصه سفارت
و اداب و فادند لکه حسن رعایت و بمن اجازت ایله مراقب قاید اقبال اولوب آستانه سعادت
آشیا نه یاد شایه ده اولان شر الخواص و المعربین امارت مرتبت جمع سلطان زید مجده به همراه
فلزب سوب ساحت عز و جلال روانه اولمشدر سمیت قواقد ایالت و کجا نیانه و مباد سعادت
کامرا نه بجا من معدلت مشید و مضبوط و ظلال نوال نصفت و عاطفت بر ساحت مملکت مدود و مسبوط
یاد ابرالاباد. و آل الایجاد. دولت ابرین قریک اولسون یارب. اقبال و شرف رهینک اولسون یا
فیح و ظفر و مراد و مقصود مدام. هم صحبت و هم نشینک اولسون یارب

مولی الیه

عاشق

مولی الیه چو پیش باشی علی غاشه طرفه کنده سب سعادت طالب بقا و حضرت طایب خلیل الرحمن العوب
کنده کی عهد نامه سما یون صورتیدر کفعل اولندن
قال الله تعالی و هو اصدق القائلین فی حکم کتاب الیمین یا ایها الذین آمنوا قوا بالعقود و قال عز
من قائل و اوفوا بعهده الله اذا عاهدتم و لا تنقضوا الیمان بعد توکیدها. و قد جعله الله علیکم
چون حضرت واجب الوجود. و مفضیض الخیر و الوجود غلت کلمته. و حبلت عظمه کتاب قدیم واجب التکریم
و خطاب کرم لازم التعظیم نده انعام مواثیق و عهود. و ابقا مواعید و عقود با بنده انوار تکمات و
و انصاف تنبها یوب مراد و مت محافظت سوکنده ایمان و رعایت صیانت عهد و پیمان سبب
امن و امان عالمان. و موجب اطمینان احوال جهانیا ن ایدوب تاکید قواقد الفت سلطان و تشدید
مباد موافقت خواقین باعث انتظام امور جمهور اعم. و مورث ثالث تلو بجمالی بنی آدم قلمشدر ربانی
ایامه واجب و مهم. و کافه خواص و عوام لازم و مستحق در که احکام احکام مواثیق با بنده مجد و ساج
و ادا حقوق و عهود کی رابع اولوب و من اونی بما عاهد علیک الله فسیؤته اجرا عظیما مقصود سخن فایز
اج موفور. و جایز سبب مبرور اولوب السنه انام ده نیک نامله مذکور و تا اعتراض ایام و انتها انعام
مخود و شکور اول و انقض عهد و خلف و عددن که ردایل خصایل ایدو کی مشهور آرای اولو الالباب
اجناس اولوب الذین ینقضون عهد الله من بعد میثاقه و یقطعون ما عاهد الله ان یوصل و یفسدون
فی الارض اولک هم الخاسرون. عدا دندن معدود و المخی روا. و فضاحت صوریه و خسارت ضروریه
ایله انصاف سزا کور میه علا الخصوص بوازم لازم الاطاعه و حکم واجب الرعایه تا جداران عالیقدر و حجت
نشیان ملک اقتداره که مهر برینک وجود شرف سعادت انا و ذات لطیف عدالت شمار لری مدار
نظام امور خلق جهان. و سبب انتظام مهمات کافه آد میانذریق و انسب و الزم و واجب در زیر
بادشاهان عظام و شهنشاهان کرام ما بنده اوللن قواقد صلح و صلاح قایم. و وضوابط عهد و میثاق
دایم اولوب طرفین تود و تا ملت متعلق و علاقه محبت و موودت محقق و اوجاق الساس علی دین
مولک مقصود سخن عامه رعایا و کافه برابا. اول الفت و حلت حسبیله رفاهیت حال و فراغت
بالا اوزره اولوب سبب عیارت و آبادانی ممالک و باعث امن مواطن و مسالک اولمله اسباب
صنوع و استراحت آماده و ابواب آسایش جمعیت کشاده اولوب زبان خواص و عام و لسان جمله

و حبل

از نام دوام دولت ابر بوند بادشاهی و قیام خیم رفعت قدر پند شاهنشاهی دعا غرضی و طیفه انبیا صیحه و شام
ایرنگ سوز و دهن و معانی و مصدق در بنا غلطی آنکه سلطان الغزاة و اجماع مدین قابل الکفره و المشکرین کامله و غیره
و المعتبرین معین الخیر و الملة و الذین معیت الاسلام و المسلمین رافع اعلام الشریع المبین
عون الیهدی و معین الذین من خضعت له ملوک الوری طوعا و اذغانا من قاسمه بملوک الارض کان کمن
بقیس بالظفره ذرا و مر جانان سلطان السلاطین فی العالم خاقان خواقین العرب و الیوم مالک رقاب الامم
صاحب السیف و العلم الخاداة بجلیه حکم اللطف و الکرم و المصلح شانه بعلو الهمم و حسن الشیم الخانی فی الملک
بسا الشریع فی أطول و العرض و المانی انما لطیف باعانة السیف عن صحف الارض
واعنه ناصیه سرکشان تیغ زن تارک لشکر کشان نایب فرمان زدر کرد کار خازن روزی ز کف نیازیار
مدلتنی قاهر خواخو ارکان مرقتش در غم چارکان مایه امیر سراجند کان سایه یزدان بسیرند کان
سکندر غضب فر سپهان شان کینه استان عالیجاه سعادت دستکاه جهان بنایه ظل الله
المختص بفض ان الله یامر بالعدل و الاحسان المؤید بتأییدات الملک الممان السلطان بن سلطان بن
سلطان سلطان الممان خان بن سید خان بن بایزید خان لازال بساط سلطنته بنشاط السعاده الی
یوم لستور منثورا و لو ان عدلته فی فتناء الخلافة الی نفع التصور منصورا حضرت علی عالیجاه سلطنت
مآب سعادت نصاب دولت کتساب سیادت انتساب رفعت قیاب شوکت ایات کردون بسطت
کیوان منزلت بهرام صولت مشترک سعاده خورشید اضاءت ناهید صیبت عطار دلفتن تمطلعت
خدیو معظم شاهنشاہ مغنہ والی ولایت عجم سپهسالار کردون حشم علی التهم علی الشیم ملک الضیال
علی الشمال کومر درو سعادت اختر بر جو شرف در درو بای سیادت خسر و کردون وقار
در حرم ملک و ملت کامیاب و کامیاب بر فراز قوت دولت کامیاب و کامیاب صاحب المروة و الکرم
معدن مکارم الاخلاق و فاضل الشیم قطب فکر رفعت و شهر ماری مرکز دایره خلافت و تاج جاری
حشمت بنایه عزت دستکاه جشید جاه خورشید کلاه حضرت طهماش شاه لازالت شومن دولته
طالع من لفق الاقبال و نجوم سعاده ساطعه من شفق العز و الاجلال الیه ما یسند اولان عدوان
و شفاق و غیر الملک المطلق و قاف و وفاق و حسن اتفاق تبدیل و تزنگ کردورت مرات دوستی
و غلظت جلاء صفا و مجتله تقصیل و لوب قواعد مصفاة و مواعد تشدید و مباد عهده و میثاق تمید

و تابیر

و تابیر اولی و لشکر سعادت خواهرت دخی عنایت بر غایت ربانیه و ارادت بدلت محمدانیه متعقدت
ارادت فتح آیات اقبال و سعادت و قبه فک سلطنت و قبه آسمان رفعت و زما فرخنده و اسباب
دولت و اجلال بحسب الاستعداد و الاستحقاق سهیا و ساقیه اولوب کومر وجود سعاده
نهادم مسلک ملک دولت جهانان زده محفوظ و منظر رشته و نسب نبیل اصیل جلیلی عیاشی منتصفا
و منصب طرا اولوب بن که اول سلسله علییه بدارتناط ابره مفضل و مباهمی در درو بای شاهی و در آسمان
بادشاهی چراغ نیرد دو مان عثمان و خلف با شرف حضرت سلیمان شان المتوکل علی الملک الکرم
الممان علی سلیم خانم خجای الولد سراسر بینه متعقدت و اکر اعز و اعظم و اکرم و افخم بادشاه عالم غلظت
خلافت حضرت ترک اول عالیجاه سعادت دستکاه ابرت دولته و زیدت شوکت خد متکرملر اولان
عهد و پیمان و عقود و ایمان مقرر و محقق و معین و مصدق طوئوب شویله عهد ایدم که عنایت و فضل
الهی و الا اولان نامتناهی قرن حال در بهمان امان اولوب نزول اقبال سیر سلطنت و اجلال و ربط
امور جهود و ضبط ممالک و مساک و شعوره استبداد و استقلال میسر و لورسه الله شاهید و کنی بالله
شاهنشاہ اول و اهب العظام و خالق البرایا جل جلاله و عم نواله جیحون که آشکارا و نهان علم قدم محیطه
یکسان و اجسامت قدرت نام سه نسبت سهل و آسان در نظر بوان ضرای که ذرات آسمان و زمین
بسجود له بالوعش و الابکار بدان حبیب که صلوة در حق اوست علیه صل الله و اتمه الالههار
بحی صدر شینان عزت و قوت بحی راه روان ولایت اسرار که آنچه در دل من مست بر زبانم اوست
ز عقده عهد که در نام کرده ام تکرار مادام که اول جانبدن مناجی عهده و مشاق برو ضعی صادر و مخالف
صفا و صلاح و وفا وفاق بر فعل با موافق ظاهر اولیه بوجانبدن اصلا طرف راه خلافت کرد و دید شفاق الیه
اول جانب مکارم الاخلاق و فاضل الشیم و فاضل الشیم و فاضل الشیم و فاضل الشیم و فاضل الشیم و فاضل الشیم
سعادت اقتضای بادشاهی و ارادت طفر غایت شاهنشاهی دن غیر صورت الغطاف و انحراف
روا کور میسر تا که ما یسند اولان عقود مبرم و اساس مصفاة بر وجهه مشید و مستحکم اولاکه کردور
دور و اعوام ایل جلال پذیر و مرد و عبور زمان و ایام ایل نقصان کیز اولیه طرفیندن دوستی
و خلعت موار و مودت و محبت متسا اولوب مجاب و زوار و ابنا سبیل و اصحاب اسفار

وارباب و نجار و سفار و کبار و مالک و احراز لیل و نهار و اختصار و مواضع بسیار و در و آزار و لوب
جلا و اردین و مسادین رفاهت و تمکین ایله همیشه سر و کار برنده است آرا و زر و اولوب
حاکمان قلعه و شغور و ساک و مضائق اقصای اطراف حاکم و باستانیان سرمد و ملک و ممالک و کاتبان
ولایت قاض و محاسب اولیه مادام که نهال و جود بوستان سلسال حیات طری و بچن زمانه کند و نیا و نیا
بر آن اولوب و عهد و میثاق الیه بوم اتفاق قایم و اسباب موافقت و داد و مواضع مصادقت و اتحاد
و این اولوب انقباض و انس بزدن اولاد و مجاور و اتحاد سعادت نهاد و نجابت نژاد لرغوزه دینی جنبه
و نیکبند و عقیده و صیقل و پند و وضوح اوله که در ایما بنیان سلیقه و صلاح مشید و قوا علی من و نفعانی
مهرمند و نوبت ایام سعادت پادشاهی ده ظرفین رعایا و زایا حصون حال و اطمینان بان و زر و اولوب
آرزید و امد دولت و اقبال و آئینه قیام سعادت و اجلا امد و صحت و اشتغال و زر و اولوب
بعده شایسته مشیر و من غوث و لدن قد صاحب سعادت طلال بقا و حضور لکن جانب غلا ازین شامه ارسال
اولمان عزیزی نامده صورت در

انقباضت و الترتیب و صاحب علی المراتب جامع اصناف المناقب المختص من الله العوهاب بامر المومنین
مراعات فی سادات عزه و دولت و عیاشیات الایام محفوظا عن التواضع و ربط الطناب عمر
و سعادت با و نادر الخلود و الدوام مصوناً عن المصائب بقره ناد علیاً منظر العجایب قطرات سحابة
شکات صفیات که فیضانی سلسال و داد مستوجب انظاف و حرارت ناز حرفت و رشحات شهاب
شکات و انیفات که غلیان زلال اتحاد و مسکن انتقاء الهاتیب فرقت اولوب غایه تصفو تمدن
مراکمال و کدورت و عزت و صفای و اجمت اولوب بوستان نجبت قدیمه تحضیر و ملکسان مودت مستدیمه
منظیر علمه و کتار خاطر در با نظیره که نقل تلاطم امواج و تقدیر و صفت نرا که افواج حسن تبریر در
انها و خلف منصف القیام و لکدر که الا انما الدنیا کمنز الالکب انما فی عیش و هو فی البصیر راحل
الا انما الدنیا کفکل نبتة و لا یزول ما ان شکات زایل نیکمک فی الدنیا غر و حمره و عیشک فی الدنیا
حال و باطل اصحاب البصر و بصیرة بین و ظاهر هر و ارباب خرد و خبره روشن و باهر در که
مشغور غایت عالم توفیق کل من علیها فان الیه مرجع و محشر و ناصیه کافه بنی اوم داع کل شیء بالک
الا الیه الیه مرجع و محشر در اولدین مشغور عالمه کلمون آیه کل من علیها فان

بازمندی

بازمندی لویه عزه خطی بقاء فکم کاف و نونک برزدان دهر خرد خاد و بر بگور بلای علی اندن الیه سیر کوردان
یکداز و شاه و میر قنور میر و بر عاقبت قومه جهان خیا طره جهان قامت بیر و جود نه خیا بیگی که اعر
دست ختا کاد این کیر اولوب قیا طوری و عاشق زمین و زمان توفیق انیس و نیا نه رنگ رو و رودی
که عاقبت بتر که جری خناره خناره خناره خناره بجست دنیا سرای الفت و شرف خانه خشت و کلان
بست با او و فاد میست بار دیره و آرزو موده بسیار امکک بند و البساته کجهل ماد و نیا قانا
تحقیق بیان ملک و بنیاد قابل انهدام و اختلال و طیب و اشخاص و اینان موت و بر طرف و اختلال
کلام سر و سینه از زمانه آبی داد که خشک کرد دست لاشق بیداد بود از نور موار و نور سرد در کل
بکر کل این و شور و مویحه نسا در شور در فرقه و اجمت مستحق نرک و عاقبت و انیست و تخیج مستغیب
بوزت و مستغیب در سیر روشن دین برین عالم روز شادی و بر رش غ عنان اقبال بی تقدیر
بر زمانه حکم وز نام آثار قصه تخییر عدا ده مبرم در فشیان توان بید ملکوت کل شیء و الیه مرجع
لا اله الا الله و لا اولاد و لا اولاد الا ان حکم الله جابر لا یقدر بوت و ما عدن تخییر از امر و بول و اولاد و ان حاصل کلام
اولد که حال بر خیر و خوش و در هشت کلمینز و بیام مولد و وحشت آئینه استماع اولد که اول دره نایع طایب
و ندره جان الخواص حسیبه خذرات العالم سبیه مستورات الاثم بمقیس سبیه عصمت بر خرم آمد
طهارت و عفت حکایت نقد محمد حجی الکبیر حکایت سبیه خاطمه الزهر سلیکة بجمیله منقده
کاد و اینه حکایت عشیره عزیزه مکره دور غر و درن عبور بصوره و تصور و تصور و تصور
جواز است مشغور و مر و ارب بر نفعان بید و نایله خوب باینها المنطقه المطننه و ارجح الی الیک رقیبه
و عقیقه ناس صفا و سهری تدر اشارت بایشات فی معصود صدق محمد ملک محمد صداسن
القالیق الیمها الله لیس غمراه و اسکهما فی خرد این جهان بجست در مان و چه باشد تبریر
الکلمه العلی الکبیر منه اللب و الیه المصیر ان الله و الیه المرجع و من من فرقه ما مستوحون
بقره این و اقمه صعب پوشد سیاه مهرها دیکان از سر قبال کلاه چرخه اولد شده خونین و درین
سوز و کوار میز نویم نفس استر لو و اولاد عالمه و کلج بر شهید بو و فقه قطیعه
و عقیقه شیخ کلم استما خفن تکلیف بر جبهه د شور و طلال و طیب بر و جمله آست و انفسان مستوی
القدر که فکم بالک سینه چکان و دیوه شکان ایله خزوات ما سی معتذر و درم سوز نما باشد شکان

مستور
در

مستکب
 وضع اید بر زده بین تو در آنک متعمر در فالصبر ملتزم و التعلب مضطرب و التمتع متکلب و العیش
 معقول که هر چه در پیش ده فایده طوبی و او ایلا و علیا در دن قلب فایز تو عا عا ند ایله محظوظ ایش
 جامه صبری چاک اید آه و ناله نکه مقامن افلاک آنک نه باک ایدی علیک لک الاسعاد ان کان ناعفا
 بشق قلوب لا بشق نوجب اما چاره فغان و ناله دن زاتصی تقدیر چون اولر کیم اقدامیل تغییر
 قضا سینهضا و بر کدن ایسته کورنزا سهل عقله حسن تدبیر پس بوغایله کیم یه دوا
 و بشق الصبارین اذا احببتهم مصیبه شریفین نوش ایدب قضا یه رضا و اما یوحی الصبارین اجرهم
 بنده حساب متعصبان دامن منبره تشبیه قلب جزینه تسلی و بر کدر امیدد که حضرت بار جناب عالمقدار
 فلهم اجرهم عند ربهم فیصدان مخطوط و اول غرقه بیه رحمت کرد کاری بیشتر هم برهم بر همه
 بشاریله طوبی ایدب دار بقا مغنم رحمت رحمان و مستلذذ نعمت بر ذانی اولدیق وجود عا عاقبت
 محمود ضای عین صبر جلیل و اجر جزلی نیست و اولاد و بنات و سایر متعلقات و منبوبات ایله طویل
 مقدرا بود بومصیبت نهایت مصائب و قائمه نوانت قلیوبره جمع من صدق و عهد و ولایتی بعده
 چو اولدیق امید و شاد شاد زنجی زنجی عجا غلب ممکنان معنی باد اگر بر این جا پیش رسید دست کردند
 در نیرت شریفش تعزیری مساد ابدال باد کج من نطق بالفضاد

عده سلطان با نیر و او غولدی علی غا جایش بسته تسلیم و قتل اولد قلدنره شاه کند دست خطیل صاحبان
 حضرت شاه زاده فیروز تخت فرزند ساد تمند زبیده
 آج و تخت هزار سلام و دعا رسانیده بعد هم اها راهی شرفشان فرزند ارجمند ارشد کامکار بر کزیده
 حضرت خداوند کار کلمه بمن توفیق بر ذانه و نایب جان جل جلاله هر عهد و شرط که این محب گفته بود بجه الله
 و التمه که درست بر آمد و بغروده اعلی حضرت پادشاه اسلام ظل الله علی الانام سلطان البرین و خاقان
 العزم خادم الحرمین الشریفین غلام الله علیه و سلطانه و وافاض علی العالمین بره و خلد و احسانه مشایخان
 با بیدار با جا پسرش به امارت ماب علی آقا تسلیم شد شکر ضای عجز و جل که منسدان و بیکویان
 و حاکمان تمامی کور شدند و دوستان شاد و خرم گردیدن و جهت رسانیدن این خبر امارت ماب
 سلطان آقا و اعتقاد حسین آقا یساول باشی را بدر کاه معلا حضرت سلطانین سلطان بنایه خلد الله طلال
 سلطنته الی یوم القیام و امارت ماب علی آقا مذکور در اعتقاد محمد آقا قوریچی اوستا جالور اجد دست

آن فرستاد شد و عن قرب امارت ماب حکومت نصاب خسر و پاشا و محمد علی خرد بیک را باستان بوسی
 درگاه معلا و غیره و اقا و بنت اقا با حکومت آن شهزاده جهان فرستاد می شود و بر برای انور خانی بنا شکر
 امارت ماب علی آقا بنایت شخصی عاقل و نمک و حلال و قدوی آن حضرت است العباس از ان فرزند عالمقدار
 آنست که عنایت و شفقت از دروغ نغمه نماید و بعد از ان که اعتمادی علی اقا با نوازش نامه نامی باز بنزد این
 حب فرستید که جهت آن حضرت از کتف و هدایا خصوصا قوشهای اعلا اعلا بحکمت آن شهزاده عالمیان بان
 فرستاد شود دولت مستدام باد بر بلیعباد سردشمان ترأسر نباشد سخن بر سر دشمنی قطع
 کردم
 که منقطع جز این جای خوشتر نباشد
 صاحب سعادت طالب بقا محترم لری جانب لکلا الرین بو مکتوب معا بل اسند بز نور قوری محمد غایله شاه جاننده سال
 اولان نام نامیون صورتیدر
 عیالیا سعادت دستگاه خوششید کلاه انجم سپاه جشد بارگاه کتفه نایه ابوت ماب فوت نصابت
 غفلت انساب اقباب او سعادت و اقبال بزر عالی قدر منزلت بهمت و اجلال لازال و نور احسانه
 شاملا علی اجابته و تمول امثاله کامله حق او دانه الیوم سوال بغایه الله الملك المتعال غرایب
 کت صفا نما که منتهای به منتهای مؤدی اولوب مستوجب تضاعف محبت و اخلاص و رعایت تسلیمت
 و فائزها که عطف و رافت لایخصه به مقتدی اولوب سبب زیادف مودت و اختصاص اولاد کتفه
 بلبل رایح الازار و مهدیه تحمل رضع المقدار قلند قد کله انما تحت صادق الوداد و خلف صافی الغواد اولور که
 هر وقت بیعت نماند و محبت اشعاره که اسباب سعود و شرف موافق و مساعد و کونکت تحت و دولت
 او بوج سعادت و صاحب الودی و رقا زین منقار نامه فصاحت شعا از ایله بر سعادت نوبت اجمت آثار
 واسطه سله وارد اولوب باعث اطمینان قلوب او دوا و سبب سر و صد و راجع اواقع اولور
 رسید انرفان طایر میامون بال بخشه نامه اقبال بسته بر پرور بال نامه نایه از مشک خالص امده
 نامه طبله از عذاب الامال مفهوم مرت لزوم و ضمون مبرت رفومنده آتی لاجر نفس الرحمن
 من اول البن مقصدا بحکمت جان فوحات و فاد و فاقه استشمام ایدب سابقا سبعت ایدن
 چو امه کبود و شروط سلک وفاده موطن و رشته صدق و صفاده مویوط اولوب انتظام اولور و
 آذره اولوب باخی عنیند با نیرید و اولادی معتمد درگاه و مستند بار کاتمر اولان قدوة الاما جده

والاکارم جامع الحامد والمکرم علی آغایه تسلیم و بولم عظیم فرمان پادشاهی مقتضای کمال عاطفت
واحسانه تقدیم و لذتی اشعار و بخش
الحق قانع شرف سعاده آثاره لایق و سزاوار اولان صدق و صفا و محمود و محمود باینده و فایده بگردان
و المنة صدور ذهاب و بولدی و بولخص بلا امتنان لری ممنون منت عظمی اولدی ای مایون بی شهنشای
که حاصل می کند اختران آسمان از اخترت نیک اختری مورد دولت شود چون سایه بر مای بر همان
بوی که تو ظل مایون کسری من چه گویم در کمال امتنان و لطف تو آفرین بگویم هر چه گویم برتری
اول منبع فضل و کرم و درج لطف و شمیم و فروع عارف و انعام و ظهور عواطف و کرامی مقتضای وقوع
بولان عطف و احسان و کمال زلفت و امتیاز اول مرتبه دن مجاوز در که قلم فیضه لسان ایضاً مراد
مشارایه بلنسان لیکن بیت اعتدالی باینده رطب لسان و در قلم صحیح البیان ایراد کلامه ثابت لری
ایکون اکا شکرین خصوصاً عدب آسمان اولا لوکان فی کل منبت شعرة لسان بیت الشکر
فیک لقمه و اشی شکر لیا ولایت من نعم قولاً و فعلاً خیر الناس من شکر بونعت عظمی و موهبت کبریا
حاشا کرمت کمال موسوم و در قلم سایه مرقوم اولا ع روع را این دان منت تا قیامت بردست
من لم شکر الناس لم شکر الله حدیث صحیح و شکر المنعمین من العاریض خیر وارد و صبر در
زبان شکر کرداری کشاد ام ای نمی توانم زین عهد آمدن سیرون قدر زاد علی الشکر کمال انعام
قد اعجز فی لطف و الاکرام محمد الله الملك الممان و دستان و جمان شادان و خندان و دشمنان و در خوا
منکر و خاطر پریشان اولوب طریزون جمانه محبت و وادامشید و قواعد مودت و اتحاد مهند ممالک
و مسالکده رعایا و مبرای آسوده و مرقم الخال و عاده انام و کافه خواص و عوام مهاد راحت و مهاد
استراحت ده فارغ البال اولملر آرام یافت در حرم امن و جش و طیر آسوده گشت
در کشف عدالت و جان کردن فروکشاد کمر از میان تیغ ایام برگرفت زه از گردن کان
بر انارت بشارت آثار و بشارت بشاشت شعاری اشعار چون ارسال اولن امارت مآب ایالت
نصاب محمد آقا زید مجید آذ آخلا صد سفارت و ایضاً آداب و فادات ایدر حسن رعایت و بمن اجازت
ایله ساخت عزت و جلالت صوبه اتحاد ایلدی ماملون در که اوز زندن نظر میمنت انار در رخ بوی لوب من بعد
دایغی ابواب مرسلات منسوخ و صد در مکاتبات مشروح بوی لوب یوگما فیوما علاقی را ایدر محبت مؤکد و سبب

باید مودت بیشتر قلندردن خالی اولمیدر سیم صحیفه حوال آیات بر ذوال و فضل و اخصال مرقوم
و صفای جا و جلال بخلوط عاطفت و احسان و ذرافت و امتنان موسوم مباد بر سبب عباد

تا دن بیت انعام بچی بدید کلن نامه مک صور سید
عز الله لطفه و العدالة و النصفه و الحشمه و التوکل و الایهته و الرأفة و الاقبال و الاطلاق و الاکمال
و الامتنان سلطان مرقوم خان بن سلطان سلیمان شاه خان طایر اوج اقبال و لطف و کبوتر تحفه بال فرخنده
نیز که از ذروه آشیانه سلطنت و از خزانه هوای جا و حشمت بجای استیصال و سرعت طیران نموده بود
بر تیره قصر امیر میدان صادق و دوستان موافق نشین ساخت و ظل صدافت و سایه عطفت بر انجا زعاهد
خیر و ایجاب مطالب امیر و اران انداخت بعضی نامه نامی و صفحه کرامی از نیا بی طبع سلیم و ذمین مستقیم
سنتیان واجب التظیم و دبیران لازم التکریم حضرت شهزاده عالم و عالیان و پادشاهان و جهان و
جهانیان مرکز نبوه خاقان سلیمان مکان و فرزند کامیاب و کامران در صدق سلطنت و جهانان در ری
بره خلافت و کامرانه مظهر امانت رحمت ربانی و مظهر انوار فضیلت سبحانه در خشان در کز اندر باران شامی
در خشان شعی از نور الهی تازه نهال جن سلطنت و اقبال و ثمره شجرهستان جا و جلال بدر تیز سلطنت
روز افزون و خیر ستمند دولت بد معرون شهزاده که چرخ پایه اوست خورشید بزر سایه اوست
نورده می بروج شامی سایه الهی از سایه حق که بر سر اوست در سایه اوست دشمن و دوست
کریه بر اوج آه دارد سر بر خط حکم شاه دارد پادشاه جهان زینت فیروز هستنند هم چه عید و نوروز
هستند و در دیر زمانه در عالم مردی یکانه آن کیست ستاره شب افروز این شاه جهان ستاره روز
چون او مای چنانکه خواهی طالع نشد از سپهر شامی شهزاده ملک و پیر و شاه کومست زیر ملک آکا
یاد که در شاه هفت کشور بادامه کار او میسر نثر شاه زاد که در میدان جهانیان نصب سبت
از دره شایان جهانیان بود و از جنیل سلاطین دوران بقدر مصلح و نصیب علی فایز گشته صاحب و می
که فم غایت ازلی بر مشوره دولت ابدی طوایغی تونی الملك می نشاء بنام نامی او کشیده و جاده
تعبیر بروج نویسنده تنزه الملك می نشاء باسم دشمنان او نوشته خسر می که ابواب بر و امتنان
بر کافه جهانیا کشاد و خوان مردی و احسان نزد صغیر و کبیر عالیان نهاده بدین خوبه رالطاف الهی

کلی شکست درستان شاهی بسی سالت کین بر کار افکاک بر کردید مگر در کوز خاک کز میان آفتاب
عالم لغزور براد به سعادت کردید غیر روز بر دوت سایه لطف است جهان سایه لطفش پنا است
سر از آفتاب از خاک در اوست که دولت های عالم در سوست چو بخت خود چون و نیک تر سیر چو نام خوش
خو رشید چو کبیر الای علی خورشید شاهی الای سایه لطفش سینه پاکیزه رای پاک کوسم درخشان
آفتاب منت شود خشان قومیش و کامرانی چو در دولت و صبح جوانی سمش بر جرات با دعالم
بخی سید اولاد آدم صاحب توفیق که حکم الولاقر بقدری بایه العز در این سلطنت و سعادت و
دقو این حضرت و مرت مشهور آبا اعظام حکما احتشام را پیش نهاد میت بلند و دستور العمل نهت از غیبت
ساخته دقت از دقایق حفظ قواعد دولت و ضبط معاهد مملکت نامرئی نگذاشته و چو بختی که حکم رای
و حکم رسول سواره سست سلفین سلام و طریقه اجداد عالی مقام ذوی الاحترام را نصب القیاس
غیر مندر بود خیمه از شایم رعیت پروری و داد گستری از دست نداد چو اجداد و اما محلیه
براد و احسان عالم مسمو همه بادشاهان عالم مقام همه کامکاران با احترام چنین بادشاهان کامیاب
ز دست جزم نهان بین جواب خدا یاد آفاق نامی منزه بنزد شهنش گزینی منق رقص مقداری که
سوره ابوالش با الای عهد خاکست و نگردد قصه جلاش محادی انگال لوح خاطر فیض رسانش همی انوار
و چرخ کوم انشا نشی خزن اسرار ذات قرینه صفاتش و احد الایام و گفت که بارش تمامه العجم
عظیم ترش ثالث القیرین و بایه قصه رفعتش فوق القیرین درخشنده مای از اوج کمال که بود در روز پریش
زوال کل از روضه خلقی او یک نسیم بعد از غلش او یک نسیم اسوه اولاد اعانای السلاطین
حکف اخلاص ناما خرافین سر السلطان الیدی تو کل امتی الارضین توره منوره الضحی و الاشرار غیة
بیت الطایفه العظمی در صوف سلطنته الکبر الیدر اطلع من مطلع العز والعلی والشمس اسطمن الانی
الاعلی المرقع علی منارج السعادة الایة بجمع التوفیقات الربانیة والمترقی الی القصر المورج الکر دولة
السروریتش من الایدات السجانیة الواثق بمواطف الید الملک المستمان بخلد الید مآثر اقباله سف
نخل و لاله الیاعل بدستارهای بفرز دولت و پشمی سادته اختر رسول و ابی واجب التزیل المارت ماب
معمود القوام و المغزین علی اقا چادرش باخی که با اتفاق المارت بانه حکومت دستگاه سعادت لخرتبه العالیة الخانیة
کمال الامارة والاقبال خرم و شایم حکم کئی توان و دولت مای عهد القوام و الخدام سنان اقی چاشم کبیر که

از دیوان اعلا حضرت بادشاه عالمینا فریدون شهنش سلطان العزاة و الجاهدین قهرمان الماء و الطین
العطوف علی البرایا بلطفه الشامل و الرؤف علی الرعايا بغیضه الکامل باسط اجنحة الامن والامان علی
صحایف معارف اسبل الزمان سلطان البرین و خاقان الجون مالک المشرقین و المغربین ثانی ذی العزین
سمی نبی الثقلین و خادم الحرمین الشرفین اللهم كما جعلت بایه مرجعاً للسلاطین فی الایام و الجاهد الخرافین
بین الانام فکدر مکر و سلطانه و ارض علی العالمین عدله واحسانه حاکم منشور جاه و جلال و ناقل نامه دولت
واقبال بود ندر و قتی که بکلیا من انظار سعود مقرون بود به بهترین صورت نقاب حجاب از چهره مقصود
کشوده بمطالع الین غیر خواه صادق الولا و حجت ثابت العهد و الوفا انکه بر صفحه جان دولش از عهد زار فلک
نقاش قضای نقش ولای تو نوشت و انکه در فطرت آب و گل او دست قدر روز اول بهوای توده تو نوشت
آمد از برج سعادت روشن مرغ نامور بسته بر بال پریش سما یون نام فخر و طغفر منم نشاط قلب ارباب
قلوبش بر جناح مفرق بال خلقی عالمش بر بال و بر و مقدم شرفش منظر سرور و شادمانه و مورد منفش
مطلع حصول آمال و اما نهشت از هبوط نسایم آن کل را از خلاص را خضره نازه و حیدر اختصاص را
نضیه با اندازه روی نمود و از فوای آن کتاب کرم اساس حجت قیدی مهد و میان عقود و مودت صمیمی
مشید گشت الحق کتاب بود که از غایه عطوفت و مهربانه انرا اگر چشم ما کند رواست و از نهایت حجت
جانده و الفت روحانه اگر بر سر نهند سزا عزة بیاضش چون در شاهوار درخشان و شعاع الفاظش چون
دری برج فلک درخشان سوادش خوردید خورد خورده بین و مدارش قره العین با صره حور العین هر لفظه
از نوک خانه منشیان عطار و نشانش بکبیر خاکست بر چهره فصاحت دین چرخ که از قلم برین رفیع مقداری
بر صغیر کا قدر رسیده نقش و نگار است بر ساعد بلاغت شرمعانش بر انسان دقیق کس نتوان یافت
بکبر کبیر لفظ خوش و معنی ظاهر در داب حیاست جواهر درد از حسن و ضافتش جو باکست آب می شود
بر در در جواهر جوهر حجاب از مطاوی عبارات روح پرور و خاوی حکمت فیض گسترش نسایم
المان شاهی و شمایل اعطاف نامتاسم بشام جان و روان رسید و غیبه آمال و اما نامی بوجبات
در کرم نجات شکفت مقدم شرف حاکمان کتاب بنیف را بر رسم عظیم و مورد لطیف آن خطاب
مقرون ساخت در از آن وظایف سلام و ثنا و روابط دعا در ایام علامت اجابتش
ساین و اما رت استجا بتش بر صحایف شهر و اعوام مقرر و معین مبرحانه که

روایح کمال محبت از شمایم مطالعات آن فایح و تقاضای صلح و صلح عینیت در مطاوی مشاهده اش لا یخ باشد
سیلما که انوار آن تجلی امای ارواح روحانیات و آثار کائنات منور و زوایای خوب که در میان باشد مستقر
سلطنت و معرجه و حشمت آن حضرت همه شرح شمال و صبا و ارسال و اهدا داشت و اسرار کتبت خوانا
آیه الکیل و جلای آیه التهار که از یافت فضل نامتسا می الهی شنیده بود بکوشش اولیا دولت شاهی
رسایند حقا که عموار و داعی نمت و عوالمی نمت این خلفی خیر خواه بر ارتقا امواج جاه و جلال و اختلا مراتب
حشمت و اجلال آن شهزاده بخت مال معطوف و مصروف و از اینجا که بمن اخلاص این محبت نیازمند و بخت از خند
آن فرزند سعادت مند است منتظر و مترصد است که میان توفیقات سجده و حسن تأییدات سعادت در کل احوال
حافظ حال و محصل آن شهزاده صاحب اقبال باشد و چون این احب حجابان بخواهت غیبت الهی و مرافقت شقت
شاهنشاهی نظر الهی از صیقل قلب جهان دوست و هو احوال آن شهزاده عالیشان و پادشاه شهزاده رفیع مکانست
رجا و انبوت و اهل صدق که میان برکات این موافقت و فیوضات این مرافقت نتایج صلاح عالم و عالیشان
و آثار امن و امان که بجز الله تعالی روز فروخت بر وجهی بر صیفت جهان پایدار ماند که تا انقضای الزمان
و منتهای دوران از رفت زوال و نقصان مصون و نامون باشد انشاء الله تعالی جمالی حکایت خلاص و تعلق خاطر
و توجیه حواس باطن و ظاهر این مخلص بان شهزاده کامکار و آن فرزند نامدار چون بر کتاب فک و وار و صحیف
روزگار تا انقضای او وار مثبت و مرقوم است از غایت ظهور احتیاج با ظاهر ندارد امید بجایه بغایت
رتبانه و فیض فضل سجده عرشانه و نگاه که باید چنانست که طبع نیاید استوار و فاق و وضع
اساس نامدار اتحاد و اتفاق که چون ممانه سبب شادان است حکام یافته از آفت عین کمال مصون
و محروس باشد و نتایج آن بر روزگار فرزند انرا اخلاف نامدار و اتحاد عالی تا در این دو خانواد
رفع مقدار رسیده تا حسن سلوک ایشان با هم کارنامه ارباب دین و دولت در جمیع ادوار و دور
اصحاب ملک و ملت در همه اعصار کرد بعد اهدا محمدت و دعا و ابلاغ بحیث و شایه شهور ضمیر منیر
تنویر میگرداند که بموجب حکم و فرمان اعلی حضرت پادشاه برجایه ستاره سپاه و امر و اشارت آن حضرت
پادشاه شهزاده کامکار و خورشید اشتهار بمقتضای عهد و سوگند خود سلطان بایرید با چهار پر
ایالت و حکومت پناه عهد الحکام اکرام نظاما لایاله و الاقبال خسرو پادشاه و عهد سلطین
چاشمگیر سعاده نصیب افتخار الاعانم و الاعیان علی اقا جایش باشی و دولت آ

شد
ستقر
شونا

نیز و اقا تسلیم نمود و بحدانند و المند که خلاص در عهد و سوگند واقع نشد و آنچه از عهد الاعانم و الاعیان
طریق اقا و مرحوم اللد و برین اقا و اعتمادی بشارت بیک بران حضرت فرزند سعادت مند کامکار اعلام نمود
بجای آورد و بموجب اشارت الکریم اذا عهد وفا که در کتاب که هر بار در روز نماز فرمود خسته رفیع
فرموده بودند بوعده که کرده بود وفا نمود و صدق این بیت که هر نوبت این محبت در طی کتابات
می نوشت که **عمر اگر باقی بود زین بهترش دانی هنوز بدان حضرت فرزند اعز عالی تبار ظاهر**
ساخت تا نیا بر خمیر انور و خاطر فیض گستر مخفی دستور نماز که بیوسته از خدمت حضرت پادشاه سلیمان
عالمینا و آن فرزند اعز خورشید اشتهار نوازش نامها مشتمل بر انواع شفقتها و رحمتها و عملها
برین خیر خواه میرسد و عموار و فراخین و احکام لازم الاتباع با هم پادشاهان عظام سجد از روی تقصیر
نوازی شرف صدور یافته و می باید که هر کس از ملازمان و رعایا و توابع این محبت فرار نمود بدان طرف
روند ایشان را گرفته بدین صوب فرستند و جمعی که بطواف و زیارت بممالک مجربوسه بندگان پادشاه
عالمینا می روند هیچ آفریده تراجم ایشان نکرد اما آن جماعت مخالفت فرمان لازم لاذعان تحفه
پادشاه عالمینا نموده بعض امور که مسافعی حکم جهان مطاع است بر ظهور میرسانند از جمله درین اوقات
تجلی از زوار و تجار بقصد طواف حرمین شریفین زادگاه الله تعالی و تشریف آوردن و بعض بیت
زیارت عبات عالیات سدره حرکت جنت سمات علی ساکنین شریف الصلوات و کسب معیشت
بهر اوقاب می رفته اند چون بالکام میر میر ولد شاه منصور در یر رسید اند او ایشان را توقیف نموده
که بعد از طلب رخصت از ایالت پناه بهرام پادشاه والی بعد از شمار اجازت خواهم داد که متوجه آن صوب
صوب کردند و بعد از چند روز آنها را رنوده قورد جاویش از جانب پادشاه مذکور آمده و نوشته پادشاه
فرمود ساخته که فرمان قضا جرمان اعلی حضرت پادشاه سلیمان مکان و آن حضرت شهزاده عالمینان
شرفمند و ریافته که دیگر اصلا هیچ آفریده از جانب عم بوق عرب تردد ننماید بنا برین آن جماعت
فصد رجعت می کنند و میر عمر مکنو بهانه آنکه شمارا بر حد میرسانم چند منزل همراهی آید و بعد
از آن توقف نمود چون قافل از و جد می شود چند کس از مردم خود از عقب آن مردم در حدود ماسی
دشت میفرستند و ایشان را عارت و تاراج می کنند و آنچه داشته اند تمامی از ایشان گرفته همه را ایمان
عقب را مجروح می سازند و سه چهار نفر را بقتل می رسانند و بقیه اسیر طواف و دولت زیارت

جاء

دو در معیت محروم دنا امید ما درت بینماید و بعد ازین قضیه پیرا وین و زاهد و جذبی از امر الکراد
برادوست که قبل از صلح لغایت ملازمین خیر خواه بودند و هر کلام از ایشان میبختن تو مان و چه کلام
تقدیر ساله موجب نمیکند و درین ایام در حوالی قصبه طسوج منزل داشتند که حضرت پادشاه اسلام
سعادت و اقبال در چنین ایام نزول اجلال فرموده مشاهده آن موقع فرموده اند درین و لا مولوی
دوست نواز ملازمان اینل بیک کرد از راه ستماس بقصبه فرموده آمدند ایشانرا با خان کوچی کوچی نیده
بنیان خود برده اند چون این محب برود خود سفارش نموده بود که اگر احیاناً از آن جانب کسی آید و تمامی الکام
و حال بقول شمارا عارت کند و رعایا اسیر نماید شما هیچ وجه متعصن ایشان مشوید که رعایا آن حال خود
بر کاه عالیشان حضرت پادشاه عالی جاه رفقه داد خواهی نمایان جماعت اصلا درین باب مضایقه نمود
از عقب اگر آمدن نور زلفه از و از آن ایزده نموده اند که مبادا امری که متضاد عهد و پیمان باشد اختیار روی
نماید غرض که پادشاهان و امر این صدد و با وجود محنت و عنایت خاقان سلیمان مکانه و توجه نهایت آن
فرزند اعز کردون اقتدار که نسبت باین خلصی ظهوری پیوند در غضب و سیاست پادشاهان اندیش
نموده بدین امور اجراء می نمایند تا بدان فرزند اعز مهربانتر و بخشایری واضح باشد توقع از آن حضرت
فرزند اعز در درج شهر ماری اگر چون این خلصی این معنی در کتاب نوشته محبوب مارت ماب سحره بیک
طالبش بر کاه عالیشان حضرت پادشاه ظل الله فرستاده آن حضرت فرزند اعز نامدار نیز توجیه و التفات
تمام درین ماده فرموده از حضرت پادشاه ستاره سپاه استمداد فرمایند ازین قبیل مردم را
بجوئی سیاست فرمایند که موجب امید و آیه این خلصی شود و حکام سرحد با عجزت گرفته دیگر مخالفت فرمان
حضرت پادشاه اسلام نتوانند نمود دیگر برای انور حضرت فرزند اعز خوشنود منزلت مخفی نماید که هر کسی
از مفسدان سرحد که درین هست در باب ندادن سلطان بایزید و اولاد بخدمت اعلا حضرت پادشاه
عالیشان و آن حضرت فرزند اعز سپهر مرتبت حکایت های کذب و دروغ بعضی میرسانند غرض ایشان
آن بود که در میان فتنه و فساد واقع شده صلوات دوستی بر طرف شود مگر فتنه و فساد و بی شردادن
سلطان بایزید و فرزند آن صورت نمی یافت و مدعیان ایشان که در و لخواهی و بقای سلطان بایزید
و اولاد بود بجهت آن می پوست تا این مرتبه درین ماده غلو داشتند که مردم این خلصی نیز سفارش کردند
که نیزها سلطان بایزید و فرزند آن از دست مدم مید که همین که ایشان را می دید حضرت پادشاه عالیشان بر

پادشاه سعفی فرمایند من است که هر کس بقای او و فرزند آن او میخواست حلال در دولت اعلا حضرت
پادشاه اسلام میبسید و از جمله ملک بخرامان و مسافران بود القاسم از آن فرزند اعز جوا بخت کامکار
اگر از روی اهتمام تمام از خدمت اعلا حضرت پادشاه سلیمان شان استمداد فرمایند که غضب پادشاهان
متوجه آن جماعت که آب روسیاه فرموده بوجی ایشانرا سیاست فرمایند که دیگر نمسند از تمام
قیامت بحال در رخ و کذب نمایند خاین صانما که بر خوردار اولاد و بر بی که آنحضرت پادشاه
عالیقدر از دادن سلطان بایزید و اولاد ازین خلصی راضی شدند درین ماده این محب از آن حضرت
فرزند عالیقدر ارضا فان راضی و خورسند در می شود و چون آن حضرت سپهر اقتدار و فکرمات
در نامه نسیب خود تصریح فرموده بودند که بعد از دادن سلطان بایزید و اولاد مردم مدعی و اراده
و مهم که این خلصی داشته باشد انجام خواهد یافت متوقع از آن حضرت فرزند نامدار اعلا منزلت می باشد
که بعد ازین مهربانتر و آهنگی که این خلصی داشته باشد و هر ستم و القاسم که از حضرت پادشاه عالیشان خواهد
کرد آن حضرت شهزاده جوا بخت و سیکه و باعث و بانی حصول مدعا و طمئین این محب در خدمت اعلا حضرت
پادشاه سلیمان شان شوند و بدان حضرت اعلا عرض فرموده بوصول موصول فرمایند نشود که عالمی بنظام
کرنه بای تو در میان باشد حاصل کلام آنکه این محب آنحضرت فرزند کامکار زینده تا بخت را واسطه
مقات و مدعات خود در خدمت اعلا حضرت پادشاه اسلام می داند و سامان و انجام آن بحسن انجام
و در مال کلام آنحضرت فرزند شایسته او رنگ شایمی میکند او را و این محب بخت خود یک کاغذ نوشته تسلیم
دولت ماب سعادت نصابه اعتمادی کمال آیدین بت تا نموده که تبصر اشرف رساند توقع آنکه مدعیات
حجب رابعض اعلا حضرت پادشاه جم جاه ظل الله رسانیده درخواست حصول آن فرمایند و سخنی چند زبان
که بشا الیه سفارش نمود بعضی آن حضرت فرزند کامکار میرساند در این باب نیز توجیه و اهتمام مبذول
خواهند فرمود چون مقصود مختصر عرض محبت و ولا و اطهار این مدعا بود زیاده غضب در هر باب
انبساط نمود موار سر برده سلطنت با و تا دخل و دم عوط باد دشمنت را بچوین خیمه می
خواهم مردم سب سبک و تن بجاک در سیمان در کرد نش چون سید الانبیا و سید المرسلین محمد و اولاد المعصومین
صلوات الله علیهم اجمعین سلطان سلیم شاه طهماسب که نذر دو کی نام در تبت اعانام الحسبیکه
کلن نامه سنده جواب در

بسیار از اولاد
شهراد

میخ

عالمی بجا نصاب ابوت ماب فتوت یا بسلطنت قیام سیادت نصاب سعادت کتساب
حضرت کامبخش دکامیاب **لا زال جمال مامل اجنه منظور اشرف مرآت الحصول** و عروس
ناموس سول اودانه مشهوره علی منصفه البتول الی یوم البشره و الحساب **تا که طالع طوالح شمس الی یوم**
غزه بساحله انظار و ابصار کون و مکان روشن و منور **ولو ایچ رویح مسکینه القوا یحیر**
رواحله ضحیت ساحت جهان **و مشام جهانین معین و معطر** اول و هر دم که رخسار تابدار نهار نقاب
عین بارش تارده مستور کن جلوه جمال با کمال آفتاب اقبال لخلال سواد زلفه یخوردن عارضه لغو روز
روز سیر و ز ظهور روز بیدیه **اقتاب سر برده عز و اقبال** و قد زاریت تجر و جلجل حضرت عالی
منزلت معالی منقبت **فلک بقبت کیوان رفعت جیس طلعت** هرام معلولت خورشید انصاف نامید
عشت عطارد فلطنت **قرانارت فیروزخت کسری تخت جسد نشان** فریدون نشان
شاه سگدوش و دارا نشان **آینه زوی سگدوشان** باشرف ماه سر فراخته **جابه شرف بر سر تافته**
در کهر از تاجوری بر بلند **بر صفت تاج ز کوه بلند** بس که بجاک در او کاه **بار چشم نهاد ندر سران صد نهار**
خواست که پیشش ز سپهر برین **ماه فرو آید و بوسد زمین** خنده زمان از کمرش لعل ناب
بر کمرش لعل کشته آفتاب **خوب سر غار تراز خرمی** نیک سر انجام تراز در می **قطب سپهر دولت**
قطر اضلاع شوکت **خورد ایر بر عت** فرمان فرمای مایون فرسنگ زینت افزای تاج او رنگ
بهرجه مایه شاهی **اختر کیت فرزند شاهی** خوب کشور سعادت **مسند نشان سیر سلطنت دارا راکی**
جهان آرای مشرق آفتاب غلظت و اجلال **اقتاب مشرق سعادت و اقبال** شاه عالی تبار و عالی جاه
که کند بر سر معالی راه **رستمی که فلک سواری خوش** هم بزرگست و هم بزرگ بخش **چرخ در خدمتش رضا جویش**
بر در و لبتش عا کو نیست **تا ساری رضای او گردد** کرد دولت سرای او گردد **علمش سر بر آسمان برده**
سایه بر آفتاب کسرت **ذیل چترش پناه اهل زمان** با یک کوشش ندای امن و امان **رخش از آسمان روده**
کلاه **برجم او شده فاسن ماه** سیر بلندی چنان بلند سیر **کز بزرگش خرد گشت صغیر** مالک نوا صحر الالام
ساکد سالک الهم **مشید معارفه اللطف و الکریم** متمدن قوا ی حسن الشیر **نصیب رایات الدوله الکریمه**
صاحب ایات العزیزه **ذوالقدر الخلیل** و الظوال الطریق **جامع احاسن المعالی** حاوی عیاشن الاعمال
ساحب اذیال الجود و الاجلال **واهب نوال العفضل و الافضال** حلقه حکمش کوشش منت اختر در کشید

شد کرد و چه ایشان کار عالم برقرار **عالیجه دولت بنا** سعادت دستگاه **فلک بارگاه و آلامق کرم دین**
اختشام **ثیاب سیر** عطارد تبسیر **خورشید نظیر** مشتری **ذی العبد الوثیق** و الوعد الایق **المصدق بل الیقین**
و الموقر **بکرامه التوفیق** حیدر صلابت **سرمای دشمنان** تمحیه **اوشان سر ذوالغفار** و او **مستجاب**
مکارم اخلاقی **و مهت نسیم وفا** و وفای **الغایز بالعد** و المعلا **من قوا** الرضه **والعلی الخا زینعم**
اکرام **بعنا ین الله الملک اللعل** شامی که شاه باز مایون جتر او **بر تارک نمای فلک سایه کسرت** باوی
که سنبه سان سر کشه کند **جور اصنفت بخیر** قهرش دو پیکرست **ابد الله تعالی ظله الوارف** و افاضه علی العالمین
سجده لعل المتدرف **و ادا دم دوله العالیه بالعر** القایع **واقام حتمه الوافیة بالشرف الدایم** تارک کیوان
سایه کمان **و ذروه نه ایوان کشید** و قوه **قله قبه آسمان رسیده** اولاً لطایف تجیات صالحات صافیات
که نجات اجابت غره **عز آسندن کالشم** و ضعیها پیدا و تابان **و شراف دعوات خالصات و ایفات که جهره**
حسب فاسدن زیور قبول **و اذغان و البقر اذ الیها** مویلا و عیان **اولوب عرض ریادن عمر او مبر اول**
فی اللیل **اذ اغتنی** و التها **راذ اذ اقل** قوا فاصدق و صفا **و رواج حب و و لابلر المایع** و اهدا قلند قدر
رای عالم آرای حقایق بین **و حاضر فیض مظاهر دقایق** رهینه که مطلع انوار الهی **و مطلع اسرار ممتاهی در انما**
انها **فلف صداقت کزین اولد که بروقت سعید طهر** تا مید و زمان **باجت نوبت عهد نبرده** که آفتاب اقبال
او **بره اجلال دن طالع** و کوبک بخت و دولت **بر توانو اسعاد تل لایع** مایه که اقی عالی **تقی حجت و خود تین**
تا شریف صد اقت و موافقت **ظاهر و طلیعه** جود سعود آسمان **و ذریع حصول حرات و امانه منازل و اهل**
شادماندن **قواقل بر و اهل کاه را نه بر باهر اولدی** **اخیر بریز بجهت انا** و بشیر حسرت **ابشار قده و الالامجد**
والاکابر **جامع المجد و المعاف** الخلد ذراته **بجمله آداب الرساله** و المعلی شاه **بجمله مراسم البساله امارت**
و ایالت بنا **بنت اغاز مجده** و اسطه سید **نامه نامی کافوری** عماده فصاحت **شعار** و کتاب **استطاب**
مشکین نقاب **بلاغت دثار** و ارد و صادر **اولوب** جمله آیای ارواح **ارباب صفا** و منور **زویای**
قلوب **نصاب حب** و ولا **اولوب** فرین **نیر ایل** اجلال **و کرام** **و رهین ضوابط** توقیر **و احترام** قلندری
این **ضمیر** نو که شد اندر **خرام** **هست سر بای** بخوبه تمام **خاسته سر ویت** کران سان **خاست** **راست تراز**
هر چه **تران گنت راست** **و محمد ز غیبست** برابر و برش **کحل خدایست** چشم اندرش **خضر که در جبهه اش**
راه یافت **چشمه که کم کرد** دران **چاه یافت** **آب حیات** از قلش **قطره جنت** **زین موس** از روی **سیاه شست**

مدشب قدرت در آن یک رقم زان کندش بجز درخت قلم الحج برینده انبیا که فقرات منشور است مانند نبات
 جوانی قطب فصاحت دایره و بر وسیقه از شقیه که کلمات منظوم می مثال پرین او بر می باغچه سایر
 ازین مشکلی غیر مغز پرور دم روحانیان گردد معطر عطارد را قلم در وی خسب شکستند ملائکه
 بر جانش نقش بستند نشاید تحت حرش هم ترازو که جز جان شد و قنویز بازو بیاض مابین مطرفی
 سپید دیده ایمان دولت و سواد خط بدجوری سویدی قلب ارکان سعادت خسب معانی سنده
 آفتاب صفا متواری وظلمت سواد العاطفه آب حیات وفا جاری خطی جوزخیز مکن مقید
 ولیکن روان سجاد روان عبارات مهند به حال خوبان کبر فری بخش و دکشای واستعارات
 مستعد به وصل دلم آن مانند راحت رسان و روه افزای زر است قدا العاظر او چنان موزون
 که سجده بر درش هر و پای استانه مضمون سرت نمون و مبرت فروزنده مطالع اولند قدره محبت ذات
 عالی سات و ساسی درجات استعداده او نوب جناب و یاب نیر الما به نزاران شکر و سپاس و محبت
 به قیاس تقدیرم اولوب زبان حال بومقال نجیبه فال و فرخنده مال ملکیم اولدی ص لک لک و یاد خود
 و الحمد للعلی تبارکت تعظیم نشاء و تمنوع عقب ذلک صحفه ملاطفت آثار و تحقیق معنا و صفت اشعاره
 و توفیق و غلت و کمال مودت و صداقت بناء فضا بطن سرتد مالک و اوجاف اصبر امر اصل و مساکدن
 صادر اولان بعضی افعال شنیعه و افعال ضعیفه و سواد آداب مصادقت و قدا سبب موافقت
 یاد اولوب سلطان بزرگ معتقد واقعه اولان دروغه فروع فناع انجام و اوضاع و اطوار شفاق
 انضمام لری تعداد اولوب سخی انواع زجر و عقوبت و مستعد اصناف قهر و سیاست اولو قلمی
 اجلدن مجازات و مکافات لازم اولدی و غنی بیان او غنی معلوم اولدی خیر آینه لطمه غنی و سیرت بولیم که
 جایت و حیانت بر شجره ملعونه در که خیر کازنجویی خیر شمره سی عاقبت عقوبت و بلا و نفاق و غشاق
 بر کار بی سخا در که آخر کازنجویی زجر و نفاق در امید در که برقا و نادان بلا اذغانک اوضاع ناشایسته
 و افعال نامایسته سندن برنجین خاطر اولوب سسال محبت و ولا و زلال مودت و وفا
 صفا و زره اولوب که در کردن مبر او مصفا اولاد زر کان خرد و بر خردان کبیر نر انشاء الله فلان
 ارباب نفاق بحسب الاستحقاق و اصحاب شفاق غضب پادشاهی به طماحق و عقوبت و سیاست
 شاهنشاهی به ملاصق اولوب عن قرب جزا و سزا لرین بولور هر هر برینک صورت حاله سایر خایان و خاسره
 موجب

موجب عبرت و نصیحت اولور بسم طلال آفتاب اقبال برقه آفتاب مجد و اجلان مقارن امتداد زمان ممدود
 و ابواب ایوان عز و جلال بر روی اندازی بر فعال و اصداد کتبت مال مسدود باد تاکه بر اهل تصور بر رف
 نیل بساط آما فرزندت و انج سیدق و خورشید شاه دشمنت دریای سبیل افتاده با دار روز شب
 دوستانت بر سر اسب سعادت آما و سال
 شاه ماهاب سلطان بجهان وان بکلر کلبی خسرو باشا و چاشنک مگر باشی سنان اغا و چاوش باشی علی اغا سلطان بایز
 و ادو غولدی تسلیم اولند و عنک نام سردر
 سلطان البرین و خاقان الجوزن ظلم سبجان پادشاه زاده عالم و عالمان نظام الامال و الحکومه
 و التوکه و العظمه و الشیمة و النصفه و العده و العزه و الاجلال لک باشا فنون دعوات و اقیات مسکینه آنجخت
 منبع از کمال محبت و ولا و صفوی خیات را کلمات و ردیه التسمات مشعر بر تحض مودت و صفا تخف
 مجلس نرف و هدیه تحمل منیف حضرت ایاله و حکومت پناه شوکه و رفعت دستکاه عدالت و نصف
 انبیا عده الکلام الکرام منبوع اعظم الامراء العظام امیر کبیر روشن ضمیر صاحب رای نقیب تبر الیمین
 الدوله العلیه الباهره السلطانیه و مؤتمن السلطنه القاهره العالیه الخاقانیه منظوم نظر عاطف و محبت
 خاقان طوط بفرشتت و عنایت سیمانه اعلی الله تعالی شانه میکرد اند و همواره ارتقا بجای دولت
 و اقبال ان حضرت را آمل و سائل می باشد بعد هذا مشهور و ضمیر منرا کلمه الحمد لله و المنه که نواب کامیاب
 سپهر رکاب نظر انتساب حضرت اعلی خاقان بحسب عهد و شرطی که با حضرت پادشاه زاده عالم و عالمان
 نوحده سلطنت کبری نور صدیقه خلافت عظمی آفتاب تابان فلک نصف و نجیاری ماه درخشان
 اوج عظمت و شهر یاری زینبند تخت و تاج پادشاهی فراز نره رایت عدالت و شاهنشاهی دار اسری
 سلیمان مکان جم جا سکندر شان خلد الله تعالی طلال سلطنه و عدالته و نصفته و ائمه و عظمته
 و اجلال فرموده بودند ایالت و حکومت پناه سعادت و رفعت دستکاه عده الکلام العظام افتخار
 الولاة بین الامم کمال الامال و الحکومه و العزه و الاجبال خسرو پاشا و امارت و حکومت نصاب
 بیک چاشنی کبر و سعاده و رفعت پناه علی آقا چاوش باشی و سعادت نصاب افتخار الاعاظم فیروز آقا
 نوزت آوردند سلطان بایزید و فرزندان را در حضور ایالت پناه متار لیه و امارت ماه سنان بیک
 مکرر تسلیم سعادت نصاب علی آقا و معتمد الخواص فیروز آقا طرازان حضرت شاه زاده کامکار نامدار عالی تبار

فرمودند چنانچه حسن اخلاص و طهارت در توحش خود را بنوعی که در خاطر سپید آفرید چطور نمی کرد به عالمیان
ظاهر ساختند متوجه است که ایشان بوسیله از زیاد مواد محبت و خصوصیت شده در تالیق توان مصادقه
و بیکدیگر و تشریح عقاید مخالفست و بیکدیگر کمال اهتمام میدون دادند و توحش که بوسیله حکایات کتب و دروغ
در باب ندانستن سلطان بایزید و فرزندان بعضی علی حضرت پادشاه اسلام سلطان اسلاطین اکثر قریب برهان
الطریقین الحاقان هم چنان ستمار سپاه سکنده شهر که دون غلام سلیمان شان سپهر چشمان هم مان الماء
والطین و ارباب حاکم ذی القرنین سلطان الغزاة و الجاهلین سستی بنی الثعلبان حافظ بلاد الله و عباد
المؤمنین است اما المظفر علی الاعراب خلد الله و ملکه و سلطان و افاض علی العالمین بر و احسان حضرت شهادت
عالیه دار فلک اقتدار امیر ساینده و عرض ایشان در توحش امی و بکار سلطان بایزید بود و یقین که حرام
نمک و منافق دولت علی حضرت پادشاه ظل الله و حضرت شاه زاده کامران کامکار را نیز توحش کیا
و تأدیب باشد که من بعد از حدی را باری شزارت و فساد در میان نماید و ممت تحریر سلسله محبت
و داد و نمودت و اتحاد نمود و مغز الابواب محاصرت و مصادقت با شد چون غرض عرض اخلاص بود زیاد
اطباب نمود آداب ایالت و حکومت و عدالت و حنمت و شوکت مجله باد

شاهک در زیر بن حسن لالاکین مکتوبیدر آنک مکتوبه جواب یازمشهد
جناب سعادت مآب دولت نصاب رفعت قباب ایالت انتساب عزت التاج حضرت میرزا کامیاب
لازاله کواکب اقباله طالعته و اعلام دولته را فقه الی یوم الحشر و الحساب مکتوب انوار صدق و صفا
و شمه اسرار حجب و ولایه الهی ناره نمودت و داد و مروج دایره محبت و اتحاد اعین قلم مشکلی فصاحت
شعاره مرقوم محاطه روع پرورد و رقم در رنار بلاغت انار له موسوم معاوضه روع کسرت کتاب
کریم واجب التکریم و خطاب مستجاب لازم التعظیم که اسعد ساعات و لیمن اوقات اول خدیو و اول ارباب
امیر عالم منزلت ایالت پناه سعادت دستکاه قدوة الحواص و المقربین صاحب العزم و التکلیف منقول الخضرة
العلیة السلطانیة معتمد السدة السنیة الحاقانیة علی الامم الکرام مسند التکلیف العظیم قره عین الاقبال
غرة وجه الاطلاع ادام الله قرینه و اسبغ علیه نعمة حضرت مکی طرفدن برید سعادت توید سرت تأیید عالم
وارد و صادر اولب شرف مشاهد مسندن سینه به کینه به سر و روح حاصل اولی ستمه و توحش طایفه
شایخ و قوم راقت کامله متفلسف مخلص او در خاطر ساز او معدن خالی اولیغیه لطایف حیات صافیات محبت

باز

آیات که کمال خلوص طوئیدن ناشی و شرافت تسلیمات و ایفایات نمودت سمات که فرط حسن عقیده مدن تلاش
اولا فواقل نوافل اعزاز و اکرام و در و اصل قبایل کرم و احترام بر لکنه الجلس شریف و هدیه محفل سبت
قلندون هکره غیر آینه نظیره که فی الحقیقه مرات دولت و اقبال و مشکات سعاده و جلال در روشن
و مبرهن اولاد که مضمون نامه نامی و مضمون صحیفه کرامی ده آفتاب آسمان اقبال و تیز بر و عظمت و اجلال
ملکی الفصال ملکی النعال علی التعم جلی التیم صاحب لمروة و الکرم صاحب ذیال الجید علی منار العالم
اعنی عالجیاب سلطنت مآب جلالت انتساب نواب کامیاب خفرتی در دریا بی خلافت و شهراری
و در می آسمان سلطنت و تاجدار می نور حدیقه پادشاه و توحش شانه می سزاوار تا و تخت
پادشاه زاده جو ارجح حال بقا حضرت بکر علی حق ابوت و منتضای مروت و فتوت بر نه کتوب کمال خلوص
درستی و محبت و نهایت خصوص یکاکی و نمودت متفلسف سلطان بایزیدی و اولاد نه تسلیم ایروب
ایضا نمود و اذ امر موعود اولند و غی یاد اولمش الحق بکریم به مما موجب من لا یحیی در مکافات
و مجازة دایره امکاندن بیرون و تفصیل سیاس و امتنازه مبره و هله تقریر و تعبیر اولنه افر و ندر
و بعد وجود بولان امر موعود خصوصه مقدمه ام آسجد مملکت و پانایان اقا صر و ولایتدن صادر
اولان کذب و دروغ که روز روشنند افر و خسته اولان شمع کیم به فروغ در فر نور لکن سوه نیت و خبث
طبعی مبرندن ناشی اولوب منطقه خیانت اولما غله اول اهل خیانت مستوجب عقوبت و سیاست اولونکر
ذکر اولمش فی الحقیقه ارباب نفاق عقوبت و بلایه لایق و اصحاب شفاق سیاست و غایب مستحق در بو
خصوص منصفه عدالت پناه سعادت دستکاه خورشید کلاه ابحر سپاه ظل الله پادشاه کینه پناه صلحت
حلافت حضرت بکر پایه سر سعادت مصیر سرنه عرض اولمشدر انشا الله تعالی ارباب نفاق و اصحاب شفاق
بر درج استحقاق حق قرب جزا و سزا بین بولور و انواع عقوبت و سیاست اولوب صورت حالدری
سایر اهل خیانت مستوجب عبرت و نصیحت اولور موعود اسباب کامران مرتب و مبنای و مشرب بهجت
دشادمانه هتدب و مبنای ادر الجهاد

بوزنامه یعقوب بیک نام ایلی پادشاه جابنندن وارد اولان مکتوب لکن ترجمه سیدر
شاه زاده کاوان و کامکار و بکر بکر حضرت خداوند کار و فرزندان نامدار عالی تبار حضرت بکر بیک
سلام و دعا و نیاز بر شد طریقی اولاد دعا دن هکره اول حضرت بکر رای عالی لکن آنها اولونکر اشوب مبارک

اعلی حضرت پادشاه عالم بنام ستار سپاهیک بر تو شفقت میدان شاه او زر تابان در رخشان اولوب
پایه قدری او بی توقع و اعتدایه بر تو شک لایق اولم غایت خصوصیت یوزمن و روابط ابوت و بیعت
جهتندن توقع طولور که هر نوع که اول فرزند عالی تبارک خاطر شرفه لایق اولم بارگاه کردون اشتباه
قبله عزرا و لوب ممکن اصطفا عات و عنایات پادشاهی دن التماس سور که مذکور جو رم سجاخی برتبه
علیکه شغقت و محنت اولوب اولاد ندانی حالدی قدر بجای عیانت یوز غله فاصلرن ممنون ایوبه
دولت و سلطنت و اقبال در تزیاید و تزخ باد

زوجه نامده که شاهک منسیره مسک دفات ای تیکور سلطان سلیم جانیندن عراقی چون کونیندین نامدهک فارس
جواید که بر تریا و بندر
پادشاه داده عالی قدر سپهر منزلت خورشید طلعت کیوان رفعت جوان
بخت زینده با و بخت و فرزند ارجمند صاحب سعادت در درج سلطنت و جهان با نایه دردی بر تو محبت
و کرامت کنی خان سلیمان منظور نظر تربیت و عاطفت سلطان الله عزه و زاد اقباله و دولته نظر
فلس و الله الامجد سلطان العظیم الشان حضرت تک نامده نامی و کتاب کرامیلری که مشیره موجوده تک پیش
واقع سون هر قوم اقام منشیان عالی شان اولمشدی بهترین زمان و خوشتر اولنده متفرقه شود دانایک
ایراد ایتمه سیل مطالعهدن متفرق اولدق چون بوخصایانک و قوتی تقدیرات ربانده تک مقتضایه اولد
احرفه اندر بر خردایک نامور زبانیوز امیزد که حضرت رب العزه اول پادشاه نهاده سعادت مند و فرزندان ارجمند
نور دیده جهانیا تک مکر و دولتی او زر برکت ایوب زیر سایه بخت سلیمان ده منتهای کرامت یار شد و ره
آمین یارب العباد
ترجمه مکتوب شاه در حق طوراق جللی المرحوم

شاه نهاده کایک کمال و پادشاه نهاده نامدار و فرزند اعز علا تبار کردون و قایل طول الله عزه و زاد
اجلال و اقباله طویل و الله ال سلطان العظیم الشان حضرت ندن التماس اولم که چون امارت مات بطور اقی
اعاد فتره اول فرزند ارجمند صاحب سعادت تک اطلاق و کجبهت ایل عارده غلامی در شیطان با یزید
معاکله سنده برخلده که بو جنگ قاتله کشندی اول نسنده که امکان سعی ایری برینه سوردی و فر الواقع
بو جنگ اسحاکم و بنامی انک سخی ایل الله امامه ایرشدی و کجبهت تک و جان سپار لایق کمالی ظهوره
ایرشد بر شفقده ممتاز و سر فرزا اولدی دولت و سلطنت در ترتره باد الواقع او اسط شعیان المعظم
عالی حضرت سانی ربنت آسمان رفعت کیوان سطوت بهرام صولت نامید طلعت و الدر رفت پیر شغقت

ترجمه مکتوب شاه در حق طوراق جللی المرحوم

صدر کبیر جامع فتوت و عطا بدین سپهر رقت و سخا خلاصه و دمان دولت و عظمت و مختاری نامده
خانان حشمت و سلطنت و ناجاری شاه جم جاده ایچم سپاه نوحیه وان دار خضر و نهاد علی الذکات
صغی الصفات حسنی الضمائل حسینتی الشامل اربوب علی الطب اعما علی التیب سیه نشین جتر
الابلت فالک بجم ساکد مساکد دارا و جم اعلی الله شانه و اسمی مکره سلطانه جناب کامیانه تخت
کاملکه نهال ریاضی زلال حیاض حب و هوادن بالا کشیده و تسکیمات شامل که شمال ارسام بهت صفای
عقیدت و نفا طوبیدن و زبیده اولد دست برید سیم صیحه راحت فرایل الخاف و امیر افند قدر تکر خمیر
مینر خورشید تو بره که نه الحقیقه نامر رخسار حسن تدسیر و رافه نصاب عزالین تقدیر در آنها بهوا خوان
داشتی اولد که حالیا معاصر اعلام فرخ فرای و نوادر ارقام بره زوای که منسج مولات و اخلص و
بج مصافات و اخصاص دن جاری و ساری اولور و بخت مهدایک باعث امتداد حب و ولا و سبب زیاده
هر و هوادر قدره الامام احمد الکرام عده الامانل الخاتم شامل قرین و مضامیل مصحوب یوز با شکر حال الین
بعقب بیک زید جده النذن احسن حالات و ایمن ساعاده صوب صواب احتوا عزه و حصول و شرف
نزول بولوب مکتوب بلاغت استیعاب فصاحت استصباح که هر بری عطیه بخت نما نندن منقطع
غیبت فراسنده و ارحه مطالعوا و لوب منضمون مایا بولر زده هر کنده هر قوم کلک بر اکت سلک قلیش بالتمام
حیطه اهدا بر شوب هر بر باز نامدار سعادت شکار مرده قرار کوسر تب هر بر پارس فارسی تک
رقبده ربعة قبولر که فرقاد و شوب هر و هله شرف التفات و ارتقاده و اوق اولد و غی خضر و فریدون
بانت و پرویز دار ادرایت و بداهت حضرت تکرینک خمیر منیر و خاطر خطیر لرینه پوشیده و مستورا و لید فاما
تکرار شرفه ده اشتراسی مراد اولان ملتقات خصوصیات اذن و رحمت بو قلم خالص طوبیتک دایره
قدر ندین بیرون و صدر تصرفیدن افزون اولوب سعادت تکو پادشاه ظل الله حضرت تک اجازت معاینه لر نه
منوق و موقوف اولد و غی علم عالم آرایه دانجی روشن و هویدار اگر چه که او حضرت و الار تبیت الیه
بایزاد منعقد اولان عقدا ابوت و بیعت مقتضای و موکده و مشید اولان بیخای بنای عهد و موذت و
منعای بویدی که مامل شرفلری اولان امور کن حصول موصل اولماسی علامت و صاحب مروت پادشاه
دار شوکت جشید حشمت جناب مرام بخشار ندن انواع نضریه و نیاز و تزلزل و اغوار ایلد توقع و رجاولر
ایران کفر نمیز آیند نظیره که رنگ کدر دن مبر و بدر قدر دن مجلا در پوشیده و کلده که غزاه و جاهدن

و کما و جرابلسین نصر من الله الی یوم الدین دایم الاوقات و الساعات کما خا کما کما متعاب و کبر و دار و ممانه
و کار زار دن خالی و بلوب بر و جرد علی الاتصال حرب و قتال و ضرب و جدال اوزره اولوب آلات
و اسباب حرب متصل ممالک و ایمال اولما غله دایم بر اراته و سایر اسباب و آلات احتیاجی نام و ترفیع
مالا کلام الی علی مر الذمور و اللایم مستحق و محقق اولمغین در و دمان نصرت قران ال عثمان دن آیه کرام و جواد
عظام رحمة الله الملك العلام غزا و جهاده موقوف علیها اولان آلات و اسباب دنه قلیل و کثیر و جلیل و حقیر
مهره السیاحه حکومت و حوزة عدالت لریند خارج و ولایته و بر ملک عبادت محقق و قانون معزز ایدر
اولاد و ماجا دگر دخی سایر قوانین سعادت قرین و نصرت رهیندگی کیسه بکله دخی زیاده بو قانون مایه بکله موقوف
و صیانتند فخر العاد و بی بیغ و جدیه درین اوزره اولوب خصوصاً پادشاه عالم پناه عدالت و مستکام
حضرت کنگه بو بایده حسن اهتمام الی فوق الحد اولمغین ناکاه مبارک خاطر خطیر بر و ضمیمه لرین بو جودیه لرین
رنگ پذیر اولوب بو قدر مدت مدید و عهد بعید رضای شریفی رعایتند سبقت ایدن سببی و انهم اوبانیم
علمها اولتی احتمالاً بنا و تقریر و رایه جرات و اقدام اولمغی نامو کله که بو قدر نام اول حضرت و الامام
صغیر موقوفه لریند محض کرم و موطر و تکریم متعصب سبقت قرین حسن قبول واقع اولان ایزه علمهای اولان
نهان دکله که ایجهان سعادت عادل و غازی پادشاه هیک خیره عا و حسن رضا لریند اعتقاد اولوب انار
حسد دخی مشاهد و منتشر خلافتن حذر دهمه و فرض معزز اول حضرت بدر شفقته دخی بوقلمون عدل
خیر نصحت الی مقدمه بونک اوزرنه سبقت ایشدر خاشاکه شکر و خلافت کلگی رو کوره لر و اول حضرت کرم
شان و معدلت نشاک قلب نیزه تنویر لریند بود دخی نهان بوز که بر اد فواد کوی اولان مقوله اسب جواد بود ایزه
دانی خلی اعتبارده اولوب بها کمران ایلد دخی النفع امکان بو قدر لکن نهاد و اتجا بوا حدیث شریفه کله سبقت
بوقلمون خاتم الفواد ایلد اول جناب حروت نهاد و شفوت بنیاد مابیننده ثابت و مستحکم اولان حب و دواد
بر ایزه و نامدار اکار تر ایزه اولمغی انشاء الله اول جناب اولایم بعد زمان اتخاف و اهد اولوب
سر حدیث لریند بر نه ارسال اولنکه اول دانی سر حد خاندن برینک و ساطیله سوره سلطنت رتبه لریند
ایصال ایلد بولمغی حروفین دخی مقصود و مطلوب بود که بولایت عدالت غایتک خلق و رعایا سلیه
اول جناب خدام ذوی الاحترامک و اول مملکت معدلت نهانیک نام و بر ایا سلیه بوجانب خدمتک
میالرز

و در روز...

میالرز جندان اتلاف و استیسان اولما غله کثرت ذباب و یا بیره آلتاس معادن کعادن الذمب
والنفقة قضیه سبب صاحب عقل و اولوالالباب اولمغین بعض اهل قیاد بدنه نام دن خلافت ذاب
و ادب فتنه و شقاق و بغض و عناق ایجاب ایدر بعضی افعال سبب و اتوال بعضی صد و ظهور
تکمله جابر ذکر مابینده ثابت و محقق اولان وفاق و انصافه نوعاً اختلاف طاری اولوب بو مقوله جویات
امور شایسته و حرة بعد احرى ظهور بر محله حبس و عتق من الشحرات منالی کیدر که احتمال وار و حرکة اتصال
انصافه مستقبل و وفاق شفاقة متحول اولوب بایه عهد و میثاق و اتحاد و اتعاقی خلل پذیر اولوب مبارک
خاطر عظیم لریند بعد الایلاف اخلاف واقع اولد آمدن سیر چشمه شایسته کرفتین تمیل چو بر شایسته
بر بیل متعصب سبقت بوقلمون بر یک فهم ایلد که اوزره بوجواقب امور ملاحظه سلیه حرم غروب بو
سلویه حرم اولوب مانی انجان لسان قلعه جربانی ایتد لیدی انشاء الله شاه حججه حضرت کرم دخی الی
میندگی بونک انجاز و قول ایلدکه اشتباه بو قدر زیر اصلاح فرمایین السلاطین و امته احت رحمت رعایه
قرین ذراع بال و رفاهیت حال بو وضع صداقت مالکده اولد و سبب خاطر و هو بود در خاشاکه اول
غفل اولد روشن و پید اولمغی بعد اول جناب کرمیک مکارم اخلاق و اشفاق قدر مستحق ایزه اولد که
القلوب متفاهم متعصب سبقت تعظن احوال مصافاة التقات اولوب شرط اخلاص و مصادقت
و صوابه اخلاص مصادقت تصاعد و تزیاده و تصایف اوتوت و نبوت تراوق و تصاعف ده
اولوب مابینده واقع اولان بنای عهد و موالات و اساس عقود و مصافاة که میامن و مبارک کردن
طوائف عالمیان بفرموده عیشت ایلد روزگار چو حرب طبیعت حال و فراغ بالله مهمات و تامل لریند مشغول در
بنیان موصوف کعبه ابد الابرین نبات و دوام و قرار و استحکام اوزره اولوب دست نظام اولان زمین و دوار
و تغلب ایزه و شهر را کرم مدم و تقضیه رحمة و تلمه بول بولیه دست بقیامت بر آن عهد که بستم بانو
نادران روز کوبی و فای تو نبود و چون قاصد بوزر شرطی رسالتی حسن اوب ایلد ادا و اقامت ایلدی
اجازت علیه مخره معزوف قلوب کبر و اول جانبه روانه اولمغی بایه زای اطاب محمود عوارضه ظلال محافظت و
لطف ممد و دایمی بوم الحساب و ریاض عدالت و احسان بغیوض غنایات حضرت مستعان سیر سیر و شاد
بخی قدر حاجات الی طلب الثواب و اله و اصحاب خیر الال و خیر الاحباب دعای زنده دلالت قرین و ملت باکی
ملت ناکه ملک قبله دعا باشد

میالرز

جناب صدراست ماب وزارت مهاب اشارت تصاب جلالت کتساب حضرت کما بحش و کما ماب
مرا اندکلال دولت و جعل بیند و بین الواو است ماب الی بود کتاب ضرورتیست فایده کراغ کتف
و در مانج ملک را از اطمینان سدر معطر و فزون نجات لایح که صومعه سامعه قطان نما سابع بر تو صفا سوزن
سوزانده جمع لوازم صدراست مبه شرايط وزارت اصعب صفت اشارت صدر کبیر دیوان سلطنت
هر چه استحقاق مراتب و مناصب هويت مکارم اخلاق و فی حسن باثر و مشاقب حزن کلمات لاسان
فایض العباد و المرودة والاصان البسه الله تعالی بس العز والتمکین و اگر مباله و له البریه الی بود
ابن نصر بر کف نادری شریف شایخ العباد و ندی سیف رایج الا و کرا لونه صوف صفا و مهور و فای
البرج و استخفاف و اهدا قلند قد کرا آنها ضمیر هر تونوز و خا خضیر خورشید نظیر و کرا بر کرا
الطاف بینه و اعطاف صبیحه اول جامع آثار انوار منافع را خظلام غلام موانع مستشار را یوان
معدلت و مستشار دیوان نصف قبله کن سخا اقلام بدایع مکار و سخا ارقام جواهر شامه صدور
و ظهور بولوب اشرف المنة و اللطف اوردده دولت مستوب عزت محبوب یوز با شیخ جمال الدین یعقوب ک
زیر قدره اندن ناکف معاکف دعا و واقف موافق تما صوبه و رسول زوزن ایرب زوزوه اجله و یوز
اقله اربع مهور عشق ستر حضرت رفیع الدرجات جللت بدایع نفا کرا از اهرم و جهت در رایح الاله العافیه
اول جناب محی الملک اعلام دولتی فرقی فرقی مسمر و ریات عزیزین او به سکا کن بر ترا میا معین کتاب
بافت مواد کمر است جهان و داد و مصقل زکات نواد در رضا عیفت سعادت مدارنده مندرج و مسدیح
اولان اجاب مصداقت و موافات و اجازت خلصت و مصافات من القوادم الی الخاتم مطالوعه لعل هر خط
صورتند خط یوز کو سترب دهر بجز نکسندن فرج بر تو بر غوب افاضی مدار به سر در هجده ارکان
و اعالی عماره بصور و خطبه اعلا میسر ادوب محامد فراوان اوندی مدار عالیه رکش جوشک
بود بوش خط مسلسل ش از لطف بود چون سلال سحر نشر همه نعم بود چون لولو جوش
صه بر زرد مال مال موزره اسماء اجازت اخلاص و اعطاء دله قبول کافه اودا مسرور و مشا هده انار
انصافی و ایجاب بکون عامه اجازت پرور و طوق خالی اوله کین با رجاء التوفیق بعد ذک معاد کما
کره بر اکتب نموده مباد ایجاب و اسامی انصفا علی الدوام استحقاق اوسى انعام او نش غیر مستتر
مسوز و ضعی و فاعل عام عطار د تا بنیره پوشیده و حبی و یکه که با سیده و اقی اولان عهود و وفای و

اول جناب محی الملک اعلام دولتی فرقی فرقی مسمر و ریات عزیزین او به سکا کن بر ترا میا معین کتاب

و ذائق بر وجهه حکم و سحر در که نغلب دهور و شهر اوله تقصیفا مکان و قدر فلا هم الی الکلام
او جز مدلولیکه علی و لوب تطول کلام ایله تصدیق ان کتاب و ندی الطاف سحره الا انما کفر ذون ماول
در که القلوب تنقفا همد مقصفا سحره یقین احوال موالا است توجیه و انفات قلوب شرايط اخلاص معافه
و ضوابط اختصاص و مخلصت دایما مویز و حکم و مویز و سحر اوله نماه ممت انما سیدت سعادت
و مهابت عزت و رفعت از مطالو جلالت و عظمت تابان و در خشان باج بر العباد
حضرت مالک الملک و ملک المسال و معنیق الامال و اهدب النواکف جل شان عن الشبه و المثل و منشره
من الانفعال و الاختلال غیابت و سعادت غایت ازلیه و هدیات عزت نهایت لم زیلیه سید و حضرت
سر در کل نسل آدم و سبب رحمت دو عالم شفیع عصوات امم بمینه اللطف و الکرم اولان سید انبیاء
کزین سدا صفا و اولین و آخرین حبیب که محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم است کثیر معجزات
کثیره البرکات و سبیل سبیل
و فاقان خواقین جبین و خطا و ترک و دلیم نریمان صوت و کیر و داری قهرمان سحره تحت کیری و نادر
شاه سوز عینه شکرتش و کسور کتایه شهر را اقلیم خیش و ملک آرای فرمان فرمای قیامه عم و اولان
صاحب قران حضرت قتران اولوب آق ذکر الکا فیه اولان بلاد سپهر ارتقا حکم و قوه د کیز
ار اذ فیه افلاک و بغا عک و فاداره عصر اولان مصر و صعیق عکاک و بغداد دار السلامک و بلاد حلب
و تانک و بندر جده و بیت الله اراکام و مدینه منوره و قدس شریف لازم الا حد امک شرفهم الله تعالی
نفا و موقلا و ولایت بمن و عدل و صفایک و محاکم حبش و بصره و حساک و کردستان و کورستان
دورستان و وانک و دشت قچاق و دیار تاتارک کلایه ولایت الا طوی و قومان و روم و ذوالقدر و ک
و توما تانک روم ایلی و افلاق و بعدانک و بونلر کن ما خد انچه نمیشد طغرا تا نیر غزله فتح اولمش و با غنیمت الکعبان
فصولی قوت فاهره خسر و امر له فتح اولمش انچه قلع و بلاد نامدارک پادشاهی و سلطانه سلطان کم خان بن
سلطان سلیمان خان بن سلیم خان با نیردخان بن محمد خان بن مراد خانم بغا الله الملک الا قدر عثمان سید سعادت محمد
بدان صاحب قران قبضه قدر قدرتمه مدتر و صولجان ساحة کشور کیری و کینه سمانف کفایت بخشیده
دینش اولوب عرصه الرض بالطول و العرض دیا شرق و ممالک چین دن تا باقصای رومی زمین لمعات باوقات
شیر نفا تا شیر غزله تابان و منور و جلله ربی مسکون و همت اقلیم زام اقتدارم منخطف و سحر اولوب

توسعه
نی

باجله تحت عمارت سعاده منشور یک او بجای سنده نسبت قهر قیصر بر تصور و ملک موروث مودت منشور
بر قبضه سی ملک سکندر و قبا و غفور اولوب حاتم ملک سلیمان شایسته انکشت جهان با نایه اولوب صحیف
روی زمین زین کین مودت کلین سعادت فرینیم اولمشدر حجتا علاه الجریل و شکر اعظم عامه البقیل و سکه
افتخار الامه العظام العیسویه و حکما راکبم العیام فی طه المسیحیه مصیلا معاصی جماعه الطائفة النصرانیة
صاحب اذیل الحشمة والوقار صاحب ولایت الجرد والافتخار
و حرم ملوسى و الامان و لا یتلک
باب اعلام که طایفه سلاطین عظام دوران و جناب محلات که ملاذ خوارقین
عصر و اوان اولوب سده سینه سعادت بنیا نمر مقبل شفاه قیاصه جهان و عیبه علیه عداله عنوان
مردم کا سده زمین در زمان اولمشدر بنا علی هذا مجود انهمید قواعد سعادت و ششیدم رسم مصالحت
الچون ارسال المرد و کلمه معاف الاما جرد والاعیان فلان و فلان برار و کار کند و معتبر الحکامه
نام کوز کوزند حضرت عیسی علی بنیما و علیه الصلوات و السلام تا یک سده یک بشیوز التمش
سکر سینه نیارالی که کوز بزم اولوشغا مبر حضرت رسالت پناه صلا الله علیه و سلم بجزه تاریک
طغوز بوز تیش بش تاریکند و اوق اولان ماه رجب المرجب غره سنده اولمشدر بوندن بویل سکر بیکه دین
مملکت ولایت امن و امان و عامه رعایا استراحت و اطمینان اوزر اولوب مابینه دوستلج حکم
اولین بانه اسده عای غایت ایرب سال بسال استانه سعادت انصاف مهربان ایرب بر تصور و لاکسور
اوتور بیک انکروس العوده ارسال و ایصال اولمامی عهد کوزده اولوب شول شرطه که قرند اشکر کوز فلان و فلان
دو قرند در معاهده مژده بیل اولوب مادام که اول جاننده اولان ولایتلرک و ناحیه لکر و قلعه لکر اگر فرد
دیکر و اقا رسول قریند در رضا بطوری و حاکم لری و عامه برابا و کافه رعایای جان و کولکلن اتفاق اوزر
مختلری و دوستلج شر کلرین حکم حفظ ایرب عهد و امانه متعلق اولان خصوص کر که کیه صلیو و عز طوطه لری
بزدان سر حد مالک خورس مژده اولان بکلر بکلردن و سبحان بکلر قول الامره و عوامع کرمصورم
خلقه باش و حاکم لری که ایسه اول جانندن عهد مخالف وضع صادر اولوب بوجه در کافه عرض و اعلام
اولماید عهد و امانه معایر این ائمه رود و فرقا قانده مسطور ولین قرین برنه و جانلو جانسیز زقرینه بود و متعلق
زمانده اصلا دخل اولوب و رعایا کوز ضبط الچون و ارب کلن آدم لری کوزده مانع اولوب و امر مخالف بکلر

سند طلب اولینوب دوستلج حفظ ایرب بود و بجه تنبیه اولان و اول جانندن دانی بود و مستلج ایچده قرال و کلک
اردل ولایتی واردلن طاشنه سایر آدم لری کلک و کند و کلسا لری اولان سیر لری و کلک لری کلا مستقر قلدرد
اصلا دخل اولوب دوستلج معایر دخل ایلیک منته با حقدن کلنوب حکم حصار اولن و بوجانندن قرال
اوغله دانی تنبیه اولن که مادام که اول جانندن عسکر تجو ایرب عهد معایر و کلن اولماید اول دانی سفر لری کلن
و عسکر جمع ایکلدن بری اولوب کند و حالنده اولوب حقیقه راضی اولم اصلا عهد مخالف کیز لو و اشکاره دوستلج
ایلمه بود و مستلج نزه بیل اولمن بعد دوستلج زماننده اگر کند و اگر کاتای اولماید اولماید بری عهد و امانه معایر
ایر ب مقابل اولوب و قریه لری کوزده آدم کوزند بایار مقعدن و سکر معدن و طوار سور بکلدن بری اولوب بریانی
سوز قینلر که ذکر اولن و شی اوزن که هر کیم اولورس حقلرین کلن و مقدره سفر لری و غیر سبب ایله اولن بغض
و عداوتلر کی جانندن دخی آکلما یوس غفور اولنوب امین اولار دیو تا کید اولن و عهد و کلن نچه نوز ایل اولوب
فضل اولوب تعلقش و بر جاننده طابمش بعضی کیم لرا و لسه انک بیلر کلکلری و حصار لری طیده شی و خدمت ایچک
استد و کتیره قلوب سوز کلجی اولمه و منه و دفع اولماید و قرال و کلن انکروس واردلن ولایتلرین
مشکر حصار لری و وار و شکر و غیر لری اولوب بود و مستلج ایچده سیرن و قرال و کلن اختیار لری
ایله استبدال ایلمک امد اولن علی الخصوص برینه الد امیوب و زیاد یوس طلب ایچده سیر لری و کلن اختیار لری
ضبطه انفع و آسان اولسه انک بیلر مفضل استانه سعادت مریه عرض اولن و قد اکی جاننده نافع اولد و عهد کوز کل اولن
واهل اسلام دن و قرال اوغله و بغداد و افلاق و یوده لرونن مقدما اولان عداوت لری بسبی ایلمکلرین عرضلر
پانه سر سعادت مصیره عرض اولنوب تعقیبش و تحفظ اولمیدن قبول اولوب اعتماد اولماید و خلاف واقع قضیه
عرض بیزلر معاتب و معاقب اولار و اکی جانندن و اهل اسلام تابع اولان اردل و بغداد و افلاق طرفندن
و غیردن املار کند و حال لریزه اولوب عهد مخالف ایش ایشلیوب فساد و شتاعت اوزر اولوب طوبیوب
فاید قده بیچ اولنوب انکرتور لوب حقلرین کلن تا که غیر بمره موجب عبرت و نصیحت اوله و بعضی سیر عداوت
ایچده اسیر اولوب زندانلرده و ایا فلرینده دمور اولوب غمنایه حقله بود و مستلج ایچده قاجوب قورنکسه انک
جانندن دانی طلب اولماید و بوندن بویل دوستلج معایر اولوب هر و جهلم حفظ ایلمک امد کوز اولوب استغای
غایت ایلم و کلر اجلدن عظمیلو بار کازم مژده ایچکلر کوز و مصلحت کزار لری کوز و یا حوز و بیلر کوز بکلن اولوب
و غیر خبر لری اولان غلک کلوب کما لازم اولد قده طوغری بولدن و ارب کلک و کاغذ لری کند و لری هر نه وقت

اوله رسد که نامه اولوب دخل و توش ایلمه و واسطه کلر برده او طوبت و طاهره جیبوت آت و در کسر سینه
واسطه کلر و کلوتر جان قولاً نعمت کند نامه اولوبه و احسان اولان عهدنامه میانین کلر خانی غالی احوال
افزای خانه ایله بر صورت سربسعد ترمزده اولان ایلمه بر کوز صدمه اولنه که لازم اولمده کند و برده بولنه
و با کلمه سارده و مستحق ابدن پادشاه کرکی اچکار نه و آدم کوز رعایت اولمده و کج رعایت اولنه و با شعلق اچنده کسر
کس نمیدانه او قومیه و ذکر اولان دستلغز جان و دلدن محبت اوزر متعز اولوب دستلغز نظرین رعایت
ایله و کوزن عزیزین بر آردم کوز که کوزر کله و کاکل اوزر هر نیار آیدنه ار مغایر ایچن اوتوز بیک کوزوس فلور سینه
سده سعادت تسلیم ایلمه عهد مخرده اولان بودر کا به علاقه اولان ایچن کوزر مهر و توسک کوزر ب عهدنامه
مبارین جلاله متعز و طلب ایله کاکری بلدر کلر اجلدن بزم داعی خانان محبت بنیان و در و در مان محبت
عنوانه صداقت و اخلاص ایله کسب و حقیق صمیم دلدن دستلغز طلب ایون سلاطین مخالفت
آمین و خواتین مصداقت ممکن خصوصه ابواب مهادت قلمنمونه اولمیش نو عهدنامه سعاده غوغه و درم
که من بعد سیر کوز کلر دن و بیزه تا به اولان قرن زاندر کوز دن و بیکلر کوز دن مادا کله باعث اختلاف عهد و زمان
اولور بر وجه صادر اولوب شویله کوز اولمده و خ اوزر سر صد کمالک محروم سوزده اولان رعایا و بر ایایه
و جهان من الوجوه دخل و نیمیوب دستلغز شرایع حری و محترم طوبت یلوب تمام غرتلم رعایت اولنه جناب جلاله
تا بعدن داعی ایمان شیدا ایله ایمان ایدرم که سیر کوز بوعکلن و آرا ایدن پروردگار کوزر بکل ایچن اولور عزیز
پینها مبر کوز بجه اینه حیچون بر معا هده اولان مدت اچنده مادام که اول جانبدن عهد بیجا رحالت اولمیه بیکلر
بیکلر خردن و بیکلر قوللار خردن و وجود ایلر و صواب شیلر و بودر کوز دن و با کلمه سر صد کمالک سلامیه ده اولان
عکس که فیض نظام خردن و قوت قاهره و خسر و انه و شمشیر قضا تا شیره ملوکانه خردنه فتح اولن اردل و لایسنگ
قرالی استعان خردن و اخلاق و بجزان و بودر مارنون و سایر خراج کوزار قوللارم دن که بودر دستلغز دیلدر
اصلا سر مستحق اولان مملکت و لایینه و رعایایه و تحت حکومت کوزده اولان قلمه کره و اوچلره دخل در عرض
اولمیش ضرر و زیان و تعدی و تجاوز ایلمه را آما بوزن اقدم سکوت اسر سرفه قوت قاهره پادشاهان غزله لایسنگ
بالغیر فرس اولان قلمه لردن فلان و فلان نای قلمه اتمیر و ترمیر اولمیش عالی اوزر قالمه و با کلمه
اول قلمه کوزر ایدنه و سنور نه کیون قلمه بر ایلمه و خراج پادشاهی ولید قرالی و وزیر کمالک که قدمه لایسنگ
عقبه علیه سبیه پارتاسمن دستلغز ایدر کلشدر در کوزر و دستلغز در اوله معلوم اولمده حاصل کلام شویله مشید

قواعد

قواعد دوستی و محبت در بومدت اچنده رعایت اولمیش او طرفه راجه در شویله اول جانبدن مراسم عهد و پیمان
رعایت اولمیش انشاء الله الرحمن بر جانبدن خلاف و عهد و پیمان بر وجه صادر اولمیه
ذمه محبت کافه سلاطین کمالکار و خواتین معدلت سعاده که آت کریمه ان الله یامر بالعدل
والاحسان المکرک مصادقه حال حقیقه فالکر ایلوب و مصدق و احسنوا ان الله یحب الخیرین
ذات عید المشا لکر تک آینه سیدر بر مقتضای خواهی کلکم رایع و کلکم مسئول عن رعیتیه و رعایات
احوال رعایا و کفایا رعایت بر ایایه که و دایه حضرت خالق البر ایادر واجب و مهم که بوم عظیم کاجر است
داعی و اصله اذات بینکم موضعیه واسطه ان نظام انهما ایاام در رابطه معا قدر فاه حال خواص و عوام در
که بقای صلح و صلوات سزمی سدر کله رانچون که پادشاه حوزنه اسلام و سلاطین ذوی الاحترام فردوس
مقام بوست سینه محبت علیا ملاحظه ایدب و داد و محبت و قواعد رعایت و الفت و خواتین غلط
و خداد ایدر نسلا بعد سبیل الی القراض الزمان موکل طوبت لعنت نامه و بر دایم طرفین سکه محبت
و صداقت مستحکم اولوب غبار نشه و فساد لایزال زلال سلسال و اصله و لایسنگ سبیل القصدین ایلمه
صفحه ایام دن دنا رقع بیور مشرودی انک بوازرم اولان ارسال رسل رسال که صاحبیه استبرار است
مصادقه زنده ظاهر کلودی و بر مضمون صداقت مشیون که پادشاه اسلام ریو مسکون سلیمان کمالکار
ظالم کج دست خط ایله در حال کیرنه حفظ اولوب اول عهد میا یون بر کتیله انک عنوان طرازی یا آنها لایسنگ
انوار او قوالا بود ایله مطر زور کافه در خلاق مهادمن و اما بده بر راحت اولوب ساکت کمالک تعدی
و توفیق منصوص اولمشدری چونکه تا ایدر الهی ایلمه نوبت و رافت ملک بو خلیفه زبیر شری بنای شبات
قواعد صداقت بر مقتضای الحبت بتوارث خدام عقبه علیه دشمنش من رفیع المکان مخالفت و داده
وسبیل صلوات و مصادقه سکون و انتظاف زبیر فتنه و فساد و قیقه قوت اتمیوب دایما کاکلر ایزه ایدرم
تغریه و نهینه که عادت ملک در بو خلیفه را باندیه مبدول سیر کردی هموز بوما مول اول منبع لطف و احسان
اولور بکلدن بو لطف در اشتباه لری سر رشته اخی نصت حفظ ایچن ولی بیک که معتمد آدم کوزر ذنده راسته معا یون
کوزر که بر آردم اتمیوب سوز اتمیوب کندن بعضی نسته و اتمیوب اتمیوب کندن خراج کندن اتمیوب اتمیوب
اتمیوب کندن اتمیوب اولدوغی کافه غالمیان و اتمیوب اتمیوب کندن خراج کندن اتمیوب اتمیوب کندن
نقص نظر اتمیوب اتمیوب و آرزو و زرا خری موضعیه انک تا ملامت اتمیوب اتمیوب اتمیوب اتمیوب

ساز

۲۸

تیمه موافق د کله که خبر مرگ اکت بچون اقتد مور. لرو دا فنی خا تو عا هاشم پشاه سردر به کجا. و اسیح در که
اکت و غور افعال شصت سه مور ارب فرزندین و غولین و بوجلفلکری او غولین شکل ایلین هر چند
که از نامده مشفق حقیقی اکت نای حیاتی غیر فرمایان برده مور ایلین بوم اسله ارسال تکلیف اول غایب خبر تران
توجه و اولر که جواب اسلوب ایلو التفات مورب توجه بجا بونلرک و اسیح اذات بیکم معروف اولوسب
سلسله اتحاد اولر ملاطفت ایلر مستحکم اولوب عهد سابق رعایت مور ایلین بواشاد استماع اولرین
باشای سر قدر مورین میساید شاه حضرت مرگ اکتی بوغولک حبس نش با خصوصیم ایتن شاهان و حکم کبان
پیام کوزنلر زابیرن امین اولر کتشد در بوجال اولرکین ملک مور خرمیک صل و دمه اشکم کلوب آتش
فتنه و مشادان شغالی ایلر بسلما بکلی و بجزه و مرگ کینک اهل رعایا لرون و سنگ دما تکلیف اقدارم
کوسر در با خا خا اکت باد شاه اسلام بنا نطل اکتدن که ایتام دو مله و قیام روزا قرون سعادت
سوز و بند و بیخ سلما بک کله توحید ایلر و تمه اذات سوت حضرت رسالت پناهی ایلر لرون کما کتسه
بزلرین شکل و اسیر ایلر بوجیب شامت کله اولر بوجی غم و المده بوسلسله کند دودمان سوت اکت به ایلر
د اولر غلا حضرت ک را ایلر ازارم فنی د کله که چون موالا حضرت قدوس سوت بر متفقان و صاحب سیر مسلم
القدره اهل بیته اوجب واجباته ندر با خصوصیم که سلطان با برید جان خصوص صد و واقع اولان خدیو سلسله
نماور کتشد در دودمانک سلطنت و خا اکتد بر بنا استقلال واستغرار واستمراری با بیدر نام و ازار
اکر بوضه تشر اولوسب باسند اولان عهد و جان دخی اولر هر زمان با اکت خلیل بیدر اولر کتشد
ایلر چون بوجیب ک دایما بیخه صل و صلاح ایتام بولر دایم اولمقدون المسلمین من المسلمین من بیره
وسانه مطیع نظر سلامت حال مسلمانان و رفاه احوال القرینه در غیرین د کله بوزند اخی یعنی بیکلر زک که
اولر اکت حضرت بک رعایا تر بولر دخی بومعادن غیرین د کله بوقدر وجه که بوز باله ده حفظ و حر است
اذر با بیجان بچون دالر سلطنت سیر سیره نزول اولمذی تا کتید مور ایلر قوبنده به با حاجی منصور بیکلر بیدر
مواد مصاحبت و ایلر اکت ایلر سینه سعادت بکله که ملتقم شفا سلاطین عظام اومسج
جماه خواتین ارام حرار سال اولمذی کتدر بیکلر اری ایلر بوجا بنده جاده صل و صلاح ثابت قدم
اولوب واردم اکتدم صفا کتدن غیرین بر اوم منصور د کله که کرسن نوز و مود کتری فراموش اکتد کوز ایلر
والله عهد اولر و سعادت نظر اکت سعادت بوشاه عالیه حضرت بیکلر کتشد رعایا و بر ایتقنضای ارجحین اولرین
بر حکم من فی القاتل کتشد
عن الحسن الوفا